

DOMI NUS ILLU
MINA TIO MEA
Taylor Institution.

CRONIJCKE

VAN DEN LANDE ENDE GRAEFSCEPE

VAN

VLAENDEREN.

Er is aen de vereyschten der wet voor het recht van eygendom voldaen.

D. J.

De echte Afdruksels van het oorspronkelyk Handschrift van Despars zyn elk op nummer met het handteeken van den Uytgever hier onder geteekend.

N.°

DRUKKERY VAN L. HEBBELYNCK,
te Gent.

Cronijcke

VAN DEN LANDE ENDE GRAEFSCEPE

VAN

VLAENDEREN,

GEMAECT DOOR Jor NICOLAES DESPARS,

POORTERE ENDE INBOORLINCK DER STEDE VAN BRUGGHE, BACELIER IN DIE RECHTEN.

Van de jaeren 405 tot 1492.

VOOR DE EERSTE MAEL THANS IN HET LICHT GEGEVEN NAER HET OORSPRONKELYK HANDSCHRIFT,

EYGENDOM VAN M. DEN BURGGRAVE DE CROESER DE BERGES,

EN MET NOODIGE AENTEEKENINGEN OPGEHELDERD

DOOR J. DE JONGHE

Doctor in de Letteren en Wysbegeerte, Hoogleeraer by het Atheneum en de Vrye Geneeskundige School te Brugge, Lid van verscheyde Tael- en Letterkundige Genootschappen.

TWEEDE UYTGAEF.

EERSTE DEEL.

Te Brugge,

BY DEN UYTGEVER, IN DE NOORDZANDSTRAET.

TE ROTTERDAM,

BY Mr W. MESSCHERT.

1839.

Die [1] Cronijcke

Van den Lande ende Graefscepe van Vlaenderen, van nieus ghecomponeert, ghemaect ende ghescreven by Nicolaes Despars, *poortere ende inboorlinck der stede van Brugghe, bacelier in die rechten.*

Aen Mer Joncvrauwe ANNA VAN AVEZOETE, ghezeit CLAEYSSON.

Mijn zeer lieve ende wel beminde Huysvrauwe.

Omme dieswille dat ghy, mijn lieve ende zeer wel beminde huysvrauwe, my tandere tijden te kennen gheghevene hebt dat ghy zeer groot plaisir ende ghenouchte nemen zoudt int overlesen van eeneghe aucthentijcke ende waerachtighe historien ofte cronijcken, bescreven in uwer moederlijcker tale, ende besondere van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, daer wy beede met onze

(1) Wordt by den schryver onverschillig gebruykt voor het art. *den*, *de*, en het pron. *die*.

ouders inne gheboren zijn, in alzo varre (1), als men u zulcke een yewers ghevinden, betrapen ende ter handt ghebrenghen conste; zo ist dat ic, bevindende naer alle behorlicke devoiren daer toe ghedaen, tzelve niet zo wel meughelick ofte doenlick te zijne, als die goede joonste ende affectie, die wy tot mencanderen draghende zijn, ontwijffelick wel begheerende ende heeschende es: ende zouckende dies niet te min, u in als (2) te ghelievene, dat my eenichsins meughelick es van doene, hebbe ter vulcominghe van uwer goeder ende vertueuser begheerte, endelinghe my zelven niet alleene ghevoucht; maer bovendien ooc gheel ende al overghegheven tot toverlesen ende confereren van alle die latijnsche, walsche ende vlaemsche Cronijcken, gheprent ofte ghescrevene, die ic yewers hebbe connen ghevindene, eenichsins van dier materie sprekende ofte vermanende, ende hebbe daer uyt met grooter aerbeyt ende diligentie (ghelijck niemende bet (3) kennelick wesen en mach dan u) ghetrocken ende by een ghebrocht alle die augmentatie, ampliatie, vermeerderinghe ende verheffinghe, die den lande ende graefscepe van Vlaenderen successivelick van tbeghinsele tot den jaere XIIII^c XCIII toeghecommen es: tzy by alliance, contracte van huwelicke ofte tractate van paeyse, tzy by coope, vromicheit, faicten van wapenen ofte andersins in eenegher maniere, met veel diversche subalterne veranderinghe, ende meer andere zaken wel weerdich van eeuwegher memorie, zo zy ondertusschen ghebuert ende ghescheit zijn binnen den lande ende graefscepe voorzeit, conforme

(1) Ver. — (2) Alles. — (3) Beter, meer.

der rechter historialer waerheit. Alle affectie, passie, simulatie ende dissimulatie, varre an (1) deen zijde stellende, metsgaders ooc den danck, eere, lof ende prijs, die my naermaels daer of zoude meughen toecommen in eenegher maniere; maer alleenlick voor ooghen hebbende twel willen ghelieven van u, mijn zeer lieve ende wel beminde huysvrauwe, die welcke ic dezen mijnen arbeyt uyt puerder joonste ende gheelder affectie dedierende, upghevende ende toescrivende ben : wel betrauwende in u, dat ghy die niet alleene met ghelijcker joonste ende affectie tmywaert ontfanghen ende menechwarf overlesen zult; maer boven dien ooc zeer zorchvuldelick bewaren te mijnder ghedinckenesse, indien u Godt almachtich langhere leven verleende dan my : latende die voort successivelick commen naer uwer afflijvicheit in die handen ende bewarenesse van Cornelis ende Jacques, onzer beeder kijnderen, die welcke die almogende Heere altijts bewaren ende bescermen wille van alle quaet, ramp ende ongheluck, verleenende hemlieden eenen goeden godvruchtighen voortganck ende perseverance in duechden. Ghescreven dezen eersten daghe van Octobre Anno XV^{c} LXII.

(1) Aen.

CRONIJCKE

VAN DEN LANDE ENDE GRAEFSCEPE

VAN

VLAENDEREN.

Van Amphiguisus,

DIE HEERE VAN DEN LANDE VAN BUCK, NAERMAELS VLAENDEREN GHENAEMT.

ANNO 405.

Int jaer IIII^c V : te wetene een jaer eer Marcomire, die eerste coninck van Vranckerijcke ghecroont wiert, zo ghecreech Amphiguisus, een overlantsch ofte duytsch capiteyn, by grooter vromicheit ende faicten van wapenen die overhandt over den lande ende heerlichede van Buck : twelcke ontwijffelick doen (1) ter tijt anders niet en was dan een contreye lancx der zeecant, eens deels vol marascagie, zeecuylen, meerschen, creken, polderen ende scorren, omme die ebbe ende vloets wille van der zee, die daer daghelicx duere (2) passeerde by ghebreke van dijcken ende dunen, daer men als doen zeer lettele of niet of (3) en wiste te sprekene, die naerderhandt tlandt van Vlaenderen gheheeten wiert, omme diversche causen ende

Grondgesteldheyd en naemoorsprong van het land van Buck.

(1) Toen, alsdan. — (2) Deur, door. — (3) Af, van.

405. redenen, die wy in tijden ende stonden noch hooren zullen byder gracie Gods, ende eensdeels ooc vol boschagie ende wildernesse, als wesende medepart ende deel van den bosch van Ardenne, daer een groote menichte van allerande wilde dieren inne regneirden, ende besondere zeere veel uytnemende groote bucken, daert gheele landt die name of behielt : beslutende ende bevanghende

Eerste steden.

in hem dese naervolghende steden ende dorpen, te wetene : eerst tdorp van Oostburch, die stede van Rodenburch (die men nu Ardenburch heet), die drie herberghen, die ter comoditeit van die cooplieden ende andere passagiers ghemaect waren talf weghe Ardenburch ende Oudenburch (die toen ter tijt twee coopsteden waren), ter zelver plaetse, daer nu de Burch van Brugghe staet; ende

Beginsel van Brugge.

metsgaders dat men daer niet gheraken en conste, zonder eerst eenen grooten langhen bruchstok te passerene, ligghende over een adere van der zee, dier [1] voor by passeirde, zo wiert die voorseide plaetse ooc van die zommeghe ter cause van dien, Bruchstock ghenaemt, ende nu Brugghe, omme die groote menichte van steene ende houte brugghen, die men daer ten daghe van hedent zien mach. Het bevanck ooc Torhout, die men eerst Torrenhout hiet, doent [2] niet dan een torre en was, dien Torhalt, een duytsch prince, daer in die middele van twout hadde ghedaen maken VII^{c} II jaer voor Christus gheboorte, ende voort die stede van Oudenburch voornoemt toter [3] havene van Buenen toe, die men doen ter tijt hiet Gessoriacum Navale, ofte Gessoriacus Portus, med alle [4] die andere boschagie ende marascagie omtrent Ipere (dat van der beke van der Ipere zijnen name ghenomen heeft), Belle, Casselberch ofte Casteelberch, daer Julius Cæsar tandere tijden een stercte ofte casteel hadde ghedaen maken

(1) Die er. — (2) Toen het. — (3) Tot aen de. — (4) Met al.

(twelcke nu Cassele es) jeghens den uploop van die Belgien ende Morinen, die hem daghelicx contrarie waren, metten (1) Cijmbren, Ruyssen ende Menapiannen, die welcke van die riviere van der Mase ende van den Rhijn verjaecht zijnde, als doen in dat quartier ghevlucht waren, ende bleven hem zelven daer eenen langhen tijt omthoudende, in zulcker wijs dat al thoutlandt van die contreye naer hemlieden, deen tijt Ruthenia ofte Ruthilia, dandere tijt Cimbria ofte tlandt der Menapiennen ghenoemt wiert, ende ooc andersins in diversche manieren naer die diversche inwoonders van dien. 405.

Voornaemste dorpen.

Ic bevinde dat binnen den voorscrevene lande ende heerlichede van Buck, bovendien veel meer andere schoone dorpen van oudts gheweest hebben, als Snelleghem, Wendune, Jabbeke, Mardijke, Steenvoorde, Langhemarck, Zottteghem, Broucburch nu Burburch ghenaemt, Graemsberghe, Wormeholt, Hakelsbeghe, Haerlebeke, dat in den tijt van Julius Cæsar een coopstat gheweest hadde, maer was ghedestrueirt ende lancx zo meer vervallen; Swevezeele ende Sweveghem, die van den Sweden eerst bewoont wierden, daer zy noch die name of ghehouden hebben; ghelijck ons zommeghe oude registers van cloosteren ende godshuysen, al tzelve claerlick ghetughen ende bewijsen.

Brabon prins van Leuven.

Anno IIIIc VIII zo starf Anchises, die twaelfste coninck van Agrippinen, dat men nu Cuelen heet, die zuene van Caerle metter corter nuese, prince van Luevene, ende Brabon, zijnen zuene, wiert prince naer hem; die welcke dat principaetscip van Luevene van dier tijt voort wilde gheheeten hebben tprincipaetscip van Brabant naer zijne name. Hy was ooc marcgrave des helichs rijcx. 408.

Anno IIIIc XI zo quam Carocnus, die coninck van de 411.

(1) Met de.

411. Wandelen, nederwaert met een groot ghedeel van zijnen volcke, metsgaders ooc veel Sweden (1) ende Halanen, ghevende den lande voorscreven ende alle den landen daer omtrent zeere veele te doene met zijnder macht ende moghenteit; zo datter veel plaetsen ende fortercssen van hem inghenomen wierden en zom verbarnt (2), ghedestrueirt ende gheraseirt; ende onder andere zo nam hy inne tcasteel dat men Gaida Cæsaris hiet ofte Clarinea, staende tusschen die rivieren van der Schelde ende van der Leye, daer men den witten godt sacrificie dede: twelcke was eenen Mercurius van zelvere ghemaect, achtervolghende die ordonnantie van Caius Julius Cæsar, ende van den prince Clarineus, dier successivelick fondateurs of waren meneghen tijt voor Christus gheboorte; zo dat tvoornoemde casteel naer hemlieden noch die voorscreve name behouden hadde, van die welcke die Wandelen, nu daer binnen ghecommen zijnde, niet meer weten en wilden; maer noemdent voort naer hemlieden Wand, ende in latine Wanda ofte Ganda, nu Gandavum ghenaemt: dat es die stede van Ghendt, daert voornoemt casteel teerste beginsele of was, ende wiert noch naerderhandt die abdie van Ste-Baefs: zo wy metter gracie Gods byder tijt noch breedere hooren zullen. Doen zo deden die Wandelen daer allomme haerlieder wapenen schilderen: twelcke was een zwart velt met een zelvere handtschoen in die middele (3). Dit aldus al ghedaen zijnde, zo hadden zy ooc gheerne tcasteel van Blandijn ofte Blandijnsberch inghenomen, staende wat zuudtwaert van den casteele voorzeit, daer men den afgodt Mars daghelicx sacrificie dede, volghende die eerste institutie van den prince Blandinus, die tzelve

Carocnus doet inval in het land.

Beginsel van Gend.

(1) Ik lees *Sueven*, een volk dat met de Wandalen, Halanen, en andere germanische volken uyt de omstreken van den Donauw tegen Gallie was opgekomen. Men wil dat zy zich in de Zeeuwsche eylanden nederslocgen, en hier uyt den naem van Zeeuwen ontstaen is.

(2) Verbrand. — (3) In het midden.

zeer onlancx voor Christus gheboorte daer hadde ghedaen fonderene van tmateriael, commende van der ruine der stede van Doornijcke, doen Hostilia ghenaemt, naer Tullus Hostilius, die derden coninck van Roome, haren fondateur, die hy ghedestrueirt ende gheraseirt hadde; maer die Gotthen, die al Vranckerijcke duere zeere veele quaets ghedaen hadden, wierdenes (1) gheware, ende quamender jeghens (2) met zulck een macht van volcke, dat zy niet alleene tvoornoemde casteel en behielden (twelcke noch naerderhandt die abdie van Ste-Pieters wiert, zo wy noch hooren zullen), maer verdreven en verjoughen die Wandelen bovendien ooc uyt alle die voorscreve plaetsen ende forteressen, die zy onlancx daer te voren onder haerlieder subjectie ende onderdanicheit ghebrocht hadden; uytghesteken alleenelick tcasteel te Wand, daer men hemlieden in gheender maniere uyt ghecrijghen en conste, wat mer (3) toe dede : twelcke merckende die voornoemde Gotthen, maecten van stonden an twee stercke casteelen, omme haerlieder voorscreven vianden by dees middele te bet (4) te mueghen wederstane; waer van teene naerderhandt gheworden es die stede van Oudenaerde, ende tandere die stede van Aelst. 411.

De Wandalen versterken zich te Want.

Oorsprong van Audenaerde en Aelst.

Anno IIII^c XX starf Marcomire, die eerste coninck van Vranckerijcke, ende Pharamond, zijn zuene, wiert in zijn stede coninck ghecroont; die welcke maer thien jaer naer zijn vadere en leefde, ende zijn zuene Clodius, die ruwe ofte die ghehaerde, wiert coninck naer zijn dood. 420.

Pharamond.

Ende int jaer IIII^c XXXVI zo dede Amphiguisus, die heere van den lande van Buck, veel polderen ende schorren, waer hier, waer daer, omtrent der zeecant, ter note (5) brenghen, ende men wander (6) zulcke schoone vruchten up, dat een wondere was; hy hadde noch eeneghe andere 436.

(1) Wierden zulks. — (2) Kwamen er tegen. — (3) Men er. — (4) Beter, meer, — (5) Aenleggen, bewerken dat er *genot, voordeel*, uyt kome. — (6) Won er.

436. zaken voor hem ghenomen te doene, die den lande zeere oirboir (1) ende profitelick zouden gheweest hebben; maer lacen! (2) hy wiert zo subitelick van der haestighe doot ver-

Dood van Amphiguisus.

beten (3), ten XXXII^{en} jaere van zijnder heerscapie, dat hy zijn goet propoost ende voornemen niet ten effecte ghebrenghen en conste.

---

436. Van Caerle die Schoone,

HEERE VAN DEN LANDE VAN BUCK, NAERMAELS VLAENDEREN GHENAEMT.

Naer die doot van Amphiguïsus, zo quam Caerlë die Schoone int regement (4) van den lande, aldaer hem terstont ten zijnen ancommene zekere affairen voor ooghen gheleyt ende gherecommandeert wierden, die welcke Amphiguisus, zijnen voorzaet, voor hem ghenomen hadde te doene, indien hem die almeughenden Heere langhere leven verleent hadde, grootelicx concernerende tprofijt ende ghemeene welvaert van den lande; maer daer en quam anders niet of, mids der cortheit van zijnen levene; twelcke

440. hy ende int jaer IIII^{c} XL, te wetene ten 4^{e} jaere van zijnder heerscapie. Twelcke wel groot jammere was voor den lande voorscreven.

(1) Oirbore, oirboir, voordeelig, nuttig. — (2) Eylaes. — (3) Overvalken. — (4) Bestuer, beheersching.

Van Falander, 440.

DIE HEERE VAN DEN LANDE VAN BUCK, NAERMAELS VLAENDEREN GHENAEMT.

Als Caerle die Schoone nu dezer weerelt overleden was, zo wiert Falander heere van den lande van Buck, byder toedoene van den coninck Clodius van Vranckerijcke, wiens zuster hy ghetraut hadde, Blesinde ghenaemt, daer hy een zuene by hadde, die Flandbert hiet. Hy was een zeer frisch, clouck, vaylgeant (1), wijs ende discreet heere ende bovendien ooc een zeer vroom man van wapenen : wel apparent dat hy den lande in toecomende tijden noch veel duechts ghedaen zoude hebben, mids der hulpe ende bystandicheit van zijnen schoonbroedere, die coninck voorzeit, die hem zeer lief ende weert hadde, doende hem in alle zijne affairen alt meeste secours, dat meughelick was, totten daghe van zijnder aflijvicheit : twelcke ghesciede int beghinsele van den jaere IIII° XLV. 445.

(1) Vaillant, dapper.

445.

Van Flandbert,

DIE HEERE VAN DEN LANDE VAN BUCK, NAERMAELS VLAENDEREN GHENAEMT.

Naer die afflijvicheit van Falander zo wilden die Wandelen, Sweden ende Halanen, die noch jeghenwoordelick int casteel te Wand laghen, den lande van Buck eenen gouverneur gheven naer haerlieden zelfs goetdencken ende ghelieffte : twelcke hemlieden die Romeynen in gheender manieren consenteren, nochte ghedoogen en wilden, die doen ter tijt, niet alleene die stede van Doornijcke themlieden waert en hielden, die den keyser Nero over het dan IIIᵉ LXXX jaeren, wederomme van nieus hadde ghedaen repareren ende peupleren met Nervien, daer of dat zy nochter tijt Nervia hiet; maer bovendien ooc die stede van Camerijcke, daer Camber die fondateur ende die Cijmberen ofte Denemerckers die eerste inwoonders of waren, in zulcker wijs dat daer ter cause van dier, onderlinghe tusschen hemlieden diversche questien ende gheschillen uyt sproten, niet zonder bloetsturtinghe van beeder zijden. Twelcke annemerckende die coninck Clodius van Vranckerijcke, ende denckende dat in troubel watere goet visschen was, quam corts daer naer met een groot eyercracht van volcke over die rivieren van den Rhijn ende van der Mase, int landt van Tonghere, dat hy terstont subjecteerde ende tondere brochte; treckende van danen (1) voort, naer die riviere van der Schelde, daer hy tcasteel van Wand by assaulte innenam, verslaende ende

Klodius verovert het land.

(1) Van daer.

vernielende al dat niet in tijts ghevlieden en conste, van 445.
ghelijcke zo dede hy ooc te Doornijcke ende te Camerijcke ende ooc te Teroaen, dat men doen Morinium hiet ofte Tarenburch, nemende daer den capiteyn Tolduerus ghevanghen met zijnder zuene ende dochtere, omme dieswille dat hy met de Denemerckers ende Sassenaers zijne vianden ter hulpe gheeommen was; ende als die coninck by dezer middelen nu gheel en al meester van den spele (1) Flandbert komt aen het bestuer.
gheworden was, zo stelde hy noch binnen den zelven jaere, zijnen neve Flandbert, die zuene van Falander laest overleden, by vrau Blesinde, zijnder zustere, in tregement van den voornoemden lande ende heerlichede van Buck, ghevende hem ten huwelicke die ghevanghene dochtere van den capiteyn Tolduerus voorscreven, die welcke tzelve al zeer gheerne ende ghewillich consenteerde, agreeirde ende accordeirde, omme dieswille dat die coninck hem ende Holdinius zijnen zuene, ten dien opziene haerlieder beeder rentsoen quyte schalt, latende hemlieden vryelick weder tharen landewaert keeren van daer zy gheeommen waren.

Dit aldus ghepasseirt zijnde, zo starf die voornoemde coninck Clodius, die ruwe ofte die ghehaerde, ten derden jaere daer naer, te wetene int jaer IIII° XLVIII, la- 448.
tende drie zuenen achtere, Alberijck, Reginald ende Lautharius, welcke by den advijse ende overeendraghene van alle die edelen slands, gheen van drien toter croone gheadmitteirt wierden, omme dieswille dat zy noch jonck ende niet wijs, vroet, noch vroom ghenouch en waren, om die groote foortse ende cracht te wederstane, die zy van de Wandelen ende Romeynen, metsgaders haerlieden adherenten ende complissen, noch verbiedende (2) ende verwachtende waren, in wederwrake dat zy onlancx leden

(1) Van het spel, overwinnaer. — (2) Opwachtende.

448. thaerlieden grooter scade, scande ende cleenicheit van hemlieden verdreven ende verjaecht hadden gheweest uyt Wand, Doornijcke, Camerijcke ende Teroaen, ghelijck wy hiervoren ghehoort hebben; ende dienvolghende zo

Meroveus. cosen zy Meroveus, haerlieder connestable, tot eenen coninck, die welcke ontwijffelick een wijs, vroet, discreet, clouck, vaylgeant prince was, ende een zeer vroom man van wapenen, rechts zulck als hemlieden in die troublen tijt diende ende behoufde, ter conservatie ende behoudenesse van der croone, om die cause ende redene voorscrevene : die welcke, niet jeghenstaende deze goede voorzienicheit, noch ghenouch te lijdene hadde van die Hunnen, Wandelen, Gotthen, Sassenaers ende Denemerckers, wat grooter weere dat die coninck Meroveus met alle zijne macht ende moghenteit daer jeghens bieden conste, zo dater al tlandt duere noch groot desroy (1) ende een onsprekelicke foulle (2) van hemlieden bedreven wiert, gheenrande wreetheit nochte tyrannie sparende; ende commende endelinghe int landt van Buck, destrueirden ende raseer-

Verwoesting van Oudenburg. den daer metten viere die stede van Oudenburch, die doen ter tijt die hoofdstad was van die quartiere, ende van diversche natien van cooplieden zo wel bewoont ende frequenteert, dat harer destructie ende bedervinghe den gantschen lande buytermaten scadelick ende hinderlick wiert, meer dan men nemmermeer en zoude connen ghezegghen, hoe wel dat die voornoemde vianden met dezer scade noch niet te vredene en waren; maer deden voort ooc al tquaetste dat zy consten ghepeynsen ofte versieren omtrent Doornijcke, Teroaen ende elders : zo dater nyewers niet gheel en bleef, lichte meer in Vranckerijcke dan binnen den Buck. Twelcke den coninck Meroveus voorscreven zulcke eene ongenouchte, fantasie ende me-

(1) Schade. — (2) Verdrukking.

lancolie causeerde, dat hyder endelinghe hertelicke 448.
zieck of wiert, ende en ruste niet voor dat hy doot was :
ende zijn zuene Childerijck wiert naer hem coninck ghecroont int jaer als men screef IIII° LVII. *Childerik.* 458.

Ende tjaer daer naer zo starf Brabon, die prince van Brabant, daer tlandt die name of hadde, ende Rombout, zijn zuene wiert prince naer hem.

Ende int jaer IIII° LXXXIIII daer naer, zo wiert heer 484.
Diederijck, die eerste bisscop van Doornijcke, ghedestitueirt H. Elutherius.
ende verlaten van zijnen staet, om dat hy by kersten gheloove niet en bleef, ende heer Elutherius wiert van den paeus Felix, den derden van dier name, bisscop verclaerst in zijne stede : die welcke een zeer helich man was, ende wel gheleert in die helighe Scriftuere, ende dienvolghende zo dede hy van stonden an binnen der stede van Doornijcke destrueren ende te nieten doene den temple van Apollo, die zy tot desen tijt toe altijts offerande ende sacrificie ghedaen hadden, prekende hemlieden daghelicx dat helich kersten gheloove, zo dat hy van St-Piaton gheleert hadde, wiens reliquien men noch ten daghe van hedent te Heelen zien ende onschouwen mach, daer hy menich schoon teeken ende mirakle ghedaen heeft, ende zijne predicatie beviel hemlieden zo wel dat zy meest al zijne onderdanighe ende ghehoorzame discipelen wierden.

Binnen den zelven jaere zo overleet deser weerelt die *Klodoveus.*
coninck Childerijck van Vranckerijcke, ende zijn zuene Clodoveus quam in zijn stede, den welcken die coninck Childerijck van Bourgoengnen zijn dochter, vrau Clotilde, teene wijve gaf, up conditie dat hy mette zijne ooc kersten worden zoude, ghelijck hy was, ten eersten dat hem meughelick ware, twelcke alzo gheschiede, al wast dat zake dat die coninck tzelve wat differeirde ende uytstelde, als die ghuene dier niet ten besten toegeneghen en was, niet jeghenstaende dat hijt die coninck Childerijck zijnen

484. schoonvadere hooghelick ende helichlick toeghezeit ende belooft hadde, zo wy terstont hier naer noch hooren zullen.

Dood van Flandbert.

Dit aldus al ghepasseirt zijnde, zo starf Flandbert, die
490. heere van den lande van Buck, int jaer IIII° XC. Latende drie zuenen achteren, te wetene Raganier, die naer hem tlandt regierde, Phinibert ende Agricolaus, die naermaels noch bisscop van Luycke wiert, zo wy byder tijt noch hooren zullen, indient Godt ghelieft.

490.

Van Raganier,

DIE HEERE VAN DEN LANDE VAN BUCK, NAERMAELS VLAENDEREN GHENAEMT.

Naer dat Flandbert dezer weerelt overleden was, zo verstarf zijne heerscapie van den lande van Buck up zijnen oudsten zuene, Raganier ghenaemt : die welcke wel een zeer wijs, vroet heere was; maer en conste den lande niet wel meester ghewerden, omme die groote menichte van roovers, moordenaers, ende voorts allerande bouven, die daer allomme regneirden omtrent die boschagien ende wildernessen, daghelicx lancx zo meer roovende, pijlgierende (1) ende deerlick vermoordende, aldaer zy eenichsins by gheraken consten : zo dat tlandt ter cause van dien van een ijghelick varincx weerzien (2) wiert, ende min ghefrequenteert dant plochte, ten grooten scade ende verdriete van alle die inwooners van dien, int generale ende int particuliere : want die mare liep allomme voor den

Ellendigen toestand van het land.

(1) Plunderende, stroopende. — (2) Welhaest geschouwd.

man, dat niet anders dan een foreest, wout ofte wildernesse 490.
zonder ghenade en was, daer men noch by daghe achter weghen, noch by nachte up zijn bedde vry en was; dit deden al die Hunnen, Wandelen, Sweden, Halanen, Gotthen, Holstenaers, Denemerckers ende Romeynen, die daer noch waer hier, waer daer, waren ghebleven moescoppende [1], eensdeels sichtend dat zy uyt Wand, Doornijcke, Camerijcke ende Teroaen verjaecht ende verdreven waren, ende ooc eensdeels sichtend den laesten tocht, daer zy tgansche landt zo veel quaets mede deden, als voren int langhe verhaelt ende verclaert staet, hopende by dier middele hem zelven wel te deghe te wrekene van der injurie, scande, cleenicheit, ende verlies van volcke, dat zy daer tanderen tijden ghedoocht, ghesupporteirt ende ghehadt hadden.

Anno IIII^c XCII zo starf Ultherius Pendraco, coninck 492.
van Inghelant, ende Arthurus, zijn zuene, quam in zijn stede.

Ende int jaer IIII^c XCIX, quamen alle die voornoemde 499.
vreimde natien van volcke wederomme nederwaert, met Herhael le invallen der Hunnen.
alle die ghuene die hemlieden wel wilden, hebbende die meeninghe, van niet alleene het landt van Buck themlieden waert te gheerijghene, maer bovendien ooc van die gansche croone van Vranckerijcke, medalt ghuene datter meer of dependeert, annecleeft ende toebehoort, victorieuselick te conquesterene met den zweerde; maer die coninck Clodoveus van als secretelick gheadverteirt zijnde, trock er clouckelick jeghens met alle zijne macht ende moghenteit tot binnen den bisdomme van Cuelene, aldaer hem zijne vianden te ghemoete quamen in zeer grooten ghetalle ende in schoonder ordonnantie : zo dat hy der int eerste, wat inne beroert, perplex [2] ende te wets [3] wiert,

(1) Stroopende. — (2) Verbaesd, radeloos. — (3) Ontsteld, getroffen, verlegen.

499. denckende in hemzelven dat dit niet dan die rechtvaerdighe handt Gods en was, die hem castien ende punieren wilde, omme dieswille dat hy contrarie zijnder belofte, zijn doopsel ende kerstendom zo langhe ghedifferenteert ende uytghesteld hadde zonder eeneghe wettelicke redene ofte excusie daer toe te hebbene; maer ghemerct dat hy alsdoen niet voorder en conste, zo viel hy zeer ódmoedelick neder ter eerden (1) op beede zijn knyen, biddende den almeughenden Heere met vierigher devotie, dat hy hem ende zijn volk toch noch zo langhe sparen wilde by zijnder goedertierer gracie, tot dat hy noch eens die occasie hebben mochte om dat helich kersten doopsele tontfanghene, zweirende hooghelick ende helichlick die nimmermeer meer voorby te laten passerene, zonder te vulcommene die belofte die hy tanderen tijde den coninck Chilperijck van Bourgoengne ende vrau Clotilde, zijnder huysvrau, ghedaen hadde, zo voorscreven es. Dit ghebedt gheendt zijnde, ghecreegh hy wederomme zulck een moedt ende couragie, dat hy zelve eerst ghelijck eenen briesschenden leeuw met eene vulle carriere, in zijn vianden reedt, schuerende (2) haerliedene leghere ende verslaende al dat hem jeghens quam, met zulcke een onsprekelicke vromicheit, dat hy daer emmers endelinghe tvelt behielt, ende die alderschoonste victorie ghecreech, die noyt eenich sterffelick prince daer te voren ghehadt en hadde, ende dat ten cleenen verliese van zijnen volcke; maer van der Duytscher zijde en omtquam er niemende, dan die ghuene die hem zelven in tijts metter vlucht saulveerden, in zulcker wijs dat gheheel Gallien Belgike, mids dier victorie van alle die voornoemde vreimde, overlandsche ende heidensche natien van volcke omtsleghen ende verlost wiert, ende die coninck bleeffer alleene paeysible possesseur of, kee-

Hunnen door Klodoveus overwonnen.

(1) Aerde. — (2) Scheurende.

rende met dezer excellente victorie, weerdich van eewiger memorie, wederomme zeer blijdelick ende triumphantelick tzijnen landewaert, daer hy hem zelven van stonden an liet doopen van heer Remy, die eerdsbisscop van Riemen, ende wiert gheheeten Loys (1) van zijn petere, metsghaders dat Clodoveus, zijn eerste name, zijn kersten name niet en was. Die edelen van der croone dit ziende, deden ooc al van ghelijcken, ende insghelijcx ooc naerderhandt successivelick al dat ghemeene volck van den lande met grooter odmoedicheit ende innigher devotie. Godt zij gelooft van zijnder gracie. 499. *Klovis.*

Als deze coninck Loys bevant dat zijn rijcke buytermaten zeere gheaugmenteirt ende vermeerdert was metter voorzeider victorie, zo wiert zijn ghiericheit ende ambitie (ghelijck men ghemeenelick ziet ghebueren) daer by niet alleene niet ghestremt, versact ofte ghebluscht; maer bovendien ooc lancx zo meer omtsteken ende verwect tot meerdere begheerlicheit, in zulcker wijs dat hy endelinghe met veel volcx van wapenen in Aquitanien trock, versaende daer den coninck Alaric van der Visigotthen ofte West-Gotthen, die welcke uyt Noorweghe, Sweden ende andere landen daer omtrent verjaecht zijnde, daer zijn residentie ghenomen hadde met een groote menichte van zijnen volcke, die al der croone van Vranckerijcke onderdanich wierden, ende eedt deden, om die doot te omtgane. Dit ghebuerde int jaer ons heeren Jesu Christi V^c IX. Alarik verslagen. 509.

Ende binnen den zelven jaere zo zochte die voornoemde coninck (die voor zijn doopsele Clodoveus hiet), alle middelen ende occasien om tlandt van Buck ooc insghelijcx in zijnder subjectie ende onderdanicheit te brenghene, met al datter meer of dependeerde, annecleefde ende toe-

(1) Louis; met byvoeg der *c*, en verwisseling der *u* in *v*, *Clovis.*

509. behoorde, als Wand, Camerijcke, Doornijcke ende Teroaen, die welcke medepart ende deel waren van Gallien Belgike, daer hy alleene souvereyn heere of wesen wilde, ende omme te bet tzijnder intentie te commene, zo omtboot hy Raganier, den heere van dien lande, dat hy van stonden an, zonder langher dilay, met alle zijnen volcke dat helich kersten gheloove anneveerden zoude ter liefde ende ter eere Gods (ghelijck hy metten zijnen ghedaen hadde), ofte indien niet, hy zoudt hem doen doen by foortse ende met ghewelt, wel wetende van te voren dat hyt hem omtsegghen zoude; maer hopende by dier middele onder tdecsele van der religie quamsuys hem zijn landt afte nemene. Godt gave dat dierghelijcke tsijdert noyt meer ghebuert en ware. Die heere van den lande van Buck deze ombiedinghe verstaen hebbende, omtzeide den coninck zijn versouck, als die ghuene die daer gheensins toegheneghen en was, omtbiedende hem voort voor antwoorde, dat hy zeer wel te vreden was dat hy binnen zijnen lande zulck een gheloove hiel alst hem gheliefde ende goet dochte; maer dat hy hem groot wonder dochte dat hy hem met zijn gheloove onderwijnden wilde, daer mede dat hy hem gheensins te moeyen en hadde, ghemerckt dat hemlieden hem niet anne en ghinck; met meer andere rigoureuse propoosten ten zelven ende (1) ende ten fine tenderende : die welcke den coninck tot zulcken gramschap verweckte, dat hy veel eer met zijnen legher nederwaert quam, dat hy anders ghedaen zoude hebben : ende Raganier die stelder hem zelven jeghens met zijnen volcke ten alderbesten dat them meughelick was; maer wiert endelinghe by der groote menichte van zijne vianden overvallen ende versleghen met alle die ghuene die hem wel wilden ende by hem waren, uytghesteken ende ghereserveert alleenelick Phini-

Klovis verovert het land van Buck.

(1) Eynde.

bert. zijnen broeder, die welcke van grooter vreese zeer 509.
haestelick tot den coninck Clochilack van Denemercken vloot, met zijne huysvrau ende met Finaert, zijnen eenighen zuene, die noch zeer jonck van jaren was, claghende den coninck zijnen noodt ende quade aventure, blijvende daer int landt tot dat hy starf, ghelijck wy noch hooren zullen. Die coninck van Vranckerijcke aldus tzijnder intentie ende meeninghe ghecommen zijnde, keerde corts daer naer wederomme met grooter blijtschap ende triumphe tzijnen lande waert, latende voort tlandt van Buck zonder eenich particulier heere ofte gouverneur, zo dat tby dien teenegadere verloren ghinck, metsghaders dat die bouven, roovers, moordenaers ende andere quaetdoenders (daer wy voren of vermaent hebben) daer nu al wierden doende dat zy wilden, zonder eenich omtsech ofte jeghen zegghen; menich rijck coopman ende passagier wierter allomme achter de weghen deerlick versleghen ende vermoort om zijn goets wille, menich wel ghestelt mans huys wierter by nachte up ghebroken ende berooft van al datter wel stont; vrauwen ende dochters van eeren jeghens Gevolgen hier van.
harer danck te violeren ende te vercrachtene en wasser maer voor spel ende jock gherekent; niemende en wasser langher meester van tzijne, dan dat die bouven en ghelief-den, in zulcker wijse, dat daer niemende (die wat te verliesen hadde) vreyelick woonen ofte duere passeren en dorste, ende tgheele landt wiert over al vermaert voor een foreest, wout ofte wildernesse zonder ghenade : omme dieswille dat daer al berooft wiert van lijve ende van goede, daer die bouven meester of gheworden consten, zonder iemende te sparene van wat conditie, state ofte qualiteit dat hy ooc wesen mochte. Ende dit regement gheduerde zo langhe ende zo vele dat een ijghelick int ende tvoornoemde landt wiert schuwende ende teenegader verlatende, alzo varre alst hem eenichsins meughelick was; zo

509. datter niemende en quam dan dier nootsakelick te doene hadden, ende diet by rechter noot, emmers aventuren mosten daer duere te passerene, maer niet zonder eenich convoy, daer men somtijts lettel nieumare of hoorde, mids der bouven wreeteit, die meest altijts meestere van den spele bleven, eenen langhen tijt gheduerende, zo wy by der gracie Gods noch wel hooren zullen.

Binnen den zelven jaere starf Rombout, die prince van Leuvene, nu Brabant ghenaemt, zo voren vertoocht es, ende Brabon, zijn zone, quam in zijn stede, die twecde van dier name.

512. Anno V° XII zo wiert binnen die stede van Orliens een generael concilie ghehouden van veel gheestelicke personagien, aldaer veel diversche pointen ende articelen by ghemeene overeendraghen ghededicеert ende gheresolveert wierden, nopende den staet van der heiligher kercke, ende onzer kerstene gheloove annegaende : ende onder andere zo wiert heer Agricolaus, die joncste zuene van den voornoemde Flandbert, wijlent heere van Buck, daer by ghemeene consente bisscop van Luycke ghemaect, ten grooter neerstighe verzoucke van den heere Remy, eerdsbisscop van Riemen. Binnen den zelven jaere zo starf te Parijs Ste-Genevijve ende wiert zeer weerdelick begraven in Ste-Pieters kercke aldaer, die welcke van dier tijt voort naer haer vernaemt wiert, by laste van den eersten kersten coninck Clovis, die eerst Clodoveus gheheeten was, zo voren in tlanghe vermaent ende verhaelt staet, die welcke ten tweeden jaere daer naer ooc insghelijcx binder zelver kercke begraven wiert, latende twee zonen achteren, te wetene, Clotharis, die naer zijn doot coninck ghecroont wiert, ende Diderick, die den coninck Clochilack van Denemercken verslouch ende insghelijcx ooc den coninck Hermensrijdt van Duringhe, treckende zijn rijcke themwaert ende nemende vrau Radegunde, die

Agricolaus biss. van Luyk.

Klotharis.

dochtere van Balderijck, voorscreven sconincx broedere, 512.
met hem ghevanghene, die den coninck Clotharis, zijnen broedere, teener wettelickerwijve nam, in recompense dat haer vader cause gheweest hadde van tconquesteren van Duringhe: voorts doende zijnen broeder die meeste omtrauwicheit daer men noyt of en hoorde, ter opsiene van den huwelicke voorscreven.

Anno V° XXVI zo nam die coninck Clotaris van Vranc- 526.
kerijcke by foortse ende by crachte dat coninckrijcke van Bourgoengne inne, verslaende den coninck Godomarus met alle die ghuene die met hem te velde ghecommen waren.

Tweede jaer daer naer zo overleet dezer weerelt die eerweerdighe heere in Christo mijnheere Elutherius, die bisscop van Doornijcke, ende daer wiert in zijn stede ghestelt by den paeus Bonifacius, den tweeden van dien name, die eerweerdighe, godsvruchtighe heere in Christo mijnheere Medaert, bisscop van Vermandois ende van H. Medardus.
Noyon, die welcke zijnen cathedralen stoel noch altijts te Noyon bleef houdene, ghelijck hy oyt daer te voren ghedaen hadde, sichter (1) dat die Hunnen ende Wandelen die stede van Ste-Quintin destrueirden ende te niete deden; ende tgheestelick hof van Doornijcke wiert vereenicht met den gheestelicken hove van Noyon, daer men een ijghelick gheestelick persoon recht ende wet dede, van alle zaken die in eenich van die drie voornoemde diocesen ghebuert ofte gheschiet waren, te wetene, Vermandois, Noyon ende Doornijcke, ghemerckt dat heer Medaert voorzeit van alle drie bisscop was. Daer an dat men wel hooren mach dat die groote ambitie ende giericheit daer mede dat die geestelicheit zo besmet es, dat Gode beclaeghlick es, vry gheen nieuwe nochte onbekende ziecte en es. Godt beteret, die welcke hemlieden alle die hier inne heer

(1) Sedert.

526. Medaerts discipelen zijn, die gracie verleenen wille van insghelijcx ooc zijn goedt helich leven naertevolghen, ter ghestichticheit vau haerlieder even naesten, ende ter zalicheit van haerlieder ziele [1].

531. Anno Vᶜ XXXI zo dede heer Remy, die eerdsbisscop van Riemen, zo vele by den Paeus Bonifacius voorscreven ende by den coninck Clotharius van Vranckerijcke, dat te Atrecht emmers eenen bisscop gheordonneert wiert, die Bedart hiet, ende was een zeer eerlick man van levene ende helich in alle zijne manieren van doene, zo dat hy naer zijn doot ghecanoniseert wiert, ende mede tusschen die helighe gherekent. Ten zelven tijde zo wiert te

Antimondus bisschop van Terouanne.

Teroaen ooc insghelijcx eenen bisscop gheordonneert, Antimondus ghenaemt, die terstont allomme daer omtrent twoort Gods beghonste te vercondighen met grooter voorspoedigher viericheit, daer of wy den almeughenden Heere wel met goede rechte loven ende bedancken meughen, nu en inder eeuwigher eeuwicheit.

545. Anno Vᶜ XLV zo overleet dezer weerelt die eerweerdighe heere in Christo mijnheere Remy, die eerdsbisschop van Riemen, die welcke een man was vol grooter helicheit; ende tjaer daer naer zo vacht [2] die coninck Clotharius van

(1) De te vrye bemerking van den schryver is onbillyk, niet ter placts, noch met zich zelve overeenkomstig. De Geschiedboeken spreken van den H. Medardus met den grootsten eerbied, en getuygen dat hy verpligt was zynen bisschoppelyken zetel te Noyon overtebrengen om zich aen het geweld der alles verwoestende Hunnen en Wandalen te onttrekken. By het afsterven van den H. Eleutherius, wierd hy van de katholyken van Doornik tot zynen opvolger aenzocht; maer wetende dat het in de kerk niet geoorlofd is twee bisdommen gelyktydig te bezitten (Zie Durand de Maill., Dict. de droit canon, art. *incompatibilité*) weygerde hy aen hun verzoek gehoor te geven, en het is alleen by den wil van den paus geweest, aen wien den koning Meroveus en den aerdsbisschop van Rheyms des wegens een vertoog hadden ingezonden, dat hy zich met de waerneming van dit diocesie gelast heeft: zynde zulks ter uytroeying der afgodery, ter verbetering der bedorvene zeden, en ter verbreyding van het Evangelie hoogst noodzakelyk. Het is dus verre van daen dat ambitie of gierigheyd hem hier toe hadden uytgelokt. Men sta ons toe hier te bekennen dat wy deze of diergelyke punten, welke met de waerheid en onze Grondbeginsclen strydig zyn, geheel voor rekening laten van den schryver.

(2) Vocht.

Vranckerijcke een zware bloedeghe bataylgie jeghens die Sassenaers ende Duringhers, daer hy die victorie vercreech. Ende binnen den zelven jaere starf heer Medaert, bisscop van Vermandois, van Noyon ende van Doornijcke, ende zijnen successeur hiet Faustinus. 545.

Van Finaert,

DIE HEERE VAN DEN LANDE VAN BUCK, NAERMAELS VLAENDEREN GHENAEMT.

Binnen dezen middelen tijt zo was Phinibert, die broedere van Raganier, die laetste heere van den lande van Buck, dezer weerelt overleden in Denemercken, daer hy ghevlucht was, zo wy hier voren ghehoort hebben, met zijnen eenighen zuene Finaert, die welcke nu ter goeder oude ghecommen zijnde, een man gheworden was ghelijck een reuse, zeer vroom, clouck ende wreet van nature, veel meer gheneghen tot alderhande felleit ende tyrannie, dan tot eenich duecht; maer om dieswille, dat hy daer in een vreimt landt zijnde tzelve niet zo vreyelick betooghen en dorste als hy wel ghewilt hadde, zo keerde hy int
jaer V° LIX weder ten lande van Buck waert, twelcke by 559.
rechter hoirie op hem ghesuccedeert ende verstorven was Finaert komt van Denemerken terug.
by den overlijdene van voorscreven Raganier, zijnen oom, die zonder kijnderen dezer weerelt overleden was, omme aldaer zonder tomtsech (1) van niemende rechts te levene naer zijnen eyghen zinne in aller boosseit, felleit, wreetteit ende tyrannie, zo hy ooc dede : want hy vant (2) daerrechts cause naer thof, zulcke onderzaten, als zulck

(1) Verbond, ontzeg. — (2) Vond.

559. een heere diende ghelijck dat hy was, te wetene : eene groote menichte van alderhande quaet ende snode ghebroetsele van volcke, die daghelicx niet anders en deden dan stelen, rooven, pijlgieren ende moordene al daer zy by ghecommen consten, die welcke hy daer of niet alleene niet en corrigeerde, nochte punieerde; maer inhorteerdeze ende verwekteze bovendien ooc omme dierghelicke alle daghen lancx zo meer te doene, ofte ooc erghere, indient hemlieden meughelick ware, verleenende hemlieden int generale ende int particuliere, ten dien fine, vulle abolutie (1), pardoen ende remis, niet alleene van alt quaet dat zy tot dier tijt toe menighvuldelick gheperpetreert ende ghedaen hadden, maer bovendien ooc van al tghuene dat zy van dien tijt voort yewers zouden connen perpetreren ofte ghedoen, tzy met hem, ofte zonder hem, in eenigher maniere; behaudens dat hy die rechte elfscheede (2) hebben zoude van alle die emolimenten, baten ende profijten, commende van exploiten, die in zijnder presentie, ende jeghenwoordicheit gheschieden zullen, ende van al tghuene dat in zijnder absentie ghedaen zal werden niet meer dan tvierendeel. Twelcke alzo onderlinghe tusschen hem ende zijn gheboufte gheaccordeert zijnde, zo ordonneerde hy voort groote zware exactien up zijne goede ondersaten ende supposten (3) : ende bedwanck hemlieden bovendien ooc te ghevene den vierden penninck van haerlieden jaerlicx incomste, zonder daer of eenichsins in ghebreke te blijvene, up verbeurte van lijf ende goet. Van dusdanighe een landsheere en wast noyt ghehoort, die in zulcke wreetteit ende onghenadighe tyrannie zijn landt regierde, twelcke van dier tijt voort wel met goeder cause ende reden verdiende gheheeten te werden tforeest, wout ofte wildernesse zonder ghenade : want men van

Finaerts verdrag met de roovers.

(1) Abolitie, kwytschelding. — (2) De helft. — (3) Ondergestelden, onderhoorigen.

ghenade niet en wiste te sprekene, ende twas al groote 559.
wreetteit, tyrannie, rudesse, ende alderhande boosseit, snootheit ende quaetheit, dat mer daghelicx hoorde ende zach eenen zeer langhen tijt gheduerende, twelcke, Gode van hemelrijcke! wel beclaghelick was. Brabon, die prince van Brabant, die tweede van dier name, haddet gheerne belet, maer hy starf in die wille (1) anno V° LXI, ende 561.
Caerloman, zijn zuene, wiert prince naer zijn doot. Het wiert ooc dicwijls den coninck Clotharius van Vranckerijcke gheclaecht, maer daer en quam anders niet of dan zeere vele schoone ende groote beloften, daer mede dat hy die van den lande zo langhe thooft in die wint hielt; dat hy endelinghe int jaer V° LXIIII metter doot ghemeene 564.
wiert, latende een dochtere achtere ende vier zuenen, die hy by vrau Radegunde, zijnder huysvrauw, ghehadt hadde: welcke vier zuenen tgheele conincrijcke onder hemlieden deelden, elc van hemlieden niet min coninck blijvende Ryks-verdeeling na de dood van Klotharis.
van zijn part, deel ofte quartier, inder forme ende maniere zo hier verclaerst staet, te wetene:

Chilperijck, die oudste zuene, wiert coninck van Soissons, met datter meer annecleeft ende toebehoort.

Cheribert wiert coninck van Parijs, metten appendantsche.

Sigibert wiert coninck van Mets ende voort van gheel Oost-Vranckerijcke.

Guntraen wiert coninck van Orliens, met al datter onder sorteert.

Ende Ulcide, haerlieden zustere, traude Albrecht van Oostenrijcke, die welcke zo ghenaemt wiert omme dieswille dat hy eerst was opghetrocken ende verheven wiert by den voornoemden coninck Sigibert van Oost-Vranckerijcke, die hem groot maecte, ende Ulcide, zijne zustere ten huwelicke gaf; daer hy een zuene by hadde die

(1) Wyle, tyd, intusschen.

564. Aernout hiet, die vadere van bisschop Aernout van Mets, daer Anchises of quam, die man van vrau Begga, hertoghinne van Brabant, moedere van Pepin van Herstal, die by Alpiade, zijn concubine, een haghetronck (1) ghecreech, gheheeten Caerle Marteel, die vadere van Pepin le Brief, die naermaels coninck van Vranckerijcke wiert, zo wy noch by der tijt hooren zullen, indien ons Godt die gracie
570. verleent. Ende int jaer V° LXX daer naer, zo storf mijnheere Ste-Bedart, die bisscop van Atrecht.

578. Ende int jaer V° LXXVIII daer naer, zo begonsten die
Broederoorlog. voornoemde vier ghebroeders van Vranckerijcke onderlenghe zeer qualick te accorderen omme die palen ende limiten van elcx jurisdictie ende heerlichede wille. Zo dat Chilperijc, die coninck van Soissons, ende Sigibert, die coninck van Mets, jeghens mencanderen in die wapenen ghinghen : ende Sigibert verslouch Theodebert, zijn neve, daer hy oom of was, die zuene van Chilperijc zijnen broedere, die welcke ontwijffelick daer ooc insghelijcx ter stede doot ghebleven zoude hebben, hadde hy hem zelven niet ghesaulveert metter vlucht, die hy zeer haestelick te Doornijcke waert nam, daer hem zijnen broeder voorscreven zeer sterckelick quam belegghen, eenen laughen tijt gheduerende. Twelcke merckende vrau Fredegunde, die huysvrau van den beleyden coninck, huerde secretelick eenighe lieden daer Landry, haren pol (2), die capiteyn
Sigebert vermoord. of was, omme Sigibert in zijn tente den hals of te stekene, twelcke corts daer naer alzo ghedaen wiert, ten grooter contentemente van den coninck, haren man, die welcke mids dien niet alleene van tsiedgie (3) verlost en wiert, maer recouvreerde bovendien, ooc met den zelven, alle die steden, casteelen ende fortressen die hem zijnen broeder daer te voren of ghenomen hadde, ende

(1) Kind in overspel gewonnen, onechten zoon. — (2) Boel. — (3) Het beleg, de belegering.

dit als by der hulpe ende bystandicheit van den bisscop 578.
van Doornijcke ende van Noyon, Crasmarus ghenaemt, die welcke hy, in recompense van die, quyte scholt voor hem ende voor alle zijne naercommers bisscoppen van Doornijcke, alle die zelve domeynen die hy uytter voorscreven steden jaerlicx ghewonen was van lichtene ende van hebbene, met zijne eenighe princelicke rechten die hy hadde ofte hebben mochte binnen den lande ende heerlichede van Buck, daer of dat hem die bisscop voornoemt zeer hooghelick bedanckende was, ghelijct wel recht ende redene was.

Van Liederijck van Rijssele,

BY BUCK OFTE BY DEN LANDE VAN BUCK,

Prince van den casteele van Digion in hoog Bourgoengne, die eersten Forestier van den voorzeiden lande van Buck, dat in zijnen tijt Vlaenderen ghenaemt wiert, zo wy hier naer noch hooren zullen.

Naer dien dat die coninck Chilperijck aldus meester gheworden was van coninck Sigibert, zijnen broeder, zo wilde hy zijn broeders coninckrijcke, te wetene Mets, met geheel Oost-Vranckerijcke themwaerts trecken, naer die oorloosche guysen (1); maer zijn twee andere broeders en wilden hem dat in gheender maniere accorderen, nochte consenteren, om die laetste man te waghene, zo

(1) Wyze.

580. datter ter cause van dien int jaer V° LXXX een veel meerder seditie ende meuterie (1) binnen den lande stont opterijsene dander (2) oyt daer te voren gheweest hadde, indiender die almeughende heere Godt, by zijnder goedertierer gracie, niet in tijts inne voorsien en hadde : want een ijghelick van hemlieden zochte hem zelven sterck te maken, ten besten dat hem meughelick was, moeyende daer toe alle vrienden ende maghen die zy elc respectivelick yewers consten ghevinden; twelcke merckende diversche edele heeren van den lande, die hemlieden metter voorscrevene questie en querele niet en zochten te moeyene, wel wetende datter niet dan cleene eere ende lettel dancx endelenghe daer an te behalen en was, namen al dat zy hadden, en trocken daer mede woonen waer hier, waer daer, in vreimde landen, eerst daer them goet dochte ende gheliefde. Ende onder andere zo quam Salvaert, die prince van den casteele van Digion, in Hoochbourgoengne, met vrau Hermegarde, die dochtere van den grave van Roussillon, by vrau Bertha, sgraven dochtere van Pene, zijne huysvrau, die al swaer van kijnde ginck, nederwaert naer tlandt van Buck : ende commende bijt casteel te Rijssele, wiert daer van voorscreven reuse Finaert ende van meer andere van zijnen conrotte (3) daer zeer onvoorsienelick bespronghen, vermoort ende berooft van al dat hijs hadde, metsgaders ooc eeneghe van zijne dienaren die niet bet en voerden dan hy; twelcke ansiende, vrau Hermegarde vloot alzo haestelick alst haer meughelick was met die reste van haren gheselscepe ten bossche waert in, suckelende daer van hoecke te cante, met benauder herten ende met weenende ooghen, zo langhe dat zy emmers endelinghe in der ermitagie gherochte (4), daer zy van grooter verschietenesse, benau-

Moort van Salvaert.

(1) Muytery. — (2) Dan er. — (3) Medebende. — (4) Geraekte.

thede ende veranderinghe, terstont voor tijt moeder wiert 580.
van haren kijnde, twelcke ten XL° daghe daer naer van den Geboorte van Liederik.
ermijt ghedoopt ende Liederijck gheheeten wiert naer hem. Ende als vrau Hermegarde nu een poose tijts te kercke gheghaen was (naer die maniere van doene die men doen hielt) zo ghinck zy op eenen tijt spacieren (1) ende wandelen lancx den bosch aldaer, om haer zelven wat te vermakene van grooten druck, die zy noch in haer herte hadde, omme die cause ende redene voorscreven, die welcke zy dies nochtans niet jeghenstaende niet upen (2) hielt van eenpaerlick jeghens haer cameriere ofte dienstwijf te verhalene met menighen heeten traen; tot dat zy haer zelven gheel verghetende, met dat druckich propoost, zo varre van haren weghe verdoolt was, Hermegarde gevangen.
dat die reuse Finaert haers gheware wiert, ende leedese met haer cameriere binnen zijnen casteele te Rijssele, by Buck, daer zy hem langhen tijt diende in aller eerbaerheit voor eenen goeden redelicken loon : zo dat zy dies angaende van hem niet en wiste te claghene. Die ermijt, dit vernemende, bleef den jonghen Liederijck, zijnen petere, houdene als oft zijn eyghen kijndt gheweest hadde, queeckende hem up in alle duechden ende godtvruchticheit, daer hy hem van zelfs ende van zijnder nature weghen buytermaten zeere toe gheneghen was, metsgaders ooc tot alle wercken der edelheit, ghelijck men uyt zijn kijndere affairen nactelick mercken mochte.

Binnen dezer middele tijt zo wiert die coninck Chilperijck van Vranckerijcke zeer deerlick vermoort van Landry, den pol van vrau Fredegunde, zijnder huysvrau, daer hy twee zuenen by ghehadt hadde, dat hy anders niet en wiste, te weten Theodebert, die van Sigibert zijnen oom versleghen wiert, zo voorzeit es, ende Clotharius die

(1) Het zelfde als in de open lucht wandelen. — (2) Op een.

580. naer hem coninck wiert, die tweede van dier name, noch
Klotharis II. niet boven vier maenden oudt zijnde; dit gheschiede int
587. jaer V° LXXXVII, ende tjaer daer naer zo storf die coninck Codarallo van Inghelant, ende Cadaballatrus, zijnen zuene, wiert naer hem coninck ghecroont.

Naer dat Liederijck van Rijssele, by Buck, nu bet dan zeven jaeren metten ermijt, zijnen petere, ghewoont hadde, zo passeerden by aventure aldaer voorby eenighe edele mannen uyt Inghelant, die van Doornijcke thuyswaert keerden, die welcke ziende die groote vroomicheit, schoonheit, bevallicheit ende goede gracie van dezen kijnde, begheerden in alder manieren, hem met hemlieden te voeren met belofte dat zy hem pagie maken zouden van den coninck haerlieden meestere : twelcke den ermijt hemlieden gheerne consenteerde om skijnds profijts wille, niet jeghenstaende dat hem die tranen van grooter deernesse even dappere lancx de kaken liepen. Twelcke merckende die voornoemde Edele, namen zeer hoofschelick orlof met grooter danckbaerheit, ende reden met den kijnde haerlieden veirden (1) tharen lande waert, treckende ten eersten dat hemlieden meughelick was ten hove van den coninck, dien zy den jonghen Liederijck presenteerden om zijn pagie
Liederik in Engeland. te zijne : ende die coninck omtfinck hem zeer danckelick, ter cause van der goede mine ende grooter edelheit die hy der anne zach, doende hem met die andere edele jonghers van zijnen hove daghelicx onderwijsen ende instruerene in als (2) dat een waerachtich edelman toebehoort ende betaemt te weten, daer hy zo veel inne profiteerde, dat hy alle zijne medeghesellen in als varre te boven ghinck, wassende dies niet te min jaerlicx lancx zo meer in zulck eene vulmaecte schoonheit ende vromicheit van lichame, dats them een ijghelick ghenouch te verwonderen

(1) Reden weg naer hun land. — (2) Alles.

hadde, in zulcker wijse dat hy, nu te manne ghecommen zijnde, omme alle zijne zonderlinghe gracien ende perfectien, grootelicx van den coninck ende van alle die edele heeren, vrauwen ende joncvrauwen van den hove bemint ende gheestimeirt wiert : zo dat die coninck (Cadaballadrus ghenaemt) hem ontwijffelick noch verheven ende groot ghemaect zoude hebben, indien hy int jaer VI^c niet bevaen gheweest en hadde metter onvoorzienigher doot, latende zijn croone in die handen van Ethelbert, die naer hem regneirde, ende was een goet kersten prince, zeer helich van levene. Zo was ooc insghelijcx vrau Bertha, zijnder huysvrau. 587. 600.

Binnen dezen zelven jaere zo quam mijnheere Ste-Eloy, die zuene van Eucherius, by Terrigia, zijnder huysvrau, gheboren uyt Limoisin, eerst binnen den lande van Buck dat helich kersten gheloove preken, ende principalick alomme omtrent die zeecant tusschen Buenen, Ardenburch ende Oostburch, daer hy int eerste van die Holstenaers, Sweden, Denemerckers ende andere heidensche overlandsche natien van volcke (die welcke doen ter tijt die inwoonders waren van die contreye) niet al te wel omthaelt en wiert; maer het beterde by der tijt, zo dat die ghebenedijde name ons heeren Jesu Christi daer emmers by hem bekent ghemaect wiert ter zalicheit van haerlieden ziele die in hem ghelooven. Daer of dat wy den almeughenden Heere nemmermeer ten vullen loven ende dancken en meughen. H. Eligius predikt het Evangelie.

Alzoo vullick (1) als Ethelbert voorscreven, coninck van Inghelant ghecroont was, zo presenteirde hem Liederijck van Rijssele, by Buck (die welcke nu omtrent XX jaeren oudt was), zijn ghewillighen dienst : twelcke die coninck zeer gheerne accepteirde, ghevende hem ter causen van

(1) Zoo haest.

600. dien een groot jaerlicx pensioen, omme hem zelven daer mede tonderhoudene naer zijnen staet. Twelcke Liederijck met zijnen goeden ghetrauwen dienst zo wel verdiende, dats hem een ijghelick groot lof, prijs ende eere sprack : want hy varre die vroomste man van wapenen wiert van tgheele conincrijcke, zeer frisch ende groot van statuere, grootelicx excederende ende te boven gaende alle die andere edelen van den hove in clouckicheit, vaylgeandise, schoonicheit, goede gracie ende andere gentilessen ende virtueusseit : zo dat vrau Gratianna, sconincx dochtere, gheel ende al omsteken wiert met vierigher liefde tzijnewaert, houdende die niet min alzo langhe secreet ende bedect alst haer eenichsins meughelick was. Maer endelinghe doen zy niet meer en mochte, zo opende zy hem al haer secreet met zulck een gheelicheit (1) van herten, dat zy van dien tijt voort met kijnde begort (2) wiert. Ende als die tijt nu zo varre ghecommen was, dat zy haren bunck (3) niet meer wech ghesteken en conste, zo riep zy Liederijck dat hy om beterswille van danen vertrecken zoude, zo hy ooc dede : keerende weder ter ermitagie waert, daer hy gheboren was. Aldaer hem die ermijt zijn petere, naer diversche andere propoosten, al int langhe ghinck verhalen, eerst die onghenadighe moort, die in den persoon van den prince Salvaert, zijnen vadere, tanderen tijde ghebuert ende gheschiet was, ende voort tnemen van zijne schatten, die hy met hem uyt Hooch-Bourgoengnen ghebrocht hadde, metsgaders ooc die cause ende occasie van zijnder onghetijdigher gheboorte, ende ten laesten ooc tvanghen van vrau Hermegarde, zijnder moedere, die die reuse Finaert nooh ten daghe van hedent in zijn servitute hielt binnen den casteele van Rijssele, by Buck, met harer cameriere, zo tzelve breeder hier voren

Terugkomst van Liederik.

(1) Geheelheid, volheyd, of geylheyd, dertelheyd. — (2) Bevrucht. — (3) Bonk, pak.

verhaelt ende verclaerst staet. Als Liederijck alle deze 600.
zaken ghehoort ende wel verstaen hadde, zo zwoer hy by zijn edelheit dat hy tgroot overlast, dat Finaert zijn ouders ende haerlieden dienaers ghedaen hadde, eerlanck wreken zoude zo tbehoorde, ofte hy zoude in die wille sterven. Twelcke alzo ghezeit hebbende, nam met hem zulck gheweer alst hem goet dochte, ende trock van stonden an ten voornoemde casteele waert, daer hem Finaert zeer clouckelick jeghens quam met eenen fellen evelen moedt [1]: zo dat zy daer onderlinghe wierden vechtende lijf om lijf, een goede poose tijts gheduerende, eer men eenichsins ghemercken conste, wiet van hemlieden best ofte quactst hadde : zo vromelick weerden zy hen beeden jeghens elcanderen. Maer int ende zo gherochte Liederijck (die hem ant schermen verstont) den rechter arme van Finaert zo rudelick met zijnen slachmesse, dat hy metten gheweere neder ter eerden viel. Doen hoorde men den fellen wreeden reuse Finaert met luyder stemme ende weenende ooghen bidden om zijns lijfs ghenade; maer wat hy Finaert gedood.
badt, huylde, burrelde ofte riep, twas al te vergheefs: want Liederijck zwoer dat hem anders gheen gracie ghebueren en zoude, dan zulcke, als hy tanderen tijde Salvaert, zijnen vader, ghedaen hadde, ghevende hem met dien noch eenen slach tusschen hals ende necke, daer mede dat hy hem thooft van die schouderen weerde. Twelcke alzo ghedaen zijnde, zo nam Liederijck tcasteel van Rijssel, by Buck, themwaert, metsgaders ooc allen den roof dier binnen was, begheerende daer naer voortan gheheeten te werden, ter eeuwigher memorie ende ghedenckenesse van der victorie voorscreven. Ten es niet wel scrivelick hoe minnelick, hoe vriendelick, ende met hoedanighe vierichheit dat Liederijck ende vrau Hermegarde, zijn moedere,

(1) Euvelen moed. Kwaden, boozen, vyandlyken moed.

600. mencanderen an den halze vloghen, eenpaerlick wech mencanderen kussende ende omhelsende, niet zonder menighen heeten traen van beeden zijden, van grooter onsprekelicker blijtscepe. Ende Liederijck bleef daer zijn vrau moeder voort alle die besten ende meesten touf [1] doende, die hy eenichsins conste ghepeynsen ofte ghedencken, alzo langhe als haer Godt tleven spaerde, ghelijct wel recht ende redene was; maer niet jeghenstaende alt goede recueil ende caressen die men haer doen conste, om te bet haren tijt te passerene ende haer groot verdriet te verghetene, zo en cesseerde zy nochtans niet van menich warf te verhalene haer voorheden maghere aventuere met grooter bitterheit van herten, danckende niet te min den almeughenden Heere Godt, die by zijnder goedertiere gracie ende ghenade, alle zaken dus verre ghebrocht hadde. Als die van den lande deze ghevaernesse [2] verhoorden, zo waren zy buytermaten zeer verblijt, omme dieswille dat zy van Finaert, den fellen onghenadighen tyrant, omtsleghen ende verlost waren : ende dienvolghende zo zonden zy haerlieden ghedeputeirde met groote ghiften ende schoone presenten ten voornoemde casteele waert, omme die Liederijck ghepresenteirt te werdene, ter causen ende redenen voorscreven, metsgaders ooc omme hem te versouckene, dat hy voortan haerlieden schermheere zoude willen wesen jeghens alle die bouven, roovers ende moordenaers, daer zy daghelicx zeer jammerlick of gheoutragiert ende ghetravaylgiert [3] wierden, met belofte van den achsten pennijnck van al haerlieden jaerlicx incommen, ende voort van al zulcke trauwe ende onderdanicheit, als zy haren rechten landsheere ende prince schuldich zouden meughen wesen, in eenigher

Liederik wordt heere van het land.

(1) Toef. Onthael, waer van *toeven*, ter tafel ontvangen. — (2) Geschiedenis, gebeurtenis. — (3) Gekwollen, last aengedaen.

maniere. Liederijck alle deze zaken ghehoort hebbende, accordeirde die van den lande zeer gheerne ende ghewillichlick haerlieden begheerte met grooter danckbaerheit van zulcx zy hem presenterende waren, ende dienvolghende zo reedt hy zo dicwils ende menichwarf ten bossche ofte foreeste waert in (daert landt toen ter tijt gheel vul of was), hanghende allomme veel bouven, roovers ende moordenaers an galghen ende an boomen, ter zelver plaetse daer hy ze betrapen conste : dat hy endelinghe ter cause van dien, gheen heere meer, maer gheweldich forestier van den lande gheheeten wiert, metsgaders dat by zijnder neersticheit ende diligentie dat foreest van den lande wat ghezuyvert wiert van zulck quae ghebroutsel van volcke, niet jeghenstaende dat haerlieden hoofden ende principale capiteynen noch meestal in wesen waren, by middele van eeneghe stercke torren ofte casteelen, daer zy hem zelven duergaens wech op omthoudende waren; zo dat den forestier Liederijck an hemlieden niet gheraken en conste, wat devoir dat hy der toe dede : twelcke den ghemeenen lande zeer scadelick ende hinderlick was. Maer zy en haddens anders als doen. Dit gheschiede int jaer VI^c XV, in die tijden van den keyser Eraclius, die dat H. Cruyce ons Heeren conquesteirde up den coninck Cosdré, die hy doot slouch up die riviere van der Danouwe.

600.

Krygt den naem van Forestier.

615.

Int zelve jaer zo schiet van dezer weerelt Caerleman, die prince van Brabant, ende zijn zuene Ste-Pepin quam naer zijn doot int regement van den lande, ende wiert ten tweeden jaere van zijnder regnatie de eerste hertoghe van Brabant ghemaect, by den coninck Clotharius van Vranckerijcke, die tweede van dien name.

Pipyn, eersten hertog van Brabant.

Binnen dezen middelen tijt, zo was vrau Gratiane, sconincx Ethelberts dochter van Inghelant, gheleghen van een schoone jonghe zuene, gheheeten Namelion, daer Liederijck die forestier vadere of was, zo wy hier voren int

Namelion.

615. langhe ghehoort hebben, ende bleef meest altijts by zijn vrau moedere in Inghelandt woonende, totter tijt toc dat hy by zijnder vromicheit ende grooter vaylgeandise een groot ghedeel van den lande van Neustren gheconquesteirt hadde, dat men nu Normandie noemt, daer hy hem voort alle die reste van zijn leven bleef houdende in grooter hoocheit ende prosperiteit, zo wy int achtervolghen van dezer jeghenwoordigher Cronijcke noch hooren zullen by der gracie Gods.

Hoe vrau Idonee, die dochtere van coninck Clotharius van Vranckerijcke, omtschaect ende wech ghevoert wiert, ende hoe zy met Liederijck den forestier in belofte van huwelick gherochte, daer zy binnen XV *jaeren* XVIII *kijnderen by ghecreech, met datter meer naervolchde, zo wy hier naer al int lange hooren zullen.*

616. Int jaer ons Heeren VI° XVI, zo wiert die overschoone maecht vrau Idonee, die dochtere van coninck Clotharius van Vranckerijcke, die tweede van dier name, verraderlick omtschaect, ende ghenouch by foortse in een osbare (1) ghestelt by haer serviteur ende lief, die prince Madon van Poirtiers, mids der hulpe ende bystandicheit van Maderant van Bourgoengnen, ende van Zwijchart van Partenay, beede zijn neven, omme in alderdiligentie, over dach ende over nacht, in Inghelant ghevoert ende daer by hem ghetraut te werdene. Maer commende tusschen Doornijcke ende Atrecht (dat men doen ter tijt Noble hiet), zo wierden daer beede die voorname hulpers alzo zeere omtsteken met tvier van harer liefde, als Madon zelve, zo dat een ijghelick van hemlieden bysondere die naeste wesen wilde by vrientscepe ofte by foortse : ende

(1) Rosbaer, draegstoel, rytuyg.

want tzelve by vrientscepe niet middelick [1] en was, 616.
zo wierden zy ter cause van dien daer naer onderlinghe vechtende a fine force, in zulcker wijse dat Zwijchart van Partenay den prince van Poirtiers, ter stede doot slouch. Twelcke ziende Maderant van Bourgoengnen liep zijn veerden [2], latende Zwijchart metter maecht alleene, die welcke zeer haestelick met haer zijnen wech duere reedt tot omtrent den casteele van Rijssele, by Buck, daer hem Liederijck die forestier te ghemoete quam van der jacht: die welcke merckende dat die overschoone joncvrau, die in die osbare zat, zo bitterlicke weende dat zy snicte, vraechde haer die cause van haren verdriete; maer haer herte was zo vul benautheits ter cause ende redene voorscreven, dat zy hem niet verantwoorden en conste, hoe zeere dat zy haer beste daer toe dede, hopende eenich secours van hem thebbene jeghens Zwijchart, die haer serviteur ende lief zo deerlick versleghen hadde. Die welcke hem zelven hier of wel bedachtende, niet verbeyden en wilde tot dat zy tharer sprake gheeommen zoude wesen, maer verantwoorde zelve voor haer, zegghende zeer rudelick tot den forestier Liederijck, dat hyder niet mede te doene en hadde ende dat hy hem zelven voortan van zulcke vraghen zoude pijnen [3] te vermijdene, ofte hy zoude hem die middelen benemen van dierghelijcke meer te meughen doene. Als Liederijck hoorde dat men hem aldus tonghelijcke [4] dreigde, zo track hy zeer gheringhe zijn mes uyte, ende slouch naer Zwijchart zonder gheraken nochtans, metsgaders dat hy wat achterwaert tart [5], commende niet min terstont daer naer wederomme zijnen viant zeer straffelick inne, als den ghuene die niet en zochte dan hem van den lijve te be-

Idonée door Zwychaert weggevoerd.

Liederik verslaet Zwychaert.

(1) Daer er geen middel was om dit by vriendschap te bekomen. — (2) Verdween. — (3) Trachten. — (4) Ten ongelyke. — (5) Van terten.

616. roovene met zijnen hauwene (1) ende stekene; maer Liederijck (die meer ter zulcker feeste gheweest hadde, ende wel wiste watter gaens was) wasser (2) zo lettele (3) inne te wets, dat een wondere was, wachtende niet min zijnen slach, gherechte endelinghe zijn partie zo rudelick met eenen renverse (4), dat die gheele schuetele (5) van zijnen hoofde vlooch, ende dat die hersenen voor zijn voeten neder ter eerden vielen. Twelcke alzo ghepasseirt zijnde, zo quam Liederijck by der osbare, daer die voorscrevene bedructe joncvrau inne zat, ende vraechde haer hoe dat zy hiet? wie zy was? hoe dat zy daer met zulcker benautheit van herten ghecommen was? ende ten laesten, oft haer ghelieste ware acht of thien daghen tzijnent te commen logierene, omme binnen dier middele tijt haer zelven wat te recreerene ende te vermakene van den grooten druck ende benautheit daer hy ze jeghenwoordelick inne zach? Daer op dat zy hem eerst verantwoorde dat zy Idonce hiet, ten andere dat zy van edelen bloede ende van zeer hooghen ghehoorte was, vertreckende (6) voort alle die fortune ende maghere aventure, die haer onlancx leden ghebuert ende ghesciet was, in der vorme ende maniere, zo die hier voren int langhe verhaelt staet, ende verclaersde hem bovendien, dat zy wel van den zinne ende advijse was met hem (die zy wel mercte dat een edel man was) te logijste te gane, omme haer zelven daer wat te rustene van harer vermoeythede ende groot travayl (7), die zy int reysene ghehadt hadde. Ende dienvolghende zo trocken zy tzamen naer tcasteel van Rijssele, by Buck, daer naer Liederijck al theste recueil ende den meesten touf dede, die hy eenichsins conste ghepeynsen ofte vercieren, omme dieswille dat hy wel zach

Idonée op het slot van Liederik.

(1) Met zyn kappen. — (2) Was er. — (3) Luttel, weinig. — (4) Omkeer, zyslag. — (5) Scheutel. Schotel. — (6) Vertellende. — (7) Travayl, arbeyd, last, kwelling, vermoeydheyd.

an alle hare affairen dat wat groots van haer was, ende 616.
daer omme zo hadde al te gheerne gheweten wie dat haer vadere was, maer twas te vergheefs, want zy bleef altijts daer by, dat zy hem dus anneghaende gheen breedere verclaers en vermochte te doene, dat zy hem hier te voren daer of te kennen ghegheven hadde, ende dat omme diversche pregnante causen ende redenen haer daer toe moverende : ghevende hem met dien te kennene dat zy liever al haer levene lanck, waer hier, waer daer, die lieden dienen zoude, in alder slavernye ende miserie, dan weder tharen landewaert keeren, ende in haer vaders ooghen commen, om die quade fortune ende maghere (1) aventure voorscreven. Ende dit zegghende weende menighen heeten traen : zo dat menser wel inne ghewasschen zoude hebben, by maniere van sprekene. Twelcke Liederijck al ziende ende hoorende, wiert inwendich eensdeels met grooter compassie ende medelijden tharen waert gheroert, ende eensdeels ooc omsteken met zulcker vierigher liefde, dat hy tot haer zeide : « Dat en wille Godt nu, noch nemmermeer, mijn lieve, weerde ende edele joncvrau Idonee, dat ghy die lieden dienen zoudt; maer indient u goet dinct, wy zullen hier by mencanderen blijven ende leven tzamen als man ende wijf. » Twelcke hem vrau Idonee zeer gheerne ende minnelick accordeirde : zo dat zy van dier tijt voort daer mencandre by bleven, levende tzamen met paeyse ende grooter liefde ende vruchtbaerheit eenen langhen tijt gheduerende, zonder iet anders daer toe te doene, nopende die mijsterien ende ceremonien van den huwelicken state.

Anno VI^c XXXI, up den eersten dach van october, zo 631.
starf te Gent mijnheere Ste-Bavo, die zuene van Agilulphus, die grave van Hasbanien, die welcke eerst een

(1) Deirlyke.

631. roovere gheweest hadde, maer was tot penitentie bekeert by mijnheere S'-Amant, in zulcker wijs dat hy by dien zijn quaet, boos, zondich leven latende ende hatende, nu drie jaer lanck, in grooter zwarer penitentie ende abstinentie, gheel ende al een mueninex leven gheleeft hadde, slutende hem zelven in een celle, daer hy nemmermeer uyt en quam, die hy zelve voor hem hadde ghedaen maken binnen den casteele van Wand aldaer, twelcke noch naerderhandt tzijnder eere ende weerdicheit gheconverteert ende verandert wiert in een cloostere ende abdie van zijnder name, by mijnen voornoemden heere St-Amant, zo wy nooh byder tijt hooren zullen, indien ons Godt tleven spaert.

Als Liederijck die forestier ende vrau Idonee nu XV jaer lanck zeer paeysiblelick ende minnelick tzamen huys ghehouden hadden, inder vorme ende maniere alst voorzeit es, zo hadden zy XV zuenen ende drie dochters te gadere, al noch in levende lijve zijnde, te wetene: *Joseram, Anthuenis, Bosschaert, Baudrijn, Allyamis, Lyoneel, Gallerant, Morissis, Boudewijn, Magnifer, Salodrijn, Montfort, Ganimedes, Baudiaen, Liederijck, Idonee, Gratiane* ende *Leonarde*, die welcke alleghadere up helighe ende feestelicke daghen altijts eenweerdelick ghecleet ghinghen, te weten : thaerlieder rechtere zijde met wulle, ende ter slinckere met zijde lakens, met goudt duersaeyt, in teekene dat zy veel edelder waren van haerlieden moeders weghe, die haer zelven ooc insghelijcx metter ghelijcke zijde lakene cleede, dan van haerlieden vaders weghe, die nemmermeer anders dan grau burkelsch (1) lakene en drouch, te weten, zulck als zijne voornoemde kijnderen ten daghe voorscreven ter rechter zijde an hadden.

Kinderen van Liederik.

(1) Ik meyn buckelsch, van bukkenhaer gemaekt.

Binnen dezen zelven jaere VI° XXXI, zo ghebeurdet 631.
dat die coninck Clotharius van Vranckerijcke, die vadere van vrau Idonee voorscreven, wesende als doen te Soissons, up eenen tijt binder (1) maent van sporcle (2), dochte in zijnen droom dat hy jouch, ende dat hy vijf daghen lanck continueerlick eenen witten hert vervolchde, die endelinghe van eenen anderen edele man ghevanghen wiert, die welcke hinnen zijnen logijste een die alderschoonste rooseboom hadde, die noyt man en zach, met XV uytnemende wel riekende roosen ende drie schoon bluesende ghespende niepkens (3) daer inne, dat hem die coninck zo grootelicx verblijde ende verhuechde, dat hy daer mede omtwieck, ende hem dochte ontwijffelick dat hy noyt binnen allen zijnen levene zo blijde gheweest en hadde : dus omtboodt hy zeer haestelick by hem alle zijnen edelen Raedt, omme van hemlieden hier of waerachtich bedietsele te wetene. Ende hem wiert gheraden dat hy niet laten en zoude of hy en rede sanderdaechs ten eersten ter jachtwaert, ghemerct dat hem daer by eeneghe goede fortune stont te gheschiedene. Die coninck dede dat men hem riedt. Ende also vullich als hy int bosch ghecommen was, zo vernam hy daer een die aldermeesten witten hert, die noyt man en zach, die altijt noortwaert liep, ende die coninck der achtere, met zulcke eene groote snellicheit, dat hy al zijn volck varre overreedt ende achterliet, vervolghende voort alle zijn wilt vier daghen lanck continuelick gheduerende tot den donkeren avenstont : zo dat hy nu niet varre ghecommen en was van den casteele van Rijssele by Buck, daer die forestier Liederijck inne logierde, zo voorzeit es, ende ten vijfsten daghe zo was

Droom van Klotharis.

Klotharis op de jagt.

(1) Binnen. — (2) Waer van by omzetting van de *r*, sprokkel, sprokkelmaend, februarius. Van spoor, speur. — (3) Nopkens, knopkens.

631. die coninck wederomme smorgens vrouch met die honden int velt, vervolghende noch altijts zeer scherpelick zijn eerste wilt, stekende duerghaens zijnen hoorn, zoo lustig ende rustich, dat alle weyenaers (1) daer inne verblijden moesten diet hoorden, daer Liederijck die forestier een of was, die welcke zeer haestelick opzat (2), spoedende hem zelven derrewaert met zijn honden; maer doen hy een stick lands of twee buyten die poorte van zijnen hove ghereden hadde, zo quam hem daer tvoornoemde wild zeer moede ende mat te ghemoete gheloopen, ten besten dat conste, twelcke hy daer terstont vinck ende duerstack met zijnen spiesse, eer die coninck anghecommen conste, die welcke daer nu ghearriveirt zijnde hem grootelicx belchde dat men hem alzo zijn venaisoen (3) omtjaecht hadde, dat hy vijf daghen lanck continuelick vervolcht hadde, ende zo varre ghebrocht, dat varincx niet meer en mochten. Als Liederijck dese proposten hoorde, zo vraechde hy den jagher wie dat hy was; hy verantwoorde dat hy een edelman uyt Vranckerijcke was, die hem wel vermochte groote vrientschap ofte leet te doene, tallen tijden ende alst hem ghelieven zoude, zonder meer. Liederijck diet hoorende, wiert veel meer beroert ende perplex, dan hy noch daer te voren gheweest hadde, in zulcker wijs, dat hy niet wel juste en wiste wat hem voort te doene stont, considererende niet mjn die faulte die hy ghecommitteirt hadde int vanghen van den voorscreven venaisoene, badt den jagher zeer vriendelick dat hijs (4) hem toch niet belgen en wilde van dieser dies angaende by hem ghebuert ende ghcschiet was, presenterende hem zijn casteel te logijste, omme aldaer met hem van den voornoemden

(1) Weymans, jagers. — (2) Te peerd steeg. — (3) Wild dat hy vervolgde. — (4) Hy zich.

hert te etene, ende voort te ziene die goede joonste ende 631.
groote affectie die hy themwaert draghende was. Die coninck buytermaten zeere vertravaylgiert (1) zijnde van der jaecht, accepteirde deze presentatie, meer om hem zelven wat te rustene van zijnder vermoeytheit dan andersins. Ende commende binnen den casteele, zo wiert hem vrau Idonee, zijn dochtere, zeer haest gheware, die welcke van grooter verschietenesse, vreese ende veranderenghe, van stonden an zo qualick bestaen wiert, dat zy te bedde viel, houdende haer bydien noch altijts uyt haer svaders ooghen, ter causen ende redenen voorscreven, die welcke nu met Liederijck ter tafele gezeten zijnde, ende ziende daer voor zijn ooghen XVIII jonghe kijnderen allen weerdelick ghecleet, met zulcker livreye als voorzeit es, zonder voort yewers eeneghe vrauwe daer ten huyse te ziene dier die moeder of wesen mochte, vraechde endelinghe zijnen weert, wien dat die kijnderen toebehoorden ende waer omme dat zy alzo ghebigareirt ginghen? Liederijck verantwoorde, dat hem die almueghenden heere Godt, die binnen XV jaeren tijts verleent hadde, by eene vreemde onbekende wijve, die hy nochtans voor edelder hielt dan hy zelve was, naer tuytwijsen van die cleederen ende habituatien (2) van zijnder voornoemde kijnderen. Als die coninck deze woorden hoorde, zo wiert hy inwendich in hem zelven wat beroert, te meer ooc omme dieswille dat alle deze kinderen haerlieden moedere zo wel gheleken, dat een wonder was: zo dat hy ter cause van dien voort wiert peynsende ende overdenckende in zijnen gheest, hoe langhe dat gheleden was dat Madon, die prince van Poictiers, Idonee, zijn dochter, omtschaecte ende wech voerde jeghens zijnen danck, ende bevindende dien tijt gheheel ende al accor-

Zyn onthael op het slot van Liederik.

(1) Afgemat. — (2) Kleeding, dragt.

631. derende metter oude van de kijnderen, daer present ende jeghenwoordich, wiert lancx zo meer omtrust, vraghende zijnen weert bet[1] voort hoe dat zijn wijf hiet? van waer dat zy was? ende wie haer vadere was? Liederijck zeide dat zy Idonee hiet, ende dat hy tanderen tijde van haer verstaen hadde dat zy van edelen bloede ende van hoogher ghebooorte was, zonder dat hy ooyt breedere besceet van haer en hadde connen vernemen, binnen al den tijd dat zy tzamen ghewoont hadden Doen die coninck dat hoorde, zo wilde hy haer emmers in alder manieren zien ende spreken eer hy van daen schiet [2], in zulcker wijs dat hy met harer indispositie zelve in haer slaepcamere ghinck, daer vrau Idonee zo omsprekelick zeer inne veranderde, dat zy van dier tijt voort harer ziecte niet meer ghewaer en wiert, ende dienvolghende tart alzo haestelick als eenichsins meughelick was van haren bedde, vallende zeer odmoedelick up beede haer knyen voor den coninck, haren vadere, biddende hem met weenende ooghen, vergiffenis van al zulcx als haer binnen XV jaeren errewaert overgheghaen was, ghemerct dat tzelve meest al by foortse ende by bedwanghe toe ghecommen ende gheschiet was, zo zy hem dat daer al int langhe verhaelde ende te kennen gaf. Twelcke die coninck al ghehoort ende verstaen hebbende, ende ziende zijn dochtere daer even odmoedelick duergaens voor zijn voeten ligghen, daer hy binnen XV jaeren te voren noyt eeneghe nieumare of ghehoort en hadde, wiert van grooter deerenesse ende blijtscepe zeer bitterlick weenende, ende nemende haer in beede zijn armen, hief ze uppe van der eerden daer zy langhe gheleghen hadde, ende cussende zeer mindelick haren mondt, omtfingh ze in gracie ende ghenade, verghevende

Idoné door haren vader erkend.

(1) Meer. — (2) Scheyde, vertrok.

ende verghetende alle voorghaende gramscepen ende ran- 631.
cunen, die hy langhe ende menighen tijt jeghens haer int herte ghedreghen hadde. Ende verstaen hebbende dat Liederijck den forestier noch niet dan in belofte van huwelicke en was, met Idonee, zijnder dochtere, zo omtboodt hy daer van stonden an een bisscop van Doornijcke, diese tzamen ondertraude, ter presentie van veeledele ende notable van Doornijcke, Atrecht ende Duway, dat men doen ter tijt Reviere hiet, ende daer wiert een zeer costelick ende triumphant voorspel ghehouden met grooter ghenouchten, vruecht ende blijtscepe, XIIII daghen lanck gheduerende. De welcke nu gheexpireert zijnde, zo keerde die coninck Clotharius weder te Vranckerijcke waert, met schoonen state, leedende met hem Liederijck den forestier, ende vrau Idonee, met haerlieden zes oudste zuenen, die welcke te Parijs al zeer eerlick ende weerdelick, met uytnemende groote blijtschap ende triumphe, omtfanghen, omthaelt ende zeer hooghelick beschoncken wierden, niet alleene van den coninck (zo wy noch hooren zullen), maer boven dien ooc van alle die edele heeren, vrauwen ende joncvrauwen, notable ende tghemeente van den lande int generale, ende int particuliere, ende int bysondere van Dalphia, Dagobert, ende van den bastaert Namelion, daer wy voren of vermaent hebben, die welcke van vrau Gratiane, zijnder moeder, ten dien fine uyt Inghelant daer ghezonden was, met diversche dierbare ghiften ende princelicke presenten, die met den anderen (1) eenen onsprekelicken grooten schat weerdich waren. Doen zo wiert daer een zeer rijckelicke brulocht (2) ghehouden van Liederijck den forestier, ende van vrau Idonee, sconincx dochtere, XL daghen lanck continuelick gheduerende, met grooter blijtschap ende ghenouchte van stekene, van tour-

Trouwt met Liederik.

Hun vertrek naer Parijs.

Feesten.

(1) Onder anderen. — (2) Bruyloft.

631. noyene ende andersins, daer of dat den brudegom meest altijts den danck ende prijs behaelde, als wesende die vroomste, cloucste ende vaylgeanste man van wapenen van alle die ghuene die daer toen ter tijt in groote menichte versaemt ende vergadert waren.

Hier naer volghen die causen ende redenen waeromme dat tlandt van Buck vernaemt wiert, ende voor altijts gheheeten tlandt van Vlaenderen.

Binnen deze middele tijt, zo gaf ende transpoorde die coninck Clotharius van Vranckerijcke, Liederijck, zijnen schoonzuene, alle die landen, steden, casteelen ende fortressen, ligghende tusschen die Noortzee ende die rivieren van der Schelde ende van der Somme, applicquerende die tot zijnen forestierscepe van Buck, twelcke hy ter eeuwigher memorie ende ghedenckenesse van dies(1) voorzeit es, begheerde vernaemt te hebbene. Maer was wat te wets, wat name dat men den voornoemde lande best gheven zoude, in zulcker wijse dat alle zijnen edelen raedt daer up verghadert wiert, met Liederijck, zijnen schoonzuene, diewelcke als forestier ende heere van dien lande ghemaent zijnde omme zijn advijs ende goetdencken daer of te zegghene, zwoer by zijn edelheit dat hy niet en conste bevinden (naer dien dat ment emmers vernamen wilde), dat anders voortaen behoorde gheheeten te werdene dan int latine Flandria, ende naer die ghemeene tale slands, Vlaenderen, omme diversche causen ende redenen die hy daer zeer promptelick wiste te alligieren, te wetene, eerst *a flando, a flato ventorum, sive a flatibus marinis,* dat es te zegghene, om die impetueuse ende zeer tempeesteuse winden wille, die daer overmids de daghelicsche ebbe ende vloet van der

Naemoorsprong van Vlaenderen.

(1) Het gene.

zee ende alle die omligghende boschagien meer haerlieden macht, cracht, ende rutheit tooghende waren dan in eeneghe andere landen. Ten anderen ooc *a Flandriis*, dat es die groote menichte van Vlaenderen wille, die daer waren, twelcke in latine *Flandrii* zijn, ende en beteekenden anders niet up die oude ende eerste tale, die men doen ter tijt daer sprack, dan tghuene dat men nu polderen ofte scorren heet: verclarende bet voort dat voornoemde ooc insghelijcx behoorde gheheeten te wordene als voren, naer Flandbert ende Falander, die grootheere ende oude grootheere van den reuse Finaert, zijnen predecesseur ende voorzaet, die daer tanderen tijden successivelick heeren of gheweest hadden. Dit advijs greyde (1) zommeghe te bet, omme dieswille dat Flandbert voorzeit uyter croone van Vranckerijcke ghedescendeirt was, zo voren verhaelt staet; maer andere hovelinghen, die meer authoriteits dan wijsseits hadden (ghelijck ment ghemeenelick ziet ghebueren in sprincens hoven, Godt beteret!) en vonden dit advijs niet goet, ende vielender metten lijve jeghens, als die ghuene die wel gheschict hadden den lande voorscreven zelve eenen nieuwen name te ghevene, naer haerlieden zinnelicheit ende fantasie, zonder dat zy eeneghe wettelicke redenen daer toe wisten te allegierene, ende zouden ontwijffelick duere ghedreven hebben, ten hadde gheweest dat daer zeer subitelick in die middele van hemlieden alle, die daer vergadert waren, ghecompareirt hadde eene overschoone joncvrau, ghecleet ghelijck een prophetesse, die welcke (confirmerende tvoorgaende advijs van Liederijck) hemlieden daer openbaerlick te kennen gaf, dat den lande in questie nemmermeer andere name ten rechte ghegheven en zoude werden dan die men zoude vinden ghescreven staen in een 631.

(1) Behaegde.

631. lelie, die dweers duer een steen ghegroeyt was binnen sconinx lochtinck [1] : twelcke alzo ghezeit hebbende vertrack van danen, zonder dat men oyt tsijdert conste gheweten waer zy bevoer, ofte van waer dat zy daer ghecommen was. Niet te min die lelie, daer zy of vermaent hadde, wiert terstont by sconincx laste ghezocht, ghevonden, ende daer voor ooghen ghebrocht, in wiens drie hoecken men zach ghescreven staen in goude letteren Flandria, Flandres ende Vlaenderen. Dit aldus ghepasseirt zijnde, zo en wasser niemende van hemlieden alle die daer meer iet jeghens zesghen dorste, ende dienvolghende zo wiert tvoornoemde landt van Buck van dier tijt voort altijts tlandt van Vlaenderen ghenoemt, ende besondere alzo varre alst [2] omtrent der zeecant lach, ghelijck wy uyt tvoorgaende claerlick hebben meughen mercken ende verstaen, want al tomligghende houtlandt ende boschagie wiert noch ter tijt tlandt der Menapiennen gheheeten, naer die eerste inwoonders van dien, ghelijck voorzeit es, niet jeghenstaende dat deze namen naerderhandt gheconfondeert wierden, zo dat endelinghe tgheele landt teene [3] metten [4] anderen, Vlaenderen bleef heetende. Dit huwelick van den forestier Liederijck met vrau Idonee voornoemt, metsgaders ooc al tghuene datter meer naer ghevoecht es, en greyde alseels [5] den hertoghe Heyndrick van Bourgoengnen niet, als die ghuene die hem zulck gheluck misjoonde uyt al zijn herte, ende wiert endelinghe zo ghewonnen van grooten haet ende nijt, dat hy ter causen van dien themwaert draghende was, dat hy hem zelven niet vermyden en conste van den coninck zelve dicwils openbaerlick groote scande ende cleynicheit te sprekene, dat hy zijne dochter met zulck een keerle ghehuwet hadde, alzo hy zeide, welcke onbe-

Het land wordt Vlaenderen genoemd.

(1) Hof, tuyn. — (2) Als het. — (3) Het een. — (4) Met het. — (5) In zommige copien *alseers*. Ik meyn *alsus*, waer van later *aldus*.

schedene woorden die coninck ten eynde zo qualick nam 631.
dat hy hem ter cause van dien uyter croone dede bannen, confisquerende alle zijne landen ende heerlicheden, twelcke den lande van Vranckerijcke ende van Vlaenderen noch naerderhant wel op quam : want die hertoghe van Bourgoengnen aldus ghebannen zijnde, vloot in Spaengnen totten ongheloovighen coninck Pharo, die met hem corts daer naer nederwaert quam, ten grooten scade van den ghemeenen lande : zo ic hope dat wy noch by der tijt wel hooren zullen.

Hertog Hendrik gebannen.

Alle deze zaken aldus ghepasseert zijnde, zo namen Liederijck ende zijne huysvrau met haerlieden kijnderen zeer hoofschelick oirlof an den coninck Clotharius ende an den Dolphin Dagobert, zijnen zuene, metsgaders ooc an alle die edele heeren, vrauwen ende joncvrauwen van den hove met grooter caresse ende minzamicheit, bedanckende elc van hemlieden int particuliere zeer hooghelick van der grooter eere, joonste ende affectie, die zy hemlieden ende haerlieder kijnderen ghedaen, betoocht ende bewesen hadden int ghenerale ofte int particuliere, ende int vertrecken zo beval die coninck den forestier Liederijck, zijnen schoonzuene, zeer scherpelick boven alle zaken, dat hy al zijn uyterste devoir doen zoude omme ten besten dat het meughelick ware tlandt van Vlaenderen te zuverene van alle die roovers ende moordenaers, die daer menighen tijt inne gheregneirt hadden, ende voort ooc van alderande mezuseirders (1) ende quaetdoenders, corrigierende ende punierende een ijghelick naer den eesch van zijne delicten ende mesdaden, zonder eeneghe simulatie ofte dissimulatie, van wat conditie, state ofte qualiteite dat hy ooc wesen mochte. Met dezer instructie ofte lesse (die Liederijck

Terugkomst van Liederik.

(1) Misbruykers

631. maer veel te wel en omthielt) scheyden zy zeer minnelick van mencanderen, ende den forestier Liederijck keerde weder te Vlaenderen waert met schoonen state, daer hem alle die voornoemde landen, steden, casteelen, fortressen elc besondere zeer eerlick omtvinghen ende eedt deden. Twelcke alzo ghedaen zijnde, zo trock die bastaert Namelion weder te Inghelant waert met een zeer costelick present dat Liederijck vrau Gratiane, zijnder moedere, zant (1), recommanderende hem mids dien altijts grootelicx in haer goeder gracie.

Kasteel te Harelbeke. Zeer corts daer naer zo dede Liederijck te Haerlebeke, up die riviere van der Leye, een casteel stichten, omme daer zelve inne te wonene, vellende veel boschen ende haghen alomme daer omtrent, daer of dat hy tlandt al te goeder note brochte, ende bovendien zo reedt hy daghelicx uyt met machte, vanghende naer zijn vermeughen al dat van quaden bloede was, ende med (2) alle scherpe justicie daer overe doende, naer den heesch van elcx misdaet zonder eeneghe simulatie ofte dissimulatie, achtervolghenden tlast (3) dat hem die coninck, zijnen schoonvadere, hier te voren ghegheven hadde, te zijnen vertreckene : zo dat daer niemende eenich voordeel en hadde, hoe rijcke, hoe edele dat hy was, ofte hoe naer dat hy hem ooc bestaen mochte, ghelijct wel ten vullen bleeck, an den armen Joseram, zijnen oudsten zuene, die hy binnen der stede van Doornijcke zeer onghenadelick dede hanghen ende verworghen, jeghens den danck van alle die edele mannen, vrauwen ende joncvrauwen van dien quartiere, omme dieswille dat hy van een schamele vraukin een mande ofte een paendere (4) fruyts ghecocht hadde, die welcke hy (metter diverseit van den propooste van die joncvrauwen, die hy tzelve fruyt presenterende was)

Joseram gehangen.

(1) Zond. — (2) Mede. Ook. — (3) Den last. — (4) Korf.

wel tzijnen grooten onghelucke vergheten hadde te betalene, zo dat svoorzeits vraukins kijnt by ghebreke van dien, van rechter honghere ghestorven was. Welcke justicie alzo ghedaen zijnde, zo keerde Liederijck weder te Haerlebeke, by zijn wercklieden, daer Namelion, zijnen bastaerden zuene, wederomme ten zelven daghe by hem arriveerde uyt Inghelant, met eeneghe brieven van vrau Gratiane, zijnder moedere, die den forestier Liederijck zijnen vadere, noch altijts in grooter weerde hadde, betooghende hem liefde, minne ende vrientscepe, in als daert haer meughelick was, omme die goede kennesse, ende anders, die zy tanderen tijden met hem ghehadt hadde : ende Liederijck hadde van ghelijcken ooc zeer gheerne eeneghe nieumaren van haer, ende was een goede poose tijts veel te vroylickere als hy iet van huer (1) verhoort hadde, zo was hy ooc insghelijcx nu mids der comste van Namelion, te wiens respecte men al Haerlebeke duere groote ghenouchte ende blijtschap bedreef. Maer lacen (2)! zy en gheduerde niet langhe : want alzo vullic als die coninck Clotharius van Vranckerijcke vernomen hadde hoe dat met Joseram, zijnen neve, vergaen was, daer hy grootheere of was, zo wiert hy van stonden an met zo grooter gramscepe omtsteken, dat hy niet alleene alle die landen, steden, casteelen ende fortressen wederomme tzijnder tafele en leyde, by vorme van confiscatie, die hy Liederijck zijnen schoonzuene onlancx daer te voren zelve ghegheven ende ghetransporteirt hadde, zo voorzeit es, maer dede hem bovendien ooc deffieren (3) ende omtzegghen (4) ter orloghe, makende alle die gherectscepe, die hem meughelick was, om jeghens hem te velde te commene, ende hem teenegadere van lijve ende van goede te beroovene, indient doenlick ware, wel 631.

Klotharis verklaert den oorlog aen Liederik.

(1) Haer. — (2) Eylaes. — (3) Uytdagen. — (4) Vyandschap aenkondigen.

631. hopende dat ja. Doen Liederijck die forestier deze droeve nieumare verhoorde, zo maecte hy hem zelven ooc insghelijcx ghereet, met al tvolck dat hy yewers ghecrijghen conste, omme den coninck uyt den lande te houdene naer zijn vermeughen, zendende voort ten zelven fine den bastaert Namelion, in alderdiligentie, te Inghelant waert, om hulpe ende bystandicheit, die welcke corts daer naer wederkeerde met XII duysent archiers (1), daer hy zelve die principale capiteyn of was, in zulcker wijs dat Liederijck mids dien secourse, nu bet dan XXIIII duysent mannen sterck zijnde, terstont naer Amiens track, omme die van der stede omtset te doene, daer die coninck nu een poose tijts voren gheleghen hadde met LXII duysent mannen van wapenen, zo te peerde zo te voet, zo dat daer onder hemlieden horribelicke zeere ghevochten wiert, ende veel bloets ghesturt, maer Liederijck ghecreech die victorie ende behielt tvelt met grooter eere ende glorie. Daer bleven van de franscher zyde XLII duysent persoonen versleghen, met zommeghe groote meesters, daer die hertoghe Heyndrick van Neustren (dat men nu Normandien heet) een of was, met meer andere edele capiteynen ende vrome lieden van wapenen, ende die coninck vloot zelve met die reste van zijnen volcke te Parijs waert, zweerende zeer hooghelick ende helichlick dat hijt noch wreken zoude ofte in die wille sterven : maer foortse ende rechter noot maecte noch wel den paeys, want ten leedt niet langhe daer naer dat die coninck, binnen der stede van Parijs, van derthien heidensche coninghen beleyt wiert, die met den voornoemde hertoghe Heyndrick van Bourgoengnen daer ghecommen waren, doende alomme alt quaetste dat zy consten, daer die beleyde coninck zo grootelicx inne te wets was, dat hy zijns levens gheenen

Liederik overwinnaer.

Klotharis door de Sarasynen belegerd.

(1) Schutters.

raedt wetende, in alderdiligentie an Liederijck, zijnen schoonzuene, zant omme secours, hulpe ende bystant van hem thebbene jeghens zijne vianden voorscreven, niet alleene hem zijnen toorn verghevende, ende mids dien zijnen lande omtslaende van der confiscatie daer zy jeghenwoordelick inne waren, zo wy hier voren ghehoort hebben, maer belovende hem bovendien ooc zeer veel schoons, indien hy hem met die voornoemde Inghelsche archiers ende andere volcke van orloghe, dat hy noch by hem hadde, omtset doen wilde. Liederijck sconincx begheerte verstaen hebbende, track derrewaert, zonder eenich dilay, met eeneghe van zijne kijnderen en met den bastaert Namelion, vallende met al zijn volck zo clouckelick ende zo vromelick op die Sarasijnsche leghere, datter vier coninghen ter stede doot bleven, met een groot menichte van haren volcke, ende die reste van hemlieden vloden zom naer Spaengnen, van daer zy ghecommen waren, ende zom bleven zy moescoppende in andere landen daer omtrent, ter grooter scade ende verdriete van alle die inwoonders van dien : maer emmers wiert die coninck Clotharius omtset ghedaen by der middele voorzeit. Twelcke alzo ghepasseert zijnde, zo track den bastaert Namelion van danen met zijn Ingelsche archiers naertlandt van Neustren, nu Normandien ghenaemt, conquesterende daer of een groot deel met den zweerde, dat hy al zijn leven lanck bleef bezittende ende houdende jeghens alle die ghuene diet lief of leet was, zonder eenichsins daer inne beroert te zijne, ghemerct dat hy een zeer clouck ende vroom man van wapenen was, niet minder van statuere dan Liederijck zijnen vadere. 631.

Krachtige hulp van Liederik.

Anno VI^c XXXII zo starf die coninck Clotharius van Vranckerijcke, die tweede van dier name, fundateur van O. L. Vrauwe kercke te Doornijcke, ende en liet niet meer dan eenen zuene ende een dochtere achtere, te wetene : 632.

632. Dagobert, die naer hem regneirde, ende vrau Idonee, die
Dagobert. forestierighe van Vlaenderen : ende omme dieswille dat Dagobert noch niet ghehuwet en was, ende zeer dicwils zieck was, zo hadden zommeghe groote meesters in Vranckerijcke vreese dat die croone noch op Liederijck zoude hebben meughen versterven van de voorscreven vrau Idonee, zijnder huysvrau weghe, ende want zy hem tzelve gheensins en joonden, om der voornoemde victorie van Amiens wille, zo wilden zy in tijts daer inne voorzien
Lex salica. hebben, by een edict, statuut ofte *loy salique*, die zy ten dien fine maecten, daer by dat niet alleene alle vrauwen inder eeuwicheit ghefrustreert ende ghepriveert en wierden van der croone van Vranckerijcke, maer bovendien ooc alle hoirs masle, die van ceenegher vrauwe weghe recht, cause ende actie daer an zouden meenen te pretenderene, in toecommende tijden, by welck statuut niet alleene vrau Idonee voorzeit, teeneghadere uyter croone ghesloten en wiert, maer bovendien ooc alle haer naercommers, tzy mans of wijfs, in der eeuwigher eeuwicheit.

633. Anno VI° XXXIII, zo wiert mijnheere St-Amant, ghcboren uyt Aquitanien, bisscop van Utrecht in Hollant ghemaect, ende up dezen zelven tijt zo preicte mijnheere St-Lieven, eerdsbisscop van Schotlant, dat helich kersten
H. Livinus. gheloove int landt van Aelst, daer hy ter cause van dien deerlick ghemartyriseirt wiert by Hessche, up den XII^en^ dach van novembre, binnen den jaere voorscreven, ende wiert tHoutem by Ghendt begraven, daer hy zeere veel schoone teeckenen ende mirakelen dede. Zijnen vadere hiet Theagnius ende zijn moedere vrau Agalmia, beede van zeer edele ende grooten gheslachte, int conincrijcke van Schotlandt. Omtrent dezen zelven tijt zo preicte mijnheere St-Amant al Vlaenderen duere twoort ons Heeren
H. Amandus. Jesu Christi met grooter vierigher devotie, maer eerst, ten cleenen profijte : want wat hy preicte, hem en wiert gheen

gheloove ghegheven, ende besondere van die van Ghendt, 633.
die hem zo qualick omthaelden ende zo vileynlick tracteerden dat een wondere was, want hy en wiert van hemlieden niet alleene met straetmesch ende alle ander vuylicheit beworpen van allen zijden, maer bovendien ooc zeer dickwils ende menichwarf in die Schelde ghesteken omme te versmoorene, indient den Heere niet anders voorzien en hadde by zijnder goddelicker gracie; zy wierpen ooc omme ende deden te nieten alle die cappellekins ende cellekins, die hy secretelick waer hier, waer daer, hadde beghinnen maken: zo buytermaten zeere waren zy in haerlieden heidenscip verhart ende versteent. Die goeden heleghen bisscop St-Amant, wel ziende dat hy al roosen voor zueghen (1) stroyde, ende dat hy onder zulck een hartneckich goddeloos volck bijder middele voorscreven nemmermeer veel profijts doen en zoude, claechdet endelinghe den coninck Dagobert van Vranckerijcke, die medalle zeere tot den kerstene gheloove gheneghen was, tzelve avancerende ende vervoorderende al daert hem mueghelick was, zo dat hy ter cause van dien verdiende die Groote gheheeten te werdene, die welcke deze groote clachte van mijnheere St-Amant ghehoort ende verstaen hebbende, dede van stonden an een ijghelick interdiceren ende verbieden, by consente van den forestier Liederijck, meer die templen ende dienaers Gods te violerene ofte anders te touchierene dant behoorde in eenegher maniere, up die verbeurte van lijf ende goet, bevelende voort expresselick dat hem een ijghelick voortan zoude pijnen te reghelen ende te voughene naer die sermoenen ende predicatie van den weerdighen bisscop St-Amant, up ghelijcke peyne ende verbeurte. Als die Ghendtenaers dit scherp ghebot hoorden, zo wierden zy allincx haerlieden

(1) Zeugen, verkens.

633. afgoderie ende heidenschip afgaende, ende ten kerstenen geloove commende, twelcke merckende mijnheer die bisscop voornoemt dede terstont, ten coste van den coninck voorscreven, afwerpen ende raseren den outaer van den afgodt Mercurius, die men den witten Godt hiet, staende int casteel te Wand, dat hy ooc insghelijcx dede approprieren tot eender abdie ter eeren ende weerdicheit van mijnheere St-Baefs, die welcke in (1) omtrent twee jaer in grooter helicheit dezer weerelt overleden was, zo hier voren vermaent staet. Die wercklieden, dieder an wrochten, vonden daer noch veel iseren schoens van de Wandelen ende andere eerste inwoonders van dier plaetse daer ghelaten ende ghebleven, ende omme dieswille dat tvoornoemt casteel van Wand talder eerste beghinsele was van de stede van Ghendt, zo wy voren ghehoort hebben, zo pleech men ghemeenelick te zegghene, dat hy noyt te Ghendt en was, die noyt te St-Baefs en was, welcke abdie wederomme in een casteel verandert wiert, anno XV° XXXVII, by den keyser Kaerle, die Ven van dier name, coninck van Spaengnen, hertoghe van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, etc. Dit aldus al ghepasseirt zijnde, zo en was die eerweerdighe vadere in Christo, mijnheere St-Amant, hier mede noch niet te vreden, maer zochte teeneghadere, alle die ghecostumeirde afgoderie te niete te brenghene ende uyt die herten van der menschen te weirene : ende daer omme zo dede hy noch een abdie maken, ter eere ende weerdicheit van mijnheere St-Pieter, die prince der Apostelen, approprierende ende voughende daer toe tcasteel van Blandijn ofte Blandijns-berch, staende zuudt van der voorzeider abdie van St-Baefs, werpende daer uyt den afgodt Mars, die men daer langhe ende meneghen

Abdyen te Gent gesticht.

(1) Binnen, sedert.

tijt anbeden ende sacrificie ghedaen hadde, ghelijck voren 633.
al int langhe verhaelt ende verclaerst staet. Doen zo maecte hy heer Florbert die eerste abt van beede die voornaemde cloosteren, belastende hem die reghele ende ordene van mijnheere St-Benedictus daer tonderhoudene, zo hy ooc dede in grooter penitentie, abstinentie ende helicheit van levene. Dit ghedaen zijnde, zo maecte mijnheere St-Amant ooc insghelijcx een kercke te Dronghene, op die reviere van der Leye, van een oudt casteel dat daer stont, stellende daer inne XL canueniken reguliers van der ordene van mijnheere St-Augustin.

Anno VI^c XLVI, zo verschiet (1) van dezer weerelt 646.
Dagobert die Groote, coninck van Vranckerijcke, ende zijn zuene Clodoveus, die tweede van dier name, quam Klovis II.
in zijn stede, die welcke noch eenen broedere hadde, die Sigibert hiet, die tregement van Oost-Vranckerijcke hadde, doende die kercken ende godshuysen, zeere veel duechts, al zo wel in Vlaenderen als elders, daer of dat wel een zekere voorteecken scheen te wesene, dat hy ten eersten daghe van zijnder gheboorte, zelve *Amen* zeide, als mijnheere St-Amant hem doopte : *In nomine Patris, Filii et Spiritûs sancti.* Binnen den zelven jaere zo overleet die coninck Ethelbert van Inghelant, ende hem volchden diversche coninghen naer, als Ercombert, Egbert ende andere, daer of dat ic die namen wel vinde in Polydore Vergilio, *De re anglico*, maer nieuwers die jaeren van elcx ancommen ende overlydene, by den welcken men hier van my alle die voornoemde coninghen by ordere niet verwachten en durf, maer alleenelick zulck bescheet, als ic yevers hebbe connen ghevinden by eeneghe gheapprobeerde autheurs ende niet voordere.

Anno VIe XLVIII zo starf St-Pepin, die eerste her- 648.

(1) Scheyde.

648. toghe van Brabant, achterlatende drie kijnderen, by vrau Itta uyt Aquitanien, zijnder huysvrau, te wetene: *Grimoald, Begga* ende *Ste-Gheertruut,* ende omme dieswille dat Grimoald, corts naer zijn vaders doot, om zijn duechts wille versleghen ende vermoort wiert, stervende zonder kijnderen, zo quam vrau Begga, zijn oudste zustere, an thertochdom van Brabant, ende was zo zeere devoot van levene, ende hadde insghelijcx ooc altijts veel devote vrauwen ende joncvrauwen om haer, zo dat die zommeghe, ter cause van dien, willen mainteneren ende sustineren dat die Beggijnen (die wy nu Bagijnen noemen), haerlieden name ende oorspronck van haer ghenomen hebben: haer man was Anchises, die zuene van dien bisscop Aernout van Mets, St-Aernouts, daer Albrecht van Oostenrijcke die vadere of was, by vrau Ulcede, die dochtere van coninck Clotharius van Vranckerijcke, die eerste van dier name.

H. Begga hertogin van Brabant.

649. Tjaer daer naer, zo wiert mijnheer St-Eloy bisscop van Noyon ende van Doornijcke ghemaect, doende zo vele met zijn goet helich levene ende vierigher predicatie dat hy emmers die gheheele zeecant van Buenen tot Oostburch, ten kerstene gheloove brochte, ende daer omme zo heeft hy daer noch ter tijt twee mestdaghen binnen den jaere, ende alle die landslieden houden noch zijn ghilde meest al Vlaenderen duere. Hy maecte te Brugghe teerste beginsele van St-Salvaters kercke, ter eere van die helighe ende weerdighe moedere ende maghet Maria, ende van mijnheere St-Wulfrant, die bisscop van Sens. Hy begonste ooc insghelijcx die kercke van O. L. Vrau te Oudenburch ende te Oostburch, metsghaders ooc die kercke van mijnheere St-Pieter te Oudenburch, die hy niet dan van houte en maecte, ende naer dien dat hy nu een jaer bisscop gheweest hadde, zo begonste hy te fonderene tcloostere van St-Maertins te Doornijcke, ende die forestier Liede-

H. Eligius.

Kerken en kloosters gesticht te Brugge, Oudenburg, enz.

rijck dede by zijnen rade te Brugghe ofwerpen ende te nieten doene die tempele van den afgodt Mercurius, makende daerof een cloostere van caneunicken reguliers, met een cappelle van O. L. Vrau daer an, die Baudewijn dYseren naerderhandt dede vermeeren ende vercieren, ende es ten daghe van hedent die cathedrale kercke van mijnheere St-Donaes, daer mijnheere Mr Pieter de Corte, docteur inder gotheit, die eerste bisscop van der stede van Brugghe, zijnen cathedralen stoel houdt. Binnen dezen zelven jaere, zo fondeirde vrau Itta, die wedewe van mijnheere St-Pepin, die eerste hertoghe van Brabant, moedere van vrau Begga, jeghenwoordich hertoghinne van den lande voorscreven, tcloostere te Nivelle, by den raedt van mijnheere St-Amant, ende maecte vrau Geertruit, hare joncste dochtere, die eerste abdesse daer of. Al ten zelven tijt zo preicte heer Domlijn, die prochiepape van Torhout, daer, met zulcke een gheleertheit ende weerdicheit, dat helich kersten gheloove, dat men zijns ghelijcke niet en vant (1). 649.

Int jaer ons Heere VI^c LXI, up den zesden dach van sporcle, zo starf mijnheere St-Amant, die bisscop van Utrecht, naer dat hy metter gracie Gods theidenschip gheel gheweert hadde van die van Ghendt, daer zy ontwijffelick zo varre inghecommen waren, dat zy zom niet alleene die voornoemde afgoden en anbaden ende sacrificie deden, maer bovendien ooc eeneghe particuliere boomen ende andere zaken niet weerdich te verhalene. Hy wiert met grooter eere ende weerdicheit begraven int cloostere te Elnone, tusschen Doornijcke ende Valenchien, daer hy veel schoone teekenen ende mirakelen dede, die welcke ziende ende hoorende mijnheere St-Eloy, die bisscop van Noyon ende van Doornijcke, dede terstont tzijnder eere 661.

(1) Vond.

661. te Brugghe, by der marct, een cappelle maken van zijn eyghen huys, daer hy doen ter tijt inne woonde, ende heet noch ten daghe van hedent metter ghcele strate, daer zy inne staet, naer mijnheere St-Amant voorscreven.

Omtrent dezen zelven tijt, zo wiert Onzer Liever Vrauwe kercke te Duway ghemaect, by Archanalt, die connestable van Vranckerijcke, ende ten zelven tijde zo fondeerde vrau Rictrudis, vrau van der stede van Duway, tcloostere van Marchiennes, up die reviere van der Schorpe, daer zy naer die doot van Adalbalt, haren man, die broedere van den voornoemde connestable, zelve de eerste abdesse of wiert, by den raedt van mijnheere St-Loy, nemende hare drie dochters met haer in die zelve religie, te wetene, Closende, Eusebia ende Adalsende : twelcke merckende Maurontus ofte Morandus, haerlieden broedere, wilde hem zelven ooc insghelijcx tot zulck een helich leven gheven, doende ten dien fine stichten ende fonderene dat cloostere te Bruel, up die reviere van der Leye, by Marville, daer hy zelve de eerste abt of wiert.

662. Tjaer daer naer, zo reeser (1) een grooter orloghe op tusschen den coninck Clodoveus van Vranckerijcke, die tweede van dier name, ende Liederijck die forestier van Vlaenderen, omme dieswille dat die coninck tlandt van Vermandois themwaert trecken wilde, by der instekene van Sigibert, zijnen broedere, niet jeghenstaende die donatie tanderen tijde Liederijck daer of ghedaen, by den coninck Clotharius, die tweede van dier name, zijnen schoonvadere, zo wy hier voren ghenouch ghehoort hebben : ende als die coninck ten dien ende al tmeeste volck van orloghe by hem verghadert hadde, dat hy yevers uyt alle zijne landen hadde connen ghecrijghen, zo quam hy daer mede zeer sterckelick die

Oorlog tusschen Clovis en Liederik.

(1) Rees er.

stede van Amiens belegghen, die welcke hy ontwijffelick 662.
metter macht inghenomen zoude hebben, ten hadde
gheweest dat hemlieden Liederijck omtset ghedaen hadde,
twelcke hem zijnen joncsten zuene coste; maer in recompense van dien, zo bleef daer meest al dat van der
franscher zijde was, zo dat die coninck zelve te Parijs
waert vloot, zo ghequetst zijnde, dat hyder ten VIIIe
daghe daer naer of starf : latende drie zuenen achtere,
die hy by Ste-Bauldour, zijnen wijve, ghehadt hadde,
te wetene, Clotharius, die naer hem coninck wiert, die
derde van dier name; Diederijck (1) ende Childerick; wel Klotharis III.
is waer, dat hyder noch twee ghehadt hadde, maer zy
waren jonck ghestorven voor haerlieder vadere.

Anno VI^c LXV, op den eersten dach van december, 665.
zo starf mijnheere St-Loy, bisscop van Noyon ende van
Doornijcke, die zuene van Eucherius, by Terrisia, zijnder huysvrau, uytten lande van Lanoisin, ende eer hy
gheestelick wiert, zo was hy een goudsmit van zijnen H. Eligius goudsmid.
ambachte, welcke conste hy noch tisjdert altijts bleef
oirboorende (2), ter eere ende ten dienste Gods, ende van
zijne helighen, tot den ende van zijnen levene, int
vercieren ende vergulden van eeneghe beelden, of andersins in menigher maniere. Hy hadde binnen zijn levene
grootelicx ghedaen vermeerderen die abdie van St-Pieters
te Ghendt, ende insghelijcx zo hadde hy ooc ghedaen
fonderene die kercke van St-Maertens te Cortrijcke, ende
naer zijn doot, zo wiert heer Momelijn in zijn stede
bisscop van Noyon ende van Doornijcke ghemaect, niet
alleene, om zijn helich leven wille, maer ooc omme
dieswille dat hy wel vlaemsch ende latin conste, twelcke
doen ter tijt niewer (3) maer zo ghemeene was, alst nu
es, Godt zy ghelooft. Ende tjaer daernaer, zo starf die

(1) Theodorik. — (2) Uytoeffende, ten nutte makende. — (3) Nergens.

665. coninck Clotharius van Vranckerijcke, die derde van dier name, zonder hoir; zo dat die croone by dien up
Theodorik. Diederijck, zijnen oudsten broedere, verstarf, die welcke ontwijffelick bet ghedient zoude hebben om schuetelen (1) te bijndene, dan om tregement van den lande thebbene, dat hy zo buytermaten qualick ende wreedelick regheerde dat hy binnen den eersten jaere foortselinghe ghedestitueirt, ende mueninck ghemaect wiert, in die
Childerik II. abdie van St-Denijs, byder stede van Parijs : ende zijn broedere Childerick wiert die tweede coninck van dier name.

668. Anno VI^c LXVIII, zo wiert St-Omaert, gheboren van
H. Audomarus. Constance, bisscop van Teroaen ghemaect, omme dieswille dat hy een goet helich heere van levene was, ende bovendien ooc zeer excellentelick gheleert in die helighe schriftuere, daer hy den ghemeenen lande groot profijt ter zielen mede dede, bekeerende met zijne sermoenen ende predicatien alle die ghuene, die noch in eeneghe afgoderie ofte ongheloovicheit leefden, daer Adroalt, een zeer rijck machtig man van die contreye, een of was, die welcke hem in teekene van dancbaerheit een groote partye van lande schanck, ligghende in een platse, die men Sithiu hiet, omme daer up een clooster te fonderene, zo hy ooc dede, makende daer of den eersten abt mijnheere St-Bertin, zijnen landsman, daer tvoornoemd cloostere noch dien name of behouden heeft : ende die stede die daer naerderhandt successivelick anne ghemaect wiert, houdt noch ten daghe van hedent dien name van den fondateur van voorscreven cloostere, metsgaders ooc van der platse daer up dat ghefondeirt staet, omme dieswille dat cloostere van St-Bertins voorzeit teerste beghinsele, cause ende occasie was van der stede van St-Omaers, ofte

(1) Gebrokene houten schotels aen een binden (gemeen ambacht.)

van Sithiu, zo wy byder tijt noch hooren zullen, alst te passe commen zal. Dit aldus ghepasseirt zijnde, zo vercreech die grave Walbert van Arcken zulck eenen treck, joonste ende affectie ten voornoemde cloostere waert, dat hijt erfde niet alleene int graefscip voorscreven, maer bovendien ooc in die stede van Poperinghe, welcke ervenesse ende ghifte naerderhandt gheconfirmeert ende gheamplieert wiert by Caerle de Caluwe, grave van Vlaenderen, zoo ic hope dat wy by der gracie Gods noch breeder hooren zullen, in tijden ende stonden. Omtrent dezen zelven tijt, zo quam heer Usmarus, die bisscop van Soissons, in Vlaenderen twoort Gods preken, ende maecte die kercke van St-Pieters te Oudenburch van steene, daer die te voren maer van houte en was, zo voorzeit es. Die groote helicheit van mijnheer Vulmarus wiert ooc binnen dezen middelen tijt in Vlaenderen bekent, ende byzondere te Eecke, daer hy drie daghen lanck knielde zonder te eten ofte drincken in zijn vierich ghebedt, in een groote holle eecken boom, die daer stont, daer die platse noch die name of behouden heeft : ende die van de prochie aldaer cosen mijnheere St-Vulmarus voor den patroon van haerlieder kercke, omme die cause ende redene voorscreven. 668.

Binnen dezen middelen tijt, hadde Liederijck, die forestier van Vlaenderen, altijts een rijdende orloghe jeghens den coninck Childerijck van Vranckerijcke, die tweede van dier name, ter cause van den lande van Vermandois, twelcke die coninck toter croone appliqueren wilde, niet jeghenstaende die donatie, ghifte ende transport, tanderen tijde daer of ghedaen, by den coninck Clotharius, die tweede van dier name, ghelijck voren meer dan eens verhaelt ende vermaent staet, in zulcker wijs dat ter dier occasie dicwils veel bloets ghesturt

Liederik verdeelt het land onder zyne zonen.

668. wiert van beeder zijden, twelcke Liederijck endelinghe al overmerckende ende voort considerende, dat hy metsghaders zijn grooten ouderdom alle daghe lancx zo tragher wiert, ende min bequame om tlandt voortan meer te regierene, ende principalick in tijden van orloghe, daer hy zelden zonder was, op aventuere of hem daer noch eenich inder of commen mochte, wilde der in tijts inne voorsien by middele van partagie, dat hy binnen zijnen levende lijve tusschen zijn voornoemde derthien zuenen maecte, in der vorme ende maniere als hier naer verclaerst staet, te wetene :

Antheunis, zijnen oudtsten zuene, die maecte hy forestier van den lande van Vlaenderen, ende heere van den casteele, dat Hyperborne, een edelman uyt Bretaengnen, tanderen tijde hadde ghedaen maken, op die beke van der Ipere, daer die stede van Ipere noch naerderhandt van ghecommen es, ende die name behouden heeft.

Bosschaert, zijnen tweeden zuene, liet hy onghedoteirt, omme dieswille dat hy van vrau Helinde, zijnder huysvrau weghe, heere van Luevene gheworden was, ende mids dien ghenouch voorsien was.

Baudrijn wiert heere van Amiens, dat men eerst Somme Noble hiet.

Allyamis wiert heere van Atrecht, daer te voren Noble ghenaemt.

Lyoneel wiert heere van den lande van Vermandois.

Gallerant wiert heere van Nevele.

Morissis wiert heere van der stede van Rijssele, die eerst anders niet en was dan een casteel, twelcke zijn vadere tzijnder begheerte veranderde in een kercke, ter weerdicheit van mijnheere St-Morissis.

Boudewijn wiert heere van der stede van Duway, die eerst Reviere ghcheeten wiert.

Magnifer wiert heere van der stede van Arien.

Salodrijn wiert heere van der stede van St-Omærs, die men anders Sithiu noemde. 668.

Montfort wiert heere van der stede van Ghendt, eerst Clarinea, Gaida Cæsaris, Want ofte Ganda ghenoemt.

Ganimedes wiert heere van der stede van Brugghe, eerst gheheeten die dric herberghen ofte Bruchstock.

Baudiaen wiert heere van Haerlebeke, daer hy zijn vaders casteel wat dede vermeerderen ende vercieren, ende metsghaders dat hy zeer ficr ende hooghe van moede was, zo dede hy zijn wapenen daer voor die poorte schilderen, met die vier quartieren van zijne edele ouders, twelcke doen ter tijt wel wat nieus om ziene was : maer es nu zo ghemeene gheworden noch binnen onzen tijt, dat scande es. Elc slacht nu wel die cappoen, willende beter wesen dan zijnen vader.

Deze partagie aldus ghemaect zijnde, zo track een ijghelick van die voornoemde heeren int zijne, ende Liederijck bleef met zijn joncste zuene te Haerlebeke, een goede poose tijts gheduerende, in grooter gherusticheit; maer endelinghe, zo quamen die Gotthen, Hunnen, Wandelen, Holstenaers, Sassenaers ende Denemerckers weder nederwaert, met meer andere overlantsche heidensche natien van volcke, in zo grooter menichte, datter gheelt kerstenede (1) inne beroert, perplex ende te wets wiert : want zy deden allomme, daer zy duere passeirden, afgriselicke veel quaets van roovene, van moordene, van brandene, ende van steden, casteelen ende sloten of te werpene ende te raserene, niemende sparende, nochte in gracie ofte ghenade ontfanghende. Ende naer dien dat zy allomme veel lands afgheloopen ende bedorven hadden, zo vielen zy metter gandscher macht voor die stede van Amiens, daer Lyoneel, die

Inval der Gotthen.

(1) Geheel 't Christendom.

668. zuene van Liederijck, met veel volcx van wapenen binnen was, scrivende in alderdiligentie an zijn vadere ende an zijne andere broeders, om hulpe ende bystandicheit van hemlieden thebbene in zijn uiterste noodt, daer hy jeghenwoordelick inne was. Als Liederijck deze droeve nieumare verhoorde, zo vergaederde hy van stonden an alt volck van orloghe te peerde ende te voete, dat hy yewers ghecrijghen conste, ende track er clouckelick jeghens, als een oudt vaylgeant capiteyn, met alle zijne voorscrevene zuenen, metsgaders ooc noch eeneghe daer hy grootheere of was, twelcke al cloucke capiteynen ende vrome lieden van wapenen waren, ende daer wiert onder hemlieden buytermaten zeere ghevochten, ende
677. veel bloets ghesturt van beeden zijden : maer lace! Liederijck verloos die bataylgie, ende wiert daer zeer deerlick voor tkersten gheloove versleghen, met alle die ghuene die van zijnen bloede waren, uytgesteken ende ghereserveirt alleenelick Antheunis ende Bosschaert, beede zijne oudtste zuenen, die welcke hem te Arien deden voeren, ende zeer eerlick begraven in St-Jacobs kercke aldaer, die hy zelve hadde ghedaen maken van een casteel datter stont, doende voort noch binnen zijnen leven veel meer andere schoone reparatien, alzo daer als te Ghendt, te Brugghe, te Rijssele, tOudenburch ende elders. Want niemende en can ignoreren dat hy fondateur gheweest heeft van der eerste speye (1) te Ghendt, ter zelver platse daer nu den rooden thor staet, metsgaders ooc van eenen huyse van plaisance daer neffens, dat hy rondomme int watere stelde, alzo dicwils alst hem beliefde ende goet dochte. Hy was ooc insghelijcx fondateur van den nieuwen casteele binnen der stede van Oudenburch, die in sconincx

Dood van Liederik de Buck.

Zyne werken.

(1) Sluys.

Meroveus tijden van Vranckerijcke, gheeel ende al 677.
ghedestrueirt wiert, van die ongheloovighe Hunnen, Wandelen ende Gotthen ende oyt sichtent vervallen ghebleven hadde, makende voort van toverschietende materiael, tgheele bevanck (1) van den burch van Brugghe, te wetene: een deel van der capelle van Onzer Liever Vrau, die welcke nu die cathedrale kercke gheworden es van mijnheere St-Donaes, zo voorzeit es, ende voort een deel van der vanghenesse, schepenhuyse ende loove (2) die nu tnieuwe landshuys van den Vrye es. Ende int laeste van zijn levene zo dede hy tcasteele te Rijssele, by Buck, veranderen in een kercke, ter eeren ende weerdicheit van mijnheere St-Morissis, ghelijck men die noch ten daghe van hedent zien ende anschouwen mach, binnen der stede van Rijssele, daer hy teerste beghinsele of was. Hy hadde by vrau Idonee van Vranckerijcke XVIII ghetraude kijnderen ghehadt, ende by vrau Gratiane van Inghelant eenen bastaert, die Namelion hiet, zo wy hier voren al int langhe ghehoort hebben, ende starf inder forme ende maniere voorscreven, int jaer ons Heere VI^{c} LXXVII, oudt zijnde XCVII jaer, naer dat hy tlandt met grooter wijsseit ende discretie in goeder prosperiteit ende voorspoet LXII jaer lanck gheregiert hadde. Godt ghedencke zijn ziele, ende alle kerstene gheloovighe zielen.

(1) Betuyning, beluyk. (2) — Pand, gaendery, *porticus*.

677. # Van Anthuenis,

DIE TWEEDE FORESTIER VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Naer dat Liederijck aldus dezer weerelt overleden was, zo quam Anthuenis, zijnen oudtsten zuene, int regement van den lande, die welcke een zeer wijs paeysible heere was, ende een zeer vroom man van wapenen, ende ten tweeden jaere van zijnen forestierscepe, zo wiert die coninck Childerijck van Vranckerijcke, die tweede van dier name, zeer verraderliek in die jacht vermoort van eenen Fransoys, Bodille, die hy tanderen tijde tonghelijcke hadde ghedaen gheesselen an een stake; die welcke met deze moort noch niet ghepaeyt zijnde, vrau Blitilde, die coninghinne, bovendien ooc van ghelijcken dede, die nu recht met haren eersten kijnde begort was : ende makende met dien eene groote seditie ende meuterie binnen den lande, haelde Diederijck, svoorzeits conincx oudtste broedere, wederomme uyter abdie van St-Denijs (daer hy omtrent XII jaer mueninck gheweest hadde), ende dede zo vele dat hy anderwarf by den ghemeente coninck ghecroont wiert, ghemerct dat hy ontwijffelick nu wat wijsere gheworden was, dan hy te voren gheweest hadde, al en loocht (1) zo overvele niet. Ende tweede jaer daer naer, te wetene, int jaer VI^{c} LXXXI, zo starf vrau Begga, die hertoghinne van Brabant, ende haer zuene Pepin, die vette, quam in haer stede, die men ooc Pepin van Herstal hiet, naer een schoon cas-

Theodorik uyt het klooster.

681.

Pipyn van Herstal hertog van Brabant.

(1) Schilde het.

teel van plaisance, dat hy up die reviere van der Mase, 681.
tusschen Luycke ende Utrecht, dede maken, ende zijnen vadere Amchises van Oostenrijcke wiert, ten derden jaere naer die doot van voorzeider vrau Begga, zijnder huysvrau, zeer deerlick in der jacht versleghen ende vermoort van Gunduyn, zijnen hofmeestere, die hy zelve van der strate opgheraept ende groot ghemaect hadde: twelcke een abominable ende onmenschelick stick was, niet jeghenstaende dat men dierghelicke noch tzijdert meer heeft weten ghebuerene, dan tgoet es. Godt beteret.

Int jaer ons Heeren VI[c] LXXXVI, zo wasser een zeer 686.
rijck edelman in Vlaenderen, die Heeremaer hiet, die welcke Gode van hemelrijcke, ende mijnheere St-Bertin, die abt in Sithiu (nu St-Omaers ghenaemt), zijn heerlichede van Wormhout ofte Woremholt opofferde, ligghende op die reviere van der Peene, by Cassele, omme een cloostere daer up ghefondeert te wordene, zo corts daer naer ghesciede, ende mijnheere St-Winnoc (die een groot edelman uyt Bretaengnen was) wiert daer die
eerste abt of. Ende tjaer daer naer, zo starf vrau Rictrude, 687.
die fondatresse ende eerste abdesse van der abdie van Marchiennes, by Duway, van der ordene van St-Benedictus.

Anno VI[c] XC, zo wiert heer Hatta, een mueninck uyter 690.
abdie van St-Baefs, te Ghendt, die eerste abt van St-Ve-
dast, binnen Atrecht, ende tjaer daer naer, zo preicte 691.
heer Willebroot, die bisscop van Utrecht, in Vlaenderen, H. Willebrordus.
Hollant ende Vrieslant, dat helich kersten gheloove, met zulcke eene gracie van Gode, dat hy die Vier Ambochten van haerlieder afgoderie ende heidenscip bekeerde, twelcke waren die van Hulst, Bouchoute, Assenede ende Axele, die hy ter cause van dien annexeirde metten bisdomme voorscrevene, in zulcker wijs dat zijn naercommers, bisscoppen van Utrecht, hebben willen

691. mainteneren ende sustineren, dat die grave van Vlaenderen, die voornoemde vier ambochten van hemlieden te leene hielt. Binnen den zelven jaere, zo track die hertoghe Pepin van Brabant, met veel volcx van orloghe, ter Vranckerijcke waert, omme dieswille dat die coninck Diederijck eenen anderen connestablen ghemaect hadde dan hem, Bertraire ghenaemt, daer mede dat die coninck hem zeer clouckelick te ghemoete quam in Vermandois, zo datter gruwelicke ghevochten wiert; maer die hertoghe van Brabant ghecreech die victorie, by den toedoene van Bosschart, die heere van Leuvene, zijnen neve, broedere

Theodorik door Pipyn gevangen. van Anthuenis, die forestier van Vlaenderen, daer wy hier naer noch breeder of hooren zullen, indient Godt ghelieft, ende in die bataylgie zo wiert die voornoemde connestable, met meer andere groote meesters ende edele mannen uyt Vranckerijcke, versleghen ende die coninck ghevanghen : die welcke zonder groot rentsoen niet en omstont, ende moeste bovendien ooc den hertoghe voorzeit zijnen connestable maken, omme dieswille dat zijn ouders ghewonen waren van zijne. Dit speet den coninck Diederijck van Vranckerijcke zo buytermaten zeere, dat

692. hyder endelinghe int jaer VI^c XCII zieck of wiert ende starf, latende drie ghetraude kijnderen achtere, te we-

Klovis III. tene : Clodoveus, die naer hem coninck wiert, die derde van dier name, Childebert ende Clotharius.

Inval der Hunnen. Deze zake aldus ghepasseirt zijnde, zo quamen die onghelovighe Hunnen, Gotthen, Wandelen ende Halanen wederomme nederwaert duer Lotrijcke ende Brabant, daer zijt (1) allomme al verbuert maecten, niewers eeneghe wreetheit ofte tyrannie sparende, alzo varre alst hemlieden meughelick was. Twelcke merckende Anthuenis, die forestier van Vlaenderen, haddese gheerne buyten

(1) Zy het.

zijn limiten ghehouden, by crachte ende by foortse, 692.
maer laeen! hy viel te cranck jeghens haerlieder groote Anthuenis
macht ende moghenteit, zo dat hy daer zijn bloet sneuvelt in den slag.
sturtede voor dat helich kersten gheloove, met noch eeneghe van zijne gheslachte, stervende noch onghehuwet, nu omtrent LXXVI jaer oudt zijnde, ende wiert van Bosschaert, zijnen broedere, zeer eerlick ter eerden ghedaen ende begraven by Liederijck, zijnen vadere, in St-Jacobs kercke, binnen der stede van Arien, die hy binnen zijnen levene grootelicx vermeerdert hadde, ende rondsomme bedolven ende bevest, doende der kercke voorzeit, veel duechts ende schoonicheit *quant et quant.* Doen wiert tlandt van Vlaenderen van die voornoemde ongheloviglie honden zo ghepijlgiert, gherooft, ofgheloopen ende bedorven, dat wederomme bycans gheel desert, woest ende onbewoont wiert ligghende. Dit ghebuerde int jaer ons Heeren VI^c XCIII, naer dat An- 693.
thuenis, die forestier voornaemt, tlandt van Vlaenderen zeer paeyselick ende eerlick wat bet dan XVI jaer lanck gheregiert hadde.

Van Bosschaert,

HEERE VAN LUEVENE, DIE DERDE FORESTIER VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

By der aflijvicheit van Anthuenis voorzeit, zo verstarf tforestierscip van Vlaenderen up Bosschaert, zijnen broedere, die heere van Luevene, van vrau Helvide, zijnder huysvrau weghe, die nichte van St-Pepin, die eerste hertoghe van Brabant, dochtere van Valriscus, een zeer

693. groot edelman van der zelver contreye. Dezen Bosschaert was een zeer vroom ende clouck prince, groot ghelijck een reuse ende regierde tlandt (dat nu gheel ende al ghedestrueirt, ghedesoilliert lach, zo wy hier voren ghehoort hebben) met zulcker wijsseit ende discretie, dat mer ontwijffelick by dien wel grooter apparentie van beteringhe anne zach, indient zelve naerderhandt niet belet gheweest en hadde by een andere middele, die wy by der tijt noch hooren zullen. Ten tweede jaere van zijnen forestierscepe, zo starf mijnheere St-Omaer, die bisscop van Teroaen, int latinc *Morinium* ghenaemt, naer den prince Morincus, haren fondateur, X[c] XCIIII jaer voor Christus gheboorte, ende wiert met grooter rauwe, eere ende weerdicheit begraven int cloostere te Sithiu, daer mijnheere St-Bertin die abt of was, twelcke hy zelve binnen zijnen levene hadde ghedaen stichten ende fonderene, ter plaetse voorscreven, die welcke van dier tijt voort altijts naer hem die stede van St-Omaers es blijven heeten totter daghe van hedent.

697. Anno VI[c] XCVII, zo starf die coninck Clodoveus van Vranckerijcke, die derde van dier name, zonder hoir,
Childebert III. ende Childebert, zijnen broedere, wiert naer zijn doot coninck ghecroont. Ende tjaer daer naer, zo versciet
698. van dezer weerelt mijnen voornoemde heere St-Bertin, in zijn clooster tSt-Omaers, twelcke noch ter tijt van hem die name behouden heeft; ende binnen den zelven jaere, zo wiert mijnheere St-Lamberecht, die bisscop van Luycke, zeer deerlick by nachte vermoort van eenen onghenadighen tyrant, die Dodo hiet, die broedere van die schoone Alpiade (1), die concubine van den hertoghe Pepin van Brabant ende de moedere van Kaerle Marteel, daer wy eerlanck noch breeder of hooren zullen, omme

(1) Alpaïde.

dieswille dat hy den hertoghe voorzeit dicwils ende 698.
menichwarf zijn overspelich leven ghelachtert (1) hadde
int secrete ende int openbare, zo dat Dodo voornoemt,
by dien grootelicx vreezende dat zijn zuster noch int
ende van hem verlaten zoude moghen werden, ten
eeweghen scade ende achterdeele van hemlieden beede,
dede zulcx als voorzeit es, vallende zeer jammerlick om
tgoedt van dezer weerelt in die toorne ende gramscip
Gods, daer hy corts daer naer zo gruwelick of ghepunieert
wiert dat hem die lusen aten. Godt verleene hem gracie,
dat hy met die tijdelicke pijne emmers verlost mach
wesen van het eeuwich vier ende torment.

Anno VII^c ende een, zo starf Maurontus ofte Morandus, 701.
die fondateur ende eerste abt van den cloostere te Bruel,
up die riviere van der Leye, by Marville, die zuene van
Adalbalt, by vrau Rictrude, wijlent fondatresse ende
eerste abdesse van den cloostere van Marchiennes, daer
wy voren of vermaent hebben. Ten tweede jaere daer naer, 703.
zo schanck Walferus, die heere van Wulverseele, zijne
heerlichede, die abdie van Wormhout ofte Woromholt, up
die reviere van der Peene, ter begheerte van mijnheere
St-Winnoc, die daer deerste abt of was, die welcke zo
deuchdelick ende helich van levene was, dat een ijghe-
licx herte, ter cause van dien, themwaert ghetrocken
wiert, ende bezondere van noch eenen edeleu man, die
Ode hiet, die welcke uyt grooter joonste ende zonder-
linghe affectie, die hy themwaert draghende was, den
voornoemde cloostere zijne heerlichede van Westerholt
schanck, metter kercke aldaer. Dit ghesciede int jaer
VII^c VI. 706.

Ende int jaer ons Heeren VII^c XI, zo creech tlandt van 711.
Cleven eerstwarf eenen overheere, die Diederijck hiet.

(1) Gelasterd.

713. Ende op den neghenthiensten dach van april, int jaer XIIIe daer naer, zo starf heer Ursmarus, die bisscop van Soissons, naer dat hy langhe ende meneghen tijt dat kersten gheloove in Vlaenderen ghepreict hadde, met goeder
714. godtvruchtigher voorspoet. Ende tjaer daer naer, zo wiert
Dood van Pipyn van Herstal. Pepin die vette ofte van Herstal metter doot ghemeene, die welcke by vrau Plectrude, zijnder huysvrau, drie zuenen ende een dochtere ghehadt hadde, te wetene, Drago, Grimoalt, Sylvius ende Noortburghe, die al in eenen goeden helighen staet voor hem dezer weerelt overleden waren, zo dat hy niet dan eenen haghetronck (1) achterliet, Kaerle ghenaemt, die hy binnen zijnen huwelicke ghehadt hadde by die schoone Alpiade, zijnder concubine voorsoreven : ende verzochte by zijn testament ende uyterste wille dat die van den lande naer zijn doot hem zouden willen omtfanghen ende hulden voor haerlieder heere ende prince, twelcke alzo ghesciede. Ende zy waren der ontwijffelick zeere wel mede, want hy was zo vroom een man van wapenen in alle zijne exploiten ende faicten van orloghe, zo wy noch hooren zullen, dat elc arm niet dan eenen iseren hamere ofte marteel en scheen te zijne, daer hy noch ter tijt die name of behouden heeft. Ende als dezen Kaerle Marteel nu een jaer
Karel Martel hertog van Brabant. lanck hertoghe van Brabant gheweest hadde, by der middele voorscreven, zo overleet die coninck Childebert van Vranckerijcke, latende twee zuenen achtere, te wetene, Dagobert, die naer hem coninck wiert, die tweede van
Dagobert II. dier name, ende Chilperijck.

715. Tjaer daer naer, zo sciet mijnheere St-Winnoc van dezer weerelt, die eerste abt van Wormhout ofte Woromholt, up die riviere van der Peene, by Cassele. Omtrent dezen zelven tijt, zo maecte die voornoemde coninck

(1) Bastaerd.

Dagobert eenen Ramansreyt zijnen connestable, twelcke 715.
Kaerle Marteel zo qualick nam, dat hy jeghens hem ter
cause van dien in die wapenen ginck, rencontrerende
mencanderen zo rudelick omtrent Camerijcke, dat die
coninck met zijnen voornoemde connestable te Parijs
waert vlieden moeste. Dit ghesciede int jaer VII° XVIII, 718.
op den XX° dach van maerte, wesende doen een zondach.
Deze scandelicke vlucht hadde den coninck Dagobert
zo vele an, dat hy der int beginsele van den jaere XIX 719.
zijn ooghen omme loock (1), ende zijn kijnderen Diederijck
ende Childerijck waren noch beede te jonck om tlandt
te regierene, ende daer omme zo wiert die croone van
Vranckerijcke om paeys wille, by alle die groote meesters
ende Edele aldaer, den vromen hertoghe van Brabant,
Kaerle Marteel, ghepresenteirt, maer hy refuseirdese in
aldermaniere te aecepterene, zegghende dat hy liever
hadde coninghen te maken ende bevel daer over thebbene, dan zelve coninck te zijne. Die voornoemde Edele
dit hoorende, baden hem om beterswille, tzelve alzo te
willen doene, twelcke hy hemlieden gheerne accordeirde.
Ende dien volghende zo maecte hy Clotharius, die joncste Klotharis IV.
zuene van Diederijck die meuninck (daer wy voren of
ghehoort hebben), coninck in zijne stede, die vierde van
dier name, ende oom van den coninck laest overleden :
maer hy en regneirde niet langher dan twee jaer, ende
doen zo wiert die croone by den voornoemde Marteel,
Chilperijck, die tweede van dier name, overghegheven, Chilperik II.
die broedere van den coninck Dagobert voorscreven,
diet insghelijcx ooc niet lanck en maecte : zo dat Diederijck, die oudtste zuene van den voornoemden Dagobert,
van rechtweghe zijnen successeur wesen wilde, ende
niet by gracie, ofte by der macht ende authoriteit als

(1) Sloot.

719. voren. Twelcke merckende Kaerle Marteel, tracker jeghens te velde met Bosschaert, zijnen neve, die forestier van den lande van Vlaenderen, zo dat Diederijck die bataylgie verloos, ende an zijnen viant odmoet zoucken moeste, die welcke hem met tusschenspreken van diversche groote ministers ende edele mannen noch endelinch coninck maecte. Dit ghebuerde int jaer ons Heeren
726. VII° XXVI.

Theodorik II.

Twelcke alzo al ghepasseirt zijnde, zo ghecreech die voornoemde coninck Diederijck zeer hart (1) up Bosschaert, die forestier van Vlaenderen, niet alleene ter cause van der hulpe ende bystandicheit, die hy den hertoghe Pepin van Brabant, ten anderen tijde in Vermandois ghedaen hadde jeghens den coninck Diederijck, die meuninck, zijn oude grootheere, zo voorzeit es, maer ooc ende principalick omme dieswille dat hy cause ende occasie gheweest hadde van der voorzeider laeste diffaite, die hy jeghens Kaerle Marteel ghehadt hadde, daer by dat hy tzijnder eeuwigher scande ende cleenicheit te jube (2) commen moeste, oft hem lief of leet was : twelcke hem (die een zeer fier prince was) zo naer ghinck, dat een woudere was, in zulcker wijs dat hy in wederwrake met een groot eyrcracht van volcke nederwaert quam, nemende den voornoemden forestier alle zijne landen ende heerscapyen af, by crachte ende met ghewelde, uytghesteken ende ghereserveirt alleenlick Haerlebeke, dat hy hem by zonderlinghe gracie, ter neerstigher beede van diversche zijner edele raedslieden, noch liet bezitten ende ghebruken, ghelick hy oyt daer te voren ghedaen hadde, en alle die reste wiert zo teeneghadere van den coninck afgheloopen ende bedorven, dat niet meughelick en scheen te zijne dat tlandt emmermeer

Theodorik neemt den forestier zyne landen af.

(1) Wiert zeer gestoord. — (2) Akt van vernedering en onderwerping.

teeneghen daghe daer of zoude hebben mueghen becommen. Daer passeerden ooc wel hondert jaeren, eert wel ter deghe van deze wonde ghenesen conste, metsghaders ooc van die voorgaende, diet daer te voren van de ongheloovighe Hunnen, Gotthen, Wandelen ende Halanen omtfaen hadde, zoo hier voren ghenouch verhaelt ende verclaerst staet. Wie zoude hier nu ten vullen connen bescriven die groote rauwe, druck ende verdriet die Bosschaert hier of secretelick in zijn herte behielt? Niemende voorwaer, niemende; maer lacen! hy en hadts (1) anders : ghemerct dat hy niet machtich en was hem zelven te wreken, ende Kaerle Marteel, die hem goede joonste ende affectie drouch, hadde zo vele over die reviere van der Loire, in Aquitanien, ende in Gascoengnen, te doene jeghens den hertoghe, ende die hy endelinghe verjouch, dat hy hem niet te stade commen en conste, te min ghemerct dat die verjaechde hertoghe corts daer naer wederkeerde met vier hondert duysent heidenen ende Sarasijnen, die hy tzijnder assistentie uit Spaengnen omtboden hadde, die welcke noch vrient, noch viant sparende, terstont Gascoengnen, Bordeaux, Angoulesme, Santougne ende Poirtiers inne namen ende bedorven, roovende, pijlgierende, destruerende ende verbarnende al datter yewers wel stont, meneghe kercke, cloostere ende godshuys raserende ende te niete doende, ten spijte van die kerstene die zy meer hatenden dan eenigh corosijf. Ende als zijt daer al schoone ghemaect hadden, zo trocken zy van danen met haerlieden coninck, Abdirama ghenaemt, naer Toureynen, omme St-Martens kercke aldaer te pijlgierene ende te beroovene van alle die costelicke dierbare juwcelen, die daer binnen waren in zeer grooter menichte, hebbende voort die wille ende meeninghe om

726.

De Sarasynen vallen in Vrankryk.

(1) Kon niet anders.

726. al Vranckerijcke duere ooc van ghelijcken te doene, ende finalick die gandsche croone te conquosterene metten zweerde, zo zy ontwijffelick ghedaen zouden hebben, indien die almueghende heere Godt, by zijnder goedertierer gracie, den lande geen Karel Marteel verleent en hadde, die hemlieden zeer clouckelick ende vaylgeantelick jeghens trock, met alt volck van orloghe te peerde ende te voete, dat hy yewers ghelichten ende ghecrijghen conste, zo datter in Toureyne afgriselicke zeere ghevochten wiert,
Ilmme nederlaeg. ende buytermaten veel bloets ghesturt : maer Godt zijs (1) ghelooft! die kerstene ghecreghen die victorie, by der hulpe van den hertoghe ende van Aquitanien ende Gascoengnen, die de voornoemde Sarasijnen zelve uyt Spaengnen omtboden hadde, zo voorzeit es, maer was ten verzoucke van den voornoemde Marteel weder van hemlieden ghescheeden, ziende dat zy zijn zelfs landt afliepen ende bedorven, contrarie haerlieder belofte. Daer bleven III^{c} LXXV duysent Sarasijnen ter stede doot, met haerlieder coninck Abdirama ende al dat heidensch edeldom, maer van der kerstene zijde en warender niet boven CL persoonen versleghen, zo dat men van schoondere ende profitelicker victorie noyt en hoorte. Daer by dat Kaerle Marteel verdiende van dier tijt voort souvereyn heere van der croone ende coninck der coninghen gheheeten te werden. Dit ghe-
730. schiede int jaer ons Heeren VII^{c} XXX. Ende die vromen Marteel met dezer victorie noch niet te vredene zijnde, nam bovendien ooc tjaer daer naer die stede van Lyons
731. inne, met meer andere plaetsen daer omtrent, treckende van danen voort naer Bourgoengnen, dat hy ooc insghelijcx onder zijne subjectie ende onderdanicheit brochte. Binnen dezen zelven jaere, zo starf Diederijck, die eerste

(1) Zy des.

heere van Cleven, ende vrau Beatrice, zijn eeneghe 730.
dochter, succedeirde hem in al dat hijs hadde met Helias haren man, die welcke die schoone Alpiade wat bestont, die moeder van Kaerle Marteel, die dheerlichede van Cleven ter dier opsiene in een graefscip veranderde.

Int jaer VII° XXXII, zo reesser (1) anderwarf een groote 732.
orloghe up, tusschen den vromen omtzienelicken vorst, Kaerle Marteel, ende den voornoemden hertoghe Eude van Aquitanien ende Gascoengne, die welcke niet alleene van zijne voorscreven landen, maer bovendien ooc van den lijve ghespolieert ende berooft wiert, met beede zyne zuenen, Vaifer ende Hunolt. Ende naer dien dat Marteel aldus meestere gheworden was van gheel Aquitanien ende Gascoengne, zo track hy met veel schepen van orloghe naer Vrieslant, omme dieswille dat zy gheensins ten kerstene ghelove commen en wilden, ende daer ghearriveert zijnde, verslouch den capiteyn Popoen met een groot ghedeelte van zijnen volcke, brenghende voort alle die reste te viere ende te zweerde, mans, wijfs, kijnderen, jonck ende oudt, naer dat hy tlandt eerst gheel ende al gherooft ende ghepijlgieert hadde, van al tghuene datter yewers te vinden was van eenegher im-

Karel Martel trekt in Friesland.

portantie. Dit ghesciede int jaer VII° XXXIIII, ende 734.
tjaer daer naer, zo keerden die Sarasijnen, die van de bataylgie van Toureyne noch overgeschoten waren, weder te Vranckerijcke waert, met een omsprekelicke groote menichte van haren volcke, dat hemlieden uyt Spaengnen ten secourse ghecommen was, onder den capiteyn Amoreus, die welcke eer yet (2) lanck die steden van Avignon ende van Narbonen themwaert ghecreech, by der verraderie van de capiteynen die daer binnen waren, doende voort die schadelicste coursen ende spronc-

(1) Rees er. — (2) Op korten tyd.

734. reysen [1] alle dat landt duere daer men noyt of en hoorde; ende twijle [2] dat zy hier mede besich waren, zo beleyde die coninck Lutprant van Lombardien den paeus Gregorius, die derde van dier name, binnen der stede van Roome, die welcke in alle deze zware orloghen buytermaten zeere beroert ende perplex was, te meer omme dieswille dat hy gheen hulpe noch bystant en verbeyde van den keyser Leo, die derde van dier name, ghemerct dat hy niet al te goet kersten en was: dies screef hy in alder diligentie om secours an den vromen vorst Kaerle Marteel, die welcke up tinhouden [3] van sPaeus missive niet en sluerde [4], maer dede zo vele by zijnder neersticheit ende prouesse, dat hy hem eer yet lanck van tvoornoemde siedge [5] verloste, treckende met den voorscreven coninck van Lombardien voort jeghens die heidenen, die in Avignon, Narbone ende in andere steden, sloten ende forteressen, daer omtrent, laghen, daer zy zulcke een afgriselicke groote moordt in deden, datter niet of en ontquam, om die nieumare van haerlieden ghevarenesse in Spaengnen te draghen, ende die voornoemde steden, casteelen ende forteressen quamen onder de protectie ende bescermenesse van den aldervictorieusten prince, Kaerle Marteel.

De Sarasynen volkomen geslagen.

Dood van Bosschaert.

Binnen dezen middelen tijt, zo was Bosschaert, die forestier van den lande van Vlaenderen, noch altijts te Haerlebeke up zijn casteel, daer hy hem zelven varincx XI jaer lanck continuelick ghehouden hadde, zonder uyt te commene, in grooten verdriete ende benauthede van herten, omme die cause ende redene voorscreven: daer of dat hy endelinghe byder doot verlost ende omtsleghen
737. wiert, int jaer VII^{c} XXXVII, nu omtrent hondert ende XII oudt zijnde, naer dat hy wat bet dan XLIII jaer

(1) Springreyzen, uytvallen. — (2) Terwylen. — (3) Op het inhouden, op den inhoud. — (4) Sluyerde. (5) — Beleg.

forestier gheweest hadde, inder forme ende maniere zo voren verhaelt ende verclaerst staet. Ende hy wiert zeer eerlick ende weerdelick met grooter rauwe begraven in St-Salvaters kercke te Haerlebeke, die hy binnen zijnen levene zelve hadde ghedaen maken ende fonderene, latende by vrau Helvide, zijnder huysvrau voorscreven, een zuene achtere, die Estoreyt hiet, die welcke naer hem forestier wiert. 737.

Van Estoreyt,

DIE VIERDE FORESTIER VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Als Estoreyt nu forestier van den lande van Vlaenderen gheworden was, zo ghinck hy hem zelven ooc te Haerlebeke houdene, ghelijck Bosschaert, zijn vadere, ghedaen hadde, ende naer dat hy daer naer een toelanghe (1) ghewoont hadde, zo quam Kaerle Marteel, zijn neve, hem daer eens up eenen tijt visiterene ende bezouckene met die coninck Diederijck van Vranckerijcke, Gheeraert van Rossillon ende meer andere edelemannen van der croone: ende ziende zijnen neve, den forestier, met alle zijne landen in eenen zo soberen staet, wiert inwendich int herte met zulcke een compassie ende medelijden themwaert gheroert, dat hy niet een woort jeghens hem ghespreken en conste, een goede poose tijts gheduerende, niet alleene regard nemende, up die consanguiniteit die

Karel Martel by Estoreyt.

(1) Eenigen tyd.

737. tusschen hemlieden beede was, maer bovendien ooc considererende ende overpeynsende in hem zelven, dat die goede hulpe ende bystandicheit, die hy tanderen tijde van Bosschaert, zijnen vadere, ghehadt hadde, die cause ende occasie gheweest hadde van alt verdriet ende groot jammere, dat hy daer voor ooghen zach : dies en conste by hem niet ghehouden, of hy en moeste hem uytwendich ghelaten zo hy van binnen te moede (1) was. Twelcke merckende die andere edelen die daer met hem ghecommen waren, wierdender allegader grootelijcx inne beroert ende te wets, niet wetende watter schulen mochte; maer doen hy nu wat tot hem zelven ghecommen was, zo sprack hy zijnen neve Estoreyt, den forestier, zeer mindelick ende troostelick toe, belovende hem lief ende vrientscip te doene in als dies hem mueghelick ware. Ende alzo hy meende zijn propoost voordere te continuerene, zo quam Gheeraert van Rossillon daer gaende, die tzelve belettede, vraghende den voornoemden forestier hoe dat byquam, dat die wapene van Rossillon daer metten anderen voor die poorte van den casteele gheschildert stont? Hy verantwoorde dat die wapene was van vrau Ermegarde, zijn oude grootevrauwe, die huysvrau van Salvart, die prince van den casteele van Digion, in hooch Bourgoengne. Als Gheeraert van Rossillon dit bescheet hoorde, zo vlooch hy Estoreyt, zijnen neve (die hy daer te voren overzulcx niet en kende), zeer mindelick ende vriendelick an den hals, tooghende hem alle die meeste caresse die hy eenichsins conste ghepeynsen ende ghedencken, biddende voort den coninck Diederijck, daer present ende jeghenwoordich, dat hy hem toch tzijnder eere in gracie ende ghenade omtfanghen wilde, mids restitutie van alle die landen, steden, sloten

(1) Gesteld.

ende fortereseen, die hy zijnen vadere tanderen tijde 737.
afghenomen ende hem dus langhe omthouden hadde. Die coninck dit verzouck ghehoort ende verstaen hebbende, en wasser gheensins toe gheneghen, maer ziende dat hijt zelve metter goeder gracie van Kaerle Marteel niet wel teenegadere omtzegghen en conste, zo was hy te vreden dat Estoreyt tlandt ende forestierscip van Vlaenderen van dier tijt voort zoude blijven bezittene ende ghebruyckene in zulcker voughen als Liederijck, zijn grootheere, tzelve bezeten ende ghebruyct hadde, voor der donatie, hem by den coninck Clotarius, zijn scoonvadere, ghedaen, ende niet voordere; met expresser condicie nochtans, dat hy tvoornoemde landt altijts zoude houden voor ghecommandeirt ende de welvaert van dien : twelcke hy den coninck alzo beloofde te doene, die welcke tsanderdaechs weder thuysewaert keerde, met zijnen state. Maer Kaerle Marteel ende Gheeraert van Rossillon bleven nocht tzamen te Haerlebeke haerlieden neve gheselscip houdende, ghemerct dat zy twee ghezusters ghetraut hadden, te wetene, Marteel vrau Gillijne, ende Rossillon vrau Berthe, beede dochters van den prince Hughes van Sens. Ende daer wiert om haerlieden wille groote vruecht, blijtscip ende ghenouchte bedreven van stekene ende van tournoyene, eenen langhen tijt gheduerende, ende binnen dier middelen tijt, zo wiert daer een huwelick onderlinghe gheaccordeert ende ghesloten tusschen den jonghen Liederijck, die zuene van den forestier Estoreyt, ende vrau Ermegarde, die dochtere van den voornoemde Gheeraert van Rossillon, zo dat die triumphe ende feeste te Haerlebeke ter cause van dien noch daghelicx lancx zo meerdere wiert : die welcke gheendt zijnde, zo vertrack een ijghelick van daer hy ghecommen was, scheydende van elcanderen met grooter ghemeener vruecht ende blijtscepe, ter cause van der

Estoreyt als Forestier van Vlaenderen door Theodorik erkend.

Huwelyk van den jongen Liederik.

737. toecommender brulocht. Dit aldus ghepasseirt zijnde, zo stelde Estoreyt hem zelven in die possessie van den lande ende forestierscepe als voren, doende voort alle neersticheit ende diligentie, om tzelve te zuverene, ten besten dat hem meughelick was, van die roovers, moordenaers ende andere quaetdoenders, die daer daghelicx lancx zo meer quaets perpetrerende waren, zo datter emmers een goet ghedeel van hemlieden waer hier, waer daer, an galghen ende an boomen ghehanghen wierden, ter zelver plaetse daer menze conste ghevanghen ende betrapen. Ende met dezer justitie zo wierden die passagien binnen Vlaenderen allincx wat te bet verzekert ende bevrijt, zo dat mer emmers met mindere vreese duere passeren mochte, dammen (1) bin (2) langhe daer te voren ghedaen hadde. Twelcke merckende Gheeraert van Rossillon, die daer ende daer omtrent die principaelste ende die meeste ghelande was, dede daer veel diversche scoone reparatien doene ter eeren Gods, ter weerdicheit van zijnder ghebenedijder moeder ende Maghet Maria, ende andere helighen : want te Antoing,
Kerken gesticht. ende te Condeyt, dede hy die kercke van O. L. V. stichten ende fonderene, ende te Latose die kercke van mijnheere Ste-Pieter, ende int laeste van zijnen levene, zo dede hy ooc insghelijcx te Ronse die kercke van Ste-Pieter ende Ste-Pauwels maken.

Dit aldus ghepasseirt zijnde, zo overleet die voornoemde coninck Diederijck, die tweede van dier name, ende Chil-
Childerik III. derijck, zijn broedere, die derde van dier name, wiert by consente van den paeus Zacharias, uyter cloostere ghehaelt (daer hy langhe muenick inne gheweest hadde), ende coninck ghecroont, by der hoogher handt, te wetene, by Kaerle Marteel, diet daer al regierde, maer

(1) Dan men. — (2) Binnen.

om zijn dissoluut (1), quaet, vuyl, onreynich leven, zo wiert hy zeer corts daer naer, by den consente ende autoriteit als voren, wederomme in zijn cloostere ghesteken, daer hy uyt ghecommen was, want men tiechde (2) hem teenegadere tverwoet an, in zulcker wijs, dat hy van dier tijt voort altijts den dullen Childerijck gheheeten wiert. Tes goet, indien hem tzelve niet en ghebuerde, dat men die honden ghemeenlick ziet ghebueren, als men ze doot hebben wilt; want by den zelven consente, macht ende autoriteit als boven, zo wiert in zijn stede coninck ghemaeckt Pepin van Oostenrijcke, ghezeit die Corte, om die cortheit van zijnder statuere wille, die zuene van Kaerle Marteel, als wesende naer zijn vadere (die gheen coninck wesen en wilde, zo voorzeit es), tnaeste hoir van der croone, zo zy maintineirden ende sustineirden; maer in der waerheit, zo wast zo varre te halene, dat een schande was, niet alleene jeghens ende in prejudicie van alle ordinaire leenrechten, maer bovendien ooc directelick contrarie haerlieder loy ende statuut salique, onlancx leden by die van der croone ghedecreteert, ghemaect ende uytghegheven, zo hier voren al int langhe verhaelt ende verclaerst staet, daer zijt zijdert zo hooghe eenen moedt opghedreghen hebben, ten coste van menich duyzent mans lijf, ghelijck wy by der tijt noch breedere hooren zullen, indient Gode ghelieft. Dit ghesciede al int beginsele van den jaere VII° XLI. 737. Pipyn den Korten. 741.

Ende om tzelve te bet te verstane, zo est ons van noode die ghenealogie ende afcomste van den coninck Pepin voorscreven, hier anderwarf int langhe te repeterene ende te verhalene, die welcke zulck es, als hier naer volcht : eerst ende al voren, zo moet men weten dat die coninck Clotharius van Vranckerijcke, die eerste Afstamming van Pipyn.

(1) Ongebonden. — (2) Men leyde hem te last dat hy dol was.

741. van dier name, een dochtere hadde, die vrau Ulcide hiet, die huysvrau van Albrecht van Oostenrijcke, daer Aernout of quam, die vadere van mijnheere Ste-Aernout, bisscop van Mets; die welcke eenen bastaerden zuene achtere liet Anschises ghenaemt, die man van vrau Begga, die hertoghinne van Brabant, ende moedere van Pepin die Vette ofte van Herstal, die welcke boven zijnder ghetrauder huysvrau, vrau Plectrude ghenaemt, noch een boelkin hielt, dat men die schoone Alpiade hiet, daer hy Kaerle Marteel by ghecreech, die vadere van Kaerleman, die muenick wiert, ende van den voornoemde coninck Pepin van Vranckerljcke, by vrau Gillijne, zijnder huysvrau, die dochtere van den prince Hughes van Sens ende zustere van vrau Bertha, die huysvrau van Gheeraert van Rossillon, daer wy voren of vermaent hebben. Ende binnen den zelven jaere, zo verstarf dat hertochdom van Brabant, ooc insghelijcx up den vooenoemde coninck Pepin by der aflijvicheit van Marteel, zijnen vadere, den welcken zommeghe gheestelicke persoonen, meer haerlieden zelfs profijt, dan die eere Gods beminnende, hebben derven jugieren verdomt te zijne, uyter revelatie, die heer Euchere, die bisscop van Parijs, diesgaende ghedaen wiert int secreet van zijnder messe, by eenen sant die daer uyten hemele tot hem quam, zo zy zeiden, ende dat omme dieswille dat hy die clercgie ende gheestelichede bedwonghen hadde mede te contribuerene tot die oncosten van diversche zijnder voorscrevene orloghen, die nochtans den kerstene gheloove zo nootzakelick waren, dat zy niet nootzakelickere wesen en mochten; maer tes (1) met hemlieden al quaet dat haerlieden buerse jeghens gaet. Die almueghende Heere wille hemlieden betere verstant ende zulck toezicht

Pipyn hertog van Brabant.

(1) Het is.

verleenen, dat zy tpatrimonie Christi emmers niet erghere 741.
en employeren, zo men daghelicx wel ziet ghebueren.
Godt beteret! Tjaer daer naer, zo starf heer Erckenboot, 742.
die bisscop van Teroaen, ende abt van Ste-Bertins
Ste-Omaers, naer dat hy met zijnder godvruchtigher
predicatie, tkersten gheloove greotelicx verbreet hadde,
ende wiert met grooter rauwe begraven, binder (1) abdie
voorscreven, die hy binnen zijnen levene verrijcte van
tgoet te Lederzeele, dat hy jeghens eenen Rigobert cochte.
Ende binnen den zelven jaere, zo schiet ooc insghelijcx
van dezer weerelt vrau Beatrice, die eerste gravinne
van Cleven, die welcke by Helias, haren man, drie zuenen
achter liet, te wetene, Diederijck, die naer haer doot grave
wiert, Godefrood ende Conraert.

Anno VII^{c} XLV, op den XXVI^{en} dach van hoymaent, 745.
zo gaf ende transporteerde heer Felix, priestere, die prochie
van Rechashem, nu Roxem ghenaemt, by Ardenburch,
metter kercke aldaer, in de handen van Nantherius,
die abt van Ste-Bertins Ste-Omaers, ten profijte van hem
ende alle zyne naercommers, abten ende prelaten van
den zelven cloostere.

Int jaer ons Heeren VII^{c} L, zo starf Childerijck die 750.
Dulle in zijn cloostere, daer hy muenick was, in wiens
stede Pepin van Oostenrijcke, ghezeit die Corte, jegenwoordich
coninck gheworden was, zo wy hier voren
ghehoort hebben. Ende tweede jaer daer naer, zo rees te 752.
Ghendt die eerste seditie ende meuterie up ter cause
van die beelden ende imagien, die welcke eeneghe van Opstand te Gent tegen de beelden.
hemlieden, omme te bet alle afgoderie te eviterene ende
te schuwene (daer zy onlancx leden uyt ghecommen
waren) in alder manieren uyter kercken gheweert wilden
hebben, achtervolghende tmandement van den keyser

(1) Binnen de.

752. Constantinius, die vijfste (1) van dier name, ende van den keyzer Leo, zijnen voorzaet: twelcke die fauteurs ende welwillende van den paeus Stephanus, die tweede van dier name, in gheender maniere en wilden laten ghedooghen, zo dat zy, ter causen van dien, onderlinghe wierden vechtende niet zonder bloetsturtinghe van beeder zijden; maer die Cæsarianen ghecreghent int laeste veel te quaet jeghens die Papisten (2), dier nochtans haren principalen capiteyn lieten, te wetene, Hildebert, abt van Ste-Pieters ende Ste-Baefs aldaer, die welcke van den voornoemden paeus gheoanoniseert ende tusschen die andere santen ende helighen ghestelt wiert in hemelrijcke, omme dieswille dat hy haerlieden ghetrauwe voorvechtere gheweest hadde, hier up eerdtrijcke, zo dat hy zijn bloet voor hemlieden ghesturt hadde. Doen zo wiert in zijn stede abt ghemaect heer Agilfrydt, die up den XVII[en] dach van November, int jaer LIIII daer naer,
754. dat helich weerdich lichame van mevrau S[te]-Veerle uyt Oostvranckcrijcke ofte Loreyne te Ghendt waert brochte, daert noch ten daghe van hedent rustende es: ende zy was die dochtere van een edelman, die Vigier hiet, by vrau Amelberghe, zijnder gheselnede (3), ende mevrau S[te]-Gheertruud die haddeze gheheven (4), onderwesen, gheweent (5), gheleert ende upghequeect in alle duechden, daer zy van zelfs buytermaten zeere toegeneghen was. Binnen den zelven jaere, zo wiert S[te]-Bonifacius eerdsbisscop van Ments, gheboren uyt Inghelant, zeer deerlick

Marteldood van H. Bonifacius.

(1) Den schryver moet hier Constantinus den IV beteekenen, bygenaemd den beeldstormer en den mestjongen (Copronyme): om dat hy zich by den doop bevuyld had. Hy was een weirdigen zoon en opvolger van Leo den III, die van landlooper keyzer geworden, op den raed van zynen vertrouweling, den afgevallen Besere, de beelden overal met zyne woede vervolgde, verscheyde geestelyken in hunne huyzen deed verbranden, en den paus Gregorius den II met een magtig leger in Italie kwam aentasten. Zie Lesueur, *Hist. de l'Église*, anno 775. Maimbourg, *Hist. des Iconoclastes*.

(2) In overstelling der Cesarianen. — (3) Vrouw. — (4) Heffen, peter of meter zijn. — (5) Gewend, gespeend.

in Vrieslant vermoort, omt preicken van den helighen 754.
woorde ons Heeren Jesu Christi, ende daer rusten noch ten daghe van hedent eeneghe van zijne helighe reliquien in die collegiale kercke ven O. L. V te Brugghe, zo wy by der tijt noch hooren zullen.

Anno VII[c] LXII, zo wiert S[te]-Amelberghe in onze lieve 762.
Vrau kercke te Tempsick, int landt van Waes, begraven; maer wiert naerderhandt van danen ghetranslateirt, ende in die abdie van S[t]-Pieters, te Ghendt, ghebrocht, met groooter eere ende weerdicheit zoot betaemde.

Binnen deze middelen tijt, zo hadde Estoreyt, die forestier van Vlaenderen, hem zelven altijts zeer vromelick ghequeten int ghuene dat hem die coninck Diederijck van Vranckerijcke, die tweede van dier name, tanderen tijden ghelast ende bevolen hadde, zo dat tlandt ter cause van dien, wederomme van nieus allencx wat meer begonste bewoont te werdene dant binnen menighen tijt daer te voren gheweest hadde : want men dede daer daghelicx zulcke scherpe exemplaire justicie overe alt ghuene dat van quaden bloede was, dats (1) die goede veel te bet hadden. Die voornoemde forestier meende bovendien ooc eeneghe goede profijtelicke kueren (2) van policie, binnen zijnen lande gheordonneert thebbene, maer lacen, hy starf in die wille, int jaer ons Heeren VII[c] LXV, naer 765.
dat hy tlandt van Vlaenderen zeer eerlick ende wijsselick Dood van Estoreyt.
XXVIII jaer lanck bezeten ende gheregiert hadde, ende wiert begraven in S[te]-Salvaters kercke te Haerlebeke, by zijnen vadere, latende by vrau Itta, zijnder huysvrau, twee kijnderen achtere, te wetene, Liederijck, ghezeit van Haerlebeke, naer die plaetse van zijnder ghebooorte, die naer zijn vaders doot forestier wiert, ende vrau Itta, die moedere van heer Fulcaire, die bisscop van Luycke, by Diederijck, die heere van Lucvene, haren man.

(1) Dat het. — (2) Keuren.

765. ## Liederijck van Haerlebeke,

DIE VIJFSTE FORESTIER VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Liederijck van Haerlebeke nu forestier van den lande van Vlaenderen gheworden zijnde, volchde die goede maniere van doene van Estoreyt, zijnen vadere, doende al zijn uyterste beste om tlandt by goeder scherper justicie te zuveren van der roovers, moordenaers ende andere malefacteurs, die daer noch regneirende waren, ende daghelicx alt quaetste deden dat zy consten ghepeynsen ofte versierene, maer wat hy der toe dede, hy en conster noyt teenegadere meestere of ghewerdene, metsgaders dat die naestligghende landen zo zeere metter zelver ziecte besmet waren, dat een wondere was, by der negligentie van den coninck Pepin van Vranckerijcke, die daer heere overe was. Ende als hy nu een jaer forestier gheweest hadde, zo overleet heer Fulcaire, die bisscop van Luycke, daer hy van vrau Itta, zijnder zustere weghe oom of was, ende wiert met grooten drucke ende rauwe begraven tS^te^-Lambrechts aldaer. Ende tnaervolghende jaer, zo starf die grave Diederijck van Cleven, latende een zuene achtere by sgravens dochtere van Henegauwe, die Reynout hiet, die naer hem tlandt regierde. Ende tjaer daer naer, zo schiet van dezer weerelt Pepin van Oostenrijcke, ghezeit die Corte, coninck van Vranckerijcke, die welcke by vrau Bertha, ofte Bertruda metter grooter voet, zijnder huysvrau, shertoghen dochtere van Durrasse, twee zuenen ghehadt hadde, te wetene Kaerle ende Kaerleman, die tconincrijcke onder menanderen deelden, elc van hem beeden

niet min coninck blijvende, in zulcker wijs dat Kaerle te 765.
Noyon ghecroont wiert, ende Kaerleman te Soissons, die welcke corts daer naer dezer weerelt overleet, zo dat die ganscher croone metten hertochdomme van Brabant bydien up den voornoemde Kaerle, zijnen broeder, verstarf, die men naerderhandt Kaerle die groote hiet, eensdeels omme Karel den grooten.
die wonderlicke groote faicten van wapenen wille, die hy allomme by zijnder omsprekelicker vromicheit dede, ende eensdeels ooc ter cause van zijnder statuere, die bet dan acht voeten lanck was. Hy hadde gheerne die schoone Amelberghe ten huwelicke ghehadt, die dochtere van Christiaen, by vrau Eva, zijnder huysvrau, beede uyten lande van Ardennen; maer zy vloot secretelick te Themp- H. Amelberga.
sick waert, in tlandt van Waes, om haer maegdelicke reynicheit te behoudene, die zy Gode van Hemelrijcke ende Maria, zijnder ghebenedijder moeder, belooft hadde, te wiens eere ende weerdicheit dat zy daer van stonden an een schoone cappelle dede maken met eender celle daer an, daer zy haer zelven binnen sloot, levende alzo van dier tijt voort daer, in alder duecht ende helicheit, tot dat haer die upperste Heere haelde in zijn eeuwighe glorie, twelcke ghesciede up den X^{en} dach van hoymaent in tjaer ons Heeren VII^{c} LXXII, ende wort noch ten 772.
daghe van hedent mevrau van Tempsick ghenaemt.

Anno VII^{c} LXXVIII, zo starf die grave Reynout van 778.
Cleven, die sgravens dochtere van Ardennen te wijve ghehadt hadde, daer Leopold of ghecommen was, die naer hem grave wiert. Corts daer naer, zo track Liederijck van Haerlebeke, die forestier van Vlaenderen, teender orloghe, die langhe gheduerde, met den coninck Kaerle van Vranckerijcke, die welcke by zijnder hulpe ende bystandicheit gheel Lombardien, Calabren, Sassen, Hongherien, Denemercken, Beyeren, Aquitanien ende Gascoengne inne nam, met meer andere ommeligghende

778. landen, steden, casteelen ende forteressen, verjaghende voort al die Sarasijnen ende heidenen uyt tconinckrijcke van Spaengnen, daer die helighe ghebenedijde woorden ons Heeren Jesu Christi van dier tijt voort altijts vercondicht, ghepreict ende lancx zo meer bekent wierden. Godt hebts (1) deel! ende ter cause van dezen secourse, zo gaf die voorzeide coninck Kaerle, den voornoemde forestier Liederijck wederomme alle die landen, steden, sloten, casteelen ende forteressen, die Bosschaert zijn grootheere, by den coninck Diederijck, die tweede van dier name, afghenomen ende tot noch toe zijne successeurs omthouden gheweest hadden, confirmerende mids dien in als die voorscreven ghifte ende donatie, die de coninck Clotarius, die tweede van dier name, Liederijck, zijnen scoonzuene, tanderen tijden dies annegaende ghedaen haddc. Dit ghesciede up den XVII^en dach van

Liederik wordt in volle bezit zyner landen gesteld.

792. der maendt van lauwe (2) als men screef VII^c XCII.

798. Ende int jaer XCVIII daer naer, zo wiert Leopold, die grave van Cleven, metter doot ghemeene, latende een zuene achtere, by shertoghen dochtere van Aquitanien, die Jan hiet, ende regierde tlandt naer hem. Ende int

799. jaer daer naer, zo wiert die paeus Leo, die derde van dier name, te Roome ghevanghen van die vrienden ende maghen van den paeus Adriaen zijnen voorzaet, wiens decreten, ordonnantien ende statuuten hy allomme verboden hadde te onderhoudene, up die peine van den ban ende verwatenesse (3); maer die coninck Kaerle die groote van Vranckerijcke quam hem ter hulpe, zo dat hy weder in zijn eerste staet ende digniteit ghestelt wiert, ende die coninck wiert in recompense van dien by zijnen toedoene keyser van Roome ghemaect int

Karel den grooten wordt roomsch keyzer.

801. jaer ons Heeren VIIIe ende een. Ende binnen den zelven

(1) Hebbe des. — (2) Januarius. — (3) Excommunicatie.

jaere, zo gheschiede alle die Nederlanden duere veel diversche eerdbevinghen, ende daer regneirde bovendien ooc een groote zware pestilentie, die menich duyzent persoon tleven coste. 801.

Aerdbevingen.

Int jaer ons Heeren VIII° IV, zo track die voorzeide coninck van Vranckerijcke met Liederijck van Haerlebeke, den forestier van Vlaenderen, anderwarf jeghens die Sassenaers ende Holstenaers, die welcke al tzijnder obedientie quamen, eeneghe van zefs ende die zommeghe by foortse, daer of dat Liederijck voornoemd een groote menichte met hem te Vlaenderen waert brochte, ten grooten voordeele ende profijte van den ghemeenen lande, want hy track daghelicx met hemlieden uyt jeghens die roovers ende moordenaers, ende andere quaetdoenders, die welcke mids zijnder langher absentie zo vermenichvuldicht waren, dat zy nu bycans tgheele landt onder haerlieden subjectie hielden, zo datter varincx niemende wonen, nochte duere passeren mochte, zonder van hem lieden berooft te werdene van lijve ofte van goede ende dikwils van bee (1). Welcke groote wreetheit ende onghenadicheit allincx wat begonste te cesserene, metter wedercomste van Liederijck, die welcke daghelicx eeneghe van haerlieden medeghesellen ende complissen apprehendeerde, ende waer hier, waer daer, an galghen ende an boomen cnoopte, by der hulpe van zijnder voorscreven Sassenaers ende Holstenaers; maer hy en conste in gheender maniere an haerlieden capiteynen ende principale leidsmannen gheraken, wat devoiren dat hy der toe (2) dede : want van dat zy haerlieden coursen, sproncreysen ende moordadighe exploiten ghedaen hadden, zo saulveerden ende omthielden zy hem zelven altijts zeer sterckelick in eeneghe groote boschagien ende wilde foreesten, 804.

Saksers naer Vlaenderen overgebragt.

(1) Beyde. (2) — Daertoe.

804. metsgaders ooc up diversche verscheeden torren, casteelen ende andere forteressen allomme daer omtrent, die zy propijs ten dien ende (1) themlieden waert hielden. Want eerst ende alvoren, zo hadden Mylo van Leeuwen met Jacob, zijnen broedere, themwaert dat casteel metter boschagie te Deynse, up die wech van Ghendt; Bouchuart van Machon hielt met Landreyt, zijnen vengiot (2) ende medegheselle, die torre metter boschagie daer nu Torhout staet; Herman van Steenvoorde, ghezeit in die wandelinghe die Cloucke ofte die Stoute, omthielt hem zelven up den Casselberch ofte binnen den foreeste daer omtrent; Testaert, Winnock ende Hugues, svoorzeits Hermans bastaerde zuenen, wezende alle drie mannen ghelijck reusen, hielden themlieden waert die sloten ofte casteelen te Langemarck, te Boeringhe ende te Elverdinghe, met alle die boschagien, foreesten ende wildernessen daer omtrent; Tyrion van Bethune, Hubrecht van der Basseye, Zeverin van Tarrase, Wouter van Ste-Omaers, Wouter van Moabelin, Thibaut Norien, Moderant van Wilgherval, Reynout van Vluy, met meer andere, daer Adelreyt ende Fromondin, zijn zuenen, capiteynen of waren, hielden tzamen by crachte ende met ghewelde tgheele landt van Artois, met die reste van den westquartiere totter Leye, in haerlieden subjectie ende onderdanicheit, ten spijte van alle den ghuenen diet leet was, legghende bovendien ooc nauwe listen ende laghen om Liederijck den forestier zelve yewers te betrapene met cleenen gheselscepe ende van cante te spelene, indient hemlieden eenichsins meughelick gheweest hadde: omme dieswille dat hy hemlieden zo contrarie was, ende niet up en hielt van daghelicx eeneghe van haerlieden dienaers ende complissen te

Hoofden der roovers.

Listen der roovers tegen Liederik.

(1) Ten dien eynde. — (2) Makker, die ter gemeener winst en schade met hem op rooven uytging.

executerene ende te justicierene metten baste [1], ter plaetse 804.
daer zy ghevanghen wierden, maer ziende dat zy dies angaende, haerlieden quade booze wille ende meeninghe niet ten effecte ghebrenghen en consten, omme die groote garde wille, die Liederijck altijts omtrent hem hadde, van Sassenaers ende Holstenaers ende andere vrome mannen van wapenen, zo trocken die zommeghe van hemlieden van quade spijte secretelick int ghedaente van cooplieden ende andere lieden van eere in Vranckerijcke tot den coninck Kaerle, hem te kennen ghevende hoe dat in Vlaenderen al verloren ghinck van die roovers ende moordenaers, die welcke daer daghelicx zo lancx zo meer multiplieerden ende vermenichvuldichden, zo dat mer nieuwers vryelick of gaen noch keeren en mochte, ende dat al by die schulden van den forestier Liederijck, die daer die principale beleedere ende capiteyn of was, ende om zijn eyghen profijts wille, duer die vingheren zach. Ende naer dat zy dit quaet, valsch rapport aldus ghedaen hadden, zo namen zy orlof ende keerden weder van daer zy ghecommen waren. Die coninck deze groote zware clachten ghehoort ende verstaen hebbende, wiert buytermaten zeere vergramt ende verstoort, ende beval heer Anchelmus, den bisscop van Parijs, dat hy van stonden an zonder eenich dilay te Vlaenderen waert trecken zoude, tot den boozen Liederijck, hem averterende dat hy voortan desisteren ende ophouden zoude van zulcke moordadeghe exploten, als hy ghewonen was van doene, ende te laten doene, op lijvelick daer of ghecorrigiert ende ghepuniert te werdene, ter exemple van anderen. Als die bisscop deze woorden hoorde, zo wiert hy in hem zelven al te zeere verwondert, omme dieswille dat hem Liederijcx goet, duechdelick leven bet dan yemende

Den bisschop van Parys wordt tot Liederik gezonden.

(1) Met het strop.

804. anders kennelick was, ende overe meneghen tijt gheweest hadde, zo dat hy ter causen van dien jeghens den coninck, zijnen meestere, zeide : Ten es niet meughelick, ghenadich heere, aut ghuene dat ic verstaen can, of daer en moet u yemende van Liederijck eenich quaet, valsch rapport ghedan hebben, want ic weet wel dat hy een goet, eerlick, duechdelick, godsvruchtig prince es; dus wilt u toch bet informeren van der waerheit, eer ghy voordere procedeert. Maer wat hy zeide, twas al te vergheefs, ende zoude endelinghe met Liederijck te excuserene meer scade dan bate ghedaen hebben, indien hy tzelve wel merckende niet achtereen (1) wechghereden en hadde, zonder breeder propoost daer of te houdene : zo grootelicx was die coninck met gramscepe omtsteken. Maer als die voornoemde bisscop by Pont Anendin quam, zo wiert hy daer zeer onvoorsienlick van vijf vrome ruyters te peerde bespronghen, te wetene, van Herman van Steenvoorde, met zijn drie voorzeide bastaerde zuenen, ende van Bouchuart van Machon, die welcke als capiteyn voren quam ghereden int vulle harnasch, zulck als Liederijck ghemeenlick ghewonen was van draghene, roupende zeer fellick : Wat comt gy hier binen mijnen lande maken, gy papelare? Ic en wil hier met uwen bedrive gheensins te doene hebben, ende daeromme zo zult gy hier tzelve zop zupen, dat meer andere usghelicke van mijne handen ghezopen hebben. Die bisscop deze wreede woorden ende groote dreghementen hoorende, wiert schoffierlicke (2) zeere vervaert ende perplex, zo dat hy haestelick van zijnen peerde dalende, ende vallende neder ter eerden op beede zijne knyen zijns lijfs ghenade badt, zegghende met weenender ooghen : O Liederijck! mijn lieve vrient, hoe zoudt ghy nu dat connen ghedoen? die ic oyt voor

Zyne moord.

(1) Seffens — (2) Geweldiglyk, sterk, uytnemende.

die alderbeste ende duechdelicste prince ghehouden 804.
hebbe van alle die weerelt? Als Bouchuart hoorde dat die bisscop hem voor Liederijck hielt, zo dochte hy dat hijt al claer hadde, ende legghende met dien zijn lance int arreest, duerreedt (1) daer zeer onghenadelick den ghuenen die hem zelven zo zeere voor hem verodmoedicht hadde, zo dat hy ter stede doot bleef. Die twee dienaers van den overledene deze groote wreetheit ziende, meenden wel haerlieden veerden gheloopen thebbene, maer Herman van Steenvoorde die arresteerde ze, met Testaert, Winnock ende Hughes, zijn drie bastaerdezuenen, hebbende elck een tornikele an ghegijroneert met goudt ende aseur, achtervolghende die oude ende eerste wapene van Vlaenderen, die den lande noch ghebleven was van die Ruyssen, die eerste inwoonders van dien: ende dit deden zy al omme dat men ter cause van dien veel te zekerlicker zoude meenen ende dencken dat zy waerachtich Liederijckx dienaers waren, die welcke ghewonen waren, alzo met hem achter lande te rijdene. Doen stonden die ghearresteerde ghesellen daer, en schudden ende beefden van grooter vreese ende vervaerthede, biddende zeer deerlick om gracie ende ghenade, maer Herman voorzeit verloste ze van die meeste benautheit, verzekerende hemlieden haerlieder lijf behoudens, nochtans dats bisscops doode lichame met hemlieden te Parijs waert voeren zouden, den coninck te kennen ghevende, hoe dat die ghuene die haerlieden heere ende meestere alzo ghetracteirt hadden, hem voor groetenesse omtboot, dat hy hem ooc insghelijcx van den zelve doen zoude, indien hy hem in zijne handen hadde, ten fine dat hem by dier middele die croone mochte gheweert worden, die hem gheenszins en competeerde, noch toe en behoorde, lichte meer

Eerste wapene van Vlaenderen.

(1) Doorstak.

804. dan zy zijnen vadere en dede, die zuene van Kaerle Marteel, welcke niet alleene een hoerekijndt en was, maer bovendien ooc een haghetronck, ofte in overspele ghewonnen. Met dezen laste ende met svoorzeits sbisscops doode lichame, trocken die voornoemde knapen te Vranckerijcke waert, achterlatende alt ghuene dat die bisscop zaligher memorie, wijlent haerlieden meestere, ende zy daer met hemlieden ghebrocht hadden; daer mede dat die voorscrevene moordenaers van stonden an ten bosche waert in liepen, treckende van danen voort naer Arien, daer zy alleghadere ghevanghen wierden van eenen edelman die Wouter hiet, by der hulpe van een ghedeel landslieden, die ze al heymelick bespiet ende belaecht hadden, ende wierden noch binnen den zelven avende naer Haerlebeke ghevoert, daer Liederijck die forestier was; die welcke van hemlieden alle die waerheit ende toecomste van der zake verstaen hebbende, zo die hier voren int langhe verhaelt ende verclaerst staet, alzo wel nopende den voornoemde valschen raporte, als angaende die moordt, nu maer varsch ghesciet in den persoon van den bisscop Anchelmus van Parijs, wierd er zo grootelicx inne beroert ende perplex, dat een wondere was, ende duchtende dat die coninck ter cause van dien, ende ter opziene van die vileine omtbiedinghe, uyt zijnder name, by sbisscops voornoemde dienaers ghedaen, jeghens hem ende jeghens zijnen landen in die wapenen gaen mochte, depescheerde den voornoemde Woutere in alderdiligentie derrewaert, met zekere letteren van excuse van als dies voorzeit es : maer omme dieswille dat tinhoudene van zijnen scrivene gheensins en accordeirde, met die voorgaende bedrachten, zo en wilde die coninck noch ten eenen, noch ten anderen eenichsins voordere in die zake procederen, voor ander stont dat hy breedere gheinformeirt zoude wesen van

De moorders aengehouden en te Parys opgehangen.

den sticke (1), by die graven van Beauvais ende van 804.
Rossy, die welcke hy ten dien ende te Vlaenderen waert zant (2). Ende naer dat zy weder ghekeert waren, zo informeerden zy den coninck zo van al zulcx alser dies angaende, binnen Vlaenderen gesciet was, dat hijs Liederijck groot lof, prijs ende eere sprack, verzouckende an hem dat hy, met zijne voorscrevene ghevanghenen, by hem te Parijs commen wilde, zo hy dede, by den rade ende advijse van Gheeraert van Rossillon, zijnen schoonvadere, die een zeer oudt ende wijs heere was. Ende daer ghecommen zijnde, zoo dede die coninck tsanderdaechs voor die noene, die vijf voornoemde moordenaers, te peerts (3) steerte ter stede uytslepen totter ghalge, daer zy alleghadere, deene boven den anderen, anne ghehanghen ende verworcht wierde, ende Bouchuart van Machon hinck alderhoochst, omtfanghende loon naer zijne ghewercken. Ende binnen den zelven daghe, zo wiert dat doode lichaem van den bisscop Anchelmus voornaemt (twelcke tot dier tijt toe noch altijts boven der eerde gheweest hadde) met grooter rauwe begraven in O. L. V. kercke aldaer, twelcke alzo ghedaen zijnde, zo wiert die voorzeide edeleman (Woutere ghenaemt), diet voornoemde ghebouste ghevanghen hadde, zeer grootelicx ter cause van dien van den coninck besconken, die welcke ooc insghelijcx ter zelver stonde, an Liederijck den forestier verzochte, dat hy voortan zijn uyterste devoir ende extreme pooghernie zoude willen doen, omme alle die cuylen, speloncken, roofcasteelen ende moordthollen die daer noch binnen zijnen lande waren, by machte ende met crachte af te worpene, te destruerene, te raserene ende te nieten te bringhene, presenterende hem ten dien fine een goet ghedeel volcx van wapenen tzijnder

Strenge middelen tegen de roovers.

(1) Van het stuk. — (2) Zond. — (3) Peirds.

804. assistentie, zonder zijnen cost ; twelcke Liederijck accepteerde, doende daer mede van dier tijt voort zulck een moordt ende groot desroy in alt voorscreven quat ghebroetsel ende in haerlieden woonsteden, datter den ghemeene lande grootelicx of te bet was. Dit aldus ghedaen zijnde, zo keerden die fransche saudeniers weder van daer zy ghecommen waren, elc int zijne. Doen zant die coninck Kaerle van Vranckerijcke diversche predicanten van den helighen kerstene gheloove te Vlaenderen waert, ten verzoucke van den forestier Liederijck, wiens onderzaten tzelve zeer gheerne ende ghewillichlick omtfinghen, metsghaders ooc alle die Sassenaers ende Holstenaers, die doen ter tijt noch by hem waren in grooter menichte, die welcke tzelve (by der godelicker inspiratie) zo wel beviel, ende zo goet dochte, dat zy niet weder thuysewaert keeren en wilden. Twelcke Liederijck verstaen hebbende, schanck een ijghelick van hemlieden alzo veel lands, als hy met zijn menagie ter note ghebrinhen, cultiveren ende bedriven conste, daer den lande van Vlaenderen omsprekelick veel duechts of quam.

De Saksers bekomen bouwgronden.

Binnen den zelven jaere, zo dede Nantherius, die abt van St-Bertin tSt-Omaers, zo vele by Lebtrude, die vrau van den lande van Guyse, dat hy emmers tvoornoemde landt van haer ghecreech, doende haer te verstane, dat mede van den appendantsche was van den grafseepe van Arcken, dat wijlent die grave Walbert zijnen cloostere ghejoont, ghegheven ende liberalick gheschoncken hadde, zo voorzeit es. Dit greyde den forestier Liederijck zo over qualick, dat hy den voorscreven abt openbaerlick verweet, dat hy een ghierich meunick was, diet wel al hadde willen themwaert trecken; maer dies niet jeghenstande, zo behielt hy dat hy hadde, doende zijnen ougst in, twijle dat tijt was.

806. Int jaer ons Heeren VIII° VI, zo starf die grave Jan

van Cleven, die welcke die dochtere ghetraut hadde van Niciphorus, wijlent keyser van Roome, daer hy eenen zuene by ghehadt hadde, Robrecht ghenaemt, die naer zijn doot int regement van den lande quam. Int zelve jaer, op den VI[en] dach van hoymaent (1), zo zach men snuchtens vrouch in die rondiole van der mane een warachtich teecken des helichs cruyce ons Heere Jesu Christi. 806.

Tweede jaer daer naer, zo overleet die vrome Liederijck, forestier van den lande van Vlaenderen, naer dat hy tlandt met grooter wijseit ende discretie XLIII jaer lanck zeer eerlick ende godsvruchtelick bezeten ende gheregiert hadde, ende wiert begraven by zijn vadere ende grootheere, in St-Salvaters kercke, te Haerlebeke, daer hy binnen zijnen levene een canosie (2) ghefondeert hadde tzijnen coste. Hy was een prince van grooter experientie, zeer lanck ende grouf van leden; zijn huysvrauwe hiet vrau Ermegarde ende was die dochtere van Gheeraert van Rossillon, by vrau Berthe, zijnder huysvrau, zustere van vrau Gillijne, twijf van Kaerle Marteel, daer hy vier kinderen by ghehadt hadde, te wetene, Inghelram, die naer hem forestier wiert, ende drie dochters, daer of dat die twee oudtste in Duydtschlant huweden, ende die joncste in Vranckerijcke. 808.

Dood van Liederik.

(1) July. — (2) Canonisy.

808. # Van Inghelram,

DIE ZESTE FORESTIER VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Naer dat Liederijck van Haerlebeke dezer weerelt overleden was, zo quam Inghelram, zijn zuene, int regement van den lande ende forestierscepe van Vlaenderen, die welcke een zeer groot, schoon, vroom, vaylgeant, wijs ende godsvruchtich prince was, van alle die goede bemint ende van die quade schoffierlicke zeere omtzien, omme dieswille dat hy achtervolghende die goede voetsteppen van zijnen vadere, daghelicx zulcke scerpe justicie dede over alt ghuene dat van quaden bloede was, dat hy daer int ende meestere of wiert, zo dat men nieuwers van eeneghe straetschenders, moordenaers ofte zeeroovers meer
Zyne werken. en wiste te sprekene. Maer hy, als een goet oprecht kersten prince (ghelijck hy was), daer mede noch niet te vreden zijnde, zochte bovendien ooc zijne voornoemde landen te promoverene, te voorderene ende te beterene in alt ghuene dat hem eenichsins mueghelick was, want deen tijt dede hy die bedorven ende vervallen havenen beteren ende in haerlieden ouden ende eersten staet stellen, ende dandere tijt, zo dede hy allomme omtrent den watere, groote bosschen ende foreesten vellen, ende tlandt ter goeder note brenghen : hier repareerde hy steden, casteelen, kercken, cappellen ende andere godshuysen die noch, waer hier waer daer, van die Hunnen, Wandelen ende Fransoysen verbarnt ende ghedestrueirt laghen, ende elders zo maecte hy nieuwe van de gronde up, ende byzondere lancx der zeecant, ende omtrent die revieren, beken ende winnende landt, ordonnerende voort

in alle steden ende dorpen diversche goede kueren ende 808.
prijselicke policie, daer hem een ijghelick naer reghelen moeste, up zekere peynen ende verbuerte daer toe staende : ende over anderen zijde, zo deden die predicanten van den woorde Chrisii, ooc insghelijcx zo wel haerlieden devoir, dat daer die waerachtighe kennesse Gods, met een welvoughende civiliteit ende ghehoorzameit, allincx zo meer stede begonste te grijpene in die herten der menschen, die welcke eerst zo onbeclokert ende onbesneden (1) waren, dat zy niet dan wilde wouters (2) ende onberede volen (3) en schenen te wesene, daer zy noortwaert noch wat of behouden hebben, niet jeghenstaende dat zy liberael, oprecht ende gheel van herten zijn, alle welcke zaken eer yet lanck, zulcke een profijtelicke veranderinghe binnen den lande causeerden, dat niet en scheen tzelve te wesene. Ende tweede jaer van zijnen forestierscepe, zo arriveerde die coninck Godefroot van Denemercken met II^c schepen van orloghe in Vrieslant, daer hijt al verbuert maecte, keerende corts daer naer met eenen omsprekelicken grooten roof ende buyt weder van daer hy ghecommen was, vreezende die comste van den coninck Kaerle van Vranckerijcke, die welcke ten dien fine veel schepen van orloghe allomme binnen zijne landen hadde ghedaen ghereet maken, ende insghelijcx ooc te Ghendt ende te Buenen, daer hy die oude vervallen torre weder dede repareren ende in haer eerste staet stellen, omme dat men daer by nachte een vierich teeckene uytsteken zoude, ten secourse van den schiplieden in zee die derrewaert wesen wilden, met haerlieden coopmanscepe ofte anders. Dit ghebuerde int jaer ons Heeren VIII^c XI. 811.

Invloed van den Godsdienst en van Inghelrams bestuer.

Int jaer VIII^c XIII, zo verbarnde gheel dat cloosterc 813.

(1) Geheel zonder opvoeding, grof, lomp en woest. — (2) Boschmenschen. — (3) Veulens.

813. van mijnheere St-Baefs, te Ghendt, van den viere van aventuere, daer heer Briddo doen ter tijt die abt of was.
814. Ende tjaer daer naer, up den XXVIII[en] dach van lauwe, zo starf te Aken Kaerle die Groote, keyser van Roome, coninck van Vranckerijcke ende hertoghe van Brabant, nu omtrent LXXI jaer oudt zijnde, die welcke binnen zijnen levene drie ghetraude huysvrauwen ghehadt hadde, daer of dat die eerste, vrau Hildegarde ghenaemt, hem vadere maecte van drie zuenen, te wetene, van Loys die Goedertiere, die naer zijn vaders doot, keyser, coninck ende hertoghe wiert, van Pepin, ende van Kaerle; die tweede huysvrau hiet vrau Fastrada, die dochtere van den hertoghe Rhodolf van Oost-Vranckerijcke, daer hy insghelijcx ooc twee dochters by ghehadt hadde, te wetene, vrau Theoderate ende vrau Hiltrude; ende zijn derde huysvrau, die men vrau Lutgarde hiet, bleef toter doot onvruchtbaer. Binnen den zelven jaere, zo overleet die grave Robrecht van Cleven, latende by shertoghen dochtere van Lotrijcke een zuene achtere die Boudewijn hiet, die welcke naer zijn vadere voor grave omtvanghen ende ghehult wiert.

Lodewyk den Goedertieren.

Omtrent dezen zelven tijt, zo maecte Gobert van Steelant zijn eeneghen zuene, die ooc Gobert hiet, muenick int cloostere van St-Bertin St-Omaers, transporterende met vrau Ebretrude, zijnder huysvrau, den cloostere voorscreven, eerst Groenenberghe, dat nu Berghe St-Winnocx es, Ostende, Steelant, Lamprenesse, Corde, Simpy, met meer andere schoone prochien ende heerlicheden, tot ten ghetalle van XXXIII toe.

820. Int jaer VIII[c] XX, zo reyndet (1) meest alle die zomere lanck gheduerende, zo datter by dien allomme zeer veel vruchten op tlandt bleven vurtende, daer eenen grooten

(1) Regende het.

dieren tijt, maer zware pestilentie naervolchde. Ende 820.
tnaervolghende jaer, zo maectet zulcke een omsprekelicke coude wijntere, dat dierghelicke noyt ghehoort nochte ghezien en was, in zulcker wijs dat die revieren van den Rhijn ende van der Danouwe met die Elve, Seyne ende Schelde teeneghadere toevrosen, zo vast dat men daer alle zaken met sleden ofte met waghenen ende peerden overvoeren mochte, XXX daghen lanck gheduerende. Ongemeen harden winter.

Binnen den zelven jaere, zo gaf Gheeraert, die grave van Sperly, int bisdom van Teroaen, zijn voornoemd graefscip den cloostere te Wormhout ofte Woromholt, up die reviere van der Peene, metsghaders ooc die kercke aldaer, reparerende tzijnen coste alle die ruinen van diere, daer die heidenen tanderen tijden cause of gheweest hadden.

Anno VIII° XXIIII, zo overleet die forestier Inghelram 824.
van Vlaenderen, naer dat hy tlandt XVI jaer lanck zeer wijselick gheregiert ende grootelicx ghebetert hadde, ende wiert met grooten drucke ende rauwe te Haerlebeke, voor den doxael, begraven by zijn ouders, latende een zuene ende twee dochters achtere, by vrau Margriete, zijnder huysvrau, die dochtere van den castelein van Antoing, burchgrave van Ghendt, te wetene, Andoacre, die naer hem tlandt regierde, Margriete, ende Joanna die gheestelicke wiert. Dood van Inghelram.

824. # Van Andoacre,

DIE ZEVENSTE FORESTIER VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Andoacre, die zuene van Inghelram voorzeit, was een zeer clouck, vroom man van wapenen, ende den lande buytermaten profijtelick, met den ghebode ofte mandemente dat hy alle zijnen lande duere dede doen : daer by dat hy een ijghelick wie, ofte van wat natie dat hy ware, alzo veel busch ende raeu lands beloofde te ghevene, als hy met zijn menagie ter goeder note ghebrenghen conste, metsghaders ooc vryheit van pointinghe (1) ende zettinghe tot in die derde gheneratie. Zo dat by dien mandemente menich vreimt arm, vroom man te Vlaenderen waert gheloct wiert met wijf ende kijnderen, ende wat daer quam, tbleeffere om die groote profijte wille die zy daer deden, byder middele voorscreven. Zo dat die goede menagiers (2) al rijcke bedeghen (3), makende huysen ende prochien te ghadere in grooter menichte, daer elc vry int zijne zat, zonder dat men hem yewers of hiesch (4), ende ooc zonder van yemende vertravaylgiert ofte veronghelijct te werdene in eenegher maniere, ende dat al byder scherper justicie ende goet neerstich toezicht van den forestier Andoacre, die der bouven ghesleghen viant was, daghelicx employerende alle zijn verstant, cracht ende moghenteit int ghuene dat den ghemeenen lande mede ghinck. Ten tweeden jaere van zijnen forestierscepe, zo wiert tver-

Vremdelingen zetten zich hier te lande neder.

(1) Schattinge. — (2) Huyshouders. — (3) In rykdom toenamen. — (4) Eyschte.

barnde cloostere van St-Baefs te Ghendt, weder upghemaect by den abt Fijnaert aldaer; maer te coste van den keyser Loys van Roome, coninck van Vranckerijcke ende hertoghe van Brabant. Twelcke ghemaect zijnde zo track die voorzeide abt te Roome by den paeus Paschalis, die welcke hem beghifte met die helighe ende weerdighe reliquie van mijnheeren St-Pieter en St-Marcellin, die hy up den derden dach van hoymaent int jaer VIII° XXVIII mede tzijnder voornoemde cloostere waert brochte met grooter eere ende weerdicheit, ter presentie van den forestier Andoacre, den welcken hy corts daer naer consenteerde in alle die boschen ende foreesten van zijnder abdie te meughen jaghene ende vlieghene (1), alzo dicwils alst hem ghelieven ende goetdencken zoude; behoudens die thiende van alt ghuene dat daer by hem ghevanghen zoude werden, twelcke alzo ghesciede. Ende int jaer XXX daer naer, zo betalde die grave Boudewijn van Cleven die schult der natuere, latende drie zuenen achtere by zijnen wijve, die dochtere van prince Loys van Provence, daer of dat die oudtste Loys hiet, die zijnen vadere int graefscip succedeirde; die tweede zuene was ghenaemt Conraert, ende die derde Robrecht.

826.

828.

830.

Int jaer ons heeren VIII° XXXIII, zo wiert die voornoemde keyser Loys te Soissons ghevanghen van twee zijnder zuenen, te wetene van Othor ende Pepin, byder hulpe ende adresse van den forestier van Vlaenderen, daer noch naermaels groote orloghen ende bloetsturtinghe omme quam : niet jeghenstaende dat hy eer yet lanck by apointemente uyter vanghenesse omtsleghen wiert. Ende tjaer daer naer, zo starf die grave Loys van Cleven zonder hoir, ende Conraert, zijn broedere, quam in zijn stede.

833. Lodewyk in hechtenis.

Dit aldus ghepasseirt zijnde, zo dede Andoacre, die

(1) Vogelen vangen.

forestier van den lande van Vlaenderen, een partie van der stede van Ghendt bevesten ende bemeuren, reparerende bovendien ooc Thorout, Cortrijcke, Cassele, dien burch tOudenaerde, met meer andere vervallen steden, casteelen, kercken, cappellen ende godshuysen, zo dat tlandt by dien, ende om andere redenen, voren verhaelt, allincx zo meer ghecultiveirt, bewoont ende ooc van die cooplieden frequenteirt ende verzocht wiert, reyzende daghelicx lancx zo meer in alle voorspoedighe beteringhe, ten groote contentemente van den forestier

837. voorscreven. Maer endelinghe int jaer VIII^c XXXVII,

De Noormannen vallen in Zeeland. zo quamen die Normannen met machte in Zeelandt, zeer deirlick roovende, pijlgierende ende bedervende tgheele landt van Walcheren, dat die prince Walachrin eerst bedijcte jeghens den uploop van den Cimberen IIII^c XVII jaer voor Christus gheboorte, twelcke zulck een uytnemende groot verdriet int forestiers herte causeirde, dat hyder noch binnen den zelven jaere zijn ooghen omme loock, naer dat hy zijne landen zeer eerlick, wijselick ende discretelick in grooter prosperiteit XIII jaeren lanck bezeten ende gheregiert hadde:

Dood van Andoacre. kiezende zijn sepultuere te Haerlebeke, by zijn ouders. Zijn huysvrau was vrau Leonore, die dochtere van den castelein van St-Omaers, daer by Boudewijn by ghecreech, ghezeit dIsere, die welcke naer zijn vaders doot noch die eerste grave van den lande van Vlaenderen wiert by zijnder prouesse ende grooter vromicheit, zo wy hier naer noch breeder hooren zullen.

Van Boudewijn dIsere, 837.

DIE EERSTE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

By den overlijdene van Andoacre, zo verstarf ende succedeirde tlandt van Vlaenderen up zijnen eeneghen zuene Boudewijn, ghezeit dIsere, ter cause van zijnder uytnemende vroomicheden, ghemerct dat hy die vroomste prince van al zijn voorzaten was, ofte ooc omme dieswille dat hy altijts int isere, dat es ghewapent, achter lande reedt up eenen eenhoorene met twee witte bracxkens neffens hem, omme allomme te verhoorene ende te vernemene offer nyewers eenich gheboufte en regnierde. Ende waer dat hy yet zulcx vernam, dat vinck hy ende corrigierdet zonder eenich dilay, ter exemple van andere, houdende by dien zijnen lande gheel ende al zuvere van allen quaden ghebroutsele ter eeuwegher voorderinghe ende beteringhe van diere. Hy was een zeer wijs, paeysible, schoon, vroom prince, groot van statuere ende noch meerdere van couragie ende van moede; houdende daghelicx eenen coninckliken staet. Ende naer dat hy nu een jaer forestier gheweest hadde, zo wiert die bisscop Frederick van Utrecht zeer jammerlick vermoort ende ghemartijriseirt, by laste van vrau Judith, die huysvrau van den keyser Loys van Roome, coninck van Vranckerijcke ende hertoghe van Brabant, omme dieswille dat hy hem niet en vermijde van openbaerlick haer huwelick te blameren ende te lachterene (1), ter cause van der grooter consanguiniteit die tusschen

Moord van den bisschop van Utrecht.

(1) Lasteren.

837. den voornoemden keyser haren man, ende haer was. Omtrent dezen zelven tijt, zo beghonste die grave Evraert van Cisoing, by Rijssele, een cloostere te fonderene ter plaetse voorscreven.

840. Ende int jaer VIII^c XL, zo stelde die voorscreven keyser Loys Cortrijcke, Putthem, Thorout, Oudenaerde, Heyne, Haeltere, Nevele, Deynse, Comene, Spiers, Maldeghem, Aerdenburch ende Slijpe, onder die diocese van den bisscop Wandelmaer van Doornijcke, omme met die vruchten, profijten ende emolumenten daer of commende, tcollegie van zijne caneuniken taugmenterene ende te vermeerderene : twelcke naerderhandt zijne successeurs, bisscoppen van der voornoemde diocese, cause, oorzake ende occasie ghegheven heeft van ten diversche stonden in questie ende gheschille te commene met die graven van Vlaenderen. Deze zake aldus ghepasseirt ende ghezeghelt zijnde, zo starf die voornoemde Loys, die goedertierer keysere van Roome, coninck van Vranckerijcke ende hertoghe van Brabant, noch binnen den zelven jaere, ende wiert met grooter eere ende weerdicheit begraven te Mets, in Loreyne, latende by vrau Judith, zijnder huysvrau, vier zuenen achtere, te wetene : Caerle, ghezeit de Caluwe, omme dieswille dat hy een blaerde (1) hooft hadde, die welcke naer zijn vaders doot die croone anveirde; Othar, die hertoghe van Brabant wiert; Pepin ende Loys. Deze coninck Caerle die Caluwe, dreichde den hertoghe Othar, zijnen broedere, dat hy die groote injurie ende cleenicheit die hy den coninck, haerlieden beeder vadere, tanderen tijde ghedaen hadde int vanghen van zijnen edelen persoone, binnen die stede van Soissons, zo wy hier voren ghehoort hebben, noch in

Vermeerdering van het diocesie van Doornik.

Karel den Kalen.

Oorlog tusschen Karel en zynen broeder Othar, hertog van Brabant.

(1) Waer van het voorste deel zonder haer was, en dus ook het wit voorkomen van het zelve, blaerde genoemd by overdragt van *blaere*, zwarte koe met witten voorkop.

tijden ende stonden wel te deghe jeghens hem wreken 840.
zoude; maer die ghedreichde hertoghe en viel niet slincx, hy maecte hem zelve in die voorbane, treckende met al tmeeste volck van orloghe dat hy yewers ghecrijghen conste tot binnen den graefscepe van Auxerre, in Avergnien, daer hy den coninck met alle die macht van der croone te ghemoete quam, leverende mencanderen een zwaerbloedighe bataylgie, daer die voornoemde hertoghe die victorie of ghecreech : verslaende ende vernielende meest alle dat fransch edeldom met een omsprekelicker grooter menichte van saudeniers : ende die coninck vloot zelve zeer haestelick met die reste van zijnen volcke weer tzijnen lande waert, daer hem die Normannen ende Denemerckers insghelijcx ooc van een andere zijde zo vele te doene gaven, dat hy hemlieden qualick ghenouch wederstaen conste, overmids tgroote verlies van volcke dat hy jeghens zijnen broedere ghehadt hadde, die hy van dien tijt voort met paeyse ende onghedreicht liet. Dit ghebuerde int jaer ons
Heeren VIII° XLII. Ende binnen den zelven jaere, zo 842.
verhief heer Diederijck, die bisscop van Camerijcke, eerst dat helich weerdich lichame van mijnheere
St-Lieven, te Hautem, int landt van Aelst. Tjaer daer 843.
naer, zo haelde die almeughende Heere den grave Conenraert van Cleven in zijn eeuwich rijck, latende twee zuenen achtere, daer of dat Luthart, die naer hem regneirde, die oudtste was, ende heer Berengier, bisscop
van Tholouse, die joncste. Ende tweede jaer daer naer, 845.
zo wasser al Vranckerijcke duere zulck een famine dat daer veel schamele lieden van honghere storven! Ende bovendien, zo wiert er ooc een groote menichte van de wulven verslint.

Int jaer VIII° XLIX, zo wiert te Roome een paeus 849.
vercosen die Zwijnsmule hiet : maer omme dieswille

849. dat die vuyle leelicke name niet en accordeirde nochte
Paus Sergius. bequaem en was tot zulcker hoocheit ende digniteit, zo wiert hy met goeder, rijper deliberatie van raede in zijn consacratie vernaemt ende gheheeten Sergius, die tweede van dier name (1) : twelcke occasie gheweest heeft ende die eerste oorzake dat die paeusen oyt tsijdert van ghelijcken ooc haerlieden kersten name verandert hebben tot den daghe van hedent, uytghesteken eeneghe, die welcke die cause ende occasie van dier institutie niet redelick ghenouch ghedacht en heeft.

854. Anno VIII° LIIII, zo wiert dat helich weirdich lichame van mijnheere St-Calistus, uyt Italien int cloostere te Cisoing, by Rijssele, ghebrocht, by Everaert, wijlent grave van der plaetse voorzeit, zo wy voren ghehoort hebben.

856. Tweede jaer daer naer, zo overleet die hertoghe Othar van Brabant, sconincx broedere van Vranckerijcke, vadere van Caerle, daer een eeneghe dochter of quam, die vrau Gheerberghe hiet, die toecommende huysvrau van Lambrecht met den baerde, sgravens broedere van Henegauwe, daer hy een zuene by ghecreech, ghenaemt Heyndrick, die welcke naer zijn ouders doot int regement van den lande quam.

858. Anno VIII° LVIII, zo sciet van dezer weerelt die coninck Edelwolf van Inghelant, die vrau Judith ghetraut hadde, sconincx Caerles dochtere van Vranckerijcke, maer en hadder gheen hoirie by ghehadt. Ende tweede daer naer, up den VIen dach van hoymaent, zo brochte Loys, die zuene van den keyser Lotharius, dat helich weerdich lichame van mijnheere St-Hermes te Ronse in Vlaenderen, daert noch ten daghe van hedent rustende es.

(1) 's Schryvers gezegde kan meer toepasselyk zyn op Sergius den IVden, die van de familie Bucca Porci was. Doch dezen behoort tot de XIde eeuw. Zie *Cocoius*, in Thes. Cath.; *Baronius*, in Annal.

Corts daer naer, zo track Boudewijn dIsere, die forestier van den lande van Vlaenderen, over in heidenesse (1) met Loys die Stamerare, die Dolphin van Vranckerijcke, doende daer zulcke prouesse ende zo groote faicten van wapenen int conquesteren van die steden van Constantinople ende Andrinoble, dat men van dierghelijcke noyt en hoorde, in zulcker wijs dat hy daer metsdien overal vermaert ende bekent wiert voor die alderclouckste, vroomste ende vaylgeantste prince van tgheel kerstenhede, ghelijck hy ooc in der waerheit was. Ende die orloghe gheent zijnde, zo keerde hy met den voornoemde Dolphin weder te Vranckerijcke waert, ende commende binnen der stede van Senlis, vant daer die scoone vrau Judith, svoorzeits Dolphins zustere, daer hy tanderen tijde zeer amoureux of gheweest hadde ende noch was, ende zy insghelijcx ooc van hem, eer zy noyt by den bevele van den coninck Caerle, haren vadere, met dien coninck Edelwolf van Inghelant en huwede (2) daer zy gheleden omtrent vier jaer wedewe of gheworden was, ende in treyne (3) van corts anderwarf jeghens haren wille ende danck, by den bevele als voren, de bruyt te wordene met den coninck van Navarre, ghelijck zy den forestier Boudewijn wel ghenouch te kennen gaf, zegghende jeghens hem, onder ander amoureuse propoosten ende devisen, die zy langhe te ghadere hadden, tghuene dat hier naer volcht : Ten zy dat ic eens huwen mach naer mijnen zin, ic moet sterven. Duwende met dien zijn vingheren (4) (die zy gheduerende haerlieden propoost altijts in hare teere sneewitte handekens ghehadt hadde) alzo stijf als haer eenichsins meughelick was; daer by dat zy hem secretelick zulck een nieu vier van liefde int herte omtstack, dat hy hem gheen-

858.

Boudewyn maekt zich in den kryg vermaerd.

Onderhoud van Boudewyn met Judith.

(1) Heydensch land. — (2) Voor haer houwelyk met den koning. — (3) Op het punt. — (4) In het H. S. staet *vinderen*, het gene ik aenzie voor eene schryffout.

858. sins vermijden en conste van haer te vraghene of zy dan ter weerelt iemende liever hadde dan den coninck van Navarre, haren toecommende bruydegom? Daer up dat zy haestelick verantwoorde, dat zy hem veel liever hadde, omme die groote wel vermaerde vromichede die in hem was, niet min dat zy nemmermeer en zoude durven aventueren ofte bestaen hem te trauwene, vreesende die groote indignatie ende gramscip van den coninck, haren vadere. Als Boudewijn, die forestier, die woorden hoorde, zo en was hy zijn zelfs niet, want hy wiert by dezen zo teenegadere overwonnen van de grooter liefde die hy haer langhen tijt ghedreghen hadde, ende noch lanci zo meer draghende was, dat hy (sprekende uyter gront van zijnder herten) jeghens haer zeide : Mijn alderghenadichste princesse, indient ghy met gheelder herten meent, dat uwen wel behaghelicken rooden mondt sprekende es, zo en esser ter weerelt gheen gheluckegher edelman ghcboren dan ic en ben : verzekerende u vastelick ende ontwijffelick, dat ghy om gheenrande vreese wille u goedertiere liefde van my trecken en durft, want al waren zy al duvelen die den coninck uwen vadere te hulpe of te rade meughen commen, zo hope ic nochtans uwen edelen persoon, zo wel jeghens hemlieden alle te bewarene ende te bescermene byder gracie Gods, dat haer niemende machtich en zal wezen te inderen in eenegher maniere. Judith deze groote assurance ende verzekerthede hoorende van hem die zy ter weerelt meest beminde, zat van stonden an zonder eenich langher dilay up een witte harkeneye (1) daer mede dat zy in alderdiligentie te Vlaenderen waert reedt, gheaccompagneirt ende verghezelscapt van den ghuenen, daer zy alle die reste gherect ende vulveirdich was omme te abandonnerene ende te latene. Ende com-

Vlucht en houwelyk van Judith.

(1) Hakkeney, telganger, merrie-peerd dat den tel of lammerstap gaet.

mende tzamen binnen den casteele te Haerlebeke, daer 862. wierden zy ghetraut by den bisscop van Doornijcke, ter presentie van meer andere gheestelicke ende weerlicke personagien, ende die brulocht die wiert daer *quant et quant* ghehouden met grooter blijtscip, vruecht ende ghenouchte, ten grooten omsprekelickon contentemente van hemlieden die tzelve meest anneginck, die welcke van dier tijt voort duergaens zeer paeyselick in goeder vruchtbaerheit by elcanderen bleven, ende dit al byder wille, wete ende consente van den Dolphin, svoorzeits vrau Judiths broedere, die welcke secretelick int voornoemd huwelick gheconsenteirt hadde, in recompense van dat hem die forestier Boudewijn, by zijnder omsprekelicker vromicheit, dicwils ende menichwarf in heydenesse van der doot bescermt ende verlost hadde. Maer als die coninck Caerle van Vranckerijcke, svoorzeits vrau Judiths vadere, deze nieuware verhoorde, zo wiert hy met uytnemende groote gramscepe omsteken, ende zwoer dat hijt eer lanck wreken zoude, ofte in die wille sterven. Dienvolghende, zo vergaerde hy een eyrcracht, bet dan van hondert duysent mannen, daer mede dat hy te Vlaenderen waert quam omt gheele landt teeneghadere plat af te loopene, te bedervene ende te niete te doene, by den quaden boosen raedt van heer Anselmus van Fromont, die eerdsbisscop van Riemen, metsgaders ooc van den voorscreven coninck van Navarre, die welcke wel meende zelve die naerste gheweest thebbene van vrau Judith voorzeit. Maer die forestier Boudewijn van als datter up handen was in tijts gheadverteert ende ghewaerschouwt zijnde, hadder hem zelven zo wel up voorzien, dat hy met Reynout van St-Truden, zijnen neve, den coninck in Arthois zeer clouckelick zelve jeghens track met omtrent XXIV duysent mannen van wapenen, zom te peerde ende die reste te voete, daer mede dat hy die Fransoysen by St-Eloysberch

Karel den Kalen komt met groote magt in Vlaenderen.

862. zo dapperlick van vier zijden up tlijf viel, dat hy victorieuselick tvelt behielt, verslaende ende vanghende al dat niet in tijts met den ghequetsten coninck ghevlieden en conste. Daer bleven XLI duysent persoonen van der franscher zijde ter stede doot, te cleenen verliese van onzen volcke, ende daer wierden bovendien noch XVII princen ende edele heeren ghevanghen, te wetene: eerst Loys de Stamerare, die Dolphin van Vranckerijcke; die hertoghe van Orliens, die hertoghe van Bourbon, die grave van Alensson, die grave van Champaengnen, die grave van Tholouse, die grave van Henegauwe, die grave van Limousin, die grave van Dampmartin, die grave van Heri, die grave van Ponthieu, die heere van Hesden, die heere van Lens, die heere van St-Requiers, die heere van Mondidier, die heere van Doulayn, die heere van Monstruel, daer of dat die zes eerste gherentseneirt wierden up vier milloenen gouds, met expres bespreck dat zy van dier tijt voort jeghens den voornoemde forestier nemmermeer wapenen meer andoen zouden : twelcke zy alzo zwoeren te vulcommene : daer omme dat die Dolphin inwendich int therte niet drouf en was, ghemerct dat hy jeghens zijnen scoonbroedere niet en zochte te vechtene, omme die cause ende redene voorscreven, ende dandere allevene ghevanghenen, wierden van stonden an, zonder eenich dilay, al an een groote bree galghe ghehanghen neffens mencanderen, omme dieswille dat zy den voorscreven eerdsbisschop van Riemen bestonden, den eersten voorstelder van dezer orloghe : die welcke deze ghevarenesse verstaen hebbende, niet up en hielt van den coninck noch daghelicx zo lancx zo meer te inhorterene ende te verweckene toter continuatie van zijnder orloghe, in zulcker wijs dat hy (metsghaders zijnder indispositie) zijn principaelste capiteynen anderwarf met machte te Vlaenderen waert zant. Ende die eerdsbisscop voorzeit

Veldslag waer in Boudewyn overwinnaer.

Herbaelden aenval.

track met hemlieden tot onder die stede van Rijssele, 862.
niet alleene omt landt teeneghadere te bedervene ende te verwoestene, als voren, maer omme bovendien ooc den forestier Boudewijn met alle zijne subjecten ende onderzaten in den ban, ofte int verwatene (1) te stellene, ende inder eeuwicheit te vermaledijdene, uyt crachte van zekere decreet, statuut ende ordonnantie, wijlent jeghens die omtschakers ghemaect, by den paeus Gregorius, die eerste van dier name, inhoudende aldus : zo wie eeneghe jonghe dochter ofte wedewe, teenen wijve stelen zal, dat hy voor een heidensch verwaten mensche voortan gherekent ende ghehouden zy. Alzo vullich als die voornaemde forestier hier of gheadverteirt wiert, zo zant hy zijne ghedeputeerde by den eerdsbisscop voorscreven, hem odmoedelick biddende dat hy met zijnen volcke weder tzijnen lande waert keeren wilde, verdraghende hem duer dat bitter lijden Christi van dies hy voren hadde; maer twas al te vergheefs, hy en wilde nieuwers naer hooren, tracterende bovendien de voorscreven ghedeputeerde zeer incivilick, met interdictie van ter dier occasie meer themwaert te keerene, up haerlieden lijf (2), verclaersende daer met dien, haerlieden heere ende meestere Boudewijn, met alle die ghuene die hem wel wilden, int verwatene, ende alle zijne landen gheconfisquiert te sconincx tafele. Die welcke deze zaken verhoorende, van stonden an derrewaert track met alle zijn volck van wapenen te peerde ende te voete, omme zijne vianden te bevechtene, waer hy ze vinden zoude, zo hy ooc dede, niet zonder groote bloetsturtinghe van beeden zijden, maer van der Franscher zijde varre meest, in zulcker wijs dat die Vlaminghen daer anderwarf die victorie ghecreghen ende tvelt behielden. Daer bleven bet dan

Nieuwen zegeprael van Boudewyn.

(1) Buyten de kerk te stellen. — (2) Op verbeurte van hun leven.

862. XVI duysent Fransoysen versleghen, ende die eerdsbisscop van Riemen wiert daer ghevanghen met noch XII groote meesters van zijnder gheslachte, ende daer en zoude ontwijffelick niet eenen Franschman omtcommen hebben, hadden zy hun zelven niet zom ghesaulveirt metter vlucht. Twelcke merckende die victorieuse Boudewijn dede den ghevanghene eerdsbisscop eerst up een cleen bergelkin (1), daer omtrent niet varre van der stede van Rijssele, wel ter kuere met roeden duergheesselen, zo dat zijne vluchtende suppoosten ende onderzaten tzelve noch wel zien mochten. Ende daer naer, zo dede hy hem al gheleerst ende ghespoort, met die voornoemde XII andere ghevanghenen, an die mueren van der vooscreven stede hanghen. Dit was tprofijt dat hy dede met zijnen quaden boosen raet, daer wy vooren of ghehoort hebben. Indien alle quade raeders ende instekers ten hove, ende elders van ghelijcken ghedaen wierden zonder eeneghe faulte, wy zouden zomtijts veel bet varen dan wy varen; maer ic dachte dat al die gheesselen Gods (2), den welcken wy daghelicx zo temerairlick zo menichwarf ende zo leelick verstooren ende verbelghen met onze groeve doodelicke zonden, die wy jeghens zijnder goddelicker majesteit zonder eenich achterdencken committerende ende perpetrerende zijn. Godt beteret! Deze justicie aldus ghedaen zijnde, zo meende die voornoemde forestier met zijnder armeye reghelrecht in Vranckerijcke te treckene, maer die coninck dat vernemende ende considererende tgroote ongheluck van zijnen volcke, verzochte bestant (3) van eenen jaere, twelcke hem gheerne gheaccordeirt ende gheconsenteirt wiert by zijnen scoonzuene up hope van beteringhe. Dit ghebuerde al int jaer ons Heeren VIIIc LXII.

Ende binnen den zelven jaere, zo wasser te Teroaen

(1) Bergsken. — (2) Ik houde dit al voor geesselen van God. — (3) Wapenstilstand.

een poortere (1) van der stede, die welcke up den dach 862.
van O. L. Vrauwen Hemelvaert, zijn wijf bedwanck een nieu hemde voor hem te makene zonder noodt, maer alleenlick ter vercleeninghe, verminderinghe ende ter grooter meshachtinghe van den jeghenwoordighen daghe : ende ziet zoot Gode gheliefde tvoornoemde hemde wiert stappans (2) vul bloedeghe plecken. Die bisscop Humfridns van dier plaetse dit goddelick teeckene ende miracle ziende, ordonneerde dat men dat hemde van dier tijt voort bewaren ende houden zoude voor een helighe reliquie, ende voort dat men den dach van O. L. Vrau Hemelvaert jaerlicx vieren zoude alle zijn bisdom van Teroaen duere.

Ende tjaer daer naer, gheduerende noch den bestande, 863.
daer hier voren of vermaent staet, zo track Boudewijn dIsere, die forestier van Vlaenderen, met vrau Judith, zijnder huysvrau, te Roome waert, tot den paeus Nicolaes die eerste van dier name, die welcke hem, tzijnen odmoedeghen verzoucke, absolveerde van der excommunicatie, ban ende verwatenesse daer hy inne ghecommen ende ghevallen was by der middele als voren; ende confirmerende zijn huwelick met vrau Judith voorzeit, zant voort twee legaten van den stoel van Roome met hem nederwaert, te wetene : den bisscop Rhodoalt van Porty ende den bisscop Jan van Ficode, omme uyt zijnder name intercesseurs ende middelaers van paeyse te wesene, tusschen hem ende Kaerle de Caluwe, die coninck van Vranckerijcke, zijnen scoonvadere. Deze legaten Tusschenkomst van den Paus.
apostelick te Soissons by den coninck ghecommen zijnde, deden zulck behoorlick devoir, dat daer emmers alle questien ende rancunen ter nedere gheleit wierden, by dien dat die coninck watere in zijnen wijn dede, niet

(1) Burger. — (2) Staphands, terstond.

863. alleene om onzen helighen vadere den paeus te ghelievene in zijn verzouck, maer bovendien ooc van vreese of hem die forestier Boudewijn, zijn scoonzuene, noch int ende met die Normannen ende Denemerckers, zijne ghesleghen vianden, voughen moochte ter eeuwigher bedervenesse ende ruine van der croone : ende dienvolghende, zo wiert die voornoemde forestier, met vrau Judith, zijnder huysvrau, by zekere letteren van saulfconduyte ooc insghelijcx te Soissons by den coninck omtboden, ende daer ghecommen zijnde, wiert van hem, naer behoorlick odmoet, met zijnder huysvrau, in gracie ende ghenade omtvanghen, verghevende hemlieden zeer minnelick alt ghuene dat zy oyt jeghens hem mesdaen hadden int generale ende int particuliere, ende doende hemlieden goede blijde chiere, met agreatie ende confirmatie van haerlieden huwelick : daer of dat die feeste van der brulocht anderwarf van nieus te Auxerre gehouden wiert met grooter blijtscip ende ghenouchte van stekene, van tournoyene ende andersins, XV daghen lanck continuelick gheduerende : ende die forestier Boudewijn staect al of datter quam, zo dat hy daer omsprekelicke groote eere behaelde, ende twas al van den vromen Boudewijn dat men sprack. Ende die zommeghe zeiden dat niet mueghelick en was dat hy die groote faicten van wapenen doen zoude die hy daer jegenwoordelick dede, metsghaders ooc die ghuene die hy daer te voren in heidenesse ghedaen hadde, of ten ware dat hy een Isere man ware, zulck als zy hem ooc jugierden te zijne, in zulcker wijs dat hy volghende dien jugemente endelinghe niet dan Boudewijn dIsere gheheeten en wiert. Binnen dezer middele tijt, zo gaf hem die coninck Caerle, zijn scoonvadere, alle zijne voornoemde landen ende heerlicheden wederomme, ligghende tusschen die Noortzee ende die revieren van der Some ende van der Schelde, die welcke

Verzoening en Feesten.

onlancx leden tzijnder tafele gheconfisquiert gheweest **863.** hadden, by heer Anchelmus, wijlent eerdsbisscop van Riemen, zo wy hier voren int langhe ghehoort hebben, makende hem bovendien ooc die eerste grave van den lande van Vlaenderen, niet alleene met quytscheldinghe van den ressorte, maer ooc met expresser previlegie van daer al te meughen doene dat hem gheliefde ende goet dochte, metter zelver authoriteit, macht ende moghenteit als hy zelve binnen zijn coninckrijcke ghewonen was van hebbene, niet ghereserveirt, ghezondert nochte uytghesteken, dan alleenlick, dat hy ende alle zijne naercommers, graven ende gravinnen van den lande voorscreven, ghehouden zullen wesen der croone van Vranckerijcke, daer of manscip (1) te doene, in der forme ende maniere als Boudewijn dIsere daer jeghenwoordelick dede, schinckende metten zelven liberalick ende mindelick sconincx officiers ende dienaers zijnen tabbaert, bonnette, rieme, buerse ende zweert, twelcke zijn successeurs ende naercommers ooc insghelijcx meneghen tijt naer hem gheuseert hebben van doene. Dit aldus ghepasseirt zijnde, zo maecte die coninck den voornoemde grave van Vlaenderen bovendien ooc erfachtich zweertdraghere van der croone, eensdeels omme dieswille dat hy die aldereerste kersten prince was die haer oyt manscip ghedaen hadde, ende eensdeels ooc in teeckenc dat hy ghereet ende vulveerdich was tallen tijden ende stonden haer voorvechtere te zijne ende haer met lijve ende met goede te helpene, beschuddene ende bescermene, niet alleene jeghens die Normannen ende Denemerckers die haer daghelicx groot overlast deden; maer bovendien ooc jeghens alle andere vianden ende quaetwilleghen die haer naermaels zouden meughen toecommen in eene-

Boudewyn eersten graef van Vlaenderen.

Graven van Vlaenderen zweerddragers van de kroone van Vrankryk.

(1) Manschap. Eed waer door den leenbezitter zich verbindt den heer getrouw te zyn, en in alles zyn voordeel te zoeken.

863. gher maniere. Met deze ende deerghelicke zaken die voorzeide brulochtfeeste gheendt zijnde, zo nam die grave Boudewijn van Vlaenderen met vrau Judith, zijnder huysvrau, zeer hoofschelick orlof met grooter danckbaerheit an den coninck Caerle, zijnen scoonvadere, ende voort an alle die edelmannen, vrauwen ende joncvrauwen van den hove int particuliere. Ende twijle dat hy hier mede bezich was, zo dede die coninck by heer Ebo, die eerdsbisscop van Riemen, ghereet maken dat helich weerdich lichame van mijnheere St-Donaes, wijlent insghelijcx ooc eerdsbisscop van Riemen, ende die zuene van een edele poortere van Roome, die Cornelis hiet, by vrau Lucinia, zijnder huysvrau, daer mede dat hy den voornoemde Boudewijn, zijnen scoonzuene, tzijnen vertreckene beghiftede ter meerder corroboratie ende confirmatie van den paeyse voorscreven, metsghaders ooc van alt ghuene datter meer of dependeert ende annecleeft. Die grave van Vlaenderen omtfinck deze helighe reliquien zeer danckelick met grooter eere ende weerdicheit ende keerende daer mede zeer blijdelick tzijnen lande waert, schanck die O. L. V. capelle te Brugghe, die welcke hy ter causen van dien grootelicx dede vermeerderen, vauteren ende vernamen. Tghuene dat hyder an maecte is noch ten daghe van hedent die choor van der cathedrale kercke van mijnheere St-Donaes, die men doen der tijt universelick ende over al die vadere ofte die verzekeraere des paeys hiet, omme die cause ende redene voren verhaelt.

Lichaem van den H. Donatianus naer Brugge overgebragt.

Binnen dezen zelven jaere, up den XVI^en dach van wedemaent (1), zo maecte Caerle de Caluwe, coninck van Vranckerijcke, Diederijck de Vriese, zuene van Sigibert, die eerste grave van Hollant ende Zeelant, omme dat hy hem zijne landen zoude helpen bewaren ende bescermen

(1) Weymaend, Junius.

jeghens die groote onghenadeghe wreetheit van de Normannen ende Denemerckers, die welcke niet en cesseerden van alomme alt quaetste te doene dat zy consten ghepeynsen, ofte versieren ter totaler ruine, destructie ende bedervenesse van der ganscher croone, metsghaders ooc van alle die andere ommeligghende landen, indien der by goedere middelen niet in tijts inne voorzien gheweest en hadde, want ten zelven opziene, zo dede die grave Boudewijn van Vlaenderen dat bevanck van den burch te Brugghe grootelicx fortifieren, versterken ende ronsomme besluten, dat Liederijck die eerste forestier meneghen tijt daer te voren hadde begonnen maken, zo voorzeit es. Dit ghebuerde int jaer ons Heeren VIIIc LXV 865.

863. Dirk eersten graef van Holland.

Ende tderde jaer daer naer, zo maecte die coninck Caerle de Caluwe van Vranckerijcke eene van zijne edele raedslieden, Hilduyn ghenaemt, abt van St-Bertin tSt-Omaers, voor een groote somme vau penninghen die hy daer voren gaf. Hier mach men mercken dat die abominable zonde van symonie van die hoofden slands haren eersten oorspronck ghenomen heeft, die welcke nu by laps van tijden over al zo duere ghemeene gheworden es, dat zy varincx voor gheen zonde meer gherekent en wort, maer voor een gheestelicke behendicheit ende practijcke. Godt beteret! Deze abt symoniaeck verrijcte zijn cloostere van een schoone partie van lande ligghende in Straesseele, die welcke hy van eenen Rhodulf ghecreech by forme van verlandinghe (1) jeghens andere landt, dat hy van zijn eygen patrimonie hadde ligghende binnen de prochie van Crombeke. Omtrent dezen telven tijt, zo wierden die voornoemde abdie nooh viohtich (2) bunderen lands toegheleit van een edelman die Rodoalt hiet, wiens zuene, Meghenfrijt ghenaemt, daer muenick gheworden was. 868.

(1) Verwisseling vau land. — (2) Vyftig.

870. Int jaer ons Heeren VIIIc LXX, zo wiert dat helich weerdich lichame van mevrauwe Ste-Amelberghe met grooter eere ende weerdicheit ghetransfereirt ofte ghetranslateirt van O. L. Vrau te Thempsick, int landt van Waes, tot binder abdie van St-Pieters te Ghendt, ter presentie ende jeghenwoordicheit van die grave Boudewijn van Vlaenderen, by den bisscop Raymalijn van Doornijcke, ende den abt Robrecht van der abdie voorzeit, die welcke ten zelven tijde van den prince confirmatie vercreech van alle die goedinghen ende previlegien van zijnen cloostere. Binnen den zelven jaere, zo track die grave van Vlaenderen met den coninck Caerle van Vranckerijcke in Sweden, bringhende met hem van danen die helighe weerdighe lichamen van mevrau Ste-Wouburghe ende van beede haere broeders, St-Willibalt ende St-Winnibolt, alle kijnderen van den hertoghe Richart van den lande voorscreven, die welcke noch ten daghe van hedent alle drie by mencanderen rustende zijn in die collegiale kercke te Vuerne, die welcke die voornoemde grave van Vlaenderen daer propijs dede maken ende fonderen ter eeren ende weerdicheit van mevrau Ste-Wouburghe ende van haer broeders voorzeit.

871. Tnaervolghende jaer, zo doteirde Caerle de Caluwe, die keyser van Roome ende coninck van Vranckerijcke, zeer grootelicx dat cloostere te Hannon in Artois, up die reviere van der Scarpe, in die prochie van Hosterbant, ter eere ende ter liefde van vrau Ermentrude, zijnder dochtere, dier abdesse of was, twelcke alzo ghedaen hebbende, starf noch binnen den zelven jaere, latende by vrau Ermentrude, zijn eerste huysvrau, een zuene ende twee dochters achtere, te wetene : Loys den Stamerare met den scoonen baerde, die naer hem coninck ghecroont wiert; vrau Judith, die huysvrau van den grave Boudewijn van Vlaenderen, ende vrau Ermentrude, die abdesse te Hannon;

Lodewyk den Stamelaer.

ende by vrau Rixault, zijn tweede huysvrau, en ghecreech 871.
die coninck gheen gheneratie. Die welcke nu omtrent een
jaer dezer weerelt overleden zijnde, zo starf insghelijcx ooc
die grave Boudewijn van Vlaenderen, zijn scoonzuene,
naer dat hijt landt zeer wijselick ende vromelick in grooter
voorspoet XLII jaer lanck gheregiert hadde: ende zijn
lichame wiert begraven in die abdie van St-Bertin
tSt-Omaers, die welcke hy binnen zijnen levene veel
duechts ghedaen hadde; maer zijn herte met den inghe-
wanne licht tSt-Pieters te Ghendt. Hy liet by vrau Judith,
zijnder huysvrau voorzeit, drie zuenen achtere, te wetene:
Caerle, die tzijnen twalf jaeren by den heere ghinck;
Boudewijn, ghezeit de Caluwe, die naer zijn vaders doot
grave van Vlaenderen wiert, ende heer Rhodulf, die bis-
scop van Camerijcke. Ende als vrau Judith, zijne huys-
vrau, zoude gaen sterven, zoo coos zy haer sepulture in
die abdie van St-Denijs by Parijs, by haer ouders, conin-
ghen van Vranckerijcke.

Dood van Boudewyn den Yzeren.

Zyne kinderen.

Van Boudewijn de Caluwe,

DIE TWEEDE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Boudewijn, ghezeit de Caluwe, naer wijlent den coninck
Caerle van Vranckerijcke, zijn grootheere van zijnder vrau
moeders weghe, wiert naer zijn vaders doot die tweede
grave van den lande van Vlaenderen int jaer ons Heeren
VIII^c LXXIX, ende was een zeer vroom prince, groot van 879.
statuere ende van moede, zulck als den voornoemde lande
doen ter tijts diende ende wel behoufde, overmids die

879. Normansche ende Denemerckscha orloghe, die daer noch binnen den zelven jaere zeer onvoorzienlick uprijzende was, in zulcker moghenteit ende wreetheit, datter der croone van Vranckerijcke groote scade of quam, zo deedt ooc den lande van Vlaenderen, niet jeghenstaende alle resistentie, ende bezondere te Ghendt ende allomme daer omtrent, lancx die reviere van der Schelde ende van der Leye, daer zy alle die casteelen, cloosters, kercken ende andere godshuysen verbarnden, afwierpen ende raseerden, uytghesteken ende ghereserveert alleenlick die cappelle van mijnheere St-Lieven tHouthem, twelcke men wel voor een groot miracle rekenen mochte. Van danen zo meenden die voornoemde Normannen ende Denemerckers wel in Henegauwe ghetrocken thebbene, maer die grave van Vlaenderen volchde hemlieden zo scherpelick naer met machte, slaende van achtere in den steert, dat zy bet dan neghen duysent persoonen onder weghe doot

De Noormannen te Kortryk.

lieten : twelcke cause ende occasie was, dat zy latende haerlieden eerste entreprise, corts daer naer weder te Vlaenderen waert keerden, nemende die stede van Cortrijcke themlieden waert, omtrent die welcke zy hem zelven zeer sterckelick bescransten ende bedolven, blijvende daer alle die wintere lanck, niet zondere meneghe schadelicke course ende sproncreyse, daer die Vier Ambochten ende alle die andere ommeligghende landen by gherooft, ghepijlgiert, afghcloopen ende teenegadere bedorven wierden. Ende int uytewaert draghen van den jaere, in die maendt van maerte, zo verbarnden zy die gheele stede van St-Omaers, behoudens ende uytghesteken alleenlick tcloostere van St-Bertin. Binnen den zelven jaere, zo wiert Loys de Stamerare metten grooten baerde, coninck van Vranckerijcke, metter doot ghemeene, latende vrau Lutgarde, zijn huysvrau, die dochtere van den coninck Elfredus van Inghelant, bevrucht met haren

eersten kijnde, twelcke naerderhandt Caerle die Simple 879.
gheheeten wiert, ende ghestelt onder die voochdie van Loys ende Caerleman, beede zijn bastaerde broeders, by wiens onnachsamicheit dat die voornoemde Normannen ende Denemerckers, in hoymaent daer naer, de stede van Teroaen meestere wierden, daer zy tvier inne staken. Zo deden zy ooc insghelijcx in die cloosters van St-Reynier ende van St-Walerijck, die welcke zy teeneghadere ofbarnden, met meer andere plaetsen, casteelen ende forteressen, daer omtrent, ende corts daer naer zo staken zy van gheliijcken ooc tvier in die stede van Doornijcke, verbarnende met eenen die cloosters te Hannon, te Marchienes ende te Ronse, met meer andere kercken ende godshuysen : ende voort destruerende ende raserende Oudenburch, Ardenburch, Oostburch, Torhout, Vuerne, Burburch, Buenen, O. L. Vrau kercke te Atrecht, Hekelsbeke, Wormhout ofte Woromholt, Berghe St-Winnocx, Watene, Cassele, Belle, Steenvoorde, Poperinghe, Ipere, Meessene, Waesten, Comene, Langhemarcke, Werwijck, Duway, Arien, Merville, Sperly, Oudenaerde, Aelst, Peteghem, Eenham ende Antwerpen, twelcke doen ter tijt anders niet en was dan een sterck casteel up die reviere van der Schelde, daer een heidensch reuse inne woonde, die welcke daer noyt andere justicie en dede, over allerande malfaicteurs ende quaetwilleghe, dan dat hy die zommeghe van hemlieden, deene ende die andere, beede die handen dede afhouwen ende in die reviere werpen, zo dat die plaetse, ter cause van dien, Antwerpen ghenaemt wiert : ende es noch ten daghe van hedent die abdie van St-Mechiels aldaer. Die van Doorijcke ziende dat men tvier in haerlieder stede stack, namen alleghadere die stede van Noyon, daer zy met haerlieden wijfs ende kijnderen bet dan dertich jaer lanck bleven wonende, te wetene, toter tijt dat haerlieden stede wederomme

Verwoestingen door de Noormannen begaen.

Naems-oorsprong van Antwerpen.

881. ghérepareirt ende gheel uytghemaect wiert, by die vier machtichste poorters van diere, met zulck secours van penninghen, als elc van hemlieden in zijn quartier van zijn andere medepoorters goelicke (1) ghecrijghen conste. Ende die van Atrecht vloden in alderdiligentie te Beauvais waert, met die helighe reliquien van mijnheere St-Vedast, by den raede ende advijse van den abt Diederijck aldaer. Binnen den zelven jaere, zo verhief die bisscop Heydilo van Doornijcke ende van Noyon, binnen die verbarnde ende ruineuse stede van Doornijcke, dat helich weerdich lichame van mijnheere St-Eleutherius, wijlent bisscop aldaer, ten neerstighen verzoucke van een zeer devote vrau, die Tecla hiet, die welcke hem affirmeerde by eede dat zy in haer nachtruste by revelatie van den gheest Gods ghelast was hem tzelve te kennen te ghevene ende daertoe te vermanene, ghelijck twel bleeck waerachtich te zijne, by alle die scoone teeckenen ende miraclen die men daer naerderhandt zach ghescien van svoorzeits bisscops weghe. Ende int ende van den voorscreven jaere, zo dede die grave Boudewijn van Vlaenderen die steenen van der voorzeide verbarnder ghedestrueirder stede van Oudenburch te Brugghe bringhen, volmakende daer mede tcasteelkin, dat noch ten daghe van hedent metten nieuwen lands-huyse van den Vryen gaet, daer hy hem zelven doen ter tijt vele up omthielt jeghens die voornoemde Normannen ende Denemerckers, die welcke noch onlancx daer te voren die stede van Camerijcke verbarnt hadden, metten cloostere van St-Gaugery, ende voort noch daghelicx niet up en hielden van al te viere ende te zweerde te bringhene daer zy eenichsins by gheraken consten, alzo in Brabant, int landt van Luycke ende van Vermandois, als elders, nie-

Herstelling van Doornyk.

Voltrekking van den Burg te Brugge.

(1) Welvoeglyk.

mende sparende, nochte in gracie omtfanghende. Tnaervolghende jaer, zo wiert heer Rhodulf, sgraven broedere van Vlaenderen, bisscop van Camerijcke. 882.

Tweede jaer daer naer, te wetene int jaer ons Heeren VIIIc LXXXIIII, zo repareerde die grave Boudewijn van Vlaenderen O. L. Vrau kercke te Dronghene, by Ghendt, die van de Normannen ende Denemerckers verbarnt ende ghedestrueirt lach. Ende als zy nu gheel van nieus opghemaect was, zo verzaemden daer wederomme onder haerlieden proost (Jan ghenaemt) alle die canuenicken reguliers, die welcke nu een goede poose tijts verstroyt waer hier waer daer, achter laude ghesuckelt hadden. Int zelve jaer, traude die voornoemde grave van Vlaenderen vrau Elstrude, die dochtere van den coninck Elfrudus van Inghelant, zustere van Eduaert, die toecommende coninck. Binnen den voorzeiden jaere, starf Loys, die oudtste bastaerde broedere ende voocht van den coninck Caerle van Vranckerijcke, ghezeit die Simple, noch geen vier jaer oudt zijnde; ende doen bleef Caerleman, svoorzeits conincx andere bastaerde broedere, alleene voocht van der croone, die welcke insghelijcx ooc tjaer daer naer dezer weerelt overleet, latende svoorscrevens vooghdiescip in die handen van Loys, zijnen zuene, ghezeit Fayneant, diet zelve gheenen tijt en bediende, ghemerct dat hy om zijn quaet, vuyl, onreynich leven corts daer naer of ghepriveert wiert, ende by foortsen muenick ghemaect wiert, in die abdie van St-Denijs by Parijs. Ende die keyser Caerle van Roome, die derde van dier name, quam in zijn stede, die welcke der croone van Vranckerijcke veel profijtelickere een voocht was, dan die voorgaende gheweest hadden, omme zijn groote macht ende moghenteit wille, niet jeghenstande nochtans dat die omsprekelicke wreetheit der Normannen daer mede noch niet wel dwijnghelick en was, zo wy byder

884.

Houwelyk van Boudewyn.

885.

Karel III, den Dikken.

885. tijt wel hooren zullen, indient Gode ghelieft. Ende int ende van den jaere voorscreven, zo ghecrech die abdie van St-Bertin tSt-Omaers, tgoed ter Hamme, in West-Vlaenderen, by donatie haer ghedaen by Odgier, die advocaet van den voornoemde cloostere. Tnaervolghende
886. jaer, betaelde die grave Luthart van Cleven die schult van zijnder nature, latende twee zuenen achtere by vrau Berthe, zijnen wijve, die dochtere van den hertoghe Aernout van Beyeren, toecommende keyser van Roome, te wetene : Boudewijn, die naer hem tlandt regierde, en Refridus die vadere van heer Balderijck, bisscop van
888. Utrecht. Tweede jaer daer naer, zo wiert Wichart, die heere van den Pont, van den keyser Caerel, die derde van dier name, die eerste vorst van den lande van Gheldere ghemaect, omme dat hy die Normannen ofte Noortduydschen zoude helpen uyter croone houden, daer hy voocht of was; maer twas al te vergheefs, want niet jeghenstaende alle die resistentie ende weere, die men hemlieden yewers bieden conste, zo gaven zy nogtans den keyser voornaemt zo veel te doene in der qualiteyt als voren, dat hy met hemlieden ten apointemente (1) commen moeste, ende sceeden van den lande van Neustrie, twelcke men noch up den dach van hedent naer hemlieden Normandien noemt, daer of dat alle die groote questien, ghescillen ende tweedrachticheden die doen ter tijt binnen Vranckerijcke waren, die principaelste cause ende oorzake of waren, want een ijghelick zochte zijn eygen profijt metter croone te doene, ter cause van sconincx minoriteit ende onbejaerthede, ghelijck ment ghemeenelick ziet ghebeuren daer die princen kijnderen zijn. Twelcke endelinghe wel merckende die keyser voorzeit, maecte hem quyte van der vooghdiescepe

Eersten vorst van Gelderen.

Neustrie aen de Noormannen afgestaen.

(1) Ter afveirdiging, ten verdrage.

van Vranckerijcke, ende daer quam in zijn stede die 890.
grave Ode van Angiers, Robrechts zuene, die welcke met
dezer eere noch niet te vreden zijnde, hem zelven boven-
dien ooc sinisterlick by den bisscop van Sens coninck
dede croonen, jeghens den danck ende wille van alle die
ghuene die den jonghen coninck Caerle wel wilden,
ende besondere van den grave Boudewijn van Vlaende-
ren ende van heer Fulco, die eerdsbisscop van Riemen.
Dit ghebuerde int jaer VIII° XC. Binnen den zelven jaere,
zo maecten die van Bourgoengnen van haerlieden hertoch-
dom anderwarf een coninckrijcke, ghelijck overe mene-
ghen tijt daer voren gheweest hadde, ende stelden Rho-
dulf, die zuene van den hertoghe Richart, die coninclicke
croone up thooft. Tnaervolghende jaer, namen die Nor- 891.
mannen die stede van St-Omaers in, daer of dater XII
waren die tcloostere van St-Bertin wel meenden gherooft
thebbene van al dater wel stont; maer twiert hemlieden
miraculeuselick belet, by dien dat zy alleghadere van
stonden an blindt bedeghen. Als die poorters dit schoon
miracle ansaghen, zo mercten zy daer uyte wel dat die
gracie Gods met hemlieden was, ende dienvolghende, zo
verheven zy den moedt ende namen zulck een couragie,
dat zy haerlieden vianden niet alleene uyter stede en
verdreven, maer vervolghdenze bovendien ooc tot Win-
delghem, verslaende ende vernielende al dat niet rasch
ghenouch te been en was, totten ghetalle van drie hondert
persoonen ende daer boven.

Tjaer daer naer, starf de coninck Elfredus van Inghe- 892.
lant, die vadere van Eduaert, die naer hem coninck
ghecroont wiert, ende van vrau Elstrude, die gravinne
van Vlaenderen.

Anno VIII° XCIII, verbarnde die stede van St-Omaers 893.
by tvier van fortune. Ende tjaer daer naer, zo wiert die 894.
voornoemde grave Ode van Angiers, uyter croone van

894. Vranckerijcke ghesteken, die welcke hem niet toe en behoorde, by den toedoene van den grave Boudewijn van Vlaenderen ende van den eerdsbisscop Fulco van Riemen, ende Caerle de Simple, zuene van den coninck Loys de Stamerare, by hemlieden coninck ghecroont, nu XIIII jaer oudt zijnde, die welcke oyt (1) van den daghe van zijnder gheboorte een weese gheweest hadde, zo voren vermaent staet. Om dit coronement zo wiert die voorzeide grave van Angiers zo verstoort up den grave van Vlaenderen, dat hy hem ter cause van dien zeer onvoorsienlick die steden van Peronien ende van Atrecht ofnam, byder hulpe van Robrecht, zijnen broedere, van den grave Hebert van Vermandois, ende van der Normannen; verslaènde bovendien ooc zijnen broeder Rhodulf, bisscop van Camerijcke, die tzelve wel meende belet thebbene. Maer als die grave van Vlaenderen deze drouve nieumare verhoorde, zo en cesseerde hy niet van orloghene, voor anderstont dat hy zijne voornoemde steden wederomme onder zijn subjectie hadde, die welcke hem die coninck Caerle van Vranckerijcke corts daer naer weder nam, met alle zijnder macht ende moghenteit, als een ingraet ende zeer onbekent prince, qualick indachtich zijnde wie hem coninck ghecroont hadde. Ende gaf die stede van Peronien overe in die handen van den grave Hebert van Vermandois, ende die stede van Atrecht schanck hy den eerdsbisscop Fulco van Riemen, abt van St-Bertin tSt-Omaers, omme dieswille dat hy bovendien ooc abt van St-Vedast wesen zoude, maer hy en bleeft niet langhe; want hy wiert noch binnen den zelven jaere, up den VIIden dach van wedemaent, ter cause van dien, den hals of ghesteken van Wimaer van Lilers, een zeer clouck, vroom, edele man van wapenen,

Karel den Eenvoudigen.

Fulco vermoord.

(1) Altyd.

van sgraven bende van Vlaenderen, daer noch groote 894.
beroerte omme quam. Binnen den zelve jaere, zo zach men in die cleederen van veel diversche persoonen een waerachtich bloedich teeckene des helich cruycen ons Heeren, daer veel lieden buytermaten zeer inne beroert ende te wets waren, twelcke merckende die bisscop Wicfrijd van Teroan, dede daer een zeer devote generale processie draghen, omme den almueghenden Heere Godt te biddene dat hy zijnen toorne ende gramscip van alle menschen keeren wilde. Dit ghebuerde int jaer ons
Heeren IXc. Tnaervolghende jaer, zo ghecreech die grave 900.
van Vlaenderen die stede van Peronien wederomme, van 901.
den grave Hebert van Vermandois, behoudens dat Aernout, zijn ondtste zuene, zoude trauwen vrau Aleyt, Houwelyk van
svoorzeits gravens dochtere van Vermandois, twelcke Aernoud.
alzo ghesciet zijnde, zo dede die voornoemde grave van Vlaenderen voort zulck devoir dat hy der stede van Atrecht ooc insghelijcx meestere wiert, makende hem zelven niet alleene abt van St-Vedast, maer bovendien ooc gouverneur generael van den cloostere, ende van alle die goedinghen van mijnheere St-Bertin, daer of dat hy eeneghe partien themwaerts track, die oyt sichtent metten graefscepe van Vlaenderen ghegaen hebben. Maer in recompense van dien, zo brachte hy tvoornoemde
cloostere tjaer daer naer binder stede van St-Omaers, 902.
die welcke hy rondsomme dede bevesten ende bemeuren jeghens die groote onghenadeghe wreetheit der Normannen. Hy dede insghelijcx ooc fortifieren ende verstercken die stede van Ghendt, Ipere ende van Berghe St-Winnocx, daer hy bovendien ooc die collegiale kercke van mijnheere St-Maerten inne fondeerde, die welcke hy beghifte met die helighe weerdighe reliquien van mijnheere St-Winnock, die hy uyter abdie van St-Bertin tSt-Omaers derrewaert dede brenghen, jeghens den danck

902. van alle die muenicken aldaer. Dit aldus al ghedaen zijnde, zo beschanck hy ooc grootelicx die abdie van mijnheere St-Pieter, te Ghendt.

903. Int jaer ons Heeren IX^c^ III, overleet Diederijck de Vriese, die eerste grave van Hollant ende Zeelant, latende een zuene achtere van zijnder name, die naer hem grave wiert. Binnen den zelven jaere, starf St-Grimbalt, een religieus van der abdie van St-Bertin tSt-Omaers, gheboren te Doornijcke.

908. Anno IX^c^ VIII, zo wiert die hertoghe Rollo van Normandien ghedoopt, by den toedoene van den coninck Caerle van Vranckerijcke, die hem daer toe bedwanck by foortse van wapenen, ende wiert van dier tijt voort
Robert. Robrecht gheheeten, naer die grave Robrecht van Angiers, zijnen petere, ende hy dede die croone van Vranckerijcke teerste manscip van den hertochdomme van Normandien, omme die cause ende redene voorscreven.

912. Anno IX^c^ XII, beghonst men te Ghendt Ste-Veerlekercke
915. te maken. Ende int jaer XV daer naer, up den V^den^ dach van octobre, dede die grave Boudewijn van Vlaenderen dat helich weerdich lichame van mijnheere St-Gheerolf, uyter kercke van mevrau Ste-Radegunde, te Merendré, translateren ende bringhen by den bisscop Aynart van Noyon ende van Doornijcke, in O. L. Vrau kercke, te Dronghene, by Ghendt, daer hy veel schoone teeckenen ende miraclen dede, zo hy insghelijcx ooc daer te voren
917. te Merendré ghedaen hadde. Tweede jaer daer naer, zo starf Robrecht, die eerste kersten hertoghe van Normandien, daer Willem of quam, ghezeit Longue Espade, die zijnen vadere in als succedeerde, want hy kijndt alleene was ende noch zeer jonck van jaeren.

918. Ende tnaervolghende jaer, up den tweeden dach van
Dood van Boudewyn den Kalen. jenvier, zo starf te Ghendt die grave Boudewijn van Vlaenderen, naer dat hy tlandt met grooter wijseit ende

vromicheit XXXIX jaer lanck bezeten, ende zeer clouckelick ghehouden hadde, jeghens alle zijne vianden ende quaetwilleghen, latende by vrau Elstrude, zijnder huysvrau, sconincx Elfredus dochtere van Inghelant, twee zuenen ende drie dochters achtere, te wetene : Aernout, ghezeit de Groote, toecommende grave van Vlaenderen; Adolf, toecommende grave van Buenen, heere van Teroaen ende van St-Omaers; Elstrude, Graciane ende Judith, die huysvrau van den grave Godefroot van Henegauwe ende moeder van mijnheere St-Volbodoen, bisscop van Luycke : ende bovendien zo wasser noch een bastaerde zuene ghenaemt Azelin, bisscop van Parijs, ende daer naer proost ende heere van Dronghene, by Ghendt. Deze grave Boudewijn coos zijn sepulture by testamente binnen den cloostere van mijnheere St-Bertin tSt-Omaers, maer dies niet jeghenstaende, zo wiert hy nochtans begraven in O. L. Vrau cappelle, binder abdie van mijnheere St-Pieter, te Ghendt, ende dat by laste van vrau Elstrude, zijnder wedewe, omme dieswille dat zy naer haer doot by hem ligghen wilde, zo zy ooc dede, twelcke haer tSt-Bertin gheensins gheconsenteert nochte gheoorloft en zoude gheweest hebben : zo teeneghadere waren daer doen ter tijt allerande vrauwen buyten ghesloten, maer tes sichtent verandert, zo wy byder tijt noch wel hooren zullen, indient Gode belieft.

918.

Zyne kinderen.

918. ## Van Aernout de Groote,

DIE DERDE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Aernout ghezeit die Groote, omme die groote duechden wille die hy der heligher kercke dede, succedeirde zijnen vadere int graefscip van Vlaenderen, ende was een zeer schoon, clouck, vroom ende devoot prince, want van dat zijn vadere dezer weerelt overleden was, zo badt hy vrau Elstrude, zijne moedere, dat zyder abdie van St-Pieters, te Ghendt, daer hy begraven lach, ende daer zy insghelijcx ooc haer sepulture ghecosen hadde, ghedachtich zoude willen wesen voor haer doot, zo zy ooc wel te deghen was, ghevende haer zeere veel schoon lands, ligghende int coninckrijcke van Inghelant, binnen den graefscepe van Kent, daer zy noch ten daghe van hedent goede bezeghelde brieven of hebben, in date van den jaere IX^c XVIII. Binnen den zelven jaere, zo en cesseerden die Normannen ende Denemerckers noch niet van allomme omtrent die
Aernoud slaet de Noormannen. custen van Vlaenderen alt quaetste te doene dat zy vermochten. Maer die grave van Vlaenderen tracker endelinghe met Adolf, zijnen broedere, jeghens, leverende hemlieden int tlandt van Valckenburch een zwaerbloe-
920. dighe bataylgie, die hy wan. Tweede jaer daer naer, zo wiert Wichart, die eerste vorst van den lande van Gheldre, metter doot ghemeene; ende Gheerlach, zijn eeneghe zuene by sgraven dochtere van Zutphen, quam in zijn stede.
923. Anno IX^c XXIII, overleet die grave Boudewijn van Cleven, latende een zuene achtere by shertoghen dochtere van Sassen, die Aernout hiet, die naer hem tlandt regierde. Ende int jaer XXVI daer naer, zo wiert die

coninck Kaerle van Vranckerijcke, ghezeit die Simple, metter doot ghemeene. Zijn huysvrau hiet vrau Ogine, sconincx Eduaerts dochtere van Inghelant, daer hy Loys by hadde, ghezeit van Overzee, die welcke noch varre ondere zijne jaeren van discretie was, zo dat die coninck Rhodolf van Bourgoengnen by dien voocht van der croone bedeech, als ghetraut hebbende die dochtere van den grave Robrecht van Angiers, daer wy voren wat of vermaent hebben. 926.

Int jaer ons Heeren IX° XXVIII, quamen die Denemerckers zeer onvoorsienlick met machte int graefscip van Guyse, onder eenen capiteyn Sifridus ghenaemt, met den welcken dat die grave van Vlaenderen ten apointemente commen moeste, latende hem die proprieteit van den lande ende graefscepe voorscreven, uytghesteken ende ghereserveirt alleenelick die souvereyniteit, die hy themwaert behielt. Dit aldus al ghepasseirt zijnde, zo omtschaecte ende violeerde die voornoemde Sifridus, corts daer naer, vrau Elstrude, die dochtere van den grave Aernout van Vlaenderen, die den voorscreven omtschakere terstont met zulcke eene macht ende moghenteit jeghens track, dat hy hem nemmermeer levende omtgaen en mochte : twelcke hy wel merckende verhinck hem zelven. Ende vrau Elstrude voorzeit baersde, tende van de neghen maenden, Adulf die eerste grave van den lande van Guyse, zo wy noch hooren zullen. Int zelve jaer, up den XIII^{en} dach van decembre, zo wierden in die abdie van St-Bertin tSt-Omaers die heleghe weerdighe reliquien van mijnheere St-Folquyn verheven, by den grave Adolf van Buenen, heere van Teroaen ende van St-Omaers. 928. Siegfried.

Tnaervolghende jaer, starf vrau Elstrude, die duwagiere van Vlaenderen, ende licht begraven tSt-Pieters, te Ghendt, by Boudewijn de Caluwe, wijlent grave van Vlaenderen, haren man. 929.

931. Anno IX° XXXI, cochte Everaert van Berghen tgoet
te Watrem van een edele man, die Hemfrijdt hiet, ende
schancket der abdie van St-Winnock, binnen der stede
van Berghen, die welcke hy ooc grootelicx dede fortifieren
ende verstercken jeghens allerande quaetwilleghen. Tnaer-
932. volghende jaer, zo wiert die abdie van St-Bertin tSt-Omaers
grootelicx beschoncken van den coninck Atelsteyn van
933. Inghelant. Ende tjaer daer naer, zo betaelde die grave
Adolf van Buenen, heere van Teroaen ende van St-Omaers,
metter abdie aldaer, die schult van zijnder natuere,
zo dat zijne voornoemde landen ende heerlicheden by
dien up den grave Aernout van Vlaenderen, zijnen
broedere, verstorven, ende tlandt van Vlaenderen quam
daer mede wederomme in zijnen eersten staet. Dies
nochtans niet jeghenstaende, zo beclaechdens hem die
van St-Bertin wonderlicke zeere, dat zy zo langhe van
weerelicke princen gheregiert gheweest hadden, ende
noch waren, ter grooter vermeerderinghe, verachteringhe
ende vercranckinghe van haerlieden oude ende eerste
religie; maer wat zy der toe zeiden ofte deden, zy en
haddens anders : zy moesten noch wel die patientie
hebben. Ende zy begrouven tdoode lichame van den
voornoemde grave Adolf zeere eerlick binnen haerlieden
cloostere, twelcke hy by zijnen testamente beschoncken
hadde, eerst met een goude canneken ende voort met
zijnen gulden wapenrock, rieme ende blasoen, elc by-
sonderen met veel costelick ghepeerelte ende dierbaer
ghesteente.

Versterving der landen van Adolf op den graef van Vlaenderen.

937. Anno IX° XXXVII, repareerde die grave Aernout van
Vlaenderen, ten verzoucke van den bisscop Transmarus
van Noyon ende van Doornijcke, die abdie van St-Baefs,
te Ghendt, die welcke nu gheleden LVIII jaer van de
Normannen ende Denemerckers teeneghadere te nieten
ghedaen wiert, ende maecte daer eenen nieuwen abt

van der ordene van St-Benedictus als voren, gheheeten 937.
heer Gheeraert van Celles; die welcke een zeer goet, helich man van levene was, daer hy zo veel profijts ende duechts mede dede, dat hem die meeste menichte van zijne muenicken ende religeusen wierden ghelijckende, ter grooter ghestichticheit van alle kerstenen menschen, die haerlieden eerlick godvruchtich leven ansaghen, ende ter eeuwigher voorderinghe van der abdie voorscreven. Binnen den zelven jaere, zo schiet van dezer weerelt die coninck Rhodolf van Bourgoengnen, voocht van den coninck Loys van Vranckerijcke, ghezeit van Lodewyk
Overzee, die welcke mids dien zijn zelfs ghemaect wiert, van Overzee.
ende coninck ghecroont. Ende tnaervolghende jaer, zo 938.
wiert vrau Aleyt, die gravinne van Vlaenderen, by die bisscoppen Viftrijt van Teroaen, ende Fulbert van Camerijcke, binnen den cloostere van St-Bertin gheleit, daer voor haer noyt eeneghe vrauwpersoon gheweest en hadde, ende commende voor den hoogen outaer, ende sprekende daer haer ghebet met vierigher devotie, ghelijck zy wel ghewonen was, wiert daer zeer subitelick ghenesen van eender secrete vrauwelicke ziecte, daer zy langhen tijt mede ghequelt hadde. Als die grave Aernout van Vlaenderen dit scoon teeckene ende miracle verhoorde, twelcke in den persoon van zijnder huysvrau ghesciet was, zo drouch hy mijnen voornoemde heere St-Bertin veel meer eere, reverentie ende weerdicheit toe, dan hy oyt daer te voren ghedaen hadde, restituerende die muenicken ende religieusen aldaer niet alleene tgraefscip van Arcken, dat hy hemlieden een poose tijts omthouden hadde, maer ghevende hemlieden bovendien ooc Marcke ende Calis, medalt ghuene dater voort meer anne cleeft ende toebehoort, uytghesteken alleenelick tbosch metten casteele te Rutholt, twelcke men doen ter tijt jugierde metten graefscepe van Arcken te gane.

940. Anno IX° XL, fondeerde die grave Aernout van Vlaenderen die voorkercke van mijnheere St-Donaes te Brugghe, metten torre aldaer, ordonnerende daer bovendien ooc twaelf canuenicken, ende een proost. Hy repareerde ooc die vervallen kercken te Torhout ende te Haerlebeke, stellende in elc een ghedeel priesters, omme daer daghelicx den dienst Gods te doene, ende hy dede by den abt Gheeraert van St-Baefs te Ghendt, reformeren alle die cloosteren die hy binnen zijnen lande ende heerlicheden hadde van der ordene van St-Benedictus, totten ghetalle

Fondatie van de voorkerke van H. Donatianus te Brugge.

941. van XVIII toe. Tnaervolghende jaer, zo weide die bisscop Transmarus van Noyon ende van Doornijcke die nieuwe kercke van mijnheere St-Jan den Doopere te Ghendt.

943. Anno IX° XLIII, zo quam die hertoghe Willem van Normandien, ghezeit Longue Espade, wederomme met een groot eyrcracht van volcke up tlant van Vlaenderen, maer hy en maectet daer niet lanck; want hy wiert zeer corts naer zijn comste in zijn tente vermoort, by laste van den coninck Loys van Vranckerijcke, die thertochdom van Normandien themwaert track, priverende daer of Richart, svoorzeits Willems eeneghen zuene, daer naermaels groote orloghe omme quam, zo wy noch byder tijt hooren zullen.

Moord van Willem, hertog van Noormandie.

944. Tnaervolghende jaer, zo begonste die grave van Vlaenderen dat vervallen cloostere van mijnheere St-Pieters te Ghendt wederomme gheel nieu van den gronde up te makene, doterende dat grootelicx met zijnen goede ende makende den abt Gheeraert van St-Baefs daer ooc insghelijcx abt of, ghemerct dat hy alzo wel daer, als tSt-Baefs, voortan die ordene van St-Benedictus ghehouden wilde hebben, ghelijck hy daer ghehouden wiert, voor die laetste destructie van den cloostere voorscreven, die welcke ghesciede by den Normannen ende Denemerckers int jaer ons Heeren VIII° LXXIX, zo hier voren

breeder verhaelt ende verclaerst staet. Dit aldus al ghepasseirt zijnde, zo dede die voornoemde grave van Vlaenderen noch binnen den zelven jaere, up den derden dach van septembre, van Buenen derrewaert bringhen die helighe weerdighe reliquien van mijnheere St-Wandregisijl, Ansbert ende Wulfrant. 944.

Anno IX[c] XLVII, zo starf Geerlach, die tweede vorst van Gheldre, ende Godefroot, zijn zuene, quam in zijn stede. Tnaervolghende jaer, zo en hadden die Normannen noch niet vergheten die verraderlicke moort, die over vier jaer, in den persoon van den hertoghe Willem, haerlieden heere ende prince, ghebuert ende ghesciet was by laste van den voorscreven coninck Loys van Vranckerijcke, jeghens den welcken zy in wederwrake van dien zo machtich te velde quamen, dat zy hem ghevanghen te Lonnen waert voerden, ende dat by den toedoene van den grave Hughes van Angiers, F[s] Robrechts, die welcke ghoerne zelve coninck gheweest hadde. Als die grave van Vlaenderen deze drouve tijdinghe verhoorde, wel wetende dat hy naerst den zelven dangiere stont, verzocht hy hulpe ende bystandicheit an den keyser Otho, die eerste van dier name, die welcke in alderdiligentie neder waert quam met zijnder armeye, verlossende den voornoemde coninck uyter vanghenesse by foortsen, ende treckende voort van danen met hem, ende metten grave van Vlaenderen, voor die stede van Roaen, daer hy zonder eenich dilay een groot sterck assault up dede; maer die van binnen wederstondent zo clouckelick ende zo vromelick, dat zy emmers haerlieden stede behielden, niet zonder groote bloetsturtinghe van beeder zijden, maer van der Duytscher zijde meest, daer onder andere een jonck edelman ter stede doot bleef, die skeysers neve was, die welcke dat groot ongheluck ende mes- 947. 948.

Lodewyk van de Noormannen gevangen en door Otto verlost.

948. schief (1) in alder maniere wreken wilde, up den grave Aernout van Vlaenderen, te wiens begheerte dat hy daer ghecommen was; maer als die grave skeyser gramscip verstont, zo vertrack hy haestelick met zijnen volcke uyter leghere, tzijnen lande waert, ende die keyser volchde hem met al zijn eyrcracht zeer scherpelick naer, roovende, pijlgierende ende brandende, aldaer hy yewers by gheraken conste : ende maecte up die reviere van der Leye te Ghendt, een sterck casteel, ghenaemt Nieuburch, twelcke hy wel voorsach van goet duytsch garnisoen, omme daer mede niet alleene die Ghendsche havene, maer bovendien ooc dat gheele landt van Vlaenderen in subjectie te houdene. Hy scheede die vier Ambochten, te wetene, Hulst, Assene, Axele ende Bouchaute van den lande van Waes, appliquerende alle die profiten ende emolumenten daer of commende, totten onderhoudene van den garnisoene voorscreven. Hy dede insghelijcx ooc eenen nieuwen gracht delven van St-Jacobs brugghe totter Honte, stellende daer die palen ende limiten srijcx : welcken gracht ofte dijck men noch ten daghe van hedent naer hem noemt Otheghemsgracht ofte dijck. Deze zaken aldus ghepasseirt zijnde, zo dede die grave Aernout van Vlaenderen, naer skeysers vertreckene, al zijn uyterste neersticheit ende devoir, omme by eeneghar middele meestere van den voornoemde casteele te wordene; maer ziende dat hem tzelve niet mueghelick en was, zo dede hy daer noch recht jeghens overe, tusschen der Leye ende der Schelde, eeneghe andere stercten ende forteressen maken, daer hy zijne vianden zo mede bedwanck, dat zy van dier tijt voort, meer waters in haerlieden wijn doen, ende wat ghedweedere (2) vallen moesten, doende niet min ondertusschen mencanderen alle

De vier Ambachten afgenomen van het land van Waes.

(1) Ramp, tegenspoed. — (2) Zachtmoediger.

die scade, schimp ende spijt, die zy best consten, eenen langhen tijt gheduerende, zo wy metter gracie Gods noch wel hooren zullen in tijden ende stonden. Dit ghesciede int jaer ons Heeren IX^c XLIX. Ende tweede jaer daer naer, traude Boudewijn, die zuene van den grave Aernout van Vlaenderen, vrau Machtilt, die dochtere van den hertoghe Herman van Sassen. 948. 951.

Anno IX^c LIII, zo wiert heer Fulcherus, die bastaerde zuene van den oppercock van den coninck Loys van Vranckerijcke, bisscop van Noyon ende van Doornijcke; ende dat by zijnder conste van Nigromantie, ende ten dochte al niet dat hy bedreef ofte voorstelde. Maer tende van den XVIII^sten maende, zo aten hem die lusen gheel up, die in ontallicker menichte even dapper uyt zijn lichame groeyden. Of Godt vergave, dat zy hemzelven al hier anne speghelden, ter zalicheit van haerlieden ziele, die metter zelver zonde van ambitie, ofte eerghierichheit ende simonie zo leelick besibbert (1), ende besmet zijn, dat jammere ende wel te claghene es. Zes maenden naer dat deze ambitieuse simoniack aldus gheconsumeirt ende gheel te nieten ghebrocht was, zo overleet dezer weerelt die coninck Loys van Vranckerijcke, ghezeit van Overzee, naer dat hy by vrau Gheerberghe, zijnder huysvrau, die zustere van den keyser Otho, (daer wy voren of vermaent hebben), twee zuenen ende een dochtere ghehadt hadde, te wetene : Lotarius, die naer hem regnierde; Kaerle, die hertoghe van Orliens, ende vrau Hildegunde, die huysvrau van den grave Diederijck van Holland ende Zeelant. 953. Lotharius.

Tjaer daer naer, zo wierden al Vlaenderen duere, veel kercken, cloosters ende godshuysen bescadicht ende ghescent van dat hemelsch vier, ende daer wierden insghe- 954.

(1) Vermaegschapt.

954. lijcx ooc alomme veel priesters ende meunicken verslegghen van den zelven viere, twelcke een buytermaten deerlicke zake om ziene was, als wesende een zekere teeckene van der gramscip Gods, die welcke ons van dierghelijcke wille bewaren ende bescermen.

Van Boudewijn de Jonghe,

DIE VIERDE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Als die grave Aernout van Vlaenderen nu gheel ende al inidone ende onbequame gheworden was, omme langhere tlandt te regierene, metsghaders zijnder oudthede ende cranchede van nature, zo resigneirde hy tvoornoemde graefscip in die handen van zijnen zuene Boudewijn, ghezeit de Jonghe, omme dieswille dat zijn vadere noch leefde, den welcken men noch altijts die Oude grave bleef heetende, niet jeghenstaende die voornoemde resignatie, zo men in dierghelijcker zaken noch eensdaechs ghemeenlick ziet ghebueren : ende hy was ontwijffelick een zeer wijs, discreet, clouck, vaylgeant prince.

Ophaling der werken van Arnoud.

Hy dede Ipere, Veurne, St-Winnocx Berghe, Burburch, Dixmude, Dunckercke, Ardenburch, Oudenburch ende Rousselare, met meer andere steden ende passagien, grootelicx vermeerderen ende verbeteren, ende eeneghe ooc
957. bevesten ende bemueren, ghevende, stellende ende verleenende hemlieden elc byzondere haerlieden particuliere marctdaghen, ordonerende voort te Brugghe, te Cortrijcke, te Torhout ende te Cassele, die vrye ghepre-

vilegierde jaermarcten, die zy noch hebben, elc int zijne, met expressen consente dat men by faulte van ghelde (want men doens niet vele en vant) alle tractaten van coopmanscepe zoude mueghen doen, by vorme van permutatie, wisselinghe ofte manghelinghe, deene ware voor dandere ghevende, elc naer zijn estime ende weerde. Exempli gratia (1), appelen voor peeren, cyeren voor buetere, kieckenen voor aentvoghelen, twee hennen voor eenen gans, twee gansen voor een vercken, een weer voor drie lammeren, drie calveren voor een koe, ende al zo voorts in alle andere zaken, confererende ende accorderende alle die diversiteiten van der eendere, metten prijse ende ghetale van der andere, ghelijc men tzelve meneghen tijt hier te voren in Duydschlant ende in Polen ghewonen was van doene by ghebreke van ghelde. Dit ghebuerde al int jaer ons Heeren IXc LVII. Ende tnaervolghende jaer, dede die oude grave Aernout, die vadere van den grave Boudewijn van Vlaenderen, die heligbe weerdighe reliquien van mijnheere St-Guduvael ende St-Bertholf, van Buenen tSt-Pieters te Ghendt bringhen by den bisscop Wicfrijdt van Teroaen. Binnen den zelven jaere, zo wiert Raganier metten langhen Halse, die grave van Berghe (nu Henegauwe ghenaemt), berooft van lijve ende van goede by den keyser Otho ende by den hertoghe Bruno van Lotrijcke, zijnen broedere; ende Raganier met die langhe Beenen, svoorzeits Raganiers oudste zuene, vloot met Lambrecht metten Baerde, zijnen broedere, tot den coninck Lotarius van Vranckerijcke.

957. 958.

Moord van Reynier, graef van Henegouwen.

Tjaer daer naer, wiert tArdenburch een kercke ghefondeirt ter eere ende weerdicheit van mijnheere St-Baefs. Ende binnen den zelven jaere starf te Brugghe vrau Aleyt, die huysvrau van den ouden grave Aernout van Vlaen- 959.

(1) By voorbeeld.

959. deren, eerst ghezeit de Groote, die welcke haer zeer eerlick dede begraven in O. L. Vrau cappelle binder abdie van St-Pieters te Ghendt.

960. Tnaervolghende jaer, zo starf die grave Boudewijn van Vlaenderen, ghezeit de Jonghe, van die masels, up den nieudach, ende wiert tSt-Bertin begraven, naer dat hy tlandt drie jaer lanck noch binnen den levene van zijnen vadere, zeer properlick, wijselick ende voorspoedelick gheregiert hadde, ende Aernout, zijn eeneghe zuene, by vrau Machtilt, shertoghen Hermans dochtere van Sassen, wiert grave naer hem, die welcke noch zeer jonck van jaeren was.

Dood van Boudewyn den Jongen.

Van Aernout de Jonghe,

DIE VIJFSTE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Aernout ghezeit de Jonghe, eensdeels omme dieswille dat die oude grave Aernout zijn grootheere noch leefde, ende ooc eensdeels ter cause van zijnder minoriteit ende onbejaerthede, succedeirde zijnen vader Boudewijn in al dat hijs hadde, maer tlandt van Vlaenderen wiert princepalick gheregiert ende ghegouverneirt by vrau Machtilt, zijnder moedere, omme die cause ende reden voorscreven, die welcke corts daer naer erhuwede met die grave Godefroot van Ardennen, daer zy noch drie zuenen by ghecreech, te wetene : Godefroot ende Goesselin, beede hertoghen van Lotrijcke, deene naer dandere; ende die derde zuene hiet Heuselin, heere van Eenham. Omtrent dezen tijt overleet vrau Lutgarde, die zustere van wylent die grave Boudewijn van Vlaenderen, huysvrau van

Wichman die burchgrave van Ghendt, heere van Staen, daer die Vileins, met die van der Moere, Braem, Triest ende van Axpoele of ghedescendeirt zijn, ende wiert begraven in O. L. Vrauwe capelle binder abdie van St-Pieters te Ghendt, by vrau Aleyt, haer moedere. Dit ghesciede up den XXIX^en dach van septembre, int jaer ons Heeren IX^c LXI. Binnen den zelven jaere, schanck die voornoemde oude grave Aernout die cathedrale kercke van mijnheere St-Donaes te Brugghe die thiende van Wijtsgate, met zo veel andere gheestelicke goedinghen dat een wondere was, die welcke hem ende zijne voorzaten tanderen tijden by diversche paeusen gheghevene hadden gheweest, in recompense van dat zy by haerlieden groote vromicheit ende prouesse die Hunnen, Wandelen, Alanen ende andere ongheelooveghe heidenen successivelick uyten lande verjaecht ende verdreven hadden. 961. Wichman. Tienden gegeven aen de kerk van den H. Donatianus te Brugge.

Anno IX^c LXIIII, up den XXVII^den dach van maerte, zo schiet die voornoemde oude grave Aernout van dezer weerelt, die grootheere van den jeghenwoordighen grave Aernout van Vlaenderen, ende wiert met grooter rauwe begraven tSt-Pieters te Ghendt, by vrau Aleyt, zijnder huysvrau, die dochtere van den grave Hebert van Vermandois, daer hy een zuene ende twee dochters by ghehadt hadde, te wetene : Boudewijn de Jonghe, grave van Vlaenderen, die voor zijnen vadere overleden was; vrau Elstrude, die van een edele Denemerckere, Sifridus ghenaemt, omtschaect ende ghevioliert wiert, zo datter Adulf, die eerste grave van den lande van Guyse, of quam; ende die tweede dochtere hiet vrau Lutgarde, die huysvrau van Wichman, die burchgrave van Ghendt, heere van Staen, zo hier voren vermaent ende breedere verhaelt staet, ende was nu gheleden omtrent XLVI jaer dat deze Aernout eerst int regement van den lande quam. 964. Dood van den ouden graef Arnoud. Zyne kinderen.

964. Ik bidde den almueghenden Heere dat hy hem mededeelachtich maken wille van zijn eeuwich rijcke.

Woeste invallen der Franschen en Noormannen.

Zeer corts daer naer, quam die coninck Lotarius van Vranckerijcke met een groot eyrcracht van volcke te Vlaenderen waert, innemende zonder eeneghe resistentie die steden van Buenen, Teroaen ende Atrecht, metsghaders ooc die steden van Duway ende Haen, in Vermandois, met meer andere casteelen ende forteressen daer omtrent, ende voort roovende, pijlgierende ende brandende, aldaer hy by gheraken conste, totter riviere van der Leye, mids der hulpe ende assistentie van den grave Willem van Ponthieu, die tgraefscip van St-Pol (daer Teroaen ondere sorteirt) metten graefscepe van Buenen, daer voren tzijnen deele ghecreech, ende naer zijn doot, zo wiert zijn oudste zuene grave van Ponthieu ende van St-Pol : ende zijn tweede zuene, ghenaemt Erniculus, bedeech grave van Buenen, ende dede beede manscip den grave Aernout van Vlaenderen, nu te manne ghecommen zijnde, die welcke een zeer wijs, vroet, vertueux, couragieux, minzamich prince was, ende traude teenen wijve vrau Rosula, die dochtere van den coninck Berengier van Italien. Ende zeer corts naer die feeste van zijnder brulocht, zo quamen die Denemerckers wederomme int landt met een groote menichte van volcke van wapenen, nemende Calis ende Marcke themlieden waert, ende doende voort alomme daer omtrent al tquaetste dat zy mochten. Maer van dat die grave Aernout deze invasie gheware wiert, zo track hy met groot volck van orloghe derrewaert, verjaghende zijne vianden van daer zy ghecommen waren, ende makende hem zelve meestere ende heere van die plaetsen voorscreven, die welcke hy van dier tijt voort altijts themwaert bleef houdende, niet jeghenstaende al tghuene dat die van St-Bertin daer jeghens ghezegghen consten, uyt crachte van zekere letteren van transporte, in daten van

Houwelyk van Arnoud.

den jaere IX^c XXXVIII, zo hier voren verhaelt ende breedere verclaerst staet. Maer omme dieswille dat die Denemerckers noch niet up en hielden van in wederwrake van dies voorzeit es, daghelicx eeneghe schadelicke coursen ende sproncreyzen te doene, niet zonder groot verlies van volcke van beeden zijden, zo quam die grave Aernout van Vlaenderen endelinghe met hemlieden ten apointemente, makende Adulf, die zuene van vrau Elstrude, zijn vaders zustere, by eenen edelen Denemerckere, Sifridus ghenaemt, die eerste grave van den lande van Guyse, behoudens dat hy hem daer of manscip doen zoude, zo hy ooc dede. Dit greyde die van St-Bertin noch veel erghere dan tvoorgaende dede, want zy maintineerden ende sustineerden vastelick dat tvoornoemde landt ende graefscip van Guyse niemende an en ghinck, nochte met rechte toe en behoorde dan hemlieden, ghelijckt wel bleeck by zekere letteren van donatie daer of zijnde, in daten van den jaere VIII° IIII, zo hier voren wat breedere ghenoteert staet, maer dies nochtans al niet jeghenstaende zy en haddens anders. Ende die voornoemde grave Adulf bleef tlandt van Guyse bezittende met vrau Machtilt, zijnder huysvrau, die dochtere van den grave Erniculus van Buenen, F^s Willems, daer Rhodulph of quam, die welcke die van Guyse eerst colfdraghers maecte; zijn huysvrau was vrau Roselle, sgravens dochtere van St-Pol, daer hy een zuene by ghecreech die Eustaes hiet. 964.

Adolf zoon van Siegfried.

Anno IX^c LXVIII, starf die grave Aernout van Cleven, latende een zuene achtere die Wichman hiet, naer zijn moeders vadere, die grave van Zutphen. Ende tjaer daer naer overleet Godefroot, die derde vorst van den lande van Gheldre, ende zijn zuene Wichart quam in zijn stede. 968.

Anno IX^c LXXIII, conquesteerden Raganier met die langhe Beenen, ende Lambrecht metten Baerde, zijn 973.

973. broedere, wederomme by grooter vaylgeandise ende
Onlusten in Henegouwen. prouesse, tgraefscip van Henegauwe, mids der hulpe ende bystandicheit van den coninck Lotarius van Vranckerijcke, daer die keyser Otho metten hertoghe Bruno van Lotrijcke, zijnen broedere, haerlieden vadere, Raganier met den langhen Halse, of ghepriveert hadde nu gheleden XIIII jaeren : ende zy versloughen in een staende bataylgie by Peronne die capiteynen Garnier inde Raynolt, die tvoornoemde graefscip uyter name als voren te bewarene hadden, treckende van danen voort in Lotrijcke, daer zijt al verbuert maecten. Maer die grave Aernout van Vlaenderen daer of gheadverteirt zijnde, track hemlieden corts daer naer zo vromelick jeghens, met den grave Godefroot van Ardennen, zijnen stiefvadere, dat zy weder te Vranckerijcke waert keeren moesten, van daer zy ghecommen waren, abandonerende al haerlieden conquest, ten profijte van den Vlaminghen, dier terstont meestere of wierden, stekende tvier in Bossut, ende in meer an-
974. dere plaetsen daer omtrent. Tnaervolghende jaer, dede die keyser Otho, die tweede van dier name, zeer veel duechts ende schoonicheit die abdie van St-Baefs te Ghendt, blijckende by bezeghelde brieven daer of zijnde, in daten van den XXI^en daghe van lauwe. Ende tjaer
975. daer naer, zo vulmaecte die grave van Vlaenderen die choor van der abdie van St-Pieters te Ghendt, die zijn grootheere rechts voor zijn overlijdene hadde begonnen te fonderene, ende deed ze wieden (1) by den eerdsbisscop Albrecht van Riemen up den laetsten dach van septembre, verheffende daer met eenen die helighe weerdighe reliquien van mijnheere St-Florbert, die eerste abt van der plaetse, die welcke boven al dies voorzeit es, daer jeghenwoordelick ooc van den prince beschoncken wiert met die heerlicheden van Camphin ende van Harnen.

(1) Wyden.

Binnen dezen middelen tijt, zo deden die twee voor- 975.
noemde verjaechde princen, Raganier ende Lambrecht
van Henegauwe, al haerlieden uyterste devoir om haer-
lieden landen ende heerlicheden weder te ghecrijghene,
by adresse van eeneghe machteghe princen, die zy ten
dien fine van haerlieden ligue maecten by contracten
ende alleancien van huwelicke : want Raganier met die Houwelyken van Reynier en Lambert.
langhe Beenen voorzeit, traude vrau Havide, die doch-
tere van den grooten grave Hugues van Parijs, ghezeit
Capet ofte de Vleeschauwere, wiens zuene ooc Hugues
ghenaemt, noch naerderhandt coninck van Vranckerijcke
wiert; ende Lambrecht metten baerde, svoorzeits Raga-
niers broedere, nam te wijve vrau Gheerberghe, die doch-
tere van den hertoghe Caerle van Lotrijcke; keerende corts
daer naer ghezaemder handt, met beede haerlieden scoon-
vaders, weder te Henegauwe waert, daer Raganier by Lambert graef van Leuven.
bedwongen apointemente anderwarf voor grave omtfan-
ghen ende ghehult wiert, ende zijnen broedere Lambrecht
wiert van zijnder huysvrau weghe grave van Luevene.
Dit ghesciede int jaer ons Heeren IXc LXXVI. 976.
Anno IXc LXXXIIII, starf Wichart, die vierde vorst 984.
van Gheldre, ende zijn zuene Mengoos quam in zijn
stede. Ende binnen den zelven jaere, zo ordonneerde die
keyser Otho, die derde van dier name, eerst die zeven
ceurvorsters, ghevende een ijghelick van hemlieden int
particuliere een zonderlinghe digniteit, staet ende officie,
in der vorme ende maniere zo hier naer volcht.

Die zeven Ceurvorsters ende elcx digniteit, staet ende officie int keyserijcke.

Die eerste ceurvorster es die eerdsbisscop van Mens, Eersten keurvorst.
cancelier des rijcx over die duydtsche landen, die
welcke met die andere naervolghende heeren, vorsten

984. ende princen vermach eenen nieuwen keysere te kiesene, zo wanneer der een ghebreict, ende bovendien zo es ooc zijn officie int particuliere die rechter handt van den nieuwen ghecosen keysere van buyten te zalvene, met die helighe ghebenedyde olie, zegghende tot hem : *Die almueghende Heere Godt wille u gracie verleenen omme te mueghen wesene een weerdich keyser, die den coninck David dede zalven by der handt van Samuel, die prophete.*

Tweeden keurvorst. Die tweede ceurvorster es die eerdsbisscop van Cuelen, cancelier des rijcx int quartier van Italien, ende zijn particulier officie es den nieuwen keysere in zijnen stoel der moghenteit te zettene, zegghende tot hem : *Zit hier in dezen stoel der moghenteit, ende doet op der eerden een ijghelick goed recht ende justicie.*

Derden keurvorst. Die derde ceurvorster es die eerdsbisscop van Trieren, cancelier des rijcx over alle die Nederlanden, ende zijn particulier officie es, den nieuwen keysere te ghebenedijdene, zegghende tot hem : *Godt verleene u die gracie, dat die gheest des verstants, des raedts, des wijseits, der rechter kennesse, der sterckheit, der goedertiereneit in u dalen mach, ende dat ghy bovendien ooc vervult muecht werden met die gheest der zaligher vreese ons Heeren Jesu-Christi.*

Vierden keurvorst. Die vierde ceurvorster es die hertoghe van Bremen (twelcke tzijdert een conincrijck gheworden es), erfachtich schijnckere des rijcx, ende zijn officie es, den nieuwen keysere die croone up thooft te stellene, zegghende tot hem : *Omtfancht deze claerblijnckende croone des rijcx, ende maect dat ghy insghelijcx ooc zo blijncken muecht in allerande vromicheit ende duechden, hier up der eerden, dat ghy hier naermaels van der croone des eeuwichs levens niet ghepriveirt en wort.*

Vyfden keurvorst. Die vijfste ceurvorster es die palsgrave up den Rhijn, erfachtich hofmeestere des rijcx, ende zijn officie es, den

nieuwen ghecosen keysere eenen gouden cloot ofte bolle in die handt te ghevene, zegghende tot hem : *Neemt dezen cloot in u handt, ende maect die gheele ronde weerelt onderdanich tkeyserijcke, up dat ghy August, dat es een vermeerderare des rijcx, muecht gheheeten worden.* 984.

Die zesde ceurvorster es die hertoghe van Sassen, erfachtich maerschalck des rijcx, ofte zweertdraghere, ende zijn officie es, den nieuwen keysere zijn zweert in die handt te ghevene, zegghende tot hem : *Hout daer dat zweert der bescermesse, ende wilt daer mede alle onghelijck foortselenghe wederstane, ende teenegadere uyten rijcke weeren, zo dat recht ende redene alomme steden grijpen mach.*

Zesden keurvorst.

Die zevenste ende die laetste ceurvorster es die hertoghe van Brandenburch, erfachtich camerlinck des rijcx, ende zijn officie es, den nieuwen keysere een gouden signet an zijnen voorvinghere te stekene, zegghende tot hem aldus : *Neemt daer dat signet der ganscher ronder weerelt, twelcke ic u ten dien fine andoe, omme dieswille dat ghy alleene ter weerelt domineren zoudt, ende met onverwinnelicker macht ende moghenteit alle herisie ende ongheloovicheit daer uyte weeren.* Deze ceurvorsters aldus gheordonneirt zijnde, daer of dat die laetste ontwijffelick meer die marcgrave dan die hertoghe van Brandenburch ghenoemt wordt, zo ordonneerde die voornoemde keyser Otho ooc insghelijcx *quant et quant* alle die anderen leden ende staten srijcx, die welcke hier te lanck ware te verhalene ende zoude ooc wezen buyten onzen propooste.

Zevensten keurvorst.

Tnaervolghende jaer, zo dede vrau Rosula, die gravinne van Vlaenderen, die abdie van St-Pieters te Ghendt veel duechts, om dat zy daghelicx bidden zouden over die ziele van vrau Machtilt, harer dochtere, die welcke 985.

986. onlancx daer te voren dezer weerelt overleden was. Ende tjaer daer naer, zo wiert die coninck Lotarius van Vranckerijcke metter doot ghemeene. Ende Loys zijn zuene by vrau Emme, zijnder huysvrau, quam in zijn stede, die welcke binnen den eersten jaere van zijnder regnatie vergheven wiert, stervende zonder hoir van zijnen lichame commen zijnde, ende dienvolghende, zo behoorde die croone van rechtes weghe ghesuccedeirt thebbene up den hertoghe Caerle van Orliens, zijn
Hugo Capet. vaders broedere, indien die grave Hughes van Parijs, ghezeit Capet ofte de Vleeschauwere, F^s Hughes, daer die grave Robrecht van Angiers die vadere of was, die niet gheusurpeert en hadde by foortsen ende by ghewelt, doende hem zelven coninck croonen ghewapender handt binnen der stede van Noyon, daer die grave Aernout van Vlaenderen in gheender manieren present nochte jeghenwoordich wesen wilde, nochte ooc den coninck manscip doen, om tgroote onghelicx wille, dat den hertoghe Caerle, zijnen neve voorzeit, dies angaende by hem ghedaen ende ghesciet was : maer lacen! hy wierter endelenghe wel toe bedwonghen, by groote faicten van wapenen, ende cruele exploten van orloghe, daer hijt andersins vele te quaet zoude ghehadt hebben.
987. Dit ghebuerde int jaer ons Heeren IX^c LXXXVII. Tjaer daer naer, overleet Diederijck, F^s Diederijcx, die tweede grave van Hollant ende Zeelant, latende by vrau Hildegunde, zijnder huysvrau, die dochtere van wijlent die coninck Loys van Vranckerijcke, ghezeit van Overzee, twoe zuenen en een dochtere achtere, te wetene : Aernout, die naer hem grave wiert; heer Egghebert, eerdsbisscop van Trieren, ende vrau Aleyt. Ende binnen den
988. jaere voorscreven, up den XXX^en dach van maerte, zo betaelde die grave Aernout van Vlaenderen der naturen
Dood van Arnoud. schult, naer dat hy tlandt in goeder justicie ende pros-

periteit XVII jaer lanck bezeten hadde, ende wiert met grooten drucke ende rauwe ter eerden ghedaen in St-Laureins cappelle, binder abdie van St-Pieters te Ghendt. Vrau Rosula, zijn huysvrau, die dochtere van den coninck Berengier van Italien, hadde hem twee kijnderen ghedreghen, te wetene : Boudewijn, die naer zijn vaders doot grave van Vlaenderen wiert, noch in minoriteit ende onder zijne jaeren zijnde, ende vrau Machtilt, die voor haer vadere dezer weerelt overleden was, zo voorzeit es. 988.

Van Boudewijn metten schoonen Baerde,

DIE ZESDE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

By den overlijdene van Aernout de Jonghe, zo verstarf tgraefscip van Vlaenderen up Boudewijn, zijnen eeneghen zuene, noch wesende onder zijne bejaerthede, twelcke cause ende occasie was datter alomme veel diversche groote questien, dissensien ende seditien up resen binnen den lande, alzo wel ter opziene van zijne voochdiescepe als andersins in menegherande maniere, ghelijck ghemeenlijck ghebuert daer die princen kijnderen zijn, ende onder andere zo wasser een edelman, ghenaemt Eilbodo, castelein van Cortrijcke, die welcke hem zelven vry libre heere maecte van den voorscreven stede, metsghaders ooc van al tghuene datter meer of dependeert ende annecleeft, stervende zeer corts daer naer, maer dies niet jeghenstaende, zo wilden die voornoemde van Cor-

Kortryk scheydt zich van den graef af.

988. trijcke noch blijven in die libertheit ende vryheit, daer zy hemlieden in ghestelt hadden, zonder metten jonghen grave ofte zijne gouverneurs, voortan yet meer te doene thebbene, ende omme dieswille, dat die van Haerlebeke hemlieden daer inne contrarie vielen, zo stelden zijt daer by nachten al in gloeyen, noch sprincen casteel, noch kercke sparende: zo dat heer Bughecin, priestere ende prochiepape aldaer, ghenouch te doene hadde eer hy die reliquien van mijnheere St-Bertolf saulveren conste van den viere, die welcke noch ten daghe van hedent rustende zijn tSt-Pieters te Ghendt. Deze trouble ende rebellicheit gheduerde aldus eenen langhen tijt, ten grooten achterdeele ende verdriete van veel lieden van eeren, maer zy en haddents anders; wie zijt claechden, zy en claechdent haerlieden vrienden niet: want die ghuene, die tzelve behoorden belet thebbene, waren zelve die eerste ende die meeste, die daer haerlieden zelfs eyghen profijt mede deden, ghelijc ment ghemeenlick ziet ghebueren. Godt beteret! Binnen dezen middelen tijt, wiert die grave Aernout van Hollant ende Zeelant, van die Vriesen versleghen ende begraven in die abdie te Egmont, voor den outaer van mijnheere St-Jan Baptiste, latende twee zuenen achtere by vrau Lutgarde, zijnder huysvrau, die dochtere van den keyser Theophanus van Constantinoble ende van Griecken, daer of dat die oudste, ghenaemt Diederijck, naer hem tlandt regierde, ende die joncste, gheheeten Sifridus, wiert ruart (1) ende gouverneur generael van Camerlinclant ende van Vrieslant, ende bovendien ooc die eerste heere van Bredenrode. Ende tderde jaer daer naer, starf Hughes van

991. Angiers, ghezeit Capet ofte de Vleeschhauwere, coninck van Vranckerijcke, ende Robrecht, zijn zuene, anne-

Arnoud, graef van Holland, sneuvelt in den stryd tegen de Westvriezen.

Oorsprong van het huys van Bredcrode.

(1) Rust bewaerder.

veirde die croone naer hem, die welcke corts daer naer huwede met vrau Rosula, die in haer coronement vernaemt ende Susanna gheheeten wiert, die moedere van den grave Boudewijn van Vlaenderen, die welcke nu ten manne ghecommen zijnde, zeer lichtelick alle die voorscreven seditien ende meuterien, binnen zijnen lande te nederleyde, by vromicheit van wapenen ende scherpe exemplaire justicie; hy was die lancste, die vromste, die verstandichste, ende die couragieuste prince in zijnen tijt van alle die weerelt, draghende duergaens zulck een uytnemende schoonen baert, dat hyder die toename of behielt. Hy ordoneerde eerst dat rudderscip in Vlaenderen, stellende daer voort in alle steden ende dorpen eerbare, wijse, conscienciense jugien ende andere officiers, omme een ijghelick goet recht ende wet te doene, zonder eeneghe simulatie ofte dissimulatie : ende te Brugghe, ordonneerde hy XIII erfachtighe scepenen, ende al zo veel raeden uyt die neghen leden van der stede, te wetene : die vijf eerste uyter poorterie, ende die naervolghende uyter vier groote neeringhen, uyten vleeschauwers, vischcoopers, uyter XVII smalle neeringhen, uyten hamere, uyten ledere, uyter naelde, uyten backers ende uyten makelaers; nemende uyt elc let een, met expresser previlegie dat die voornoemde XIII scepenen zouden vermeughen alle jaeren onder hemlieden eenen burchmeestere te kiesene, die themlieden ghelieven ende goetdincken zoude, wesende nochtans van haren ghetale, ende die voornoemde raeden ooc van ghelijcken. Dit aldus al ghepasseirt zijnde, zo traude die voorzeide grave Boudewijn van Vlaenderen vrau Ogine, die dochtere van die hertoghe Ghijsbrecht van Luxemburch ende zustere van vijf zeer edele wel vermaerde princen, daer of dat die oudtste heer Adelbert hiet, bisscop van Mets in Loreynen; die tweede Fredrijck, naermaels hertoghe van Lotrijcke; die derde

991.

Muyteryen gedempt.

Ridderschap eerst in Vlaenderen.

Dertien erfachtige schepenen te Brugge.

Houwelyk van Boudewyn.

991. Heyndrick, hertoghe van Beyeren; die vierde Diederijck, hertoghe van Luxemburch, ende die vijfste Ghijsbrecht, grave van Salines, in Hooch Bourgoengnen. Haerlieden joncste zustere was ghenaemt vrau Ghijsle.

1002. Anno X^c ende twee, zo verstarf tconincrijcke van Bourgoengnen up den coninck Robrecht van Vranckerijcke, byder aflijvicheit van Heyndrick Capet, zijnen ouden oom, ende hy maecter anderwarf een hertochdom of, erfvende daer inne Robrecht, zijn joncste zuene, met expresser condicie nochtans, dat hy ende alle zijne naercommers, hertoghen van Bourgoengnen, die croone van Vranckerijcke daer of in der eeuwicheit manscip doen zouden, twelcke hy met grooter danckbaerheit accepteirde, doende den coninck, zijnen vadere, daer jeghenwoordelick, teerste manscip van den hertochdomme voorscreven.

Bourgondie komt weder aen de kroone van Vrankryk.

1003. Tnaervolghende jaer, overleet te Compiengne vrau Susanna (eerst Rosula ghenaemt), die coninghinne van Vranckerijcke, ende wiert begraven tSt-Pieters te Ghendt, by Aernout de Jonghe, grave van Vlaenderen, haren eersten man. Binnen den zelven jaere, up den eersten dach van wedemaent, zo was men in Vlaenderen al te zeere ghequelt metten watere. Ende tjaer

Dood der oude gravin van Vlaenderen.

1004. daer naer volghende, starf die grave Wichman van Cleven, ende Coenraert, zijnen zuene, quam in zijn stede, die hy ghehadt hadde by landgravens dochtere van Duringhe, zijnder huysvrau.

1005. Anno X^c V, zo schiet Otho, die zuene van den hertoghe Caerle van Lotrijcke, van dezer weerelt zonder kijnderen, ende vrau Gheerberghe, zijn eenighe zustere, die huysvrau van den voorscreven Lambrecht metten Baerde, grave van Luevene, behoorde hem dienvolghende in als ghesuccedeirt thebbene, indient haer die keyser Heyndrick, die tweede van dier name, niet belet en hadde, makende den grave Godefroot van Ardenne, F^s Godefroot by vrau

Oorlogen na de dood van Otto, om Neder-Lotharingen.

Machtilt, die wedewe van wijlent die grave Boudewijn 1005.
van Vlaenderen, ghezeit de Jonghe, ghewapender handt
hertoghe van Lotrijcke, met al tghuene datter meer of
dependeirt ende annecleeft, haer anders niet latende
tharen deele dan tgraefscip van Luevene, dat haer vadere
binnen zijnen levene met haer in huwelicke ghegheven
hadde. Maer Lambrecht, haer man, met dit partagie niet
te vreden zijnde, dede zo vele by zijnder grooter vromicheit
ende vaylgeandise, dat hy bovendien ooc die steden van
Bruessele, Antwerpen ende Nivelle themwaert ghecreech.
Twelcke al verhoorende die coninck Robrecht van Vranc-
kerijcke, namt buytermaten qualick, dat thertochdom
van Lotrijcke, wesende tprincepaelstc deel van Oost-
vranckerijcke, aldus by diversche princen ghespleten,
ghedeelt, ende van der croone ghesepareirt wiert, zon-
dere zijnen wille, wete ende consente; ende zwoer by zijn
edeleit, dat hy die voorstelders van dien behoorlick daer
of corrigieren ende punieren zoude, in al zo varre als hem
Godt tleven spaerde : ende dienvolghende, zo omtboot hy
den grave Boudewijn van Vlaenderen dat hy hem daer
inne zoude willen assisteren ende ghehulpich wesen, up
grootelicx jeghens hem te verdienene. Die grave deze omt- Vrankryk vraegt de hulp van Boudewyn.
biedinghe verstaen hebbende, track ten eersten dat hem
meughelick was, over die riviere van der Schelde, jeghens
den hertoghe Godefroot van Lotrijcke, zijn vaders alve
broedere, van zijn moeders weghe, hopende by sconincx
wille ende danck, ondertusschen zijn zelfs eyghen palen
ende limiten te verbreedene, zo hy ooc dede : want hy
conquesteerde tcasteel te Eenham, tlandt van Aelst,
Valenchin, met meer andere stercten ende forteressen
van die jurisdictie van Lotrijcke, eer anderstont dat die
coninck met zijnder armeye te velde gheraken conste.
Als die keyser Heyndrick deze nieumare verhoorde, zo,
en faylgierde hy niet van hem haestelick te secourse te

1005. commene, die hy zelve onlancx leden totten hertochdomme in questie ghepromoveirt hadde, slaende sterck tsiedgie (1) voor die stede van Valenchien, daer die grave van Vlaenderen doen ter tijt binnen was, die welcke hem zelven als een clouk, vaylgeant capiteyn nieuwers in en verzaechde, maer wederstont zijne vianden zo couragieuselick ende zo vromelick mids der hulpe ende bystandicheit van den coninck Robrecht van Vranckerijcke ende van den hertoghe Richart van Normandien, dat zy met scade ende met scande van danen vertrecken moesten, zonder yet anders te bedrivene. Dit ghesciede
1006. int jaer ons Heeren X° VI. Ende tnaervolghende jaer, in
1007. die maendt van ougst, zo quam die keyser voorzeit weder nederwaert met een groot eyrcracht van volcke van orloghe, hebbende by hem ooc die bisscop Nodigerus van Luycke, met veel volcx van wapenen te peerde ende te voet, omme by dier middele hem zelven te bet te meughen wreken van der grooter injurie, scade ende scande die hem ende de zijne, by den grave van Vlaenderen, tvoorleden jaer, toeghecommen ende ghesciet was, nemende reghelrecht zijnen wech naer zijn casteel te Nieuburch, staende up die riviere van der Leye, neffens die havene van Ghendt, met een zeer vast betrauwen dat hy van danen, wel by der tijt der stede meestere worden zoude : maer hy miste by der grooter prouesse ende vromicheit van den grave van Vlaenderen, die welcke hem van overe dandere zijde van den watere, uyt zijne stercten ende forteressen, zo schoffierlicke vele te doene gaf, dat hy qualick yewers gheboeyen (2) conste, in zulcker wijs, dat hy endelinghe wel merckende dat daer niet dan pijl ende loot te halene en was, met cleender apparentie van eenichsins tzijnder intentie te mue-

(1) *Tsiedgie*, fr. *siége*. — (2) Verroeren.

ghen gherakene, met alle zijn leghere ten platten 1007.
lande waert intrack, vanghende, roovende, pijlgierende, afloopende, destruerende ende verbarnende, aldaer hy gheraken conste, uytghesteken ende ghereserveert alleenlick die capelle van mijnheere Ste-Lieven tHoutem, die welcke nochtans drie van zijnder crijgslieden insghelijcx ooc wel meenden berooft thebbene; maer het wiert hemlieden miraculeuselick belet by een subite ende ovoorsienighe blindichede ofte blinthede, die hemlieden toequam, zo dat zy zonder leetsman uyter voornoemde capelle niet gheraken en consten. Die keyser voorzeit, hier of gheadverteirt zijnde, quam haestelick derrewaert, sturtende daer zijn vierich devoot ghebet, voor hem zelven ende voor alle de zijne, niet zonder groote ghiften ende gaven, die hy mijnheere Ste-Lieven schanck, ter verzoeninghe van dies voorzeit es. Treckende van danen voort reghelrecht tzijnen lande waert, met een omsprekelicken grooten buyt, van allerande beesten ende anders, metsgaders ooc zeer veel rijcke machtighe ghevangenen, twelcke cause was dat die grave Boudewijn van Vlaenderen, corts daer naer up goet verzekert saulf conduyt te Aken by den keyser ging, presenterende hem die stede van Valenchien weder te ghevene in zijn handen, indien hy hem zijne voornoemde ghevanghenen restitueren wilde : die keyser hier uyt te wel merckende ende considererende die groote jooneste ende affectie, die de voorzeide grave als een goet, oprecht, vertueus, natureel prince ende heere, tot zijnen subjecten ende onderzaten draghende was, en restitueerde hem niet alleene zijne ghevangenen costeloos ende scadeloos, maer schanck hem bovendien ooc zeer liberalick ende mindelick die stede van Valenchien, omme voortaen van srijcs weghe by hem ghepossesseirt ende ghehouden te wordene, mids trauwe ende manscip, twelcke hy den

Boudewyn in zyn bezit van Valencyn herkend en met de Zeeuwsche eylanden begiftigd.

1007. keyser daer jeghenwoordelick dede met grooter danckbaerheit, blijvende hem van dier tijt voort veel meerdere vrient in alle zijne affairens, dan hy oyt daer te voren viant gheweest hadde, al zo wel ter defencie ende bescermenesse van den hertochdomme van Lotrijcke als anders. Ende die keysere, dit groot faveur wel ghewaer wordende, gaf hem boven al dies voorzeit es, noch in recompense van dien tlandt van Walcheren te leene, met alle die andere eylanden van Zeelant, daer naermaels groote questien ende gheschillen uyt ghesproten zijn, die meneghen tijt gheduerden, tusschen die Vlaminghen ende Hollanders, die welcke zelve mainteneerden die naerste te zijne van die voorscreven eylanden, uyt crachte van zekere pretense donatie, hemlieden tanderen tijde ghedaen by den keyser Loys de Goedertierene, coninck van Vranckerijcke ende hertoghe van Brabant. Ende

1008. tjaer daer naer, zo wierden die helighe weerdighe reliquien van mijnheere Ste-Lieven ende Ste-Brixis, uyter cappelle tHautem tS^te-Baefs te Ghendt ghebrocht, met grooter eere ende weerdicheit, by den abt Erembaut aldaer, ende dat in die presentie ende jeghenwoordicheit van den grave Boudewijn van Vlaenderen ende van vrau Ogine, zijnder huysvrau, metsgaders ooc van alle die edele heeren, vrauwen ende joncvrauwen van den hove, die welcke zo veel an den prince ende an der princesse verworfven dat zy die van den voorscreven cloostere al haerlieden scade oprechten (1), die zy gheduerende de voorgaende orloghen van haerlieden goedingen ofte pachthoven ghedoocht ende ghesupporteirt hadden. Binnen den zelven jaere, zo regneirde zulck een moordadighe pestilentie, dater qualick volckx gheneuch te lijve bleef, om die dooden te begraven. Godt ghedencke alle kersten ghelooviyghe zielen!

Reliquien van den H. Livinus te Gend gebragt.

Pest.

(1) Goed deden.

Int jaer ons Heeren X^c IX, starf vrau Machtilt, die 1009.
dochtere van den hertoghe Herman van Sassen, ende Dood der weduwe van graef
die huysvrau van den grave Boudewijn van Vlaen- Boudewyn den Jongen.
deren, ghezeit de Jonghe, ende daer naer ooc van den
grave Godefroot van Ardennen, ende licht begraven
tS^te-Pieters te Ghendt, by haren laetsten man, voor
Onser Liever Vrauwen outaer.

Anno X^c XIII, zo grecreech die hertoghe Robrecht van 1013.
Normandien, by Arlaete zijnder concubine, een bastaerde
zuene, die Willem hiet, toecommende man van vrau Willem.
Machtilt, die dochtere van Boudewijn van Rijssele,
ghezeit de Goedertierene, naermaels grave van Vlaenderen. Deze Willem conquesteirde die croone van Inghelant metten zweerde by grooter prouesse, vromicheit ende vaylgeandise; zo dat hy ter cause van dien, die edele bastaert van Normandien ghenaemt wiert. Zo wy in tijden ende stonden noch breeder hooren zullen, indient Gode belieft. Up den XXVIII^en dach van september, int naervolghende jaer, maectet zulck een afgrij- 1014.
selick tempeest van winde in zee, dat die vlaemsche Zeetempeest.
dijcken te veel (1) steden inne liepen, ter eeuwigher ruine van menigen rijcken wel ghestelden landsman. Omtrent dezen tijt, vercreech die bisscop Herluyn van Camerijcke, boven zijne gheestelicke preminentie, ooc die temporele hoocheit ende jurisdictie alle zijn voornoemde diocese duere, wel tooghende by dien dat hem die tijdelicke glorie van dezer werelt veel naerder ginck dan die eeuwighe, zo hy ooc inder waerheit dede. Of Godt vergave dat hy niet meer discipulen achter ghelaten en hadde dan hy haren up zijn hooft drouch.

Anno X^c XVII, schanck die grave Boudewijn van 1017.
Vlaenderen, den cloostere te Dronghene by Ghendt, eenen

(1) Op veel plaetsen.

1017. tant van mijnheere S'-Jan den Doopere. Ende up den zelven tijt, zo vertoochde haer in die lucht eene comete ofte sterre metten steerte. Tvijfste jaer daer naer vol-
1022. ghende, wiert Mengoos, die vijfde vorst van den lande van Gheldre, metter doot ghemeene, naer dat hy by vrau Gheerberghe een zuene ghehadt hadde, Wikingus ghenaemt, die welcke naer zijn vaders doot tlandt regierde, ende een dochter die Adeleyse hiet, die religieuse wiert.
1027. Anno X° XXVII, zo wierter een huwelick gheconcipieert, gheaccordeirt ende ghesloten tusschen Boudewijn van Rijssele, ghezeit de Goedertiere, sgravens zuene van Vlaenderen, ende vrau Adelie, sconincx Robrechts dochtere van Vranckerijcke. Ende omtrent den zelven tijt, verjouch die bisscop Harduyn van Noyon ende van Doornijcke een van sconincx officiers by foortsen uyter stede van Noyon, twelcke die coninck zo overqualick nam, dat hy hem ter cause van dien, niet alleene en priveerde van den staet ende digniteit daer hy inne ghezeten was, maer dede hem bovendien ooc bannen uyt alle zijne landen ende heerlicheden up die verbuerte van zijn lijf. Maer dies al niet jeghenstaende, zo wiert die paeys noch endelinghe ghemaect by tusschenspreken van den grave van Vlaenderen ende van zijnen zuene, die onlancx leden sconincx dochtere ghetraut hadde, ghelijck voorzeit es. Twelcke alzo ghedaen zijnde, zo schanck die ghereconcilieerde bisscop die voornoemde grave, in recompense van dien voor hem ende zijne naercommers, graven van Vlaenderen, tot in die derde graet incluus, al zulck recht, cause ende actie, als hy hadde, ende pretenderen mochte, an Cortrijcke, Putthem, Oudenaerde, Comene, Heyne, Haeltre, Nevele, Deynse, Spiers, Maldeghem, Torhout, Oudenburch ende Ardenburch, uyt crachte van zekere donatie, den bisdomme van Doornijcke ghedaen, by den keyser Loys de Goedertiere,

Boudewyn den Jongen trauwt de dochter van den koonink van Vrankryk.

coninck van Vranckerijcke ende hertoghe van Brabant, 1027.
int jaer ons Heeren VIIIc XL. Tnaervolghende jaer, ver- 1028.
jouch die grave van Vlaenderen uyter stede van Berghen, alle die canuenicken van Ste-Maertens ende van Ste-Winnocx, om haerlieden dissoluut, scandeleux, quaet, ongheregheIt leven wille, fonderende daer een cloostere ter eeren van den voornoemde Ste-Winnocx, wiens helighe reliquien hy insghelijcx ooc daer dede bringhen uyter kercke van mijnheere Ste-Maerten voorzeit, twelcke alzo ghedaen zijnde, zo omtboot hy een toeveel mueniken uyter abdie van Ste-Bertin tSte-Omaers, die hy daer inne stelde, onder eenen abt die Roderijck hiet, ghevende hemlieden alle die gheestelicke goedinghen van die voorscreven verjaechde canuenicken, metsgaders ooc al tincommene van der kercke te Wormholt. Binnen den zelven jaere, repareerde die voorzeide grave van Vlaenderen tcloostere te Marchienes by Duway, up der riviere van der Scarpe, dat die Normannen ende Denemerckers laest verbarnt ende ghedestrueirt hadden, ende wilde dat van dier tijt voort, een cloostere van muenicken zoude wesen, niet jeghenstaende dat tot dier tijt toe altijts een vrauwen cloostere geweest hadde, ende dienvolghende zo stelde hy daer inne een ghedeel muenicken, uyter abdie van Ste-Vedast te Atrecht, ondere eenen abt ghenaemt Leduyn. Ende int ende van den voorscreven jaere, wierden die canosien te Lens, in Artois, eerst ghefondeirt.
Tjaer daer naer, overleet Raganier met die langhe Beenen, 1029.
grave van Berghe ofte Henegauwe, ende vrau Richilt, Dood van den graef van Henegauwe.
zijne eeneghe dochtere by vrau Havide zijnder huysvrau, quam in zijn stede, die welcke naermaels gravinne van Vlaenderen wiert, zo wy by der tijt noch breedere hooren zullen, indien ons die Heere tleven spaert.

Anno Xc XXX, schiet van dezer weerelt Robrecht van 1030.
Angiers, ghezeit Capet ofte die Vleeschauwere, coninck

1030. van Vranckerijcke, die welcke binnen zijnen levene drie wijfs ghehadt hadde, deene naer dandere, daer of dat die eerste ghenaemt Constance, hem drie zuenen ghedreghen hadde, te wetene : Heyndrick, die naer hem

Kinderen van Robert.

regneerde, Hughes die hertoghe van Orliens, ende Robrecht die hertoghe van Bourgoengne : ende vrau Rosula zijn tweede huysvrau, wedewe van Aernout de Jonghe, grave van Vlaenderen, die in haer coronement vernaemt ende Susanne gheheeten wiert, en drouch hem noyt kijnt; maer van vrau Adelie, die gravinne van Noyon, zijn derde huysvrau, quam een dochtere van haer name, die welcke ghetraut hadde Boudewijn van Rijssele, ghezeit die Goedertiere, die toecommende grave van Vlaenderen. Binnen den zelven jaere dede die grave van Vlaenderen veel duechden die collegiaele kercke van mevrauwe Ste-Walburghe te Veurne, ende zeer corts daer

Dood der gravin van Vlaenderen.

naer, overleet vrau Ogine, zijn huysvrau, die welcke hy met grooten drucke ende rauwe dede begraven tS^te-Pieters te Ghendt, by vrau Ghijsle, haer zustere.

1034. Anno X^c XXXIIII, zo wiert dat casteel van Eenham gheel ende al afgheworpen, ghedestrueirt ende ten nieten ghebrocht by den grave Boudewijn van Vlaenderen, die

1036. welcke tweede jaer daer naer, dezer weerelt overleet up

Dood van Boudewyn.

den XXX^en dach van mye, naer dien dat hy tlandt in goeder justicie ende policie XLVIII jaer lanck zeer discretelick ende vromeliek gheregiert ende ghehouden hadde, ende wiert met grooter eere ende weerdicheit ter eerden ghedaen in Ste-Laureyns cappelle, binder abdie van mijnheer Ste-Pieters te Ghendt, by vrau Ogine, zijnder huysvrau, die dochtere van den hertoghe Ghijsbrecht

Zyne afstammelingen.

van Luxemburch, daer hy drie zuenen ende twee dochters by ghehadt hadde, te wetene : Boudewijn van Rijssele, ghezeit die Goedertiere, die naer hem grave wiert; Kaerleman, die jonck starf; heer Aernout, die eerdsbisscop van Trieren; vrau Ogine ende vrau Lutgarde.

Van Boudewijn van Rijssele,

GHEZEIT DIE GOEDERTIERE

DIE ZEVENSTE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Boudewijn ghezeit van Rijssele, naer die plaetse van 1036.
zijnder gheboorte, ofte die Goedertiere om zijne groote duechden, godtvruchticheit ende goedertierentheits wille, succedeirde zijnen vadere int graefscip van Vlaenderen, ende voort in alt ghuene datter meer of dependeirde ende annecleefde. Hy was een zeer gheschict, wel ghecondicioneert, goddelick prince, ende bovendien ooc die meeste ende die vroomste man van wapenen van alle zijne voorzaten, altijts gheneghen tot die vervoorderenghe ende vermeerenghe van den dienste Gods met vrau Adelie zijnder huysvrau, daer die van Ste-Baefs te Ghendt, wel met allen rechte dat eerste oirconscip ende ghetughenesse of gheven meughen, die welcke van hemlieden int beghinsele van haerlieden regnatie met veel diversche schoone goedinghen beghift ende beschoncken wierden, blijckende by zekere letteren daer of zijnde in daten van den jaere X^c^ XXXVII. Tweede jaer daer naer, 1039.
overleet die grave Diederijck van Hollant ende Zeelant, die man van vrau Withilde, die dochtere van wijlent den keyser Ottho, die tweede van dier name, daer hy twee zuenen by ghehadt hadde, te wetene: Diederijck, die naer hem grave van Hollant ende Zeelant wiert, die vierde van dier name, ende Floreins, die toecommende grave van Oostvrieslant. Ende up den derden dach van november int jaer ons Heeren X^c^ XLII, reesser 1042.
zulck een vreeselick tempeest in zee, dat die vlaemsche

1042. Dykbreuken. dijcken ende dunen, te veel steden schuerden ende inne liepen, zo datter ontallicke veel beesten, metsgaders ooc eeneghe menschen, in die vloet verdronken ende versmoorden, ende veel bezaeythede, wierter allomme bedorven. Zeer corts naer dezen, starf die hertoghe Robrecht van Normandien, zuene van Richaert, die tweede van dier name, zonder wettelick hoir achter te latene; dies wiert Willem, zijn bastaerde zuene (daer wy voren wat of vermaent hebben), in die possessie van den lande ghestelt, by den coninck Heyndrick van Vranckerijcke ende den grave van Vlaenderen.

1044. Hongersnood. Anno X° XLIIII, regneirder een groote famine al Vranckerijcke ende Duydtschlant duere, ende up den zelven tijt schiet van dezer weerelt Gooselin van Ardennen, die hertoghe van Lotrijcke, alve oude oom van den Godfried, hertog van Neder-Lotharingen. grave van Vlaenderen, ende Godefroot zijn zuene, ghezeit die Stoute, quam in zijn stede. Tnaervolghende jaer,
1045. wiert die grave Conraert van Cleven metter doot ghemeene, ende Diederijck zijn zuene, by sgraven dochtere van Seyn, regierde tlandt naer hem. Int voorzeide jaer, zo hielp die grave Boudewijn van Vlaenderen die grave Diederijck van Hollant, Oostvrieslant conquesteren metten sweerde, ten profijte van Floreins zijnen broedere,
1046. die daer heere of wiert. Tjaer daer naer, starf die grave Dood van Henrik, graef van Leuven. Heyndrick van Luevene, die zuene van Lambrecht metten Baerde by vrau Gheerberghe zijnder huysvrau, ende vadere van Lambrecht ende van vrau Machtilt; daer of dat Lambrecht vrau Ide traude, die dochtere van wijlent den hertoghe Gooselin van Lotrijcke, daer hy twee kijnderen by creech, te wetene: Heyndrick, die naer zijn vaders doot grave van Luevene wiert, ende vrau Ide, die toecommende huysvrau van den grave Boudewijn van Henegauwe, ghezeit dOnnoosele, erfachtich grave van Vlaenderen, maer van zijn oom Robrecht de Vriese

verjaecht, zo wy by der tijt noch breedere hooren zullen 1046.
alst Gode gelieft. Binnen den zelven jaere, overleet Wikingus, die zesde vorst van den lande van Gheldre, vadere van Wichart, die naer hem tlandt anveerde, ende van heer Willem, die bisscop van Utrecht. Ende int ende van den voorscreven jaere, zo rebelleerde die hertoghe Godefroot van Lotrijcke, ghezeit de Stoute, Opstand van Godfried.
mids der hulpe van den grave van Vlaenderen, zijnen neve, jeghens den keyser Heyndrick van Roome, die derde van dier name, om tvercorten van zijne palen ende limiten; inne nemende by crachte ende by ghewelde tgheele landt van Aelst tot die riviere van den Dendere, metsgaders ooc tcasteel van Nieuburch, staende up die riviere van der Leye, neffens die havene van Ghendt, ende dat by den toedoene van den Burchgrave Lambrecht aldaer. Die keyser deze nieumaere verhoorende, quam haestelick nederwaert met veel volcx van wapenen, omme Lotrijcke ende Vlaenderen tzamen plat of te loopene ende teenegadere te bedervene, maer die voornoemde princen vielen hem zo dapperlick up tlijf dat hy hem zelven metter vlucht saulveren moeste, zonder yet anders te bedrivene, twelcke hem zo buytermaten zeere speet, dat een wondere was; maer hy en hadts anders als doen. Binnen den zelven jaere, wiert er een huwelick gheaccordiert ende ghesloten tusschen vrau Machtilt, sgraven dochtere van Vlaenderen, ende den hertoghe Willem van Normandien, die men den edelen bastaert hiet, nu omtrent XXXIII jaer oudt zijnde; maer heer Malghur, die bisscop van Roaen, zijn vaders bastaerde, misjoonde hem zo viandelicke zeere alle zijn groot gheluck ende voorspoet, al zo wel angaende tvoorscreven, als nopende den hertoghdomme van Normandien, hem onlancx leden toeghecommen, meer by faveure ende adresse dan by rechte ofte hoirie,

1046. zo voorzeit es, dat hy hem uyt puerder haet ende nijt int verwatene stelde, onder tdexele van eeneghe gheinventeerde ende wel ghepallieerde redenen, die hy daer toe wiste te allegierene, daer inder waerheit niet of en was. Twelcke die hertoghe Willem zo qualick nam, dat hy den voornoemde bisscop zijnen oom, niet alleene en privierde van al dat hijs hadde, maer bovendien ooc uyten lande verjouch, niet jeghenstaende dat hem tzelve naerderhandt zeer hertelicke leet was.

1047. Tnaervolghende jaer, confisquierde die keyser Heyndrick (daer wy voren of vermaent hebben) thertochdom van Lotrijcke, omme die cause ende redene voren verhaelt, ghevende dat Frederijck van Luxemburch te leene, die broedere van wijlent vrau Ogine, sgraven moedere van Vlaenderen, maer dies al niet jeghenstaende, zo bleef Godefroot van Ardennen, ghezeit de Stoute, noch altijts houdende metten sweerde, want hy tghemeente mede hadde. Ende up den XV^{en} dach van meye daer naer, zo wiert die grave Diederijck van Hollant ende Zeelant, die vierde van dier name, te Dordrecht versleghen van de Cuelenaers ende Luyckenaers, by den instekene van den voornoemde keysere Heyndrick, omme dieswille dat Floreins, svoorzeits Diederijcx broedere, ghezeit de Groote, heere van den lande werden zoude: daer den keyser een goet vrient an hadde, ghemerct dat hy vrau Gheertrude ghetraut hadde, die dochtere van den hertoghe Bernaert van Sassen, skeysers broedere. By deze ende dierghelijcke middelen, zochte die keyser allomme errewaert overe vrienden te makene, ten besten dat hem meughelick was, in prejudicie van Godefroot van Ardennen ende van den grave van Vlaenderen, jeghens den welcken hy corts daer naer anderwarf nederwaert quam met een omsprekelicke groote menichte van volcke van wapenen te peerde ende te voet, maer by den tusschen sprekene van

Fréderik van Luxemburg.

onzen helighen vadere, den paeus Leo, wiert er een generale paeys tusschen hemlieden ghemaect, mids restitutie van al zulcx, als er gheduerende die voorgaende oorloghe by die Lotrijckers ende Vlaminghen inghenomen hadde gheweest; twelcke die grave van Vlaenderen nemmer meer en zoude gheaccordeert, nochte gheconsenteert hebben, ten hadde gheweest ter eeren ende weerdicheit van den paeus voornoemd, die daer mede present ende jeghenwoordich was, treckende van danen te Henegauwe waert by die gravinne vrau Richilt, zijnder nichte, ende fonderende in die stede van Berghen aldaer, die cappelle van Ste-Venaut. Deze zake aldus al ghepasseirt zijnde, zo dede die grave van Vlaenderen in zijnder presencie ende jeghenwoordicheit, die helighe weerdeghe reliquien van mijnheere Ste-Florbert, die eerste abt van Ste-Pieters ende Ste-Baefs te Ghend, verheffen ende van Ste-Baefs tSte-Pieters brenghen by den bisscop Boudewijn van Noyon ende van Doornijcke, int jaer ons Heeren Xe XLIX, up den XIIen dach van meye, die welcke zy noch ten daghe van hedent celebreren ende vieren tzijnder eeren. Omtrent dezen zelven tijt, wiert heer Lietbert bisscop van Camerijcke ghemaect, ende was een zeer helich man van levene, ende Jan van Artois hadde hem gheerne zijne tijdelicke preminentie ontnomen : maintenerende daer zelve die naerste ofte zijne, maer die grave van Vlaenderen wasser met zulcke machte ende crachte jeghens dat hy hem uyt alle zijne landen ende heerlicheden verjouch met confiscatie van al dat hijs hadde. Ende tnaervolghende jaer, maecte men tclooster te Eechoute, in die voorbonghen van de stede van Brugghe, wiens bevanck doen ter tijt nieuwernaer zo varre en strecte als nu doet.

1047. Vrede door den Paus Leo III bewerkt.

1049.

1050. Fondatie van de abdy den Eekhoute, te Brugge.

Anno Xe LI, overleet Herman die grave van Henegauwe, van vrau Richilt zijnder huysvrau weghe, die eeneghe 1051.

1051. dochtere van wijlent die grave Raganier met die langhe Beenen, latende een zuene by haer achtere, die Roegier hiet, ende een dochtere, ghenaemt Machtilt. Ende van dat die grave van Vlaenderen van dezen overlijdene gheadverteert wiert, zo track hy van stonden an derrewaert met een groot eyrcracht van zijnen volcke, daer een ghedeel Lotrijckers mede ondere waren, brenghende zonder eeneghe resistentie tgheele land tzijnder obedientie ende onderdanicheit, ende makende *quant et quant* een huwelick tusschen vrau Richilt svoorzeits Hermans wedewe, ende Boudewijn zijnen oudsten zuene. Als die keyser Heyndrick deze zaken verhoorde, zo wiert hy met veel meerder gramscip omtsteken dan hy oyt daer te voren gheweest hadde, omme dieswille dat tgraefscip van Henegauwe (daer hy hem zelven gheweldich heere of gemaect hadde) metten keysericke ghinck, ende dienvolghende zo maecte die keyser derdewarf (1) alle zijne gereetscepe, omme ten eersten dat hem mueghelick wezen zoude, weder met machte nederwaert te commen wrekene van dezer grooter injurie ende oultragie, calengierende anderwarf dat hertoghdom van Lotrijcke omme die cause ende redene voorscreven, ende ervende daer wederomme van nieuws inne Frederick van Luxemburch, die welcke terstont van eeneghe steden omtfangen ende ghehult wiert, meer uyt vreese ende omtsich dan uyt joonste ofte liefde. Ende binnen dezen

Boudewyns zoon verovert Henegauwen.

1052. middelen tijt, zo dede die paeus Leo, om die keyser te ghelievene, den grave van Vlaenderen in den ban van der heligher kercke stellen met zijnen zuene Boudewijn, vrau Richilt, zijn scoondochtere, ende voort alle die ghuene die hemlieden wel wilden, by den bisscop Lielbert van Camerijcke. Eensdeels uyt crachte van zekere

Boudewyn met de zynen in den ban der heylige kerk.

(1) Voor den derden keer.

decretale ende paeuselicke ordonnantie, tanderen tijden 1052.
ghemaect by den paeus Gregorius, die eerste van dier name, jeghens die omtscakers van wedewen ende weesen, daer voren dat hy den voornoemde grave met zijnen voorzeiden zuene insghelijcx ooc hielt, ghemerct dat haerlieden orloghe ende wapenen cause ende occasie gheweest hadden van den huwelicke, ghesciet tusschen den voorscreven Boudewijn ende vrau Richilt, gravinne van Henegauwe, ende eensdeels ooc ter cause van der consanguiniteit die tussehen beede die voornoemde contractanten was : want vrau Richilt stont rechtelicke rechtzweer van vrau Havide harer moedere weghe, jeghens den coninck Robrecht van Vranckerijcke, ghezeit Capet, die vadere van vrau Adelie, daer Boudewijn haren jegenwoordeghen man of ghecomen es, in zulcker wijs dat haerlieden huwelick niet en behoorde gesciet thebbene zonder dispensatie van onzen helighen vadere, den paeus van Rome, al haddet voort al goet gheweest, dat neen. Dit ghebuerde int jaer ons Heeren X° LII, als die abt Bavo van Ste-Bertin tSte-Omaers die helighe weerdighe reliquien van mijnen voornoemden heere Ste-Bertin verhief, die welcke daer die eerste fondateur ende abt van der plaetse gheweest hadde, doen ter tijt Sithiu ghenaemt. Tnaervolghende jaer, die grave van Vlaenderen ziende dat hem gheestelick ende weerlick teenegadere over den hals wilde, track ghewapender handt binnen den hertochdomme van Lotrijcke met Godefrood van Ardennen, zijnen neve, ghezeit die Stoute, doende daer alomme groote rudesse ende wreethede over tvolck van Frederijck van Luxemburch, ende stekende tvier in die stede van Dol. Ende twijle dat zy hier mede bezich waren, zo verbarnde Boudewijns svoorzeits gravens oudste zuene die stede Houy, int landt van Luycke, ende Robrecht, zijn joncste zuene, conques-

1053. Boudewyn woedt in Lotharingen.

1053. teerde tlandt van Walcheren, met die vier andere eylanden van Zeelant, die welcke die grave Floreins van Hollant onlancx daer te voren sinistrelick inghenomen hadde, by laste van den voorscreven keyser Heyndrick, zijn behuwede oom, die welcke nu derdewarf te Vlaenderen waert quam, met LXXII duyzent strijbare mannen al zo wel te peerde als te voet, daer mede dat hy die stede van Doornijcke inne nam ende verbarnde, treekende van danen voort naer Arcken, daer hy nederslouch, niet verre van Ste-Omaers, daer die grave van Vlaenderen, doen ter tijt, met Robrecht zijnen joncsten zuene, binnen was, lettel ofte niet versaecht zijnde in al skeysers groote macht ende moghenteit; in zulcker wijs, dat zy daghelicx eeneghe coursen ende sproncreysen deden up haerlieden vianden, niet zonder bloetsturtinghe van beeden zijden, wel zes weken lanck continuelick gheduerende. Die welcke nu gheexpireert zijnde, zo dede die voornoemde grave, by den advijse van Robrecht, zijn zuene, den keyser met alle zijnen volcke besluten, met eenen nieuwen dijck, die hy drie mijlen varre in alder diligentie, binnen drie daghen ende drie nachten, dede werckelick legghen, delven ende maken, van den graefscepe van Lens in Arthois, tot in die mont van der zee, zo secretelick ende zo bedectelick, dat die keyser dies niet gheware werdende, ende meenende tsiedge te gaen slane voor die stede van Cassele, grootelicx daer by ghefrustreirt wiert van zijnder opinie, mids der vromicheit van den Vlaminghen, die welcke hem tende van den voorscreven nieuwen dijcke, zo clouckelick jeghens quamen, dat zy bet dan XXV duyzent persoonen of sloughen: ende die meeste menichte van zijne resterende Duytschen versmoorden met zeere veel edelmans in dat zeewatere. Die keyser deze groote schoffiericheit anmerckende, wierter zo grootelicx inne perplex ende beroert,

Herneemt de Zeeuwsche eylanden.

Slaegt de keyzerlyken.

dat hy zeer haestelick over dach ende over nacht met 1053.
cleenen ghezelscepe van danen naer Nimeghen in Ghelderlant vloot : daer hem Robrecht, die joncste zuene van den grave van Vlaenderen, ten eersten daghe van zijnder comste, met veel vrome lieden van orloghe achterhaelde, stekende achtereen tvier in zijn palleys, zo dat hy hem zelven anderwarf saulveren moeste metter vlucht, die hy van danen zonder eenich dilay te Mens waert nam up den Rhijn, zeer scherpelick noch altijts van die Vlaminghen vervolcht zijnde, die welcke ontwijffelick wel bedruct ende benaut van herten waren, als zy zaghen dat die keyser hemlieden aldus omtvloden was, in zulcker wijs, dat zy van quaden spijte tvier in die stede van Werdun staken, verbarnende gheel die kercke van O. L. Vrau aldaer, ende keerende alzo weder thuyswaert al roovende, pijlgierende, afloopende ende verbrandende onder weghe al dat den keysere ofte iemende van zijne gheallieerde anneghinck. Dit ghesciede int jaer ons Heeren X^{c} LIIII. 1054.

Ende binnen den zelven jaere, zo dede die grave van Steden versterkt.
Vlaenderen die stede van Rijssele (daer hy gheboren was) ronsdomme bevesten, bemeuren ende grootelicx versterken, metten casteele, dat hy daer dede maken. Hy fondeerde ooc insghelicx tcasteel tOudenaerde, fortifierende bovendien ooc die steden van Ghendt, Brugghe, Ipere, Arien ende St-Omaers, met meer andere plaetsen, casteelen ende forteressen, allomme daer omtrent, jeghens al tghuene dat hem, ofte de zijne van svoorzeits skeysers weghe zoude meughen toecommen in eenegher maniere.
Tnaervolghende jaer, beleyde die grave van Vlaenderen 1055.
den hertoghe Frederijck van Lotrijcke, zijnen oom, van zijn moeders weghe, binnen der stede van Antwerpen ten verzoucke van Godefroot van Ardennen, zijnen neve, die hem oyt in alle zijne orloghen ende andere affairen zeere ghehulpich gheweest hadde, eer anderstont dat hem

1055. die keyser Heyndrick priveirde van den hertochdomme voorscreven, maer dit belech en gheduerde niet langhe; want die Vlaminghen merckende tgroote secours dat den beleyden uyt Lotrijcke toe quam, lichtende haerlieden siedje, ende keerden corts daer naer weder tharen lande
1056. waert, elc int tzijne. Tjaer daer naer, starf die keyser
Dood van den keyzer Hendrik den derden. Heyndrick, die derde van dier name, daer wy hier voren dicwils of vermaent hebben, ende Heyndrick, zijnen zuene, wiert naer zijn vaders doot keyser ghecroont. Ende binnen den zelven jaere, zo repareerden die van Oudenburch met die ruinen van der stede haerlieden kercke van mijnheere Ste-Pieter, die welcke van grooter oudthede ende anders nu gheel ende al begonste te vergane.

Die paeys ghemaect tusschen onzen helighen vadere den paeus Victor, ende den keyser Heyndrick, die vierde van dier name, van der eender zijde, ende den grave Boudewijn van Vlaenderen, zijn zuene, ende scoondochtere, metsgaders ooc Godefroot van Ardennen, ghezeit die Stoute, van der andere in der forme ende maniere zo hier naer volcht.

1057. Int jaer ons Heeren X^c LVII, zo wierter int concilie te Cuelen by den toedoene van den coninck Heyndrick van Vranckerijcke, ghezeit Capet ofte Vleeschauwere, eene vaste, ghedueréghe paeys gheconcipieirt, gheaccordeirt ende ghesloten, tusschen die voornoemde hooghe, moghende ende weerdeghe personagien; daer by dat die grave Boudewijn van Vlaenderen, ende Boudewijn zijn zuene, met vrau Richilt zijnder huysvrau, ende voort alle die ghuene die hemlieden wel wilden, eerst ende al voren gheabsolveirt wierden van der excommunicatie, daer zy nu XV jaer lanck inne gheweest hadden, ter cause van den huwelicke voren verhaelt. Twelcke onsen heli-

ghen vader die paeus daer jeghenwoordelick consenteirde, 1057.
accordeirde ende confirmeirde, met expresser interdictie nochtans van alle voordere vleeschelicke conversatie.

Ende die keysere gaf die grave van Vlaenderen te leene alle die landen, ligghende tusschen die rivieren van der Schelde ende van der Dendere, die men nu heet tland van Aelst ende van Denremonde, met expresser agreatie ende confirmatie van der ghifte ende donatie, die welcke die keyser Heyndrick, die tweede van dier name, zijnen vadere Boudewijn metten schoonen Baerde ghedaen hadde int jaer X^c VIII. Angaende de vijf eylanden van Zeelant, ghehouden van den keyserijcke, te wetene : Walcheren, Schauwen, Zuutbeverland, Noorbeverlant ende Borsele.

Gift van het land van Aelst en van Dendermonde.

Item, die voornoemde grave omtfinck daer insghelijcx ooc van den keyser te leene tcasteel dat men Nieuburch hiet, staende up die riviere van der Leye, neffens die havene van Ghendt, metsgaders ooc die Vier Ambochten, daer van oudts medegaende, ghelijck hier voren wat breedere verhaelt ende verclaerst staet

Teruggaef der Vier Ambachten.

Ende Boudewijn van Henegauwe, sgraven zuene van Vlaenderen, wiert daer van den keyser, boven al dies voorzeit es, beschoncken metter stede van Doornijcke, behoudens trouwe ende manscip. By dezen jeghenwoordeghen paeyse, zo wierden Godefroot van Ardennen, ghezeit die Stoute, van ghelijcken ooc eeneghe schoonicheden toegheleyt, in recompense van zijn gheconfisquierde hertogdom van Lotrijcke, daer skeysers vadere, Frederijck van Luxemburch, inne gheerft hadde; maer waren zulck dat hy der hem niet ten besten mede en contenteirde nochte en ghenouchde, in zulcker wijs dat hy dies niet jeghenstaende hem zelven noch altijts bleef schrijvende, hertoghe van Lotrijcke, ten scimpe ende spijte van den hertoghe Frederijck voorzeit, ende voort van alle die

1057. ghuene diet zelve leet wesen mochte in eenegher maniere. Ende dienvolghende, zo quam tvoornoemde hertochdom noch endelinghe up Godefroot van Bouillon, die coninck van Jerusalem, zijnen neve, daer hy grootheere of was, van vrau Ide zijnder dochtere weghe, huysvrau van die grave Eustaes van Buenen, daer wy corts meer of hooren zullen.

Godfried van Bouillon.

1058. Tnaervolghende jaer, verhief die bisscop Boudewijn van Noyon ende van Doornijcke, die helighe weerdighe reliquien van mijnheere Ste-Baefs te Ghendt, in die presentie ende jeghenwoordicheit, van den grave Boudewijn van Vlaenderen, ende van vrau Adelie zijnder huysvrau, met alle die andere edele heeren, vrauwen ende joncvrauwen van den hove.

1059. Ende tjaer daer naer, zo verzaemden omtrent die stede van Doornijcke, twee groote eyrcrachten van slanghen, serpenten, scorpioenen, ende andere fenijneghe dieren, vallende met zulcke een wreethede, in mencanders legere, datter een groote menichte van beeden zijden ter stede doot bleef, ende die craneste, die namen die vlucht in een wijde holle boom, daer die andere zulck een vreeselick gheruchte voren maecten, dat die lieden van binnen en van buyten der stede, by groote hoopen derrewaert liepen, ghestoct (1) ende ghestaect, niet wetende watter scheelen mochte, ende daer ghecommen zijnde, zo smeten zy met haerlieden stocken in den hoop, maer ten hielp al niet, die vroomste bleven tsiedje houdende, totter tijt toe, dat die landslieden barnende gleyschoven in beede die fenijneghe armeyen wierpen, daer mede dat zy allegadere, deene metten anderen, teenegadere gheconsumeert ende te nieten ghedaen wierden.

1060. Anno X^c LX, overleet die coninck Heyndrick van Vranckerijcke, ghezeit Capet ofte de Vleeschauwere, la-

(1) Met stokken en staken gewapend.

tende by vrau Anna zijnder huysvrau, twee jonghe kijnderen achtere, te wetene, Philips, ghezeit die Groote, ende Hugues, daer hy die grave Boudewijn van Vlaenderen, zijn scoonbroedere, by testamente voocht of maecte, ende met eene ruart ofte gouverneur generael van der croone: eensdeels ter cause van der voorscrevender affiniteit, daer by dat hy van zijns wijfs weghe oom van die coninclicke kijnderen was, maer principalick ende besondere ommdieswille dat hy een prince was van grooter trouwe, wijseit ende experientie. 1060. Boudewyn met de regering van Vrankryk gelast.

Tnaervolghende jaer, up den XVIIIen dach van wedemaent (1), zo wiert die grave Floreins van Hollant, ghezeit de Groote, van die Brabanders versleghen, ende begraven in die abdie te Egmont, latende by vrau Geertruut, shertoghen Bernaerts dochtere van Sassen, vier zuenen ende een dochtere achtere, te wetene, Diderijck, Albrecht, Floreins, Pieter ende vrau Machtilt, die welcke noch allegadere in minoriteit ende onder haerlieden jaeren waren. 1061. Dood van graef Floris van Holland.

Tjaer daer naer, fondeirde vrau Adelie, die gravinne van Vlaenderen, die kercke metten cloostere te Meessene, ghevende die kercke goedts ghenouch, omme XII priesters eerlick ende tamelick mede te onderhoudene. Ende tcloostere doteirde zy zo wel, datter XXX edele joncvrauwen van den ordene van Ste-Benedictus properlick ende zedelick up leven mochten, ende die eerste abdesse aldaer, hiet vrau Frisilde. Omtrent dezen zelven tijt, zo regneirder al Vlaenderen duere, een schoffeerlicke groote dierste ende famine, zo datter eens up eenen morgenstont, by Oudenburch, een mans persoon up tvelt doot ghevonden wiert van honghere. Ende omme dieswille dat hy een vreimdelingh was ende van niemende van dier contreye bekent, zo en wilde heer Godebert, die prochiepape van der 1062. Hongersnood.

(1) Zomermaend. Junius.

1062. plaetse niet ghedooghen dat men die hendelclocke over hem luyden zoude: ende ziet (zo tGode gheliefde) alle die clocken van der kercke luyden van zelfs, al zo langhe als men metten lijcke bezich was, ende dat zo compasselicke ende zo rauwich dat zy alle verschricten ende verslougen diet hoorden.

1063. Anno X° LXIII, wiert te Oudenaerde een huwelick gheconcipieirt, gheaccordeirt ende ghesloten tusschen vrau Geertruut, die wedewe van den grave Floreins van Hollant, daer wy rechts hier te voren of vermaent hebben, ende Robrecht die joncste zuene van den grave Boudewijn van Vlaenderen, ende dienvolghende zo wiert hy van stonden an ruart van Hollant verclaerst, ende voocht van svoorzeits vijf onbejaerde kijnderen, ende hy hadde van zijnen weghe Vlaenderen imperiael, dat is tghuene dat Vlaenderen van tkeyserijcke houdende es, over die riviere van der Schelde an die zijde van Brabant, te wetene: tgraefscip van den lande van Aelst beslotende in hem hondert ende LXX prochien, metter stede van Ninive ende den lande van Rousselaere; hy hadde bovendien ooc die vijf eylanden van Zeelant ende die Vier Ambochten, met noch een goede notable somme van ghereeden ghelde: behoudens ende met conditie dat hy hooghe ende helichlick zweeren zoude up thelich Evangelie (zo hy daer ooc jegenwoordelick dede) dat hy hem zelven hier mede eeuwelick ende totten daghe contenteren ende wel ghenoughen zoude, zonder ter cause van breedere partagie, Boudewijn zijnen oudtsten broedere in toecommende tijden travaylgieus ofte molest te vallene in eenegher maniere. Dit wilde die grave Boudewijn aldus ghedaen hebben omme daer by alle questien, gheschillen ende beroerten te eviterene, die naer zijn doot onder hemlieden om tgoedts wille (ghelijck men tdicwils ziet ghebueren) hadden mueghen oprijsen ter

Robert trouwt de weduwe van den graef van Holland.

eeuwegher ruine van Boudewijn, zijnen oudtsten zuene, 1063.
die alzo veel te odmoedich, te zachtmoedich, te minsamich ende te paeysible was, als zijn broedere Robrecht te fier, te eergierich ende goetgierich, te wreet ende te bellicueux, twelcke hy ten eersten naer zijnder brulocht wel ten vullen betoochde an die Westvriesen, die welcke hy by foortse van wapenen tzijnder obedientie ende onderdanicheit brochte, met die van Camerlinclant ende van Alckemare, omme dieswille dat zy den jonghen grave Diederijck van Hollant, daer hy stiefvadere ende voocht of was, niet omtfanghen ende hulden en wilden voor haerlieden heere ende prince; zo dat hy ter cause van dier eerster victorie van dier tijt voort Robrecht die Vriese gheheeten wiert. Binnen den voorzeiden jaere, fondeirde die grave van Vlaenderen dat muenincx cloostere te Eenham van den ordene van St-Benedictus, schinkende hemlieden *quant et quant* tcasteel aldaer, met al zulcke baten, profijten ende emolumenten als hy jaerlicx daer of ghewonen was van heffene ende van hebbene, behoudens alleenelick die garde ende superintendentie themwaert ende te zijnen naercommers waert, graven ende gravinnen van den landė van Vlaenderen, ende hy maecte heer Wouter mueninck van Ste-Vedast te Atrecht, daer die eerste abt. Tnaervolghende jaer,
1064.
fondeirde die bisscop Lietbert van Camerijcke dat cloostere van den heleghen grave ons Heeren Jesu Christi binnen der stede voorzeit. Ende tjaer daer naer, overleet die co-
1065.
ninck Eduaert van Inghelant die derde van dier name, zonder hoir, makende den hertoch Willem van Normandien (die vrau Machtilt sgravens dochtere van Vlaenderen ghetraut hadde), by zijnder testamente ende uytersten wille erfghenaem van der croone. Maer dies niet jeghenstaende, die broedere van der coninginne useerde van priventie by der hulpe van zijnder zustere, die duwa-

De Westvriezen bukken voor de wapens van Robert.

Dood van Eduward, koning van Engeland.

1065. giere van Inghelant, stellende hem zelven sinistrelick in die possessie van der croone in prejudicie van den voorscreven hertoghe Willem, wiens dochtere dat hy ghetraut hadde, vrau Machtilt ghenaemt, te wiens eere ende liefde alle zaken noch eenichsins ghepasseirt zouden hebben, ten hadde gheweest dat Haralt, nu coninck ghecroont zijnde, zo metter idele glorie verblint wiert dat hy haer corts daer naer repudieerde ende van hem stack, als zijns niet weerdich zijnde : twelcke cause ende oorzake was dat hy niet alleene van der croone ghefrusteirt, maer bovendien ooc van den lijve ghepriveirt wiert, want als die hertoghe Willem van Normandien tgroote onghelijck verhoorde ende verstont dat zijnder dochtere ghesciet was, zo wiert hy met zulck een gramscip omtsteken dat hy van stonden an den coninck Haralt, zijnen scoonzuene, omtboot dat hy vrau Machtilt, zijne dochtere, coninghinne van Inghelant maken zoude zonder eenich langher dilay, ofte indien niet, hy zoude die croone (die hem metten rechten toebehoorde) zelve commen bezitten; maer wat hy omtboot ofte dreechde daer en quam anders niet of.

Boudewyns hulp tegen de Engelschen verzocht. Dienvolghende, zo verzochte hy hulpe ende bijstandicheit an den grave Boudewijn van Vlaenderen, zijnen scoonvadere, die hy in als ghewillich ende zeer ghereet vant, behoudens dat hy ende zijne naercommers, graven ofte gravinnen van Vlaenderen, in cas van victorie, in recompense van dien jaerlicx uyter croone van Inghelant heffen ende omtfanghen zouden drie hondert marck zelvers, twelcke die hertoghe Willem hem zeer gheerne accordeirde. Ende corts daer naer, wierden in Vlaenderen XX gheweldeghe schepen van orloghe uytghereet ende X in Normandien al wel gheequipeirt, toegherust ende voorzien van als datter orloghe diende, daer mede dat die hertoghe Willem van Normandien overzeylde. Ende in die havene van Inghelant gheatriveirt zijnde, dede

daer achter een alle zijn volck te lande trecken ende 1065.
met dien dat hy uyten schepe terden zoude, zo tart hy tot over die knye int slijck, daer alle zijn edelmannen ende andere capiteynen buytermaten zeere inne beroert ende te wets waren, maer hy loucher omme, zegghende jeghens hemlieden alle die hem ter hulpe quamen : Dit greyt my emmers wonderlick wel, dat ic dus vaste int mijne stae; ic hope by der gracie Gods dat een voorteeckene es dat ic er niet haest uyt scheden en sal. Ende van dat zijn volck al ghedebarquiert was met al tghuene dat hemlieden ter orloghe behoufde ende nootzakelick was, zo stelde hy ze allegadere in zeer schoonder ordonnantie, verbarnende voor haerlieden ooghen alle die schepen, daer zy mede ghecommen waren, ende zegghende tot hemlieden. « Hier heet ic ulieden al te zamen Zyn moeden aenspraek.
wellecomme, mijn lieve kijnderen : want ic hier up mijn eyghen gront ende erfve ben, die men my tonghelijcken omthouden wil, maer spijte wiet leet es, wy wildender tzamen in vruechden ende weelden blijven levene, alzo langhe als ons die upperste Heere sparen zal. en vreest gheen menichte van vianden; want die victorie en licht vry int ghetal niet, maer in die couragie ende elcx goet recht, daer of dats ons al zo vele overschiet, als onze vianden ghebrekende es. Dit zegghe ic te stoutelicker, omme dieswille dat ulieden groote prouesse ende vromicheit int faict van wapenen my ghenouch kennelick ghemaect es, int conquesterene van den hertochdomme van Normandien. Houdt die zelve moet ende couragie die ghy lieden met alle ulieden voorzaten van oudts ghehadt hebt in veel diversche voorleden orloghen ende bataylgien, ende wat ghy lieden int generale ofte int particuliere voor my lijden zult, dat wil ic in toecommende tijden al hooghelick jeghens een ijghelick van ulieden recompenseren ende vergelden, zo dats hem elc

1065. beloven zal. Dus strijt clouckelick als vrome crijchslieden jeghens hemlieden die ulieden eere ende welvaert benijden : ende peyst altijts datter gheenen wech en es om van hier te vertreckene. » Dit alzo ghezeit hebbende, zo track die voornoemde hertoghe Willem reghelrecht zijne vianden te ghemoete, die welcke in grooter menichte jeghens hem quamen up die wech van Lonnen (1), daer men terstont zonder eenich dilay eene afgriselicke groote bataylgie zach uprijsen, maer die Normannen behielden tvelt metten Vlaminghen, ende die coninck Haralt wiert daer met eenen pijl duer zijn hersenen gheschoten, zo dat hy ter stede doot bleef, met alle die ghuene die hem zelven niet in tijts ghesaulveren en consten metter vlucht, want men omtfincker niemende in gracie nochte ghenade, hoe rijcke, hoe machtich ofte edele dat hy ooc wesen mochte. Als die edele hertoghe Willem van Normandien zach dat hy die overhandt hadde ende zijne vianden meestere was, zo track hy voort met alle zijn gendarmerie binnen der stede van Lonnen, daer hy ghewapender handt coninck van Inghelant ghecroont wiert up den XXV^en dach van decembre int jaer

Willem van Normandien wordt koning van Engeland.

1066. ons Heeren X^c LXVI, makende in zijn couronement, Willem de Rosse, zijn oudtsten zuene prince, van Waels, ende Robrecht Corteknye, zijn tweede zuene, hertoghe van Normandien, ende die reste van zijne edele mannen, capiteynen ende andere vrome lieden van wapenen slouch hy ruddere, met een groot jaerlicx pensioen, doende voort een ijghelick overvloedeghe recompense van zijnen goeden ghetrauwen dienst, elc naer zijnder verdienste, zo datter niemende en was van alle die ghuene, die daer met hem ghecommen waren, dies hem niet grootelicx en beloofde, ende die grave van Vlaen-

(1) Londen.

deren omtfinck insghelijcx ooc jaerlicx van hem die drie 1066.
hondert marcx zelvers omme die cause ende redene voorscreven; maer zijn naercommers, coninghen van Inghelant, hebben daer of die betalinghe gherefuseirt te doene, twelcke cause gheweest heeft van veel diversche, schadelicke orloghen tusschen Vlaenderen ende Inghelant, zo wy by der tijt noch wel hooren zullen alst te passe commen zal.

Binnen den jaere als voren, fondeerde die grave van Vlaenderen die collegiale kercke van mijnheere Ste Pieters te Rijssele met veertich prebenden, daer of dat die thien eerste van twee bisscopen, te wetene van Doornijcke ende Teroaen, en van acht priesters bedient zouden werden, die andere thiene van diaconen, ende die reste van thien subdiaconen ende al zo veel acolijten. Ende deze kercke wiert zeer solemnelick ghewiet by die bisscoppen Boudewijn van Noyon ende van Doornijcke, Guy van Amiens ende Drogo van Teroaen, in die presentie ende jeghenwoordicheit van die prince ende die princesse van den lande ende van meer veel andere gheestelicke ende weerlicke personagien, groote meesters, edele heeren, vrauwen ende joncvrauwen. Ende die grave beschanck een ijghelick van hemlieden int particuliere metten huyse daer hy doen ter tijt ghelogiert was, voor een extraordinaire magnificence ende eeuwighe memorie van dies voorzeit es. Twelcke alzo ghedaen zijnde, zo trocken alle die voornoemde heeren te Arien waert, daer die collegiale kercke in die jeghenwoordicheit van den prince (dier fondateur of was), insghelijcx ooc met die zelve eere ende weerdicheit als voren gheconsacreert ende ghewiet wiert, maer niet metter zelve
magnificence. Ende tnaervolghende jaer up den IX^{en} dach 1067.
van meye, zo wiedden die bisscoppen Boudewijn van Noyon ende van Doornijcke, ende Lietbert van Came-

1067. rijcke die nieuwe kercke van mijnheere Ste-Baefs te Ghendt, verheffende daer met eenen die helighe weerdeghe reliquien van mijnheere Ste-Macharis in die presentie ende jeghenwoordicheit van alle die edelen van den hove.

Deze zake aldus ghepasseirt zijnde, zo wiert die grave Boudewijn van Vlaenderen te Rijssele, in zijn hof, zo buytermaten qualick bestaen van eender heete cortse die hem zeer subitelick toequam, dat hy noch binnen den zelven jaere, te wetene, up den eersten dach van septembre, dezer weerelt overleet, naer dat hy tlandt in grooter eere ende glorie, met een welvoughende goedertierenteit XXXI jaer lanck, zeer discretelick ende vromelick bezeten ende gheregiert hadde, ende wiert met ghemeenen drucke ende rauwe begraven in die stede van zijnder gheboorte, binnen die kercke van mijnheere Ste-Pieter, daer hy fundateur of was. Latende by vrau Adelie, zijnder huysvrau, sconincx Robrechts dochtere van Vranckerijcke, ghezeit Capet ofte de Vleeschauwere, twee zuenen ende een dochtere achtere, te wetene, Boudewijn van Henegauwe, die naer hem in die possessie van den lande quam; Robrecht de Vriese, die grave van den lande van Aelst ende van Zeelant, heere van de Vier Ambochten, ende ruart van Hollant, ende vrau Machtilt, die huysvrau van den coninck Willem van Inghelant, die men den edelen bastaert van Normandien hiet. Zeer corts naer die doot van den voornoemde grave Boudewijn, zo track vrau Adelie, zijn wedewe, in een osbaere te Roome waert by den paeus Alexandre, die tweede van dier name, die welcke haer tgeestelick habijt an dede van der ordene van Ste-Benedictus, presenterende haer tharen vertrecke die heleghe weerdeghe reliquien van mijnheere, Ste-Sidronins, daer mede dat zy zeer blijdelick te Meessene tharer

Dood van den graef Boudewyn.

abdie waert keerde, blijvende daer van dier voort, in 1067.
zulcke een godsvruchticheit van levene, dat zy alle dandere edele ende helighe religieusen, grootelicx daer inne te boven ginck, totter tijt dat haer die almueghende Heere haelde in zijn eeuwighe glorie, zo wy hier naer noch hooren zullen alst te passe zal commen.

Van Boudewijn van Henegauwe,

GHEZEIT DIE PAEYSIBLE,

DIE ACHSTE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

By der aflijvicheit van den grave Boudewijn voornoemd, verstarf tgraefscip van Vlaenderen up Boudewijn zijn oudsten zuene, die tgraefscip van Henegauwe, commende van vrau Richilt zijnder huysvrau weghe, daer anne annexeirde ende vereenichde, makende Roegier haren oudtsten zuene, by den grave Herman haren eersten man, priestere ende bisscop van Louwen, ende vrau Machtilt zijn zustere religieuse ghenouch by bedwanghe ende jeghens haerlieden beeder wille ende danck : om dat tvoorzeide graefscip up zijnder hoirie commen zoude, zo tooc dede, in zulcker wijs dat hy ter cause van dezer conqueste Boudewijn van Henegauwe ghenaemt wiert, ende ooc de Paeysible, omme dieswille dat hy van nature zeer paeysiblick ende zo vreesamich een prince was, datter noyt harnasch up zijn lijf en quam, maer reedt altijts met een sparrewaer (1) up zijn handt,

(1) Sperwer, grypvogel, valk.

1067. metsgaders dat hy totter vliegherye buytermaten zeer gheneghen was. Hy ordonneerde int beghinsele van zijnen regemente dat elc balliu ende schouteetene, binnen den lande ende graefscepe van Vlaenderen, een langhe, rechte, witte roede draghen zoude, in zijne rechtere handt, in teeckene van goeder, oprechter, onbevlecter justicie, die hy ghereet was een ijghelick te doene, diet an hem verzoucken zoude, al zo wel die schamel als die rijcke, zonder bughene ofte meer te heldene over deen zijde dan over dander zijde, ende voort alle simulatie ofte dissimulatie gheweert; twelcke hy inviolabelick allomme gheobserveirt ende onderhouden wilde hebben, up scherpelick daer of ghecorrigiert te werdene, ter exemple van anderen, zo dat daer uyte zulck een universele paeys, unie ende eendrachticheit rees binnen alle den lande, datter niemende en was die den anderen eenich onghelijck hadde willen wecken, ic late varen van doene. Up den zelven tijt, zo cochte die voornoemde prince van een edeleman die Gheeraert hiet, die heerlichede van Gheertsberghe, die welcke doen ter tijt ghehouden was van den heere van Boullaire, ende maecter tnaervolghende jaer een stede van Welten of. Corts daer naer overleet die bisscop Boudewijn van Noyon ende van Doornijcke, ende heer Ratbodoen quam in zijn stede. Daer starf ooc omtrent den zelven tijt die abt Rumolt van Ste-Winnocxberghen, ende heer Ermenghier wiert abt naer hem. Niet langhe daer naer, zo fondeerde
1068. Isaac, die heere van Vormezeele, in zijne heerlichede een collegiale kercke, stellende daer inne eeneghe canuenicken, die welcke naerderhandt muenicken gheworden zijn, zo wy by der tijt noch breedere hooren zullen, indien ons Godt tleven spaert. Dit ghebeurde int jaer ons Heeren Xc LXVIII

Ende binnen den zelven jaere, zo wiert die grave

Heyndrick van Luevene, die zuene van den tweeden 1068.
Lambrecht, vermoort by nachte in zijn bedde, van Moord van den graef Henrik van Leuven.
Herman zijnen camerlinck, latende een zeune achter
van zijnder name, die hem in als succedeirde. Tnaer- 1069.
volghende jaer, maecte Aernout van Selnessen van die ruinen van zijnen casteele te Selnessen, int landt van Guyse, een stede, die men naer die plaetse van harer gheleghenteit Ardre noemde, fonderende ende doterende met eenen die collegiale kercke aldaer; zo dat hy ter cause van dien, oyt sijdert Aernout van Ardre gheheeten wiert: ende hadde eenen zuene van zijnder name, by vrau Machtilt van Marcke, zijnder huysvrau, die corts naer haren kerckganck dezer weerelt overleet. Ende hy erhuwede met vrau Clementie, die eeneghe dochtere van den grave Hugues van St-Pol, ende wiert noch naerderhandt een van die XII ghenoten van Vlaenderen, zo hier naer in tijden ende stonden breedere verhaelt ende verclaerst zal werden, indient Gode ghelieft. Ende Aernout zijnen zuene traude noch naermaels vrau Geertruyd, die dochtere van den grave Boudewijn van Aelst, ghezeit die Vette, daer Aernout, Manassis, Boudewijn, Hughes, Agniete ende Adelie of quamen.

Anno X^{c} LXX starf Godefroot van Ardennen, ghezeit 1070.
die Stoute, die hem zelven hertoghe van Lotrijcke screef, Dood van Godfried van Ardennen.
ten spijte van Frederijck van Luxemburch, latende een zuene ende een dochtere achtere, te wetene, Godefroot metter Bulte, ende vrau Ide, die huysvrau van den grave Eustaes van Buenen, vadere van Godefroot van Bouillon, toecommende coninck van Inghelant ende hertoghe van Lotrijcke. Up den eersten dach van meye, int jaer voorscreven, zo wiert die nieuwe kercke van mijnheere Ste-Pieter tOudenburch ghewiet, by den bisscop Ratbodoen van Noyon ende van Doornijcke. Ten zelven tijde veranderde die grave van Vlaenderen die canuenicken te

1070. Hannon in die prochie van Hosterbant, up die riviere van der Scarpe, in zwarte muenicken van der ordene van Ste-Benedictus, repareerende met eenen haerlieden oude vervallen kercke van mijnheeren Ste-Pieter en Ste-Pauwels, die hy ten derden daghe van wedemaent daer naer dede wieden, by die bisscop Lietbert van Camerijcke, Ratbodoen van Noyon ende van Doornijcke, ende Renier van Orliens. Ende ten zesten daghe van die naervolghende maent, zo wiert mevrau Ste-Godelieve te Ghistele verworcht van haer zelfs dienaers, by laste van Bertolf haren man, die welcke noch naerderhandt ter cause van dien groote, zware, ghewilleghe penitentie dede binder abdie van mijnheere Ste-Winnoc te Berge in Westvlaenderen.

Int beginsele van hoymaent voornoemd, zo wiert die grave Boudewijn van Vlaenderen tOudenaerde zo zieck, dat hy van alle medecins upghegheven ende verlaten wiert, zo dat hy ter cause van dien, alle die edelen van zijnen hove, gheestelick ende weerlick, daer by hem ontboot, makende in haerlieden presentie ende jeghenwoordicheit zijn testament, daer by dat hy onder andere zijnen broedere Robrecht de Vriese voocht verclaerde, van Aernout die toecommende grave van Vlaenderen, ende van Boudewijn die toecommende grave van Henegauwe, beede zijne onbejaerde kijnderen by vrau Richilt zijnder huysvrau, die eeneghe dochtere van den grave Raganier van Henegauwe, ghezeit met die langhe Beenen, daer te voren wedewe van Herman, daer hy Rogier ende vrau Machtilt by ghehadt hadde. Ende dienvolghende zo zwoer Robrecht de Vriese ter begheerte ende ter meerdere gherustichede van den grave, zijnen broedere voorzeit, daer jeghenwoordelick up thelich Evangelie voocht te zijne van zijne onbejaerde kijnderen, haerlieden landen ende heerlicheden wel te bewarene, te bescermene

Ziekte en dood van den graef Boudewyn.

ende te vermeerderene, niet te verminderen ende voort 1070.
al te doene dat een goedt, ghetrauwe voocht behoort ende schuldich es van doene. Twelcke alzo ghedaen zijnde, zo nam die voorzeide grave Boudewijn met zeer gheruster herte ende met grooter vierigher devotie alle zijn laeste gherechten van de helighe kercke, ende starf in den Heere up den XVII dach van der maent voorscreven, naer dat hy tlandt in goeder justicie ende policie zeer paeyselick ende vredelick omtrent drie jaeren lanck ghepossesseirt ende bezeten hadde, ende wiert met grooter ghemeener rauwe ter eerden ghedaen binnen zijnder abdie te Hannon, dat es, daer hy zelve de fondateur of was.

Dood van Boudewyn.

Van Aernout,

GHEZEIT DIE SIMPLE,

DIE NEGENSTE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Naer dat die grave Boudewijn voorzeit dezer weerelt overleden was, zo verzoehte Robrecht de Vriese, zijnen broedere, omtfaen ende ghehult te wordene int regement van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, als wesende voocht testamentaire (zo voorzeit es) van Aernout, die oudste zuene van Boudewijn voornoemd, haerlieden naturelicken heere ende prince, ghezeit de Simple, omme dieswille dat hy noch in minoriteit ende ondere zijne jaeren van verstande was; maer twiert hem by die van den lande peremptoorlick omtzeit by den toedoene van

1070. vrau Richilt, ende van den voorscreven Aernout, haren zuene, die welcke dies een hair te wijsere niet en was. Als Robrecht de Vriese dit refuys hoorde, zo wiert hy buitermaten zeere verstoort ende vergramt up alle die ghuene die daer principalick mede besich gheweest hadden, zweerende by zijn rudderscip dat hy tzelve noch in tijden ende stonden wel wreken zoude, zoot behoorde. Vrau Richilt (die een zeer felle, wreede ende vindicative vrauwe van naturen was), deze dreighementen hoorende, en wiert maer lancx zo erghere, ende wilde emmers Gods ende mans tlandt zelve regieren, te spijte van alle die ghuene diet leet was : ende regierdet zo, dats hem niemende en wiste te belovene, ende dat by den raede ende advijse van den heere van Malgy, haren cancellier, gheboren uyt Henegauwe, die de Vlaminghen gheensins en mochte ghezien nochte gheluchten met goeder ooghen, beminnende meer haerlieden goet ende ghelt dan haerlieden gheluck, voorspoet ofte welvaert, zo zy meer ten vullen betoochde in alle die groote extraordinaire schattenghen ende onverdraghelicke extorsien, die zy daghelicx deene voren en dandere naer voorstelde, ten laste van den ghemeente, twelcke daer by zo bezwaert, verarmt ende tonderen ghebrocht wiert, dat die staten ende drie leden slands, endelinghe uyt rechter noot die tanden bieden mosten, scrijvende an Robrecht die Vriese (die zy daer te voren zeer onwijselick omtzeit hadden), omme in quytenghe van zijnen eede van vooghdiescepe, die hy tOudenaerde ghedaen hadde, secours, hulpe ende bijstandicheit van hem thebbene, jeghens die onghenadeghe vrau Richilt, ende haren cancellier Malgy. Maer omme dieswille dat hy doen ter tijt orloghde jeghens die Westvriesen, die welcke anderwarf by grooter rebellicheit van der obedientie ende onderdanicheit van den jonghen grave Diederijck van Hollant, daer hy stiefvadere

Richilde neemt de regering in handen.

Verdrukking en klachten der Vlamingen.

ende voocht of was, ghescheeden waren, zo en conste hy 1070.
hemlieden als doen niet assisteren in haerlieden versouck, niet jeghenstaende dat die wille goet was. Niet min hy dede noch al dat in hem was, ende screef aen vrau Richilt, zijn scoonzustere, een missive, daer by dat hy haer omtboot als voocht, ende wettelick Ruart van den lande, dat zy haer metten gouvernemente van dien niet meer moeyen en zoude, ende dat zy daer of voortaen hare handt lichten zoude int vriendelicke, ofte indien niet, hy zoudt haer doen doen by foortse ende met ghewelde. Vrau Richilt uyt deze omtbiedinghe wel verstaende hoe zy ghevaren hadde, trock ten eersten dat haer mueghelick was, met een groot eyrcracht van volcke van orloghe, in alle die landen ende heerlicheden van Robrecht de Vriese, haren scoonbroedere, te wetene, eerst int graefscip van Aelst, daer naer in die Vier Ambochten ende van daer voort in Walcheren, Schauwen, Zuutbeverlandt, Noortbeverlandt ende Borsele, daer zijt allomme al verbuert maecte van roovene, van pijlgierene ende van vanghene; confisquierende voort die voornoemde landen ende heerlicheden tharer tafelwaert, ende ter tafele van Aernout haren oudsten zuene, als erfachtich grave van Vlaenderen, die welcke haer daer in als mede viel, ende zochte te ghelievene, wel tzijnder destructie ende bedervenesse, zo wy by der tijt noch hooren zullen. Deze zaken aldus ghepasseirt zijnde, zo keerde die vrau Richilt met haren leghere weder te Vlaenderen waert, daer zy in veel diversche steden die wetten vermaecte ende nieuwe officiers stelde, ordonnerende bovendien ooc in alle steden dobbele assise, met meer andere vreimde outragieuse exactien ende nieuwe imposten up alle etelicke ende slijtelicke ware, ende die veel zwaerdere dan oyt daer te voren, in wederwrake van dat die staten ende drie leden slands van haer gheclaecht hadden, als voren. Ende zo

Tusschenkomst van Robert den Vries.

Geweldenary van Richilde in zyn land en in Vlaenderen.

1070. wie hier jeghens int generale ofte int particuliere yet zegghen dorsten, die wierden al achter een omthooft, zonder eenich langher respijt ofte dilay. Ende onder andere, zo wierden tOudenaerde alle die wethouders ende notable van der stede by haren laste gheexecuteirt metten zweerde, metsgaders ooc Mer Jan Van Gavre, ruddere, hoogbailliu van der stede van Ipere, daer of dat die wethauders ende notable insghelijcx ooc by haer tOudenaerde omtboden waren, omme aldaer haerlieden ontschult te commen doene van al zulcx als zy van hemlieden ghehoort hadden; maer zy verantwoorden daer up, dat zy om dierghelijcke zaken niet ghewonen nochte ghehouden en waren buyten haerlieden stede ende casselrye te treckene. Als die felle vrau Richilt deze antwoorde hoorde, zo wiert zy met grooter gramscip omtsteken, ende track met veel volcx van wapenen (daer Aernout, haer zuene, naer haer die principaelste capiteyn of was), uyter stede van Oudenaerde, te Meessene waert, daer zijt binder eerster nacht al in gloeyen stelde, omme dieswille dat zy der niet eerlick nochte weerdelick ghenouch omthaelt en was, zo haer dochte, nemende tsanderdaechs van danen haren wech naer die stede van Ipere. Die wethauders ende andere notable poorters, van harer gramscip ende comste gheadverteirt zijnde ende bovendien ooc verstaen hebbende, hoe dat te Meessen vergaen was, zonden jeghens haer om beters wille LX van haerlieden principaelste inboorlinghen, omme haer eere ende reverentie te bewijsene ende die sloteleń (1) van der stede te presenterene, zo zy ooc deden thaerlieden zelfs bedervenesse: want zy wierden allegadere ter zelver plaetse daer die presentatie ghesciede, in recompense van dien, stappans den hals of ghehauwen by den bevele van vrau

(1) Sleutels.

Richilt, die welcke met dezen scoonen exploote doen 1070.
wederkeerde van daer zy ghecommen was, heeschende
al Vlaenderen duere, boven alle de voorgaende onghereghelde petitien ende onghenadeghe exactien noch vier grooten van elc bedde dat mer decte. Die van Ghendt, Brugghe ende Ipere, ziende datet niet en beterde van oude, maer ter contrarien daghelicx lancx zo meer verergherde, screven anderwarf an Robrecht de Vriese in Hollant, hem alle zaken int langhe te kennen ghevende, ende biddende zeer odmoedelick om hulpe ende secours, twelcke hy hemlieden corts beloofde te doene, met lijve ende met goede, al zo varre als them eenigsins mueghelick wesen zoude, makende ten dien fine met die Vriezen bestant van eenen jaere, ende zendende metten zelven LX duizent guldenen in die wissele te Brugghe, omme daer mede die Inghelsche saudeniers te betalene, die welcke die coninck Willem van Inghelant (die zijn zustere vrau Machtilt ghetraut hadde) hem daer belooft hadde tzijnder assistentie te zendene, zo hy ooc dede. Maer vrau Richilt van als secretelick ghewaerschuwt zijnde, nam die voorscreven penningen ende saudeniers tharen waert, hoe wel dat zy haer gheenen eedt doen en wilden. Dit ghebuerde noch al binnen den zelven jaere dat Boudewijn van Henegauwe overleet, te wetene X^e LXX

De Vlamingen keeren zich andermael tot Robert.

Ende int beginsele van den naervolghende jaere, als 1071.
Robrecht de Vriese nu gheel ende al ghereet was omme met zijnen volcke van orloghe die Vlaminghen ter hulpe te commene, zo viel hem die hertoghe Godefroot van Lotrijcke, ghezeit metter Bulte, zo onvoorzienlick up tlijf voor tcasteel te Leyden, metten bisscop Willem van Utrecht, dat hy met cleenen gheselscepe de vlucht te Ghendt waert nemen moeste, aldaer terstont by hem verzaemden alle die staten ende leden van Vlaenderen Vla-

1071. mingant (1) ofte puer Vlaenderen, ligghende tusschen die riviere van der Schelde an die Oostzijde, ende den nieuwen dijck ofte Artois an die Westzijde, streckende alzo Zuutwaert totter riviere van der Leye, ende Noortwaert totter zee. Tusschen alle die welcke staten, leden ende andere datter niemende en was, die hem niet grootelicx en douleerde ende beclaechde van die grooter onghenadeghe felleit, wreetheit, giericheit ende onverdraghelicke hooverdie van vrau Richilt ende haren cancellier Malgy: die welcke hier of ten vullen gheadverteirt zijnde, tzamen up tcasteel te Lessene trocken metten jongen grave Aernout van Vlaenderen, omtbiedende daer by hemlieden meer volcx van wapenen, niet alleene uyt Henegauwe, maer bovendien ooc uyt gheel Vlaenderen Gallicant ofte Walsch Vlaenderen, twelcke zy met hemlieden hadden, beginnende van die riviere van der Schelde an de Oostzijde ende eyndende an Artois an die Westzijde, streckende metten Zuutende tot den lande van Vermandois ende metten Noortende totter riviere van der Leye, ende achtervolghende die voornoemde omtbiedinghe zo quamen by hemlieden die van Lessene, die van Atrecht, Duway, Doornijcke, Ste-Omaers, Arien, Bethune, Buenen ende Ste-Pol, met een groote menichte van Henewiers. Maer dus al niet jeghenstande, Robrecht de Vriese als een vroom, vaylgeant capiteyn, gelijck hy was, tracker zo clouckelick jeghens met zijne Gheudtenaers, Brugghelinghen, Iperlinghen, Cortrijkers, Haerlebekers, Casselaers, Veurenambochters, Berghambochters, Burburchambochters, Rousselaerders, Torhouters, Oudenburgers ende Ardenburgers, dat hy tcasteel te Lessene inne nam by assaulte, mids der hulpe van die voorzeide Inghelsche, die van vrau Richilt ghe-

Staten-vergadering te Gent by Robert.

Richilde door Robert aengetast en op de vlucht gezet.

(1) Daer het vlaemsch de volkstael is: zoo veel als Vlaemsch Vlaenderen; in tegen overstelling van Fransch of Waelsch Vlaenderen.

scheeden waren, ende stacker tvier inne, verslaende daer 1071.
bet dan vier duizent van vrau Richilts lieden, die welcke met de reste van haren volcke zeer haestelick te Rijssele waert vloot, omtbiedende daer teenen zekere daghe by haer te commene, uyt elc van die drie leden slands van Vlaenderen, LX van die principaelste ende notabelste persoonen, ende voort uyt alle die andere smalle subalterne steden tzamen CLXXX, commende deene metten andere totten ghetale van III^c LX persoonen: ende ghelatende haer als of zy begheert hadde paeys met hemlieden te makene ende alle voorgaende questien ende gheschillen met al datter meer of dependierde ende annecleefde int vriendelicke neder te legghene: maer inder waerheit haer meeninghe was, hemlieden allegadere daer ghecommen zijnde den hals of te doen hauwene, in wederwrake dat zy Robrecht de Vriese in Vlaenderen omtboden hadden, twelcke ontwijffelick alzo ghebuert ende ghesciet zoude hebben, ten hadde ghedaen Mer Geeraert de Buck, ruddere ende capiteyn van den casteele te Rijssele, die hemlieden van als datter voor handen was secreetelick waerschuwede, zo dede hy ooc insghelijcx Robrecht de Vriese met goeden expressen advertissemente wat hemlieden elc int particuliere voort te doene stont, omme haerlieden vianden meestere te werdene. Ende dan volghende zo arriveirden te Rijssele teenen zekeren ghepréfigieerden daghe, als voren, omtrent ter halver achtere noene, die voornoemde drie hondert ende LX ghedeputeirde van Vlaenderen, al wesende cloucke, vrome mannen van wapenen, hebbende elc drie ofte vier strijbaer ghesellen met hemlieden, wel voorzien ondere haerlieden cleederen van al zulcx als ter zulcker feeste diende; ende van dat zy binnen die stede ghecommen waren, zo sloot men alle die poorten toe, ende men stelde al haerlieden namen ende toenamen by ghescrifte; ende dat ghedaen

Afschuwelyk inzigt van Richilde

1071. zijnde, zo wierden zy by thiene ofte by twaelfe te gadere in diversche verscheeden herberghen, hostelryen ende logijsten gheleet, met scherpe interdictie van daer uyte niet te gane voor anderstont dat zy by vrau Richilt omtboden waren, up die verbuerte van haerlieden lijf, twelcke zy gheen van alle omtdreghen en zouden hebben, indien dit quaet, boos, verraderlick voorstel ten effecte ghecommen hadde, want vrau Richilt had ze gheschict by X ofte XII seffens by haer te omtbiedene, ende daer in haer presencie deene voren ende dandere naer te doen omthalsene. Twijlen dat men hier mede te Rijssele besich was, zo vant hem Robrecht de Vriese met X duizent cloucke mannen van orloghe, niet boven een half mijlken van danen, omtrent tbosch daer nu ter tijt tcloostere van Marguette staet, houdende hem daer zeer bedectelick in diversche embuschen tot dat tijt ende pas gheven zoude voordere te commene, achtervolghende tsecreet verstant dat hy metten voorscreven capiteyn Mer Geeraert hadde. Deze zaken aldus al ghepasseirt zijnde, zo begonste die cancelier Malgy, daer wy voren of vermaent hebben, tquaet, valsch propoost ende voornemen van vrau Richilt, zijnder meestresse, te wercke te legghene, commende noch binder zelver avende met grooter gheselscepe ter herberghe daer eeneghe van de principaelste ghedeputeirde van Ghendt zaten en aten, ende zegghende jeghens hemlieden met eenen zeer fellen verstoorden zinne : « Gy snoode valsche verraders en rebellighe Vlaminghen, die ulieder naturelicken heere ende prince uyt Lessene verjaecht hebt, ende tvier daer inne ghesteken, te coste van veel Picaers ende Henewiers bloets, staet haestelick up van der tafele, want ghijlieden hebt van nu veel meer ghéeten, dan ghijlieden emmermeer zult verteeren. » Ende maecte met dien ghereetscepe om handt aen hemlieden te slane, twelcke merckende haerlieden dienaers, die achter huyse ginghen, schooten

van stonden an (achtervolghende tlast dat zy hadden) 1071.
met haerlieden hoorne te straten waert, die zy zo luyde bliesen, dat haerlieden medeghesellen, die naerst ghelogiert waren gheware, wierden, die welcke ooc van ghelijcken deden ende alzo voort van herberghe te herberghe: zo dat ment niet alleene alle die stede duere en hoorde, maer bovendien ooc varre daer buyten, loopende *quant et quant* met grooten ghedruse ter herberghe waert, daer men eerst die hoornen blies, ende verslaende daer den cancellier Malgy, met alle die ghuene die hem eenichsins defenderen wilden. Twelcke alzo ghedaen zijnde, zo tracken zy van danen zonder eenigh dilay reghelrecht ghezaemderhant ten casteele waert, daer zy by Mer Geeraert die capiteyn voorzeit, stappans inne ghelaten wierden, quijtende wel ende ghetrauwelick zijne belofte, up die welcke dat zy daer ghecommen waren. Als die felle vrau Richilt dit spel anzach, zo ginck zy tsanderdachs snuchtens tglijcke (1) met Aernout, haren zuene, dat casteel van alle zijden afgrijselicke zeere beschieten ende bestormen, maer die van binnen weerden hem zelven zo clouckelick ende zo vromelick dat een wonder was, slaende duergans wech haerlieden trompetten ende claroenen zo buytermaeten stormelick, dat Robrecht de Vriese, dies gheware wordende, hemlieden eer yet lanck uyt zijne voornoemde embuschen ter hulpe quam met zijnen volcke, verslaende ende vanghende aldaer hy eenichsins by gheraken conste, Richilde vlugt naer Vrankryk.
zo dat vrau Richilt ende haer zuene hemlieden zelve saulveren moesten metter vlucht, die zy in alder diligentie te Vranckerijcke waert namen tot den coninck Philips, ghezeit die Groote; die zy zeer deerliek haerlieden noodt claechden, biddende hem met eenen om hulpe ende bijstandicheit, die welcke hy hemlieden beloofde te doene,

(1) Te gelyk.

1071. by der persuasie van den bisscop Godefroot van Parijs, ende van den grave Eustaes van Buenen, zijnen broedere, beede die upperste raedslieden van der croone, die welcke daer voren die zestich duizent guldenen omtfaen hadden, die vrau Richilt uyter wissele te Brugghe ghelicht hadde, in prejudicie van Robrecht de Vriese, haer scoonbroedere, zo voorzeit es. Ende dienvolghende zo quam die coninck corts daer naer te Vlaenderen waert, met alle dat edeldom van Vranckerijcke; ende Robrecht de Vriese zijn comste vernemende, voorzach die steden van Rijssele, Veurne, Berghe, Burburch ende Ipere van goet sterck garnisoen ende van ghetrauwe capiteynen, treckende zelve met eeneghe Hollanders, Vriesen ende Ingelschen binnen der stede van Cassele, die hy rontsomme dede bemueren ende grootelicx verstercken metten casteele aldaer, by der groote sollicitude ende neersticheit van joncheer Bonifacius, die bailliu van der stede, te wiens secourse dat daer insghelijcx ooc arriveerden die van Ghendt, Brugge, Cortrijcke, Haerlebeke, Nieupoort, Dixmude, Torhout, Rousselaere, Oudenburch ende Ardenburch, met die van den Vryen; tzamen omtrent XVI duizent mannen sterck, zom te peerde en die reste te voet. Twelcke een zeer cleene meenichte was jeghens die omsprekelicke groote armeye, daer mede dat die coninck, scheedende uyter stede van St-Omaers, rechts onder die Casselberch neder slouch, in een dorp ghenaemt Bavinchove, hebbende by hem alle deze naervolghende princen ende landtheeren, te wetene eerst:

Hoofden der fransche legerbenden. Die eerdsbisscop van Riemen, die bisscop Godefroot van Parijs, cancellier van der croone, die bisscop van Langre, die bisscop van Beauvais, die coninck van Navarre, die hertoghe van Bourgoengnen, die hertoghe van Berry, die hertoghe van Langhedock, die hertoghe van Orliens, die hertoghe van Gascoengnen, die hertoghe van Aquitanien, die hertoghe van Bretaignen, die hertoghe

van Normandien, die hertoghe van Loreynen, die her- 1071.
toghe van Toureynen, die grave Eustaes van Buenen, sbisscops broedere van Parijs, die gravinne Richilt van Henegauwe, die grave Aernout van Vlaenderen, Boudewijn dOnnoosele zijn broedere, die grave van Champaengne, die grave van Blois, die grave van Nevers, die grave van Bar, die grave van Hermingiack, die heeren van Conchy, Montagu, Foix, Chalon, Simpy, St-Quinten, Corbie, Ribelmont, Avignon, Peronne, Stampes, Eynghien, Poictiers, Amiens, Courrie, Sisoing ende van Angiers, met een groote menichte van edelmannen, rudders, capiteynen en andere vrome lieden van wapenen. Als Robrecht die Vriese dit groot eyrcracht anschoude, zo docht hem wel datter gheen langher beyden an en was, en dien volghende zo stelde hy alle zijn volck in zeer scoonder ordonnantie, bedeelende hemlieden in drie distincte bataylgien, daer mede dat hy van stonden an ter steden uyt track jeghens zijnen vianden, die welcke noch moede ende mat waren van reysene ende besich met haerlieden tenten ende pauwelgioenen te rechtene. Daer ghe- Slag by Cassel.
sciede eene groote moort onder de Fransoysen, Henewiers ende Picaerden, eer anderstont dat zy teenegher ordonnantie consten gheraken, om resistentie ende weere te biedene, ende vrau Richilt wierter ghevanghen. Die coninck ziende datter al verlooren ginck, vloot haestelick uyter bataylgie, lelijck abandonerende zijn volck ende al dat hy der ghebrocht hadde, ende Robrecht de Vrieze volchde hem met zulck een viericheit naer, dat hy commende by der stede van St-Omaers hem zelven alleene in die middele van zijn vluchtende vianden vant, zo dat hy daer zelve van den grave Eustaes van Buenen ghevanghen wiert ende ghelaten in die garde ende bewarenesse van die van der voorzeider stede, metsgaders dat die voornoemde grave zeer haestelick voort duere te Montreal waert reedt, daer

1071. die coninck zijnen heere ende meestere, zonder eenich arreest ghevloden was. Binnen dezen middelen tijt, zo wiert Robrecht de Vriese, ten versoucke van de Henewiers ende Picaerden, weder up zijn vry voeten ghestelt van die ghuene die hem te bewarene hadden, om vrau Richilt insghelijcx ooc in recompense van dien uyter vanghenesse van Cassel te hebbene, twelcke alzo ghesciede wel jeghens den danck ende wille van den coninck Philips van Vrankerijcke, die welcke ten zesten daghe van maerte daer naer, ter cause van dezer onghelijcker permutatie, die stede van St-Omaers in gloeyen stelde. Ende alzo vullick als vrau Richilt uyter vanghenesse verlost zijnde, weder in die Henewiersche ende Picaersche leghere ghecommen was, zo slouch zy met beede hare zuenen, Aernout ende Boudewijn, anderwarf siedge voor die stede van Cassele, daer Robrecht de Vriese, haer scoonbroedere, die uppercapiteyn of was, hopende noch jeghens hem, al haer leet wel te deghe te wrekene, by der hulpe van den coninck van Vranckerijcke die anderwarf met alle die macht van der croone derrewaert quam, wel meenende die victorie verzekert te zijne; maer hy miste, want van dat hy daer by vrau Richilt, zijnder nichte, ghearriveirt was, zo viel hem Robrecht de Vriese met eenen hoogen fieren moet anderwarf daer zo rudelick inne, dat hy gheel ende al zijn bataylgie schuerde; dootslaende ende vernielende al dat hem jeghens quam, zonder eeneghe gracie ofte ghenade, zo dat die grachten ende beken daer omtrent niet dan een bloet en schenen te zijne, want ontwijffelick daer bleven bet dan XLII duyzent Francoysen, Henewiers ende Picaerden versleghen, met zeere veel edeldoms, daer die grave Aernout van Vlaenderen, nu wat bet dan XVII jaer oudt zijnde, die alderprincipaelste of was, met zijnen stiefvadere Willem van Osberne, een

Vernieling der Fransche en Waelsche legers.

Dood van Arnoud den Eenvoudigen.

edelman uyt Normandien. Daer wiert ooc in die vlucht ghevanghen die grave Eustaes van Buenen, sbisscops broedere van Parijs, ende vadere van Godefroot van Boulgion, die toecommende coninck van Jerusalem, met meer andere groote meesters ende edele heeren. Die coninck dit ongheval ziende, vloot anderwarf met die reste van zijnen volcke te Vranckerijcke waert, al zo snellelick alst hem eenigsins mueghelick was, ende vrau Richilt nam insghelijcx ooc die vlucht naer Henegauwe tharen lande waert met Boudewijn haren zuene. Ende Robrecht de Vriese behielt victorieuselick tvelt met grooter eere ende glorie. Dit ghesciede up Ste-Pieters ende Ste-Pauwels dach, den XXII van sporcle int jaer ons Heeren X^{c} LXXI, naer dat Aernout voorzeit nu wat bet dan een jaer ende neghen maenden grave van den lande van Vlaenderen gheweest hadde, wiens doode lichame zeer eerlicke by den voorscreven Robrecht, zijnen oom, begraven wiert binder abdie van Ste-Bertin tS^{te}-Omaers.

1071. (beside line 1)
1071. (beside line 13)

Van Boudewijn dOnnoosele,

DIE THIENSTE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Ghemerct dat die grave Aernout noch een joncman ende onghehuwet zijnde int velt versleghen bleef, inder forme ende maniere hier voren verhaelt, zo verstorven by dien alle zijne landen ende heerlicheden up Boudewijn, zijnen broedere, ghezeit dOnnoosele, ter cause van der groote duechdelicheit ende onnooselheit die in hem was; zo dat hy niet dan rechts een prince zonder

1071. galle ofte erch en scheen te zijne, ende dienvolghende zo hadde hy al te gheerne ghezien dat Robrecht de Vriese, zijn oom, met paeyse ende vrientscepe zijn handen hadde willen lichten van den lande ende graefscepe van Vlaenderen; maer twas al te vergheefs : hy en wilder niet of hooren. Dies badt Boudewijn den coninck Philips van Vranckerijcke, zijnen neve, omme int vriendelicke middelare daer inne te willen zijne, die welcke terstont in alder diligentie den bisscop Godefroot van Parijs, zijnen cancellier, met scoone state, in ambassade te Vlaenderen waert zant, omme te vernemene wat recht, cause ofte actie dat Robrecht de Vriese daer anne wist te pretenderene, zonder twijffele anders gheene dan dat hy tzelve mainteneirde gheconquesteert thebbene metten zweerde, ten neerstighen versoucke van alle die inwoonders ende inghezetenen van dien, daer toe gheroert zijnde by der grooter onverdraghelicker wreetheit ende tijrannie, daer of dat vrau Richilt, met wijlent haren cancellier Malgy, langhen tijt zeer overdadelick themlieden waert gheuseert hadden, in veel diversche pointen ende articulen, die welcke hy daer voor den cancellier Godefroot ende alle die andere edelen die met hem ghecommen waren, zo promptelick ende zo pertinentelick wiste te alligierene ende al int langhe verhalene, met die toecomste van der zake, zonder te verzwijghene die groote omsprekelicke scade, die hem int particuliere insghelijcx ooc by hemlieden toeghecommen ende ghesciet was, by tconfisquieren van zijnen graefscepe van Aelst, met die Vier Ambochten ende vijf eylanden van Zeelant, inder forme ende maniere alst zelve hier voren verhaelt ende verclaerts staet; ende daertoe zo hadde hy zulc een naturelicke eloquentie met veel scoone gheentremellierde redenen, die welcke zo pregnant ende zo irreprochable waren, zo tscheen, datter niemende van hemlieden allen en was die hem

Den koning van Vrankryk onderzoekt de regten van Robert op Vlaenderen.

niet eenichsins ghelijck en begonste te ghevene, ende bijzondere die cancellier Godefroot, wiens broedere ghenaemt Eustaes, die grave van Buenen, hy uyter vanghenesse omtslouch, vry, los ende quijte van zijnen rentsoene, ende voort van alle andere oncosten daer up loopende, met belofte bovendien ooc van hem noch in toecommende tijden te transporterene tzijnen vrye eyghendomme, tbosch te Bethlo, metten casteele te Sperly, indien zy voortan ghezaemder handt zijn vrienden wesen wilden, ende van al dies voorzeit es den coninck ende zijnen edelen raedt goet, ghetrauwe rapport doen: twelcke zy hem alzo beloofden ende hielden, exagerende zo grootelicx daer inne vrau Richilts felleit, wreethiet ende insupportable tyrannie, dat die coninck niet mueghelick en dochte dat eeneghe princessen ofte andere edele vrauwen zo quaet, zo boos ofte erch zouden connen ghewesen, of ten ware dat hijt Robrecht de Vriese zelve van tbeginsele totten ende hoorde mondelinghe verhalen, in die presencie ende jeghenwoordicheit van die staten ende drie leden slands van Vlaenderen, die tzelve accordeirden, aggreeirden ende affirmeirden by eede warachtich te zijne, verleenende hemlieden int generale ende int particuliere, ten dien fine, zijne bezeghelde brieven van saulfconduyte, omme vryelick by hem te Parijs te meughen commen ende keeren. Dit dede die coninck by den raede ende advijse van zommeghe zijne raedslieden, die welcke uyter name van vrau Richilt, zijnder nichte, noch gheerne wrake ghenomen zoude hebben over den voornoemde Robrecht, ende alle die ghuene die hem wel wilden; maer hy wiert secretelick van als datter voor handen was ghewaerschuwt by den voorscreven cancellier, ende zijnen broedere, die welcke hier inne niet dan jeghens haerlieden wille ende danck gheconsenteirt en hadden, omme alle quade suspicien te eviterene, ende dienvolghende, zo 1071.

1071. omtboot hy den coninck dat hy up gheenrande saulfconduyt by hem in Vranckerijcke commen en wilde, ghemerct die cleene ghetrauwicheit die hy oyt in die Fransoysen ghevonden hadde; maer waert dat zake dat hy zelve up saulf conduyte te Rijssele by hem commen wilde, hy zoude daer al doen dat redene ware. Die coninck deze omtbiedinghe verstaen hebbende, meende teenegader van grooter gramscepe te ontzinnene (1), makende met dien wederomme van nieuws zulck een ghereetscepe ter orloghe, dat een wonder was, daer mede dat hy, zeer corts daer naer, te Vitry nedere slouch, omtrent LXXII duyzent mannen sterck zijnde, zo te peerde, zo te voet, daer een groote menichte van princen, hertoghen, graven ende andere landsheeren, gheestelick ende weerlick, naer hem die principaelste capiteynen of waren, ende bovendien, zo arriveerde daer ooc die grave Boudewijn van Vlaenderen met een groot eyrcracht van Henewiers ende Picaerden, doende die coninck daer manscip van zijnen graefscepe voorzeit, ende omtfanghende *quant et quant* van hem den rudderlicken slach. Ende als die coninck nu omtrent vier daghen te Vitry gheleghen hadde, zo dede hem die bisscop Godefroot van Parijs, ende zijn broedere, die grave Eustaes van Buenen (die welcke nu goede vrienden gheworden waren van Robrecht de Vriese, omme die cause ende redene voorscreven), te verstane dat hy zonder groot dangier van zijn edelen persoon daer niet langher met zijnen leghere blijven nochte vertoeven en mochte, ghemerct dat zy wel voor zekere verstaen hadden dat Robrecht de Vriese van daghe te daghe omsprekelick veel volcx van wapenen verwachtende was uyt die duydsche landen van den hertoghe Bernaert van Sassen, zijnen scoonvadere; ende al en waert

Robert, te Parys ontboden, wilt dat den koning te Rysel kome.

Oorlogstoebereyding.

(1) Zyne zinnen te verliezen.

dus niet, dat hy bovendien ooc noch in dangiere stont van corts by zijn zelfs volck verraden ende ghelevert te werdene in die handen van zijne vianden, ten ware dat hy haestelick van danen vertrock. Die coninck deze woorden hoorende, ghecreech inwendich zulck een gru (1) ende vreese int herte dat hy nemmermeer in tijts en meende van danen gherocht thebbene, nemende reghelrecht die vlucht te Vranckerijcke waert, ten grooten omsprekelicken verliese van alt ghuene die hy ende die zijne daer met hemlieden ghebrocht hadden. Als die grave Boudewijn van Vlaenderen sconincx vlucht anzach, zo waende hy insghelijcx ooc met zijnen volcke uyten velde ghetrocken thebbene, maer by den instekene van eeneghe Henewiersche ende Picaersche capiteynen, zo liet hijt: verzouckende bovendien Robrecht de Vriese, zijnen oom (die hem zijne landen ende heerlicheden omthielt) ter bataylgie, die welcke hem zo buytermaten qualick verginck, dat hy der meest alle zijn volck ter stede doot liet, saulverende hem zelven metter vlucht die hy zeer haestelick te Henegauwe waert nam, zonder van dier tijt voort meer naer Vlaenderen te keerene. Dit ghesciede up Ste-Pieters ende Ste-Pauwels dach den XXIX van wedemaent. Ende dezen ghevluchten Boudewijn traude naerderhandt vrau Ide, die dochtere van wijlent die grave Lambrecht van Luevene, F^s Heyndricx, daer Boudewijn, Aernout, vrau Ide ende vrau Alijse of quamen; daer of dat Boudewijn met vrau Yelant huwede die dochtere van Ottho, die eerste grave van den lande van Gheldere, moedere van Boudewijn le Diseur ende van Geeraert, van die welcke dat die oudtste sgraven Godefroots dochtere van Namen te wijve nam, vrau Erlix ghenaemt, daer hy Boudewijn die Couragieuse by creech, die toecommende grave van Vlaenderen, van vrau Margriete, zijnder huysvrau weghe, die dochtere van Diederijck van

1071.

Vlugt van den koning.

Nederlaeg van Boudewyn.

Zyn houwelyk.

(1) Grouw; grouwel.

1071. Elsaten, zo wy by der tijt noch breedere hooren zullen, indien ons Godt tleven spaert. Zeer corts naer dat Robrecht die Vrieze deze scoone victorie ghehadt hadden, zo vulquam hy zijn belofte die hy den bisscop Godefroot van Parijs ende den graef Eustaes van Buenen, zijnen broedere, ghedaen hadde nopende tbosch te Bethlo ende den casteele te Sperly, gaende noch ten daghe van hedent ter cause van dien met-ten graefscepe van Buenen. Ende in recompense van dien, zo maecten die voornoemde heeren zijnen paeys metten coninck Philips van Vranckerijcke, in zulcker wijs dat hy hem thaerlieden begheerte met grooter minne ende vrientscepe admitteerde ter manscepe van den graefscepe van Vlaenderen, niet jeghenstaende dat hy daer lettel rechts aen hadde. Hier ziet men wat goet ende ghelt, giften ende gaven connen bedrijven, by middele van vrienden die mer mede maect, ende ghecrijcht, ghemeenlick in zaken die noch oprecht noch goddelick en zijn. Godt verghevet hemlieden die by dusdanich quaet haes (1) ende dierghelicke sinistre practijcken groote Monsieurs ende Stabetachten gheworden zijn, ende qualick zouden willen weten.

Verzoening met Vrankryk.

Van Robrecht,

GHEZEIT DE VRIESE,

DIE ALEVENSTE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Robrecht, ghezeit de Vriese, ter cause van zijnder eerster victorie die hy int jaer X° LXIII jeghens de Vriesen ghehadt hadde, nu grave van Vlaenderen gheworden zijnde by der middele voorscreven, dede daer binnen den eersten

(1) Aes.

jaere van zijnder regnatie veel diversche kercken ende 1071.
cappellen zom repareren, ende zom gheel nieuwe van den gronde upmaken, ter eeren ende weerdicheit van mijnheere Ste-Pieters, die prince der apostelen, eensdeels omme dieswille dat hy up zijnen dach tweewar fvictorieuselick tvelt behouden hadde jeghens zijne vianden, zo voorzeit es, ende eensdeels ooc by der ordonnantie van onzen helighen vader den paeus van Roome, al zo wel ter verzoeninghe van den versleghen Aernout de Simple, zijnen neve, daer hy oom of was, als ter lavenesse van zijnder ziele: van alle welcke kercken ende cappellen dat die eerste was Ste-Pieters kercke te Cassele, daer hy met eenen XX canosien fondeerde; ende die tweede Ste-Pieters kercke te Torhout, daer hy insghelijcx ooc X canosien fondeerde, ende voort alle die andere kercken ende cappellen van Ste-Pieters te Brugghe, tIpere, tHulst, te Berghen, te Oostcamp, tOstende, te Thielt, te Marlebeke, te Maldeghem, te Swijnaerde by Ghendt, ende elders totten ghetale van XXIX of XXX. Van ghelijcken zo repareerde hy ooc die oude vervallen kercke van Ste-Salvaters te Cassele. Binnen dezen middelen tijt, zo dede vrau Richilt (daer wy hier voren zo dicwils of vermaent hebben) noch altijts haer uyterste devoir om haer zelven by eenegher middele te mueghen wrekene jeghens die grave Robrecht, haren scoonbroedere; ende ziende dater gheen hope van bijstandicheit ofte adresse meer en was in die coninck Philips van Vranckerijcke (om die cause ende redene voren verhaelt), zo verzochte zy secours van volcke ende van ghelde an den bisscop Theoduyn van Luycke, stellende ten dien opsiene haer graefscip van Henegauwe onder die gheestelicke subjectie ende onderdanicheit van zijnen bisdomme, by den consente van den keyzer Heyndrick, die vierde van dier name, ende mids dezer scoonheit ende recompense, zo

Richilde brengt wederom nieuwe legers te been tegen Robert.

1071. dede haer die voornoemde bisscop zulcke bystandicheit van al dat zy van hem begeerende was, dat zy emmers wederomme een groot eyrcracht van volcke by een ghecreech, daer Godefroot van Bouilgion, die zuene van den grave Eustaes van Buenen, die grave Albrecht van Namen, die grave Heyndrick van Luevene, F^s Heyndricx, die grave van Haultmont, die grave van Montagui in Ardennen, met meer andere princen ende landsheeren naer haer die principaelste capiteynen of waren, bedrijvende daer mede zulcke extraordinaire wreetheit ende rudesse alomme omtrent die frontieren van Vlaenderen, dater die grave Robrecht met machte jeghens trecken moeste. Maer als zy zijn comste vernamen, zo reculeerden zy tot binnen den graefscepe van Henegauwe, kiesende daer een plaetse propijs ter bataylgie, die welcke hemlieden eer yet lanck ghesciede, ten zulcken excessive verliese van haren volcke, dater die plaetse noch die name of behouden heeft, ende vrau Richilt wiert daer anderwarf ghevanghen ende met meer andere edelen naer Vlaenderen ghevoert.

Zy wordt geslagen en gevangen.

Ten zelven tijde, fondeerde die grave van Vlaenderen die canosien metter proostie in onzer Liever Vrauwe kercke te Watene, daer heer Odfrijt, een zeer helich man van levene, die eerste proost of wiert, die welcke daer die cappelle van mijnheere Ste-Regnier, staende up eenen berch omtrent twee mijlen van der stede van St-Omaers, dede vermeerderen ende veranderen in een muenincx cloostere, daer men ten daghe van hedent mijnheere St-Gillis verzouckt. Ende wiert corts daer naer grootelicx beschoncken ende ghedoteert, eerst by vrau Adelie, sgraven moedere van Vlaenderen, ende ten anderen ooc by Jan van Artois ende Mer Ghilboot van Fleteren, ruddere; zo dater die muenicken aldaer wel properlick up leven mochten naer tinhoudene van haerlieden

ordene. Ende int ende van den voorscreven jaere, zo 1071.
wiede die bisscop Ratbodoen van Noyon ende van Doornijcke die kercke van Helichkerst te Ghendt, daer naerderhandt een casteel of ghemaect es by den keyser Caerle, die vijfste van dier name. Up den zelven tijt, starf Wijchart die VII vorst van den lande van Gheldre, latende een eeneghe dochter achtere die vrau Adeleyde hiet, die huysvrau van den grave Ottho van Nassauwen, die welcke naermaels van haren weghe die eerste grave van Gheldre ghemaect wiert, zo wy by der tijt noch breeder hooren zullen, indient Gode ghelieft. Tnaervolghende jaer, zo 1072.
wierden die helighe weerdeghe reliquien van mijnheere Ste-Bertolf tS^te-Pieters te Ghendt ghetranslateirt ende verheven. Ende tjaer daer naer, reeser een groote beroerte 1073.
ende mueterie onder die gheestelichede, omme dieswille dat die paeus Gregorius, die VII van dier name, haerlieden huwelicken teenegadere gheinterdiceert ende verboden hadde by den advijse ende goetdenckene van de ghuene die tzelve goet, duechdelick ende goddelick vonden, in prejudicie van veel husiecke priesters, die welcke insghelijcx ooc haerlieden argumenten ende redenen ter contrarien hadden; maer dies niet jeghenstaende zy verloren tproces, zo dat zy van dier tijt gheen ghetraude kijnderen nochte wettelicke erfghenamen meer maken en mochten, ten fine dat zy daer by niet verwect en wierden tot eeneghe tijdelicke zorghe ende ongheregheldе giericheit, daer zy eensdaechs meest al zo overvloedelick vul of zijn, dat Gode van hemelrijcke wel claghelick es.

Int jaer ons Heeren X^c LXXVI, zo zoude die keyser 1076.
Heyndrick, die vierde van dier name, up tlandt van Vlaenderen hebben commen orloghen, ten grooten neerstighen verzoucke van die voorzeide ghevanghene vrau Richilt, gravinne van Henegauwe, ende van Boudewijn dOnnoosele, haren zuene, maer die grave Robrecht dat

1076. gheware wordende, zant in alderdiligentie Mer Boudewijn van Doornijcke, met scoone state in ambassade te Cuelenen waert by den keyser, omme aldaer alle zaken int vriendelicke te modererene, ende ter neder te legghene indient doenelick ware. Ende als die voornoemde ambassadeur nu up die riviere van der Mase ghecommen was, zo ghemoete hy daer zeer onvoorsienelick een overscoone joncvrau, die welcke hem naer hoofsche groetenesse van beeden zijden, die cause ende occasie vraechde van zijnder voyagie; ende ziende dat hy haer niet en verantwoorde, zo

Voorzegging. zeide zy voort zelve jeghens hem: « Robrecht de Vriese, uwen heere ende meestere, zal goede voorspoet hebben int ghuene dat hy door u an den keyser Heyndrick verzouckende es; maer omme dieswille dat hy zijnen eedt van voochdiescip niet behoorlick ghequeten, ja directelick ghecontrevenieert heeft, nopende die persoonen ende goedenghen van Aernout de Simple, ende Boudewijn dOnnoosele, beede zijne neven, daer hy oom of was, zo zal zijn zuens zuene sterven zonder hoir, ende naer hem zal tlandt van Vlaenderen by eenen Denemercker gheregiert worden, wiens groote goethiet ende duecht cause ende oorzake wesen zal van zijnder doot, ende zal insghelicx ooc sterven zonder kijnderen, ghelijck die voorgaende: ende naer zijnder aflijvicheit, zo zullender ter cause van den regemente van den lande voorscreven, veel diversche questien ende gheschillen uprijsen (niet zonder groote bloetsturtinghe) tusschen twee edele princen, deene uyten Oosten ende dander uyten Westen, maer die oosterlinck zal te boven commen, ende zal tlandt in questie met zijnder hoirie ende prosteriteit continuelick blijven bezittende, tot die comste van Antekerst (1). Zecht dat u die prophetersse Ermegarde ghe-

(1) Antechrist.

zeit heeft. » Vertreckende met dien weder zo onvoorsienlick van danen, dat men noyt gheweten en conste waer zy bevoer, ofte van waer dat zy daer ghecommen was, maer dies niet jeghenstaende zo heeft men nochtans haer woorden totten daghe van hedent in als waerachtich ghevonden, al zo wel angaende den regemente van den lande ende graefscepe, als nopens de toecommende accort tusschen den keyser ende Robrecht voorzeit: twelcke anders niet in en hielt, dan dat die grave Robrecht van Vlaenderen vrau Richilt, die gravinne van Henegauwe, zijne scoonzustere, uyt zijnder vanghenesse omtslaen moeste ende gheven haer die stede van Oudenaerde, metter casselrie, voor haer duwarie ende bijlevinghe van wijlent Boudewijn zijn broeders weghe, haren tweeden man, daer zy haer oyt tsijdert zo wel mede contenteerde dat een wonder was, levende van dier tijt voort (by den vermaene van Robrecht voorzeit) altijts zo duechdelick ende zo helichlick dat niet en scheen die zelve te zijne. Binnen den zelven jaere, zo vroost duergaens wech even stercke- lick, beginnende van den eersten daghe van novembre ende ghedurende totten XVI[en] van april daer naer volghende. 1076. Sterken Winter.

Anno X[c] LXXVII, overleet die bisscop Lietbert van Camerijcke, fondateur van den cloostere van S[te]-Obert, ende van tcloostere up S[te]-Loysberch. Int zelve jaer, wiert te Gendt die translatie ende verheffinghe ghedaen van die helighe weerdighe reliquien van mijnheere S[te]-Florbert, die eerste abt van der plaetse, by den bisscop Ratbodoen van Noyon ende van Doornijcke, in die presencie ende jeghenwoordicheit van Robrecht, die oudtste zuene van den grave van Vlaenderen, ende van meer andere groote meesters ende edelen van den hove. Tnaervolghende jaer, wiert abt van S[te]-Winnocx te Berghe ghemaect, heer Inghelbert, die zuene van vrau Ogine, 1077. 1078.

1078. die oudtste dochtere van wijlent die grave Boudewijn van Vlaenderen, ghezeit metten scoonen Baerde, ende dat by den toedoene van Robrecht de Vriese, zijnen rechtsweer; want die van den cloostere hadden liever een andere ghehadt die wat idoondere ende bequamere toe gheweest hadde (zo hemlieden dochte), maer hy en mochte hem-
1079. lieden niet ghebueren (1). Ende int jaer daer naer, zo verbarnde meest gheel die stede van Ste-Omaers, metten cloostere van Ste-Bertin, by tvier van meschieve (2). Up den zelven tijt, schiet van dezer weerelt die helighe vrau Adelie, sgraven moedere van Vlaenderen, in haer cloostere te Meessene, daer zy begraven licht. Ende zeer corts naer haer doot, zo overleet insghelijcx ooc die bisscop Drogo van Teroaen, een zeer gheleert ende helich man van levene, ende heer Hubrecht meende wel daer die veystere (3) in zijn stede ghecommen thebbene, maer die van Teroaen verjoughen hem foortselenghe ter conservatie van haerlieden previlegien daer of zijnde: zo dat hy zeere ghequetst van danen naer Ste-Omaers vloot, houdende daer die van Ste-Bertin gheselscip al die reste van zijnen levene. Die grave Robrecht gheaverteirt zijnde van der vacacie van den voorscreven bisdomme, confereerde dat uyt zijns zelfs eyghen autoriteit, by middele van penningen, ten profijte van een edelman, die heer Lambrecht van Belle hiet, zonder eeneghe voorgaende electie, contrarie den previlegien van die van der voorzeider stede, die welcke hem ter cause van dien zijn tonghe ende alle die eerste letten van zijn vingeren of sneden, jaghende hem alzo voort ter stede uyt, ghelijck zy die voorgaende ghedaen hadden. Of Godt vergave dat hemlieden allegadere tzelve ghesciede die noch eensdaechs

Verstooting van opgedrongen bisschoppen.

(1) Zy en mogten hem niet bekomen. — (2) Miskief; misluk; ongeluk. — (3) Langs de veynster, zonder regt of wettige zending. Zinspeling op de woorden van Christus in het Evangelie.

sinistrelick, simoniakelick by middele van ghelde ofte andersins indirectelick naer gheestelicke ende weerlicke digniteyten ende hoogheden steken, daer zy noch nut, noch idone toe en zijn, zo zouden wy mueghen eerlick ende goddelick met mencanderen in paeyse ende met vreden leven, zonder scandael ende onghestichticheit van onzen naersten. Naer dien dat beede die voornoemde simoniaken aldus uytgherecht waren naer haerlieden verdienste ende weerde, zo bleef die bisscop Gheeraert van Camerijcke voort tbeste doende metten bisdomme van Teroaen, totter tijt dater by die van der stede anders inne voorzien zoude werden. 1079.

Binnen den zelven jaere als voren, maecte die keyser Heyndrick, die vierde van dier name, van den lande Graefschap van Geldren. ende heerlichede van Gheldre, een graefscip ter begheerte van den grave Otto van Nassauwen, dier die eerste grave of wiert, van vrau Adeleide, zijnder huysvrau weghe. Ende int jaer daer naer, up den XXVII 1080. dach van maerte, zo gheschiede in Vlaenderen snachts omtrent die middele nacht, al te vreeselick een eertbevenghe, daer zy allegadere buytermaten zeere inne te Aerdbeving. wets ende beladen waren diet zaghen ende ghevoelden. Ende ten vierden daghe van die naervolghende maent, zo wiert heer Fulcaert, die eerste proost van Ste-Pieters te Rijssele, metter doot ghemeene, ende heer Wouter quam in zijn stede.

Anno X^c LXXXI, up die helighe Ascensioens nacht, 1081. verbarnde dat cloostere te Watene, daer wy hier voren of vermaent hebben. Tnaervolghende jaer, in hoymaent 1082. overleet Robrecht Viscart, een edele man gheboren uyt Normandien, die welcke by zijnder prouesse ende vromicheit int faict van wapenen, Povilgien ende Calabren gheconquesteirt hadde, daer zijn zuene Roegier naer hem hertoghe of wiert, ende traude vrau Adelie, die wedewe

1082. van den coninck Ste-Canuyt van Denemercken, daer hy Caerle by ghehadt hadde, toecommende grave van Vlaenderen, die om zijne groote duechts wille, die Goede Grave van vele gheheeten wiert, zo wy by der tijt noch wel ten vullen hooren zullen, indien ons Godt tleven spaert. Omtrent dezen zelven tijt, starf Boudewijn van Ghendt, heere van Dronghene ende van Ruslé, latende een zuene achtere van zijnder name, die welcke hem in als suc-
1083. cedeirde. Tjaer daer naer, zo wiert tcloostere te Affli-
Abdy van Affligem. ghem, tusschen Brussele ende Aelst, ghefondeirt by zes crijchslieden, te wetene, Gheldulf, Thibaut, Emelijn, Hargheer, Ulbodoen ende Geeraert, die welcke tzamen langhen tijt up die ghemeene buyt, roof ende pijlgiage zeer vreedelick, wildelick ende rouckelooslick gheleeft hebbende, endelinghe tot leetscip (1) ende waerachtighe penitentie bekeert wierden by den eerdsbisscop Hanoen van Cuelene, zo dat zy van dier tijt voort tzamen in haerlieden voornoemde cloostere bleven, levende daer zeer paeysibelick met mencanderen in grooter penitencie, abstinencie ende helicheit, naer die ordene van Ste-Benedictus, onder eenen abt ghenaemt Fulgentius. Binnen dezen middelen tijt, zo dede die grave Robrecht die van Teroaen alt leet, schimp ende spijt dat hy conste ghepeysen ende ghedencken, omme dieswille dat zy heer
Zamenzweiring tegen Robert. Lambrecht van Belle (daer wy rechts hier voren of vermaent hebben) zo qualick ende zo onghenadelick ghetracteert hadden. Maer zy en vielen ooc niet slincx, makende zulc een secrete conspiratie met diversche gheestelicke personagien ende andere, metsgaders ooc den verjaechden grave Boudewijn, ghezeit dOnnoosele, haerlieden naturelicken heere ende prince, dat zy Robrecht daer by wel meenden verjaecht ende den voor-

(1) Leedwezen; beternis.

noemde Boudewijn ghewapender handt in die possessie 1083.
van den lande ghestelt thebbene. Die grave Robrecht hier of ghewaerschuwt zijnde, nam zulck eene exemplaire correctie ende punicie over hemlieden alle dier mede ghemoeyt waren, dater tgheele landt mede in roeren stont, want al dat weerelick was dede hy rechten metten zweerde, twelcke men noyt daer te voren meer in Vlaenderen ghedaen en hadde, ende die gheestelicke persoonen wierden al ghebannen met confiscatie van al dat zijs hadden. Dit wiert terstont onzen helighen vader den paeus van Rome, Gregorius, gheclaecht, die VII van dier name, die welcke zonder langher dilay mijnheere Ste-Aernout, die bisscop van Soissons, te Vlaenderen zant, omme uyt zijnder name by behoorlicker middele in als te voorziene, zo hy ooc dede, maeckende al tlandt duere met zijnder vierighe predicatie ende godsvruchtighe leeringhe, zulc een universele unie, paeys ende eendrachticheit dat dierghelicke noyt ghezien en was, met expresser condicie, nochtans dat heer Boudewijn, die joncste zuene van den grave Robrecht, bisscop van Teroaen wesen zoude, zo tghesciede: binnen den jaere voorscreven, zo wierden by den bisscop Ratbodoen van Noyon ende van Doornijcke, tSte-Baefs te Ghendt, anderwarf die helighe weerdighe reliquien van mijnheere Ste-Lieven ghetranslateirt ende verheven, metsgaders ooc die reliquien van Ste-Pancratius ende Ste-Barbara, ter presencie van den abt Wigmaer aldaer ende van alle die van den hove. Up den zelven tijt, zo gheschiede een schadelicken brant binnen den cloostere van Ste-Winnocx te Berghe, daer by dat onder andere XXXIIII boucken metter handt ghescreven gheconsumeirt ende te niete ghedaen wierden, mentie makende van veel diversche voorleden zaken wel weerdich van eeuwigher memorie, die welcke ons by dien noch ten daghe van hedent om-

Verlies van handschriften in den kloosterbrand van H. Winocus.

1084. bekent zijn. Ende tjaer daer naer, maecte mijnheere Ste-Aernout, die bisscop van Soisson, tcloostere tOudenburch van der ordene van Ste-Benedictus, mids der hulpe ende bijstandicheit van den grave Robrecht van Vlaenderen, ende van Conoen, zijnen camerlinck, met vrau Hasecca, zijnder huysvrau, ende Aernout, die zuene van Assele, svoorzeits bisscops zustere, wierter die eerste abt of. Ende Inghelram van Lijlers fondeerde doen ter tijt ooc tcloostere te Ham, ende ten XXX^en daghe van hoymaent in tjaer voornoemd, zo wierden te Ghistele die helighe weerdeghe reliquien van mevrauwe Ste-Godelieve verheven by den bisscop Ratbodoen van Noyon ende van Doornijcke, in die jeghenwoordicheit van veel groote personagien, gheestelick ende weerlick.

1084. Anno X^c LXXXIIII, dede die grave Robrecht te Aelst nieuwe munte slaen van goude ende van zelvere met zijnder wapene, twelck noch noyt daer te voren iemende van zijnen voorzaten ghedaen en hadde, ende zeer corts daer naer, zo stelde hy treglement van den lande in die handen van Robrecht, zijnen oudsten zuene, treckende met scoonen state in pelgrimagie te helighen lande waert; ende commende voor die kercke te Jerusalem, zy sloot van zelfs zo vaste toe dat men ze niet open ghedaen en conste, voor anderstont dat hy zijne groote ontrauwicheit ende andere zonden ghebiecht ende beleeden hebbende, daer hooghe ende helichlick belooft hadde tlandt van Vlaenderen, Boudewijn dOnnoosele, zijnen neve, daer hy oom of was, weder te restitueren, twelcke hy hem jeghens alle recht ende redene zo langhe ende meneghen tijt omthouden hadde. Welcke belofte alzo ghedaen zijnde, zo opende haer die voornoemde kercke weder van zelfs, ende die grave Robrecht ghinck er binnen met alle zijnen edelen gheselscepe, sprekende daer voor den hooghen outaer zijne

Bedevaert van Robert.

devote beedinghen (1), niet zonder veel wonderlicke ende 1084.
vreimde visioenen die welcke hem daer zo eenpaerlick voor ooghen quamen dat hy der ter eer omme van danen schiet, treckende voort tS^te-Cathelijnen grave waert, met Boudewijn van Ghendt, Boldraen erfachtich castelein van Brugghe, Bosschaert van Comene, Gheeraert van Rijssele, Ideus van Vilers, Valnier van Cortrijcke, Gratiaen van Eecloo, Hermaer van Somerghem, Joseram van Knesselaere ende meer anderen heeren ende edelmannen uyt Vlaenderen, Artoys, Vermandois, Hollant, Vriesland, ende andere omligghende landen. Ghedurende dit voyagie, zo starf die gravinne Richilt van Henegauwe daer hier voren zo dicwils ende zo menichwarf of vermaent staet, ende wiert begraven int cloostere te Hanon, by Boudewijn, haren tweeden man, ende Boudewijn haer zuene, ghezeit dOnnoosele, succedeirde haer in al dat zijs hadde. Ende corst naer haer overlijdene, wiert tlandt van Vlaenderen al te zeere ghequelt met eertbevinghe, tempeest van winden, overvloedicheit van watere. Dit ghesciede al int jaer ons Heeren X^c LXXXVI. Binnen den zelve jaere, 1086.
wiert vrau Adeleide, die eerste gravinne van Gheldre, metter doot ghemeene, latende twee jonghe kijnderen achtere, te wetene Gheeraert, die naer haer grave wiert, ende vrau Ielant, die toecommende huysvrau van den grave Boudewijn van Henegauwe, die tweede van dier name, die welcke zy ghehadt hadde by den grave Otto van Nassauwen haren man, die naerderhandt vrau Sophie traude, die eeneghe dochtere van den grave Wijgman van Zutphen, die welcke hem insghelijcx ooc omtstarf, maer zonder hoir, ende dus niet jeghenstaende zo bleef hy nochtans haer voornoemde graefscip bezittende by foortsen ende met ghewelde, annexerende dat endelinghe metten

Dood van Richilde.

Aerdbeving, storm en watervloed.

(1) Gebeden.

1086. graefscepe van Gheldre, daer zijn zuene Gheeraert, by zijnen eersten wijve voorzeit, die heere of was. By dezen middele kwam tgraefscip van Zutphen eerst an tlandt van Gheldre, daert noch toten daghe van hedent con-
1087. tinuelick altijts ghebleven es. Ende tnaervolghende jaer daer naer, up den XV^en dach van oughst, overleet tOudenburch mijnheere Ste-Aernout, die bisscop van Soissons, ende wiert met grooter rauwe begraven in die kercke van Ste-Pieters aldaer, die welcke hy zo decoreerde, vercierde ende vermaert maecte met zijne scoone teeckenen ende miraclen dat zy endelinghe ter cause van dien vernaemt ende naer hem gheheeten wiert. Int voorzeide jaer, up den zesten dach van septembre, starf die coninck Willem van Inghelant die men den edelen bastaert van Normandien noemde, nu an den cant van LXXIIII jaer oudt zijnde, latende by vrau Machtilt zijnder huysvrau, die dochtere van wijlent Boudewijn van Rijssele, ghezeit de Goedertiere, grave van Vlaenderen, vier zuenen met al zo veel dochters achtere, te wetene Willem de Rosse, die ten XXVII daghe van de zelve maent coninck ghecroont wiert; Robrecht Corteknye, die hertoghe van Normandien, vadere van Willem, die toecommende grave van Vlaenderen; Richaert die niet langhe naer zijn vadere en leefde; Heyndrick, ghezeit zonder landt, noch toecommende hertoghe van Normandien ende coninck van Inghelant; vrau Machtilt die wedewe van den versleghen coninck Haralt van Inghelant; vrau Constance, vrau Lucie ende vrau Cecilie. Binnen den zelven jaere, wiert heer Herlebalt die eerste proost van Ste-Salvaters te Haerlebeke.

Dood en kinderen van Willem van Engeland.

1088. Anno Xe LXXXVIII, schiet die grave Diderijck van Cleven van dezer weerelt, die tweede van dier name, naer dat hy by sgravens dochtere van Schauwenburch Diederijck ende Aernout ghehadt hadde, ende up den

X^{en} dach van hoeymaent int jaer voorscreven, wiert die coninck Ste-Canuyt van Denemercken versleghen ende vermoord van zijns zelfs eyghen volck in die kercke van Ste-Albaen te Rijpen, omme dieswille dat hy die dienaers van der heligher kercke die thiende van alle vruchten toegheleit wilde hebben. Vrau Adelie, zijn wedewe, deze groote wreethede ziende, en wilde met dat onredelick ende onghenadich volc niet langher te doene hebben, ende latende daer haer cleene dochterkens, vrau Ingherte ende vrau Cecilie, by haerlieden vaders vrienden, quam haestelick met Caerle, haren jonghen zuene, over zee te Vlaenderen waert, toten grave Robrecht haren vadere, die welcke daer ter tijt noch niet weder ghekeert en was uyt die helighe landen; maer dies niet jeghenstaende, zo bleef zy hem daer verbeydende by Robrecht haren broedere. Ten XXX^{en} daghe van der maent van ougst daer naer, zo zach men een schoffierlicke leelicke drake lanchs die lucht vlieghen, die duerghaens niet dan groote vierighe vlammen en spoogh, vul vinninnich, brandich corrosijf, daer eer iet lanck een afgriselicke zware pestilencie uyt sproot, die men over al tHelich Vier hiet. Tnaervolghende jaer, conquesteerde Godefroot van Bouilgion thertochdom van Lotrijcke metten zweerde, daer die keyser Heyndrick, die derde van dier name, Godefroot van Ardennen, ghezeit de Stoute, van vrau Ide, zijnder moeder weghe, tanderen tijde of ghepriveirt hadde. Omtrent dezen zelven tijt, zo maecte Robrecht, die oudtste zuene van den grave Robrecht van Vlaenderen (die welcke noch in pelgrimagie ten helighen lande was als voren) den proost van Ste-Donaes te Brugghe erfachtich cancellier van Vlaenderen ende thooft ofte die eerste commis van sgravens financen; die canuenicken ende cappellanen van der zelver kercke maecte hy insghelijcx ooc erfachtich offi-

1088. Canuyt vermoord.

Heylig vier.

1089. Godfried van Bouillon overmeestert Lotharingen.

Proost van H. Donatianus te Brugge, erfachtigen cancellier van Vlaenderen.

1090. ciers van zijnder cappelle. Ende tjaer daer naer, zo fondeirden die ouders van Godefroot van Bouilgion, hertoghe van Lotrijcke, te wetene, Eustaes die grave van Buenen, met vrau Ide zijnder huysvrau, dat cloostere te Marcke, by Calis. Binnen den zelven jaere in die vastene, wiert Dronghene verbarnt metten cloostere aldaer, ter cause van eeneghe seditieuse questien ende gheschillen, die welcke die gheestelichede ende die weerlichede daer onderlenghe tusschen elckanderen ghecreghen.

1091. Anno Xe XCI, fondeirde ende dotcirde die bisscop Ratbodoen van Noyon ende van Doornijcke die collegiale kercke van O. L. Vrau, in die voorboughen van die stede van Brugghe (die welcke doen ter tijt nieuwer naer zo groot en was nochte zo varre en strecte, als zy nu doet) up zekere partie van lande, wesende van der jurisdictie ende heerlichede van Sijsseele, makende heer Gomaer daer den eersten proost of. Ten zelven tijde, begonste heer Walbert, caneuninck van Ste-Pieters te Casseele, insghelijcx ooc te makene ende te fonderene tcloostere te Evershaem by Stavele, up die riviere van der Isere, in Veurnambocht. Daer wiert van ghelijcken ooc alsdoen gherepareirt tvervalle cloostere van Ste-Maertens te Doornijcke by den voornoemde bisscop Ratbodoen, ende Odäen van Orliens, schoolmeestere aldaer. Int zelve jaer, keerde die grave Robrecht weder fraey ende ghesont in Vlaenderen uyt die helighe landen, daer hy nu omtrent zeven jaer lanc in pelgrimagie gheweest hadde. Daer keerden ooc met hem alle die edelen die met hem uyt ghetrocken waren, uytghesteken ende ghereserveirt alleenlick Boldraen, die erfachtighe castelein van Brugghe, die welcke int wederkeeren zeer verraderlick ende meschantelick van Erembolt, zijn slave, over tboort ghesteken ende in zee versmoort wiert, ghenouch by den inghevene van vrau Dune ofte Dedde, zijnder huysvrau,

Fondatie van O. L. V. kerk te Brugge.

Terugkomst van Robert.

die den facteur ende perpetrateur van deze leelicke sticke, naerderhandt te manne nam, ghecrijghende vier cnapelicke kijnderen by hem, daer Bertholf, die toecommende proost van Ste-Donaes te Brugghe, die oudste of was; ende Erembolt bleef met haer insghelijcx ooc tvoornoemd casteleinscip houdende by foortsen, ende met crachte jeghens alle die ghuene dier jeghens zegghen wilden. Zeer corts naer dat die prince aldus in Vlaenderen ghearriveirt was, zo ordonneerde hy dat die clergie binnen zijnen lande ende heerlichede voortan niet en zoude vermueghen eenich testament te makene van haerlieden meuble goedinghen, ghemerct dat hy naer haerlieden doot daer of zelve die naeste wesen wilde, achtervolghende zeker oude costume daer of zijnde, van wiens beghinsele gheen memorie en was, die welcke men binnen corte jaeren errewaert eerst hadde begonnen interrumperen zonder zijne wille, wete ende consente. Wie zoude emmermeer connen ghelooven dat die prince, als hy hem zelven hier mede onderwant (1), gheen moeyte, ruse ende aperinghe en luste daer of dats hem eer yet lanck ter cause van dien zo vele toequam, dat deen elfscheede ghenouch gheweest hadde: want tviel hem al jeghens ende contrarie dat cruyneschoer ofte der cruyne vriendt was, in zulcker wijs dater onzen helighen vader die paeus Urbaen, die tweede van dier name, endelinghe mede ghemoeyt wiert, metten welcken die prince nemmermeer paeys en zoude ghehadt hebben (zoot scheen), ten hadde gheweest dat hy van zijnder voorzeider ordonnancie gheghlisseert ende afghegaen hadde, renuncierende voort al zulcke costumen, als men hier voortijts dies angaende gheuseirt hadde, binnen alle zijne landen ende heerlicheden, met expresser belofte van die nem-

1091.

Zyn gedrag jegens de geestelykheyd.

(1) Onderwond.

1091. mermeer te verweckene, in prejudicie van der clergie ende gheestelichede, up die peine van verwatenesse ende andere gheestelicke censuren. Up den XVI^en dach van
1092. ougst, int naervolghende jaer, starf die grave Diederijck van Hollant, die vijfste van dier name, latende by vrau Utelde, shertoghen Frederijcx dochtere van Sassen, twee kijnderen achtere, te wetene, Florins die Vette, die naer zijn vaders doot grave wiert, ende vrau Machtilt, die huysvrau van den hertoghe van Orliens. Ende ten XIIII^en daghe van septembre daer naer, zo wiert te Doornijcke, by der ordonnancie van den bisscop Ratbodoen, een zeer devote generale processie ghedreghen, omme die almueghende heere Godt te biddene om gracie ende ghenade, ten fine dat hy alle menschen bewaren ende bescermen wilde van dat Helich Vier, daer wy hier voren of vermaent hebben, van twelcke daghelicx omsprekelick veel persoonen zo compasselick ende miserabelick te niete ghinghen, dat jammere was: want die zommeghe van hemlieden vielen voor haerlieden doot, armen ende beenen of, anderen wierden over gheel haerlieden lichame al zo zwart als een cole, van tgroot pestilencieel vier, dat zy inwendich int lijf hadden, zonder dat hemlieden iemende daer of conste ghenesen ofte ghehelpen.

1093. Int beghinsele van den jaere X^c XCIII, schanc die grave Philips van Loo zijn graefscip den cloostere te Loo. Ende omtrent den zelven tijt, zo maecte die grave Robrecht van Vlaenderen alle zijne ghereetscepe omme te ghaen orloghene in Inghelant, ten opsiene van der ghe-refuseirder betalinghe van die drie hondert marc zelvers, die welcke hem die croone jaerlicx gheldende was, omme die cause ende redene voren verhaelt. Ende twijle dat men hier mede in Vlaenderen besich was, zo quamer ten XXIII daghe van septembre zulck een eclijps der

zonne, dat men van den eenen totten zes uren naer die noene niet een steke en zach: ende ten twaelfsten daghe van der maent daer naer volghende, wiert die voornoemde grave Robrecht te Wijnendale, int casteel (daer hy fondateur of was), metter onvoorsienegher doot bevaen, stervende daer zeer subitelick zondere eeneghe kerckelicke gherechten, ende wiert begraven tS[te]-Pieters te Cassele, in die crocht (1), die welcke hy daer zelve in die coor hadde ghedaen maken, naer dat hy tlandt van Vlaenderen XXI jaer lanck metten zweerde bezeten ende zeer wijselick ghereghiert hadde. Zijn huysvrau hiet Gheertruyt, die dochtere van den hertoghe Beernaert van Sassen, daer te voren wedewe van den grave Florins van Hollant, ghezeit die Groote, daer hy drie zuenen ende drie dochters by ghehadt hadde, te wetene: 1093. Zware Zonsverduystering. Dood van Robert graef van Vlaenderen. Zyne kinderen.

Eerst Robrecht, die naer zijn vaders doot grave van Vlaenderen wiert.

Philips, die burchgrave van Ipere, die noyt en huwede, maer ghecreech eenen bastaert, ghenaemt Willem, die toecommende man van mevrau van Loo.

Boudewijn, die bisscop van Teroaen.

Vrau Adelie, die wedewe van den coninck S[te]-Canuyt van Denemercken, daer zy drie kijnderen by ghehadt hadde, te wetene, Caerle, die toecommende grave van Vlaenderen; vrau Ingerte, die huysvrau van den coninck Fulco van Sueden ende moedere van Aernout, Benedictus ende Canuyt; ende vrau Cecile, die huysvrau van den coninck Erijch van Noorweghe, daer insghelijcx ooc Canuyt ende Caerle of quamen. Ende deze vrau Adelie aldus wedewe zijnde, traude voor haren tweeden man Rogier Viscart, F[s] Robrecht, die hertoghe van Pouilgien ende van Calabre, daer zy noch Loys, die jonck starf,

(1) Grafkelder, *Crypta*.

1093. ende Willem by ghecreech, die naer zijn vaders doot die twee voornoemde hertochdommen regierde.

Vrau Geertruyt, die huysvrau van den grave Heyndrick van Luevene, F^e Heyndricx, die te Doornijcke in een steicspel doot bleef, stervende zonder hoir, ende zijn wedewe traude die landgrave Diederijck van Elsaten, die welcke by haer een zuene achterliet van zijnder name, naermaels grave van Vlaenderen.

Ende vrau Marie, die welcke religieuse wiert int cloostere te Meessene ende naerderhandt abdesse, levende daer eenen langhen tijt in grooter penitencie, abstinencie ende helicheit, zo hier naer zom breedere verhaelt ende verclaerst zal worden.

Van Robrecht van Jerusalem,

DIE TWAELFSTE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Naer die aflijvicheit van Robrecht de Vriese, zo quam zijn zuene Robrecht, ghezeit van Jerusalem (omme die groote prouesse ende vromicheit van wapenen wille, die hy daer dede, zo wy noch hooren zullen) int regement van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, met vrau Clemencie, zijnder huysvrau, die dochtere van den hertoghe Willem metten Stouten Hoofde, Bourgoengne, F^e Robrechts, die tweede zuene van den coninck Robrecht van Vranckerijcke, ghezeit Capet, wiens dochtere vrau Adelie insghelijcx ooc svoorzeits sgraven Robrechts grootvrauwe was, van zijns vaders weghe, in

zulcker wijs dat hy ende vrau Clemencie, zijn wijf, tzamen andersweers waren; ende hy ghecreech by haer zo cort up een drie zuenen, te wetene Boudewijn, Willem ende Philips, metsgaders ooc een dochtere van harer name, dat zy haer zelven ter cause van dien onvruchtbaer maecte, by eeneghe secrete zaken, die zy daer toe dede, vreesende dat zy al zo voortghaende int kijndt draghen, ghelijck zy beghonnen hadde, endelinghe meer kijnderen zoude mueghen verghaderen, dan zy naer haren staet wel machtich zoude wesen te goederen: twelcke haer naerderhandt zo hertelicke leet was dat haer niets leedere wesen en mochte, als zy alle haer kijnderen, deene voren ende dandere naer, allincx jonck zach sterven, up den oudsten naer. Maer zy moeste doen die patiencie hebben; want daer en was gheen beteren meer an. Naer dat die grave Robrecht, nu omtrent een jaer tlandt gheregiert hadde, zo overleet die bisscop Geeraert van Camerijcke, ende wiert van alle die ghuene die hem kenden buytermaten zeere beweent ende beclaecht, om zijn groote gheleerteit, duecht ende goedertierenheit. Binnen den zelven jaere, zo reyndet continuelick van den XVen daghe van octobre tot in die maent van april daer naer volghende, twelcke cause was van eene afgriselicke pestilencie, die men corts daer naer zo zach regnieren, dat zy menich duyzent persoon tlijf costede. 1093.

Langdurige regens en pest.

Omtrent den zelven tijt, ordonneerde die grave Robrecht die XII ghenoten van zijnen lande ende graefscepe van Vlaenderen, daer Aernout van Ardre, grave van St-Pol, die eene of was, vadere van Aernout, daer Aernout, Manassis, Boudewijn, Hugues, vrau Agniete ende vrau Adelic of quamen, zo tzelve hier voren breedere verhaelt ende verclaerst staet; maer wie die andere elf ghenoten waren en hebbe ik nieuwers connen ghevinden, bijder

Twaelf genooten van Vlaenderen.

1093. negligencie ende verswijntheit van de croniqueurs van dien tijde. Cisoing, Heyne, Pamele ende Boulaere wierden insghelijcx, ooc by den prince voornoemd, die vier Beeren van Vlaenderen ghemaect, met meer andere nieuwe ordonnancien ende institutien, nopende ende concernerende die edeleit ende hoogheit van zijnen lande ende graefscepe voorscreven, twelcke daer inne oyt sedert zo voorspoedelick lancx zo meer gheresen es, dat er die meeste princen van gheel kerstenhede vrientscepe ende alliancie mede ghezocht hebben te makene, ghelijck by der continuatie van deze jeghenwoordighe Cronijcke noch wel breedere blijken zal, indient Gode ghelieft.

1095. Anno X^e XCV, zo wiert die van Atrecht miraculueselick uyten hemele een wasse keerse verleent by die ghebenedijde Moedere ende Maghet Maria, daer alle die ziecken ende crancken by ghesecoureirt ende ghenesen wierden, ende principalick die ghuene die metten Helighen Viere (daer voren of vermaent staet) besmet ende
1096. bevaen waren. Tnaervolghende jaer, beriep die grave Heyndrick van Luevene, F^s Heyndricx, te Doornijcke, een steicspel in hooghe zadelen, daer hy zelve metter eerster carriere doot ghesteken wiert van een vroom edelman van wapenen, die Gosceguyn hiet, ende metsghaders dat hy by vrau Geertruyt, die dochtere van wijlent Robrecht de Vriese, grave van Vlaenderen, noyt kijndt ghehadt en hadde, zo verstarf dat voornoemd graefscip up Godefroot, zijnen broedere, die welcke hem in zijn alderuyterste beloven moeste nemmermeer baert te scheerene voor anderstont dat hy Lotrijcke en Brabant, wesende van den patrimonie van zijne voorzaten, onder zijne subjectie ende onderdanicheit ghebrocht hadde; zo hy ooc dede. Maer binnen dier middele tijt, zo wiert zijnen baert zo lanck, dat men dierghelijcke noyt vele ghezien en hadde, in zulcker wijs dat hy ter cause van

dien Godefroot metten Baerde gheheeten wiert. Ende vrau Geertruyt, zijn broeders wedewe, erhuwede noch aen den landgrave Diederijck van Elsaten, die vadere van Diederijck, naermaels grave van Vlaenderen, zo wy by der gracie Gods noch in tijden ende stonden wel hooren zullen, alst te passe commen zal. 1096.

Die eerste Cruysvaert ghedaen by den grave Robrecht van Vlaenderen ende andere kerstene princen ende edele heeren up die Turcken, Heydenen, Gijptenaers ende Sarasijnen, by die welcke dat Nichee, Antiochie ende Jerusalem, met meer andere steden, casteelen ende forteressen van dier contreye, ghewonnen ende gheconquesteirt wierden.

Binnen den zelven jaere als voren, zo wiert by den paeus Urbaen, die tweede van dier name, een generale Cruysvaert gheordonneirt jeghens die Turcken, Heydenen, Gijptenaers ende Sarasijnen, die te Nichee, te Antiochie, te Jerusalem ende elders al verbuert maecten, ende dienvolghende zo track meest al tedeldom van die Nederlanden derrewaert, ondere eenen admirael gheheeten Godefroot de Bouilgion, hertoghe van Lotrijcke ende zuene van den grave Eustaes van Buenen; die welcke die stede van Mets vercochte an die poorters ende inwoonders van diere, omme hem zelven te monteren. En die principaelste princen, heeren ende edelen, die met hem overzeylden, waren die ghuene die hier naer volghen, te wetene: eerst die grave Hughes van Vermandois, broedere van den coninck Philips van Vrankerijcke; die hertoghe Robrecht van Normandien, ghezeit Korte Knye, broedere van den coninck Willem van Inghelant, Fs. Willems; die grave Robrecht van Vlaenderen; die grave Boudewijn van He- Namen der voornaemste kruysvaerders.

1096. negauwe; die grave Hughes van St-Pol; die grave Reynout van Tholouse; die grave Steven van Blois, ende van Charters; die grave Harpijn van Bourges, in Berry, twelcke hy die coninck van Vranckerijcke vercochte voor LX duyzent goude croonen, omme hem zelven daer mede tequiperene; die hertoghe Steven van Bourgoengne, broedere van den paeus Callistus, ende van vrau Clemencie, die gravinne van Vlaenderen; Reynout van Bourgoengne, svoorzeits shertoghen broedere; die hertoghe Roegier, van Pouilgie ende van Calabre, die welcke nu ghetraut hadde vrau Adelie, die wedewe van den coninck Ste-Canuyt van Denemercken; die grave Bemondt van Tarenten, zijn broedere; die grave Reynout van St-Gillis; die grave Ridsaert van Richemont; die grave Willem van Nevers; die burchgrave Philips van Ipere, sgravens broedere van Vlaenderen; Caerle, die zuene van den coninck Ste-Canuyt van Denemercken; Eustaes ende Boudewijn, beede die broeders van den admirael Godefroot van Bouilgion; Pieter van Dampierre; Boudewijn van Ghendt; Fe Boudewijn, heere van Dronghene, Duslé, Oteghem, enz., die welcke hem zelven om dit voyagie wille belastede met een rente van CL hoet havers tsjaers, bezet, verzekert ende gheassigneirt up zijne voornoemde heerlichede van Oteghem; Pieter de mueninck, gheboren van Amiens; Geraert van Rijssele, die hofmeestere van den prince Rodulf van Aelst; de schinkere van den prince Walmar van Oudenburch; die camerlijnck van den prince Fulco van Guyze; Hughes van Valckenberghe; Eustaes Gernier; Aernout van Ardre; Gerijck van Vlaenderen; Boudewijn ende Ghijsbrecht, zijn broeders; Geeraert van Kersy; Guntraen van Bruessele; Godefroot van Assche; Heyndrick van Assche; Wymeer van Buenen, admirael van de Hollanders ende Vriesen; Formolt, bailly van Ipere; Boudewijn van Doornijcke; Everaert van Doornijcke; Conoen

van Doornijcke; Ludolf van Doornijcke; Inghelbert, zijnen broedere; Boudewijn van Ghendt, die zuene van Winemaert; Aernout Zegher; Guysebert ende Winemaert, zijn broeders; Bosschaert van Comene; Hellin van Varingny; Wouter van Nevele; Wouter van Sotteghem; Inghelram van Lilers; Jan van Haveskercke; Zegher van Cortrijcke; Graciaen van Eecloo; Hermaer van Somerghem; Steppe, die scoonzuene van Winemaer van Ghendt; Joseram van Knesselare; Willem van Oudenaerde; Wouter ende Hughes zijne broeders; Boudewijn van Belle, die scoonzuene van Willem van Oudenaerde voorzeit; Gilbodoen van Fleteren; Rodolf van Zederzeele; Albrecht van Belle; Wouter, heere van Berghe; Folcrane, die castelein van Berghe; Vagoen van Artois; Jan, heere van Atrecht; Wouter van Duway; Godefroot, die castelein van Cassele, met Rodolf, zijnen zuene; Aernout van Oudenaerde; Willem de Langhe; Boudewijn Ketele; Rassen van Gavere; Robrecht van Lijcke; Willem de Moor, van Hantschook; Thermaert van Burburch; Francke van Haerseele; Eustaes van Teroaen; Erembolt die castelein van Brugghe, maer by foortsen van vrau Dune, ofte Dedde, zijnder huysvrau weghe, daer hy vier zuenen by gheereech, daer of dat Bertholf die toecommende proost van Ste-Donäes te Brugghe die oudste was; Alboen van Ardenburch; Adelaert van Straeten; Robrecht, die heere van Bethune; Steven van Belle; Reingout van Meulebeecke; Conoen van Heyne; Willem van Meessene, die toecommende patriarch van Jerusalem; Willem van Wervijck; Salomon van Maldegem; Lambrecht van Crombeecke; Servaes van Praet; Diederijck van Dixmude; Daneel van Denremonde; Herman van Arien; Wouter van Cassele; Allaert van Waestene; ende Hughes van Roubais, met meer andere edele heeren, cloucke capiteynen ende vrome lieden van wapenen, zonder ghetal: die welcke allincx van allen 1096.

1096. canten by mencanderen in Grieckenlant ghearriveirt zijnde, zulcken groote menichte tzamen maecten, dat gheele Westende van der weerelt teeneghadere scheen Oostwaert ghetrocken te zijn; maer eer zy daer al by elcanderen gheraken consten, zo hadden die eerste ghearriveirde zo vele te lijdene dat een wonder was; maer emmers behielden zy by grooter vromicheit die havene metten parcke daer zy eerst ghearriveirt ende nederghesleghen waren. Up dezen zelven tijt, regneirde

Hongersnood. in Vlaenderen die aldermeeste famine daer men doen ter tijt of wiste te sprekene, zo dater vele schamele lieden van honghere ende van ghebreecke storven ende verghenghen. Ende Jan, die gouverneur van der stede van Berghe, verslouch met zijne medeghesellen ende complissen den capiteyn Woutere, binnen zijnen casteele aldaer, omme zekere questien ende gheschillen die zy tzamen hadden ter cause van haerlieden edelheit, hoocheit ende preminentien, die welcke hemlieden beede tlijf costeden; want die perpetrateur van den sticke wiert er omme omthalst ende een ijghelick van zijnder complissen verloos zijn rechter vuyst.

1097. Int beginsel van den naervolghende jaere, beleyden die voornoemde kerstene princen ende heeren die hoofstat van den lande van Bethinien, ghenaemt Nichée, die welcke die Vlaminghen, Normannen ende Vermandoisers endelinghe, ten V^en daghe van hoymaent, inne namen by assaulte van der Oostzijde; verslaende daer

Verovering van Nicea. bet dan XXX duyzent Heydenen, ende van haerlieden zijde, zo blevender omtrent XII^c persoonen, daer Boudewijn van Gendt, die zuene van Winemaert, een van die principaelste of was; die welcke int assault met steenen doot gheworpen wiert. Ende metten zelven, zo arriveerde daer die groote Turck Solijman, met een ontallich cyrcracht van volcke, omme daer mede die

van Nicheen omtzet te doene; maer ziende dat hy te late quam, saulveerde hem zelven zeer haestelick metter vlucht: ende die kerstenen volchden hem altijts scherpelick naer, doende al te viere ende te zweerde daer zy eenichsins by gheraken consten; zo dat zy hem endelinghe in Surien, up de frontieren van Antiochien, vonden, daer die grave Robrecht van Vlaenderen schoffierlicke groote explooten van orloghe dede, bringhende met zijnen volcke veel steden, casteelen ende forteressen onder zijnder subjectie ende onderdanicheit, eer die gheweldighe leghers voort gheraken consten. Ende als zy nu by mencanderen ghecommen waren, zo ginghen zy up den XXI^en dach van octobre, ghezaemder handt tsiedge slaen voor die stede van Antiochien, doende daer menich gruwelick assault up van allen zijden; maer die van binnen wederstondent al vromelick, zo dater cleene apparencie was van by dier middele die stede te mueghen ghecrijghene. Dies nochtans niet jeghenstaende, zo bleven die kerstenen daer noch even vast voren ligghende, hopende daer noch by der tijt noch meestere of te werdene by famine ofte andersins: twelcke wel merckende die gheassiegierde deden zo vele dat alle die passagien van den lande daer omtrent ghesloten wierden met groote gendarmerie ende stercke garnisoenen, zo dater noch te watere noch te lande eenegherhande vitaylgie meer in die kerstene leghere gheraken conste, daer endelighe zulc een extreme armoede ende benauthede of quam, dat men van dierghelijcke noyt vele ghehoort en hadde : ghemerct dat zy alleghadere apparent waren daer corts van honghere te moeten verghane, ten ware dat zy met schade ende met scande in tijts teeneghadere van danen vertrocken, twelcke wel merckende die grave Robrecht van Vlaenderen track up eenen morghenstont, met XII duyzent cloucke man-

1097.

Beleg van Antiochie.

1097. nen van wapenen, uyt zijnen parcke, daer mede dat hy zeer hazardueselick by zijnder omsprekelicker vromicheit ende prouesse alle die voornoemde gesloten passagìen opende, bringhende zulck eene groote quantiteit van alderhande vitaylgie tzijnder legher waerts, dat zijs alle ghenouch hadden; bedanckende hem int generale ende int particuliere grootelicx van dezen exploote, ende heetende hem ter cause van der uytnemende vromicheit, die hy daer inne meer dan te vullen betoocht ende bewesen hadde, die zuene van den Ruddere St-Jooris. Maer als die van de stede van Antiochien deze nieumare verstonden, zo hadden zy hem ter contrarien wel willen schueren van quaethede, doende ten dien fine menighe machtighe course ende sproncreyse omtrent den quartiere daer hy ghecampeert lach: maer zy wierdender zo rudelick omthaelt, dat zy altijts met schade ende met scande weder keeren moesten van daer zy ghecommen waren, mids der hulpe van den grave Bemondt van Terenten, die welcke bovendien ooc noch int ende zo vele dede, by zijnder subtijlicheit, dat hy secreet verstant ghecreech (1) met een van die capiteynen van den voorscreven stede, ghenaemt Hermapheer, die niet al te goet turcx en was, omme dieswille dat een van hemlieden hem zijn huysvrau omtleet (2) hadde, in zulcker wijs dat hy in wederwrake van dien alle die Turcken hatede, latende up eenen zekeren nacht die kerstenen binder stede commen, duer eenen torre, die hy te bewarene hadde, die men die Twee Ghezusters hiet. Ende nu binnen ghecommen zijnde, zo vernielden zijt daer al
1098. dat heydensch was, wijfs ende mans, oudt ende jonck
Antiochie toten ghetalle van XX duyzent persoonen met haer-
verovert. lieden capiteyn Cassiaen. Maer die poorters ende andere

(1) In verstandhouding kwam. — (2) Verleyd.

die noch kerstenen ghebleven waren, lieten zy in paeyse ende met vreden. Zy ghecreghen daer een omsprekelicken grooten buyt, metsghaders ooc eeneghe helighe weerdighe reliquien van de passie ons Heeren Jesu Christi, ende bijzondere die lance daer die helighe ghebenedijde zijde mede gheopent wiert, die welcke hemlieden noch endelinghe zo buytermaten wel te passe quam dat een wonder was, zo wy eer yet lanck noch breeder hooren ende verstaen zullen. 1098.

Dit ghesciede up den laesten dach van meye int jaer ons Heeren Xe XCVIII, als die kerstene nu bet dan VII maenden continuelick voor die voornoemde stede van Antiochien gheleghen hadden in grooter ellendegher coude, armoede ende miserie. 1098.

Ende corts daer naer, wierden die kerstenen zelve binnen die voorzeider stede die zy ghewonnen hadden, zo sterckelick van die Turcken ende die van Persen beleyt (daer Corbano, een turcx prince, die capiteyn of was) dat zy haer zelfs gheenen raedt en wisten, ghemerct dat zy ten besten niet voorzien en waren van vitaylgie. Endelinghe naer veel diversche communicatien die zy tzamen met elcanderen onderlenghe hadden, zo verzochten zy metten voorscreven capiteyn teenen gracelicken apointemente te commene, maer hy en wilde nieuwers naer hooren, zegghende dat hy den coninck van Persen, zijnen heere ende meestere, belooft hadde alle die capiteynen ende beveltslieden over te zendene die van rechter armoede ende ghebreke tOostende van de weerelt waren commen rooven ende pijlgieren : al zo varre alst die ghemeene Saudeniers anghinck dat hy die zelve al lijvelick punieren ende corrigieren zoude, elc naer die heesch van zijnder verdiensten. Als die kerstene princen ende edele heeren deze antwoorde hoorden, zo stelden zy alle haerlieden volck in scoonder ordonnancie, ende

1098. nemende (by der revelatie van mijnheere S'-Andries) met hemlieden die heilighe weerdighe lance, daer wy voren of vermaent hebben, trocken tzamen zeer clouckelick haerlieden vianden te ghemoete, leverende hemlieden zulc een bloedeghe bataylgie, dater miraculueselick by der gracie Gods bet dan hondert duyzent Heydenen ter stede doot bleven, ende omtrent vier duyzent van onzen volcke; daer die grave Ridsaert van Richemont die principaelste of was, die welcke met eene schicht, zo grievelick door zijn hooft gheschoten wiert, dat hy der terstont of starf, naer dat hy driewarf met luyder stemme gheropen hadde, helpt my Godt! Aldus ghecreghen die kerstene daer die victorie, ende behielden zeer miraculueselick tvelt. Twelcke merckende Godefroot van Bouilgion, haerlieden opperste capiteyn, beval dat zy alleghadere den almueghenden Heere odmoedelick loven ende dancken zouden van zijnder gracie, eer anderstont dat zy handt sloughen an eeneghe pijlgiagie, roof ofte buyt: ende dat al zo ghedaen zijnde, zo keerde hy met hemlieden weder victoriueselick ter stede waert inne, met vijf duyzent kemelen, wel gheladen met allerhande vitaylgie, die welcke die coninck van Persen met zijne volcke daer ghezonden hadde.

Overwinning op de Turken voor Antiochie.

Deze zake aldus ghepasseirt zijnde, zo maecte Godefroot van Bouilgion, hertoghe van Lotrijcke, den grave Bemondt van Tarenten, capiteyn van der stede van Antiochien, omme dieswille dat hy cause ende die eerste occasie gheweest hadde van harer innemene, zo wy hier voren int langhe ghehoort hebben, ende ghevende hem goet sterck garnisoen, track met die reste van zijne volcke te Jerusalem waert, winnende ende by foorse innenemende veel diversche steden, stercten ende casteelen allomme onder weghe daer zy voorby passeerden. Binnen dezen tijt, zo omtboot die grave Robrecht van Vlaen-

deren vrau Clemencie zijnder huysvrau, dat zy niet laten 1098.
en zoude of zy en fondeirde yewers binnen zijnen lande ende graefscepe voorscreven, een muenincx cloostere, ter weerdicheit van mijnheere St-Andries, die welcke by zijnder revelatie als voren, mids der hulpe Gods, omtwijffelick cause ende occasie gheweest hadde van der scoonder miraculueser victorie, die zy omlancx leden in heydenesse, ende bijsondere voor die stede van Antiochien, ghehadt hadden. Als vrau Clemencie deze omtbiedinghe ende blijde nieumare verhoorde, zo dede zy van stonden an die cappelle, die men doen ter tijt Bertser kerck hiet, staende niet verre van der stede van Brugghe, veranderen in een clooster, daer corts daer naer eeneghe muenicken van Affligheim, tusschen Bruessele ende Aelst, inne quamen van de ordene van Ste-Benedictus, al volghende die begheerte van Robrecht haren man.

Up den vierden dach van hoymaent int naervolghende jaer, wesende tjaer Xe XCIX, zo wonnen die voornoemde kerstene princen ende edele heeren die helighe stede van Jerusalem by assaulte, ende Godefroot van Bouilgion 1099.
was die eerste die de stede beclam, metten grave Robrecht van Vlaenderen, vernielende ende teencghadere te nieten doende alle die Heydenen, Gijptenaers ende Sarasijnen die daer binnen waren, gheen uytghesteken, ghereserveirt nochte ghezondert van wat condicie, state ofte qualiteit dat zy ooc wesen mochten. Ende naer dien dat zy der stede gheel ende al meester gheworden waren, zo wilden zy eendrachtelick den hertoghe Robrecht van Normandien, ghezeit Corte Knye, sconincx broedere van Inghelant, coninck van Jerusalem maken; maer metsghaders dat hijt niet wesen en wilde, zo wiert die croone Godefroot van Bouilgion ghepresenteirt, by ghemeene overeendraghene van alle kerstene princen ende edele heeren, die daer doen ter tijt present ende jeghenwoor-

Inneming van Jeruzalem.

1099. dich waren, in zulcker wijs dat hijze accepteirde, maer met zulc een ghereghelde odmoedicheit, dat hy die noyt binder stede van Jerusalem up thooft stellen en wilde: zegghende dat niet redelick en was dat hy een croone van ghoude draghen zouden daer die coninck der coninghen eene van doornen ghedreghen hadde. Zeer corts naer deze, zo vacht die voornoemde nieuwe coninck van Jerusalem eenen zwaer bloedeghe strijt omtrent die stede van Ascalon, daer bet dan hondert duyzent Heydenen, Gijptenaers ende Sarasijnen versleghen wierden, die welcke hem meenden te commen belegghene binnen der stede van Jerusalem; maer hy van als ghewaerschuwt zijnde, viel hemlieden zelve veel eer up tlijf met zijnen volcke, dan zy waenden, thaerlieden eeuwigher verdriete, ende bedervenesse. Naer dezer scoonder victorie, zo keerde die coninck Godefroot weder te Jerusalem waert, bedeelende daer met zulck een wijseit ende discretie alle die heerscapien, digniteiten, staten ende officien van dier contreye, onder die princen ende heeren die daer met hem ghecommen waren ende zulcx begheerden, dats hem niemende en wiste te beclaghen; ende alle die ghuene die by dezer middele of andere by hem voorzien wierden, bleven hem zelven daer stant vast houdende met haren volcke, maer alle die andere princen ende edele heeren die welcke by haerlieden zelfs eyghen wille noch onvoorzien gheblceven waren, keerden metten grave Robrecht van Vlaenderen (die uyt dat voyage den aerm van St-Jooris mede brochte, die hy te Alenentin int cloostere liet) weder tharen landewaert, daer zy elc int zijne zeer blijdelick ghewillecomt ende heerlick omthaelt wierden, uytghesteken ende ghereserveirt alleenlick den hertoghe Robrecht van Normandien, ghezeit Corte-Knye, die welcke om zijn ghenouchte noch metten anderen in heydenesse ghebleven was, ten fine dat hy alle

Godfried van Bouillon koning van Jeruzalem.

Robert van Vlaenderen keert weder uyt het heylig land.

die vreimde landen te bet by mate zoude meughen visiteren. 1099.

Binnen den zelven jaere wiert heer Jan, archidiaken van Atrecht, bisscop van Teroaen ghemaect, by den toedoene van vrau Clemèncie, die gravinne van Vlaenderen, ende van den abt Lambrecht van Ste-Bertin tSte-Omaers. Ende hy was ontwijffelick die plaetse wel weerdich, ghemerct dat hy een zeer wel gheleert, goet, duechdelick heere was, dach ende nacht wakende ter ghestichticheit ende zalicheit van die van zijnder diocese, ende voort ooc ter augmentatie ende meerderinghe van den helighen dienst Gods, twelcke hy wel ten vullen betoocht heeft int fonderen, avanceren ende vervoorderen van diversche cloosters ende scoone abdien, alst Ipere, te Loo, te Eversham, te Burburch, te Guynes ende te Merckem by Dixmude. Ende ter cause van dien, zo hebben die van Teroaen noch ten daghe van hedent zijn memorie ende ghedinckenesse in goeder estime ende in grooter weerde.

Tjaer daer naer, up den XVIIIen dach van hoymaent, starf die voornoemde coninck Godefroot van Jerusalem, van der pestilentie. Ende Boudewijn, zijn broedere, quam in zijn stede. 1100. Godfried sterft, en wordt van Boudewyn opgevolgd.

Binnen den zelven jaere, zo liepen die dijcken van de Vlaemscher Zee te veel steden inne, zo dater alomme veel lands bedarf ende groote schade ghesciede. Up den zelven tijt, wiert die abdie te Boeny ghefondeirt, ende die canuenicken te Vormiseele wierden doen eerst reguliers onder eenen abt, ghenaemt Albalt. Dykbreuken in Vlaenderen.

Anno XIe ende een, verjouch die bisscop van Teroaen die hoofden met eeneghe andere priesters van Ste-Maertens ende Ste-Pieters tIpere, omme haerlieden ghiericheit, ambitie, simonie ende andere leelicke, abominable zonden wille; makende heer Geeraert (die een goet helich 1101.

1101. man van levene was) daer proost of, ten verzoucke van die van der stede daer hy tcloostere van de Augustinen fondeirde. Wat zoude ons heden al dusdaneghe bisscoppen behouven, omme die toorne ende gramscip Gods tontgane, die welcke ons by ghebreke van die (duchte ic) veel nader es dan wy meenen? Ic bidde den almueghende Heere, dat hy alle zaken by zijnder goedertierer gracie ende bermherticheit teenen beteren ende brenghe, dan zy anders ghescepen zijn te commene. Omtrent desen zelven tijt, wiert Heyndrick van Limbourch, thertochdom van Lothrijcke ten leene ghegheven van den keyser Heyndrick, die vierde van dier name. Int jaer voorscreven, up den tweeden dach van ougst, zo wiert die coninck Willem van Inghelant, ghezeit de Rosse, F^s Willems (die men den edelen bastaert van

Willem, koning van Engeland, vermoord.

Normandien noemde), al jaghende int nieuwe foreest verraderlick doot gheschoten van een fransch saudenier gheheeten Gautier Tijreel, by laste van die van den lande, die hy zo rudelich verschat hadde dat een wonder was; ende metsghaders dat hy noyt en huwede, zo verstarf die croone up den hertoghe Robrecht van Normandien, ghezeit Corte Knye, zijnen oudsten broedere, die welcke sichtent tconquesteren van der stede van Jerusalem noch altijts in heydenesse ghebleven was, zo voorzeit es. Twelcke merckende Heyndrick zonder landt, zijnen joncsten broedere, stelde hem zelven haestelick in die possessie van diere, uyter name van zijnen broeder Robrecht *quansuis;* maer int ende zo bleef hy tvoornoemd conincrijck metten hertochdomme van Normandien (daer hy insghelijcx ooc ruaert of was) voor hem zelven houdende by crachte ende met gheweldè, overmids tgroote faveur van den conick Philips van Vrankerijcke, die welcke in recompense van dien wel meende tgraefscip van Dampmartin, in Normandien, van hem

ghehadt thebbene, achtervolghende zijn belofte die hy 1101.
hem hielt, in zulcker wijs dat uyt al tghuene dies voorzeit es, naermaels groote zware orloghen ende bloetsturtinghen resen, zo wy noch by der tijt wel hooren zullen, indient Gode ghelieft.

Ende binnen den zelven jaere, zo wiert vrau Natalie, die tweede abdesse van Meessene, metter doot ghemeene, naer dat zy daer XXVI jaer lanck tregement ghehadt hadde, ende vrau Marie quam in haer stede, die joncste dochtere van wijlent Robrecht de Vriese, grave van Vlaenderen.

Tnaervolghende jaer, zo wilde keyser Heyndrick, die 1102.
vierde van dier name, den grave Robrecht van Vlaen- Veroverings
deren emmers priveren ende frustreren van den lande plannen van keyzer Henrik IV.
van Aelst, Veure Ambocht ende Zeelant, ende van den casteele te Ghendt, gheheeten Nieuburch; welcke plaetsen die grave voorzeit zo wel dede voorzien van als dat ter orloghe diende, dat hemlieden niemende lichtelick hinderen en mochte : treckende bovendien noch zelve met veel volcx van wapenen int herte van den wintere te Camerijcke waert, nemende die stede in metten zweerde, ende voort roovende, pijlgierende, afloopende ende bedervende al dater naerst gheleghen was. Die keyser dese nieumare hoorende, quam veel te eer met een groot eyrcracht van volcke nederwaert, keerende corts weder van daer hy ghecommen was zonder yet anders te bedrivene, metsghaders die onbequamicheit des tijts. Ende tjaer 1103.
daer naer, zo wiert te Luycke tusschen hemlieden van als die paeys ghemaect, daer by dat die grave Robrecht al bleef behoudende dat hy hadde, mids trauwe ende manscip, ghelijct wel redene was : daer wiert insghelijcx ooc ter zelver plactse zekere different ghedecideirt ende ter nedere gheleit, dat langhen tijt gheduert hadde, tusschen den voornoemde grave Robrecht ende den grave

1103. Boudewijn van Henegauwe, nopende die stede van Duway, die welcke Robrecht voorzeit van ghelijcken ooc themwaert bleef houdende, wel jeghens die wille ende danck van den voorscreven grave Boudewijn; maer hy en hadts anders als doen.

1004. Anno XI^c IIII, starf die abt Inghelbert van Ste-Winnocx te Berghen, daer Boudewijn metten scoonen baerde, wijlent grave van Vlaenderen, die grootheere of was, van vrau Ogine, zijnder dochtere weghe. Up den zelven tijt, viel Philips die burchgrave van Ipere, sgraven broedere van Vlaenderen, duer eenen zoldere te Berghen, zo dat hy der of starf, noch ongehuwet zijnde, ende wiert tS^te-Winnocx begraven, latende niet dan eenen zuene achtere van onghetrauder bedde, die Willem hiet, toecommende burchgrave van Ipere, ende man van mevrau van Loo, die nichte van vrau Clemencie, die gravinne van Vlaenderen, daer wy noch
1106. by der tijt breedere of hooren zullen. Tweede jaer daer naer, zach men in die lucht een groote sterre metten
Steirt-Ster. steerte, een gheele maent lanck ghedeurende, welcken
Dood van keyzer tijt gheexpireert zijnde, zo schiet die keyser Heyndrick,
Henrik den IV. die vierde van dier name, van dezer weerelt, in die vanghenesse te Luycke, daer hem Heyndrick, zijn zuene, inne ghelect hadde, die welcke naer zijn vaders doot zelve keyser wiert, ende priveerde Heyndrick van Limburch van den hertochdomme van Lothrijcke (daer Brabant mede inne besloten es), twelcke hem zijn vadere ghegheven hadde, ervende daer inne Godefroot metten Baerde, den grave van Luevene, die zijn zustere ghetraut hadde.

1107. Tnaervolghende jaer, zo wiert tcloostere ten Duynen beghonnen te makene, by eenen hermijt die daer zeer helichlick leefde in grooter penitentie ende abstinentie. Ende binnen den zelven jaere wiert Rogier Viscart,

Fe Willems, hertoghe van Pouilgen ende Calabren, metter 1107.
doot ghemeene, naer dat hy by vrau Adelie, die wedewe van den coninck Ste-Canuyt van Denemercken, twee zuenen ghehadt hadde, te wetene: Loys, die jonck starf, ende Willem, die naer zijn vaders doot Pouilgen ende Calabren besat.

Anno XIe VIII, quam die keyser Heyndrick, die vijfste 1108.
van dier name, met veel volcx van orloghe uyten lande Mislukten inval
van Beyeren te Vlaenderen waert, omme tgraefscip van der keyzerlyken, Hollanders
Aelst, metten Vier Ambochten ende den casteele te en Henegauwers.
Ghendt, teeneghader themwaert te treckene, makende ten dien fine een vaste ligue ende alliancie metten Hollanders (die van ghelijcken ooc Zeelant begheerden), ende metten grave Boudewijn van Henegauwe, die welcke niet alleene om die stede van Duway uyt en was, maer bovendien ooc omme alle die andere resterende landen ende heerlicheden van den grave Robrecht: zo dat hem niet met alle overgeschoten en zoude hebben, indien een ijghelick van die voornoemde competiteurs tzijnder intentie gherocht hadde. Maer twas al varre van danen; want hy en was vry zo niet te dwijnghene, die zo onverwinnelick die Heydenen, Turcken, Gijptenaers ende Sarasijnen zelve gedwonghen ende tonderen ghebrocht hadde: daer toe ghevoucht dat die Vlaminghen zo buytermaten wel in hem gherust, ghetroost ende ghemoedt waren, dat zy onder zijnder conduyte niet en zouden ghevreest hebben een weerelt alleene te bevechtene, by maniere van sprekene, twelcke die keyser endelinghe wel merckende, keerde weder met zijnder armeye tzijnen lande waert, zonder yet anders te bedrivene dat verhalen weerdich ware. Ende te kersmesse daer naer volghende. wiert te Mens, up den Rhijn, die pacys ghemaect tusschen den keyser Vrede van Mens.
ende den grave Robrecht, die welcke by dien in

1108. goeder paeysible possessie bleef van alle die voornoemde ghequerelleerde partyen. Binnen den zelve jaere, zo hadde die hertoghe Robrecht van Normandien, ghezeit Corte Knye, nu eert uyt Sirien wederghekeert zijnde, groote zware orloghen jeghens Heyndrick zonder landt, zijnen joncsten broeder, die welcke hem niet alleene therdochdom van Normandien, maer bovendien ooc die croone van Inghelant by foortse omthielt: aldaer hem die fortune zo contrarie viel, dat hy van zijnen broeder Heyndrick ghevanghen wiert, die welcke hem van stonden an blent maecte met een gloeyende ketele, daer hy zijn hooft in stack, voerende hem alzo voort in die vanghenesse te Lunnen, daer hy menich jaer leefde in grooter misere ende ketivicheit (1), ten eeuwigher verdriete van zijnder huysvrau, die dochtere van wijlent Rogier, die hertoghe van Pouilgien ende van Calabren, daer hy den jonghen Willem van ghe-

Terugkomst en oorlogen van Robert van Noormandien.

1109. hadt hadde. Tnaervolghende jaer, zo wiert cloostere van Ste-Vedatst tAtrecht ghereformeirt by den grave Robrecht, van Ste-Bertin tS^te-Omaers, die welcke daer in de stede van den abt Heyndrick, eenen mueninck van zijnder clooster stelde, Alvisus ghenaemt. Ten eersten daghe van meye, zo wierden te Veurne die helighe weerdighe reliquien van mevrauwe Ste-Womburghe, metsgaders ooc van beede haer broeders (daer wy voren of vermaent hebben), ghetranslateirt ende verheven by den proost Hubert, ende alle de canueninghen van der plaetse, in die presentie ende jeghenwoordicheit van den proost Thomaes van Eversham, ende van vrau Geertruyt, sgraven moeder van Vlaenderen, die doen ter tijt die stede van Vuerne voor haer duwarie hielt, ende waser burchgravinne of. Up den zelven tijt,

(1) Katyvigheyd.

overleet te Arien, Willem die tweede zuene van den 1109.
grave van Vlaenderen, nu omtrent XVIII jaeren oudt zijnde, ende wiert met grooter rauwe tSte-Omaers in die abdie van Ste-Bertin, voor den hooghen autaer, begraven. Niet langhe daer naer, zo hoorde men van eeneghe fransche heeren, diet goet van der heligher kercke ende van der clergie al themlieden waert trocken, daer zij consten ende mochten, toter tijt dat die Dolphin Loys van Vranckrijcke, by der hulpe van den grave van Vlaenderen, hemlieden tzelve belettede; verslaende te Parijs Bosschaert van Montmorency, te Beauvais Drocus van Montingny, te Riemen Elbo van Rossy, te Orliens Leonet van Melijn, ende andere van haerlieden medeghesellen ende complissen elders, ende restituerende mids dien die gheestelichede al tghuene dat haer toebehoorde. Binnen den zelven jaere, zo quamer een lam ter weerelt met twee hoofden, met vier ooren, vier ooghen, acht voeten ende niet meer dan een lichame.

Anno XIc X, zo traude Boudewijn, die oudste zuene 1110.
van den grave Robrecht van Vlaenderen, vrau Agniete, Houwelyk van
die dochtere van den grave Alaen van Nantes, in den oudsten zoon
Bretaengnen, die welcke corts daer naer zonder hoir van den graef.
starf, ende naer haer doot zo herhuwede Boudewijn met vrau Margriete, sgraven dochtere van Buenen. Binnen den zelven jaere, fondeerde die grave ende gravinne van Vlaenderen Onzer Lieve Vrauwe kercke te Audenaerde, in den nieuwen Burch. Up den zelven tijt, starf Godefroot metten Baerde, hertoghe van Lotrijcke ende van Brabant, latende by vrau Aleyt, die dochtere van den keyser Heyndrick, die vierde van dier name, een zuene ende een dochtere achter van haerlieden beeder namen.

Tnaervolghende jaer, maecte die coninck Philips van 1111.
Vranckrijcke groote gherectscape van orloghe, jeghens den

1111. coninck Heyndrick van Inghelant, omme dieswille dat hy, volghende zijne belofte, van den graefscepe van Dampmartin niet scheeden en wilde, verzouckende mids dien hulpe ende bystandicheit an den grave Robrecht van Vlaenderen, die welcke tzelve te liever accordeirde, eensdeels omme den hertoghe van Normandien, ghezeit Corte Knye, zijnen rechtzweer, die met hem in heydenesse gheweest hadde, by dier middele te mueghen wrekene van der grooter injurie ende outragie, die hem van den voornoemde coninck Heyndrick, zijnen broedere, anneghedaen ende ghesciet was, zo voorzeit es, ende eensdeels ooc ter cause van der gherefuseirde betalinghe van die drie hondert marck zelvers sjaers, daer wy hier voren meer dan eens of vermaent hebben : ende dien volghende, zo track hy metten coninck Philips voorzeit in Normandien, daer zy die bataylgie wonnen, niet zonder groote bloetsturtinghe van beeden zijden, maer varre meest van sconincx Heyndricx zijde, die welcke hem zelven metter vlucht saulveren moeste binnen die stede van Dampmartin, daer die Fransoysen ende Vlaminghen terstont metter macht voren vielen, doende diversche schadelicke coursen ende sproncreysen up elcanderen. Daer zach men den grave Robrecht van Vlaenderen, dicwils ende menichwarf, uytnemende groote vromicheit van wapenen bedrijven in die middele van zijne vyanden, zom vernielende, ende zom zeer gruwelick te cote drivende, ghelijck een brieschende leeu : maer lacen! endelinghe zo wilde hem die fortune zo qualick, dat zijn peert onder hem duerschoten zijnde, zo foortselinghe over zijn lijf neder ter eerden doot viel, dat hy der ten derden daghe of starf, wesende doen den vijfsten dach van octobre int jaer voorscreven, naer dat hy tlandt van Vlaenderen XVIII jaer lanck in grooter eere ende magnificentie

Robert helpt Vrankryk, in oorlog met Engeland.

Dood van Robert.

zeer vromelick bezeten ende wel ghereghiert hadde, 1111
latende by vrau Clemencie, zijnder huysvrau voorzeit, gheen andere posteriteit achtere dan Boudewijn, die hem in als succedeirde, ghemerct dat Willem, Philips ende vrau Clemencie, zijn andere broeders ende zusters, langhe dezer weerelt overleden waren voor haerlieden vadere, wiens doode lichame van den coninck Philips van Vranckrijcke zeer rijckelick ghebalsemt, ende wel curieuseliek boven der eerden ghehouden ende bewaert wiert, al zo langhe alst tvoornoemde siedge voor die stede van Dampmartin gheduerde; twelcke van zelfs ghelicht zijnde, wiert met coninclieker rauwe, eere ende state, ten vierden daghe van decembre daer naer, begraven in die abdie van Ste-Vedast te Atrecht, daer hy onlancx ledent die reformateur of gheweest hadde, zo voren verclaerst staet.

Van Boudewijn Hapkin,

DIE DERTHIENSTE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Alzo vullich als die uytvaert van den grave Robrecht te Atrecht ghedaen was, in der forme ende maniere als voren, zo overleet daer insghelijcx die coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit de Groote, ende Loys de Vette, zijn zuene by vrau Machtilt, zijnder eerster huysvrau, sgraven Floreins dochtere van Hollant, ghezeit de Lodewyk den Dikken.
Groote, quam in zijn stede, omtfanghende daer *quant*

1111. *et quant* manscip ende homagie van den grave Boudewijn van Vlaenderen, svoorzeits Robrechts eeneghe zuene, die welcke zijne voorzaten niet alleene en ghe-leeck in grooter prouesse ende vromicheden van wapenen, maer bovendien ooc varre te boven ginck in goeder oprechter, onbevlecter justicie, daer hy hem zelven zo princelick ende zo behoorlick inne queet, dat men van zijns ghelijcke noyt ghehoort en hadde; doende een ijghelick goet ende cort recht ende wet, zonder eeneghe simulatie ofte dissimulatie, in allerande zaken die tzijnder kennesse quamen, te meer omme dieswille dat daer alle die welvaert van den lande anne hinch, twelcke metsghaders die langhe absentie van zijnen vader ende grootheere nu zo varre ghecommen was, dat die officiers ende andere edele daer al waren worden doende metten ghemeente dat hemlieden gheliefde ende goet dochte, grootelicx excederende die limiten van alle recht ende redene, thaerlieden zelfs eyghen profijte, al zo wel int rooven, pijlgieren ende vertasseren (1) als andersins in menigherande maniere, ende zouder ontwijffelick den ghemeenen huysman ende coopman noch daghelicx lancx zo lastigher ghevallen, ende lancx zo meer onghelijcx gheverght hebben, indien der die prince niet in tijts metten lijve jeghens gheweest en hadde, vanghende ende corrigierende zonder eenich dilay al dat hy yewers met dien evelen besmet vant, niemende sparende nochte in gracie omtfanghende, zo edele zo rijcke, ende hoe machtich dat hy ooc wesen mochte. Ende ten dien fine, zo reedt hy meest altijts omtrent zijn casteel te Wijnendale (daer hy hem hielt), met een hapkin in dhandt (daer hy noch ten daghe van hedent die toename ofte bijname af behouden heeft), teekende daer

Lof van den nieuwen graef.

(1) Afdwingen, afperssen.

mede, waer hier waer daer, alle die boomen die bequaemst waren omme die voornoemde roovers, vertasseerders ende andere quaetdoenders an te hanghene ofte om galghen of te makene; ende alst zo te passe quam, zo dede hy der ooc eeneghe den hals mede af houwen, lievere dan langher te beydene in voorderijnghe van justicie. Dies nochtans al niet jeghenstaende, zo bleven die zommeghe noch altijt persevererende in haerlieden quaet, boos voorstel ende groot outragieus overlast, ten eeuwighen verdriete van veel diversche wel ghestelde cooplieden, ende andere die tlandt ter cause van dien allincx zo meer wierden hatende ende schuwende, te groote schade ende intreste van die ghemeene inghezetenen van dien. Ende onder andere, zo ghebuerdet omtrent die Torhout marct, dat drie Oostersche cooplieden, die welcke met haerlieden ghepeerelte ende ghesteente ter voorzeider marct wesen wilden, snoens ter maeltijt quamen in die Slotele te Brugghe, in die Steenstrate, makende daer goede blijde chiere met diversche edele mannen, die ter zelver herberghe gheloogeert waren, daer Mer Heyndrick, ruddere, en den heere van Caloo, int landt van Waes, die principaelste of was, ende omme dieswille dat zy (overmids den goeden thouf) zo haestelick van hemlieden niet ghescheeden en consten, als zy wel ghemeent ende ghewilt hadden, zo zonden zy twee van haerlieden ghesellen ende dienaers voren te Thorout waert, omme jeghens den avende eeneghe spijse voor hemlieden te doen bereydene, tot zulcker herberghe als zy tanderen tijden meer ghelogiert hadden. Die dienaers deden zulcx als zy last hadden, ende haerlieden meesters bleven noch bet dan toter halver achternoene zitten drinckende met die voornoemde edelmannen, rijdende als doen voort haerlieden veerden te Torhout waert, met eenen blijden hoofde ende niet meer dan

1111.

Moord van dry kooplieden.

1111. met eenen knecht, hebbende over hemlieden elc bijsondere zeere veel schats ende groote costelijcheit van ghepeerelte ende ghesteente, zo zy by drancke zijnde zelve ghenouch te kennen gaven, wel thaerlieden ruine ende bedervenesse : want die voornoemde heer Heyndrick van Caloo deze zake verstaende, en viel vry niet slincx, maer volchde hemlieden eer yet lanck, met alle zijne medeghesellen ende complissen, zo scherpelick naer, dat hy ze by tbosch ter Leepe achterhaelde, daer hy ze alle viere zeer deerlick overviel ende vermoorde, nemende hemlieden al dat zijs hadden, ende zendende haerlieden peerden by zijne dienaers naer Caloo tzijnen casteele waert. Twelcke alzo al ghedaen zijnde, track hy met die reste van zijnen ghezelscepe en den roof snavens ter zelver herherghe, daer beede die voornoemde Oostersche ghesellen haerlieden meesters verwachtende waren, die welcke ziende dat zy niet en volchden, vraechden endelinghe heer Heyndrick van Caloo ende die van zijnen ghezelscepe, waer zy van haerlieden meesters ghescheeden waren daer zy snoens mede gheeten hadden, daer up dat zy eendrachtelick verantwoorden dat haerlieden meesters langhe voor hemlieden te Brugghe uyter herberghe ghescheeden waren, maer dat zy der voort niet of en wisten te spreken. Binnen dezen middelen tijt, zo verhoorden die voornoemde Oosterlenghen daer die nieumare van der jammerlicker moort die ter Leepe gheschiet was, dus reden zy zeer haestelick derrewaert omme te wetene wat van der zake was, ende bevindende daer alt zelve daer zy meest voren beduchtende waren, reden voort in alder diligentie van danen te Wijnendale waert, adverterende van als den grave Boudewijn van Vlaenderen, ende hem met eenen te kennen ghevende tquaet bemoet, ende die groote suspicie die zy hadden up den

voorscreven heere van Caloo, ende zijne medegheseHen, 1111.
omme die cause ende redenen voren verhaelt. Die prince haerlieden moordadighe clachte ghehoort ende verstaen hebbende, vraechde hemlieden noch eeneghe circumstantie van der zake, daer up dat zy hem zo pertenentelick verantwoorden dat hy zonder langher delay met hemlieden naer Thorhout reedt, vraghende den weert daer zy ghelogiert waren, wat gasten dat hy daer binnen hadde? ende wat zy hem thaerlieden incomste ghegeven hadden te bewarene? Daer up dat hy verantwoorde dat het edele mannen waren, ende dat hijt die prince gheerne al tooghen zoude wat hy van hemlieden hadde, ende met dien zo reicte hy daer uyt een scapra (1) een cleen leeren cofferken, vul costelick ghepeerelte ende dierbaer ghesteente, metsghaders ooc eenen bijgordele ende een tassche met veel gouds en zelvers daer inne, twelcke die voorzeide Oostersche ghesellen al affirmeerden ende zwoeren haerlieden meesters goet te zijne. Als die prince dit bescheet hoorde, zo slouch hy stappans handt aen heer Heyndrick van Caloo, ende aen die thien andere edele mannen die met hem ter tafele zaten, die welcke daer inne zo beroert ende perplex wierden, dat zy terstont zeer odmoedelick haerlieden lijfs ghenade baden, ende dat men toch eenich regard zoude willen nemen up haerlieden edeleit ende hooghe gheboorte. Maer dies niet jeghenstaende, zo wierden zy achter een met goede garde te Wijnendale int casteel ghevoert, daer zy sanderendaechs allegadere ghecomdemneert wierden te hanghene, met expresser conditie nochtans dat hy tlijf behouden zoude, zo wie van hemlieden die executie doen wilde, maer niemende en accepteirde die con-

Den heer van Kaloo met de zynen gehangen.

(1) Schaprade, spinde.

1111. ditie, zegghende elc bijzondere dat zy liever hadden die doot te stervene dan hanghman te zijne. Als die grave Boudewijn van Vlaenderen deze antwoorde hoorde, zo zwoer hy by zijn rudderscip dat zy noch teene noch tandere ontgaen en zouden, ende dien volghende zo dede hy ze daer binder zale van zijnen casteele alle allevende up een hooghe tafele staen, elc met eenen bast in dhandt, die zy zelve by groote driegementen duer die balcke steken ende an haerlieden zelfs hals cnoopen moesten, twelcke al zo ghedaen zijnde, zo stack die prince zelve met zijnen voet die scraghe van der voorzeider tafele omme, zo dat Mer Heyndrick, die heere van Caloo, met zijnder edele compagnie, daer bleef hanghende ende verworghende, ende naer dat zy doot waren, zo wierden zy al ghelijck afghedaen ende begraven ten grooten neerstighen verzoucke van haerlieden edele vrienden ende maghen, ende al tgoet dat zy ghezaemder handt ghestolen ende gherooft hadden, wiert eerlick ende deuchdelick gherestitueert daert metten rechten behoorde.

Deze zake aldus al ghepasseirt zijnde, zo wiert al Vlaenderen duere ter conservatie van der coopmanscepe (die welcke daer daghelicx lancx zo meer, ter cause voorscreven, begonste te faylgieren ende te slabackene) (1) een generael mandement ende ghebodt ghedaen, daer by dat een ijghelick, alzo wel die schamele als die rijcke, gheconsenteirt ende gheaccordeirt wiert vryelick ende stoutelick tallen tijden ende stonden by den prince te meughen commene, omme hem haerlieden noodt te kennen te ghevene, met belofte van zulcke expeditie van justicie dats hem alle die goede belovene, ende die quade an spijghelen zouden. Ende dien volghende, zo quam corts

(1) Verminderen, aftenemen.

daer naer te Brugghe, up den Dijvere, een schamele we- 1111.
dewe tot hem zeer jammerlick claghende met weenender Arme vrouw door den graef gewroken.
ooghen, over die zuene van den heere van Oostcamp,
die welcke ter marct eeneghe van haer beesten ghecocht
hadde, maer in ghebreke van betalinghe gebleven was,
zo dat zy ter cause van dien wel hadde mueghen eeuwe-
lick ende tallen daghe van haren landsheere (die zy
achthien royalen van pachte schuldich was) ghevanghen
blijven, indient zijt niet voort al vercocht en hadde dat
zy ter weerelt roerende ende waghende hadde, omme die
voornoemde schult daer mede te betalene, ende haer
zelven uyter vanghenesse te verlossene, daer zy anders
wel ghescepen was te mueghen vortene, by der quader
betalinghe van den voorzeiden jonckheere van Oost-
camp, daer zy hooghe ende overluyt wrake over riep,
als over die ghuene die haer by der middele voorscreven,
teeneghadere uyt goet ende eere ghestelt hadde. Die
prince deze clachten hoorende, wierter zo buytermate
zeere omme verstoort, dat hy der zwoer recht over te
doene, eer hy van der stede vergaen zoude, ende dien
volghende zo omtboodt hy den joncheere van Oostcamp
haestelick by hem te commene, up al dat hy van hem
houdende was, ende binnen dier middelen tijt zo
wierden daer insghelijcx ooc voor den prince twee
ghevanghenen ghebrocht vant ghemeente, die welcke
daghelicx valsch ghelt uytgaven, zonder dat zy wisten
te zegghen waer zy daer an quamen. Hy examineerde
ze daer zo langhe ende zo vele met woorden ende met
dreighementen dat zy endelinghe verkenden tvoornoemde
valsch ghelt van goude ende van zelvere ghesleghen
thebbene, ende twijle dat hy noch met hemlieden be-
sich stont, zo quam die joncheere van Oostcamp daer
ghereden achtervolghende die omtbiedinghe als voren,
ende commende in die jeghenwoordicheit van den

1111. prince, zat van zijnen peerde, verzouckende die cause daer of te wetene : doen vraechde hem die prince waer omme dat hy die beesten, die hy ter marct ghecocht hadde, niet over lanck betaelt en hadde, zoot recht ende redene was? Hy excuseerde hem zelven ten besten dat hem mueghelick was, maer wat hy conste ghezeg'ghen, tsloot zo qualick dat men bijcans zoude ghetast hebben dat hy noyt daer te voren meeninghe ghehadt en hadde yet der voren te ghevene. Twelcke die prince wel merckende ende considererende, zeide tot hem : voorwaer, u redenen hebben lettel verwe, indien ic u niet corts betere verwe verleene, zo moet ic in die wille sterven : ende met dien, zo dede hy hem rechts daer jeghens overe, ten huyze van eenen verwerc leiden, daer hy van stonden an al gheleerst ende ghespoort in een zieende heete verfketele gheworpen wiert, met- beede die valsche muntenaers, daer wy hier voren of vermaent hebben, met die welcke dat hy insghelijcx ooc doot zijnde ter galghe waert zoude ghevoert gheweest hebben, indien hy niet verbeeden en hadde gheweest by zijnder vrienden ende maghen, met expresser interdictie nochtans van zijn doode lichame uyt die verweketele niet te weerene, voor anderstont dat die schamele wedewe ghecontenteert ende voldaen ware, niet alleene van harer schult, maer bovendien ooc van al zulcke schaden ende intresten, als zy ter cause van der ghedilayeerder betalinghe zoude mueghen ghedoocht ende ghesupporteert hebben, in eenegher maniere, up die verbuerte van lijf ende goet. Deze justicie aldaer vulcommen zijnde, zo reedt die prince te Ghendt waert, aldaer hem van ghelijcken ooc te kennen ghegheven wiert, hoe dat daer omtrent een ruddere woonde, die welcke zijne suppoosten ende onderzaten daghelicx groot onghelijck dede int omthoudene van haerlieden

Rondreys van den graef.

beesten ende andersins, achtervolghende deze bedrachten, zo wiert hy corts daer naer gheapprehendeirt ende omthooft, ende al zo voort an een galghe ghehanghen, met een coorde onder zijn oxelen, met confiscatie bovendien van al dat hijs hadde toter tijt dat zijn hoirs ende aeldinghers (1) een yghelick ghecontenteirt ende behoorlick voldaen zouden hebben van alt ghuene dat zy metten rechten wisten te heesschene. 1111.

Als die prince nu een poose tijts te Ghendt gheweest hadde, zo trac hy van danen naer Oudenaerde, Ipere, Rijssele, Cortrijcke ende al zo voort naer alle andere steden ende casselrien van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, hanghende ende omthoofdende, waer hier waer daer, zommeghe oultragieuse edelmannen, metsgaders ooc eeneghe bayllius, scouteetens, scepenen, omtfanghers, praters ende andere officiers, die welcke ondere tdexele van haerlieden officie, tghemeente gheten ofte anders lastich ghevallen hadden in eeneghe maniere, ende stellende allomme andere lieden van eere, ende van goeder conscientie, in haerlieden stede. By dezer ende dierghelijcker middele, wiert tlandt van Vlaenderen wederomme van nieus gheel ende al ghepurgiert ende ghezuvert van al dat quade bloet, dat daer een langhen tijt, ten grooten verdriete van alle die weerelt, zeer onredelick ghedomineert ende gheregniert hadde. Ende die coopmanscepe beghonste daer weder allincx zo bet haren ouden ghecostumeirden cours ende ganck te ghecrijghene, ten grooten contentemente van de ghemeente aldaer.

Binnen dezen middelen tijt, zo dede die coninck Heyndrick van Inghelant al zijn uyterste beste omme by middele van vrienden (die hy daghelicx lancx zo

(1) Erfgenamen.

1111. meer secretelick in Vranckerijcke ghecreech) hem zelven eenichsins te meughen wrekene van der grooter schade ende scande, die welcke die coninck Philips, zaligher ghedachtenes, onlancx leden zijnen volcke in Normandien ghedaen hadde, zo voorzeit es. Twelcke verhoorende die coninck Loys van Vranckerijcke, maecte insghelijcx ooc alle die ghereetscepe ter orloghe die hem meughelick was, treckende daer mede jeghens alle die edelen die van der croone ghescheeden waren, die welcke hy mids der hulpe ende bystandicheit van den grave Boudewijn van Vlaenderen ende van den grave Rodolf van Vermandois, voor die stede van Charters zom verslouch ende zom uyten velde verjouch, confisquierende voorts al dat zijs hadden, tusschen de welcke dat die principaelste waren, eerst die grave Lancelijn van Dampmartin, Hughes van Pampelone, Guy van Rubenfort, Steven Thibault ende Hughes van Champaengnen, Guy van Cregny ende Thomas van Marle, met veel meer andere groote meesters, heeren ende rijcke machteghe poorters ende edele mannen. Dit gheschiede noch al binnen den voorscreven jaere XIc XI.

1112. Tnaervolghende jaer, verbarnde die stede van Berghe, wesende die hoofstat van Henegauwe, zo dede ooc insghelijcx die scoone prochie kercke van mevrau Ste-Wal-
1113. truyt aldaer. Tjaer daer naer, overleet te Veurne vrau Geertruyt, die grootevrauwe van den grave van Vlaenderen, van zijnder vaderlicker zijde, ende wiert daer zeer eerlick begraven, zo haren staet toebehoorde. Ende
Dood van Godfried. binnen den zelven jaere, starf die hertoghe Godefroot van Lotrijcke ende van Brabant, zuene van Godefroot metten Baerde, latende by vrau Lutgarde, die hertoghinne van Salsenburch, zijnder huysvrau, een zuene achtere van zijnder name, die welcke noch qualick een jaer oudt was, ende wiert met grooter rauwe ter eerden ghedaen

an die zuutzijde van Ste-Pieters kercke te Luevene, 1113.
twelcke die temple van Mars ende van Pluto menich jaer te voren gheweest hadde.

Anno XI^c XIIII, zo traude die keyser Heyndrick, die 1114.
vijfste van dier name, te Mets, up den Rhijn, vrau Machtilt, die dochtere van den coninck Heyndrick van Inghelant. Tnaervolghende jaer, wiert mijnheere Ste-Beer- 1115.
naert die eerste abt van den cloostere te Clervaux in hoogh Bourgoengnen. Ende tjaer daer naer, ghesciede te Brugghe zulcke eene schadelicke brant dater bycans die Brand te Brugge.
gheele stede by ghedeformeirt ende gheschent wiert.

Int jaer ons Heeren XI^c XVI, vervoorderde hem die 1116.
grave Hughes van Simpol jeghens den grave Boudewijn van Vlaenderen te stekene, twelcke hem al te qualick becommen zoude hebben, ten hadde ghedaen die grave Eustaes van Buenen, diet appointement maecte. Omtrent dezen zelven tijt, ghebuerde in Vlaenderen een afgriselick groote eertbevinghe, daer veel huyzen ende torren omme Aerdbeving.
vielen. Die stede van St-Omaers verbarnde doen ter tijt ooc bycans gheel by tvier van fortune. Ende tcloostere van Ste-Pieters te Ghendt wiert insghelijcx ooc ten zelven tijde ghereformeirt by den grave Boudewijn van Vlaenderen, vrau Clemencie, zijnder moeder, den bisscop Jan van Teroaen ende den abt Lambrecht van Ste-Bertin tS^te-Omaers; die welcke daer een nieuwen abt stelde, die Aernout hiet. Up den zelven tijt, wiert die grave Diederijck van Cleven, die derde van dier name, metter doot ghemeene ende metsghaders dat hy by zijn huysvrau, die dochtere van den heere van Harenberghe, noyt kijnt ghehadt en hadde, zo quam tvoornoemde graefscip up Aernout, zijnen broedere. Ende in die maent van maerte int jaer voorscreven, zo schiet heer Godesoen, die proost van Dronghene, insghelijcx ooc van dezer weerelt, ende die grave van Vlaenderen stelde heer Meynaert, een

1116. schoolmeestere van Ghendt, in zijn stede, uyt zijns zelfs eyghen autoriteit, zonder eeneghe voorgaende electie.

1117. Tnaervolghende jaer, overleet die coninck Boudewijn van Jerusalem, die zuene van den grave Eustaes van Buenen ende broedere van Godefroot van Bouilgion, die welcke voor hem insghelijcx ooc coninck van Jerusalem gheweest hadde, zo tzelve voren breedere verhaelt ende verclaerst staet; ende daer quam in zijn stede Boudewijn, die zuene van den grave Hughes van Rethiers. Binnen den zelven jaere, reeser zulck een tempeestich weder up van donderen ende van blixemen, dat men dierghelijcke noyt ghezien en hadde. Ende corts daer naer, zo starf heer Meynaert, die proost van Dronghene, ende heer Odgier, zijn zuene, wiert proost naer hem by der zelver macht ende autoriteit als voren.

Dood van Boudewyn van Jerusalem

1119. Int jaer XI^c XIX, nam die coninck Loys van Vranckerijcke, groote zware orloghe an jeghens den coninck Heyndrick van Inghelant, omme dieswille dat hy hem uyt grooter hoverdie ende fiericheit gherefuseirt hadde, manscip ende homagie te doene van den hertochdomme van Normandien, wesende in als zijns ghelijcke zo hy zeide, daer endelinghe zulck een fellen nick (1) uyt rees, dat die coninck Loys anders niet en zochte dan die Inghelschen teeneghadere uyt Normandien te verjaghene, ten behouve van Willem, F^s Robrechts, svoorzeits sconincx Heyndricx oudste broedere, dier warachtich erfghenaem of was., verzouckende daer toe hulpe ende bijstandicheit an den grave Boudewijn van Vlaenderen; die welcke hem tzelve zeer gheerne accordeirde, eensdeels ter liefde van den voornoemde Willem, zijnder anderzweer (die hy langhe ende menighen tijt binnen zijnen hove zelve ghenourriert ende

Lodewyk door Boudewyn geholpen, voert oorlog in Normandie.

(1) Wrok, haet.

ghehouden hadde), ende eensdeels ooc in wederwrake 1119.
van zijn vaders doot, metsghaders van der gherefuseirder betalinghe van zijnen jaerlicschen pensioene, van drie hondert marc zelvers, daer voren zo dicwils of ghementioneirt staet, dat nodeloos ware tzelve hier meer te repeterene ende te verhalene. Achtervolghende dezen accoorde, zo track die voornoemde grave van Vlaenderen corts daer naer, zeer sterckelick metten coninck Philips van Vranckerijcke in Normandien, daer zijt al verbuert maecten, diversche steden, casteelen ende fortressen innemende by assaute ende andersins, ende voort roovende, pijlgierende, afloopende ende bedervende aldaer zy by gheraken consten. Twelcke alzo ghedaen zijnde, zo belijden zy den coninck Heyndrick van Inghelant, binnen der stede van Rouaen, zo langhen tijt ghedeurende dat hy grooter benauthede van vitaylgie bequam; maer dus niet jeghenstaende, zo en cesseerde hy nochtans niet van daghelicx zijne vianden zeer clouckelick te bespringhene, zo dater als nu als dan veel volcx ter stede doot bleef van beeden zijden. Wie zoude ons nu hier ten vullen connen bescrijven, alle die uytnemende faicten van wapenen, die men den grave van Vlaenderen daer zach bedrijven? die welcke ontwijffelick in alle schermutsinghen die eerste ende die laeste was, ende van zijne vianden meest omtsien omme die omsprekelicke groote prouesse ende vromicheit die in hem was. In zulcker wijs dat hy gheel en al scheen onverwinnelick te zijne: maer int beginsele van der maent van septembre, zo vervoorderde hy hem zelven zo varre dater by quader aventure een bortoensch gheschot up zijnen schilt adresseerde, met zulck eene vehementie dat hy hem deur die cracht ende macht van diere zo fortselinghe voor zijn voorhooft slouch, dat hy der griefvelick of ghequetst Boudewyn gewond.

1119. wiert, ende wat mer toe dede die quetsure en wilde niet ghenesen, maer fistuleerde zo dangiereuselick dat hy int ende zieck te Rousselare, in een osbare, ghebrocht wiert, daer hem noch boven dien ooc die popelare (1) toequam, omdat teen quaet tandere niet verbeyden en zoude, naer costume; in zulcker wijs dat hy van dier tijt voort altijts zijn camere bleef houdende, in grooter cranchede ende benauthede van herten. Up dezen zelven tijt, begonste men eerst int cloostere van Ste-Niclaeys te Veurne, te houdene die ordene van die Premonstranten, twelcke goede godsvruchtighe ende helighe mannen van levene waren, onder eenen abt die Niclaeys heet. Ende zeer corts daer naer, zo wiert te Honelle, by Sperly, een kijnt jeghens nature gheboren zonder aermen ende zonder beenen, wel ghelijckende eenen visch. Tghebuerde ooc alsdoen dat Mer Boudewijn van Ghendt die stede van Melden, in Henegauwe, niet varre van Doornijcke, gheel ende al te viere ende te zweerde brochte. Ende ten XXIX^{en} daghe van novembre, wiert die baillu van Oudenaerde, gheheeten Iderus, versleghen ende vermoort van zijnen volcke. Twijle dat men hier mede besich was, zo arriveirde zeer aventuerlick in Vlaenderen, met die galleyen van Alexandrie, Caerle, eerst ghezeit de Caluwe, ende naerderhandt gheheeten de Goede ende Rechtveerdighe, zuene van den Ste-Canuyt van Denemerken, by vrau Adelie, die oudste dochtere van wijlent Robrecht de Vriese, die grootheere van den grave Boudewijn van Vlaenderen, die welcke hy van stonden an ghinck visiteren, troosten ende consoleren in zijnen noot, groote ziecte ende cranchede, die hem noch daghelicx lancx zo meer over den hals wies, in zulcker wijs dat

(1) Geraektheyd.

1119.

hy corts daer naer zijn testament maecte, daer by dat hy den voornoemde Caerle, zijnen rechtzweer (van wiens comste dat hy buytermaten zeere verblijt was), verclaersde zijn rechte ende naerste hoir, ende erfghenaem te zijne, ghemerct dat hy noyt kijnt ghehadt en hadde, noch by vrau Agniete, die dochtere van den grave Alaen van Nantes in Bretaengnen, noch by vrau Margriete, sgraven dochtere van Buenen, beede zijne ghetraude huysvrauwen, kiesende met eenen zijn sepulture in die abdie van Ste-Bertin tS^{te}-Omaers, daer hy in een mueninex habijt begheerde begraven te zijne, voor Ste-Cruys outaer, confirmeerende hemlieden ter cause van dien alle ghiften ende donatien, tanderen tijden by zijne voorzaten ghedaen met expresser augmentatie ende ampliatie van zekere thienden, die hy den voornoemde cloostere bovendien noch toeleyde, by forme van testamente in uyterste wille : als die thienden van Coukelare, Lisseweghe, Oudenburch ende Snellegaets. Deze zaken aldus al ghepasseirt zijnde, zo sloot die fistule van zelfs, die welcke die prince nu omtrent neghen maenden lanck in zijn voorhooft ghehadt hadde, ende ten XV^{en} daghe van hoymaent int jaer ons Heeren XI^{c} XX, zo wiert hy anderwarf zo rudelick van de popelare ghesleghen, dat hy ten tweeden daghe daer naer een lijck was, naer dat hy tlandt van Vlaenderen in zulcker gherechticheit van justicie bet dan acht jaer lanck ghegouverneert ende gheregiert hadde, dater hem alle andere kerstenen princen wel met rechte an spyghelen mochten, ende dienvolghende zo wiert hy met grooter ghemeene rauwe begraven in een tombe van marbore, naer tinhoudene van den testamente als voren.

Uytersten wil van Boudewyn.

1120.

Boudewyn sterft.

Van Caerle de Caluwe,

OFTE DIE GOEDE ENDE RECHTVEERDIGHE,

DIE VEERTIENDE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

1120. Caerle, die men eerst hiet de Caluwe, omme dieswille dat hy wat blaerde ende dinne ghehairt was, ende naerderhandt de Goede ende Rechtveerdeghe, ter cause van zijnder groote duecht ende rechtveerdicheit (daer wy by der tijt breedere of hooren zullen), die zuene van den coninck Ste-Canuyt van Denemercken, by vrau Adelie, zijnder huysvrau, die oudste dochtere van Robrecht de Vriese, grave van Vlaenderen, succedeirde den grave Boudewijn Apkin, zijnen rechtzweer, in al dat hijs hadde, uyt crachte van der justicie testamentaire, daer wy hier voren breeder of ghehoort hebben. Ende dienvolghende, zo wiert hy by die van Vlaenderen omtfaen ende ghehult int regement van den lande: niet jeghenstaende dater vrau Clemencie van Bourgoengnen, svoorzeits Boudewijns moedere buytermaten zeere jeghens was, als die ghuene die tzelve bet ghejoont zoude hebben, die burchgrave Willem van Ipere, Fs Philips, van onghetrauwer bedde, daer Robrecht voornoemt ooc insghelijcx die vadere of was, ten opsiene van den huwelicke dat hy met haer nichte van Loo ghedaen hadde. Maer ziende dater gheen apparentie en was van by eenegher vriendelicker middele emmermeer tharer intentie te mueghen gherakene, zo zochte zy endelinghe by foortse van wapenen daer toe te commene ende den grave Caerle uyten

Partyen tegen den nieuwen graef.

lande te verjaghene met alle die ghuene die hem wel wilden, makende ten dien fine een secrete conspiratio met veel diversche princen ende heeren, tusschen die welcke dat die principaelste waren, eerst die voochden van den onbejaerden hertoghe Godefroot van Lotrijcke ende van Brabant, die derde van dier name, daer mede dat zy in belofte van huwelicke quam, om te bet haer quade wille ende meeninghe te vulbringhen; ende bovendien, zo hielde ooc met haer die grave Boudewijn van Henegauwe, trechte hoir van Vlaenderen, die grave Hughes van Simpol, oud viand van den lande voorscreven; die grave Eustaes van Buenen; Mer Woutere, die heere van Hesdin; Mer Thomaes, die heere van Condeyt; Mer Eustaes, die heere van Teroaen; die heere van Couchy, die heere van Arien ende die heere van Avennes, met meer andere machtighe heeren, rudders ende edele mannen uyt Brabant, Henegauwe ende Picardien, die welcke int generale ende int particuliere allomme binnen den lande zulck excessivelick groot overlast bedreven dat jammere was, ende bysondere te Oudenaerde, daert vrau Clemencie al te viere ende te zweerde dede, dater binnen was, omme dieswille dat zy van harer ligne niet wesen en wilden. Twelcke al merckende die goede grave Caerle (in die welcke niet min vromicheit van wapenen dan helicheit van levene en was) vergaerde terstont binnen die stede van St-Omaers al tvolck van wapenen te peerde ende te voet, dat hy yewers cônste recouvreren ende ghecrijghen; treckende daer mede als een clouck vaylgiant capiteyn jeghens zijne vianden, die welcke hy eer iet lanck al, metsghaders haerlieden sloten, casteelen ende fortcressen, tzijnder onderdanicheit brochte ende in gracie omtfinck, mids trauwe ende eedt ende slechtinghe van poorten ende muren, uytghesteken ende ghereserveirt alleenlick die voornoemde heere van Hesdin, die welcke 1120.

1120. uyten lande ghebannen wiert met confiscatie van als dat hijs hadde, zo dat hy van dier tijt voort elders zijn costen winnen moeste met landsneeringhe. Als vrau Clemencie zach dat zy nu teeneghadere verlaten was van alle hulpe ende bijstandicheit, zo dede zy watere in haer wijn ende maecte paeys metten grave Caerle, daer by dat zy scheeden moeste van Dixmude, Berghen, Arien ende Ste-Venant, behoudende noch achte dierghelijcke steden ende heerlicheden tharenwaert. Omtrent dezen zelven
1120. Grooten brand te Gent. tijt ghesciede te Ghendt zulck een felle brant dater bycans die gheele stede mede te nieten ghinck, metsghaders ooc die twee scoone prochie kercken van Ste-Michiels ende Ste-Niclaeys. Ende corts daer naer, wiert die abt Hermes van Ste-Winnocx te Berghe verjaecht, ende daer wiert by den bisscop Jan van Teroaen in zijn stede ghestelt heer Thomaes, een muenick uyter abdie van Ste-Bertin tSte-Omaers, dit ghebuerde noch al binnen den voornoemde jaere XIc XX.

1121. Tnaervolghende jaer, up den eersten dach van meye, zo wierden die helighe weerdighe reliquien van mijnheere Ste-Aernout tOudenburch verheven by die bisscoppen Lambrecht van Noyon ende van Doornijcke, ende Lisiart van Soissons, in die presentie ende jeghenwoordicheit van meest al tedeldom van Vlaenderen ende van Brabant. Welcke feeste gheent zijnde, zo overleet die voorscreve bisscop Lambrecht; ende heer Simoen, sgraven Hughes zuene van Vermandois, was zijn successeur, die alve broedere van vrau Suanichilde, gravinne van Vlaenderen, van haer moeders weghe. Up den zelven tijt, traude die coninck Heyndrick van Inghelant, voor zijn tweede wijf, vrau Aleyt, die dochtere van Godefroot metten baerde, zalegher memorien, wijlent hertoghe van Lotrijcke ende van Brabant.

1122. Tjaer daer naer, maecte die keyser Heyndrick, die

vijfste van dier name, Adolf van Ursin, een edele poortere van Roome, die eerste grave van der Marcke, doen Altena ghenaemt, ligghende in Westphalen by Amsberghe, ende Everaert, zijnen broedere, maecte hy insghelijcx ooc die eerste grave van den Berghe, dat men doen ter tijt Aldenberghe hiet, ligghende in die zelve contreye als voren : maer en wast niet langhe ghemerct, dat hy corts daer naer een muenicx habijt an nam, latende zijn graefscip in die handen van Adolf, zijnen broedere, daer Everaert die toecommende grave van der Marcke, ende Inghelbert naermaels grave van den Berghe of quamen. Binnen den zelven jaere, dede die grave Caerle die choor van O. L. Vrauwe kercke te Brugghe maken, fondeerende daer *quant et quant* een proosdie met acht canosien, ende die van Ste-Bertin tS^{te}-Omaers confirmeerde hy haerlieden oude ende nieuwe previlegien ende vrijheden, metsghaders ooc alle die voorgaende ghiften ende donatien successivelick by zijne voorzaten den cloostere ghedaen. Ende tjaer dater naer volchde, zo verbarnde up den X^{en} dach van septembre, gheel die stede van Berghe in West-Vlaenderen, metter abdie van Ste-Winnocx aldaer. Van ghelijcken ghebeurdet ooc te Hannon, daer niet ghesaulveert en wiert van den brande dan alleenlick die tresorie ende librairie. Ten zelven tijde, wiert Albalt die eerste abt te Middelburch in Zeelant. Ende binnen den jaere als voren, schiet die grave Floreins van Hollant van dezer weerelt, ghezeit die Vette, ende wiert zeer eerlick begraven in die abdie te Egmont, naer dat hy by shertoghen Diederijcx dochtere van Sassen, drie zuenen ende een dochtere ghehadt hadde, te wetene: Diederick die naer hem regnierde, die zeste van dier name, Florins, Simon, ende vrau Adelwijck die huysvrau van den grave Gheeraert van Gheldre ende van

1122.

1123.

1122. Zutphen, daer of dat die oudtste zes kijnderen ghecreech by vrau Sophie, zijnder huysvrau, die dochtere van Otto van Rheninghe, palsgrave up den Rhijn, te wetene: Floreins, die derde van dier name, Otho, Boudewijn, die bisscop van Utreht, Diederijck, die domproost, ende naerderhandt ooc insghelijcx bisscop van Utrecht, Pilgrijn, ende vrau Sophie, die abdesse te Fontanelle wiert.

1124. Anno XIc XXIIII, vinghen die Turcken ende Sarasijnen den coninck Boudewijn van Jerusalem, zuene van den grave Hughes van Rethiers, ende in recompense van dien, zo namen die kerstenen die stede van Tyrus, in Syrien, inne by assaute. Up den zelven tijt, wiert tcloostere te Watene buytermate zeere gheschent van themels vier. Ende men begonste tAntwerpen die abdie van Ste-Michiels te makene ende te fonderene, van een oud casteel dater stont up die reviere van der Schelde, daer die stede haer beginsele ende name of ghenomen heeft, omme die cause ende redenen hier voren verhaelt. Zeer corts daer naer, track die grave Caerle met een groot eyrcracht van volcke in Vranckerijcke, ten secourse van den coninck Loys jeghens den keyser Heyndrick, die vijfste van dier name, die welcke met alle zijn macht ende moghenteit voor die stede van Riemen lach, keerende mids dien eer jet lanck weder van daer hy ghecommen was, zonder yet anders te

Boudewyn van Jerusalem gevangen.

1125. bedrivene. Tnaervolghende jaer, quamer zulck een afgriselicke harde wintere dater alomme veel menschen ende beesten van koude verghinghen, ende die vruchten vervrosen zo int landt, dat zy ter geender perfectie gheraken en consten, twelcke cause ende occasie was van der famine, daer wy by der tijt noch breeder of hooren zullen. Gheduerende dezen grooten vorst, zo dede die goede grave Caerle zo veele by scerper justicie ende anders, dat hy tvolck omtrent der zeecant allincx wat tractabelder ende pacysibelder maecte dan zy van ouds ghewеest hadden,

Harden winter.

nemende hemlieden alle haerlieden slijnghers, boghen, 1125.
pijlen ende andere gheweere, daer mede dat zy ghecostumeirt waren daghelicx groote beroerten te makene ende veel quaets te bedrijvene, met interdictie van dierghelijcke wapenen meer binnen haerlieden huyzen thebbene up die verbuerte van lijf ende goet. Hier mede wiert die prince van die quade buytermaten zeere omtzien, ende van die goede gheeert ende bemint, die welcke hy insghelijcx ooc begracieerde, avancerde ende vervoorderde aldaert hem meughelick was, hatende boven alle zaken loefuters, pluymstrieckers ende vlabackers (1), die anders niet en zegghen dan men geerne hoort, ende wiens ja neen es, ende neen ja, zo wanneer zy profijt doen mueghen, wel wetende dat zulcke chimeren ende schadelicke monstren den lande ende ghemeente veel inderlicker zijn dan die gruwelicke peste, die men hier voortijts thelich vier hiet, niet jeghenstaende dat men ze eensdaechs alle die weerelt duere meest ziet prospereren ende domineren. Godt beteret.

Int zelve jaer begonste Guy, een hermijt gheboren uyt Bretaengnen, tcloostere te Vicoengne te fonderene. Ende alsdoen overleet Boudewijn van Ghendt zonder hoir, zo dat alle zijne landen, ende heerlicheden by dien succedeerden ende verstorven up Iwaen zijnen broedere. Ende int ende van den voorscreven jaere, zo starf insghelijcx ooc zonder posteriteit die hertoghe Willem, Fs Rogiers, van Pouilgen ende van Calabren, halve broedere van den grave van Vlaenderen, van vrau Adelie zijnder moedere weghe, die oudste dochtere van Robrecht die Vriese, wiens ziele Godt ghenadich zy.

Tjaer daer naer, rees al Vlaenderen duere, ende 1126.
elders daer omtrent, zulcke een afgrijselicke groote

(1) Van het oude vladen, vleyen.

1126. dierste van coorne, om die cause ende redene voorscreven, dater alomme veel schamele lieden van hon-
Hongersnood. ghere beswolten [1], ende bijsondere te Brugghe. Dezen grooten noot ende jammere considererende die goede grave Caerle, ordonneerde van stonden an dat men die honden al doot slaen, ende geen goet bier meer brauwen en zoude, bevelende voort zijnen almoesenier Tammaert, poortere der voorzeider stede ende castelein van Borburch, dat hy niet laten en zoude of hy en gave een ijghelick schamele mensche diet an hem begeeren zoude, daghelicx een broot om Gods wille, twelcke hy ghetrauwelick alzo dede, reyzende corts daer naer metten prince tIpere waerts, daer hy in zijn presentie ende jeghenwoordicheit up eenen vrijdach
Mildadigheyd van den graef jegens den armen. voor die noene zeven duyst acht hondert brooden om Gods wille deelde, want tvolchde die prince al naer waer hy reedt, dat in armoede ende benauthede was, omme dieswille dat hy niet ghewoon en was iemende onghetroost van hem te laten scheeden, wat er quam tghecreech al gelt, broot ofte cleederen, ende bovendien zo voorzach hy alle vrijdaghen van den jaere (ende in die vastene ooc swoensdaechs) derthien schamele persoonen, elck van een oppercleet, hemde ende sehoens, ende zelve zo vaste hy te watere ende te broode, draghende een hairen cleet aldernaest zijn edele lichame, up gheen bedde slapende, barvoets te kercke waert gaende met een langhen keerle [2] totter eerden, om dat ment te min gheware zoude worden, ende hebbende altijts een haessack an zijn zijde vol goude ende zelvere penninghen, daer hy alle die arme lieden, die welcke in die kercke ofte elders tot hem quamen, zeer liberalick of mede deelde, continuerende alzo voort zijn vierighe

(1) Bezweken. — (2) Rok, tabbaert.

devotie toter hoogher noene ende biddende den almeughenden heere dat hy alle zaken zoude willen ten besten keeren ende den volcke verleenen tghuene dat hemlieden zalich ende nootzakelick ware. Ende ziet eer yet lanck arriveerden in Vlaenderen diversche Oostersche schepen gheladen met coorne, daer of dat men zo groot ghebreck hadde dat een wonder was. Ende dit vernemende heer Bertolf, die proost van Ste-Donaes te Brugghe, ende zijn broedere Mer Lambrecht Nappe, met joncheer Bosschaert van Straeten, zijnen zuene, cochten tzamen secreetelick niet alleene al dat voornoemde coorne dat uyt Oostlandt ghecommen was, maer bovendien ooc al tghuene dat zy voort yewers binnen den lande wisten te ghecrijghene, vercoopende tzelve allincx weder ter marct by haerlieden pachters ende andere, al zo diere als zy zelve wilden, want ment niet omtbeeren en mochte, in zulcker wijs dat tghemeente by zulck monopolie noch daghelicx lancx zo meer benaut wiert, niet jeghenstaende die comste van der voorzeide Oostersche goede; ende niet wetende waert hemlieden lieghen mochte, verzochte an den grave Caerle (die welcke in deze zake buytermaten zeere beroert ende te wets was) dat men huyszouckinghe doen zoude, omme te vernemene ende te wetene waer dat Oostersch coorne bevaren was, ende hoe machtich dat die stede noch van grane was. Die prince accordeerde hemlieden haerlieden begheerte ende gaf Tammaert, zijnen almoesenier, last tzelve al zo te doene, by den welcken hy corts daer naer wel ten vullen gheinformeirt wiert van der grooter menichte van coorne, dat die proost Bertolf, Mer Lambrecht, ende joncheer Bosschaert voorzeit, up haerlieden graenders ende zolders hadden ligghende. Ende tghemeente hier of gheadverteirt zijnde, quam even dappere achter den voornoemden almoesenier ten hove gheloopen, roupende zeer deerlick ende leelick met hon-

1126.

De Van Straeten koopen al het graen op.

1126. ghereghe kelen wrake ende justicie over zulcké gierighe onverzadighe wulven. Als die goede grave Caerle dezen roup verhoorde, zo omtboot hy den proost Bertolf, met zijne medeghesellen ende complissen by hem te commene. Ende daer ghecommen zijnde, vraechde hemlieden of zy noch langhe gheschickt hadden coornebijters te blijvene, ter totaler ruine ende bedervenesse van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, twelcke by haerlieden onbehoorlicke monopolie corts ghescepen was van honghere ende van ghebreke te moeten vergane, indien der die almueghende heere Godt met zijnder goedertierer gracie niet in tijts inne voorzien en hadde, brenghende hemlieden quaet, valsch, moordadich voortstel int openbare. Doen zy deze straffe, bijtende woorden hoorden, ende verstonden, niet wetende dat die prince zo wel van als gheinformeirt was, zo zwoeren zy elck bijzondere up al dat zy van Godt houdende waren, dat zy gheen coorne ghenouch en hadden; om haerlieden menagien met tghuene dater meer of dependeirt ende anne cleeft, een maent lanck mede tonderhoudene. Die prince deze valsche lueghenen hoorende, wiert met grooter gramscepe omtsteken, zegghende zeer verstoordelick tot hemlieden : Scheet van my, ghy meyneedighe lieden, indien ghy lieden qualick voorzien zijt, ick zal ulieden bet voorzien. Ende met dien zo beval hy Tammaert, zijnen almoesenier, dat hy van haerlieden coorne een ijghelick zijn vulte verleenen zoude, te wetene, die rijcke teenen redelicken prijsė ende die scamele voor niet, ter liefde ende ter eere Gods. Twelcke alzo ghedaen zijnde, daer wiert groot ghelt ghemaect ende voor die prince ghebrocht, die welcke doen anderwarf den proost Bertolf, met zijne voornoemde medeghesellen ende complissen, by hem omtboot, zegghende jeghens hemlieden met eenen fellen evelen moedt : Ghy onghenadighe meyneedighe, vermalen-

Den graef doet humne zolders voor het gemeen openen.

dijde wouckeraers, weerdich uyt alle ghemeente gheban- 1126.
nen ende uyt alle ghezelscepe van eere versteken ende verjaecht te zijne, hout daer ulieder ghelt, dat van de coorne ghecommen es, daert gheele landt mede ghespijst ende behouden es, ende bovendien zo schiet er ulieden noch ghenouch overe om twee jaer lanck by te levene met alle ulieden menagie ende anhangsele, contrarie ulieden eedt; aerme kettiveghe, verdomde menschen, dat ghylieden zijt : gaet, doet penitencie eer ulieden die duvele van der helle den hals breect, metten ghelde daer ghylieden ulieden afgodt of maect. Ende met dien, zo stack hy den zack metten ghelde, dat van tcoorne ghecommen was, met zijn voeten al zo stijf als hy ghesteken conste naer den proost Bertolf, die hy altijts meest in dooghe hadde omme dieswille dat hem zulcke ghiericheit qualicst vouchde. Maer die proost was inwendich zo verstoort ende vergramt, om alle die voorscreven injurien, metsghaders ooc omme die groote schade, die hy met den zijnen ghedoocht ende ghesupporteirt hadde, nopende den coorne, dat hy tghelt in gheender maniere anveerden en wilde, keerende al zo met Mer Lambrecht, zijnen broedere, ende joncheer Bosschaert, zijnen neve, weder van daer hy ghecommen was, met eenen fellen evelen moet. Als die prince dat zach, zo dede hy al dat ghelt by Tammaert, zijnen almoesenier, om Gods wille deelen. Ende die proost Bertolf met den zijnen hier uyt te wel merckende, hoe lettel dat men hemlieden achtede wiert van quaden spijte lancx zo grammere ende erghere, claghende alomme vrient ende maech tgroot onghelijck dat hem ende die zijnen ghedaen ende ghesciet was; van ghelijcken deden ooc Mer Lambrecht ende joncheer Bosschaert; maer wat zy claechden zy en wierden van gheenlieden van eeren gheclaecht : ende dat meer es, een yghelick spracx hemlieden scande ende cleenicheit, edele

1126. ende onedele int secrete ende int openbare. Ende onder andere, zo waser een edele ruddere die hem tzelve vervoorderde te doene, ooc in presentie ende jeghenwoordicheit van Mer Robrecht van Berseque, daer die proost Bertolf oom of was, van zijnder huysvrau weghe, die welcke hem ter cause van dien defieerde ende ten campe beriep; maer die ruddere refuseerde jeghens hem te vechtene, zegghende dat hy zijns ghelijcke niet en was, ghemerct dat hy zijn edelheit varre te buyten gheghaen was, by dien dat hy bet dan jaer ende dach svoorzeits Bertolfs nichte in huwelicke ghehadt hadde, die van servijlder conditie ende nature was, al volghende die oude ende wel gheobserveerde costume slands van Vlaenderen. Mer Robrecht deze injurie hoorende, track zonder eenich dilay ten hove by den prince met XIV rudders van zijnder gheslachte; ende voort metten proost Bertolf ende meer andere vrienden ende maghen van zijnder huysvrau weghe, claghende grootelicx overe den voornoemde ruddere, ende legghende hem eenen zeer criminelen heesch an, ter cause van der injurie als voren. Ende die verweerer verzochte copie ende dach, twelcke hem gheconsenteirt wiert. Ende ten daghe dienende, zo dede hy voor den prince ende die XII ghenoten van Vlaenderen vertooghen, met goeder suffisanter preuve, hoe dat die proost Bertolf, Mer Lambrecht Nappe, Walfrijck Cnop ende Robrecht van Reddenburch, die vadere van sheeschers huysvrau, alle viere die zuenen waren van een slave, die Erembolt hiet, by vrau Dune ofte Dede, zijnder huysvrau, die wedewe van Boldroen, die erfachtighe castelein der stede van Brugghe; die welcke omtrent tjaer XIc zeer verraderlick over boort ghesteken ende vermoort wiert, by den voornoemden Erembolt, zijnen slave, up hoope van den huwelicke, twelcke langhe gheconcipieert gheweest hadde, ende corts daer naer gheconsu-

Regtsgeding waer uyt nieuwe verbittering der party Van Straeten.

meert wiert tusschen hem ende de wedewe voorzeit, 1126.
daer hy tcasteleinscip van Brugghe ooc insghelijcx bleef houdende by foortse ende met ghewelde, makende by dien zijne voorscreven zuenen al rijcke ende machtich, ende stellende hemlieden in zulck credijt dat zy alle die principaelste thienden van Vlaenderen in pachte ghecreghen, als die thienden van Ste-Donaes te Brugghe, van Ste-Pieters ende Ste-Baefs te Gendt, van Ste-Bertin St-Omaers, Ste-Winnocx te Berghen; ende van Ste-Niclaeys te Veurne, conquesterende daer mede zo groot overslaende goet, dat zy hem zelven ter cause van dien (ghelijck ghemeenlick ghebuert) voor edele hielden, twelcke die verweerer sustineerde onbehoorlick te zijne, overmids die servile conditie ende nature van Erembolt, haerlieden vadere, die welcke hemlieden ende haerlieden posteriteit volghen moeste tot inder eeuwicheit; blijckende by veel diversche redenen, die hy daer zeer promptelick ende pertinentelick ter confortatie van dien wiste te allegierene, verzouckende mids dien verclaerst te werdene wel ghefondeert te zijne in zijn ghemaintineert refuys van campe, ende den originalen heeschere met zijnen heesch, ende conclusie niet omtfanghelick, zoot corts daer naer ghesciede, tal zulcker regrette, verdriete ende malcontentemente van den proost Bertolf ende zijne naerste bestaende, dat zy tzelve by ghemeene accorde zwoeren eenich tijt te wre- Zamen-zweering
kene, in den persoon van den prince, metsghaders ooc tegen den graef.
die groote omsprekelicke schade ende scande die hemlieden respectivelick van zijnent weghe toeghecommen was nopende den coorne: doende binnen dier middele tijt zijne officiers ende dienaers alle den meesten schimp, leet ende spijt die zy consten ghepeynzen ende versieren, ende bijsondere zijnen almoesenier Tammaert, omme dieswille dat hy vroughere (1) ende dispensier gheweest hadde

(1) Schuldlegger, aenslager.

1126. van den coorne ende van den ghelde daer of comende: in zulcker wijs dat joncheer Bosschaert, ghezeit Van Straeten, naer zijn goet ter Straeten by Brugghe, daer hy hem ghemeenlick hielt, hem een groot ghedeel van zijnen lande te Oostcamp, ter cause van dien sinistrelick of paelde, by den rade ende advijse van Mer Lambrecht Nappe, zijnen vadere, ende van den proost Bertolf, zijnen oom, nemende daer *quant et quant* alle die rijpe vruchten van den bogaert by grooter foortse ende rudesse, ende terdende den pachtere ondere zijn voeten, die tzelve wel meende belet thebbene. Als Tammaert hier of die kennesse gheecreech, zo claechde hijt die grave Caerle, zijnen heere ende meestere, die welcke terstont Mer Lambrecht Nappe, met joncheer Bosschaert Van Straeten, by hem omtboot; maer zy en obegierden niet, ja dat meer es trocken sanderendachs met al haerlieden ghesellen ende dienaers, ten zelven pachtgoede waert, worpende daer die poorte van den hove plat neder ter eerden ende stelende alt fruyt, trijpe metten groene, dater noch resterende was. Ende Tammaert van dezer radesse anderwarf gheadverteirt zijnde, wiert buytermaten zeere verstoort, ende zant Woutere, zijnen scoonzuene, derrewaert met XV vrome ghesellen, omme up tcasteelkin aldaer te blijven ligghene in garnisoene, met expressen laste van cracht met cracht te wederstane, ende al doot te slane dat voort an den voornoemden goede schadelick ware; ende zoude daer zelve mede ghetrocken hebben, ten hadde gheweest dat hy alle zijne ghereetscepe ghemaect hadde omme met die prince den coninck Loys van Vranckerijcke ten secourse te treckene, jeghens den grave van Avergnen ende den hertoch Willem van Aquitanien, die den bisscop van Cleremont verjaecht ende verdreven hadde uyt puerder haet ende nijt, die zy toter gheestelichede draghende waren. Zeer corts naer sprincens vertreckene, zo zonden

Geweld-pleging op het landgoed van Tammaert.

Mer Lambrecht Nappe, ende joncheer Bosschaert Van 1126.
Straeten, zijn zuene, wederomme haerlieden dienaers naer tvoorzeide goet van Tammaert, omme aldaer alle die meeste schade ende indere te doene die hemlieden eenichsins mueghelick ware; maer die van den garnisoene haerlieden comste vernemende, quamen hemlieden zo clouckelick jeghens, al hauwende ende al kervende, dat zijs hem niet en beloofden, want alle die ghuene die niet in tijts omtloopen en consten, wierden daer zo ghequetst ende duerwont dat men ze op waghenen te Brugghe waert voeren moeste, daer of dater sanderdachs viere storven onder chijrurgiens handen. Ende als haerlieden meesters deze droeve nieumare verhoorden, zo trocken zy zelve ghewapender handt ende met machte te Oostcamp waert, omme behoorlicke wrake te nemene over dat Tammarsche garnisoen, twelcke vry haerlieden comste niet en verbeyde, daer omme dat zy zo quaet ende zo spijtich waren dat zy tcasteelkin van Tammaert gheel ende al roofden, pijlgierden, destrueerden ende raseerden, hauwende bovendien ooc alle die fruytboomen of toter eerden, ende weder te Brugghe ghekeert zijnde, trocken reghelrecht ten huyze van Woutere, die capiteyn van den ghevluchten garnisoene, die zy zo deerlick vermoorden, dat jammere was, tracterende met eenen zijn huysvrau zo onghenadelick dat zy stappans van een doode kijnt misviel, stervende zelve zeer corts daer naer.

Deze zaken aldus ghepasseirt zijnde, zo keerde die prince weder uyter Franscher orloghe in Vlaenderen, omtrent middel wijntere, met zijnen almoesenier Tammaert, die welcke buytermaten zeere bedruct ende bedroeft was, omme die jammerlicke doot van zijnder dochtere ende van den capiteyn Woutere, haren lieven man, metsghaders ooc omme die schadelicke destructie van zijn casteelkin tOostcamp, claghende zeer com-

1126. passelick zijnen noodt, alle den ghuenen daer hem eenich hulpe ofte troost of commen mochte, maer daer en wiert als doen niet toe ghedaen.

Feest by den graef. Ende up den derthienden dach snoens, hielt die prince te Brugghe, een zeer solemnele feeste, daer alle die edelen van den hove toe begroet ende ghenoot waren, omme naer den heesch des tijts tzamen eenen coninck te treckene met al zulcke officiers, als hem van rechts weghe toebehoorde, twelcke alzo ghedaen zijnde, zo quam daer, rechts met dat men ter tafele zoude gaen zitten, die abt Lambrecht van Ste-Bertin Ste-Omaers, zeer beclact ende beslijckt ter zale inghestreken, doende die prince zulcker reverentie als hy best conste, die welcke hem terstont met scerpe bijtende woorden vraechde wat hy daer te doen hadde? Ter wat cause dat hy op zulck een helighe feestelicken dach in zijn cloostere niet ghebleven en was, by zijn muenicken? ende waerom dat hy tghemeene goet van den cloostere verreysde, daer hy nochtans maer despensier of en was? Die abt verantwoorde dat hy uyt rechter noot daer ghecommen was, ghemerct dat hy, noch in spele noch in sneerste (1), teenegher betalinghe gheraken en conste van zijne thienden van Couckelaere, Lisseweghe, Roxhem, Oudenburch ende Snellegaete, die welcke Mer Lambrecht Nappe met joncheer Bosschaert van Straeten, zijn zuene, in pachte ghehadt hadden, tzijdert de doot van den grave Boudewijn van Vlaenderen, zijnen voorzaet, ende ten ware dater van zijnent weghe by behoorlicke middele in tijts anders in voorzien wierde, dat tzelve corst stont te redonderene (2), ten grooten onverwinnelicken grieve van zijnen cloostere. Die prince deze claghelicke excuse ghehoort ende wel verstaen hebbende, wierter wat mede

(1) In ernste. — (2) Meer toetenemen.

ghepaeyt, al zo varre alst den abt annegінck, die hy 1126.
doen mede ter tafele dede zitten, met scerpe interdictie, nochtans, van dierghelijcke meer te doene, maer ter contrarien van dien zo wiert hy inwendich int herte zo vergramt ende verstoort up Mer. Lambrecht ende joncheer Boschaert zijnen zuene, dat hem zijn eten niet en bequam, ende niet jeghenstaende dat hy ter eeren van den feestelicken daghe, metsghaders ooc van groot edeldom dat daer verzaemt was, hem zelven al zo zeere simuleerde alst hem eenichsins mueghelick was, zo en conste hy nochtans niet ghelaten of hy en moeste den voornoemde proost Bertolf by hem omtbieden, die welcke terstont obegierde, ende quam ten hove : maer ziende wat feeste dat men daer hielt, belchdes hem wonderlick zeere, dat hy der metten zijnen niet insghelijcx ooc toe gheropen gheweest en hadde. Niet min die prince daer up niet lettende nochte schaffende, beval den voorzeiden abt van Ste-Bertin dat hy daer anderwarf, hooghe ende overluyt, verhalen zoude die cause ende occasie van zijnder comste ten hove, zo hy dede in der vorme ende maniere als voren, welck relaes gheent zijnde, zo zeide die prince toten ghuenen die hy laest omtboden hadde: Wat zegh dy hier toe, heer proost, ende cancelier van Vlaenderen? Is Mer Lambrecht Nappe niet u broedere? Zijt ghy niet oom van joncheer Boschaert van Straeten zijnen zuene? Ende en hebt ghy niet mede secretelick part ende deel in de pacht van deze thienden? Ende wel meenende zijn propoost voordere ghecontinueert thebbene, mercte dat die proost up stont om van grooter gramscepe ende schaemte zonder oorlof zijn veerden te gane; maer hy wederriep hem, zegghende met eenen verstoorden zinne : Hoort, Bertolf, ic bevele u, dat ghy den abt van Ste-Bertin binnen twee maen-

Ontbieding van den proost.

1126. den eerst commende doet contenteren ende vernoughen van der schult ende verachterde, die hy uwen broedere ende neve hier heesschende es, zo dat icker gheen clachten meer of en hoore, up die verbuerte van uwer proosdie ende zeghele van Vlaenderen, ende voort van al dat zijs hebben diet principalick annegaet; maer daer en quam anders niet of dan dat zy ter cause van dien noch daghelicx lancx zo quadere ende lancx zo erghere wierden. Als die ghuene diet verlies van den coorne ende tvonnesse van Mer Robrecht van Berseque (dat hemlieden aldernaest ghinck), by dien lancx zo min vergheten ofte verzwijghen consten, zouckende endelinghe alle middelen omme den goeden rechtveerdighen grave Caerle ten dien opziene yewers van cante te spelene, ende van den lijve te beroovene, ten eersten dat hemlieden mueghelick ware, ende dit al principalick by den inghevene van joncheer Bosschaert van der Straeten, die welcke meer dan eens jeghens hemlieden zeyde: Ten zy dat wy hier corts een andere schof voren schueven, wy zijn al verloren ende bedorven lieden; maer connen wy dezen viant eens van der weerelt ghehelpen, zo zijn wy ontwijffelick inder eeuwicheit behouden, want hy en heeft errewaert overe noch vrient noch maech die hem zijns antrecken zal : ende al waerder iemende die hem zulcx pijnde, ter goeder trauwe wie mach ons inderen? Deze woorden bevielen zijne andere medeghesellen ende complissen zo wel, dat zy onderlinghe resolveerden tSte-Vincents daghe daer naer, tzamen tSte-Maertens tIpere te zijne, omme aldaer secretelick ende bedectelick breedere up die zake te lettene. Twelcke alzo ghesciede, in zulcker wijs dat daer ten daghe voorscreven, tot dezen boosen moordadighen raedt, compareerden eerst heer Bertolf, die proost van Ste-Donaes te

Vergadering der zamen-gezworenen te Iperen.

Brugghe, cancellier van Vlaenderen; Mer Lambrecht 1126.
Nappe, zijn broedere; Wulfrijck Cnop, ooc die broedere van heer Bertolf, Robrecht van Reddenburch, ooc insghelijcx die broedere van heer Bertholf, ende scoonvadere van Mer Robrecht van Berseque; joncheer Bosschaert van der Straeten, die zuene van Mer Lambrecht voorzeit; joncheer Willem, zijn broedere; Robrecht, Fs Robrechts voorzeit; Woutere zijn broedere; Mer Inghelram van Eessene; Willem van Verwijck; Wintry Werrin; Isack van Reninghe, ende Guy van Steenvoorde, zijn schoonbroedere; al zeer naerbestaende vrienden ende maghen ondere mencanderen, die welcke daer tzamen, by ghemeene accorde ende overeendraghene; vastelick concipieerden ende sloten die goeden rechtveerdighen grave Caerle, cortelinghe te depescherene ende ter doot te bringhene, in der zelver forme ende maniere, alst naerder handt ghesciede, zo wy by der tijt noch hooren zullen. Twijle dat die voornoemde quaetwillighen met dezer conspiratie bezich waren, zo verzochte Tammaert, sprincens almoesenier, zeer continuelick moeyende daer toe ooc alle zijne vrienden ende maghen, dat men hem recht doen zoude van tgroot onghelijck ende overlast dat hem ende de zijnen by eeneghe van hemlieden onlancx leden ghedaen ende ghesciet was. Maer omme dieswille dat die zake bevonden wiert van harde grooter importantie ende quader consequentie te zijne, zo en wilde die prince daer niet voordere in procederen dan by advijze van die drie leden ende staten slands van Vlaenderen, die welcke hy ten dien fine dede verzamen ende vergaderen binnen der stede van Ipere. Aldaer ten XXVIen daghe van sporcle, int jaer voorscreven, by hemlieden ghedecideert, gheresolveert ende ghevonnest wiert, dat men dies angaende procederen zoude jeghens Mer Lambrecht ende joncheer

1126. Bosschaert, zijnen zuene voornoemt, by vorme ende naer heesch van justicie. Hoe wel dat zommeghe edelen van dier opinie niet en waren, die welcke hemlieden niet en schaemden daer openbaerlick te kennen te ghevene dat hemlieden dochte, dat die prince veel te scrupuleus van conscientie was, ende trecht van justicie veel te nauwe ghade slaende; (of Godt gave dat men dit metten rechte alle kerstenen princen verbijten mochte!) daer die goede rechtveerdighe grave Caerle nochtans inwendich wat inne te wets ende beladen was, als die ghuene die hemzelven in gheenrande deughdelicke wercken ghenoughen nochte voldoen en conste, vreesende yewers gheexcedeert ofte te cort ghevallen thebbene. Dies nochtans al niet jeghenstaende, zo zat hy (achtervolghende die voorghaende resolutie) ten eersten daghe van maerte daer naer, te Brugghe ter vierschare van snuchtens vrouch tot snavens late, anhoorende alle die zware seditieuse bedrachten van beede die voornoemde personagien, die welcke dienvolghende meer dan ten vullen verdient hadden lijvelick ghecorrigiert ende ghepuniert te werdene, ten exemple van andere: maer die prince was, by zijnder goetertierene gracie ende ghenade, te vreden dat zy ende elck van hemlieden zonderlinghe omtstaen zouden met hem ende de justicie verghevenesse te biddene, up beede haerlieden knyen, ende Tammaert, zijnen almoesenier, behoorlicke recompense te doene van al zulcke schaden ende intresten als hy van haerlieden weghe ghesupporteirt ende ghedoocht hadde, met die ghuene die hy noch jaerlicx stont te moeten ghedooghene, ter cause van tofhauwene van zijne voorscreven fruytboomen ende anders, daer inne dat hy hemlieden conjointelick ende ghezaemdelick condemneerde, metsghaders ooc in die demolitie van haerlieden huyzen ende woonsteden, omme dicswille dat zy hemlieden zelven vervoor-

De zaek van den aelmoezenier voor de regtsbank.

dert hadden in die wapenen te gane ende exploten van orloghe te doene zonder zijn consent. Maer wat mer condemneerde ende wat gracie dat mer dede, twas al te vergeefs, die quaetwilleghen en hielden yewers of yet, wordende met haerlieden gheallieerde by dien noch lancx zo meer verhart ende versteent in haerlieden quaet valsch voorstel ende propoost. Om twelcke te vulbrenghene, dat zy alsdoen in competente ghetalle verghadert waren in die proosdie van Ste-Donaes te Brugghe, van welcke verghaderinghe die prince in tijts ghewaerschuut wiert, by eeneghe van zijne goede vrienden ende domestiquen, die welcke hem zeer hertelick baden dat hy hem zelven toch zoude willen wachten van zijne vianden, die zy jeghenwoordelick presumeerden up zijnen schimp uyt te zijne; maer wat men hem conste ghezegghen, hy wasser lettel of niet inne beroert, zegghende altijts voor antwoorde: Ten es niet wel mueghelick hem zelven alomme even veel te bewarene; hy es wel bewaert die Godt bewaert, in wiens goede gracie ic my zelven daghelicx met alder herten recommanderende ben: ic en kenne my in mijn conscientie niet beschuldich jeghens iemende, wie hy zy, eenichsins die doot verdient thebbene: maer indient emmers zo ghescieden moet, zo zal ic voor die rechtveerdicheit ende waerachticheit stervene, twelcke ontwijffelick die eerlicste ende zalichste doot es die eenich kersten mensche zoude mueghen toecommen ende ghebueren. 1126.

Deze zaken aldus al ghepasseirt zijnde, zo quamen sanderendaechs, den tweeden van maerte, wesende doen de derde woensdach van den vastene, snuchtens zeer tijlicke toten prince, in die loove te Brugghe, up den Burch, daer hy hem doen ter tijt ghemeenlick hielt, derthien schamele persoonen, die hy elc eenen nieuwen paltrock (1), een hemde ende een paer schoens naer costume om

Moord van den goeden graef Karel.

(1) Overkleed.

1126. Gods wille gaf, gaende alzo voorts in zijn nachtskeerle (1) toter eerden, barvoets ende met cleenen gheselscepe, duer die galderie over die Oostpoorte van den Burch, tot in die opperpant van Ste-Donaes kercke, boven die choor van Onzer Liever Vrauwen outaer, daer hy met vierigher devotie up beede zijn knyen duerghaens las ende zanck (naer zijn maniere van doene) zijn ghecostumeerde psalmen, oratien ende bedinghen, alzo langhe als die matten gheduerden, ende die gheent zijnde, zo begonste zijn cappellaen daer messe te doene voor den zelven outaer als voren, ende die goede rechtveerdighe grave Caerle voechde hem terstont om die te hoorene, met zulcker odmoedegher devotie, dater hem alle kersten menschen wel an spijghêlen mochten, vallende naer costumen met zijne borst plat neder ter eerden als hy zijnen *Confiteor* las, ende continuerende voort zijn vierich ghebedt in ghelijcker odmoedicheit ende devotie, las daer naer uyt zijnen bouck, die ter eerden voren hem lach, eeneghe psalmen van Davidt te wetene, die zeste, die tweeendertichste, die achtendertichste ende die eenenvijftichste, tot *Cor mundum crea in me Deus, et Spiritum rectum innova in visceribus meis;* want doen quamer een schamele vraukijn tot hem om Gods wille, die welcke hy een almoese gaf zonder hem zelven van der eerden theffene, twelcke merckende die bloetgierighe joncheer Bosschaert van Straeten (die secretelick uyter proosdie in bedelaers habijten, achter tvoornoemde vraukijn, met eeneghe van zijne vroomste ende cloucste vrienden ende maghen, boven ghecommen was), hieu hem daer metten zelven zo snodelick, verradelick ende meschantelick, zijnen rechteren arm of, die hy ten vraukene waert stack ter cause voorscreven, dat alle kerstene herten verschric-

(1) Nachtrok.

ken ende vercrupen moeten diet hooren. Doen meende hem die prince wel teeneghadere opgherecht thebbene van der eerden, omme te ziene wie hem dat groot overlast dede, maer lacen! zijn viant viel hem veel te rasch ende te snel, in zulcker wijs dat hy hem metten anderen slach thooft zo cloofde, dat die hersenen daer voor den outaer neder ter eerden vielen, ende niet jeghenstaende dat hy van alsdoen die doot niet omtgaen en mochte, zo bleef nochtans die voornoemde moordenare, met zijne medeghesellen ende complissen, noch altijts hauwende ende stekende alzo langhe als hy aseme int lijf hadde. Van ghelijcken ghebuerde ooc zijnen almoesenier Tammaert, ende beede zijn zuenen, Woutere ende Ghijsbrecht. Aldus wiert daer die goede rechtveerdeghe grave Caerle zeer compasselick ende jammerlick versleghen, vermoort ende ghemartijriseirt, omme die groote duecht, rechtveerdicheit ende waerachticheit die in hem was, naer dat hy tlandt van Vlaenderen bet dan zes jaer lanck zeer vromelick, wijselick ende godtvruchtelick bezeten ende gheregiert hadde, zonder oyt eenich hoir ghehadt thebbene by vrau Zuamhilde, zijnder huysvrau, die dochtere van den grave Reynout van Cleremont. 1128.

Als dat vraukijn, dat die aelmoese omtfaen hadde, deze groote rudesse ende tyrannie anzach, zo quam zy haestelick al weenende ende al screemende nederwaert gheloopen, roupende zeer hatelick ende ijselick met luyder stemme ten Burghe waert in Wachaerme! wachaerme! men vermoort daer boven den goeden grave Caerle! Van dezen roup, verschooten ende verschricten zy al diet hoorden, zo schoffierlick zeere, dat zy, als verbauwereerde, verbaesde lieden niet en wisten wat hemlieden te doene stont: Eeneghe liepen thuyswaert om gheweer, ende dandere gavent die van der wet te kennene; maer tvoornoemde gheboufte wiert terstont van als ghewaerschuut, by den

De moorders bedryven verdere geweldadigheden.

1126. ghuenen die van haerlieder ligue waren, die hemlieden wel wilden ende medevielen, zo dat zy ter plaetse daer die abominable ende ommenschelicke moort ghesciet was, doen niet lanck en maecten, ende int afcommen, zo vonden zy daer yewers, in eenen houck ghedoken, Mer Woutere, die heere van Locren, castelein van Cortrijcke, ende hofmeestere van den versleghen prince, wiens ziele Godt ghenadich zy! daer zy terstont handt an sloughen, slepende hem van grooter haeste by beede zijn beenen, zo onghenadelick ter steeghere nederwaert, dater een partie van zijn hersenen an bleef hanghende, ende buyten die zuutduere van der kercke sloughen zy hem voort doot ghelijck een hont, metsghaders ooc alle die wethouders ende andere die tzelve wel meenden belet thebbene, loopende al zo voort in Tammaerts huys ende in die loove (twelcke doen sprincen hof was) daer zijt al versloughen, vernielden, roofden ende pijlgierden dat zy der vonden, keerende zeer corts daer naer met alle die buyt weder ter proosdie van Ste-Donaes waert, daer zy met meer andere haerlieder medeghesellen ende complissen, ten opsiene van den sticke voorscreven, nu een toelanghe secretelick ghelogiert hadden. ...

Dit aldus al ghepasseirt zijnde, zo lieten die canueniken van der kercke sprincens doode lichame met coorden nederwaert dalen, ende en scheidender niet of voor anderstont dat zijt met grooter eere ende weerdicheit gheleit hadden voor den hooghen outaer, aldaer hem veel goede devote herten ende andere, die tanderen tijden van hem te bet ghehad hadden, quamen bezien ende visiteren, niet zondere meneghen heeten traen. Eeneghe zuyverden zijne bloedeghe wonden met schoone snuytdoucken, andere schuerden sticken uyt zijnen keerle, ende die zommeghe raepten thaer up dat uyt zijn hooft ghehauwen was, ende zo tGode gheliefde! alle deze zaken gaven een yghelick die

Volks eerbied jegens het lyk van hunnen graef.

ze over hem hadde (wezende in staet van gracie) boete jeghens die cortsen, hoofdzweere ende alle andere ziecten ende crancheden; zo dat zy ter causen van dien oyt sichtend zeer curieuselick met grooter eere ende weerdicheit bewaert wierden voor heleghe reliquien, ten secourse van meneghen crancken persoon. 1126.

Genezing van eenen kreupelen.

Tes ooc waerachtich dater een crepele gheboren joncman was van omtrent XXII jaeren, gheeeten Rogierkin De Thollenaere, die welcke nu bet dan acht jaer lanck int cloostere van Ste-Andries, buyten Brugghe, ghewoont hadde om Godswille, ende verhoorende die jammerlicke moort die in den edelen persoon van den goeden rechtveerdighen grave Caerle ghebuert was, wiert uyter gront van zijnder herten zo bedruckt ende bedrouft, dat hy zonder langher dilay om hem te visiterene te Brugghe waert quam, up een instrument dat hem die abt van den voornoemde cloostere hadde ghedaen maken, daer hy hem zelven mede voort stack, ende nu tot voorzeide Ste-Donaes kercke ghecommen zijnde, croop voort, over handen, over voeten, tot binnen den choor, biddende met grooter vierigher devotie over die ziele van den ghuenen, die hy daer zo deerlick voor zijn ooghen versleghen ende vermoort zach, metsghaders ooc over alle andere kerstene gheloovegke zielen. Welck ghebedt gheent zijnde, zo nam hy met grooter eere ende weerdicheit den hoet, daer mede dat sprincen aenzichte ghedect was, stellende die up zijn zelfs hooft, ende ziet, zoot den almeughenden Heere gheliefde, hy wiert van stonden an al zo rechte ghaende als of hem noyt yet ghelet nochte ghedeert en hadde, niet zonder groote odmoedeghe dancbaerheit van der zonderlinghe gracie die hem gheseiet was, houdende voort al zo langhe als hy leefde, den goeden rechtveerdigen grave Caerle in goeder zaligher memorie ende ghedinckenesse, duer wie dat die upperste Heere dit schoon

1126. teecken ende miracle in hem ghewrocht hadde. Twelcke merckende heer Helias, die deken van Ste-Donaes, ende heer Fruvolt, die proost van Veurne, consenteerden tghemeente alle die clocken ende schellen te luyden ende te beyaerdene, met ghelijcker blijtscepe ende triumphe, als men tzelve over een weerdich helich martelare ende vrient Gods gewonen es van doene. Maer dit en greyde (1) joncheer Bosschaert Van Straeten nochte de zijne niet, die welcke met bloote messen al dat volck ter kercken uytdreven, verwijtende hemlieden haerlieden groote simpeleit ende dwaesheit, zo zy zeiden. Dies nochtans niet jeghenstaende, zo waser een devoot persoon, die al heymelick int vertrecken sgraven hoet mede pacte, bewarende die al zijn leven lanck voor een helighe weerdeghe reliquie, ter behoudenesse van veel diversche ziecke, crancke verlaten menschen, die der achter een mede ghenasen ende bequamen; dit ghesciede noch al binnen den zelven jaere ende daghe als voren.

Ende sdaechs daer naer, quam te Brugghe die abt Aernout van Ste-Pieters te Ghendt, om den versleghen prince tzijnder cloostere waert te voerene, by den consente van den proost heer Bertolf, Mer Lambrecht Nappe, joncheer Bosschaert van Straeten ende andere haerlieden medeghesellen ende complissen, die welcke nu anders niet en zochten, dan hem quijte te zijne; maer die van der stede en wildent in gheender maniere ghedooghen, in zulcker wijs dat zy hem sanderdachs zelve met grooter eere ende weerdicheit ter eerden deden, binnen die kercke van Ste-Christoffels, up die marct, te spijte van al die ghuene diet leet was, ghemerct dat zy daer toe in zo grooter meenichte verghadert waren, dat men hemlieden niet inderen en mochte, hebbende bovendien ooc die

De gemeente verzet zich tegen het wegvoeren van het lyk van den graef.

(1) Behaegde.

wille ende meeninghe van mencanderen niet te scheedene, 1126.
voor anderstont dat zy voorzien zouden wesen van een andere prince ofte scermheere. Twelcke wel merckende die perpetrateurs van den abominable moorde, namen met alle die ghuene die hemlieden wel wilden themlieden waert tSte-Donaes kercke, die loove, tscepenhuys ende die vanghenesse, ende voerden daer inne alle die vitaylgie die zy ghecrijghen consten, hopende noch by der tijt wel der ghemeente meestere te wordene, ende gheen zake ter weerelt min vreesende dan dats hem die Edelen moeyen zouden, ghelijck ghebuerde: want svrijdachs voor half vastene, arriveerden te Brugghe eerst Mer Gervaes van Praet, groot-vrient ende bemindere van den ghemeente, wijlent camerlijnck ende raedt van den goeden rechtveerdighen grave Caerle, wiens ziele Godt ghenadich zy! Mer Desiderius van Praet, zijn broedere; Mer Boudewijn van Ghendt, Mer Daneel van Dendermonde, Mer Wouters van Lilers, Mer Reyvaert van den Walle, Mer Diederijck van Dixmude, Mer Diederijck van der Berst, Mer Richard van der Berst, zijn broedere; Mer Hellin van Bouchoute, met meer andere rudders uyten lande ende graefscepe van Vlaenderen, toten ghetalle van LX, ende met hemlieden veel volcx van orloghe, te peerde ende te voet, al wel ghemonteert, gheequipeerd, toegherust ende voorzien van als dat ter orloghe diende, anneveerdende van stonden an tregement van der stede, ende vast siedge slaende in die Burch aldaer, voor die voornoemde plaetsen ende fortressen, daer hem die parriciden ende moordenaers up omthoudende waren, ten fine van behoorlicke correctie ende punitie over hemlieden te meughen nemene van den leelicken sticke by hemlieden ghecommiteert ende gheperpetreert. Ende twijle dat men te Brugghe hier mede besich was, zo verzaemde die burchgrave Willem van Ipere, heere van

Aenkomst van de Edelen te Brugge.

De moorders bezet.

1126. Loo, Fs Philips van onghetrauder bedde, daer Robrecht de Vriese, grave van Vlaenderen, die vadere of was, al tmeeste volck van wapenen dat hy yewers conste ghecrijghene, nemende daer mede die steden van Ipere, Cassele, Arien, Berghen, Belle, Veurne ende Ste-Venant inne, met meer andere plaetsen, casteelen ende fortressen van den westquartiere, daer hy alomme die wet vermaecte ende nieuwe officiers stelde, als wesende (zo hy mainteneerde) tnaerste ende apparenste hoir van den goeden grave Caerle, zijnen rechtzweer, want in die qualiteit, zo beval hy die Edelen die te Brugghe verghadert waren, dat zy wel zorghe draghen zouden voor die ghuene die zy gheassiedgiert ende beleyt hadden, ten fine dater niemende van hemliedcn en eschapeerde nochte en omtquame; ende dienvolghende, zo wiert er zulck devoir by hemlieden ghedaen dat zy emmers, omtrent den halven van der voorzeider maent van maerte, meestere wierden van den scepenhuyze, doot slaende ende vernielende al dater binnen was, zonder eeneghe gracie ofte ghenade. Twelcke anmerckende die proost Bertolf, Mer Lambrecht Nappe, Joncheer Willem, zijn joncste zuene, met Wintry, Wernin ende Isaac, svoorzeits Bertolfs zusters kijnderen, wierdender zo buytermaten zeere inne beroert ende perplex, dat zy van dien tijt voort anders niet en zochten dan hemlieden by eenegher middelen te saulverene metter vlucht, zo zy ooc deden, dalende secretelick by denckere nachte met coorden, uyt die torre van Ste-Donaes kercke, in die plaetse Maubert, by der hulpe van Guy van Steenvoorde, die svoorzeits Isaacs zustere ghetraut hadde ende andere, die der met goede ende met gelde toe vertweiffelt ende misleet waren, ende vliedende al zo voort, waer hier waer daer, elc daer hy meest troost, hulpe ende bystandicheit verbeyde. Want eerst ende al voren, zo vloot die proost Bertolf te Waes-

Willem van Iperen maekt aenspraek op het graefschap.

Ontsnapping van Bertolf en anderen.

ten waert, daer hy een goede poose tijts latiteerde ten 1126.
logijste van vrau Agantrude, zijnder nichte, die huysvrau van Mer Allaert, die castelein van St-Omaers, nemende niet min telcken over andere nacht zijn vertreck ten huyze van haerlieden ghehuwede dochtere, woonende binder zelver stede; Mer Lambrecht Nappe, die broedere van den proost, bleef die nacht te Brugghe; Isaac van Reeninghe nam die vlucht naer tcloostere van St-Jan, by Teroaen, daer hy by den abt Folguyn muenick ghecleet wiert, voor al dat hijs hadde; joncheer Willem Wintry, ende Werrin saulveerden hem zelven yewers omtrent Rijssele, ten besten dat hemlieden mueghelick was. Ende sanderdachs snuchtens tijlicke, zo meende Mer Lambrecht voorzeit uyter stede van Brugghe ghetrocken thebbene in ghedeguyseerde habijten ende cleederen, maer hy wiert bekent ende ghevanghen, voor Mer Gervaes van Praet ghebrocht, die den burchgrave Willem van Ipere terstont van als averteirde, zo dat hy in poste te Brugghe waert quam, daer hy noch binnen den zelven daghe ordonneerde, dat men die voornoemde ghevanghene, in den middele van den Burch, up een vleesbanck, handen ende voeten afhouwen zoude, twelcke alzo ghedaen zijnde, dede die wonden met gloeyende yzere stelpen, ende den patient driewarf rondsomme den Burch, ende van danen voort te peert steerte ter galghe waert slepen, keerende met dien weder van daer hy ghecommen was.

Zy worden den eenen na den anderen aengehouden en geregt.

Lambert.

Deze justicie anzaghen uyt haerlieden stercten met zeer drouve ende benauder herten, bet dan drie hondert persoonen, al medeghesellen ende complissen van Mer Lambrecht voorscreven, ende bijsondere joncheer Bosschaert van Straeten, zijnen oudsten ende liefsten zuene, die welcke nu wat tot hemzelven ghecommen zijnde, toten zijnen zeide: Tes meer dan noodt dat wy

1126. corts van hier verhuyzen, kijnderen, niet alleene om dieswille dat die zes principaelste, vroomste, ende cloucste van onzen ghezelscepe, van ons vertrocken zijn (daer mijnen vadere, wiens ziele Godt ghenadich zy, een of was); maer bovendien ooc ter cause van onzer proviande ende vitaylgie, die welcke gheel ende al es worden stinckende ghelijck een prye, ende ons broot (zo men claerlick ende notoirlick zien ende smaken mach) es teeneghadere zonder saveur, zo vuchtich, vinnich ende vermuſt, dat ment qualick eten can: Als waer by zo rade ic een ijghelick van ulieden zijn zelfs ghade te slane, ende voortan te ziene naer een schoon uytcommen. Van dezer entreprise wierden terstont alle die andere garnisoenen van der loove ende van der vanghenesse secretelick gheaverteirt ende ghewaerschuut, zo dat zy hem zelven meest al saulveerden by diversche hasardeuse middelen ende behendicheden; maer diet zelve niet en dorsten aventuren, bleven noch daer zy waren, verbeydende daer toe betere occasien ende opportuniteit, ende nemende twijle die patientie met haerlieden omsmakich broot, ende met watere.

Isaak. Binnen dezen middelen tijt, zo wiert Isaac van Rheeninghe ghewrouchti (1), ende uyter voornoemder abdie van St-Jans ghehaelt by Aernout, Fe Eustaes, die heere van Teroaen, die hem te Arien voerde; aldaer hem die burchgrave Willem van Ipere by grooter torture dede bekennen ende beleyden, hoe dat hy ten daghe van der princelicker moordt zelve metter handt bet dan XXV persoonen versleghen hadde, by der assistentie van al zulcke medeghesellen ende complissen, als hy daer jeghenwoordelick noemde, ghevende voort te ken-

(1) Verraden, aengeklaegd.

nen waer dat hy presumeirde ende bemoede dat die 1126.
zommeghe van hemlieden, die met hem ghevluch waren, alsdan wesen mochten. Ende dien volghende, zo wiert hy ten XXen daghe van der maendt voorzeit, eerst moedernaect te peerdesteerte, alle die stede duere ghesleipt, ende ghegheesselt tallen hoecken, ende weder ter marct ghekeert zijnde, men hieu hem handen ende voeten af, ende naer dat die wonden al ghecauteriseert waren, zo sleipte men hem anderwarf, te peertsteerte, van danen ter galghe wacrt, daer hy ondere omthooft ende voort met een coorde onder zijn oxelen an ghehanghen wiert.

Die tweede nacht daer naer, daelden joncheer Bosschaert van Straeten, Robrecht, Fs Robrechts van Reddenburch, Mer Inghelram van Eessene, ende Willem van Werwijck, met noch LXXX van haerlieden medeghesellen ende complissen, al heymelick met coorden uyt die torre van Se-Donaes kercke, in die plactse Maubert, ende joncheer Bosschaert vloot, met Everaert zijnen knecht, int cloostere ten Eechoute, daer zy elc een muenicx habijt antrocken, ende schoeren groote cruynen, ende al dat andere gheselscip liep, waer hier waer daer, uyter stede, elc daer them gheliefde ende goet dochte, maer die zommeghe van hemlieden wierden met joncheer Willem Wintry ende Werrin (die van Willem.
Isaac ghewroucht waren, zo voorzeit es), achterhaelt ende betrapt up den wech van Rijssele, by den burchgrave Willem van Ipere, heere van Loo, die al tregement van den lande themwaert track, omme die cause ende redene voorscreven ende achtervolghende haerlieden kennesse ende verlijt (1), zo wierden zy tzamen moedernaect drie daghen lanck, zonder etene ofte drinckene,

(1) Belydenis.

1126. te Rijssele up tpellerijn ghesteld, daer zy duerghaens van die quade knechten ende andere, met allerande vuylichede beworpen wierden, ende voort ten vierden daghe, te peert steerte ghesleept ende ghegheeselt toter galghe, daer men ze deene voren ende dandere naer anne hinch, ende verworchde.

Bosschaert. Ende naer dien dat joncheer Bosschaert voorzeit hem zelven, vier daghen lanck ten Eechoute omthouden hadde, inder vorme ende maniere als voren, zo wiert al Vlaenderen duere een princelick mandement ende ghebot ghedaen, van svoorzeits burchgraven weghe, dat hem niemende huyzen nochte hoven en zoude, up die verbuerte van lijf ende goet, ende zo wie hem wrouchde, zoude hebben zekere notable somme van penninghen, twelcke cause was, dat hy al zo ghescho-ren ende ghecapt, met Everaert zijnen knecht, te Brabant waert vloot, maer commende up tveer voor Antwerpen, die boot daer hy inne ghetorden was, om over te varene, en wilde (by der voorzienicheit Gods) niet voortgaen wat mer toe dede. Zo dat die lieden van grooter verwonderthede al wierden ziende up elcanderen zo langhe ende zo vele, dater emmers een van hemlieden endelinghe joncheer Bosschaert wiert kennende, roupende met dien tot hem, met luyder stemme: Ghy snooden moordenare, tes u schult dat wy niet varen en connen. Als joncheer Bosschaert deze woorden hoorde, zo en hadde hy daer gheenen langher dach, maer springhende zeer haestelick uyten scepe, liep zijn veerden wat hy loopen conste, zo dat hy ten derden daghe te Bondues, by Rijssele, gherochte, daer Mer Olevier, zijn oom van zijns moeders weghe, die heer of was; ende daer ghecommen zijnde, zant Everaert, zijnen dienaer, int quartier van Cassele, omme aldaer eeneghe penninghen tomtfanghene, die men hem

schuldich was, met expressen bespreke van teenen 1226.
zekeren daghe, daer weder by hem te keerene, ten huyze van zijnen oom voorscreven, daer hy doen metten zelven binnen ginck, up die rechte neene, vindende hem ter tafele zittende met Mer Hughes, die heere van der Aleuwe, ende Mer Bernaert, die heere van Roubais, beede zijn broeders, die welcke in zijnder comste zo perplex, beroert ende te wets waren (om tghebods wille daer wy hier voren of vermaent hebben), dat zy als verdwelmde lieden niet en wisten wat hemlieden voort te doene stont. Twelcke joncheer Bosschaert wel merckende, zeide jeghens hemlieden, dat hy daer niet ghecommen en was om langher te blijvene, maer alleenelick om oorlof te nemene, ghemerct dat hy die wille ende meeninghe hadde, van ten eersten dat doenlick ware naer Cijpers te varene, biddende hemlieden met eenen om eenich secours, hulpe ende bijstandicheit van ghelde, up grootelicx jeghens hemlieden te verdienene, in toecommende tijden, maer zy omtzeident hem plat uyt, omtbiedende daer *quant et quant* den castelein van Rijssele, die hem terstont mede ghevanghen te zijnen casteele waert voerde, averterende daer of, in alder diligentie, den burchgrave Willem van Ipere, die welcke van dezen explote buytermaten zeere verblijt was, ende omtboot dat men den boosen, valschen moordenare, by hem tIpere bringhen zoude, zoot ghesciede. Ende daer ghecommen zijnde, dede hem moedernaect drie daghen lanck, zonder etene ofte drinckene, up eenen pellerijn stellen, daer hy continuelick van den volcke met allerande vuylichede van der straeten beworpen wiert, van allen zijden. Twelcke hy al (niet jeghenstaende zijnen hooghen fieren moedt, die hy oyt ghehadt hadde), met zulcke een ghestadighe paticntie ende patienteghe

1126. ghestadicheit erdeerde (1) ende verdrouch, dat een wondere was, biddende eenpaerlick in alle zijne groote miserie, ende zware ellende, den almueghenden heere Godt, dat hem toch zijns zoude willen omtfaermen. Van danen, zo wiert hy alle die stede duere, te peert steerte ghesleipt, ende ghegheesselt, keerende al zo weder te marct, daer men hem met een coorde onder zijn oxelen an een galghe hinck, ende anderwarf wel ter cuere duergheesselde met roeden, van den hoofde tot die voeten, een goede poose tijts gheduerende. Welcke gheesselinghe gheendt zijnde, wiert van der galghe ghedaen, ende moedernaect (ghelijck hy was) up een hooghe rat ghestelt, daer men hem aermen ende beenen brack, ende al zijn lichame met heunick ende zeem bestreeck. Twelcke daer naer met een nauwe isere traille overdect wiert, ten fine dat hem die voghelen van der lucht niet teeneghadere vernielen, maer alleenelick die vlieghen, bien ende urselen steken ende stralen zouden, zo zy ooc deden ter grooter augmentatie ende vermeerderinghe van alle zijne extreme pijnen ende doleuren, die welcke hy nochtans zo verduldichlick ende patientelick leedt ende verdrouch, dat hy dies niet jeghenstaende daer duergaens wech al zo langhe alst hem eenichsins mueghelick was, openbaerlick voor alle die weerelt kende, ende beleedt veel meerdere ende veel zwaerdere pijnen ende tormenten verdient thebbene, dan men hem andoen conste, roupende *quant et quant*, van snuchtens ten neghen ueren tot sanderdaechs snavens (dat hy zijn leven ende), altijts zonder uphouden met een oprecht berau, ende waerachtich leetscip van herten, zo buytermaten deerlick ende compasselick toten uppersten Heere, om gracie ende ghenade, dat zy zom weenden diet hoorden.

(1) Uytstond; van herden, herderen.

Als Everaert, zijnen knecht, deze drouve nieumare 1126.
verhoorde, zo vloot hy zeer haestelick met al tghuene, dat hy west waert voor hem omtfaen hadde, naer tlandt ende graefscip Ardennen, daer hy van zijnen peerde in een groote beke gheworpen wiert, versmoorende daer (ghelijckt wel te beduchtene es), in zijne zonden. Up dezen zelven tijt, wiert Robrecht, Fs Robrechts van Reddenburch, te Brugge ghevanghen ende gheapprehendeirt, maer omme dieswille dat hy wel metten ghemeente stont, zo wiert hy by laste van den burchgrave Willem van Ipere, inder qualiteit als voren, te Cassele ghevoert ende gheexecuteert metten zweerde. Ende twijle dat men met dezer justicie bezich was, zo wiede die bisscop Jan van Teroaen die nieuwe kercke van Ste-Winnocx te Berghen, ghemerct dat die oude nu gheleden drie jaer metten viere verghaen was, zo hier voren ghenoteert staet.

Robert.

Van Willem van Normandien,

DIE VIJFTHIENDE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Alle deze zaken aldus ghepasseirt zijnde, zo begonsten in Vlaenderen allincx zo meerdere questien ende zwaricheden te rijsene, ter cause van den regemente van den lande, daer vijf verscheeden princen ende heeren, elc bysondere die naerste of wesen wilde. Twelcke vernemende die coninck Loys van Vranckerijcke, quam met een groot eyrcracht van volcke te Atrecht waert, omme naer zijns zelfs eyghen fantasie, by foortse daer inne te voorsiene, ende niet by vorme van justicie ende

1128. naer heesch van rechte. Ende daer ghearriveirt zijnde, zo verzochten die vijf voornoemde competiteurs, elc apart, hem manscip te doene van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, omme zekere causen ende redenen van proprieteit ende erfachtichede, die zy daer zeer promptelick wisten te allegierene, deone voren ende dandere naer : want eerst ende alvoren, zo allegierde die burchgrave Willem van Ipere, heere van Loo, hoe dat hy ghecommen was van Philips, die tweede zuene van Robrecht die Vriese, grave van Vlaenderen, daer vrau Adelie, die moedere van den goeden, rechveirdighen grave Caerle (wiens ziele Godt ghenadich zy!) insghelijcx ooc die dochtere of was, ende zy zijn rechtzweer; verzwijghende mids dien zeer subtijlick die bastaerdie, die in hem was, daert al an cleefde, ende zonder die welcke dat hy ontwijffelick ooc voor den grave Kaerle, zijnen rechtzweer, ghegaen zoude hebben, als wesende toudste hoir *masle* van ghelijcken graedt, zo men uyter voorzeiden genealogie ende descente wel claerlick verstaen ende mercken mach. Naer hem, quam Willem van Normandien, vertooghende hoe dat hy zuene was van Robrecht Corteknye, daer Boudewijn van Rijssele, grave van Vlaenderen, de Goedertiere, die grootheere of was, van vrau Machtilt, zijnder dochtere weghe, die huysvrau van wijlent die coninck Willem van Inghelant, die men den edelen bastaert van Normandien noemde, daer hy insghelijcx ooc hertoghe of was. Doen volghde die landgrave Diederijck van Elsaten, F^s^ Diedrijcx, by vrau Gheertrut, die tweede dochtere van Robrecht de Vriese, grave van Vlaenderen, al claerlick ende by goede suffisante preuve, die hy daer jeghenwoordelick exhibeerde ten confortante van zijnen voorstelle. Die vierde competiteur was Aernout van Denemarcken, die welcke daer te kennen gaf hoe dat die goede rechveirdighe grave Kaerle, zalegher

Mededingers naer het graefschap.

ghedachtenes, zijn oom was, van vrau Ingerte, zijnder 1128.
zustere weghe, die huysvrau van den coninck Fulco
van Sweden. Ende ten lesten, zo compareerde daer die
grave Boudewijn van Henegauwe, ghezeit le Diseur,
F' Boudewijns, daer die grave Boudewijn van Vlaenderen, ghezeit dOnnoosele (tanderen tijde by Robrecht de Vriese, zijnen oom ende voocht, tonghelijcke verjaecht ende verdreven), die vadere of was, sustenerende midts dien tgraefscip van Vlaenderen metten rechten noch zijne toe te behoorene, ende dat tzelve hem ende zijnen voorzaten nu bet dan LIV jaer lanck, sinistrelick ende by foortse, omthouden hadde gheweest by die possesseurs, ja usurpateurs van dien, presenterende *quant et quant* tzelve te houden staende by campe waerachtich te zijne, jeghens alle die ghuene die ter contrarien van dien yet zouden willen maintenerene. Die coninck van Vranckerijcke dit deffiement hoorende, zeide tot hem: zo zult ghy dan jeghens my moeten vechten, ghemerct dat ic dan zelve die naerste maintenere te zijne. Als die grave Boudewijn verstont dats hem die coninck antrock, zo reedt hy in stonden an zonder oorlof, met eenen fellen evelen moet, zijn veerden tzijnen lande waert, keerende niet min corts daer naer weder met machte, ende stellende die stede van Oudenaerde in gloyen, zo dater in die hooch kercke zeer veel volcx verbarnde; dies nochtans al niet jeghenstaende, zo dede die coninck dat hy voren hadde, admitterende den voornoemde Willem van Normandien ten manscepe van den graefscepe van Vlaenderen, up den XXIII^en dach van jaere ende maent als voren, wesende doen swoendachs in die Palmweke, eensdeels omme dieswille dat zy twee ghezusters ghetraut hadden, te wetene, die coninck vrau Adelis, ende die grave Willem vrau Joanna, beede dochters van den grave Hubrecht van Vertus, ende eensdeels

Willem van Normandien tot graef verheven.

1126. ooc omme by dien middele hem zelven te mueghen wrekene jeghens den coninck Heyndrick van Inghelant, die hy ter weerelt aldermeest hatede, wel wetende dat hem zijnen voorscreven grave van Vlaenderen (die welcke anders niet veel en vermochte), nemmermeer in paeyse nochte met vrede laten en zoude, alzo langhe als hy leefde, in wederwrake van tgroot leet ende onghelijck dat hy over meneghen tijt Robrecht, zijnen vadere, ghedaen hadde ende alsdoen noch doende was, priverende hem (die nochtans zijn oudste broedere was) niet alleene van der croone van Inghelant ende van den hertochdomme van Normandien, maer bovendien ooc van zijnder ghezichte ende liberteit. Dit aldus ghedaen zijnde, zo tracken die voornoemde andere competiteurs van den lande ende graefscepe van Vlaenderen weder elc int zijne, met eenen zeer verstoorden zinne, ende bysondere die burchgrave Willem van Ipere, die welcke hooghe ende helichlick zwoer dat hy, omder Normans wille, van den regemente van Vlaenderen niet scheeden en zoude, alzo langhe als hy aseme int lijf hadde; ende dienvolghende, zo voorzach hy alle die steden van den westquartiere dat hy onder hem hadde, als Ipere, Cassele, Arien, Berghen, Belle, Veurne ende Ste-Venant van goede ghetrauwe capiteynen, van sterck garnisoen ende voort van al dat ter orloghe diende, doende bovendien ooc menich scadelick exploot te lande waert in, aldaer men ten X daghe van april, wesende doen Belokene Paesschen, int jaer ons

Zijne opdringing, oorzaek van misnoegen en verdeeldheden.

1127. Heeren XIc XXVII, gherapporteirt wiert by een scamele oudt vraukin, dat van den goeden grave Kaerle, in tijden voorleden, meneghe scoone almoese omtfaen hadde, hoe dat hem die proost Bertolf van Ste-Donaes, te Brugghe, te waestene omthoudende was, eensdeels ten huyze van vrau Agantrude, zijnder nichte, die huysvrau van den castelein Mer Allaert van St-Omaers, ende eensdeels ooc

ten huyze van haerlieden dochtere, zo voren breedere 1127.
verhaelt ende verclaerst staet.

Dies reedt hy haestelick met machte derrewaert, brekende daer al dater wel stont, tot dat hy tsecreet vant, daer die proost Bertholf inne ghedoken lach, die hy te peerde mede tIpere waert voeren wilde; waer hy bad zo odmoedelick duer dat bitter lijden Christi, dat hy toch ter penitence van zijnder zonden barvoets zoude mueghen gaen; dat hem immers gheconsenteirt wiert. Ende dienvolghende, zo ghinck hy die neghen mijlen barvoets, ende tooghende onder weghen zulcke teekenen van waerachtich leetscip ende berau dat men dierghelijcke noyt vele ghezien en hadde, ende nu tIpere ghearriveirt zijnde, zo waren zijn voeten ondere zo gheweghen van der coude ende onghewoonte van gane, dat zy niet dan een ruuwe vleesch en waren ende bloeden van alle zijden. Dies nochtans niet jeghenstaende, zo en waser niemende van tghemeente dieder eeneghe compassie ofte deernesse up hadde, maer ter contrarie, een ijghelick, man ende wijf, jonck ende oudt, bewierp hem met allerande vuylicheden van der strate, jae dat meer es, die zommeghe goten ende sturten haerlieden zeecpotten ende strontpotten (by oorlove ghezeit) over zijn hooft, in zulcker abondance ende overvloedicheit, dat men hem van de messche niet en kende, eer hy in die vanghenesse gherochte, verkennende ende belijdende dies niet te min, daer openbaerlick voor alle die weerelt, met omsprekelicke patientie ende onverduldicheit, die grootheit ende menichvuldicheit van zijne zonden ende mesdaden, ende biddende voort duergaens weg den almueghenden Heere, met grooter odmoedicheit ende benautheit van herten, dat hy hem toch zijns zoude wilde omtfaermen. Ende tsanderdachs, zo wiert hy met een coorde onder zijn oxelen, up die marct an een galghe ghehanghen,

Eynde van Bertolf.

1127. hebbende insghelijcx ooc eenen bast an zijnen hals, hoe wel dat hy niet en dwanck, want alzo hanghende zo en cesseerde hy niet van den ghemeente daer zijne zonden te kennen te ghevene, metsgaders ooc tgroot berau ende leetscip dat hy der jeghenwoordelick of hadde uyter gront van zijnder herten, biddende by dien continuelick den uppersten heere God, hem die te willen verghevene, toten vierden daghe, dat hy van honghere starf, bevelende ende recommanderende zeer odmoedelick, met een vast gheloove, zijnen geest in die goede gracie ende ghenade van den ghuenen die om alle ghebrekelicke zondaers wille, zijn dierbaer precieus bloet ghesturt hadde an die galghe des cruycen. Daer wiert insghelijcx ooc ten zelven daghe, neffens die proost Bertholf, ghehanghen ende verworcht Guy van Steenvoorde, die welcke zijne moordadeghe bedrachten wel meende te Rheeninghe jeghens Mer Herman Iseren ghepurgeert thebbene, by vorme van duel ende camp, maer hy verviel omtfanghende die punitie als voren. Ende als beede die voorscreven doode lichamen nu al te veel beghonsten te stinckene, zo wierden zy, om die stancx wille, van der galghe ghedaen ende elc bysondere in een coehuyt (1) ghenaeyt, die der naer ghescepen was, daermede dat men ze een mijlken buyten stede neffens een busch, beede tzamen up een zeer hooghe rat stelde, buyck jeghens buyck, ende met die armen over mencanderen schouderen, ter exemple van anderen ende ter eeuwigher memorie dat zy tzamen compagnons, medeghesellen ende complissen gheweest hadden van der leelicker moort, onlancx leden ghebuert ende ghesciet in den persoon van den goeden, rechtveerdighen grave Kaerle, wiens ziele Godt ghenadich zy! maer dies al niet jeghenstaende, zo en bleven nochtans die voor-

(1) Koeyhuyd.

noemde lichamen daer niet langhe, maer zy wierden 1127.
corts daer naer ghestolen, by nachte van danen ghevoert ende begraven tSte-Maertens tIpere, daer zy die eerste cause ende occasie van haerlieden qualickvaert ghehaelt hadden, zo voorzeit es.

Lodewyk komt den graef ter hulpe.

Die coninck Loys van Vranckerijcke uyt deze ende meer andere dierghelijcke zaken wel merckende dat die burchgrave Willem van Ipere gheen meeninghe en hadde van den regemente van den lande te scheedene, wilde zijn grave Willem, ten eersten dat doenlick ware; stellen ende continueren ghewapender handt in die possessie ende ghebruycksaemheit van dien, treckende ten dien fine met hem van Atrecht te Rijssele, te Cortrijcke ende te Brugghe, daer hy die Edelen van Vlaenderen noch in siedge van den Burch vant, verwonderende hem buytermaten zeere dat zy daer zo langhe gheleghen hadden zonder yet anders daer toe te doene, hoewel dat hem die possessie van den lande veel meerder ter herten ghinck, daer hy int eerste gheensins angheraken en conste, omme dieswille dat die drie leden ende staten slands, wel ten vullen verstonden, dat Willem van Normandien (die hy grave van den lande ghemaect hadde) tnaeste hoir niet en was; maer endelinghe die van Brugghe ende van Ghendt, met noch eeneghe andere steden, leyden thooft in schoot ende deden sconincx begheerte, meer uyt vreese ende omtsich dan andersins. Maer alzo vullich als die coninck Heyndrick van Inghelant verhoorde dat Willem, zijnen neve, daer hy oom of was, grave van Vlaenderen gheworden was, wel beduchtende dat hem ende zijne landen daer of, in toecommende tijden, niet dan zware groote orloghen commen en zoude, omme die causen ende redenen voorscreven, zant van stonden an een groot eyrcracht van volcke, te peerde ende te voet, over zee, onder die conduyte van Steven van Bloys, omme

1127. den grave Willem voornoemt by foortse van wapenen, mids der hulpe van den hertoghe Godefroot van Lotrijcke ende van Brabant, te priverene van zijnen graefscepe ende teenegadere uyten lande te verjaghene, daer hy zo zijn beste toe dede, dater den ghemeenen lande omsprekelicke groote schade ende indere up quam, overmids die ligne ende alliantie, die hy bovendien noch maecte metten grave Boudewijn van Henegauwe, met Mer Thomaes, die heere van Condeyt, ende met die burchgrave Willem van Ipere, heere van Loo, alle ghesleghen vianden van den ghuene daer jeghens dat hy ghezonden was. Die welcke hem zelven insghelijcx ooc daghelicx lancx zo sterckere maecte, nemende al tvolck van orloghe an, dat hy yewers ghecrijghen conste. Ende twijle dat men daermede besich was, zo wieden die bisscop Sijmoen van Noyon ende van Doornijcke, ende die abt Absolom van St-Amants te Elnone, tusschen Doornijcke ende Valenchien, die collegiale kercke van mijnheere Ste-Donaes te Brugghe, die welcke by der voorzeide bloetsturtinghe, nu zeven weken ende vijf daghen lanck, inces gheweest hadde: dat ghesciede up den XXV^en dach van der voornoemde maent van april, wesende doen die derde zondach naer Paesschen, den welcken die van Ste-Donaes, noch ten daghe van hedent, houdende zijn voor den dach van haerlieden wiedinghe, ter cause ende redene voorscreven.

Verbond tegen den graef.

Twelcke alzo ghedaen zijnde, zo wiert ten zelven daghe naer die noene, dat weerdich edele lichame van den goeden grave Kaerle (hebbende die wonden noch alzo varsch ende alzo wel riekende als zy ten eersten daghe waren), met scoonder processie ende met grooter rauwe, van Ste-Christoffels naer Ste-Donaes kercke ghebrocht, daert anderwarf begraven wiert achter den hooghen outaer, niet jeghenstaende dat gheboufte noch up

die torre van der kercke lach ende elders daer omtrent, 1127.
zo wy by der tijt noch hooren zullen. Tsanderdachs, zo track die grave Willem van Vlaenderen metten coninck Loys van Vranckerijcke tIpere waert, daer die burchgrave Willem (die hemlieden ter weerelt alderrebellist ende meest contrarie viel) binnen was, doende daer tzamen menich gruwelick assault ten cleene profijte XII daghen lanck gheduerende, die welcke gheexpireert zijnde, zo lieten eeneghe vervaerde poorters sconincx lieden zeer verradelick, met een teekene dat zy hemlieden maecten, van Ste-Pieters kercke, ter zuutpoorte inne commen, twijle dat die voornoemde burchgrave zijne vianden ter noortpoorte zo vromelick wederstont dat een wondere was, die welcke int ende deze verraderie merckende, ende ziende dat die gheele stede van der zuutpoorte totten noortpoorte in gloyen stont, meende hem zelven noch wel ghesaulveert thebbene metter vlucht, maer lacen! hy miste by dien dat hy van Mer Daneel van Dendermonde ghevanghen wiert ende den coninck ghepresenteirt, die hem te Rijssele upt casteel dede voeren, verjaghende voort alle die reste van zijne vianden, ende brenghende die stede van Arien, Cassele, Berghen met meer andere plaetsen, casteelen ende fortressen van den westquartiere, ghewapender handt onder zijn subjectie ende onderdanicheit. Ende naer dat hy tIpere goet sterck garnisoen ghestelt hadde, onder den capiteyn Mer Jan Van Haveskercke, zo keerde hy met die reste van zijnder armye weder te Brugghe waert, van daer hy ghecommen was, bevelende daer die capiteyn, en die garnisoenen, die noch up Ste-Donaes kercke, up die looñe ende up die steen ofte vanghenesse laghen, dat zy achter een zonder langher dilay, al nederwaert commen zouden omme odmoet an hem te verzoucken, ofte indien niet, hy zoude zulcke een vier onder hemlieden doen maken, dat zijs

Inneming van Iperen door den graef.

Vervolging der overige medepligtigen.

1127. hem gheen van allen beloven en zouden. Als zy dat gruwelick dreyghement hoorden, zy obegierden ende vielen haerlieden achtentwintighen (daer Wulferijck Cnap, Robrecht Van Reddenburch ende Woutere, zijn zuene, die capiteynen of waren) zeer odmoedelick voor sconincx voeten, biddende zeer deerlick ende compasselick om gracie ende ghenade; maer twas te vergeefs, men bandt hemlieden alle die handen up haerlieden rich [1], ende men schootze alzo deenc voren ende dandere naer, ter zelver voys uyt, daer elc van hemlieden in garnisoene gheleghen hadde, zo dat zy allegadere up die calsye van der strate hals, aermen ende beenen broken, ende vielen die hersenen in die kele; doen dede die coninck alle die doode lichamen an verscheide boomen hanghen, tusschen Ste-Baefs, Varssenaere ende Tilleghem. Ende ziet, zoot Gode gheliefde, al haerlieden resterende vitaylgie (die van te voren zom stinckende ghelijck een prye, ende zom zonder smake gheweest hadde), veranderde terstont naer deze justicie wederomme in haer eerste welriekende ende welsmakende nature.

Dies nochtans al niet jeghenstaende, zo dorste Mer Ingelram. Inghelram van Eessene (daer Mer Diedrijck van Dixmude die oom of was), hem zelven wel vervoorderen alomme mede present ende jeghenwoordich te zijne, als of hy gheel ende al onnoosele ende ombeschuldich gheweest hadde van den sticke, daer die voornoemde XXVIII persoonen, met meer andere haerlieden medegesellen ende complissen, zo gruwelick omme ghepunieert ende ter doot ghebrocht waren, hoe wel dat hy noch naerderhandt (beduchtende daert continueel remors van zijnder conscientie, dat die waerheit noch int ende uytcommen mochte), die vlucht te Mens waert nam, daer hy om

(1) Rug.

zekere homicide ende nederlaghe ghezact, ende in die riviere van den Rhijn versmoort wiert. Ter zelver tijde, verjouch die castelein van Cortrijcke Willem van Werwijck uyt Werwijck, zo dat hy te Strasburch in Duytschlant vloot, daer hy insghelijcx ooc tleven liet, by veel diversche pijnen ende tormenten, ende zijn huysvrau wiert te Doornijcke levende ghedolven. Aldus wierden alle die principaelste hoofden ende eerste voorstelders, van der voorzeide valscher conspiratie, met noch eeneghe van haerlieden andere medeghesellen ende complissen, by verscheide middelen lijffelick ghepunieert, ende van levende lijve ter doot ghebrocht, met demolitie van haerlieden huyzen ende woonsteden, confiscatie van goede, ende bovendien noch een jaerliksche vermalendijdinghe van al haerlieden gheslachte, die men noch telcken tweeden daghe van maerte, voor Ste-Donaes kercke te Brugghe, naer loftijt, met een latoene trompe openbaerlick voor alle die weerelt publieert ende vercondicht, ter exemple van andere ende voort ter eeuwigher memorie van der leelicker moort als voren, ende alle die ghuene die der meer inne beschuldich waren, namen haerlieden refugie ende toevlucht in Ierlant, ende van danen voort (by consente van den coninck Heyndrick van Inghelant) in een eilant, dat men in latine Gerina heet, daer zy by der tijt zo rijcke ende zo machtich bedeghen dat zy endelinghe (volghende haerlieden natuerlicke boosseit) jeghens der croone van Inghelant steken dorsten, thaerlieden eeuwigher ruine ende bedervenesse.

1127.

Jaerlyksche vervloeking der Van Straeten.

Naer dien dat alle zaken in Vlaenderen aldus up een redelicke goede mate ghestelt waren, zo vertrack die coninck Loys van Vranckerijcke weder tzijnen lande waert, latende niet min eene groote menichte van zijnen volcke van orloghe, te peerde ende te voet, ter assistentie

1127. van den grave Willem, zijnen zwaghere, up aventure of hem noch eeneghe vianden ende rebellen toecommen mochten, ghelijckt in der waerheit ghebuerde; want zeer corts naer sconincx vertreckene, quam Aernout van Denemercken met machte in Vlaenderen, verzouckende omtfanghen ende ghehult te werdene in alle die landen ende heerlicheden van den goeden rechtveerdighen grave Caerle, zijnen oom, van vrau Ingerte, zijnder moedere weghe; twelcke vernemende die grave Willem tracker zo vromelick jeghens, dat Aernout hem selven binnen der stede van St-Omaers saulveren moeste, daer die grave van grooter gramscepe tvier in zoude ghesteken hebben, indien men hem ten derden daghe, met goeder rijper deliberatie van raede, die poorten niet gheopend en hadde, zo men dede, in zulcker wijs dat die Denemerckere ter abdie van Ste-Bertin waert vloot, daer hy achter een ghevanghen wiert, keerende niet min eer yet lanck weder tsijnen lande waert, behoudens dat hy ten voordeele van den grave Willem eerst renuncieren ende afzweeren moeste al zulcke recht, cause ende actie, als hy jeghenwoordelick hadde ofte pretenderen mochte na tgraefscip van Vlaenderen, met dater meer of dependeerde ende anneclеefde, zonder emmermeer daer jeghens te commene ofte te doen commene in eeneghen maniere. Up ghelijcker conditie ende eedt, wiert die burchgrave Willem van Ipere, heere van Loo, ooc uyter vanghenesse omtsleghen, ten neersteghen verzoucke van die van Vlaenderen. Maer omtsleghen zijnde, hielt qualick zijnen eedt, nemende corts daer naer met veel Inghelsche scepen van orlorghe, daer die voornoemde Steven van Blois, Fs Stevens, grave van Buenen ende van Mortaignen, by vrau Lucie, sconincx Heyndricx zustere van Inghelant, admirael ende uppercapiteyn of was, die havene van der Sluys inne, doen ter tijt Lammins Vliet ghenaemt,

Arnoud van Denemerken staet naer het graefschap

Willem van Iperen krygt hulp van de Engelschen.

ende voort roovende, pijlgierende, doot slaende ende 1127.
verbarnende, alomme daer omtrent aldaer hy eenichsins by gheraken conste. Die grave Willem van Vlaenderen hier up gheadverteirt zijnde, tracker clouckelick jeghens met zijne Fransoysen, ter zelver plaetse daer nu die stede Slag by Damme.
van Damme staet, maer wiert zo schoffierlick rudelick omthaelt, dat hy hem selven qualick ghenouch saulveren conste metter vlucht, zeer vuylick ende leelichlick abandonnerende zijn volck, met al dat hy der ghebrocht hadde, ten grooten onverwinnelicken achterdeele ende grieve van den ghemeene lande van Vlaenderen, twelcken metten zelven varre ende breet zo ghepijlgiert, afgheloopen ende bedorven wiert, dat die drie leden ende staten slands (om meerdere jammere ende grief tomtgane) ghenouch van den advijse zouden gheweest hebben, den vromen burchgrave Willem van Ipere, voor haerlieden prince ende heere tomtfanghene ende den anderen te verjaghene, indien zijt niet ghelaten en hadden uyt vreese van der indignatie van den coninck Loys van Vranckerijcke, die welcke van als ghewaerschuut zijnde, terstont XII duyzent voet knechten ende drie duyzent peerden te Vlaenderen waert zant, ten secourse van den grave Willem, zijnen zwaghere. Maer als die Inghelsche haerlieden comste vernamen, zo keerden zy weder tharen lande waert, ende die burchgrave Willem met hemlieden, die welcke van den coninck Heyndrick, ter cause van zijnen voorscreven exploote, zeer eerlick ende blijdelick omthaelt ende beschoncken wiert metten graefscepe van Kent, ende *quant et quant* met een groot jaerlicx pensioen, daer up dat hy eenen princelicken staet bleef houdende, in grooter eere, weelde ende triumphe menich jaer gheduerende, zo wy noch by der tijt wel hooren zullen, indient Gode ghelieft : ende zoude ontwijffelick al oneghelick het van den coninck beschoncken ende

1127. meer verheven gheweest hebben, hadt dat zake gheweest dat hy (om alle verzekerthede) den grave Willem van Vlaenderen, zijnen neve, ende ghesleghen viant, met hem ghevanghen in Inghelant ghebrocht hadde. Die welcke een gheweldich heere gheworden zijnde, by der middelen voorscreven, anders niet en droomde, by den instekene van den coninck Loys van Vranckerijcke, zijnen zwaghere, dan hoe dat hy niet alleene therdochdom van Normandien, maer bovendien ooc die croone van Inghelant, wederomme zoude meughen conquesteren metten zweerde, daer Robrecht zijn vadere, ghezeit Corteknye, over XXVI jaer tonghelicke of ghepriveirt ende ghefrustreirt hadde gheweest, by den jeghenwoordighen coninck Heyndrick (eerst ghezeit Zonderlandt), zijnen joncsten broedere, die hem naerderhandt blent maecte ende alsdoen noch te Lonnen ghevanghen hielt: ende omme te bet daer toe te comene, zo employeerde hy alle zijne zinnen ende verstant, om een groot tresoir ende schat van ghelde by een te brenghene ende te vergaderene, eensdeels by veel diversche nieuwe extraordinaire aiden, petitien, subventien, pointinghen, zettinghen, assijssen ende impoosten, die hy daghelicx voorstelde, ten laste van tghemeente, up alle etelicke, drinckelicke ende slijtelicke ware ofte andersins, ende eensdeels ooc by vercoopinghe ende verpachtinghe van alle officien, staten ende digniteiten, gheestelicke ende weerlicke, daer die laeste verhooghende altijts die naerste was, zonder eenich ander regart ofte ooghmerck yewers up te nemene; zo dat tghemeene landt by dier qualick gheregiert ende grootelicx van allen zijden verlast, bezwaert ende verschat wiert, ghereserveert noch die groote veleinnicheit, wreeteit ende rudesse die den volcke allomme ghebuerde ende ghesciede, alzo wel by sgravens toedoene als van zijnder franscher gendarmerie weghe,

Drukkend bestuer van den graef.

die welcke deene metten anderen, zo booselick, zo enormelick ende zo meschantelick leefden in alle zinnelicheit, wulpsheit ende wellusticheit des vleeschs, als offer gheenen Godt gheweest en hadde, violierende, schoffierende ende vercrachtende overal vrauwen ende maechden waer zy die vonden, ghehuwet of onghehuwet, gheestelicke of weerlicke, jonck ofte oudt; ende zo wie daer yet jeghens zegghen dorste, twas om zijn lijf, hoe rijcke, hoe machtich ofte hoe edel dat hy ooc wesen mochte. Dit regement mishaechde die van Ghendt, Brugghe, Ipere, Oudenaerde, Rijsele, Atrecht ende Duway zo wonderlicke zeere, dat zijt endelinghe ghezaemder handt den coninck Loys van Vranckerijcke claechden, maer hy en slouch gheen gade ende achtedet min dan niet, zo dater hemlieden anders niet of en quam, dan dat die grave Willem van Vlaenderen dies gheware wordende, noch daghelick lancx zo erghere, feldere ende wreedere wiert; twelcke die voornoemde steden anmerckende, omtboden by den rade ende advijse van Mer Daneel van Denremonde, ende meer andere edelen, den vromen landgrave Diederijck van Elsaten (daer wy hier voren breedere of vermaent hebben) dat hy tlandt van Vlaenderen zoude willen commen bescermen ende bezitten, twelcke by der aflijvicheit van den goeden rechtveerdighen grave Caerle, zijnen rechtzweer van rechter hoirie, up hem ghesuccedeirt ende verstorven was, overmids der renunciatie hier te voren by Aernout van Denemercken ghedaen ende bezworen, belovende hem voort daer toe alle hulpe ende bijstandicheit te doene, met lijve ende met goede, die hemlieden meughelick ware. Als die landsgrave Diederijck deze omtbiedinghe hoorde, zo wiert hy buytermaten zeere verblijt, ende maecte alle zijne ghereetscepe omme ten eersten dat doenlick ware, te Vlaenderen waert te commene.

1127.

Opdragt van het graefschap aan Dirk van Elzaten.

1127. Binnen dezen middelen tijt, zo dede die bisscop Simoen van Noyon ende van Doornijcke zo vele by den grave Willem, dat hy emmers al zulcke recht, cause ende actie weder van hem ghecreech, als die bisscop Harduyn, zijn voorzaet, nu gheleden hondert jaeren, ghegheven ende ghetransporteirt hadde, in die handen van den grave Boudewijn van Vlaenderen, ghezeit metten scoonen Baerde, angaende Cortrijcke, Putthem, Oudenaerde, Comene, Heyne, Haeltre, Nevele, Deynse, Spiers, Maldeghem, Torhout, Oudenburch ende Ardenburch, hoewel dat die naervolgende graven van Vlaenderen daer of niet weten en wilden, als ghedaen zijnde by den ghuenen die trechte hoir van den lande niet en was. Omtrent dien zelven tijt, zo begaf hem Mer Boudewijn van Ghendt, die alderedelste ruddere van Vlaenderen, ter religioene in die abdie tAffligheni, tusschen Bruessele ende Aelst, daer hy dezer weerelt overleet in grooter helicheit van levene.

1128. Int jaer ons Heeren XI^c XXVIII, up den tweeden dach van meye, zo verbarnde by tvier van fortune, dat by nachte up quam, wel half die stede van Ghendt, met beede die scoone prochiekerken van St-Michiels ende St-Jacobs, twelcke groot jaemer was : ende zeer corts daer naer, zo quam die landsgrave Diederijck van Elsaten (achtervolghende tghuene dat wy voren of ghehoort hebben), met acht duyzent vrome oorlochs lieden te peerde ende te voet, te Vlaenderen waert, daer hem die van Ghendt, Brugghe, Ipere, Oudenaerde, Rijssele, Atrecht ende Duway, zo inne verblijden ende verhuechden dat zy elc bijsonder jeghens zijn comste, die poorten van haerlieden steden begonsten te slutene, voor den grave Willem van Vlaenderen, die zy ter weerelt aldermeest hateden, omme die cause ende redene voorscreven. Ende van hem ghevraecht zijnde, waeromme

Grooten brand te Gent.

Aenkomst van Dirk V. E.

Moedig gedrag der steden.

dat zy dat deden, zy verantwoorden vryelick ende stoutelick, dat hemlieden een schermheere behoufde, maer dat zy zulck een verschattere, vertrisseerdere ende wreet tijrant, als hy was, gheensins van doene en hadden ende in teecken van dien, dat zy van daghe te daghe den landsgrave Diederijck van Elsaten verbeyden, den welcken zy, naer recht ende redene schuldich waren tomtfanghene ende te huldene, als wesende trechte ende tnaerste hoir van den lande ende graefscepe van Vlaenderen; niet min hy mochte prouven of hy hem conste verjaghen, ghelijck hy zommeghe andere ghedaen hadde. Als die grave Willem deze antwoorde hoorde, zo sturte hy van stonden an alle zijne groote tresoir ende schat (die tot den inghelschen orloghe ghereet was) int annemen van alle die gendarmerie te peerde ende te voet, die hy ijwers conste ghecrijghen, ende dede voort zo vele by groote beloften ende andersins, dat hy emmers tfaveur van den hertoghe Godefroot van Lotrijcke ende van Brabant, ghecreech. Maer binen dezen middelen tijt, arriveirde die landsheere Diederijck van Elsaten, met zijnen volcke te Rijssele, twelck verhoorende die coninck Loys van Vranckerijcke, quam metten aertsbisscop Reynout van Riemen te Atrecht, daghvarende by zijnen herault, dien voornoemde landsgrave (als *invaseur* van eens anders landt) ter consistorie van den bisscop aldaer. Ende ghemerct dat hy niet en compareerde, zo dede hy hem contumaceren, ende naervolghelick int verwatene stellen, met alle die ghuene die hem wel wilden. Daer die landsgrave Diederijck, met die van Rijssele, zo lettel up schafte dat een wonder was, in zulcker wijs, dat die coninck dies gheware wordende, tsiedge voor Rijssele slouch, metten grave Willem, zijnen zwaghere, vraghende die van der stede of zy hem upgheven

1128.

Rysel.

1128. wilden : daer up dat zy zonder langher dilay verantwoorden dat zy in alder maniere gheschict hadden te levene ende te stervene, met haerlieden naturelicken heere ende prince die zy binnen hadden. Doen die coninck dat verstont, zo dede hy die stede achtereen afgrijselicke zeere van allen zijden beschieten ende bestormen; maer die zake was als zonder dangier, overmids die uytnemende vromicheit van den landsgrave Diederijck, metsgaders ooc die goede eendrachticheit ende groote ghetrauwicheit van die van binnen. Twelcke die coninck endelinghe wel merckende ende considererende, keerde met een partye van zijnder armeye weder tzijnen lande waert, latende die reste int voornoemde belech, ten secourse van den grave Willem, diet daer insghelijcx ooc niet lanck en maecte, maer track corts van

Kortryk. danen te Cortrijcke waert, aldaer hem ghezeit wiert dat die slotelen van der stede te Rijssele, in die handen van Diederijck van Elsaten waren, ende indien hy die van hem gecrijghen conste, dat zy hem gheerne inlaten zouden. Met deze antwoorde, zo nam hy zijnen

Gent. wech naer die stede van Ghendt, daer hy zulck een *quodlibet* hoorde van die van der wet, nopende zijne groote giericheit, felleit, wreeteit, bouverye ende oncuyseit dats hem wel zijn leven lanck ghedencken mochte, ende daer wiert hem van ghelijcken ooc met eenen te kennen ghegheven, hoe dat die rechte erfghenaem van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, thaerlieden begheerte te Rijssele ghearriveirt was, den welcken zy niet en zouden laten verjaghen om die laeste man te waghene, ghelijck men den grave Boudewijn van Henegauwe, Aernout van Denemercken, ende den burchgrave Willem van Ipere, van Loo, ghedaen hadde.

Binnen dezen middelen tijt, slouch die hertoghe

Godefroot van Lotrijcke ende van Brabant, die derde 1128.
van dier name, met machte nedere int landt van Aelst, Verbond van den graef
roovende, pijlgierende, afloopende ende bedervende aldaer met Godfried
hy by gheraken conste, twelcke vernemende die grave van Brabant.
Willem van Vlaenderen, ghinck hem daer willecomme heeten, ende gheselscip houden met al tvolck dat hy by hem hadde, up hope of zy tzamen teenegher plaetse van voordeele den landsgrave Diederijck van Elsaten ter bataylgie ghelocken consten, zoot ghebeurde: want hy verstaende tgroot dangier dat die stede van Aelst van hemlieden corts stont te makene, track haestelick derrewaert, ende bevindende dat zy niet voorzien en was, om tsiedge daer voren te verbeydene, tracker wederomme uytte met zijne Elsatenaers, nemende reghelrecht zijnen wech met een hooghen fieren moet te Slag by Axpoele.
Axpoele waert, jeghens zijne vianden, dieder insghelijcx ooc wel up voorzien waren; zo dat daer buytermaten gruwelick ghevochten ende zeer veel bloet ghesturt wiert van beeden zijden, maer van sgravens Willems zijde te verre meest, hoewel dat hy nochtans tvelt behielt by menichte van volcke, want hy liet daer bet dan thien duyzent persoonen ter stede doot, ende die landsgrave Diederijck boven die zes duyzent niet. Maer omme dieswille dat hem gheen twee duyzent mannen en resteerden, zo moeste hy nootzakelick, by ghebreke van volcke, weder ter zelver stede waert keeren, daer hy laest uytghecommen was, ende hy en waser zo vullich niet binnen ghelaten, of die grave Willem en quamer voren, bevelende zeer straffelick ende scerpelick (als Beleg van Aelst.
die ghuene die zijn victorie vervolchde, ende voortan niet miscommen en mochte, zo hy dochte), dat men hem die poorten openen zoude, up die verbuerte van lijf ende goet, daer up dat hem verantwoort wiert, dat hy elders zijn volck zoecken zoude, dat hy ver-

1128. dreeghen mochte, want alzo verre alst hemlieden anghinck, dat zy met niemende te doene en hadden, dan met die landsgrave Diederijck van Elsaten, haerlieden naturelicken heere ende prince. Ende dienvolghende dat hy zoude pijnen van danen te vertreckene, eer hem erghere ghebuerde. Als die grave Willem dit scandelick refuys ende dreygement hoorde, zo wilde hy teenegadere omtzinnen van quaethede, abandonnerende die stede, ten assaulte ende ter pijllagie, wel tzijnder eeuwegher ruine ende bedervenesse, want hy wiert dan int beginsele van der assaulte, van eenen poortere van der stede, gheheeten Casin Borluut, zo diepe met eenen venijneghen schicht, tusschen beede zijn schoerbladeren gheschoten, dat men hem wech leeden moeste, ende hy starf ten achsten daghe daer naer, wesende doen XXVI^en^ van ougst, zonder eenich hoir achter te laten by vrau

Dood van den graef. Joanna, zijnder huysvrau, die dochtere vau Hubrecht van Vertus, ende zustere van vrau Aelis, die coninghinne van Vranckerijcke; ende wiert met cleender rauwe tS^te^-Bertin begraven, by Boudewijn Apken, die hem van joncx ghenourrieert ende upghequeect hadde, naer dien dat hy tlandt van Vlaenderen, een jaer drie maenden ende XXIII daghen lanck, zeer qualick, vuylick ende oneerlick bezeten ende gheregiert hadde. Zo dats hem niemende en beloofde. Godt vergheve hem zijne zonden. Up dezen zelven tijt, overleet die helighe weerdighe hermijt Legier ghenaemt, eerste fundateur van teloostere te Dunen, in West-Vlaenderen, zo voorzeit es, ende Fulco wierter naer hem die eerste abt of. Omtrent twelve saisoen, zo verghinck bijcans die gheele stede van Tyrus iu Sijrien, by eender eertbevinghe die afgrijsselick was, ende menich duyzent persoon tlijf coste.

Diederijck van Elsaten,

DIE ZESTIENDE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Naer dat Willem van Normandien dezer werelt overleden was, by der middele voorscreven, zo wiert die landsgrave Diederijck van Elsaten, Fs Diederijcx, by ghemeene accorde ende overeendraghene van die drie leden ende staten slands omtfanghen, ende ghehult int graefscip van Vlaenderen, als wesende die naerste ende apparenste erfghenaem van den goeden rechtveerdighen grave Kaerle, zijnen rechtzweer, van vrau Gheertruyt, zijnder moedere weghe, die tweede dochter van wijlent die grave Robrecht de Vriese. Ende van dat hy tlandt bezworen hadde, zo stelde hy alle die nieuwe extraordinaire pointinghen, zettinghen, assijsen ende imposten of, die welcke die grave Willem zijn voorzaet, deene voren, ende dandere naer gheexcogiteert ende voorghestelt hadde, ten grooten onverdraghelicken laste ende grieve van den ghemeente. Twelcke hem daer inne zo verblijde ende verheuchde dat een wondere was. Maer als die hertoghe van Normandien, ghezeit Corteknye, die aflijvicheit van den voornoemde grave Willem, zijne zuene, verhoorde, zo wiert hy ter contrarie van dien, met zulck een extreme droufheit ende rauwe bevaen, dat hy der corts daer naer (te wetene int beghinsele van den jaere XIc XXIX), zijne ooghen omme sloot, wesende doen ter tijt, noch in de vanghenesse te Lonnen, daer hem die coninck Heyndrick, zijn joncste broeder, ten gheleden XXI jaer, hadde ghedaen legghen, zo hier voren breeder verhaelt ende ver- 1128.

1129.

1129. claerst staet. Die coninck Loys van Vranckerijck en was insghelijcx ooc van dezer nieumare niet verblijt, als die ghuene die Diederijck van Elsaten wel grootelicx dit gheluck mesjoonde, doende daghelicx al zijn uyterste beste om vrau Clemencie van Bourgoengne, sgraven Robrechts wedewe ghezeit van Jerusalem, die duwagiere van Vlaenderen jeghens hem up tereydene (1), ter cause van die steden van Dixmude, Berghen, Arien ende St-Venant, daer zy nu gheleden neghen jaer by bedwonghen appointemente ofghescheeden was, ten voordeele ende profijte van den goeden rechtveerdighen grave Kaerle, zo voorzeit es, maer die grave Diederijck dies gheware wordende, quam zo wijselick, ende zo discretelick, met zijnder voorzeider moye overe, dat zy tzamen goede vrienden bleven, al wast die coninck leet.

Ten zelven tijde zach men die canuenicken te Cisoing, by Rijssele, veranderen in muenicken reguliers, ten neerstegen verzoucke van heer Lettaert ende heer Robrecht, canuenicken aldaer, ende by den toedoene van Herman van Rijssele, die welcke niet min godsvruchtich, dan edele van gheboorte en was; ende haerlieden eersten abt hiet Anchelmus, die daer te voren canuenick van Ste-Denijs te Riemen gheweest hadde. Binnen den zelven jaere als voren, fondeerde die bisscop Simoen van Noyon ende van Doornijcke, tcloostere te Sercamp, tusschen Dourlens ende Auxy, stellende daer in een ghedeel muenicken van St-Bernaerts ordere, die hy met haerlieden abt Walram, ten dien fine, van Clervaulx in hooch Bourgoengne daer omtboden hadde. Die abdie te Ghynes wiert insghelijcx ooc alsdoen gherepareirt, ende vulmaect by vrau Emme, die gravinne van der plaetse, ende vrau

(1) Aentebiltzen.

Sebylle wierter die eerste abdesse of, ende int ende van 1129.
den voorscreven jaere starf vrau Clemencie van Bour- Dood der oude gravin.
goengne, sgraven moye van Vlaenderen, die zy by testamente hoir ende aeldinghe maecte van al dat zijs in Vlaenderen hadde, meuble ende inmeuble, zo zy ooc wel mochte, ghemerct dat zijder niet veel en brochte, doen zijder eerst quam, ende dienvolghende, zo wiert zy zeer eerlick, ende statelick ter eerden ghedaen int cloostere te Burburch, dat die bisscop Jan van Terouaen, tharen coste, tanderen tijden hadde ghedaen maken, die welcke haer niet langher en overleefde, dan tot den XXVII van lauwe, int naervolghende jaer, ende Milo quam in zijn stede. Ten zelven tijde, wiert die abt Jan van Ste-Bertin verjaecht, ende Simoen van Ghendt, was zijn successeur. Die grave Gheeraert van Gheldre schiet alsdoen ooc van dezer weerelt, latende een zuene achtere, die Heyndrick hiet, by vrau Adelwijck, zijnder huysvrau, sgravens Floreins dochtere van Hollant, ghezeit de Vette. Tjaer
daer naer, verbarnde die grave Hughes van St-Pol die 1130.
stede van Ste-Requiers in Ponthieu, ende Mer Robrecht, die heere van Licques, fondeerde in zijne heerelichede een cloostere daer hy met zijn vier zuenen van dier tijt voort een zeer abstraect helich leven leyde. Ende die bisscop Milo van Terouaen stelder naerderhandt een abt die Heyndrick hiet, die welcke daer te voren muenick gheweest hadde te Louwen, in Chaempaegne, van der ordere van der Premonstranten, die hy te Licques noch bleef houdende. Daer wiert van ghelijcken ooc up tzelve saisoen, binnen den graefscepe van Ghynes, een hospitael ghefondeert by Oyllaert van Vimiliers, die welcke zo helich van levene was, dat hy naer zijn doot voor een Sant ghehouden wiert. Ten XII daghe van ougst int jaer Dood van Boudewyn, koning van Jeruzalem.
voorscreven wiert die coninck Boudewijn van Jerusalem, sgraven Hughes zuene van Rethiers, metter doot ghe-

1130. meene, ende Fulco van Angiers, zijn scoonzuene quam in zijn stede. Den VIII van octobre daer naer, staken die van Ghendt tvier in Dronghene, ter cause van zeker questie ende ghescillen, die zy onderlenghe. tusschen elckanderen hadden, angaende haerlieden preminentien ende previlegien. Ende ten XIII daghe van derzelver maent, viel Philips, sconincx vijfste zuene van Vranckerijcke, archidiaken van Parijs, zo iselick van zijnen peerde, dat hy den hals brack, ter grooter ghemeener rauwe van der ganscher croone, ende zeer corts daer naer, zo verginck Ste-Pieters kercke te Cassele, gheel by tvier van fortune.

1133. Up den tweeden dach vanougst, int jaer ons Heeren XIe XXXIII, zo ghebuerde snuchtens ten zes uren zulck een eclijps der zonne, dat men die sterren over al int firmament van den hemele zach, als oft nacht gheweest hadde. Ende ten vierden daghe van die naervolghende maent, schiet vrau Zuanichilde van dezer weerelt, die dochtere van den grave Reynout van Cleremont, wedewe van den goeden rechtvaerdeghen grave Kaerle, ende jeghenwoordelick die huysvrau van den grave Diedrijck van Vlaenderen, by den welcken dat zy een dochtere achterliet, gheheeten vrau Laurense, die huysvrau van den grave Heyndrick van Namen, broedere van den hertoghe Godefroot van Lotrijcke, ende van Brabant, die derde van dier name. Binder zelver maent, verbarnde die abdie van St-Winnocx te Berghen, met al tghuene datter meer anne cleefde ende toebehoorde. Ende ten XVe daghe van die naervolghende maent, zo wiede men zeer solemnelick met grooter eere ende weerdicheit Onzer Liever Vrauwen kercke te Terouaen, ende eer tjaer ten ende ghinck, zo wiert die nieuwe kercke van St-Winnocx te Berghen noch insghelijcx ooc ghewiet, by die bisscope Milo, van

Zuanichilde sterft.

Teroaen, Alviso van Atrecht, ende Simoen van Noyon 1133.
ende van Doornijcke, ende dat in die presentie ende jeghenwoordicheit van den grave Diederijck van Vlaenderen, ende meer andere gheestelicke ende weerlicke personagien. Tnaervolghende jaer, traude die voornoemde 1134.
grave Diederijck voor zijn tweede wijf vrau Sebylle, die Tweede houwelyk van den graef.
dochtere van Fulco van Angiers, coninck van Jerusalem. Ende gheduerende die jaerschare, zo hadde tlandt van Vlaenderen vele te lijdene by der inondatie van der zee. Tjaer daer naer, up den tweeden dach van decembre, 1135.
overleet die coninck Heyndrick van Inghelant, eerst Dood van Henrik, koning van Engeland.
ghezeit Zonder Landt, daer Boudewijn van Rijssele, ghezeit de Goedertiere, grave van Vlaenderen, die grootheere of was, van vrau Machtilt, zijnder dochtere weghe, die huysvrau van den edelen bastaert Willem van Normandien, die de croone van Inghelant conquesteerde metten zweerde, zo voorzeit es, latende by vrau Machtilt, zijn eerste huysvrau, een dochtere achtere van haren name, daer Heyndrick van Angiers of quam. Dies nochtans al niet jeghenstaende, zo maecte die grave Steven van Buenen ende van Mortaengnen, Fs Stevens, by vrau Lucie, svoorzeits coninex zustere, hem zelven coninck by foortse ende met ghewelde. Binnen dezen middelen tijt, zo wasser te Ettelghem een priester, die Ranifrijt hiet, die welcke daer messe doende, ghestolinghe ende dievelinghe den zelveren kelck van den outaere wech pacte, stellende daer eenen anderen van thinne in haer stede. Ende als hy nu zo varre ghecommen was int sacrifice van zijnder messe, dat hy *tPater noster* lezen zoude, zo en conste hy (by der punitie Gods) niet voordere procederen, maer stont duergaens en touterde (1) ende en beefde, als of hy alle die cortsen van den lande up zijnen hals ghehadt hadde, toter tijt, dat hy van zijnder dieverie

(1) Schudde, huyverde.

1135. ghescheeden was, wedernemende dat hy der ghebrocht hadde. Of God vergave dat dierghelicke punitie van ghelijckens ooc toequame alle apostaten, ketters, schismatycken, verlooehende kerstenen ende kercdieven, die zo irreverentelick touchieren, handelen, prophaneren ende omtheligben al dat zijnen goddelicken dienst concerneert ende annegaet. Deze zaken aldus al ghepasseirt zijnde, zo ghinghen in Vlaenderen vijf abdien metten viere te nietten, by trechtvaerdich oordeel Gods, zo men zeide, als die abdie te Corbie, van Ste-Andoen, van Ste-Jan by Teroaen, van Ste-Vedast te Atrecht, ende te Ham.

Vyf abdyen verbrand.

1136. Anno XIc XXXVI, maectet zulck een afgrijselick fel tempeest van donderen, van blixemen, van wayene ende van reynene, dat niet en scheen of die weerelt en zoude vergaen hebben; die zee verhief haer verre boven alle dijcken, zo dat Vlaenderen, Hollant, Zeelant, Vrieslant groote schade leden, ende daer versmoorden allomme omtallicke veel menschen ende beesten: die mueren van der stede van Ste-Omaers wierden LX voeten varre plat neder ter eerden ghevelt, ende van drie personen die te Veurne tzamen achter straten reden, wiert die middelste van den blixeme doot gheslegben, zonder dat die andere yet mesquam, inderde ofte deerde. Tnaervolghende jaer, maecte die grave Diederijck heer Leo zijnen almoesenier, abt van Ste-Bertin tSte-Omaers; ten zelven tijde begonste Gheeraert, die connestable van Vlaenderen, Fe Almerijck, tcloostere van Ste-Cornelis te Ninive, int landt van Aelst, te fonderene van der ordene van den Premonstranten, te zijnder ende zijns wijfs ghedenckenesse, en heer Gilbert, canuenick van Louwen, in Champaegnen, wierter die eerste abt of. Ivo van Ghendt, ghezeit de Caluwe, die hem foortselinghe voor graef van Aelst dede houden, in prejudicie van vrau Beatrice, die dochtere van Boudewijn, zijnen oudsten broedere, veran-

Tempeesten.

1137.

derde insghelijcx ooc die canueninghen van Dronghene 1137.
in muenicken van der voorzeider ordene, jeghens haerlieden wille ende danck, ghevende niet min ende transporterende hemlieden ten dien upsiene zijn heerlichede van der Alluwe, Burst, Salleghem ende Hutterloo, met die thienden van den lande van Waes ende van Toercoegnen, al welcke ghiften ende donatien die grave Diederijck naerderhandt agréeerde, accordeerde ende confirmeerde. Ende zeer corts daer naer, verbarnden Bethune ende Steeghers, ende binnen den zelven jaere, starf die coninck Loys van Vranckerijcke, ghezeit de Vette, naer dat hy by vrau Aelis, zijnder huysvrau, sgraven Hubrechts dochtere van Vertus, zes zuenen ende een dochtere ghehadt hadde, te wetene : Philips, de welcke noch een jonck kijndt zijnde van een vercken te Parijs vermoort ende vernielt wiert; Loys, ghezeit die Goedertiere, die naer zijns vaders doot coninck ghecroont wiert; Robrecht, grave van Drieux, die zijn zinnen ghemiste; Heyndrick, die bisscop van Beauvais; Philips, archidiaken van Parijs, die den hals brack, zo voorzeit es; Pieter, die heere van Courtenay, ende vrau Constance, die huysvrau van den grave Romont van Tholouse. Twijle dat men noch met sconincx uytvaert besich was, zo quam daer die nieumare dat die coninck Fulco van Jerusalem beleyt was van die Gyptenaers, Sarasijnen ende andere heydenen, doende die kerstenen daer continuelick al tmeeste overlast dat zy consten ghepeynsen ofte versieren. Twelcke verhoorende die grave Diederijck van Vlaenderen, tracker ten eersten dat hem meughelick was met machte jeghens, ten secourse van den voorscreven coninck Fulco, zijnen scoonvadere, die welcke hy by zijnder prouesse ende groote vromichede van wapenen zo assisteerde, dat hy hem niet alleene omtzet en dede, maer bovendien ooc eeneghe steden, sterckten ende casteelen van dier contreye hielp innemen

Lodewyk den Goedertieren.

Den graef trekt naer het H. land.

1138. ende winnen, daer die stede van Ascalon in Syrien een of was. Dit ghesciede int jaer ons Heeren XI° XXXVIII.

Binnen dezen middelen tijt, quam mijnheere St-Bernaert, abt van Clerevaulx, uyt hooch Bourgoengne in Vlaenderen, prekende daer allomme dat helich kersten gheloove, ende een goddelicke maniere van levene, met zulcker viericheit, ghelecrteit, gracie ende goede exemplen, dat die van den Dunen haerlieden ordene van hem omtfinghen; metsgaders ooc eenen abt Robrecht ghenaemt, gheboren van Brugghe, die welcke zijne muenicken daer daghelicx met woorden ende met wercken die wech der zalicheit wees, zoot betaemde. Up den XIXen dach van septembre, int jaer als voren, translateerde die bisscop Milo van Teroaen die helighe weerdighe reliquien van mijnheere St-Winnocx te Berghen, ten verzoucke van den abt Alfgheer aldaer; ten
1139. naesten jaere, fondeerde die grave Diederijck van Vlaenderen, met vrau Sebylle, zijnder huysvrau, tcloostere te Clamares by St-Omaers, ter begheerte van mijnheere St-Bernaert, die abt van Clerevaulx, die daer terstont muenicken inne stelde van zijnder ordene, onder eenen abt die Gunfrijt hiet. Corts naer dezer, wiert die stede van St-Venant den grave Diederijck weder over ghegheven, die welcke mids dien zijne vianden meestere wiert, verjaghende eeneghe van hemlieden met den coninck Steven naer Inghelant, andere met haerlieden grave Boudewijn naer Henegauwe, ende die reste metten grave Hughes te St-Pol waert, van daer zy ghecommen waren. Ten zelve tijde, verbarnde die grave van Ponthieu die stede van Monstreul, up die riviere van der Seyne, ende die bisscop Alviso, van Atrecht, wiede onzer Vrauwen kercke te Vicoengnen.

1140. Anno XI° XL, starf die grave Heyndrick van Namen, broedere van den hertoghe Godefroot van Lotrijcke

ende van Brabant, die derde van dier name, zonder 1140.
eenich hoir achter te latene by vrau Laureinse van Dood van Henrik, graef van Namen.
Elsaten, zijnder huysvrau, sgraven Diederijcx dochtere van Vlaenderen, by vrau Zuanichilde, zijnder eerste wijve; ende naer zijn doot, zo nam vrau Laureinse voorzeit, te manne Ivo van Ghendt, ghezeit de Caluwe, die zuene van Boudewijn de Vette, by vrau Reynewijde, zijnder huysvrau, usurpateur van den graefscepe van Aelst, in prejuditie van vrau Beatrice, die dochtere van Boudewijn, zijnen oudsten broedere, hoewel dat hem niet en bleef.

Tnaervolghende jaer, overleet vrau Marie, die joncste 1141.
dochtere van Robrecht de Vriese, grave van Vlaenderen, naer dat zy XI jaer abdesse te Meessene gheweest hadde. Ende tjaer daer naer, wiert Fulco van Angiers, Dood van Fulco, koning van Jeruzalem.
coninck van Jerusalem, metten doot ghemeene, ende Boudewijn, zijn zuene, quam in zijn stede, die welcke XXIV jaer lanck regneerde in omverwinnelicker moghenteit. Up den zelven tijt, wiede men St-Cruys kercke te Assené, in Vier Ambochten. Ende tmaecte dit jaer zulck eene rude, coude wintere, dat men van dier- Harden winter.
ghelicke niet en wiste te sprekene.

Anno XIe XLIII, schiet die abt Aernout van Ouden- 1143.
burch van dezer weerelt, naer dat hy tcloostere zeer helichlick ende godtvruchtelick XXXVIII jaer lanck ghegouverneert ende gheregiert hadde. Binnen den zelven jaere, ghesciede in Vlaenderen zulck een omsprekelicke groote schade te watere ende te lande by der windt, dat gheen man levende oyt dierghelijcke hoorde. Grooten wind.
Up den XXII^en dach van hoymaent, int naervolghende
jaer, wiede die bisscop Milo van Teroaen die prochie 1144.
kercke te Dixmude, ende omtrent dezen zelven tijt, veranderde Aernout, F^s Aernout, heere van Ardre, met vrau Petronelle, zijnder huysvrau, die scoone collegiale

1144. kercke van zijnder heerelichede (die Aernout zijn grootheere met vrau Machtilt, zijnder huysvrau, over LXXV jaer daer hadde ghedaen maken), in een cloostere van der ordene van de Premonstranten. Ten VIIIe daghe van ougst daer naer, zo wiert Ivo van Ghendt, ghezeit de Caluwe, daer wy voren meer dan eens of vermaent hebben, versleghen by den castelein Rogier van Cortrijcke, ende begraven in zijn abdie te Dronghene, latende by vrau Laureinse van Elsaten, zijnen wijve, een zuene achtere, die Diederijck hiet, heere van Bevere ende van Dixmude, toecommende man van vrau Laurette, sgraven Boudewijns dochtere van Henegauwe, zo wy noch by der tijt wel hooren
1145. zullen als te passe commen zal. Tjaer daer naer, namen die Turcken ende Sarasijnen die stede van Edesse, in Mesopotamien, inne, met meer andere sloten ende fortressen, van die contreye, daer zijt allomme al ver-
1146. buert maecten. Ende ten naersten jaere, zo dede mijnheere St-Bernaert, die abt van Clerevaulx, in hooch Bourgoengne, zo vele by den paeus Eugenius, die derde van dier name (die tanderen tijden zijn disciple gheweest hadde), dat die van Doornijcke emmers eenen bisscop appart ghecreghen, gheheeten Anchelmus, abt van St-Vincent te Louwen, in Champaengne, niet jeghenstaende dat zy nu VIc ende XVIII jaer vereenicht gheweest hadden metten bisdomme van Noyon. Omtrent dezen zelven tijt, huwede vrau Laureinse van Elsaten, sgraven dochtere van Vlaenderen, voor die derde reyse, met die grave Heyndrick van Lemburch, maer zy moesten naerderhandt scheeden, omme dieswille dat zy mencanderen te naer bestonden.

Nieuwen bisschop van Doornyk.

Die tweede Cruysvaert ghedaen by den grave Diederijck van Vlaenderen, ende andere kerstene princen ende edelen, up die Turcken, Sarasijnen ende andere Heydenen, die de stede van Edesse, in Mesopotamien, inghenomen hadden, met meer andere plaetsen van die contreye, zo voorzeit es. 1147.

Binnen dezen middelen tijt, zo wiert die paeus Eugenius, die derde van dier name, gheadverteirt van der grooter wreeteit ende rudesse die te Edesse, in Mesopotamien, ende elders daer omtrent, tjaer voorleden, over die kerstenen ghebuert ende ghesciet was by die Turcken, Sarasijnen ende andere heydenen, jeghens de welcke dat hy zonder langher dilay eene cruysvaert dede publieren by mijnheere St-Bernaert, die abt van Clerevaulx, in hooch Bourgoengne, die daer zulck devoir in dede dat alle die kerstenen princen ende heeren hem zelven tot dezer orloghe schickten ende vouchden, met alle die meeste machten ende moghenteit die zy consten furnieren ende vulstrenghen (1), tusschen de welcke dat die alderprincipaelste waren, eerst die keyser Coenraert van Roome, die derde van dier name; die coninck Loys van Vranckerijcke, ghezeit de Goedertiere; die coninck Steven van Inghelant; die hertoghe Godefroot van Lotrijcke, ende van Brabant, die derde van dier name; ende die grave Diederijck van Vlaenderen, dieder den paeys van Vranckerijcke mede ghecreech. Ende als zy nu allegadere ghereet waren, zo voeren zy ten eersten daghe van hoymaent, int jaer ons Heeren XI^c XLVII, met bet dan twee hondert gheweldighe schepen van orloghe, over in Gallijssen, daer zy by der hulpe van den coninck Alfonse van Portegael, die Sarasijnen uyter stede van

Paus Eugenius den derden.

Voornaemste hoofden der Kruysvaerders.

Overwinningen op de Sarasynen.

(1) Volhouden.

1147. Lisbonne verjoughen ende verdreven, stellende daer eenen nieuwen bisscop ende andere gheestelicke ende weerlicke officiers inne. Ende dat ghedaen zijnde, zo ghecreghen zy noch zes andere steden van dien quartiere, in haerlieden subjectie ende onderdanicheit. Ende twijle dat men hier mede bezich was, zo starf die eerste abt Guy van Vicoengnen, naer dat hy XXII jaeren lanck al tregement ghehad hadde, in grooter helicheit van levene

1148. Tnaervolghende jaer, zo arriveerde die voornoemde armye der kerstenen, met groot labeur ende veel dangier in Syrien, daer zy die stede van Damascus beleyden, ende zoudender ontwijffelick meestere of gheworden hebben, by der grooter vromicheit ende vaylgeandisie van den grave Diederijck van Vlaenderen, indien hem die eere ende glorie niet misjoont en hadde gheweest, by eeneghe die uyt puerder haet ende nijt cause waren dat hy metten anderen upbreken, ende van danen vertrecken moeste, zonder yet anders te bedrivene, tal zulcken verdriete van den bisscop Simoen van Noyon, ende van den bisscop Alviso van Atrecht, dat zyder beede haerlieden ooghen omme loken. Doen wiert Boudewijn van Buenen bisscop te Noyon, ende Godtschalck te Atrecht; omtrent dezen zelven tijt, wiert dat fondament van den cloostere te Cambron, in Henegauwe, gheleit, ende die crocht van St-Baefs te Ghendt ghewiet.

Beleg van Damascus.

Twyle dat Diederijck van Elsaten noch in Syrien militeerde, voor dat helich kersten gheloove, zo quam die grave Boudewijn van Henegauwe, ghezeit le Diseur, met een groot eyrcracht van volcke in Arthois, roovende, pijlgierende afloopende endo berdervende, aldaer hy eenichsins by gheraken conste, twelcke ziende vrau Sebylle, die gravinne van Vlaenderen, tracker zeer haestelick met menichte jeghens, ende zoude ontwijffelick

Den graef van Henegouwen valt in Vlaenderen.

hare vianden die bataylgie ghelevert hebben, ten hadde 1148.
ghedaen tbestant van zes maenden, daer die eerdsbisscop Samsom van Riemen die autheur ende facteur of was, niet zonder groot travayl, pijne ende arbeit, ghemerct dater beede die voorscreven partyen buytermaten qualick toetebrenghene waren. Dit ghesciede int jaer ons Heeren XIc. XLIX. 1149.

Ende terstont naer deze beroerte, volchde zulck een horrible tempeest van windt, reyn ende blixem, dater Tempeesten. allomme veel menschen ende beesten ter stede of doot bleven. Die Turcken versloughen in Syrien, omtrent den zelven tijt, die prince Reynout van Antiochien, ende daer jeghens wiert die stede van Caza, met grooter neersticheit ende diligentie, wederomme by die kerstenen gheredresseert ende upghemaect, ende bovendien zo quam die stede van Damascus ooc ten apointemente Overgave van Damascus. metten coninck Boudewijn van Jerusalem. Ende binnen den jaere als voren, wiede die eerdsbisscop Samsom van Riemen die nieuwe kercke van den cloostere te Namen, ter eere van St-Pieter ende St-Pauwels, in die presentie ende jeghenwoordicheit van dien bisscop Gosselin van Soisons, Niclaeys van Camerijcke, Milo van Teroaen, ende Gheralt van Doornijcke. Ten naersten jaere, brochte 1150.
die coninck Boudewijn van Jerusalem, gheel Gijpten ende Onderwerping van Egypten. Babylonen onder zijn subjectie ende onderdanicheit, verslaende daer bet dan twee hondert duyzent heydenen, byder omsprekelicker grooter vromicheit van den coninck Rogier van Sicilien, ende van den grave Diederijck van Vlaenderen, die corts daer naer weder tzijnen lande waert keerde, daer hy met grooter blijtscepe, eere ende Dirk van Elzaten keert terug naer Vlaenderen, met het H. bloed begiftigd. triumphe, omtfaen ende omthaelt wiert, ghelijct wel reden was, brenghende met hem te Brugghe een deel van dat dierbaer precieus bloet ons Heeren Jesu Christi, zo tzelve by Nicodemus ende Joseph van Haromanthia

1150. vergadert hadde gheweest, uyt die zuverenghe van zijne ghebenedijde wonden. Ende ter eere ende weerdicheit van dien, zo dede die prince te Brugghe, up die burch, Ste-Baselis kercke stichten ende fonderen, met vier capelrien ende een costerie, daer die voorzeide helighe weerdighe reliquie ten daghe van hedent in rustende es. Alle deze zaken aldus ghepasseert zijnde, zo maecte die grave Diederijck alle die meeste ghereetscepe van orloghe die hem mueghelick was, jeghens den grave Boudewijn van Henegauwe, wiens landen hy (naer texpireren van den voorscreven bestande) zo viandelick invadeerde, dat een wondere was, nieuwers eeneghe wreeteit sparende, ende die stede van Raulincourt innemende by assaulte: twelcke Mer Rache van Gavere tleven coste. Ende zeer corts daer naer, zo wiert Diederijck van Elsaten zelve binnen die voorzeide stede beleit van die Henewiers, Luyckenaers ende Namiroisen, jeghens die welcke dat hy stappans te velde track, daer schoffierlick zeere ghevochten wiert, ende veel bloets ghesturt van beeder zijden, hoewel dat die Vlaminghen nochtans het velt behielden. Twelcke merckende die grave Boudewijn van Henegauwe verzochte paeys, die welcke hem gheconsenteert ende gheaccordeert wiert, by sluten van den huwelicke dat naermaels stont te ghesciedene tusschen zijnen zuene Boudewijn ende vrau Margriete van Elsaten, sgraven dochtere van Vlaenderen, als zy beede ter oude zouden ghecommen zijn, zonder eenich regart te nemene up tvoorgaende gheconcipieerde huwelick tusschen haer ende Rhodolf, sgraven Rhodolfs zuene van Vermandois, om zijnder laserie (1) wille. Up den XXIXen dach van hoymaent int jaer voorscreven, sciet Boudewijn van Elsaten, sgraven Diederijcx oudste zuene, van dezer

Oorlog tegen Henegouwen.

(1) Lazerus-ziekte.

weerelt int cloostere van Ste-Winnocx te Berghen, daer hy muenick meende gheworden thebbene, ende dienvolghende, zo wiert hy daer met grooter rauwe ende met meneghen heeten traen ter eerden ghedaen, recht voor den hooghen outaer. Ende die naercommende winter was zo buytermaten straf, hart ende lanck, dater een groote dierste van coorne naer volchde. 1150.

Steiken winter.

Int jaer ons Heeren XI^c LII, up Ste-Bertins dach, den vijfsten van septembre, zo vergaerden tS^te-Bertin tS^te-Omaers XII verscheeden abten ende prelaten, die welcke daer zo wel van den abt Leo omthaelt en ghefestiert wierden, dater noch abt noch muenick te mettene en quam, maer laghen al ghelijcke droncke meschverkens, waer hier waer daer, achtere tcloostere en groentelde (1) in haerlieden vullicheit zo zorghelooslick, dat die abdie by die verzwijmtheit van eender keerse, in die toorne Gods, toenegadere van den viere te niete ghinck, ende bovendien ooc wel alf die stede met die scoone kercken van Ste-Denijs, Ste-Jan ende Ste-Maerten; maer die voornoemde abt Leo wiste zijnen noot ende maghere aventure zo wel te kennen te ghevene, jae ende met weenende ooghen te claghene daert behoorde, dat hy by der liberaliteit van diversche princen ende heeren (ende bysondere van den burchgrave Willem van Ipere, heere van Loo), zijn cloostere weder veel rijckelicker ende veel magnifikelicker upmaecte, dan oyt daer te voren gheweest hadde: by dusdaneghe gheestelicke ingheniarissen zouden steden ende landen meughen upcommen ende prospereeren, indien zy haerlieden verstant daertoe employeren wilden. Omtrent dezen zelven tijt, maecte men tcloostere te Loo by Rijssele, van der ordene van mijnheere Ste-Bernaert, abt van Clerevaulx, in hooch Bourgoengne, die 1152.

Brand van abdy en kerken.

(1) Wentelden.

1153. tjaer daer naer dezer weerelt overleet, up den XXIX dach van ougst. Ende ten XXIV daghe van septembre int
1154. naervolghende jaer, starf die coninck Steven van Inghelant, daer Willem ende vrau Marie of commen waren, by vrau Aleyt, zijnder huysvrau, die dochtere van den hertoghe Godefroot van Lotrijcke ende van Brabant, die derde van dier name, maer dies al niet jeghenstaende, zo wiert Heyndrick van Angiers, den XIX van decembre daer naer, te Westminster, tot coninck ghecroont, daer die coninck Heyndrick, ghezeit zonder Landt, die grootheere of was, van vrau Machtilt, zijnder dochtere weghe, die huysvrau van Godefroot, die broedere van vrau Sebylle, sgraven huysvrau van Vlaenderen. Deze coninck en mochte die Vlaminghen noch ghezien noch gheluchten, zo dat zy al van danen vertrecken moesten binnen eenen zekeren tijt, met zelfs ooc die burchgrave Willem van Ipere, heere van Loo, die nu XVII jaer ende tijts daer continuelick ghewoont hadde ende gheel blent gheworden was van oude ende andersins, doende ter cause van dien zo vele by den tusschensprekene van diversche zijner vrienden ende maghen, dat hy emmers die paeyse ende goede gracie van den grave van Vlaenderen, zijnen rechtzweer, weder ghecreech, by wiens danck ende consent dat hy hem zelven van dien tijt voort als canuenick regulier quam houden int cloostere te Loo, by Dixmude, twelcke hy (achtervolghende die voetsteppen van Philips, zijnen vadere) wel doteerde ende voorzach, schenkende voorts den cloostere van Ste-Winnocx te Berghen, tzijnen wellecomme in Vlaenderen, eenen kelck van finen goude, met een zelvere wierookvat en drie messe habijten, die costelick waren, in recompense dat die abt, metten anderen, zijn vrient gheweest hadde int vercrijghen van den paeyse ende goede gracie als voren. Niet langhe daer naer, wiert in Inghelant die paeys ghemaect tusschen den voornoemde coninck Heyndrick, die tweede van dier

Henrik koning van Engeland.

Den graef ontvangt Willem van Iperen in genade.

name, ende den grave Willem van Buenen, zuene van den coninck laest overleden. 1154.

Ende alsdoen zo wiert te Ghendt een monstre ofte een kijndt jeghens nature gheboren, met twee hoofden, vier handen ende alzo veel voeten. Tjaer daer naer, hielt Philips van Elsaten, sgraven zuene van Vlaenderen, zijnen brulocht te Beauvais, met vrau Elisabeth, die dochtere van den grave Rhodolf van Vermandois: ende binnen den zelven jaere, stelde die coninck Loys van Vranckerijcke, ghezeit die Goedertiere, die steden van Teroaen, Alckin, Ardre, Lilers ende Hesdin, met meer andere plaetsen en heerelicheden daer omtrent, gheel ende al onder die macht ende moghenteit van den bisscop Milo van Teroaen, wiens gheestelicke authoriteit ooc grootelicx gheaugmenteert ende vermeerdert wiert by Adriaen die vierde, ende Alexandre die derde, successievelick paeusen van Roome, die welcke alle die cloosters en kercken van zijnder diocese onder zijn obedientie ende onderdanicheit eerst ghebrocht ende ghestelt hebben.

1155. Bruyloft van Filips van Elzaten.

Anno XI^c^ LVII, maecte Diederijck van Elsaten zijnen oudsten zuene Philips ruart van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, treckende met vrau Sebylle, zijnder huysvrau, een derdewarf ten helighen lande waert, ter hulpe ende bystandicheit van den coninck Boudewijn van Jerusalem, zijn scoonbroedere, die noch daghelicx van die ongheloveghe heydenen ghemolesteert ende grootelicx vertravaylgiert wiert. Ende van dat hy met zijnen volcke gheembarqueert was, zo zochte die grave Floreins van Hollant, die derde van dier name, hem zelven te wrekene jeghens die Vlaminghen, ter cause van die vijf eilanden van Zeelant, die zy hem tonghelijcke (zo hy zeide) menich jaer lanck omthouden hadden, stellende ten opsiene van dien thaerlieden laste, binnen Gheersvliet, zekere groote onverdraghelicke

1157. Den graef staet het bewind af aen zynen zoon Filips, en keert andermael naer het H. land.

Tol van Geervliet.

1157. nieuwe thollen voort, die welcke zy hem refuseerden te betalene, met al zulcke gheentremeleerde questien, gheschillen ende beroerten, dater die voornoemde ruart van Vlaenderen endelinghe of gheadverteert wiert, zo dat hy met zijne schepen van orloghe eeneghe cloucke vaylgeante capiteynen te Hollant waert zant, treckende zelve
Oorlog met Hollandt met veel volcx van wapenen int landt van Waes (twelck die Hollanders doen ter tijt themlieden waert hielden), daer hijt al verbuert maecte, verjaghende den capiteyn Diedcrijck, ende voort roovende ende verbarnende zijn casteel te Bevere, daer hy eenen grooten buyt vant, die hy met hem te Ghendt waert brochte, dwenghende by ghelijcker vromichede ende foortse van wapenen, meer andere van zijne vianden ende rebellen. Ende eer tjaer ten ende ghinck, zo sciet heer Godtschalck van den bisdomme van Atrecht, ten oirboire ende ten behouve van Andries van Parijs. Ende Idesbalt wiert abt van den Dunen ghecozen, die daer eerst zanghere gheweest hadde. Men zach ooc alsdoen in die mane een waerachtich teecken ende figure van dat helich cruce ons Heeren, daer menich mensche buytermaten zeer inne beladen ende te wets was. Tjaer daer naer, wiert Robrecht de
1158. Vette, van sgraven bloede van Hollant, abt te Clugny ghemaect, niet jeghenstaende dat hy qualick een woort latin conste, maer hy starf noch binnen den eersten jaere, ende heer Hughes was zijn successeur. Int be-
1160. ghinsele van den naervolghenden jaere, overleet die bisscop Milo van Teroaen, ende naer hem quam zijn archidiaken, die ooc Milo hiet. Ten derden daghe van hoymaent int jaer alsvoren, verhief die bisscop Gheeraert van Doornijcke te Oostkercke, by Brugghe, die helighe weerdighe reliquien van den coninck Ste-Gutagoen van Schotlant, die men daer jeghens die quade camerganck plochte te verzouckene. Twijle dat men hier mede in

Vlaenderen bezich was, zo hielp Diederijck van Elsaten 1160.
in Syrien, den coninck Boudewijn van Jerusalem, zijnen scoonbroedere, die stede van Cesarien innemen by assaulte, doende daer by zijnder omsprekelicker vromicheit int faict van wapenen, zulcke eene afgrijselicke groote moort ondere die Heydenen, dat hemlieden zijn name alleene oyt zijdert ter cause van dien gruwelick ende verschrikkelick bleef; met dezer scoonder victorie, Terugkomst van Dirk van Elzaten.
keerde die grave Diederijck weder tzijnen lande waert, daer hy in die maent van septembre van die drie leden, staten ende ghemeenten zeer eerlick ende weerdelick ghewillekomt ende omtfaen wiert, met grooter vruecht, blijtscepe ende triumphe. Die welck nochtans allincx beghonste te faylgierene ende te cesserene als men zach dat vrau Sebylle, zijn huysvrau, niet mede en quam, die haer zelven ten religione begheven hadde int hospetael te Jerusalem, dat men Ste-Lazarushuys hiet, daer zy de reste van haren levene bleef continuerende, in grooter vierigher devotie ende in allerande odmoedicheit ende zachmoedicheit van herten. Uyt die voyage brochte die prince een waerachtich stick van dat helich cruce ons Heeren mede te Vlaendere waert, beschenckende daer mede die kercke van mevrauwe Ste-Wouburghe te Veurne. Ende ten zelven tijde, starf die abt Segier van St-Pieters te Ghendt. Tnaervolghende 1161.
jaer, wiert te Ghendt een kijndt met drie hoofden gheboren ende met een ruwe steert in zijn hals, alzo lanck alst lichame was. Ende tSt-Omaers wiert van ghelijcken ooc een kijndt gheboren met twee hoofden, vier aermen, wel voorzien van mannelickheit ende vrauwelickheit, ende die reste was zo een naturelicke vrucht toebehoorde. Gheduerende deze jaerschare beghonste die grave Diederijck een nieuwe stede te fonderene, die men nu Grevelinghe heet, daer onzen onverwinnelicksten keyser Grevelingen.

1161. Caerle, die vijfste van dier name, naerderhandt een sterck casteel heeft ghedaen maken, ter fortificatie van zijne frontieren van Vlaenderen, jeghens die ingheboren verraderie der Fransoysen ende onghestadicheit der Inghelschen. Ende alsdoen overleet die grave Willem van Buenen ende van Mortaengnen, wijlent sconincx Steven zuene van Inghelant, zonder hoir, daer vrau Marie, abdesse te Rumeghem, die zustere of was, die welcke om dezer successie ende versterveneesse wille uyten cloostere gheloct ende te wijve ghenomen wiert by Mattheus van Elsaten, sgraven zuene van Vlaenderen, zo hier naer breeder verclaerst zal worden. Dit ghebuerde int jaer ons Heeren XIc LXII.

1163. Willem van Iperen sterft. Ende int jaer datter naervolghde, up den XXIIII dach van lauwe, starf die burchgrave Willem van Ipere, heere van Loo, Fs Philips van onghetrauder bedde, by eender wulle ofte catoen spinnighe, in zijn cloostere te Loo, by Dixmude; daert hy tzijdert zijnder blentheit nu acht jaer lanck caneunick regulier gheweest hadde, metten anderen, die hijt zijnder meerdere ghedenckenesse een fijn goude cruce te testamente gaf, daer die van Ste-Bertin tSte-Omaers, by ghelijcker middele, ooc die weergade of ghecreghen. Ende ten tweeden daghe naer zijn doot, zo wiert hy zeer eerlick ende properlick ter eerden ghedaen ter plaetse van zijnder aflijvicheit, in die presentie ende jeghenwoordicheit van den grave Diederijck van Vlaenderen, zijnen rechtzweer, ende naerste hoir, ghemerct dat Willem zijn eeneghe zuene, by vrau Machtilt van Loo, zijnder huysvrau, XXVIII jaer lanck voor hem te Maldeghem dezer weerelt overleden was, noch gheen drie jaer out zijnde, by den toedoene van eeneghe die zijnen vadere qualick wilden. Ten XXIe daghe van sporcle daer naer, wiert Boudewijn van Angiers, coninck van Jerusalem, metten doot ghemeene, die broedere van

Dood van Boudewyn, koning van Jeruzalem.

Almerijck, die naer hem coninck wiert, ende van vrau 1163.
Sebylle, sgraven huysvrau van Vlaenderen; die welcke
deze drouve tijdinghe verhoorende, ten naersten jaere een
vierdewarf met machte derrewaert track, vreesende dat
die nieuwe coninck zijn scoonbroedere te quaet hebben Den graef trekt
mochte, jeghens die groote moghenteit, wreeteit ende ten vierde mael
onghenadicheit der heydenen, zoot ontwijffelick ghebuert naer 't H. land.
zoude hebben, zonder zijn presentie, hulpe ende bystandicheit, daer die Gijptenaren zo teenegadere mede tonderen
bleven, dat zy paeys verzoucken moesten. Omtrent dezen
zelven tijt, overleet die grave Heyndrick van Gheldre ende
van Zutphen, latende by zijnder huysvrau, shertoghen
dochtere van Brabant, twee zuenen achtere, te wetene,
Gheeraert, die tweede van dier name, ende Ottho. Daer
storven insghelijcx ooc up tzelve pas die abt Leo van
St-Bertin, ende vrau Aelis, die abdesse te Meessene was,
in wiens stede dat vrau Beatrice quam, ende tmaecte
alsdoen zulck een storm van winde dat die torre van Omwaeying van
Onzer Liever Vrauwe kercke te Brugge omme woey. den toren O. L. V. te Brugge.

Anno XIc LXIV, sciet die grave Aernout van Cleven 1164.
van dezer weerelt, latende by shertoghen dochtere van
Swaven een zuene achtere, die Diederijck hiet, die vierde
van dier name. Up tzelve pas omtfinck Philips van Elsaten
te Aken, van die keyser Frederick, die stede van Camerijcke ten leene, uyter name van Diederijck zijnen vadere,
die welcke corts daer naer weder fraey ende ghezont uyt
Asien in Vlaenderen arriveerde, daer hy er allomme met Blyde wederkomst van den
zulck een weerdicheit ende triumphe omtfaen ende omt- ouden graef.
haelt wiert, dat alle menschen verblijden ende verheughen moesten die tzaghen. Omtrent dezen zelven tijt,
canoniseerde die paeus Alexandre, die derde van dier
name, mijnheere St-Bernaert, den eersten abt van Clerevaulx, in hooch Bourgoengne. Tnaervolghende jaer, track 1165.
Philips van Elsaten, ende Mattheus, zijn broedere, met

1165. veel scepen in zee, jeghens die grave Floreins van Hollant, die derde van dier name, die welcke daer niet up en hielt van roovene ende van vanghene al tghuene dat van Vlaenderen quam, ofte derrewaert wesen wilde, omme die cause ende redene voorscreven, twelcke hem endelinghe zo qualick verghinck dat hy ghevanghen te Brugghe ghebrocht wiert, met een groote menichte van zijnder pyraten ofte zeerovers, die men tsanderdachs zom den hals of hieu, ende de reste wiert met hem zeer wel bewaert binnen den bevanghe (1) van St-Donaes kercke. Ende corts daer naer, overleet te Jerusalem die weerdighe helighe vrau Sebylle, sgraven huysvrau van Vlaenderen, die welcke daer, in acht jaer lanck, een waerachtich spijghele van allerande duecht ende godsvruchticheit van levene gheweest hadde, in St-Lazarus huys, daer zy begraven licht. Ende up den

Waterstryd waer in Floris gevangen.

Dood der oude gravin te Jeruzalem.

1166. XX dach van april daer naer volghende, starf Diederijck van Ghendt, Fe Ivo, heere van Bevere ende van Dixmude, zonder hoir, latende den cloostere van den Dunen by testamente een rente achtere, van zes duyst zes hondert zes-en-zestich ponden parisis tjaers, ende vrau Laurette, zijn wedewe, keerde weder totten grave Boudewijn van Henegauwe, haren vadere, die derde van dier name, trauwende noch naerderhandt Bosschaert van Memorancy, daer Mattheus of quam, die van den grave Boudewijn, zijn moeders broedere, ghezeit die Couragieuse, ruddere ghesleghen wiert, zo wy in tijden ende stonden noch wel hooren zullen. Ter zelven tijde, fondeerde Hughes van Heyne, met Gossin, Ingelbert, Zegher ende Bonifacius, zijne vierzuenen, tcasteel te Heyne in Henegauwe. Tjaer daer naer, wiert die voornoemde grave

1167. Floreins van Hollant te Brugghe uyter vanghenesse omtsleghen, by middele van eenen paeyse, ghemaect tusschen hem ende den grave Diederijck van Vlaenderen, met al zulcke conditien ende bespreken als hier naer volgt.

Vrystelling van Floris van Holland.

(1) Byvang, beluyk.

Die paeys ghemaect tusschen die grave Diederijck van Vlaenderen van der eendere, ende den ghevanghene grave Floreins van Hollant, die derde van dier name, van der andere zijde, in der vorme ende maniere zo hier naer volcht. 1166.

Te wetene, eerst ende alvoren, dat die grave van Vlaenderen zal mueghen, ter meerdere verzekerthede van dezen jeghenwoordighen paeyse, in hostagie blijven houdende alzo vele van die ghevanghen edelen van Hollant, ende alzo langhe alst hem goetduncken ende ghelieven zal.

Ten anderen, dat nu voortan nieuwers eenich duel ofte camp zal mueghen ghescien, ter cause van die voorscreven differenten, questien ende gheschillen, binnen die stede van Brugghe, by consente van den heere van der plaetse.

Ende bet voort, zo zullen alle jaerlicsche baten, profijten ende emolumenten, commende van den lande van Walcheren, Schauwen, Zuutbeverlant, Noortbeverlant ende Borsele, ghemeene ende deelzaem blijven, tusschen die grave van Vlaenderen ende van Hollant. Maer die ballinghen ende dootslaghers van der eender zijde en zullen gheen vrijheit hebben binnen des anders landen ofte heerlicheden.

Ende bovendien, zo en zal gheen van beede die voornoemde graven vermueghen eeneghe casteelen, sloten ofte fortressen te makene, binnen eeneghe van die voorzeide vijf eilanden van Zeelant, up die verbuerte van al tghuene dat binnen des anders landen ofte heerlicheden zoude mueghen bevonden werden, zijne toebehoorende.

Ende waert by aldien dat naermaels eenich vlaemsch coopvaerdere in Hollant gherooft, of ghestelt, ofte andersins gheinteresseirt ende bescadicht wierde, in eenegher maniere, zo zal die stede ofte landt, daer zulck overlast ofte

1167. onghelijck ghebuert zal wesen, tzelve ghehouden zijn goedt te doene, met al tghuene dater meer of zoude mueghen dependeren ofte annecleven, ten zegghene van zes lieden van eere hem dies verstaende.

Met expresser conditie ende bespreke dat die Vlaminghen al Hollant duer vry zullen wesen van alle thollen; ende waert dat zake dat men iemende van hemlieden ter cause van dien yevers yet bedwonghe te ghevene, zo zal tzelve recouvrelick zijn up den prince ende heere van dier contreye.

Ende ten laetsten, zo is by dezen teghenwoordighen paeys insghelijcx ooc gheaccordeert, gheresolveert ende ghesloten, dat die vlaemsche cooplieden al Hollant duere ghelooft zullen wesen up haerlieden eedt, ten fine dat haerlieden voyage niet ghetardeert nochte verachtert en worde; ende in ghevalle dat contrarie ghebuerde, zo zal men alle die costen, schaden ende intresten van dien retardemente, mueghen recouvreren ende verhalen up den heere ende prince van dien quartiere. Actum te Brugghe in die proosdie van St-Donaes, up den derden woensdach van den vastene, int jaer ons Heeren XIc LXVII als voren.

Niet langhe daer naer, wiert die bisscop Niclaeys van Camerijcke metter doot ghemeene, ende Pieter van Elsaten, die zuene van den grave Diederijck van Vlaenderen, ghecreech die electie. Daer starf ooc alsdoen zonder hoir vrau Laureinse, svoorzeiden sgraven dochtere by vrau Zuanichilde, zijn eerste huysvrau, zo wy voren ghehoort hebben ende eer lanck noch hooren zullen, indient Gode ghelieft.

Deze zake aldus al ghepasseirt zijnde, zo beghonste die grave Diederijck van Vlaenderen, naer texemple van vrau Sebylle, zijnder huysvrau, tAelst overleden, metsgaders

Dood van den graef. ooc van den burchgrave Willem van Ipere, zijn rechtzweer, hem zelven teenegadere van der weerelt te vertrec-

kene ende een contemplatif leven te leedene in grooter 1167.
odmoedicheit, in vierigher devotie, ende in ombluschelicke liefde ende charitate tot zijnen evennaersten, werckende eenpaerelick by daghe ende by nachte, zijnder zielen zalicheit, alzo langhe als hem die almueghende Heere Godt daer toe respijt verleende. Twelcke niet langhe en gheduerde dan tot XVII van lauwe int jaer ons Heeren
XIc LXVIII, doen hy te Grevelinghe, in zijn nieuwe stede, 1168.
dezer weerelt overleet, naerdien dat hy tlandt van Vlaenderen XL jaer vijf maenden ende eenen dach zeer vromelick, wijselick ende godtvruchtelick gheposeseert ende ghegouverneert hadde, in rechtveerdigher justicie ende goeder policie, ten eeuwighen contentemente van alle zijne subjecten ende onderzaten, ende dien volghende zo wiert met ghemeenen rauwe begraven int tcloostere van St-Gillis te Watene, twelcke hy binnen zijnen levene veel duecht ghedaen hadde, staende up een berch, neffens een riviere, die te Achy, int landt van Buenen, haren oor spronck neemt, passerende van danen voort by Falckerberch, Arcke, St-Omaer ende tcloostere voorscreven, daer zy haer tweesins bedeelt in partie te Berghen, ende in partie te Duinckerke waert, daer zy haer voort metter zee vereenicht. Deze grave Diederijck hadde binnen zijnen levene twee wijfs ghehad, daer of dat die eerste vrau Zuanichilde hiet, die dochtere van den grave Reynout van
Cleremont, wedewe van den goeden rechtveerdighen grave Zyne kinderen.
Caerle, daer hy vrau Laureinse by ghecreech, die den grave Heyndrick van Namen traude, ende daernaer Ivo van Ghendt, ghezeit de Caluwe, die vadere van Diederijck, heere van Beveren ende van Dixmude, die zonder hoir starf, ende haer derde man was Heyndrick van Limbourch, daer zy om tnaermaegscips wille of sceeden moeste; die tweede huysvrau van den grave Diederijck, was vrau Sebylle van Angiers, die dochtere van wijlent die coninck

1168. Fulco van Jerusalem, daer zes zuenen ende twee dochters of quamen, te wetene, eerst,

Boudewijn, die hem zelven ter religie begaf int cloostere van Ste-Winnocx te Berghe, stervende daer noch zeer jonck voor zijnen vadere ten XXIX daghe van hoymaent, anno XIe L, gheduerende zijn proufjaer, zo voorzeit es.

Philips, die toecommende grave van Vlaenderen, daer wy byder tijt breedere of hooren zullen, indient Gode ghelieft.

Mattheus, die man van vrau Marie, sconincx Stevens dochtere van Inghelant, abdesse te Rumeghem, ende gravinne van Buenen ende van Mortaengnen, daer hy ofscheeden moeste, naer dat zy hem vrau Ida ende vrau Machtilt ghedreghen hadde, om haer wietsele wille, ende nam noch daer naer te wijve vrau Leonore, sgraven Rhodolfs dochtere van Vermandois, die hy noyt en bevruchte, zo wy hier voren in partie ghehoort hebben, ende by der tijt noch breedere hooren zullen.

Pieter, die ghecosen bisscop van Camerijcke, maer ghinck naermaels af van zijnder electie, ende traude vrau Leonore van Vermandois, die wedewe van Mattheus, zijnen broedere, makende haer moedere van eender dochter, die Sebylle hiet, ende corts daer naer, zo wiert hy vergheven, ende zijn dochtere voorzeit en leefde niet langher naer hem, ghelijck wy in tijden ende stonden noch ampelder hooren zullen, alst zo te passe commen zal.

Gheeraert, die proost van Ste Donaes te Brugghe.

Nolgerus, die canuenick te Luycke wiert.

Vrau Margriete, die toecommende gravinne van Vlaenderen, daer wy int achtervolghende van dezer jeghenwoordigher cronijcke breedere of spreken zullen.

Ende vrau Gheertruyt, die welcke naer die doot van den grave Lambrecht van Montagu, ende van Thomaes Doyse, beede haer mans, te Meessene religieuse ende naerderhandt abdesse wiert.

Philips van Elsaten,

DIE ZEVENTIENDE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Alzo vullick als die uytvaert van den grave Diederijck te Watene ghedaen was, zoot behoorde, zo wiert Philips, zijn oudste zuene, omtvanghen ende ghehult in al zijn vaders landen ende heerlicheden, die welcke ontwijfelick die alderwijste, clouckste, vroomste, vaylgeantste, excellentste ende godvruchtichste prince was in zijnen tijden van der ganscher weerelt; van al welcke zonderlinghe gracien wel een zekere voorteecken scheen te zijne, dat hy ten derden daghe van zijnder gheboorte met luyder stemme riep : *Evacuate domum,* dat es te zegghene, *ydelt dat huys :* als of hy hadde willen zegghen pijnt al in tijts te vertreckene, ende u zelven metten vlucht yevers te saulverene, die vianden mijns heeren ende van mijne landen zijt, eer ic u lieden by mijnder macht ende moghenteit tulieden eeuweger schade ende scande up tlijf valle. Twelcke hy naerderhandt zo wel ghetoocht heeft waerachtich te zijne, dat hy boven alle andere princen van zijne vianden ghevreest ende omtzien wiert. omme die omsprekelicke groote inghebore prouesse ende vromicheit van wapenen, die in hem was; die welcke bovendien noch buytermaten zeere gheaugmenteert ende vermeerdert wiert metten graefscepe van Vermandois, twelcke hy van vrau Elisabeth, zijnder huysvrau weghe (by der aflijvicheit van den jonghen grave Rhodolf, haren broedere, die Lazarus (1) was) up hem verstarf, slutende 1168.

(1) Melaetsch.

1168. in hem St-Quinten, Peronne, Roye, Han, Mondidier, Ribelmont, Nelle, Crespy ende Amiens, met noch eeneghe andere steden, casteelen ende fortressen van dier contreye. Int beghinsele van zijnen regemente, zo weerde hy met zulck eene wreeteit ende onghenadicheit alle seditien ende meuterien uyten lande, dater van dien tijt voort niemende meer jeghens hem upstaen en dorste: hy ordonneerde ooc zulcke scerpe loyen, rechten, ende wetten jeghens die moordenaers, dootslaghers, roovers, dieven ende andere quaetdoenders, dat hem een yghelijck dies vermyde, ende al dat van dien evele besmet was liep zijn veerden: daer groote paeys vrede ende eendrachticheit binnen den lande of quam. Twelcke alzo ghepasseirt zijnde, zo maecte hy die van Nieupoort vry van alle thollen, ter vervoorderinghe van haerlieden stede, die welcke daer by allincx zo meer begonste up te commene ende te prospererene.

1169. Int jaer ons Heeren XIc LXIX, zo ghinck thuwelick voort, dat over XIX jaer gheconcipieert ende ghesloten hadde gheweest, tusschen den grave Boudewijn van Henegauwe, die vierde van dier name, ghezeit de Couragieuse, ende van vrau Margriete van Elsaten, die zustere van den grave Philips van Vlaenderen, die met haer een rente van L ponden grooten tjaers ten huwelicke gaf, bezet, verzekert ende gheassigneert up die stede van Bapasme, in Artois, ende die voornoemde graven beloofden mencanderen hulpe ende bystandicheit te doene jeghens een yghelick wie hy ware, uytghesteken ende ghereserveert alleeenelick die coninck van Vranckerijcke, ende die bisscop van Luycke. Dies moeste die grave van Henegauwe teenegadere scheeden van die stede van Duway, met belofte van daer nemmermeer teenegher daghe meer naer te talene, in prejudicie van den grave van Vlaenderen, wiens broedere, Mattheus, ten zelven tijde van die gravinne

Houwelyk van Boudewyn van Henegouwen met Margereet van Elsaten.

Verbond.

Marie van Buenen ende Mortaengnen, zijnder huysvrau, 1169.
scheeden moeste, by die ordonnancie van den eerdsbisscop Samsom van Riemen, die welcke haer bedwanck up die pijne van verwatenessse, weder te Rumeghen in haer cloostere te gane, daer zy (afgaende haer profes) uytghecommen was, niet jeghenstaende dat zy by Mattheus van Elsaten, haren man, twee dochters ghehad hadde, te wetene, vrau Ida, die toecommende huysvrau van den grave Gheeraert van Gheldre, die tweede van dier name, ende vrau Machtilt, die naermaels den hertoghe Heyndrick van Lotrijcke ende van Brabant traude, ghelijck wy in tijden ende stonden by der gracie Gods wat breedere noteren ende verhalen zullen. Binnen den zelven jaere, starf die bisscop Milo van Teroaen, ende Desiderius, die archidiaken van Doornijcke, quam in zijn stede. Daer overleet insghelijcx ooc die grave Aernout van Ghynes, latende een zuene achtere die Boudewijn hiet. Ende die coninck Loys van Vranckerijcke nam groote zware orloghe jeghens die coninck Heyndrick van Inghelant, die tweede van dier name, omme hem met foortse ende ghewelde te priverene Oorlog tusschen Vrankryk en Engeland.
van Normandien, Angiers, Pothiers, Toureyne ende Lyons (welcke doen der tijt al met Inghelant ghinck), maer en conste die reyse anders niet up ghewinnen dan een partie van den hertochdomme van Normandien, met die havene ende stede van Chierburch (eerst Cesarburch ghenaemt), daer hy ten lande waert in, al verbuert maecte van roovene ende van barnene, mids der hulpe ende bystandicheit van den vromen Philips van Elsaten. Omtrent dien zelven tijt, schiet die proost Isaac van Vormezeele van dezer weerelt, naer dat hy die digniteit XLVII jaer lanck zeer eerlick bedient hadde, ende Andries, die naer hem quam en bediendeze maer XIII maenden. Tnaervolghende jaer, 1170.
ghelach vrau Margriete van Elsaten, die huysvrau van den grave Boudewijn van Henegauwe, die vierde van dier

1170. name, ghezeit die Couragieuse, van vrau Isabelle, haer eerste kijndt, toecommende conninginne van Vranckerijcke, zo wy noch hooren zullen. Up tzelve pas, wiert die pacys ghemaect tusschen die coninghen van Vranckerijcke ende van Inghelant, daer by dat elc van hemlieden bleef houdende dat hy hadde, ende met eenen zo wierter een huwelick gheaccordeirt ende ghesloten tusschen Heyndrick, sconincx Heyndricx oudste zuene van Inghelant, ende vrau Margreete, die dochtere van den coninck Loys van Vranckerijcke, ghezeit de Goeder-
1171. tiere. Ende tjaer daer naer, ghelach vrau Margreete van Elsaten (daer wy reeds voren of vermaent hebben) te Valenchien van Boudewijn, haren eersten zuene, naermaels keyser van Griecken. Ende corts daer naer, zo ghesciede binder voorzeider stede zulcke een schoffierlicke groote brant, dater vier duyst menagien of te niete ghinghen. Ten zelven tijde, traude Mattheus van Elsaten vrau Leonore van Vermandois, die joncste zustere van vrau Elisabeth, die huysvrau van den grave Philips, zijnen broedere, die tzelve alzo ghepractiqueirt hadde, omme dieswille dat tlandt van Vermandois by dien middele te bet zoude mueghen in der eeuwicheit vereenicht blijven metten graefscepe van Vlaenderen, maer wat hy der toe dede, ten wilde niet lucken, zo by der tijt noch wel breedere blijken zal, indient Gode ghelieft. Up den XV dach van hoymaent, int jaer als voren, dede die coninck Heyndrick van Inghelant, die tweede van dier name, zijnen zuene Heyndrick coninck croonen by den eerdsbisscop Rogier van Joorck, in die absentie van mijnheere Ste-Thomaes, eerdsbisscop van Cantelberghe, die welcke hem nu zes jaer lanck om sconincx toorne te schuwene in Vranckerijcke ende zomtijds in Vlaenderen ghehouden hadde, wiedende daer sgraven capelle te Maele, by Brugghe, ende doende

Gheboorte van keyzer Boudewyn.

die kercke te Dixmude veel duechts ende scoonicheits: 1171.
niet min eert jeghenwoordich jaer ten ende ghinck, zo ghecreech hy zijnen paeys by der zorchvuldigher sollicitude van den paeus Alexandre, die derde van dier name, metsgaders ooc van den coninck Loys van Vranckerijcke, ende van den grave Philips van Vlaenderen, die hem in die maent van decembre met scoonen state weder in Inghelant convoyeerde, daer hy ten XXIX daghe van der zelver maent, ter begheerte van den coninck (die der nochtans niet of weten en wilde), zeer jammerlick versleghen ende vermoort wiert, in die cathedrale kercke te Cantelberghe, voor Ste-Benedictus outaer, ende dat by vier groote meesters van dier contreye, te wetene, Willem Breton, Hughes Morvelier, Willem van Tracy, ende Reynout van Ursy. Ende corts daer naer overleet Andries van Parijs, bisscop van Atrecht, ende Frumalt was zijn successeur. Tjaer daer naer, dede die grave Boudewijn van Henegauwe te Haet een sterck casteel maken ende fonderen, jeghens ende in prejudicie van Rachen van Gavere, Fs Rachen, die welcke eenich recht van proprieteit an die voornoemde stede pretenderen wilde.

Moord van den H. Thomas van Kautelberge.

1172.

Anno XIc LXXIII, int uytgaen van der maent van meye, ghecreech die grave Philips van den keyser Frederijck een previlegie, daer by dat den coopman van Vlaenderen gheoctroyeert, gheaccordeert ende gheconsenteert wiert zijn lakenen ter marcten van Aken ende van Dousburch te mueghen brenghene, mids betalende te Dousburch zulck tholrecht, als hy te Cuelen van ouds ghecostumeert es van ghevene, met expres besprek bovendien van hem zelven van allerande schulden, daer gheen wettichhede of en es, te mueghen purgierene by eede, uytghesteken ende ghereserveert alleenlick die ghuene, die hy te Aken ofte te Dousburch ghemaect 1173.

Privilegien der vlaemsche koop-lieden.

1173. zal hebben gheduerende die vrye marcten aldaer. By dit previlegie wiert insghelijcx ooc een yghelick gheinterdicoert ende verboden yevers eenich coopman uyt Vlaenderen ten campe te beroupene, up scherpelick daer of ghecorrigieert te wordene ter exemple van anderen. Ten zelven tijde, starf die coninck Almerijck van Jerusalem, ende Boudewijn wiert naer zijn vaders doot coninck ghecroont. Daer overleet ooc alsdoen Wouter van Dendermonde. Ende int ende van den zelven jaere, wiert die hertoghe Godefroot van Lotrijcke ende van Brabant, die derde van dier name, insghelijcx ooc metter doot ghemeene, naer dat hy by vrau Margreete, zijne tweede huysvrau, shertoghen Heyndricx dochtere van Limburch, twee zuenen ende een dochter ghehad hadde, te wetene: Heyndrick, die naer hem regneerde; Albrecht, die bisscop van Luycke wiert, ende vrau Aleyt, die huysvrau van wijlent die coninck Steven van Inghelant; ende by vrau Machtilt, zijn derde wijf, sgraven dochtere van Loo, int landt van Luycke, insghelijcx ooc eenen zuene, die Willem hiet, daer die heeren van Perrewijs naermaels of ghedescendeert zijn; ende dien volghende, zo wiert hy te Luevene zeer eerlick ter eerden ghedaen, an die noortzijde van St-Pieters kercke, by vrau Margreete, zijnder huysvrau voorscreven. Tjaer daer naer volghende,

Dood van Almerijk, koning van Jerusalem.

Godfried, hertog van Brabant, sterft.

1174. zo beghonste die jonghe ghecroonde coninck Heyndrick van Inghelant zijn vaders lanck levene allincx zo meer te verdrietene, ghemerct dat hy geerne int regement van den lande gheweest hadde, maer en zach gheenen middele om daer toe te gherakene, dies track hy over Vranckerijcke toten coninck Loys, ghezeit die Goedertiere, zijnen scoonvadere, verzouckende an hem secours, hulpe ende bystandicheit, ende hy wiert er zo wel ghetroost dat hy corts daer naer in

Normandien keerde met veel volcx van wapenen, ondere die conduyte van Philips ende Mattheus van Elsaten, die welcke in haerlieden standaerden diversche vierspughende draken gheschildert hadden, ende in haerlieden bannieren een groote menichte van barnende besemen, in teekene dat zy tlandt teenegadere metten viere verdoen ende wech vaghen wilden. Zo ontwijffelick ghebuert zoude hebben, indien Mattheus van Elsaten voor Hartsleur niet gheschoten en hadde gheweest met eender schicht, zo dat hy der achter een of starf, zonder eenich hoir achter te latene by vrau Leonore van Vermandois, zijne tweede huysvrau; daer die grave Philips van Vlaenderen zo buytermaten drouve omme was, dat hy van grooter rauwe terstont up track ende van danen schiet, nemende zijnen wech naer S.t-Joos in Ponthieu, daer hy zijn broeders doode lichame met meneghen heeten traen ter eerden dede, eensdeels ter cause van die naturelicke liefde, goede joonste ende affectie die hy themwaert draghende was, ende eensdeels ooc omme dieswille dat hem vele an hadde ende grootelicx deerde dat tlandt van Vermandois, by zijn wijfs onvruchbaerheit, ende zijne broeders aflijvicheit, wederomme naer zijn doot stont ghesepareert te wordene van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, daer hijt zo geerne inder eeuwicheit mede gheannexeert ende vereenicht zoude hebben, dat een wondere was; in zulcker wijs dat hy (userende van der uyterste middelen om tzijnder intentie te gherakene), Pieter, zijnen broedere, dede renunceren ende afghaen van der electie van den bisdomme van Camerijcke, slaende hem ruddere ende ghevende hem vrau Leonore van Vermandois, zijn broeders wedewe, teene wijve, daer hy vrau Sebylle by ghecreech, zo wy noch hooren zullen : ende daer wiert bisscop

1174. Den graef trekt ten oorloge in Normandie.

1174. in zijnder stede, by der conste van nigromantie, een ackermans zuene, Jacob ghenaemt, die by der zelven conste van ghelijcken, ooc proost van Arien ende St-Donaes te Brugghe gheworden was, wesende vul simonie ende eergiericheit, daer hem Mer Jacob van Avennes zo omme hatede, dat hy hem ter cause van dien ten vierden daghe van octobre daer naer, te Condeyt up die Schelde dede dootslaen, by zijne ghesellen ende dienaers, daer groote beroerte omme quam tusschen die grave van Vlaenderen ende van Henegauwe van der eender zijde, ende Mer

Verwoesting van Kondé.

Jacob voorzeit van der andere, zo dat Condeyt metten casteelen gheel van die Henewiers berooft ende verbarnt wiert, maer endelinghe alle zaken wel verstaen zijnde, zo wierden zy noch goede vrienden tzamen. Deze zaken aldus ghepasseirt zijnde, zo schalt die grave Philips van Vlaenderen die van Aelst trecht van den beste cateylgie quyte, ghevende hemlieden voort eeneghe nieuwe kueren, rechten, wetten ende previlegien, daer zy hem zelven naer

1175. reghelen moesten. Ten naersten jaere, track die coninck Loys van Vranckerijcke, ghezeit de Goedertiere, in Nor-

Voortzetting van den oorlog in Noormandie.

mandien metten grave Philips van Vlaenderen ende met Heyndrick, Richart, Godefroot ende Jan, die vier zuenen van den ouden coninck Heyndrick van Inghelant, doende den ghemeenen lande aldaer allome groot overlast, ende endelinghe zo sloughen zy ghezaemder handt siedge voor die stede van Rouaen, die welcke zy zonder faulte by assaulte inghenomen zouden hebben, ten hadde ghedaen die paeys, die daer tusschen beede die voornoemde coninghen ende haerlieden gheallieerden onvoorzienelick, jae zo miraculeuselick ghemaect wiert, up den dach van Onzer Liever Vrauwen hemelvaert, in ougst, dat zy ter cause van dien oyt tsijdert van hemlieden gheeelebreert ende gheviert wiert, niet zondere die goedertiere voorzienicheit Gods, die de zijne nemmermeer yevers en vergheet. Ghebenedyt

moet hy wesen. Zeer corts daer naer, cochte die bisscop 1175.
Everaert van Doornijcke, ende die schout Gherembalt van Lisseweghe, by Brugghe, een partie van lande jeghens den abt Laureyns van St-Requiers in Ponthieu, daer zy tcloostere van der Doest of fondeerde van St-Bernaerts ordene, ende Hancetus, een muenick uyten cloostere ten Dunen, wierter die eerste abt of. Ende up den zelven tijt, overleet die eerdsbisscop Heyndrick van Riemen; ende Willem van Blois, bisscop van Sens, quam in zijn stede, by den toedoene van der conninginne Adelie van Vranckerijcke, zijnder zustere.

Int jaer ons Heeren XIc LXXVII, wiert Pieter van 1177.
Elsaten, die broedere van den grave van Vlaenderen, Pieter van Elzaten vergeven.
vergheven, latende by vrau Leonore, zijnder huysvrau, een dochterken achtere, dat Sebylle hiet, ende starf zeer corts naer hem, daer die grave van Vlaenderen buytermaten druckelick ende rauwelick omme was, als die ghuene die voortan gheen middele meer en zach om tlandt van Vermandois met Vlaenderen te unierene ende te vereenighen, twelck hy ter weerelt alderliefst ghezien hadde, dies track hy om hem zelven te bet te Vertrek van den graef naer het
verghetene, onlancx daer naer, met scoonder compagnie heylig land.
ten helighen lande waert, ten secourse van den Lazaruschen coninck Boudewijn van Jerusalem, zijnen neve, die daghelicx van den grooten soudan Saladin, ende van den coninck van Damascus ghemolesteert ende ghetravaylgiert wiert, ende nu in Grieken ghearriveert zijnde, dede daer zo vele by zijnder prouesse ende vromichede van wapenen dat hy tconincrijck van Slavonien ten kersten gheloove brochte, zo dat hem die coninck liet doopen up St-Jooris dach, daer hy die name of behielt, twelcke alzo ghedaen zijnde, zo zeylde die grave van Vlaenderen met zijnen volcke te Jerusalem waert, daer hy zulcke faicten van wapenen bedreef, dat hem die coninck ruart van den

1177. lande maken wilde, maer hy refuseerde, zegghende dat hy daer niet ghecommen en was om te blijvene, maer principalick ende bysondere omme die coninck hulpe ende bystandicheit te doene jeghens zijnen vianden, ende voort ooc omme alle die helighe plaetsen van die contreye te visiterene, verstaen ende te verzouckene. Ende naer dien dat hy te Jerusalem al ghevisiteert ende verzocht hadde, dat die passie ons liefs Heere Jesu Christi anneghinck, zo track hy voort met zijnen gheselscepe in pelegrimagie, ten berghe van Sinay, tS^te-Cathelijne grave waert, daer hy int wederkeeren, omtrent drie mijlen van Cesarien, zeer verradelick van den coninck Nobilion van Abilinen bespronghen wiert, die hy by zijnder rudderlicke vromicheit int faict van wapenen ter stede doot slouch, nemende hem voort zijnen schilt of, metten zwarten cluwenden leeuwe, in een velt van goude, ende zweerende by zijn edelheit, dat hy die wapene (ter eeuwigher memorie ende ghedenckenesse van dien voorzeit es) zoude blijven houdende, voor hem ende zijne naercommers, ghelijck ghesciede, abandonnerende mids dien die zes gheeren van azur in een goudt velt met een schildeken van kelen in die middele, twelcke zijne voorzaten oyt daer te voren ghevoert hadden voor die wapene van Vlaenderen, zo tzelve hier voren breedere ghenoteert ende verclaerst staet. Met die scoonder victorie keerde die grave Philips weder tzijnen lande waert, daer hy ten naersten jaere in die maent van octobre, fraey ende ghezont arriveerde met alle die edele rudders ende heeren, die met hem uytghetrocken waren, verleenende die van Ghendt voor zijne willecomme eeneghe nieuwe loyen, rechten, wetten, kueren ende previlegien, alzo wel angaende allerande criminele punitien ende executien, als nopende die civile boeten, peynen ende verbuerten daertoe staende, die welck boven tlijf, die LX ponden parisis niet excederen en mochten, dan in rapt, moort,

Oorsprong van het vlaemsch wapen.

Wetten van den keure aen Gent.

dootslach, valscheit ende meijneedicheit, daer boven 1178.
tlijf, insghelijcx ooc al tgoet anhinck. Hy consenteerde van ghelijcken ooc die van Vier Ambochten alle moordenaers, dootslaghers, brantstichters, straetschenders, roovers ende valscharts lijvelick te mueghen punierene ter exemple van andere. Gheduerende die zelve jaerschare, starf die grave Ivo van Soissons, heere van Neyelle; ende die castelein Thomaes van Brugghe slouch handt an al dat hys hadde, ende vrau Iole, zijn wedewe, sgraven Boudewijns zustere van Henegauwe, erhuwede met die grave Hughes van St-Pol, daer vrau Isabelle
ende vrau Stasyne of quamen. Tnaervolghende jaer, 1179.
zo wierter een huwelick gheconcipieert ende ghesloten tusschen Philips, die oudste zuene van den coninck Loys van Vranckerijcke, ende vrau Isabelle, sgraven
Boudewijns dochtere van Henegauwe, by vrau Margriete Nadeelighouwelyk aen Vlaenderen.
van Elsaten, die zustere van den grave Philips van Vlaenderen, die welcke ter grooter omsprekelicke vercranckinghe van zijnen voornoemde graefscepe, tgheel landt van Arthois met haer, naer zijn doot, in cas van hoir masle, in huwelicke gaf, beslutende in hem die steden van Atrecht, Bapasme, Arien, Teroaen, St-Omaers, tcasteel te Ruhaut, Hesdin, Lens, Buenen, St-Pol, Lilers, tgraefscip van Guyse, daer Calis inne begrepen es, met alle die reste van West-Vlaenderen totten nieuwe dijcke; met condicie, nochtans dat hy en zijn naercommers, graven ende gravinnen van Vlaenderen, in recompense van dien tlandt van Vermandois zouden blijven houdende inder eeuwicheit, daer hy naer de doot van vrauwe Elisabeth, zijnder huysvrau, anders hadde moeten ofscheeden; ghemerct dat hy gheen hoirie by haer en hadde, ende dat van haren weghe ghecommen was, zo voorzeit es. Uyt dezen contracte van huwelicke zijn naermaels veel diversche groote orloghen ende bloetsturtin-

1179. ghen gheresen ende ghesproten, zo wy noch by der tijt allincx wel hooren zullen. Daer wiert ooc int zelve contract gheconditionneirt ende besproken dat die coninck zijnen voornoemde zuene zoude doen croonen ten eersten dat doenlick ware, ende dienvolghende, zo wiert tzelve ten eersten daghe van novembre daer naer, met veel ceremonien ende solemniteiten te Riemen gheeffectueert, daer die grave Philips van Vlaenderen tzweert voor den coninck drouch, uyt crachte van zekere previlegie, over IIIe ende XVII jaer zijne voorzaten ghegheven, ende verleent by den coninck Caerle van Vranckerijcke, ghezeit de Caluwe, omme diversche causen ende redenen hier voren, ter plaetse daert behoort, int langhe verhaelt ende verclaerst.

Krooning van Filips, koning van Vrankryk.

Binnen dezen middelen tijt, zo hadden die van Ste-Bertin tSte-Omaers, van onzen helighen vadere, die paeus van Roome, die thiende vercreghen van allen den harinck, die van haerlieden suppoosten ende onderzaten ghevanghen zoude worden, twelcke die van Calis, Grevelinghe ende Burburch zo qualick greyde, dat zy tvoorscreven cloostere ter cause van dien, meenden in gloyen ghestelt thebbene, indient Boudewijn van Armelijn, die maerschalck van den grave van Buenen, met Gheeraert van Meessene, niet belet en hadde, in zulcker wijs, dat die voornoemde rebellen elc int bysonderen ghecondemneert wierden in zekere groote boeten ende amenden pecuniaire.

1180. Int beghinsele van den jare XIc LXXX, starf die grave Gheeraert van Gheldre ende van Zutphen, die tweede van dier name, zonder eenich hoir achter te latene by vrau Ide, zijnder huysvrau, die dochtere van wijlent Mattheus van Elsaten, sgraven broedere van Vlaenderen, by vrau Marie, sconincx Stevens dochtere van Inghelant; ende Ottho, zijn broedere, wiert grave naer zijn doot. Niet

langhe daer naer, wiert die coninck Loys van Vrancke- 1180.
rijcke, ghezeit de Goedertiere, metter doot ghemeene, latende een zuene ende drie dochters achtere by vrau Adelie, zijnder huysvrau, die dochtere van den grave Thibault van Blois, te wetene: Philips, ghezeit de Moghende, die naer hem regneirde; vrau Margriete, die huysvrau van Heyndrick, sconincx Heyndricx oudste ghecroonde zuene van Inghelant, die derde van dier name; vrau Marie, die huysvrau van den grave Heyndrick van Champaengnen, daer vrau Marie, twijf van den keyser Boudewijn van Griecken, of quam; ende vrau Agnete, die huysvrau van den keyser Alexis, F^s Emmanuel. Ende eer tvoorscreven jaer ten ende ghinck, zo hielt men te Bapasme, in Arthois, die brulocht van den nieuwen coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit de Moghende, ende van vrau Isabelle van Henegauwe, daer wy tjaer voorleden ghenouch of ghehoort hebben. Ende gheduerende deze feeste, zo quam die grave Philips van Vlaenderen daer die nieumare doen hoe dat die grave Floreins van Hollant, die derde van dier name, in Elsaten al verbuert maecte van roovene, moordene ende brandene, omme die gherefuseerde omtslakinghe van zijne edelen, die sydert den paeys met hem ghemaect int jaer XI^c LXVII oyt te Brugghe in hostagie ghebleven waren, hebbende met hem die grave Diederijck van Cleven, Gheeraert van Geldre ende Adolf van den Berghe. Dies trock die voornoemde grave Philips, ten eersten dat hem mueghelick was, met cloucken moede zijnen vianden te ghemoete voor die stede van Armesteyen, daer hem die bataylgie zo wel verghinck dat hy tvelt behielt, brenghende den grave van Hollant met hem ghevanghen te Vlaenderen waert, maer hy wiert corts daer naer weder omtsleghen, mids renuncerende ten eeuwighen profijte ende behouve van die van Vlaenderen, tlandt van Walcheren, Schau-

Inval van Floris van Holland.

Slag van Armesteyn.

1180. wen, Zuutbeverlant, Noortbeverlant ende Borsele, metten lande van Waes, ende bovendien noch met belofte van trauwe ende bystandichcit in als daer men hem ofte de zijne naermaels van doene mochte hebben, watter ooc ware, ende bysondere zo beloofde hy duyzent dijcmeesters te Vlaenderen waert te zendene, omme die zee wat de bedwinghene, die te veel steden groote schade dede, principalick by der middele van eender schaepsquelle, die haer zo leelick opende ter plaetse daer nu die stede van Damme staet, dat menze in gheender maniere ghestoppen en conste, wat mer toedede, ten groote verdriete van die van Brugghe, die ter cause van dien rondsomme in watere stonden; maer van dat die voornoemde dijcmeesters ghearriveirt waren, zo smeten zy daer eerst ende alvoren eenen rooden hont inne met een partie van den eilande daer omtrent, daer hy zes daghen lanck zeer deerlick up hadde ligghen jalpen ende hulen; twelcke hemlieden zulck een voorspoedich werck causeerde, dat zy daer eer yet lanck eenen vromen, vasten dijck ofte dam ghecreghen, die zy Hontsdam noemden, omme die cause ende redene voorscreven. Als die grave van Vlaenderen zach dat zy hem zo wel ant dijcken verstonden, zo schanck hy een ijghelick van haerlieden al tlandt, dat zy tusschen Hontsdam, Lamminsvliet (nu Sluys ghe-

Beginsel van Damme. naemt) ende Ardenburch ghedijcken consten. Zo dat zy ter cause van dien, te Hontsdam beghonsten huysen, logijste ende herberghen te makene, omme te naerdere haerlieden werck te zijne, omtbiedende daer haerlieden wijfs ende kijnderen, ende quytende hem zelven zo eerlick ende vromelick int ghuene dat zy voren hadden, dat zy die zee twee mijlen voordere besloten dan zy oyt daer te voren gheweest hadde, thaerlieder eeuwigher welvaert, want zy by dien al rijcke lieden bedeghen, bedrivende daer elc zijn vry eyghen landt, zonder contredictie van iemende, ende

een ijghelick track insghelijcx ooc zijnen vrient ende maecht 1180.
derrewaert, omme dieswille dat daer alle etelicke, drinckelicke ende slitelicke ware veel beter coop was dan elders. Aldus beghonste Hontsdam (dat wy nu Damme heeten) daghelicx lancx zo meer up te commene, te prospererene ende ghepeupleert te wordene ooc met eeneghe smalle cooplieden, ende allerande schamele lieden van neeringhe, die welcke daer van ghelijcken ooc lancx zo meer haerlieden vertreck ende blivende woonstede beghonsten te nemene, om tprofijts wille dater te doene was. Twelcke merckende ende considererende die prince van den lande, maecteder zonder langher dilay een stede van wetten of, ghevende hemlieden vryheit van thol al Vlaenderen duere, met noch eeneghe andere goede ordonnantien, statuten ende previlegien, concernerende ende anghaende haerlieder justicie ende policie. Hy verleende hemlieden ooc een wapene, conforme die eerste oorspronck van der plaetse, te wetene, een velt van kelen met eenen hondt van den zelven in een zelvere bare : ende gheduerende tzelve jaer, zo wiert daer noch boven al dies voorzeit es, noch onzer Liever Vrauwe kercke beghonnen te fonderen. Die eerste die daer tregement van der stede hadden, waren Jan, Pieter ende Pauwels Diedolf, behoudende noch haerlieden toename naer tvoornoemde delven, daer by dat zy eerst up commen waren; van dezen gheslachte hebben wy in onzen tijden noch eenen Marck Diedolf ghekent, twelcke alzo vele te zegghene es als die eerstdolf. Omtrent dezen zelven tijt, traude Boudewijn, die toecommende keyser van Griecken, vrau Marie van Champaengnen, daer die coninck Philips van Vranckerijcke oom of was, van vrau Marie, zijnder zustere weghe, die huysvrau van den Houwelyk van Boudewyn.
grave Heyndrick van Chaempaengnen, ende deze brulocht met grooter blijtscepe ende triumphe gheent zijnde, zo

1181. overleet int cloostere te Meessene vrau Beatrice, die daer XVIII jaer lanck abdesse ghewcest hadde, ende vrau Agniete quam in haer stede. Tjaer daer naer, up den XXVen dach van maerte, starf vrau Elisabeth van Vermandois, sgraven huysvrau van Vlaenderen, zonder wettelick hoir, van eender secrete zieckte, daer zy langhe mede ghequelt hadde, ende wiert met grooter rauwe in onzer Liever Vrauwe kercke te Atrecht begraven, ende naer haer doot, zo wilde vrau Leonore, haer zustere (die nu den grave van Beaumont voor haer derde man ghetraut hadde), by rechter successie die naerste wesen van den graefscepe van Vermandois, maer Philips van Elsaten en wildeder niet naer hooren, ende bleef houdende dat hy hadde, zo dat zy ter cause van dien ghescepen waren jeghens mencandereu in die wapenen te gane, indiender gheen appointement ghevolcht en hadde, daer by dat Crespy met meer andere plaetsen, sloten ende casteelen daer omtrent, den grave van Beaumont toegheleit wiert in recompense van den lande van Vermandois, daer die grave van Vlaenderen in gheender maniere of scheeden en wilde om die laetste man te waghene, niet alleene ter cause van zijnder bylevinghe, ofte sconincx Loys ghifte van Vranckerijcke, onlancx dezer weerelt overleden, maer principalick ende bysondere uyt crachte van zekere ghiften ende donatien, tanderen tijden zijne voorzaten ghedaen, alzo wel by den coninck Clotharius, die tweede van dier name, over Vc LI jaer, als by den coninck Caerle, ghezeit de Caluwe, int jaer VIIIc LXIII, van alle die landen, steden, casteelen ende fortressen, ligghende tusschen die Noortzee ende die rivieren van der Schelde ende van der Somme, zo hier voren (hope ic) wel ten vullen verhaelt ende verclaerst staet, niet jeghenstaende dat die naercommende coninghen van Vranckerijcke oyt sichtent haerlieden uyterste beste ghedaen hebben, omme die voor-

Dood der gravin Elisabet.

Twisten over Vermandois.

noemde ghifte nul, negheen ende van onweerde te makene, 1181.
cranckende die zonder recht ofte redene allincx in als daer
zy best gheconnen ende ghemoghen hebben. Met dezen
appointemente contenteerde haer vrau Leonore van Vermandois zo buytermaten qualick, dat zy den coninck Philips van Vranckerijcke tharen hulpe verzochte, presenterende hem die elfscheede van den lande ende graefscepe in questie, inghevalle dat zy zonder wettelick hoir van haren lichame ghecommen zijnde dezer weerelt overlede. Twelcke die coninck hoorende ende verstaende, accordeerde haer begheerte, infringierende ende te nieten doende tvoorscreven appointement, dat die grave van Beaumont, haer man, ghemaect hadde, eensdeels uyt een jonghe lichtvaerdicheit, maer principalick byder persuasie van Rhodolf van Couchy ende van de kijnderen van Robrecht Clement, dieder al wel hopten of te bet thebbene. Ende dienvolghende, zo quam die coninck ten naersten
jaere met veel volcx van orloghe te peerde ende te voet in 1182.
Vermandois, daer hem die grave van Vlaenderen zo clouckelick jeghens track, dat hy hem niet verbeyden en dorste, twelcke hem naerderhandt zo speet, dat hy hem zelven daghelicx lancx zo meer van den grave Philips, zijnen oom ende peter, wiert vervreimdende, doende hem ondertusschen alle die meeste vennen (1) die hy conste ende mochte, by den instekene van zijne raedslieden als voren. Gheduerende deze questien ende gheschillen, zo huwede Philips van Elsaten die gravinne Ida van Buenen ende van Mortaignen, zijn nichte, daer hy oom of was van Mattheus, zijn broeders weghe, an den hertoghe Bertolf van Zaringhen, omme dieswille dat hy by dier middele te sterckere wesen zoude jeghens die groote macht ende moghenteit van den coninck Philips van Vranckerijcke,

(1) Heymelyke vyandschap.

1182. diet zo hardt up hem hadde dat een wondere was : maer dies niet jeghenstaende, zo en conste hy nochtans tzijnder intentie niet gheraken wat hy der toedede. Binnen dezen middelen tijt, verbarnde bycans gheel die stede van Brugghe by tvier van meschieve, ende die coninck Boudewijn van Jerusalem schiet alsdoen van dezer weerelt, zonder hoir, ende Boudewijn, die zuene van vrau Sebylle, zijnder zustere, quam in zijn stede, maer starf met die acht maenden, ende daer naer wiert Guy, die tweede man van vrau Sebylle voorzeit, coninck ghecroont. Dit ghesciede
1184. int jaer ons Heeren XI^c LXXXIIII.

Grooten brand te Brugge.

Ende binnen den zelven jaere, wiert thuwelick ghesloten tusschen den grave Philips van Vlaenderen ende vrau Machtilt, die dochtere van den coninck Alphonse van Portegale, die met XVI schepen gheladen met allerande schat ende costelicheit te Vlaenderen waert quam, daer dat fransch garnisoen dat noch binnen Chierburch in Normandien lach, haer die XIII of nam, up die piraetsche ende zeerooversche ghijse, ende met die reste arriveirde zy ter Sluys, niet zonder groot dangier van al dat zijs hadde, metsgaders ooc van haren edelen persoon. Als haer brudegom deze drouve nieumare verhoorde, zo wiert hy zo buytermaten zeere vergramt ende verstoort, dat hijt zwoer in tijden ende stonden te wrekene, ofte in die wille te stervene, simulerende niet min alsdoen aldat hem meughelick was, ter weerdicheit van der brulocht, dieder up handen was, ende die gheele maent van ougst gheduerde in grooter blijtscepe ende triumphe, van stekene, van tournoyene ende andersins. Maer die feeste gheendt zijnde, zo track hy met machte in zee, nemende by grooter subtilichede ende behendichede die havene metter stede van Chierburch inne, daer hijt al roofde, pijlgierde ende verbarnde datter wel stont, keerende alzo weder van daer hy ghecommen was, met eenen grooten omsprekelicken

De bruyd van den graef op zee aengetast.

Graef Filips overmeestert Cherburg.

buyt, boven al tghuene dat vrau Machtilt van Portegale, 1184.
zijn huysvrauwe, onlancx leden ghenomen hadde gheweest by die voornoemde piraten, zeeroovers ende lijcdeelders (1) van Chierburch, die hy insghelijcx ooc al met hem te Vlaenderen waert brocht, daer zy al in verscheede vanghenessen gheleed wierden, lancx die zeecant, totten ghetalle van IIII^c ende XXXVIII persoonen, daer of dat die principaelste capiteynen waren, eerst Galliaen, die zuene van den eerdsbisscop Inghelram van Rouaen; Willebort, sgraven zuene van Montfort; Gilles, sgraven zuene van Heu; Abel, sheeren broedere van Gournay; Floreins, sgraven zuene van Hevreux; Alfraet, sgraven zuene van Harincourt, ende Albrecht, die zuene van den grave Andraet van Alenchon, met meer andere rudders, heeren ende edele mannen van dier contreye. Die coninck Philips van Vranckerijcke hier of gheadverteirt zijnde, dede by quaden rade den grave Philips van Vlaenderen (voor die aldergheréetste wrake) bannen uyter croone, met confiscatie van al tghuene dat hy van der zelver croone houdende was, verstekende bovendien ooc tzijnder spijte die weerdeghe coninginne Isabelle (daer hy oom of was) van hem, met scherpe interdictie van meer binnen zijnen hove ofte ooghen te commene, zo dat zy moederlicke alleene, uyter stede van Parijs te Senlis waert trecken moeste, daer zy duerghaens by daghe ende by nachte in Onzer Liever Vrauwe kercke, den uppersten coninck van Hemelrijcke, ende Marie, zijne ghebenedyde moeder, zo helichlick ende godvruchtelick diende in allerande duecht, odmoedicheit, penitentie, abstinentie, liefde ende charitate, een goede poose tijts gheduerende, datter hem alle andere kerstene menschen wel met recht an spyghelen mochten. Maer sconincx raedslieden met al dies voorzeit

Koning Filips bant hem uyt de kroon.

(1) Likedeelers, gelykdeelers: eene soort van zeeschuymers. Zommigen nemen het op voor *liedekeelers*.

1184. es noch niet te vreden zijnde, deden bovendien noch zo vele dat die graven van Alenchon ende van Harincourt, in ambassade te Vlaenderen waert ghezonden wierden, bevelende daer die grave Philips, van sconincx weghe, dat hy, zonder eenich dilay, van alle zijne ghevanghenen van Chierburch scheeden zoude, up peyne van zelve corts ghevanghen te Parijs ghebrocht te wordene, ter eeuwigher ruine ende bedervenesse van zijnen rebellighen ende jeghensporighen persoon. Als die grave van Vlaenderen hoorde dat men hem aldus dreechde, zo wiert hy inwendich int herte zo buytermaten zeere verstoort, dat een wondere was; maer dies gheen semblant makende, zeide tot die voornoemde ambassadeurs dat hy niet laten en zoude, of hy en zoude binnen drie ofte vier daghen, duer den coninck al doen dat hy van rechts weghe schuldich ende ghehouden ware. Ende dienvolghende, zo reysde hy met hemlieden van Biervliet te Duynkercke, doende allomme lancx die zeecant in haerlieden presentie ende jeghenwoordicheit, die zeeroovers ende lijcdeelders (daer zy omme ghecommen waren) den hals of hauwen ter plaetse daer elc ghevanghen lach, ende stellende haerlieden doode lichamen lancx tvloemarct up hooghe ratten, met haerlieden hoofden boven hemlieden, up hooghe peersen, ten fine datter hem een ijghelick an spijghelen mochte, ende wachten van dierghelijcke te doene. Doen die fransche ambassadeurs deze justicie anzaghen, alzo wel ghedaen ende ghesciet over Albrecht ende Alfraet, haerlieden zuenen respectivelick, als andere, zo wierden zy touterende ende bevende van grooter ancste ende vreese dat zy hadden van tzelve zop te zupene, ghemerct dat zy hemlieden oyt totter piraterie verwect ende die voet ghegheven hadden, daer toe ghevoucht datter niet by hemlieden ende haerlieden complissen gheattenteirt en was zonder sconincx last,

Terugeysching der weggevoerde gevangenen.

Hanne onthoofding.

ende haerlieden wille, wete ende consent, ghelijck zy 1184.
die overleden zelve dicwils ende menichwarf hadden
hooren ghetughen voor haerlieden doot. Maer Philips
van Elsaten alle zaken wel considererende ende anmerckende, zeide tot hemlieden, dat zy niet vreesen en
dorsten, anghezien dat zy daer van sconincx weghe ghecommen waren, te wiens eere ende weerdicheit dat hy
die voorzeide justicie ghedaen hadde, als wesende zijn
ghetrauwe ruddere ende vassael, ghemerct dat hy langhen tijt, tzijnder grooter scande, cleenicheit ende
confusie, in ghebreke gheweest hadde van die zelve
te doene, hopende daer by jegens die hoocheit van
der croone niet misdaen nochte verbuert thebbene,
in eenegher maniere; ende in ghevalle iemende
ter contrarien van dien iet mainteneren wilde, hy
zoude hemzelven corts ter plaetse vinden, daer hy
tzelve metten lijve verantwoorden zoude, metgaders ooc
tgroot onghelijck dat die weerdeghe coninginne Isabelle,
zijnder nichte, onlancx leden om zijnen wille ghebuert
ende gheschiet was: ende endende met dien zijn propoost,
beschanck die voorscreven ambassadeurs hooghelick ende
rijckelick elc naer zijn weerde, verzouckende an hemlieden dat zy voor den coninck ende zijnen edelen raed
ghetrauwe rapport doen wilden van als dat zy in Vlaenderen ghehoort ende ghezien hadden, twelcke zy hem
alzo beloofden te doene, keerende *quant et quant* met
hoofschen oorlove weder te Parijs waert by den coninck
ende zijnen edelen raed; die welcke verstaen hebbende
tinhoudene van haerlieden ghebesoigneerde, inder vorme
ende maniere als wy hier voren int langhe ghehoort hebben, met zulck een toorne ende gramscepe omtsteken
wiert dat men van dier tijt voort al Vranckerijcke duere
groote ghereetscepe ter orloghe maecte. Maer dies niet Oorlog
jeghenstaende, zo omtboot die coninck vrau Isabelle, zijn met Vrankryk.

1184. huysvrau, weder by hem ten hove, om beters wille, omtfanghende ende omthalende haer daer zo blijdelick ende zo mindelick, dat zy binnen neghen maenden daer naer van Loys, haren eersten zuene, ghelach, die naer zijn vaders doot coninck wiert, zo wy noch hooren zullen. Als sconincx armeye nu gheel ende al ghereet was, zo track hyder regherlecht mede in Vermandois, daer hy die stede van Mondidier inne nam by assaulte, ende zouder ontwijffelick noch meer tzijnder obedientie ende onderdanicheit ghebrocht hebben, ten hadde ghedaen die comste van den grave van Vlaenderen, met die eerdsbisscop Philips van Cuelen, die hertoghe Heyndrick van Lotrijcke ende van Brabant, die grave Hughes van S'-Pol, Jacob van Avennes ende Hughes Doyse, die castelein van Camerijcke, daer die Fransoysen zo inne verschoten, dat zy van grooter vreese weder te Amiens waert keerden, zonder yet anders te bedrivene dan dat zy goet sterck garnisoen stelden in die voorzeider gheconquesteerde stede, de welcke nochtans dies niet jeghenstaende haest ten appointemente commen moeste; zo dat hem die coninck niet langher te Amiens betrauwen en dorste, maer vloot te Compiengnen waert, omtbiedende daer haestelick by hem Rhodolf van Couchy ende die kijnderen van Robrecht Clement, ten fine dat zy hem hielpen vulbringhen tghuene dat zy hem gheraden hadden, daer zy zulcke extreme diligentie ende devoir toe deden, dat zy emmers lancx zo meer volcx van orloghe by een ghecreghen ende bysondere uyt Normandien, by den toedoene van die grave van Heu, van Peertsen, van Hevreux, van Alenchon ende van Harincourt, dieder de principaelste capiteynen of waren, in wederwrake van dies voorzeit es. Als die grave van Vlaenderen sconincx macht ende moghenteit verhoorde, zo omtboot hy insghelijckx ooc secours uyt Vlaenderen, twelcke hem terstont uyt alle die steden

ende casselrien toeghezonden wiert, uytghesteken ende 1184.
ghereserveert alleenelick die stede van Ghendt, die jeghens die coninck niet steken en wilde, zo die mare ghinck, hoe wel dat naerderhandt wel anders bleeck, zo wy metter tijt noch hooren zullen. Twijle dat die coninck Philips van Vranckerijcke, aldus met zijn leghere te Compiengnen lach, zo dede die grave van Vlaenderen te Soisons een groot houte casteel maken, daer hy sconincx gendarmerie gheel mede ontvrijde. Twelcke die Fransoysen ende Normannen wel merckende, maecten secretelick by nachte een brugghe van schepen over die riviere van den Ose, omme die Vlaminghen daer overe up haerlieden onvoorzienste te becrupene, ende teenegadere te nieten te doene, maer zy misten thaerlieden groo- Slag by de rivier de Oise.
ter scande, schade ende cleenicheit, want zy lieten daer XIII duyzent mannen ter stede doot, daer die graven van Heu ende van Peertsen die principaelste of waren, en bovendien zo wierdender die grave Andraet van Alenchon, ende die grave van Harincourt, met noch XVIII rudders ende edele mannen ghevanghen ende te Vlaenderen waert ghevoert, daer zy naerderhandt omthooft wierden, ende zonder faulte die coninck zoude zelve in handen ghecommen hebben, indien hy hem niet ghesaulveert en hadde metter vlucht, keerende niet min tsanderdaechs weder over dander zijde van der riviere, ter zelver plaetste, daer die voornoemde brugghe ghemaect was, als die ghuene die noch hoopte tzijnder intentie ende meeninghe te gherakene. Doen die van Ghendt deze schoone victorie verhoorden, zo was themlieden zeer hertelick leet dat zijder niet mede by gheweest en hadden, ende zonden, in recompense van haerlieden voorgaende faulte, vijf duyzent vrome mannen in aller diligentie ten vlaemschen leghere waert, daer zy binder eerster nacht, haerlieden tenten ende pauwelgioenen sloughen alder-

1184. naerst sconincx tenten ende pauwelgioenen, voerende in haerlieden standaert ende bannieren den zwarten clemmenden leeu in een velt van goude, twelcke die nieuwe wapene van Vlaenderen was, zo voorzeit es. Die coninck smorgens vrouch hier of ghewaerschuut zijnde, ende niet connende vernemen hoe hem zijn vianden zo naer gheraect waren, wierter zo inne beroert, perplex ende te wets dat hy van grooter ancste ende vervaerthede zeide: Voorwaer, indient hier gheen Vlaminghen en reynt, zo ben ic emmers teenegadere verraden: Nemende met dien zo haestelick de vlucht van danen, dat hy binnen zes ueren te Parijs gherochte, zeer leelick ende vuylick abandonnerende al dat hy der ghebrocht hadde: twelcke die voornoemde van Ghendt zo wel te passe quam dat een wondere was.

Vlugt der Franschen.

Doen die grave van Vlaenderen dit gheware wiert, zo wiert hy buytermaten zeere verblijt, ende achtervolchde zo scherpelick zijn victorie, datter die croone van Vranckerijcke zulcke onverwinnelicke schade of quam, dat dierghelicke binnen mans ghedinckene noyt ghezien en was. Maer endelinghe zo wierter een bestant ghemaect van Kersmisse tot beloken Paesschen, gheduerende twelcke dat die coninck Philips weder te velde slouch buyten Amiens, daer hem Philips van Elsaten metter ganscher macht van Vlaenderen zeer clouckelick ende onverzaechdelick jeghens track, zo dat men van uere te uere anders niet en verwachtede dan een zwaerbloedighe bataylgie, daer ontwijffelick alle die welvaert van beede die landen gheel ende al in die wagheschale ghehanghen zoude hebben, indient die almueghende Heere niet belet en gheremedieert en hadde by eender onvoorzieneghe paeys, daer by dat tgraefscip van Vermandois die grave Philips van Vlaenderen toeghelaten wiert, alzo langhe als hy leefde, behoudens ende met condicie dat naer zijn doot commen ende succederen

Vrede.

zoude up die rechte hoirie van wijlent vrau Elisabeth van Vermandois, zijn eerste huysvrau. Daer wiert insghelijcx ooc gheaccordeirt, gheresolveirt ende ghesloten, dat vrau Machtilt van Portegale, zijn huysvrau, jeghenwoordich (inghevalle zy hem overleefde) voor haer duwarie ende bylevinghe hebben ende behouden zoude die steden van Rijssele, Duway, Cisoing, Orchiers, Lamminsvliet (nu Sluys ghenaemt), Cassele, Veurne, Belle, Burburch, Berghe, Watene, met tbosch ende casteel te Niepen. Dit ghesciede int jaer ons Heeren XIc LXXXVI. 1184. 1186.

Binnen den zelven jaere, zo hielt men te Troyen, in Champaengnen, de brulocht van Boudewijn, die toecommende keyser van Griecken, ende van vrau Marie, die dochtere van den grave Heyndrick van Champaengnen, by vrau Marie, zijnder huysvrau, sconincx Philips zustere van Vranckerijcke, ghezeit de Moghende. Daer wiert ooc alsdoen te Cassele by den toedoene van den grave Boudewijn van Henegauwe, die vierde van dier name, ghezeit de Couragieuse, die paeys ghemaect tusschen die grave Philips van Vlaenderen ende Everaert van Mortaingnen by Doornijcke, die den grave Philips manscip doen moeste, al wast hem leet. Int beghinsele van den naervolghende jaere, brochte die coninck Philips van Vranckerijcke die stede van Doornijcke eerst onder zijn subjectie ende onderdanicheit. Omtrent dezen zelven tijt, overleet die abt Simoen van St-Bertin tSte-Omaers, ende Jan van Ipere quam in zijn stede, die tcloostere XL jaer lanck zeer eerlick ende goddelick regierde. Ende up tzelve pas wiert tSte-Michiels te Ghendt een stuck van dat helich cruce ons Heeren ghebrocht uyt die helighe landen. Bruyloft van Boudewyn. 1187.

1187. *Die derde cruysvaert ghedaen by den grave Philips van Vlaenderen ende andere kerstene princen ende edele heeren, up die Gijptenaers, Sarasijnen ende andere Heydenen, die welcke die helighe stede van Jerusalem, met meer andere plaetsen van dier contreye, inghenomen hadden; zo wy hier naer hooren zullen.*

Urbanus III, paus.

Gheduerende de voorzeide jaerschare, zo quam die drouve nieumare al tkerstenhede duere, hoe dat die groote soudaen Saladijn van Gijpten, ten tweeden daghe van octobre laestleden, die helighe stede van Jerusalem inghenomen ende den coninck Guy ghevanghen hadde, slaende daer voort handen an dat helich cruce ons Heeren, ende ander reliquien van omsprekelicke weerde, zonder yevers eenighe wreetheit ofte ommenschelickheit te sparene, voor anderstont dat hy bovendien ooc die steden van Laodiceen, Akers, Baruyt, Bible, Tiberias ende Ascalon, met meer andere sloten ende casteelen daer omtrent, onder zijn heydensche hoocheit ende subjectie ghebrocht hadde, twelcke al gheschiede in die tijde van onzen helighen vader den paeus Urbaen, die derde van dier name, alst nut juste LXXXVIII jaer gheleden was dat die kerstene coninghen die stede van Jerusalem eerst begonsten te regierene, onder den paeus Urbaen, die tweede van dier name. Ter cause van deze quade tijdinghe, wiert alomme een cruysvaert ghepublieert uyter name van onzen voorzeiden helighen vadere den paeus, die derde van dier name, die corts daer naer van puerder rauwe, dezer werelt overleet. Maer dies niet jeghenstaende, zo wiert tvoornoemde voyagie by zijnen successeur zo gherecommandeert, dater tjaer daer naer XXVII gheweldighe schepen

van orloghe over zeylden in Syrien, daer die princi- 1188.
paelste ende upperste capiteynen of waren, eerst Jacob Voornaemste hoofden.
van Avennes; die grave Robrecht van Dreux; die bisscop
Philips van Beauvais; die grave Gheeraert van Loo, int
landt van Luycke; die grave Thybault van Blois, ende die
grave Rhodolf van Cleremont; met meer andere rudders
ende edele heeren uyt Lotrijcke, Brabant, Vlaenderen,
Cleven, Ghelderlant, Hollant, Zeelant, Vrieslant ende
Denemercken, die tzamen zulck groot faict van wapenen
bedreven, dat zy emmers die stede van Tyrus themlieden
waert, ende den coninck van Jerusalem, uyter vanghe-
nesse ghecreghen, slaende metten zelven tsiedge voor die
stede van Akers, daer zy hem zelven zo wel bedolven Beleg van Akre.
ende bescransten dat men hemlieden niet inderen en
mochte, verwachtende daer daghelicx meer volcx uyt
Vranckerijcke, uyt Inghelant, uyt Vlaenderen ende uyt
andere landen, omme ghezaemder handt, die stede van
alle zyden te bestormene, achtervolghende die groote ghe-
reetscepe die men over al maecte tharen vertreckene; maer
lacen! zy en wisten van der questie niet, dieder sichtent
upgheresen ende ghesproten was tusschen die coninghen
Philips van Vranckerijcke ende Heyndrick van Inghelant, Geschillen tusschen Engeland en Vrankryk.
ter liquidatie van de welcke dat Richart, sconincx zuene
van Inghelant, den coninck van Vranckerijcke, ten campe
beriep; maer Philips van Elsaten comparerende in zijn
stede, en vonter den beroupere niet, die welcke binnen
dier middelen tijt in die frontieren van Vranckerijcke
ghetrocken was, doende daer alt quaetste dats hy conste
ghepeinsen ofte versieren metten volcke, dat den coninck
Heyndrick, zijnen vadere, toter cruysvaert ghereet hadde:
zo dat hem die coninck van Vranckerijcke nootzakelick
jeghens hem te weere stellen moeste, niet zonder groote
bloetsturtinghe van beedere zyden, ende ter meerdere
verachteringhe van dat helich kersten gheloove, zo voor-

1188. zeit es. Gheduerende deze schadelicke questien ende ghe-
schillen, zo maecte die grave van Vlaenderen dat tcloostere
van St-Andries, buyten Brugghe, eenen specialen ende
particulieren abt ghecreech, ghenaemt Hughes, twelcke
tot dier tijt toe oyt ghestaeu ende mede ghesorteirt hadde
onder die abdie te Aflighem, tusschen Bruessele ende
1189. Aelst. Ende tnaervolghende jaer, arriveerde die keyser
Frederijck met veel rijnsche vorsten ende edele heeren,
duer Hongherien ende duer Griecken in Armenien, daer
hem zijn peert zo verre ontdrouch in een riviere, ghe-
Dood van koning Frederik in Armenien. heeten Salef, dat hy der zeer deerlick inne versmoorde.
Ende naer dat hy uytghevischt was, zo track zijn zuene
Heyndrick met die duytsche leghere voort in Antiochien,
begravende daer zijn vaders doode lichame, in die hooch
kercke van der stede van Tyrus, ende die uytvaert ghe-
daen zijnde, quam ten eersten dat hem mueghelick was
int siedge voor Akers, daer hun die andere kerstene
princen ende heeren zo in verblijden ende verhuechden,
dat zy van dier tijt voort daghelicx eeneghe schadelicke
coursen ende sproncreysen deden up haerlieder vianden:
zo dat zy wat deynsen moesten, houdende niet min altijts
die passagie ghesloten alzo varre alst doenlick was, twelcke
die kerstenen endelinghe een groote aermoede ende be-
nauthede causeerde, ende naervolghelick die quade camer-
Algemeene ziekte onder de Christenen. ganck, die welcke hemlieden veel schadelicker was dan
eeneghe bataylgie zoude hebben mueghen wesen. In
zulcker wijs dat zy in partie haerlieder couragie ende
moedt zouden verloren hebben, ten hadde ghedaen die
comste van den grave Heyndrick van Champaegnen, die
tpassagie opende metten zweerde, doende daer zulcke een
afgrijselicke groote moort onder die Gijptenaers ende
andere heydenen, dat zijt van dier tijt voort niet meer
sluten en dorsten, ten grooten secourse ende voordeele
van der kerstene armeye. Twijle dat men aldus voor

Akers lach, zo starf ten zesden daghe van hoymaent, int 1188.
jaer voorscreven, die coninck Heyndrick van Inghelant, Koning Henrik van Engeland sterft.
die tweede van dier name, ende dat van rechter rauwe,
dat hy zijnen toorne up den coninck Philips van Vranckerijcke niet ghewreken en conste, naer dat hy by vrau Leonore, zijnder huysvrau, vier zuenen ende twee dochters ghehadt hadde, te wetene : Heyndrick, die derde ghecroonde coninck van dier name, die voor zijnen vadere dezer weerelt overleet; Richart, die naer zijn vaders doot coninck wiert; Godefroot; Jan, ghezeit zonder Landt; vrau Leonore, ende vrau Johanne.

Zeer corts daer naer, maecten die bisscop, proost, deken ende capitele van Camerijcke, Philips van Elsaten, als grave van den lande van Aelst, haerlieden erfachtighen protecteur ende scermheere, ghevende hem ende zijne successeurs, graven van Aelst, in recompense van dien trecht van der Gavenne van Camerijcke, beslutende in haer een groote quantiteyt van coorne, ende van havere tsjaers theffene ende tomfaenc van zekere persoonen, breedere verclaerst ende ghespecificeert in die brieven van den verbande daer of zijnde, in daten van den jaere
XI° LXXXIX, als voren. 1189.

Binnen den zelven jaere, verleende die grave van Vlaen- Privilegien aen Audenaerde.
deren die van Oudenaerde al die zelve loyen, rechten, wetten, statuten ende previlegien, die welcke hy XI jaer daer te voren die van Ghendt ghegheven ende gheconsenteert hadde, alzo wel angaende allerande criminele punitien ende executien, als nopende de civile boeten, peynen ende verbuerten daer toe staende, zo wy voren
ghehoort hebben. Tnaervolghende jaer, omtboden die 1190.
kerstenen die noch voor Akers laghen, dat men hemlieden haestelick ten secourse commen zoude, of zy waren al verloren lieden; ghemerct dat zy voor zekere verstaen hadden datter corts X heydensche soudanen,

1190. XX coninghen ende vier hondert amiralen, met drie hondert duyzent mannen van orloghe stonden te commene, ter assistentie van den grooten soudaen Saladijn van Gijpten, die welcke emmers in aldermaniere tsiedge lichten wilde van voor die stede van Akers. Als die

Den graef gaet de Christenen in het H. land ondersteunen.

coninck Philips van Vranckerijcke, die coninck Richart van Inghelant, ende die grave Philips van Vlaenderen, met meer andere princen, landsheeren, rudders ende edele mannen, gheestelick ende weerlick, deze drouve tijdinghe verhoorden, zo namen zy tzamen zeer gheerne ende ghewillich 'tcruce an, makende hem zelven ghereet elc int zijne, omme ten eersten dat doenelick ware te gadere over te zeylene. Ende binnen dier middelen tijt, te wetene, int ende van der jaerschare voorscreven, zo stelde die grave van Vlaenderen tregement van der stede van Ghendt, in die handen van derthien scepenen', haer leven lanck gheduerende, met expresser previlegie zo wanneer der iemende van hemlieden dezer weerelt overlede, dat die resterende twaelfve zouden vermueghen eenen anderen te kiesene in zijn stede. Twelcke alzo ghedaen zijnde, zo schiet die bisscop Everaert van Doornijcke, van dezer weerelt, ende Steven wiert bisscop naer hem, die welcke noch gheerne met die voornoemde princen ende heeren overe ghetrocken zoude hebben, maer zy moesten wech (mids tstaen van den winde) eer hy ghereet

1191. was. Ende int beghinsele van den naersten jaere, zo arriveerden zy tzamen in Syrien, niet zonder meneghen

Slag van Akre.

zwaren anstoot eer zy voor Akers gherochten, daer men hemlieden noch moede ende mat zijnde, van stonden an die bataylgie leverde, maer dies niet jeghenstaende, zo wederstonden zy metten anderen haerlieder vianden zo clouckelick ende zo vaylgeantelick dat zy die victorie ghecreghen ende tvelt behielden: want van dat die van Albilinen ende van andere omligghende landen den grave

van Vlaenderen verwapent zaghen metten zwarten 1191.
leeu in een gout velt, ende *quant et quant* hoorden Elsaten roupen, zo ghecreghen zy ter ghedenckenesse van zijnen vadere ende hem, zulck een gruwelick verschricken int herte, dat zy van grooter verdweelmteit ende vervaertheit verre uyt haerlieden ordonnantie deynsden, twelcke zulck een perplexiteit ende confusie causeerde alle die heydensche leghere duere, dat zy niet wetende water scheelen mochte, hem zelven lieten doodslaen by grooter hoopen, ghelijck honden, zonder eeneghe resistentie ofte weere te biedene, toten ghetalle van hondert XLIIII duyzent persoonen, daer drie soudaenen ende neghen coninghen mede ondere waren : ende ten hadde ghewcest dat hemlieden die nacht overvallen hadde, zy zouden ontwijffelick teenegadere haerlieden vianden meestere gheworden hebben. Niet min zy vervolchden tsanderdachs vrouch zeer scherpelick ende vromelick haerlieden victorie, vallende die heydenen zelf zo rudderlick ende zo viandelick van allen zijden up tlijf dat een wondere was, maer zy vandenze veel bet ghemoet dan zy sdachs te voren gheweest hadden, zo dater in teerste veel bloets ghesturt wiert van beeden zyden, zonder dat men eenichsins ghemercken conste wiet schoonst hadde, toter tijt dat die vrome, edele, duerluchtighe prince Philips van Elsaten, hem zelven ghelijck een briesschenden leeu in die middele van zijne vianden stack, vellende ende vernielende boven naturen cracht al dat voor hem quam, in zulcker wijs dat die coninck van Albilinen tzelve gheware wordende met een vulle carriere themwaert reedt, wel hopende up hem by ghelijcke middele zijn wapenen weder te conquesterene, als zijn vadere die overe XIIII jaer verloren hadde; maer hy miste van gherake, omtfanghende zelve zulck een gruwelick gherack, dat hy van zijnen peerde neder ter eerden doot viel. Ende als die van Albilinen haerlieden coninck aldus

Dapperheyd van den graef van Vlaenderen.

1191. versleghen zaghen, zo liepen zy metten anderen haerlieden veerden, maer die kerstenen sloughen zo wackerlick in die steert, dater bet dan hondert duyzent van hemlieden ter stede doot bleven, met eenen soudaen ende vijf coninghen.

Deze zaken aldus al ghepasseirt zijnde, zo ghinghen die kerstene princen ende edele heeren afgrijselicke zeere die stede van Akers bestormen, daer hem die van binnen zo ruyterlick weerden, dat zy emmers die plaetse behielden, niet min, wel merckende ende considererende dat zijt int ende by ghebreke van secourse veel te quaet hebben moesten, verzochten ten XX daghe van meye, int jaer als voren, bestant van XIIII daghen, twelcke hemlieden om beters wille gheconsenteirt wiert. Ende binnen dezen middelen tijt, beghonste die quade camerganck daer anderwarf zo zeere onder die kerstene te regnerene, dater an de cant van LX princen, capiteynen, rudders ende andere edele heeren, gheestelick ende weerlick, of te nieten ghonghen, daer die grave Philips van Vlaenderen (lacen!) die alderprincipaelste of was, die welcke ten eersten daghe van wedemaent daernaer van dezer weerelt schiet, zonder hoir achter te latene by eeneghe van beede zijne huysvrauwen, daer of dat die eerste was vrau Elisabeth, sgraven Rhodolfs dochtere van Vermandois, ende die tweede vrau Machtilt, die dochtere van den coninck Alphonse van Portegale. Ende dien volghende, zo wiert hy tsanderdaechs (naer dat hy tlandt van Vlaenderen XXII jaer vier maenden ende XV daghen lanck zeer wijselick, eerlick ende vromelick gheregiert hadde) up Ste-Niclaeys kerckhof, buyten Akers, begraven, metten grave Floreins van Hollant, die derde van dier name, daer Diederijck, Willem, Floreins, Robrecht, ende vier dochters of quamen, ende met Mer Hellin van Varinguy, Mer Robrecht van Bethune, ende Mer Willem van Ste-Omaers, met meer andere vrome capiteynen ende edele lieden van wapenen uyten lande

Dood van de graven van Vlaenderen en Holland.

ende graefscepe van Vlaenderen. Ende sdaechs daer naer, 1191.
metten expirerene van den voorscreven bestande, zo gaven Overgaef van Akre.
hem die van Akers up (behoudens lijf ende goet) in die handen van den coninck Philips van Vranckerijcke. Als die Gijptenaers ende Sarasijnen, die noch in eeneghe steden ende casteelen daer omtrent ghebleven waren, deze druckighe nieumare verhoorden, zo velden zy allomme poorten ende muren, ende liepen haerlieden veerden. Ende die kerstenen nament al themlieden waert, daer die heydenen uyt ghescheeden waren, keerende corts daer naer weder tharen lande waert, elc int zijne, met grooter triumphe, eere ende glorie, ende vrau Machtilt van Portegale, die Het lyk van Filips wordt uyt Syrien gebragt.
wedewe van den grave Philips van Vlaenderen, dede haer mans doode lichame uyt Syrien halen, ende te Clerevaulx, in Hooch Bourgoengne, in een nieuwe sepulture legghen met vrau Elisabeth van Vermandois, zijn eerste huysvrau, neffens hem, die welcke tot dier tijt toe in Onzer Liever Vrauwen kercke te Atrecht gheleghen hadde.

Van Margriete van Elsaten,

DIE ACHTIENDE TUSSCHEN DIE GRAVEN VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Metsgaders dat die voorscreven grave Philips, zonder wettelick hoir van zijne lichame ghecommen zijnde, dezer weerelt overleet (zo voorzeit es) zo verstorven alle zijne landen ende heerlicheden, by rechter successie, up vrau Margriete van Elsaten, zijnder zustere, die huysvrau van den grave Boudewijn van Henegauwe, die vierde van dier

1191. name, ghezeit die Couragieuse, die welcke van sgraven Boudewijn, die eerste van dier name, ghezeit d'Onnooselr, zijnder ouder grootheere weghe, insghelijcx ooc trechte ende tnaerste hoir van den lande ende graefscepe van Vlaenderen was, hoewel dat ment zijne voorzaten ende hem tonghelijcke, ende met quader cause nu ande cant van hondert ende neghenthien jaer lanck omthouden hadde, ten coste van meneghen vlaemschen ende henewierschen hals, ghelijck men uyt tvoorgaende wel claerlick heeft mueghen mercken ende noteren. Twelcke nochtans al niet jeghenstaende, zo dede die eerdsbisscop Willem van Riemen, in die absentie van den coninck Philips van Vranckerijcke (daer hy van vrau Adelie van Blois, zijnder zustere weghe die oom of was), noch ter tijt al zijn uyterste diligentie ende neersticheit, omme den voorzeiden grave Boudewijn, met vrau Margriete zijn gheselnede, teenegadere daer of te priverene ende te frustrerene, ten behouve ende profijte van den Dolphin Loys, ghezeit van Montpensier, uyt crachte van den contracte van huwelicke (zo hy zeide ende mainteneerde), tanderen tijden ghemaect tusschen den voornoemde coninck, ende vrau Isabelle van Henegauwe, haerlieder beede dochtere, in der forme ende maniere alst zelve hier voren breedere vermaent ende verhaelt staet, zendende ten dien fine gheduerende tjaer XI^c^ XCI, in die maent van septembre, een groot eyrcracht van volcke te Vlaenderen waert, onder die conduyte van Pieter van Mauly ende van Mer Robrecht van Waringuy, naermaels senechael van Vlaenderen, die broedere van Mer Hellen, die voor Akers, in Syrien ghebleven was, als die ghuene die hem zelven dickwils ende menichwarf daer te voren beromt ende verweten hadden dat zy den grave met zijnder gravinne als voren by foortsen ende met crachte wel daer uyt houden zouden, maer (Godt zy gheloofT) zy misten van haren

Geschil over de opvolging in het graefscaep.

voorstelle, by den toedoene van die van Brugghe, Ipere, 1191.
Cortrijcke, Oudenaerde ende Gheerstberghe, metsgaders ooc van die van den lande van Aelst ende van Waes, die welcke elc bysondere int particuliere, den grave Boudewijn met vrau Margriete, zijnder huysvrau, zo eerlick ende weerdelick omtfinghen als recht ende redene was, met belofte van trauwe ende bystandigheit bovendien, naer haerlieden vermueghen, jeghens alle die ghuene die hemlieden zouden willen deeren ofte hinderen in eenegher maniere. Maer die van Ghendt deden gheel ter contrarien, by der persuasie van vrau Machtilt van Portegale, duwagiere van Vlaenderen, die daer tkeyserlicke casteel up die riviere van der Leye, ghenaemt Nieuburch, tharenwaert hielt, ter cause van haer gherefuseerder duwarie ende bylevinghe: want niet jeghenstaende dat die voornoemde grave Boudewijn ghenouch van den advijse was haer die (om beters wille) te laten volghene, zo en wilde die gravinne Margriete, zijn gheselnede, tzelve in gheender manieren consenteren nochte ghedooghen, daer medalle groote trouble, beroerte ende foulle binnen den lande omme quam, gheduerende die welcke dat die coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit de Moghende, weder uyt Syrien te Parijs arriveerde, houdende daer alle die naervolghende kerstdaghen open hof, met grooter blijtscepe ende triumphe, ten upziene van der scoonder victorie die hy die voorleden zomer te Akers ghehad hadde. Ende ter dezer feeste vant hem insghelijcx ooc die grave Boudewijn van Vlaenderen, omme aldaer die coninck met eenen manscip te doen van al zulcx als hy van zijnder huysvrau weghe van der croone houdende was, maer die coninck toochde hem zulck semblant, dat hy in alderdiligentie, zonder adieu ofte langher delay, weder tzijnen landewaert keerde. Twelcke ontwijffelick wel een groot gheluck voor hem was, want anders en zoude hy nemmermeer van danen gherocht heb-

Boudewyn trekt naer Parys om manschap te doen.

1191. ben voor anderstout dat die coninck teenegadere zijnen wille ende begheerte ghehad hadde van den lande ende graefscepe voorscreven, met dater meer of dependeirde ende annecleefde. Die van Arien, St-Omaers ende Atrecht, deze princelicke vlucht gheware wordende, hadden hem gheerne elc bysondere inne ghelaten, maer zy refuseirdet van vreeze van den coninck meer te verbelghene, die welcke hem toter stede van Ste-Omaer, zo scherpelick achtervolchde, dat een wondere was, keerende niet min stappans weder van daer hy ghecommen was, met eenen zeer verstoorden zinne, omme dieswille dat die van der stede voorzeit hem gheweighert hadden die poorten te openen, zonder tconsent van den grave Boudewijn, als ghetraut hebbende die gravinne Margriete, haerlieden natuerlicke vrau ende princesse, daer hemlieden groote orloghe stont of te commene, indient tzelve by eender dachvaert ghehouden te Atrecht niet gheremedieert, ghemiddelt ende belet gheweest en hadde, aldaer by ghemeenen accoorde ende over eendraghene van den eerdsbisscop Willem van Riemen, den bisscop Pieter van Atrecht, den abt Simoen van Alventin ende den abt Daneel van Cambron, gheconcipeert, gheresolveert ende ghesloten wiert,

Voorwaerden van verdrag. Eerst, dat die voornoemde grave Boudewijn in der qualiteit als voren, vooortan themwaert hebben ende behouden zoude die stede van Ghendt, Brugghe, Ipere, Cortrijcke, Oudenaerde ende Gheersberghe, met die landen van Aelst ende van Waes, ende voort ooc al tghuene dat wy nu oost ende tnoortvrye heeten.

Maer die steden van Atrecht, Bapasme, Arien, St-Omaers, tcasteel te Richout, Hesdin, Sens, Buenen, St-Pol, Lylers, tgraefscip van Guyse (daer Calis inne begrepen es) met alle die reste van Westvlaenderen totten nieuwen dijcke, zouden commen ten behouve ende ten profijte van den dolphijn Loys van Vranckerijcke, ghezeit van Montpen-

sier, by virtute van zekere huwelicke voorwaerde, daer 1191
wy int beghinsele van dezen jeghenwoordighen capitele breeder of gheroert ende vermaent hebben.

Ende vrau Machtilt van Portegale zoude voor haer duwarie ende bylevinghe, haer leven lanck, blijven bezittende die steden van Rijssele, Duway, Cisoing, Lamminsvliet (nu Sluys ghenaemt), Cassele, Veurne, Belle, Burburch, Berghen ende Watene, metten bossche ende casteele te Niepen, achtervolghende die laetste bezeghelthede daer of zijnde, in daten van den jaere ons Heeren XI[c] LXXXVI. Aldus wiert tlandt van Vlaenderen in drien ghedeelt, ende die grave Boudewijn dede die coninck manscip van zulcx als hem (in der qualiteit als voren) by dezen appointemente toequam ende niet verdere. Employerende voort hem zelven gheel ende al in stremmen ende ter nederlegghen van alle die schadelicke inlandsche questien, seditien ende meuterien, die daer onlancx leden, upghestaen ende gheresen waren, ter cause ende occasie voorscreven. Maer wat hy der toedede, hy en conste die van Ghendt niet ghepaeyen, nochte te vrede stellen, die welcke om tvoornoemde vercrancken ende vercorten van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, zo vergramt ende verstoort waren, dat zy tregement van die zelve themlieden waert trecken wilden, renoncierende alle princelicke obedientie ende onderdanicheit, of ten ware dat men haerlieden loyen, rechten, wetten, kueren en previlegien confirmeirde, die Philips van Elsaten over XIII jaer, hemlieden ghegheven ende verleent hadde, met expressen octroye van noch eeneghe nieuwe bovendien, wesende zeer wonderlick ende vreimt om hooren, als:

Verdeeling van Vlaenderen.

Dat zy onghehouden zouden wesen haerlieden natuerlicken heere ende prince te dienene anders dan in zijne orloghen an dees zyde der Schelde, met vuldermacht ende authoriteit van niet alleene haerlieden stede, maer boven-

Nieuwe privilegien aen Gent.

1191. dien ooc haerlieden huyzen ende woonsteden te mueghen fortifierene ende sterckene, zoot hemlieden elc bijsondere ende int particuliere goetdunckene ende ghelieven zoude, zonder dat zy om eeneghe zaken ter weerelt voordere van den prince betreckelick zouden wesen, dan ten hove van Nieuburch, binnen der zelver stede.

Ten anderen, dat die bisscop Steven van Doornijcke ende zijn naercommelinghen scherpelick gheinterdiceert ende verboden zoude werden, meer dan te drie jaeren eens, generale convocatie ende vergaderinghe thoudene, daer hy zelven mede present ende jeghenwoordich wesen moeste, up die verbuerte van zijnen staet ende officie, zonder eenech poortere van Ghendt te mueghen vanghen buyten zijnder stede, nochte ooc voordere betrecken, dan toter kercke van Ste-Jan aldaer.

Ende voort, dat die wet van Ghendt gheconsenteert ende gheoorloft zoude wesen alle kerckelicke persoonen (van wat condicie, state ofte qualiteit dat zy waren) of te stellene ende te verlatene van haerlieden officie, staet ofte prelature, ende naervolghelick eenen anderen daer mede te voorziene, alzo dickwils ende menichwarf, als zy tzelve by goeder informatie bevinden zouden den ghemeente oirboir ende profijtelick te zijne, met meer andere dierghelijcke zaken, die welcke die prince met zijnder princesse hemlieden zo subitelick (om beters wille) agreeerde ende accordeerde, dat zyder hem zelven in toecommende tyden gheensins mede behelpen en consten, by ghebreke van oirconden, zeghele, handteecken ende date.

Twijle dat men te Ghendt hier mede besich was, zo solliciteerde die hertoghe Heyndrick van Lotrijcke ende van Brabant, continuelick an den keyser Heyndrick, die vijfde van dier namo, omme tlandt van Aelst wederomme van nieus met Lotrijcke gheannexeert thebbene, in der forme ende maniere, zoot hier voortijds gheweest hadde.

Van ghelijcken dede ooc die grave Diederijck van Hol- 1191.
lant, die zevenste van dier name, om die vijf eilanden van Zeelant wederom themwaert te ghecrijghene, al in prejudicie van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, wiens ghecostumeerde groote macht ende moghentheit, nu zo ghefaylgiert, vermindert ende vercranct was, dater varincx niemende omme gaf. Maer dies nochtans niet jeghenstaende, zo en wilde die keyser niet ghedooghen dat die bezitters van dien, van zijnen weghe eenich ongheliick zoude ghebueren ofte gheschieden, ter cause van der vercortinghe ende vercranckinghe voorscreven, in zulcker wijs dat beede die voornoemde princen weder ongherust thuyzewaert keerden, elc int zijne, met grooter toorne ende gramscepe; maer zy en haddens anders alsdoen. Twelcke alzo ghepasseirt zijnde, zo zocht Mer Zegher van Ghendt, een zeer edele ende machtich ruddere, alle listen ende middelen om tcasteel te Ghendt (gheheeten Nieuburch), onder zijnder obedientie ende onderdanicheit te bringhene, ghemerct dat zijn ouders ende voorzaten tzelve tanderen tijden bezeten ende gheregiert hadden, zo voorscreven es: ende dede zo vele by der hulpe van zijne vrienden ende maghen, dat die prince (om ergher te belettene) ten appointemente commen moeste, ghevende hem andere goedinghen in recompense van dien, tzijnen contentemente, want hy mids zijnder onmoghentheit als voren, ende der Vlaminghen wanckelbaerheit doen ter tijt voorwaer niet bet en mochte. Ende corts naer dezen, zo zant hy zijnen oudsten zuene Boudewijn te Worms, in de duytsche landen, tot den keyser Heyndrick voornoemt, omme hem aldaer uyt zijnder name, homagie ende manscip te doene van al tghuene dat hy van trijcke houdende was, met grooter danckbaerheit bovendien van zulcx als hy onlancx leden, by der middele voorscreven, voor hem ende zijne landen ghedaen hadde. Binnen dezen middelen

1191. tijt omtfinck die coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit de Moghende, teerste manscip van die graefscepen van Buenen, Ghynes ende Montaengnen by Doornijcke, al volghende den accoorde ende appointemente als voren. Ende eer tjaer ten ende ghinck, zo schiet die bisscop Desidier van zijnen bisdomme van Teroaen, om zijnder groote outhede wille, ende heer Lambrecht van Brugghe, cancelier van Riemen, quam in zijn stede.

1192. Anno XI[c] XCII, dede die coninck Richart van Inghelant (die noch altijts in Syrien ghebleven was), alle zijn uyterste neersticheit ende extreme devoiren, om die helighe stede van Jerusalem weder te conquesterene metten zweerde, ende zoude ontwijffelick by zijnder prouesse ende groote vromichede van wapenen, noch wel metter tijt tzijnder intentie ende meeninghe ghecommen hebben, indien hem sconincx lieden van Vranckerijcke, zulck een schoone victorie niet misjoont en hadden, nemende zeer haestelick die vlucht als men hemlieden meest van doene ende van noode hadde, zo dater Jacob van Avennes, ter cause van dien tleven liet, ende die reste van der kerstene leghere keerde met dezer verraderie weder thuyswaert, elc int zijne: twelcke wel metten rechte Gode van hemel-

1193. rijcke, claghelick was. Tnaervolghende jaer, traude die

Houwelyk der dochter van den graef. grave Pieter van Auxerre, in Averguen, vrau Jole, die tweede dochtere van den grave Boudewijn van Vlaenderen, ende hy hadde die steden van Roesselaere, Deynse, Torhout ende Haerlebeke, mede in huwelicke. Ende ten XVI[e] daghe van sporckele int zelve jaer, starf die abt Goossin van Vormeseele by Ipere, diet tcloostere by zijnder vroescepe ende industrie grootelicx vermeerdert ende verbetert hadde, ende Wouter was zijn successeur.

1194. Int jaer ons Heeren XI[e] XCIIII in die maent van meye, wiert die gravinne Margriete zieck tot ter doot, maer by der gracie Gods zy bequam, ende corts daer naer slouch

die grave Reynout van Dampmartin, haren oudsten zuene, 1194.
Boudewijn, ruddere. Ten zelven tijde ghecreghen die van Ghendt, zulcke differenten, questien ende gheschillen onderlinghe tusschen mencanderen, dat menze niet remedieren nochte ghemiddelen en conste, wat mer toedede : in zulcker wijs dat deen ghebuer endelinghe zijn huys sterckte jeghens den anderen, volghende haerlieden nieuwe previlegien, als voren, daer zulcke wapeninghe ende daghelicsche bloetsturtinghe naer volchde, dat jammere was, die welcke ontwijffelick noch by der tijt die ruine ende bedervenesse van der stede ghecauseert zoude hebben, indiender Mattheus van Memorency, F^s Bosschaert by vrau Lourette, sgraven zustere van Vlaenderen, by zijnder industrie, zonderlinghe wijseit ende discretie, niet in tijts inne voorzien en hadde : zo dat hy ter cause van dien van den grave zijnen oom voorzeit, ruddere ghesleghen wiert, ghelijct wel recht ende redene was. Gheduerende deze trouble ende groote beroerte, zo verstarf die grave Boudewijn van Vlaenderen, van vrau Erlicx, zijnder moedere weghe, tgraefscip van Namen, hoe wel dat hy der nochtans zonder een zwaerbloedigher bataylgie niet an en gherochte, daer Mer Boudewijn, zijn oudste zuene, Mer Niclaeys van Rueminghen, ende Mer Robrecht van Waringuy, seneschael van Vlaenderen, die principaelste capiteynen ende beleeders of waren, thaerlieder eeuwegher eere ende glorie. Binnen dezen middelen tijt, starf die oude verlate bisscop Desidier van Teroaen, daer wy voren of ghehoort hebben. Ende ten XIII daghe van septembre daer naer, zo overleet die abt Wouter van Vormeseele, by Ipere, ende Diederijck quam in zijn stede.

Oneenigheden te Gent.

Het graefschap van Namen versterft op Boudewyn.

Twelcke aldus al ghepasseirt zijnde, zo verviel die gravinne Margriete van Vlaenderen anderwarf in die zelve ziecte, daer zy laest uytcommen was, ende wierter zo buytermaten qualick of bestaen, dat zyder ten XV

1194. daghe van novembre, int jaer als voren, of starf in haer casteel te Male, buyten Brugghe, naer dat zy tlandt drie jaer vijf maenden ende XIIII daghen lanck ghepossesseert, bezeten ende gheregiert hadde, metten grave Boudewijn van Henegauwe ende van Namen, haren man, daer zy drie zuenen ende alzo veel dochters by ghehadt hadde, te wetene, eerst:

Dood van Margriet van Elzaten

Hare kinderen.

Boudewijn ghezeit van Constantinoble, toecommende keyser van Griecken, die naer haer tlandt regierde zo int naervolghende capitle breedere vertoocht ende verclaerst zal worden.

Heyndrick, die naer zijn broeders doot insghelijcx ooc keyser van Griecken wiert, maer en bleeft niet langhe by den toedoene van zijnder huysvrau, sgravens Pieters dochtere van Auxerre, naermaels grave van Namen, van vrau Jole, zijnder gheselnede weghe, die hem tleven met regale (1) vercortede.

Philips, toecommende grave van Namen, die vrau Marie, sconincx Philips dochtere van Vranckerijcke, traude, maer en hadder gheen hoirie by.

Vrau Jole, die huysvrau van den grave Pieter van Auxerre, in Auvergue, naermaels ooc keyser van Griecken, ende wiert, by den overlijdene van haren broedere Philips, gravinne van Namen, latende endelinghe by haren voorscreven man twee zuenen achtere, daer of dat die oudste ghenaemt Robrecht, noch naerderhandt keyser van Griecken wiert, ende dandere gheheeten Philips grave van Namen.

Vrau Isabelle, die huysvrau van den coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit de Moghende, daer Loys (ghezeit van Montpensier), Philips ende vrau Marie of quamen, zo wy noch by der tijt wel hooren zullen.

(1) Vergif.

Ende vrau Sebylle, die toecommende huysvrau van 1194.
Gheeraert van Luxembourch, grave van Linguy, daer die graven van Luxembourch ende van Ste-Pol successivelick of ghedescendeert zijn, zo int achtervolghen van dezer jeghenwoordighe Cronijcke, by der tijt (hope ic), noch claerlicker blijcken zal. Ende dienvolghende, zo wiert die voorzeide gravinne Margriete, met grooter rauwe, ter eerden ghedaen in Ste-Donaes kercke te Brugghe, voor den hooghen outaer, daer zy corts voor haer overlijdene drie prebenden ghefondeert hadde; maer binnen CLVIII jaer daer naer, zo wiert zy weder omtgraven om die grave Leys van Nivers (die te Kersy versleghen bleef) plaetse te makene, en zy wiert doen ter slincker zijde van den voornoemden hooghen outaer gheleit, zo men noch ten daghe van hedent claerlick voor ooghen zien ende mercken mach.

Van Boudewijn van Constantinoble,

DIE NEGENTIENDE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN, TOECOMMENDE KEYSER VAN GRIECKEN.

Boudewijn, ghezeit van Constantinoble, omme die cause ende redene wille, die wy noch metter tijt hooren zullen, succedeirde vrau Margriete, zijnder moeder, int graefscip van Vlaenderen, ende was een zeer wijs, discreet, vroom ende excellent prince in al tghuene dat die vulmaecte edelheit concerneerde ende anneghinck. Zo waren insghelijcx ooc beede zijn broeders, Heyndrick ende Philips, daer of dat die joncste up den helighen

1194. sinxen dach daer naer volghende, van den coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit de Moghende, ruddere ghesleghen wiert, ende corts daer naer zo gaf hem die grave Boudewijn van Henegauwe, zijnen vadere (die doen ter tijt binnen zijnder stede van Berghen zeer zieck ende cranck lach), by testamente tgraefscip van Namen, behoudens ende met condicie nochtans, dat hy zijnen oudsten broedere Boudewijn daer of manscip doen zoude, ende Boudewijn dic keysere. By ghelijcke middele wiert vrau Sebylle, haerlieder joncste zustere ooc voorzien van een groote schat van ghereeden ghelde (naer die estimatie van dien tijden), ter voorderinghe van haren huwelicke. Twelcke alzo ghedaen zijnde, die voornoemde grave, haerlieden vadere, schiet van dezer weerelt ter plaetse voorscreven, ende licht daer begraven in die kercke van Ste-Waultruyt, voor Ste-Jacobs outaer. Ende naer zijn doot, zo wiert die grave Boudewijn van Vlaenderen, by ghemeenen consente ende overeendraghene van die van den lande, omtfaen ende ghehult int graefscip van Henegauwe, ende Philips, zijn joncste broedere, int graefscip van Namen, volghende den teneure ende inhoudene van den testamente als voren. Maer omme dieswille dat Heyndrick, haerlieden middelste broedere, gheel ende al by zijnen vadere onvoorzien ghebleven was, zo schanck hem die grave Boudewijn, zijn oudste broedere, VIc bunderen lands in Vlaenderen, ende IIIIc in Henegauwe, omme daer mede zijnen behoorlicken staet tonderhoudene, treckende noch binnen den zelven jaere, in die maent van sporckele, met scoonder gheselscepe, naer die stede van Houy, daer hy die bisscop Albrecht van Luycke manscip dede van den voornoemde lande ende graefscepe, hem onlancx leden van zijn vaders weghe toeghecommen ende ghesucceedeirt. Twelcke die bisscop zo overdanckelick nam, dat hy die proost Godefroot van

Dood van Boudewyn van Henegouwen.

Ste-Donaes te Brugghe, svoorzeits sgraven bastaerde broedere, in recompense van dien, zo veel beneficien confereerde, dat deen elt (1) meer dan ghenouch gheweest hadde tzijnder zielen zalicheit. Gheduerende tzelve jaer, quam die coninck van den Morianen, metten Affricanen, Numidiemien ende andere heydenen, in Spaengnen, verslaende daer den coninck Alfonse van Castilien, met vichtich duyzent kerstenen, ende bringhende voort alle die landen daer omtrent, met grooter wreeteit ende rudesse onder zijnder subjectie ende onderdanicheit, daer zy zo langhe ende zo meneghen tijt ondere bleven, dat jammere was. Binnen dezen middelen tijt, zo hadde die grave Diederijck van Hollant, die VII van dier name, den keyser Heyndrick zo varre ghebrocht by zijnder continueler sollicitude ende grooter importuniteit, dat hy hem emmers gheaccordeert ende gheconsenteert hadde den XX penninck van allerande coopmanscepe, die voortan duer zijn havene te Gheersvliet passeren zouden; twelcke hem een omsprekelicke groote schat tsjaers weerdich was, ghemerct dat men die Vlaminghen (om toude ranceurs wille) dicwils by foortse ende met crachte deen elt meer dede betalen, dan zy van rechts weghe schuldich waren, daer onderlinghe veel diversche zware questien ende gheschillen uyt sprooten, die welcke zonder wapeninghe ende bloetsturtinghe niet en verghinghen, zo wy met der gracie Gods in tyden ende stonden noch hooren zullen. Int zelve jaer, woyen zulcke stormende winden, uyten noortwesten dater allomme veel torren, huyzen ende boomen neder ter eerden vielen. Men zach ooc insghelijcx alsdoen een groote menichte van raven lancx die lucht vlieghen, met barnende houten in haerlieden becken, die zy waer hier, waer daer lieten nedervallen, zo dater menich scoon edificie of te nieten ghinck. Ende bovendien, zo reyndet

1194.

De Mooren maken zich meester van Spanjen.

Bevestiging in de Geervlietsche tollen.

(1) Helft.

1194. haghelsteenen alzo groot als henne oyeren, hebbende zom drie ende zom vier tacken, daer alle die vruchten up tlandt zo teenegadere by bedorven, dater een groote dierste van granen naervolchde. Zeer corts daer naer, wiede die bisscop Steven van Doornijcke, die prochie kercke van Ste-Baefs te Ghendt, ten neerstighen verzoucke van die abt Everdeus aldaer. Ende eer tjaer ten ende ghinck, zo track die grave Boudewijn van Vlaenderen by den coninck Philips van Vranckerijcke, doende hem mansoepe ende homagie van zulcx als hy van hem houdende was, metsgaders ooc van den graefscepe van Mortaengnen by Doornijcke, daer die coninck hem tzijnder willecomme, liberalick mede beghift ende beschoncken hadde. Maer dies al niet jeghenstaende, zo hadden nochtans zommeghe edelen uyt Vlaenderen veel liever ghezien dat hy metten coninck Richart van Inghelant (ghezeit Ceur de lyon), die orloghe jeghens Vranckerijcke anghenomen hadde, omme by dier middele tlandt van Artois (met dater meer of dependeerde ende anecleefde) weder te conquesterene metten zweerde, twelcke Philips van Elsaten, zijn grootheere, nu gheleden XVII jaer, jeghens recht ende redene (zo zy zeiden) met die couragieuse Isabelle, zijnder nichte, daer hy oom of was, in huwelijke ghegheven hadde zouder tghemeene consent ende accoort van die drie leden ende staten slands, hoe wel dat tzelve noch uyt ghestelt wiert omme in toecommende tijden breedere ende rijpelicker daer up te lettene, zo wy noch hooren zullen, anghezien dat eene zake van grooter importancie was, zo een ighelick wel ghevroeden mach.

Den graef doet den koning van Vrankryk manschap.

1195. Tnaervolghende jaer, zo begonste heer Boudewijn Bocle, een meuninck van Ste-Pieters te Ghendt, tcloostere te Bauloo, int tlandt van Waes, te fonderene ende te makene, levende daer een zeer helich hermijts levene in vierigher

Klooster van Baudeloo.

devotie ende allerande duegd ende godtvruchticheit. Ende 1195.
twijle dat men hier mede in Vlaenderen besich was, zo subjugeerde die keyser Heyndrick die hertoehdommen van Pouilgien ende van Calabren, die welcke die hertoghe Willem, F^s Rogiers (nu gheleden LXXIII jaer), stervende zonder kijnderen, onzen helighen vadere die paeus Calistus, die tweede van dier name, by testamente ghejoont ende ghegheven hadde, ter voorderinghe van der heleghor kercke. Omtrent dezen zelven tijt, zo reeser zulcke een felle orloghe up tusschen die Fransoysen ende Inghelschen, dat hem die Vlaminghen nootzakelick met deene ofte met dandere voughen moesten, die welcke naer langher deliberatie van raede, ende naer veel diversche generale vergaderinghen ter cause van dien ghehouden, endelinghe van twee quaden tbeste kiesende, hem zelven an die ligue ende allianeie van Inghelant hielden, ghemerct dat zy hemlieden veel profitelicker was, als die ghuene die best quam thaerlieden propooste, omme by foortse van wapenen weder an Artois ende West Vlaenderen te gheraken, daer men hemlieden (by den middele voorsereven) zo vuylick ende zo leelick of ghepriveert ende ghefrustreert hadde, dat een wondere was, metsgaders ooc van den graefscepe van Vermandois, twelcke zy emmers ten minsten in recompense van dien behoorden ghehouden thebbene, naer tinhoudene van den contracte ende accoorde daer of zijnde, in daten van den jaere XI^c LXXVIII. Ende dienvolghende, zo verguerde die grave Boudewijn van Vlaenderen een groot eyrcracht van volcke, daer hy te Compiengnen in Vranckerijcke mede track, roovende, barnende, afloopende ende bedervende zonder eeneghe resistencie aldaer hy voorby passeerde; ende hy brochte bovendien ooc onder zijn subjectie ende onderdanicheit die steden van Perone ende Roye, in Vermandois, treckende van danen voort tS^t-Omaers

Vlaenderen houdt de party van Engeland tegen Vrankryk.

1195. waert, daer hy terstont vast siedge voren slouch, by den toedoene van sgraven Albrechts zuene van Dampmartin, die hem daer zeer haestelick uyt Vranckerijcke ter hulpe quam, gheheeten Reynout, grave van Buenen, van vrau Ide, zijnder huysvrau weghe, die dochtere van Mattheus van Elsaten, by vrau Marie, sconincx Stevens dochtere van Inghelant, daer te voren wedewe van den grave Reynout van Gheldre ende van den hertoghe Bertolf van Saringhen, ende dat om eender caecsmete wille, die hem die grave Hughes van Ste-Pol, in sconincx presentie, onlancx leden, ghegheven hadde, zonder eeneghe peyne, boete ofte verbuerte. Zeer corts naer dezen, zo arriveerden daer insghelijcx ooc die grave Boudewijn van Ghynes, Willem van Bethune ende Aernout van Ghynes, Fs Boudewijns, met zeer veel volcx van wapenen, te peerde ende te voet, ende sdaechs naer haerlieder comste, stack die voornoemde grave van Buenen tvier in Valckenberghe, toebehoorende doen ter tijt Willem van Ste-Omaers, keerende met dien weder int siedge voorscreven, daer men daghelicx zulcke prouesse ende groote vromichede van wapenen bedreef, dats hem metten rechte een ighelick verwonderde hoet die van binnen zo langhe ghehouden consten, ghemerct tcleene secours dat zy van sconincx Philips weghe van Vranckerijcke hadden, die welcke zo buytermaten vele metten coninck Richart van Inghelant in Normandien te doene hadde, dat hijs niet meer en mochte, in zulcker wijs dat die van der stede voorzeit, hem zelven endelinghe in die maent van octobre, by faulte van vitaylgie ende andersins, up gheven moesten in die handen van den grave van Vlaenderen, naer dien dat zy vijf weken lanck zeer nauwe rondsomme beleyt gheweest hadden. Twelcke considererende die van Arien deden ooc van ghelijcken, zo dat die Vlaemsche leghere reghelrecht van danen te Atrecht waert track, maer merckende die situatie, ghele-

ghentheit ende stercte van der plaetse, en maectet daer 1195.
niet lanck, treckende van danen voort al dat quartier van Doornijcke ende Camerijcke duere, ter grooter schade ende verdriete van den ghemeenen lande daer omtrent. Twelcke alzo ghedaen zijnde, zo nam die grave van Vlaenderen weder zijnen wech te Ghendt waert, daer hy by die van den lande zo varre ghepersuadeert ende gheinduceert wiert, dat hy van dier tijt voort die wapenen van Vlaenderen alleene bleef voerende, die welcke hy daer te voren metter wapenen van Henegauwe ghequartileert hadde, daer hy insghelijx ooc heere ende prince of was, zo voorzeit es. Hierentusschen schiet die keyser Heyndrick van dezer weerelt, ende eeneghe van de cuervorsten stelden zijnen broedere Philips in zijn stede, maer die andere cosen Ottho, shertoghen Heyndricx broedere van Sassen, om keyser te zijn, daer die coninck Richart van Inghelant, van zijnder zustere weghe die oom of was, ende stont hem vromelick by jeghens alle die ghuene die hem qualick wilden, maer niet zonder hulpe van den paeus Innocentius, die derde van dier name, metsgaders ooc van den grave Boudewijn van Vlaenderen ende van Henegauwe. Als die coninck Philips van Vranckerijcke zach dat zijn vianden by dezen middele noch daghelicx lancx zo meer vermenicvuldichden ende verstercten, zo vouchde hy hem van ghelijcken ooc metten voorscreven keyser Philips, up aventure, of hem tzelve noch yevers te passe commen mochte.

Keyzer Henrik sterft.

Gheduerende deze questien ende ghesehillen, zo wierden die muenicken van den ordene van Ste-Dominicus ende van Ste-Fransois, eerst gheinstitueert ende inghestelt, ende een poose tijts daer te vooren, zo hadden die Augustinen ende Carmers, ofte Onze Vrauwe Broeders, haerlieden oorspronck ende eerste beghinsele in subsidie van de pasteurs ende andere hoofden der heligher kercke, die

Order van den H. Dominicus.

1195. welcke nu duer tgroote dagheliex anwassende goet tot zulcke een glorie, hooverdie, weelde, traecheit ende ongheleerteit ghecommen waren, dat zy hem zom schaemden twoort Gods den volcke te vercondighen, ende zom dienden zy het om auditeurs dan om leeraers te zijne, ghelijck men noch ten daghe van hedent zo vele vint, dat jammere ende, Gode van hemelrijcke, claghelick es.

1196. Dood van Richard. Ten zesten daghe van april int naervolghende jaer, wiert die coninck Richart van Inghelant, ghezeit Ceur de lyon, zo fenijnelick, int landt van Limosin, van een serpent ghebeten, dat hijder achter een of starf, zonder kijnderen achter te latene by vrau Berengaria, zijnder huysvrau, die dochtere van den coninck Garsy van Navarre, ende zijn broedere Jan (eerst ghezeit zonder Landt) wiert naer hem, te Westminster, coninck ghecroont. Ten ware niet wel scrivelick hoe zeere dat hem die coninck Philips van Vranckerijcke in deze coninex doot verblijde ende verhuechde, als die ghuene die voortan niet meer en twijffelde oft hy en zouder wel lichtelick die Vlaminghen meestere werden, ghemerct dat hy nu van dien ghesleghen viant (die hy ter weerelt aldermeest vreesde) teenegadere bescermt ende verlost was. Ende dienvolghende, zo quam hy ten eersten dat hem mueghelick was, met machte

Inval der Franschen. in Vermandois, bringhende tgheele landt onder zijn moghentheit ende obedientie : ende passerende voor die riviere van der Leye, liet Arien an deen zijde ligghen, ende slouch nedere niet varre van der stede van Ipere, daer hem die grave Boudewijn van Vlaenderen ende van Henegauwe zo subtilick ommerinchde ende besloot met zijnen volcke van orloghe, dat hy paeys verzouken moeste, daer binnen die stede van Belle sommierlick zo varre of ghesproken wiert, dat die coninck eummers ongheschaet ende ongheschent met zijnder armeye weder

tzijnen landewaert keerde, up hope van breedere appoin- 1198.
tement ende accoorde, twelcke (volghende die resolutie aldaer ghenomen) corts tusschen hemlieden stont te ghesceidene, ten hadde ghedaen die nieuwe ligue ende alleancie, die welcke die grave van Vlaenderen (up tvoorgaende niet schaffende) metten voorsereven coninck Jan van Inghelant maecte, byder inductie ende persuasie van den grave Reynout van Buenen, F^s Albrechts, metsgaders ooc van den grave Boudewijn van Ghynes ende van den grave van Baren, up die riviere van der Seyne, die met hem al weder ter frontieren van Vranckerijcke waert trecken, doende daer al tquaetste dat zy consten ghepeynsen ofte versieren. Twelcke al merckende die gravinne Marie van Vlaenderen, ende duchtende voor tgroote quaet dater naer volghen mochte, track secretelick, omtrent Kersmesse, int jaer als voren, om beters wille te Parijs, by den coninck Philips, haren oom, van vrau Marie harer moedere weghe, die huysvrau van den grave Heyndrick van Champaengnen, biddende hem zeer otmoedeliek dat hy niet jeghenstaende die laetste wapeninghe zoude willen verstaen toenen goeden, vasten, ghedurighen paeyse, achtervolghende die voorraminghe ende sommiere conclusie, tanderen tyden te Belle daerof ghenomen, ende dat omme diversche causen ende redenen, die zy daer zo promptelick wiste te allegierene, dater in die maent van sporckele daer naer, een dachvaert ter cause van dien te Perone gheleit wiert, daer zy voort zo subtilick, wijselick ende discretelick in besoingneerde, dater emmers een paeys naer volchde, by de welcke dat die grave Boudewijn van Vlaenderen ende zijn successeurs, niet alleene die steden van Ste-Omaers ende van Arien toegheleit wierden, met die graefscepen van Ghynes, Ardre, Lylers ende Richenbourch, maer bovendien ooc die Gorge met alle die andere landen ende heerlicheden,

Tusschenkomst der gravin.

Vrede.

1196. toebehoorende die heere van Bethune, ligghende an dees zijde den nieuwen dijck, ende streckende tot Mortaengnen, by Doornijcke, incluys, daer wy elders wat breedere of vermaent hebben, behoudens nochtans ende met expresser bespreke, dat die coninck Philips van Vranckerijcke, ten behouve en de profijte van zijnen oudsten zuene Loys, zoude blijven houdende die steden van Atrecht, Bapasme, Lens, Heldin, Ste-Pol ende Buenen, met condicie van retoure, indien hy zonder wettelick hoir van zijnen lichame gheprocreert ende ghecommen zijnde, dezer weerelt overleede. Ten zelven tijde, wiert die abdesse Agniete van Meessene metter doot ghemeene, ende vrau Elisabeth, Diederijcx dochtere van Elsaten (die hier voren vergheten staet), quam in haer stede. Tjaer daer naer, starf heer Boudewijn Bocle, die eerste fondateur van den cloostere te Bauloo, int landt van Waes, zo voorzeit es. Twelcke naerderhandt by de liberaliteit ende middelheit van den grave Boudewijn van Vlaenderen grootelicx gheavanceert ende vervoordert wiert. Daer schiet insghelijcx ooc alsdoen van dezer weerelt die grave Albrecht van Dampmartin, vadere van die grave Reynout van Buenen, ende van den grave Hughes van Ponthieu, elc van zijnder moedere weghe. Up tzelve saisoen, fondeerde die zeer helighe ende edele vrau (Gela ghenaemt) te Hunkevliet, in die prochie van Slipe, binnen den bisdomme van Doornijcke, een cappelle ter eeren ende weerdicheit van mijnheere Ste-Pieter, die prince der apostelen, die welcke verkeert ende verandert wiert in een vrauwe cloostere (gheheeten Nieulant) van der ordene van mijnheere Ste-Bernaert, wijlent abt van Clervaulx in hooch Bourgoengne, daer wy by der tijt meer of hooren zullen, indient Gode ghelieft. Ende in die kersdaghen daer naer volghende, hielt die coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit die Moghende, open

hof binnen die stede van Parijs, met alle zijn edele prin- 1197.
cen ende vassael heeren, bet dan XIIII daghen lanck continuelick gheduerende, in allerande vreucht, blijtscepe ende triumphe. Ende binnen dier middelen tijt, zo arriveerden daer twee legaten apostelick, deene gheheeten Pandulf ende dandere Durant, verzouckende van svoorzeits paeus weghe secours, hulpe ende bystandicheit jeghens die groote wreeteit ende onghenadicheit der onghelovighen diet in Syrien, onlancx leden, al in roeren ghestelt ende verbuert ghemaect hadden. Twelcke hemlieden by veel diversche princen ende edele heeren, daer mede present ende jeghenwoordich, gheerne gheaccordeert ende toeghezeit wiert. Tusschen die welcke dat die grave Boudewijn van Vlaenderen ende van Henegauwe, die eerste ende principaelste was, makende van dier tijt voort tzamen haerlieden ghereetscepe, elc int zijne, omme in tijden ende stonden alst pas gheven zoude haerlieden belofte te vulcommene. Ende twijle dat men hier mede in Vranckerijcke besich was, zo beghonsten die van Veurne ende van Berghen zo viandelick, met haerlieden casselrien, jeghens haerlieden naturelicken heere ende prince up te rijsene, dat een wondere was, roovende, pijlgierende, moordende ende brandende aldaer zy yevers by gheraken consten, ende quamen endelinghe tot zulck een rebellicheit, dat zy ten naersten jaere, up den XVI dach van novembre, insghelijcx ooc tvier in sprincen hof te Veurne staken, by laste van Herbert van Wulverghem, haerlieder uppercapiteyn ende veltheere, dier ten eeuwighen daghe uyten lande omme ghebannen wiert, met confiscatie van al dat hijs hadde.

Den paus vraegt hulpe tegen de ongeloovigen.

Onlusten te Veurne.

Tjaer daer naer, wierden die helighe weerdighe reli- 1198.
quien van mijnheere Ste-Willem, hertoghe van Aquitanien, verheven, daer die ordene van de Willemine

1198. broeders haren eersten oorspronek of ghenomen heeft. Hier en tusschen, zo maecte die grave Boudewijn van Vlaenderen met die andere edelen, noch altijts even vaste zijn ghereetscepe ter heligher orloghe waert, daer wy hier voren of gheroert hebben, ende dienvolghende, zo stelde hy al tregement van zijnen lande ende heerlicheden in die handen van vrau Marie van Champaengnen, zijnder huysvrau. Biddende voort die poorters van Ghendt, dat zy in zijn absencie goede kijnders bliven wilden, ende verleenende hemlieden ten dien upsiene vryheit van alle thollen, in alzo varre als zy residerende waren binnen die vier poorten derzelver stede, daer of dat die Torre ofte Toroutsche poorte die eerste was, staende up die wech van Brugghe; die andere waren die Walpoorte, zo men te Cortrijcke waert gaet; die Braempoorte, zo men naer Aelst treckt, ende Ste-Jooris ofte Ste-Baefs poorte, ghemerct dat men doen ter tijt niemende voor poortere en hielt, die binnen die vesten ende poorten van der stede niet woonachtich en was, zo men uyter etimologie ende derivatie van den vocable *poortere* insghelijcx ooc claerlick mercken ende verstaen mach, twelcke ontwijffelick occasie, cause ende oorzake gheweest heeft, van den upcommene van der stede voornoemt, die welcke ten respecte van deze ende meer andere schoone previlegien ende vryheden daghelicx lancx zo meer ghefrequenteert, ghepeupleert ende bewoont wiert, metsgaders dat een ighelick zochte daer of te gauderene, te jouisserene ende mede deelachtich te wesene. Ende eer tvoornoemde jaer ten ende ghinck, zo overleet die grave Ottho van Geldre ende van Zutphen, die tweede van dier name, latende by vrau Adelie, zijnder huysvrau, die dochtere van den grave Richart van Guilchen, twee zuenen ende alzo veel dochters achtere, te wetene, Gheeraert, die derde van dier name,

Gent krygt vryheyd van tollen.

Graef Otto van Gelderen sterft.

die naer zijn vaders doot tlandt regierde; Ottho, die 1198.
toecommende bisscop van Utrecht; vrau Adelie, naermaels die huysvrau van den grave Willem van Hollant, ende vrau Margriete, die noch by huwelicke gravinne van Berghe wiert. Up tzelve pas, converteerde die grave van Vlaenderen toude casteel te Cortrijcke, in een collegiale kercke, ter eeren ende weerdicheit van onzer Liever Vrauwe, fonderende daer *quant et quant* teneghe canosien, daer hy tpatronaetscip van der stede toeschicte ende leyde.

Int jaer ons Heeren XII^c ende drie, zo wiert die grave 1203.
Diederijck van Hollant, die VII^{ste} van dier name, zeer Dood van Dirk VII.
deerlick te Dordrecht berooft van den lijve, ende Willem, zijn broedere, stelde hem zelven by foortsen ende met ghewelde in die possesie van den lande, in prejudicie van vrau Adelie, zijnder nichte, svoorzeits sgraven dochtere, daer hy oom of was, jeghenwoordelick die huysvrau van den grave Loys van Loo, int landt van Luycke, die welcke ter cause van dien jeghens hem te velde quam, mids die hulpe ende bystandicheit van den hertoghe van Limbourch, den bisscop van Utrecht, ende den grave Boudewijn van Vlaenderen, die zeer haestelick in Zeelant beoosterschelt ende in Schauwen arriveerde, omme van danen voort die stede van Ziericzee te gaen beleggheene metten volcke van orloghe, dat hy toter cruysvaert (dier up handen was) nu over lanck ghereet hadde. Maer eer die zake zo varre ghecommen conste, zo wierter by den tusschensprekene van eeneghe groote meesters ende andere edele heeren, een appointement ghemaect, daer by dat die voornoemde grave van Loo, thien marck gouts ghecreech, voor die rennuciatie van zulck recht, cause ende actie als hy van zijnder huysvrau weghe hebben ofte pretenderen mochte an tgraescip van Hollant, met expresser quytscheldinghe bovendien ooc van al zulcke nieuwe

1203. tholrechten, als die Hollanders, by consente van den keyser Heyndrick, tsijdert jaer XI° XCV te Gheersvliet voort ghestelt hadden, in prejudicie van alle coopvaerders int generale, ende bysondere van den Vlaminghen (zo voorzeit es), die hem in deze wapeninghe zo ghetrauwelick met lijve ende met goede byghestaen hadden, in der vorme ende maniere als voren. Ende gheduerende deze beroerte, zo overleet die grave Diederijck van Cleven, die vierde van dier name, ende Aernout, zijn zuene, die derde van dier name, regierdet tlandt naer hem.

Die vierde cruysvaert ghedaen by den grave Boudewijn van Vlaenderen ende van Henegauwe, met meer andere kerstene princen ende edele heeren, gheestelick ende weerlick, up die Turcken ende andere onghelovighen, diet nu langhen ende meneghen tijt in Sijrien al verbuert ghemaect hadden, ende noch daghelicx lancx zo meer deden; maer zy addresseerde by fortune up die Griecken, zonder alsdoen voorder te commene, overmits tverliezen van den grave Boudewijn, die doen nieuwelicx keyser van Griecken gheworden was, zo hier naer breedere verhaelt ende verclaerst zal worden.

Innocentius III, paus. Alle deze zaken aldus ghepassiert zijnde, zo ghinck emmers endelinghe die cruysvaert voort, die welcke nu bet dan drie jaer lanck ghehouden gheweest hadde, ten neerstighen verzoucke van den paeus Innocentius, die derde van dier name, zo hier voren breedere ghenoteert ende vertoocht staet, ende dienvolghende, zo tracken in die maent van maerte, ten jaere als voren, alle die kerstene princen ende edele mannen, gheestelick ende weerlick (diet cruce anghenomen hadden) met voorspoedighen winde in zee, ter vulcomminghe van haerlieder beloste ende eedt, hebbende voor haerlieder amirael, den grave

Boudewijn van Vlaenderen ende van Henegauwe, onder 1203.
de welcke die principaelste capiteynen, leedtsmannen ende beveltslieden waren, eerst Heyndrick van Vlaenderen, zijnen broedere; die grave Thibaut van Champaengnen; die hertoghe Heyndrick van Lotrijcke ende van Brabant, die vijfde van dier name; die grave Bonifacius van Montfort; die grave Loys van Bloys; die grave Loys van Savoyen; die grave Godefroot van Pertessen, met Steven, zijnen broedere; die grave Hughes van Ste-Pol; die grave Reynout van Buenen; die grave Simoen van Montfort, met Guy, zijn broedere; die grave Boudewijn van Beaufort; die grave Reynout van Dampierre; die grave Pepin van Orliens; die grave Reynier van Troyen in Champaengnen; die bisscop Ambreux van Quadoorne; die bisscop Alfonse van Baione; die bisscop Milo van Soison; die bisscop van Tours; die bisscop van Teroaen, met noch vier bisscoppen uyt die Duydtsche landen; Mattheus, heere van Montmorency; Godefroot, heere van Jenville; Heyndrick, heere van Argelle; Jan, heere van Verson; Blevier, heere van Rocenfort; Willem (ghezeyt die Rosse), heere van Bethune, met Bartholomeus, zijn broedere; Rachen van Gavere, met Rogier zijn broedere; Heyndrick, heere van Nigelle; Lieven, heere van Axele; Winnock, heere van Hondtschote; Diederijck, heere van Dixmude; Joos, heere van Materien; Jan, heere van Oudenhove; heer Jan, die prochiepape van Zomerghem; Jan Dayere, met Ferry, zijn broedere; Boudewijn van Belle; Pieter van Barselle, ende Pieter van Brakele; met meer andere cloucke edele mannen, ende vrome lieden van wapenen, hebbende by hemlieden een groote menichte van ghemeene soudeniers uyt Vranckerijcke, Inghelant, Spaengnen, Duytschlant, Italien, Brabant, Vlaenderen, Henegauwe, Ghelderlant, Namen, Artois, Hollant, Zeelant ende Vrieslant, die welcke tzamen te Venegien ghearriveert zijnde, noch hulpe, noch

Voornaemste aenleyders.

De kruysvaerders worden slecht onthaeld te Venetien.

1203. bystandicheit en vonden an den hertoghe aldaer, die van den soudaen van Babilonien, metsgaders ooc van den coninck van Syrien, zo varre by groote ghiften, gaven ende beloften ghebrocht ende misleet was, als dat hy hemlieden zijn galleyen ende andere schepen van orloghe omtzeide, radende hemlieden *quant et quant* hoe eer hoe liever weder te keerene, van daer zy ghecommen waren, eer zy daer talzulcken excessive coste, meer tijts verloren. Als die kerstenen dit refuys ende schadelick advijs hoorden, zo verstonden zy wel haest hoe zy ghevaren hadden; dies meenden zy wel metten eersten winde, naer Genuen ghetrocken thebbene, hopende daer beter adresse ende gherectscepe te vindene, tot tghuene dat zy voren hadden, dan zy te Venegien ghedaen hadden; zoot ooc ontwijffelick ghebuert zoude hebben, ten hadde ghedaen dat die hertoghe van Venegien van als ghewaerschuut zijnde, hemlieden doen zelve haerlieden begheerte gheagreeert ende gheaccordeert hadde, behoudens ende met expressen conditie, nochtans dat zy voor haerlieden vertreckene in Syrien, eerst die stede metter havene van Jadera, weder tzijnder obedientie ende onderdanicheit bringhen zouden, die welcke hem die van Hongerien, tjaer voorleden, by grooter wreetheit ende verraderie of ghenomen, ende oyt sijdert omthouden hadden, ter jammerlicker schade ende verdriete van alle zijne cooplieden, die daer daghelicx voorby passeren moesten, weert hemlieden lief ofte leet was, niet twijffelende ondertusschen ofte hy zoude hemlieden noch wel binnen dier middele tijt, by eenegher middele, tusschen twee stoelen in dasschen stellen. Die kerstenen accepteerden (om die meeste verzekertheit) die ghepresenteerde condicie, ende deden zo vele by haerlieder uytnemende groote prouesse ende vromichede van wapenen, dat zy die tende van drie weken zeer victorienselick ten effecte brochten, recouvrerende in die

entreprise eenen inestimablen schat van goude, van zelvere ende van andere costelicke juweelen, die hemlieden naerderhandt buytermaten wel te passe quam in haerlieder voyagie, daer wy corts breedere of hooren zullen. Twyle dat men hier mede besich was, zo overleet die bisscop Steven van Doornijcke, wiens successeur Goossin hiet. Daer arriveerden insghelijcx ooc alsdoen in die kerstene leghere, voor die voornoemde stede van Jadera, eeneghe ambassadeurs uyt Griecken, daer Alexis, die zuene van den keyser Isaack van Constantinoblen, die alderprincipaelste of was, claghende zeer deerlick ende compasselick, met weenender ooghen, over Alexis, zijn vaders broedere, die welcke zijnen voorscreven vadere onlancx leden ghevanghen ende gheel blent ghemaect hadde, by grooter onghenadighe onmenschelickheit, usurperende voort ende themwaert treckende, by rechter foortse ende violence, die keyserlicke croone ende title. Als die grave Boudewijn van Vlaenderen ende van Henegauwe, inder qualiteit als voren, alle deze groote clachten ende zwaricheden ghehoort ende wel verstaen hadde, zo beloofde hy met alle die andere princen ende heeren die by hem waren, die keyser Isaack secours, hulpe ende bystandicheit te doene met lijve ende met goede, alzo varre alst doeneliek ware, indien hy weder in zijn eerste staet ghestelt zijnde, die griecsche kercke onder die roomsche stellen wilde, twelcke hem daer zeer promptelick ende gheerne gheaccordeert ende toeghezeit wiert, met belofte van noch XXX duyzent marck gouts bovendien, omme die reste van zijnder voyagie daermede te vulbringhene. Ende volghende dezen accoorde, zo zeylden die kerstenen zonder langher dilay, met LX galleyen, ende hondert veertich andere schepen van orloghe, van voor die stede van Jadera te Constantinoble waert, daer zy zeer secretelick by nachte voren quamen, nemende 1203.

1203. van stonden an (by der behendicheit van die van Biervliet,
Inneming van Konstantinopelen. in Vlaenderen, dieder noch ten daghe van hedent die wapene van Constantinoble omme voeren), den grooten torre, Calathas ghenaemt inne, metsgaders ooc die latinsche poorte, daer duere dat zy in die stede gherochten meter ganscher macht, dootslaende ende vernielende al dat hemlieden hinderen mochte, twelcke vernemende die usurpateur van der keyserlicker croone, Alexis, quamer stappans met Diederijck Lascare, zijnen schoonzuene, zeer clouckelick ter marct jeghens, daer hem die bataylgie zo qualick verghinck, dat hy (abandonnerende al dat hijs hadde) hemzelven zeer haestelick metter vlucht saulveren moeste, die hy te Armenien waert nam toten coninck Jan van Balacken, ende dienvolghende, zo wiert die voornoemde keyser Isaack weder van nieus in zijnen eersten staet ghestelt, met Alexis, zijnen lieven zuene, die welcke wel ende deuchdelick vulquam ende vulbrochte, met grooter danckbaerheit, al tghuene dat hy (uyter name van zijnen blenden vadere) die amirael van der kerstene armeye tanderen tijden toeghezeit ende belooft hadde, zo dat zy zeer mindelick met hoofschen orlove van elcanderen schieden, ende die kerstenen tracken weder tschepe, verbeydende wint propijs, toter vulcomminghe van haerlieden voyagie. Maer als die Venetianen verhoorden dat die kerstenen met deser schoonder victorie (daer haerlieden amirael die toename of behielt) weder in zee ghekeert waren, beduchtende hemlieden voor eenech toecommende dangier, ter cause van den partiescepe by hemlieden ghetoocht, als voren, zo deden zy in alder diligentie by haerlieden ambassadeurs paeys, minne ende vrientscepe an hemlieden verzoucken, die men hemlieden zeer gheerne accordeirde, met condicie nochtans van trauwe ende bystandicheit jeghens die vianden ons heeren Jesu-Christi. Niet langhe daer naer, overleet die voorscreven keyser

Isaak wordt in zyne keyzerlyke weerdigheyd hersteld.

Isaack, ende Alexis, zijn zuene, quam in zijn stede. 1203.
Twelcke alzo ghepasseirt zijnde, alle die voornoemde kerstene princen ende edele heeren zeylden voort uyter havene van Constantinoble (gheheeten Tpierekijn), ten helighen lande waert, met voorspoedigher winde een poose tijts gheduerende, omme aldaer by crachte ende foortse van wapenen die tyrannighe macht ende moghentheit der heydenen te wederstane, zo zy meenden. Hier en tusschen, dede Marcolf, die heere van Theben, den jonghen keyser Alexis, Fs Isaack, by twee van zijne camerlingen zeer jammerlick snachts in zijn bedde vermoorden ende verwurghen, met eender dwale (1), makende *quant et quant* zulcke een seditie, meuterie ende rommelinghe binnen der stede van Constantinoble, ende elders daer omtrent, dat zy al rumen moesten, die der kercke van Rome mede waren, uyt crachte van der confederatie, ligue ende alliancie als voren, ende dit al by den toedoene van den ghevluchten Alexis, skeysers Isaacx broedere, die hemzelven anderwarf by foorste ende met ghewelde in die possessie van tkeyserrijcke stelde, daer hy zonder eeneghe faulte inne ghebleven zoude hebben, indien die voornoemde kerstenen (die te Syrien waert ghetrocken waren) niet haestelick met contrarie winde, jeghens haerlieden wille ende danck (zoot Gode gheliefde) weder tzamen ter zelver havene ghearriveirt en hadden, daer zy laetst uytghescheeden waren, twelcke die voorzeide quaetwilleghe verstaen hebbende, liepen al ghelijck haerlieden veerden zonder langher te beydene, ende dien volghende zo wiert die grave Boudewijn van Vlaenderen ende van Henegauwe, amirael van de kerstene armeye, by ghemeenen accoorde, consente ende overeendraghene van alle die ghuene diet concerneerde ende anneghinck, keyser van Griecken ghecozen

Zyn zoon Alexis vermoord.

Boudewyn van Vlaenderen wordt keyser.

(1) Dweyl.

1203. ende ghecroont, met alle die zelve misterien, ceremonien, blijtscepen ende triumphen, als men in diergelicke zaken van ouds ghecostumeert es van te userene ende doene. Welcke feeste gheend zijnde, zo wiert die grave Bonifacius van Montfort coninck van Thessalien ghemaect, ende tconincrijcke van Creten quam in die handen van de Venetianen, ter meerdere versterckinghe ende verzekerthede van den paeyse, tjaer voorleden met hemlieden gheslooten ende ghemaect. Niemende en bleef daer onbeghift, maer een ighelick wierter int particuliere ende bysondere beschoncken naer zijnder qualiteit ende verdienste, ten grooten contentemente van alle die princen ende edele heeren, die daer metten keyser Boudewijn ghecommen waren, die welcke toen met dezer victorie ende voort met zulcker presenten, als zy van den keyser omtfaen hadden weder thuyzewaert keerden, averterende ten eersten dat hemlieden mueghelick was, vrau Marie van Champaengnen, svoorzeits keysers gheselnede, van

Boudewijns huysvrouw sterft op hare reys naer Konstantinopelen.

als dat te Constantinoble ghebuert ende gheschiet was, in der vorme ende maniere als tzelve hierboven int langhe verhaelt ende verclaerst staet. Als die keyserinne alle die voorscreve blyde nieumaren verhoorde, zo track zy zonder langher dilay in alder diligentie derrewaert, nemende met haer Mer Jan van Nigelle, die castelein van Brugghe, met meer andere edele mannen, vrauwen ende joncvrauwen; dies liet zy vrau Johanne, haer oudste dochtere, in die garde van den coninck Philips van Vranckerijcke, haer moeders broedere, ende vrau Margriete, haer joncste dochtere, stelde zy onder die protectie ende bewarenesse van vrau Machtilt van Portegale, die duwagiere van Vlaenderen, metsgaders ooc van den grave Philips van Namen, haer mans broedere, ende van heer Bosschaert van Avesnes, canueninck van Doornijcke, ende archidiaken van Lauwen, in Champaengnen, die

zuene van Jacob, die voor Jerusalem in Syrien versleghen 1203.
wiert, makende hemlieden met eenen respectivelick ruarts ende gouverneurs van die landen en graefscepen van Vlaenderen ende van Henegauwe. Ende naer dien dat zy nu een goede poose tijts in zee gheweest hadde, ghelijck voorzeit es, zo reeser zulck een afgrijselick zeetempeest up, dater die piloten ende schiplieden zelve niet alleene grootelicx in beladen ende te wets waren, maer bovendien ooc die moet teenegadere verloren gaven, zeylende van dier tijt voort altijt in Gods ghenade daer die wint gheliefde, ende niet daer zy wilden, tot dat zy naer onsprekelicke veel dangiers endelinghe in die havene van Ascalon gherochten, daer die voorzeide keyserinne, ter cause van alle die voorghaende alteratien, veranderinghen ende groote benautheden van herten, met zulck een continuele barnende coortse bevaen ende bestaen wiert, dater eer yet lanck die doot naer volchde, ende tsanderdachs wiert zy met ghemeener rauwe begraven in die hoochkercke aldaer, wesende doen die eerste dach
van septembre int jaer ons Heeren XIIc ende IIII. 1204.

Binnen dezen middelen tijt, beghonste die voornoemde heer Bosschaert van Avennes, allincx zo bet zijn eyghen profijt te doene metten lande ende graefscepe van Henegauwe, twelcke hem van der keyserinne voorzeit, principalick ende bezondere bevolen ende gherecommandeert was, in zulcker wijs dat hy endelinghe renuncerende ende abandonnerende zijne gheestelicke goedinghen, habijten ende cleederen, hemzelven wiert draghende als of hy die prince zelve gheweest hadde, ende die coninck Jan van Inghelant slouch hem ruddere, eensdeels in recompense van den goeden dienst die welcke wylent die coninck Richart, zijn broedere, van Jacob, zijnen vadere, in Syrien ghehadt hadde, ende eensdeels omme dieswille dat hy een clouck, vaylgeant, edele man van grooter ap-

1204. parentie was, hebbende in hem niet alleene een princelicke hoocheit, moedt ende couragie; maer bovendien ooc rudderlicke vromicheit, verzaemt ende vereenicht met zulcke eene uytnemende gracie van excellente schoonicheit, welvoughende goedertierentheit, zonderlinghe gheleerteit ende vermaerde eloquentie, dat hy ter cause van dien van alle die weerelt wonderlicke zeere begraciet, gheeert ende bemint wiert, ende bysondere van vrau Margriete, zijnder weese voorscreven, daer hy zulck een gheaffectioneerde ende joonstighe zorghe voren drouch, dat hy der twee bastaerde zuenen by ghecreech, te wetene, Jan ende Boudewijn; by dien dat die paeus Innocentius, die derde van dier name, niet dispenseren en wilde van zijn ordene ende priesterlick wietsele, in voorderinghe van den huwelicke, twelcke anders tusschen hemlieden apparent was te gheschiedene, duer die groote zinnelicke liefde, die zy tot mencanderen secretelick draghende waren, zo wy, hop ic, by der tijt noch breedere hooren zullen. Hier en tusschen nam die coninck Philips van Vranckerijcke thertochdom van Normandien inne, wel wetende dat in Vlaenderen niemant thuys en was, diet zelve hadde mueghen helpen wederstane ende beletten.

Veurne staet op tegen de oude gravin.

Ter zelver occasie, vervoordende hem insghelijcx ooc die van Veuren-Ambocht in die wapenen te gane jeghens vrau Machtilt van Portegalc, die duwagiere van Vlaenderen, dier haestelick tHoutem, int land van Aelst, jeghens te velde quam; maer wel tharer eeuwigher ruine ende bedervenesse, indien zy niet metter spoet weder te Berghen waert ghevloden en hadde, daer zy (inder qualiteit als voren) die vrauwe of was.

1205. Int beghinsele van den jaere XIIc ende vive, zo beghonsten die van Andronoble te rebellerene jeghens den keyser Boudewijn van Griecken, grave van Vlaenderen ende van Henegauwe, by den toedoene van den coninck Jan

van Balacken ende van Alexis, die broedere van wijlent 1205.
die blende keyser Isaack, die welcke thaerlieder assistentie met LXXXVIII^m heydenen niet verre van danen nedergheslegben waren, daer hemlieden die kerstenen eer yet lanck zo dapperlick ende zo clouckelick van alle zijden up tlijf vielen dater een zwaerbloedighe bataylgie naervolchde, in die welcke men den keyser Boudewijn wonderlicke groote faicten van wapenen zach bedrijven, strijdende daer duergaens zo rudderlick voor dat helich kersten ghelove in die middele van zijne vianden, dat hy die gansche balacksche leghere by zijnder omsprekelicke vromicheit ende vayllandisc in desordre stelde, vellende ende vernielende al dat voor hem quam, ende stekende voorthaerlieder coninck Jan zo rudelick van zijnen peerde, dat hy achter een plat neder ter eerden doot viel, twelcke merckende die andere heydenen, die by hem waren, zouden ontwijffelick allegadere die vlucht ghenomen hebben, ten hadde ghedaen Alexis, daer wy hier voren zo dicwils of vermaent hebben, die welcke hemlieden zo haestelick met zijnen volcke ten secourse quam, dat zy latende tghuene dat zy voren hadden, hemzelven wederomme van nieus ter weere stelden, niet zonder groote bloetsturtinghe van beeden zijden, zo dat beede die armeyen int ende van grooter viericheit met zulck een confuse teenegadere onder elcanderen liepen, dat men der noch vrient noch viant en kende. Ende binnen dier middelen tijt, zo ghemiste men daer, lacen! (ter grooter achterdeele ende grieve van gheel kerstenhede) den keyser Boudewijn met eender quetsure in zijnen arm, zonder dat men alsdoen eenichsins conste gheweten ofte vernemen waer hy bevoer nochte ooc weer hy levende ofte doot was. Twelcke die andere kerstenen (die voor tquaetste terchste naer costume altijts meest vreesende ende beduchtende waren), zulcke een melancolie, zwaricheit

Slag by Andrinopelen.

Boudewyn wordt gemist.

1205. ende beroerte int herte causeerde, dat zy van grooter perplexiteit weder te Constantinoble waert keerden, van daer zy ghecommen waren, abandonnerende ende achterlatende van grooter haeste aldat zyder ghebrocht hadden, ten coste van menich vroom capiteyn ende clouck man van wapenen, die zom ter plaetse van der bataylgie, ende zom in die vlucht zeer jammerlick versleghen ende vermoort wierden. Tusschen die welcke dat die graven Loys van Bloys, Godefroot van Pertessen, ende Simon van Montfort, die alderprincipaelste waren. Aldus wiert die keyser Boudewijn van Griecken, grave van Vlaenderen ende van Henegauwe, voor die stede van Andronoble zeer deerlick verloren inder vorme ende maniere als voorzeit es, ende secretelick in Armenien van die Balackers vercocht voor slave, daer hy in grooter armoede ende benauthede van herten lettel min dan XX jaer lanck die plouch sleipte, ter eeuwigher confusie, cleenicheit ende verminderinghe (zo hemlieden dochte) van zijnder ingheboren edelheit ende ghecostumeerder hoocheit, die welcke naerderhandt noch tot zulck een miserable ende quam, als wy in tijden ende stonden hooren zullen, naer tscrijvene van die zommeghe, die wy niet en zouden durven temerairelick rejecteren ende verworpen, hoewel dat die van Constantinoble van deser zwaricheit niet wetende, jae dat meer es, lettel of niet twijffelende van svoorzeits keysers doot, zijnen broedere Heyndrick in zijn stede stelden, naer dien dat hy tlandt van Vlaenderen ende van Henegauwe zeer eerlick, wijselick ende vromelick omtrent XI jaer lanck ghegouverneert ende gheregiert hadde met vrau Marie, zijnder huysvrau, die dochtere van den grave Heyndrick van Champaengnen, by vrau Marie, sconincx Philips zustere van Vranckerijcke, die welcke hem twee dochters ghedreghen hadde, deene gheheeten vrau Johanne, ende dandere vrau Margriete,

daer wy hier voren wat of gheroert hebben ende succes- 1205.
sivelick noch breedere (hope ic) tracteren zullen, inder vorme ende maniere, zo hier naer volcht.

Van Johanne van Constantinoble,

DIE TWINTIGSTE TUSSCHEN DIE GRAVEN VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Byder putativer aflijvicheit van den keyser Boudewijn van Griecken (ghecauseert ende ghesproten uyten ghemissene ofte verliesene van zijnen edelen persoon, als voren), zo quamen beede zijne landen ende graefscepen van Vlaenderen ende van Henegauwe, vrau Johanne van Constantinoble, zijn oudste dochtere, toe, die welcke haer oyt tzijdert den vertreckene van vrau Marie van Champaengnen, harer moedere, ghehouden hadde ende noch jeghenwoordelick hielt onder die goede protectie ende bewarenesse van den coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit de Moghende, wel jeghens den willc ende danck van die van haren lande, hoe wel dat zijt niet ghebeteren en consten, by den toedoene van den grave Philips van Namen, haer vaders broedere, ruart van Vlaenderen, die der croone van Vranckerijcke secretelick alte zeere mede was, up hope van den huwelicke dat tusschen hem ende vrau Marie, svoorzeits conincx dochtere, naermaels stont te gheschiedene. Maer die van Vlaenderen van als intende ghewaerscuut zijnde, joughen hem zonder langher dilay uyten lande, ende maccten Bosschaert van Avesnes, die gouverneur van Henegauwe, insghelijcx ooc haerlieden

1205. ruart ende scermheere, zo dat hy tal alleene regierde in zulcker hoogheit ende princelicheit, als wy tzelve elders breedere ghenoteirt ende vertoocht hebben, bevelende ende ghebiedende van stonden an, al Vlaenderen ende Henegauwe duere, dat men allomme solemnele uytvaerden doen zoude, over die ziele van den voornoemde keyser Boudewijn, die men certeynelick presumeerde voor Andronoble ghebleven te zijne, omme dieswille dat mer anders gheen nieumare of en hoorde, wat mer toedede. Twelcke aldus ghepasseirt zijnde, zo dede men voort alle neersticheit ende diligentie omme by grooter exemplaire correctie ende andersins, die inlandsche questien, ghe-schillen ende seditien, onlancx leden gheresen ter occasie voorscreven, teenegader ter neder te legghene, ende te nieten te doene, alzo verre alst mueghelick ware; daer endelinghe den ghemeenen lande zulck profijt ende duecht of quam, dats hem een ighelick beloofde. Twijle dat men noch hier mede besich was, zo starf binnen den voorscreven jaere XII[e] vive, up den tweeden dach van lauwe, die grave Boudewijn van Ghynes, die by Arnout, zijnen zuene, int cloostere te Ardre begraven wiert. Ende ten XXIIII daghe van der zelver maent, overleet die proost Gheeraert van S[te]-Donaes te Brugghe, cancellier van Vlaenderen, ende die zuene van wijlent Diederijck van Elsaten, grave van Vlaenderen.

1206. Tnaervolghende jaer rebelleerden die van Vuerne met haerlieden casselrie anderwarf teghens vrau Machtilt van Portegale, haerlieder gouvernante ende regente, als duwagiere van Vlaenderen, omme die groote extraordinaire ayden, petitien, subventien ende exactien wille, die zy daer daghelicx d'eene voren en d'andere naer thaerlieden laste proponeerde ende voorstelde, by veel verscheeden middelen ende subtile practijken, noch eens daechs bet zomtijds dan tgoet es, ten hove kennelick ende notoire:

Nieuwen opstand te Veurne.

zo dat zy int leste wel zes duyzent mannen sterck (die 1206.
men naert coleur van haerlieder onderkoussens Blauwvoeters hiet) ter stede van Berghe waert quamen, onder die conduyte van Herbert van Wulverghem (die nu over bet dan vier jaer by den hove ghebannen was) ende van Wouter van Hontschote, beede cloucke capiteynen, ende zeer vrome lieden van wapenen, die welcke daer zo rudelick gherencontreirt ende omthaelt wierden, by der vaylgeandise van Christiaen van Praet, die hooghe bailliu van der stede, metsgaders ooc van Mer Gheeraert Fays, tzamen beleeders van den Isengrinen ofte Wulvingers, want zo noemde men doen tvolck van de gouvernante voorzeit, dat zy nootzakelick metter spoet die vlucht an nemen moeste, latende bet dan drie hondert persoonen ter plaetse versleghen, up eenen maendach, die ter cause van dezer civilder bloetsturtinghe oyt sijdert die roode maendach es blijven heetende. Maer dies al niet jeghen- Rooden maendag.
staende zo en lieten die voornoemde Blauwvoeters vrau Machtilt van Portegale, met hare Isengrinen ofte Wulvinghers, noch nieuwers met vreden : zo dat zy haerzelven finalick saulveren moeste, onder die protectie van den grave Aernout van Ghynes. Omtrent dezen zelven tijt cochte die eerste abt Hughes van Ste-Andries buyten Brugghe, die thiende van Schoeren, voor LXX marcx zelver : elc marck doen weerdich zijnde een pont, derthien schellinghen, vier penninghen, vlaemscher munte, ende zeer corts daer naer, zo wiert hy metter doot ghemeene, naer dat hy ande *cant* van XVIII jaer abt gheweest hadde. Hier en tusschen resen zulcke questien ende zwaricheden tusschen den proost Hughes van Vormezcele ende Mer Wouter, die heere van der plaetse, dat die proost zonder faulte, ter cause van dier, zijn proosdie ten Diependale zoude ghetransporteirt hebben, ten hadde ghedaen dat hy zelve, om beterswille van danen tSt-Maertens tIpere ghe-

1206. transfereert wiert, daer hy langhen ende meneghen tijt zo die proosdie regierde, dat hy endelinghe met die van der stede in veel meerdere discort ende tweedrachticheit gherochte, dan die voorghaende gheweest hadde, zo wy metter tijt (hope ic) noch breeder hooren zullen. Int ende van den voorscreven jaere arriveirde in Vlaenderen in pelghreims habyten, Bernaert Reyns, gheboren uyt Champaengne, die den meesten tijt van zijn levene een helich hermijt gheweest hadde int bosch van Vicoengnen, by Valenchien, doende den ghemeente allomme te verstane, dat hy waerachtich die keyser Boudewijn van Griecken was, grave van Vlaenderen ende van Henegauwe, die voor Andronoble tvoorleden jaer verloren wiert, zo hier voren int langhe verhaelt ende breedere verclaerst staet. Ende bovendien, zo gheleeck hy hem zo buytermaten wel van ghedaente, van manieren van doene ende andersins, dat die meeste menichte van hemlieden niet ghelooven en consten of hy en wast zelve : ende overzulcks zo stonden zy hem by met lyve ende met goede, scheydende teenegadere van der obedientie ende onderdanicheit van vrau Johanne van Constantinoble, zijnder dochtere (zo zy waenden), die ten besten van hemlieden niet bemint en was, omme dieswille dat zy duerghaens int hof van Vranckerijcke bleef houdende, ter grooter schade ende verdriete van die van den lande ende graefscepe voornoemt. Niet min, zy van als gheadverteirt zijnde, claechdet die coninck Philips, haer voocht; die den voorscreven pelghreim haestelick by hem te Compiengnen omtboot, up goet verzekert saufconduyt : ende daer ghecommen zijnde met schoonen state ende princelicker hoocheit, zo vraechde hem die bisscop van Beauvays uyter name van den coninck daer present ende jeghenwoordich, eerst: ter wat plaetse dat hy die coninck Philips manscip ghedaen hadde? ten anderen of hy int velt ofte in eeneghe

Bern. Reyns.

besloote stede ruddere ghesleghen was? ende van wie? 1206.
ten derden waer? ende wanneer dat hy vrau Marie van Chaempaegnen, zijn huysvrau, traude; ende voorts wie die alderprincipaelste van zijnder brulocht waren? met meer andere dierghelicke interrogatien ende vraghen, daer hem die bedrieghere ende valschaert (van als ignorant) int ende zo of wiert facherende dat hy met eenen verstoorden zinne toten bisscop zeide: wat vraecht gy my al? ten past noch ten last my alsnu niet u te verantwoorden: ter goeder trauwe, wie waent gy voor handen thebben? niet min, eer die derde dach ten avende commen zal, zo zal ic die coninck, uwen meester, zelve van als die wete doen, indien my Godt tleven spaert: daer hy ontwijffelick (mids zijnder faulte) of ghepriveirt zoude gheweest hebben, ten hadde ghedaen tvoornoemde saufconduyt. Gheduerende twelcke dat hy heymelick naer Valenchien vloot, treckende van danen voort in coopmans habyten te Hoochbourgoengne waert, daer hy met meer andere ghesellen van aventure, in een secreet loketgien gheapprehendeirt ende ghevanghen wiert van Mer Everaert van Chastenay, een zeer edele ruddere ende van hoogher gheboorte, die hem voor L marck zelvers naerderhandt, in die handen van de gravinne Johanne van Vlaenderen ende van Henegauwe leverde, daer hy by grooter torture, al zijn quaet, valsch voorstel verkende, zo dat hy ter cause van dien met die voeten upwaert an een galghe ghehanghen wiert, zo langhe dater die doot naer volchde; deze justicie gheschiede svrijdaechs
naer die paeschdaghe, int jaer ons Heere XIIc VII. 1207.

Ende ten XXI daghe van meye daer naer, verschiet die bisscop Lambrecht van Teroaen van dezer weerelt, poortere ende inboorlinck van der stede van Brugghe, ende daer te voren cancelier van Riemen, latende zijn preminentie in de handen van Jan, die tweede van dier name. Ende ten

1208. naesten jaere verslouch die keyser Ottho, die vijfde van dier name, den hertoghe Philips van Sweden, zijnen competiteur, zo voorzeit es, maer by den toedoene van den coninck Philips van Vranckerijcke, zijn ghesleghen viant, zo verleende hem die paeus Inocentius, die derde van dier name, eenen anderen, te wetene, den coninck Frederick van Sicilien, die hem met beede zijn voorscreven fauteurs veel lastigher viel dan die voorghaende ghedaen hadde, zo dat hijt die coninck Jan van Inghelant, zijnen oom, claghen moeste, die welcke in wederwrake van dien, terstont den bisscop van Cantelberghe verjouch, met alle die andere gheestelicke personnagien, die van svoorzeit paeus weghe allomme binnen zijn rijcke gheordonneert ende ghestelt waren, confisquerende voort al dat zy hadden, in zulcker wijs dat zy naect ende bloot te Vlaenderen waert quamen, daer zy van den abt Jan van Ste-Bertin tSte-Omaers, zo eerlick ende zo wel omthaelt wierden, dat een wonder was. Twelck verhoorende die paeus voornoemt dede den voorzeiden coninck Jan, met alle die ghuenen die hem wel wilden, by den bisscop van Atrecht en den abt van Ste-Vedast int verwatene stellen, abandonnerende voort telcx machte al haerlieden landen, heerlicheden ende goedinghen; ende diesvolghende zo quam die coninck van Vranckerijcke haestelick nederwaert met veel volcx van wapenen te peerde en te voet, verjaghende den grave Aernout van Ghynes, ende nemende themwaert al dat hijs hadde, ter eeuwegher ruine ende bedervenesse van den casteele te Bonhaim, metsgaders ooc van meer andere plaetsen ende fortessen daer omtrent, die hy teenegadere destrueerde, raseerde, ende ten nieten dede, contrarie die paeyse laest ghemaect te Peronne tusschen hem ende die van Vlaenderen. Niet langhe daer naer fondeirde Fulco Utenhove, canueninck van Rijssele, te Ghendt (daer hy gheboren

Stichting der byloke te Gent.

was) een gasthuys ghenaemt die Biloke. Ende die grave 1208.
Philips van Namen, broedere van den voorscreven keyser Boudewijn van Griecken, traude vrau Marie, die dochtere van den coninck van Vranckerijcke, die tjaer daer naer ter profitelicker beede, ende neerstighen verzoucke van vrau Machtilt die duwagiere van Vlaenderen, thuwelick maecte tusschen Ferrant, die zuene van den coninck Sanctio van Portegale, ende die gravinne Johanne van Vlaenderen ende van Henegauwe, daer of dat die brulocht te Parijs ghehouden, wiert met grooten blijtscepe ende triumphe. Die welcke ghebeurt zijnde, zo begheerde die grave Ferrant die coninck manscip te doene van dies hy van zijnder huysvrau weghe van der croone houdende was, naer tinhouden van den tractate van paeyse, laetst te Peronne ghemaect in die maent van sporcle XIᶜ XCIX; maer die coninck en wilde daer gheensins toe verstaen, of ten ware dat hy renoncierende, afgaende ende teenegadere scheedende van den tractate als voren, hem eerst die stede van Arien ende van Sᵗᵉ-Omaers weder in handen gave, met dater meer of dependeerde ende annecleefde, ten orboire ende profijte van den dolphijn Loys, zijnen zuene, conforme den tractate van huwelicke tanderen tijde ghemaect tusschen hem ende vrau Isabelle, zijnen wijve, die dochtere van den grave Boudewijn van Henegauwe, die vierde van dier name, ghezeit de Couragieuse, by vrau Margriete van Elsaten, wijlent gravinne van Vlaenderen, wiens ziele Godt ghenadich zy. Endelinghe zouder paeys zijn, sconincx wille ende begheerte moeste vulcommen wesen, eensdeels omme dieswille dat hem vrau Machtilt van Portegale, die beleedighe van den huwelicke tzelve ghenouch toeghezeit ende belooft hadde, voor taccorderen van dien, ende eensdeels ooc by der instigatie ende persuasie van Mer Jan van Nigelle, die castelein van Brugghe, ende van Mer Zegher, van Ghendt, beede die

Houwelyk der gravin Joanna.

1208. principaelste handelaers van der tresorie van Vlaenderen ende van Henegauwe.

Deze zaken aldus al ghepasseirt zijnde, zo namen die nieughehuwede zeer hoofschelick orlof van den coninck, metsgaders ooc van aldat edele gheselscip van den hove ende quamen tzamen te Vlaenderen waert, met vrau Machtilt van Portegale, haerlieder moye, ende die dolphin Loys ghezeit van Montpensier, convoyeerde ze met schoonen state tot voor die stede van Peronne, daer hy haestelick binnen track slutende hemlieden die poorte voor haerlieder ooghen, ende van vreese of die grave Ferrant (inder qualiteit als voren) zijnder belofte af gaen mochte die hy zo noode ghedaen hadde, dat een wondere was, zo reysde hy reghelrecht van danen voort met zijnen volcke naer Arien ende naer Ste-Omaers, daer hy zonder eeneghe resistentie binnen gherochte, metsgaders dat zyder niet up voorzien en waren. Dit greyde die grave Ferrant (die welcke ontwijffelick van zijnder nature weghe, een prince van spaensche courrage was), zo buytermaten qualick, dat hy hooghe ende heliclick zwoer, nemmermeer eenich Fransoys meer yevers in te betrauwene, met belofte van wrake ende meer andere dierghelicke propooste, die hy met eenen fellen evelen moet zo langhe continueerde ende achtervolchde, dat zy tzamen binnen der stede van Duway arriveerden, daer zy zeer eerlick ende weerdelick ghewellecomt ende omthaelt ende ghefestiert wierden in allerande vruecht, blijtscepe ende triumphe, die welcke endelinghe zo verghinck, dat die princesse Johanne met eender barnende coortse bevaen zijnde, zeer zieck te bedde viel, daer die grave Ferrant, haer man, met alle die andere edele heeren,. vrauwen ende jonckvrauwen van den hove, zo inne beroert, te wets ende beladen wiert, dat ment qualick ten vullen zoude kunnen bescrijven.

Den Dolfyn van Vrankryk mackt zich meester van dry steden.

Binnen dezen middelen tijt, fortificeerde ende stercte

die dolphin Loys van Vranckerijcke Arien ende S^te- 1208.
Omaers in meenegherande maniere, ende onder andere, zo maecte hy binnen der stede van Ste-Omaers, an die poorte, zo men te Buenen waert gaet, een groote stercke torre, omme aldaer vryelick uyt ende in te treckene, alzo dickwijls alst hem of de zijne goetdincken ende ghelieven zoude. Als die grave Ferrant deze maniere verhoorde, hy belchde hem wonderlicke zeere, maer noch speet hem boven al dat hem die van Vlaenderen ende van Henegauwe (die welcke zom gheen groot behaghen in zijn huwelick en hadden, zo wy noch hooren zullen), by ghemeene consente ende accoorde, noch niet te ghemoete ghecommen en waren om hem wellecomme te heetene, ende veel ghelucx te biedene, dies liet hy vrau Machtilt, zijn vaders zustere, met meer andere edele vrauwen ende jonckvrauwen, te Duway, by vrau Johanne, zijnder zieckertiere huysvrauwe, bliven, ende track met die reste van zijnder compagnie (daer Mer Jan van Nigelle, die castelein van Brugghe, ende Mer Zegher van Ghendt, die principaelste of waren) voort al Henegauwe duere, daer hy allomme (by der tusschenspreken van den grave Philips van Namen, zijn behuwede oom), zeer blijdelick omtfaen ende hooghelick beschoncken wiert : van ghelijcken ghebuerde hem ooc tIpere, te Cortrijcke, te Brugghe, ende elders, zo dat hy wel oorzake ende occasie hadde van hem zelven te contenterene ende te vervanghene (indien hy geen Spaengiaert gheweest en hadde) van der grooter eere, weerdichet ende princelicker hoocheit, die men hem overal met blyder ghelate menichsins doende, tooghende ende bewijsende was wel jeghens die danck wille ende meeninghe van die van Ghendt, die hem tzijnder wellecomme die poorten voor thooft sloten; als die ghuenen die jegenwoordelick geenen landsheere erkenden (zo zy zeiden), maer wel een landsvrau ofte

Den graef Fernand bezoekt verscheyde steden.

Gent sluyt voor hem de poorten.

1208. princesse, te weten vrau Johanne van Constantinoble, die dochtere van den keyser Boudewijn van Griecken, die welcke zy by straetmare wel verstaen hadden eenen vreimdelinck vercocht te zijne, by den gierighen coninck Philips van Vranckerijcke, nemaer en wisten niet wie hy was, ende en consten ooc niet ghelooven, dater als noch eenich huwelick naergevolcht was, gemerct dater zy met die andere leden slands, niet overgheroepen nochte toe begroet en hadden gheweest, zo zy behoorden, volghende haerlieder rechten, costumen, previlegien ende usagien van oudts, in diergelicke zaken gheobserveert ende continuelick onderhouden; niet min, indien emmers contrarie ghebuert ware (daer zy hopten dat neen), zo zouden zy noch om beterswille te vrede zijn, den vreimdelinck commende met vrau Johanne, zijnder huysvrau, haerlieder natuerlicke vrauwe ende princesse (naer behoorlicke preuve) tomtfanghen ende te hulden, zo ter materie diende; maer anders in gheender maniere, radende mids dien, die grave Ferrant haestelick van danen te vertreckene, eer hem erghere gheschiede. Als die prince deze dreeghementen hoorde, zo keerde hy met grooter toorne ende schaemte weder te Cortrijcke waert, daer hem Mer Jacob van Gavere ende Mer Aernout van Oudenaerde, met een ghedeel Ghentenaers, snavents over tafele, zeer onvoorzienlick ghewapender handt bespronghen ende up tlijf vielen, meer omme Mer Jan van Nigelle, die castelein van Brugghe, ende Mer Zegher van Ghendt (die welcke up haerlieder profijt *placebo* spelende, hem gheraden hadden van den paeys van Peronne te scheeden), met hemlieden ghevanghen te Ghendt waert te voerene, dan andersins: hoewel dat zy faylgierden van haerlieden entreprise ende voornemene, overmids die snelle vlucht, die de grave Ferrant, met zijn voornoemde edelen ende andere, in alderdiligentie weder te Duway waert nam,

Den graef te Kortryk van de Gentenaers aengetast.

achterlatende alle die costelicke ghiften, presenten ende 1208.
dierbare juweelen, die hem in Henegauwe ende elders, gheschoncken hadden gheweest in grooter menichte, ende brekende voort alle die brugghen achter hem of, daer hy over passeerde, van vreese van vervolcht te zijne. Deze leelicke misse hadde die Ghentenaers zo buytermaten veel an, dat zy van quaden spijte al sprincens schat themlieden waert trocken, metsgaders ooc al tguene dater ievers binder stede wel stont, keerende daer mede weder van daer zy ghecommen waren, elc in tzijne. Als die grave Ferrant deze oultragieuse rebellicheit anmercte, zo keerde hy corts weder te Ghendt waert, hebbende by hem niet alleene vrau Johanne, zijn huysvrau (die nu wat bet te passe was, dan zy binnen een goede poose tijts gheweest hadde), maer bovendien ooc groot volck van orloghe, te peerde ende te voet, daer mede dat hy die stede dreechde intenemene, by aussaulte, ende in gloyen te stellene ten ware dat men hem van stonden an die poorten opende. Die van Ghendt, ziende ende considererende die presentie ende jeghenwoordicheit van haerlieder natuerelicke vrau ende princesse, metsgaders ooc die groote macht ende moghentheit van Ferrant van Portegale, haer man, deden watere Gent maeckt
in haerlieder wijn, ende verzochten paeys, presenterende vrede met den
die prince voor een profitelicke amende ende beteringhe graef.
van al zulck als zy jeghens hem mesdaen ende verbuert mochten hebben, de somme van drie hondert duyzent goude guldens, behoudens ende met expresser condicie nochtans dat zy voortan gheen erfachtige schepenen meer hebben en zouden, daer zy varinex XXII jaer lanck mede gheplaecht geweest hadden, conforme dinstitutie ende ordonnantie van Philips van Elsaten, grave van Vlaenderen, wiens ziele Godt ghenadich zy! Men accepteerde haerlieder presentatie, met accorde van dies zy daer jeghens begheerende waren, ende dienvolghende, zo wierden die

1208. prince ende princesse met alle die meeste eere, thouf ende chiere, daer van hemlieden ghewellecomt, omtfaen ende omthaelt, die men conste ghepeynsen ofte ghedenken, te meer ooc omme dieswille dat zy wel voorsekere verstaen hadden, dat die grave Ferrant, die Fransoysen (die zy ter weerelt aldermeest hateden) niet en mochte, ter cause ende occasie voren verhaelt, hopende by dier middele noch wel in tijden ende stonden an Vermandois, Artois ende die reste van Westvlaenderen te gherakene, daer men tlandt van Vlaenderen by veel diversche sinistre weghen ende pratycken, successivelick teenegadere of ghepriveert ende ghefrustreert hadde, ghelijck men uyt tvoorgaende zo claerlick voor ooghen mercken mach, dat noodeloos ware tzelve hier anderwarf te repeterene ende te verhalene.

Dood van Filips van Namen.

Twijle dat men te Ghendt hier mede besig was, zo gheschiede die translatie van den bisscop Ste-Lietbert van Camerijcke, daer die eerdsbisscop Aelbrijck van Riemen tofficie dede. Up tzelve pas, overleet die grave Philips van Namen zonder hoir, oom van die gravinne Johanne van Vlaenderen, van haer ouders weghe : dies verstarf tvoornoemde graefscip up vrau Jole, zijnder zuster, die huysvrau van den grave Pieter van Auxerre, zo elders breedere ghenoteert staet, ende vrau Marie, zijn wedewe, sconincx Philips dochtere van Vranckerijcke, ghezeit de Moghende, verhuwede metten hertoghe Heyndrick van Lotrijcke ende van Brabant, die vijfde van dier name, doen ingshelijcx ooc wedeware zijnde van vrau Machtilt, die tweede dochtere van Mattheus van Elsaten, by die gravinne Marie van Buenen ende van Mortaengnen, by Normandien, zijnder huysvrau, sconincx Stevens dochtere van Inghelant.

Nieuwe wet over de schepenen te Gent.

Achtervolghende tghuene dies voorzeit es, zo vermaecte ende vernieude die grave Ferrant, metter princesse

Johanne, zijnder huysvrau. tjaer daer naer, up S[te]-Lau- 1208.
reynsdach, die XIII scepenen ofte wethouders van der stede van Ghendt, die daer te voren erfachtig plochten te zijne, dat es te zegghene niet verlatelick alzo langhe als zy leefden, met expresser ordonantie van die insghelycx ooc voortan jaerlicx, ten zelven daghe, vermeert ende verandert te werdene, by vier kiesers van sprincens weghe, daer toe ghedenommeert, ghesteld, ende ghenomen uyt die vier prochien der zelver stede, te wetene: S[te]-Jans, S[te]-Jacobs, S[te]-Niclaeys, S[te]-Michiels. Wel verstaende dat zy van de XIII scepenen alle jaere die achte kiesen moeste uyt die prochien van S[te]-Jan ende S[te]-Niclaeys, by egalen partie, ende die reste uyt dandere twee resterende prochien, maer uyt die laeste minst, want zy doen ter tijt verre die minste was. Behoudens nochtans, ende met expressen condicie, dat die vier eerste scepenen altijt nootzakelick wesen moesten, uyt die gheslachten van Sersanders, Sersymoens, Bette, ende Borluut, die voor tjaer XI[c] LXXXIX oyt zelve alt regement van der stede alleene ghehadt hadden, als wesende die oudste ende aldernotabelste poorterie aldaer. Binnen den zelven jaere, vloden Mer Jan van Nigelle, die castelein van Brugghe, ende Mer Zegher van Ghendt, tzamen uyt den lande te Vranckerijcke waert, eensdeels om dat zy, ter occasie voorscreven, grootelicx in dooghe van die van Ghendt waren, ende eensdeels ooc omme dieswille dat zy die princelicke domeynen (daer zy tsydert jaer XII[e] vijve die principaelste handelaers of gheweest hadden), zom in haerlieder zelfs eygendom gheconverteert ende verandert hadden, zo tghemeenelick ghebuert, Godt beteret, ende vreesden dat die rekeninghe (die de Ghentenaers bysondere van hemlieden heesschende waren) niet effen uyt commen en zoude, zo zy ooc niet ghedaen en zoude hebben, thaerlieden eeuwigher destructie, ende bedervenesse,

1209. dies voorzaghen zy hem zelven in tijts metter vlucht. Ende zy en waren zo vullick niet vertrocken, of Mer Racen van Gavere, ende Mer Aernout van Oudenaerde, en vercreghen van den prince haerlieder pardoen ende remis van zulcx als zy onlancx leden te Cortrijcke iegens hem mesdaen ende verbuert hadden, inder vorme ende maniere als voorzeit es, behoudens nochtans dat zy verghevenesse bidden moesten up beede haerlieder knyen.

Peerden en koeyen uyt Spanjen aengebragt

Twelcke alzo ghepasseirt zijnde, ontboot die graeve Ferrant een goet ghedeel peerden ende merrien uyt Spaengnen, metsgaders ooc eeneghe wilde stieren ende koyen, die hy tzamen int bosch van Mormael liet loopen, om zijn ghenouchte, ten fine dater generatie of commen mochte. Hierentuschen dede Bosschaert van Avennes, Fe Jacobs, noch altijts lanck zo meer zijn uyterste beste, om van den paeus Innocentius, die derde van dier name, dispensatie te vercrijghene van zijn priesterlicke wietsele, ten fine dat hy vrau Margriete van Constantinoble trauwen mochte, daer die gravinne Johanne van Vlaenderen die zuster of was, eer tonghesponne gaerne uytquame van de bastaerden, die hy secretelick by haer ghehadt hadde, deene gheheeten Jan, ende dandere Boudewijn, daer wy hier voren wat of ghehoort hebben, ende by der tijt noch breeder hooren zullen, indient Godeghelieft. Maer lacen! tquam al anders dan hy meende, want die gravinne Johanne endelinghe zijnder doperheid (1) gheware wordende, en dede hem niet alleene obstacle int ghuene dat hy voren hadde, maer verzochte hem bovendien ooc by den voorscreven paeus ghecorrigiert ende ghepuniert thebbene, naer den heesch van zijnder misusen, delicten ende mesdaden, zo dat hem diensvolghende gheordonneert wiert, teenegadere van vrau Magriete, zijnen liefve, te scheedene,

(1) Dorperheyd, schandelyk en ontuchtig leven.

met behoorlicker reparatie ende beteringhe van der injurie ende cleenicheit, die haer, ende haer zustere van zijne weghe ghebuert ende ghescheit was, ende bovendien, ooc een jaer lanck tzijnen coste te gaen orloghen, jeghens die heydenen ende vianden Christi, zonder eeneghe breedere hope van der verzochter dispensatie, als voren. Men mach wel peynsen ende dincken hoe dat hem dit vonnesse in zijn ooren luyde, niet jeghenstande dat hy ter vulcomminghe van dien, stappans ter heligher orloghe waert track, daer hy hem zeer redelickt queet gheduerende den tijt van zijnder penitentie, die welcke gheexpireert zijnde, keerde zonder langher delay, weder tzijnen lande waert, daer hy die ghuene, die hy ter weerelt aldermeest beminde, gheaccompaengneert met beede haer lieve cnapelicke kijndren, eens (onder andere) met zulcke ooghen anzach, dat hy uyt grooter zinnelicke liefde zwoer, dat hy hem zelve liever levende zoude laten vlaen (1), dan spaeus ghebodt vulbrenghen, ende dienvolghende zo dede hy zo vele, dat hy werderomme van nieus haer goede gracie ende vriendscepe ghecrech, levende van dier tyt voort, tzamen in grooter minzaemheit up zijn casteel te Elstruce, by Valenchien, dat hem Woutere, zijn oudste broedere, ghegheven ende gheschonken hadde, met een groot jaerlicx pensioen up tland van Avennes. 1209.

Binnen dezer middele tijt, wiert die grave Reynout van Dampmartin, F^s Albrechts, int verwaten ghestelt, by laste van den paeus Innocentius, die derde van dier name, omme dieswille dat hy die gravinne van Clermont hadde helpen innemen, rooven ende raserene eeneghe casteelen, stercten ende fortressen, toebehoorende die bisscop Philips van Beauvais, by der inhortatie van den coninck Jan van Inghelant (eerst ghezeit Zonderlant), zo men uyt

(1) De huyd afstroopen.

1211. die messagiers (die daer daghelicx over ende wederliepen) wel evidentelick presumeren ende bemoeden mochte, in zulcker wijs, dat die coninck Philips van Vranckerijcke endelinghe ten dien upziene, wat twijffelende van zijnder trauwe, zelve garnisoen in zijn stede van Mortaengnen stellen wilde, ter conservatie van den hertochdomme van Normandien, twelcke hy ooc ter tijt metten zweerde houdende was, jeghens die Inghelschen; maer want hem die voornoemde grave tzelve weygherde ende refuseerde, zo bande hem die coninck uyt zijn rijcke, consignerende niet alleene die stede als voren, maer bovendien ooc tgraefscip van Buenen, als wesende tmatrimoniael goet van vrau Ide, zijnder huysvrau, daer wijlent die coninck Steven van Inghelant die grootheere of was, van vrau Marie, zijnder dochtere weghe, gheselnede van Mattheus van Elsaten, die oom van onze natuerelicke vrauwe ende princesse Johanne. Dit nam die grave Reynout zo qualick ende zo onweert, dat hy hem van quader spijte, viant van der croone verclaersde te zijne, ende vliedende in Inghelant, vercreech sconincx vrientscepe, met belofte van hulpe ende bystandicheit, in al tghuene dies hem ende den keyser Ottho, zijnen neve, eenichsins mueghelick ware, ende voort zo maecte hy bovendien noch by zijnder industrie ende behendichede een goede vaste ligue ende alleiancie metten grave Ferrant van Vlaenderen ende van Henegauwe, die den Franschman van ghelicke ooc ten besten niet en mochte, eensdeels ter cause van der injurie voren verhaelt, maer principalick ende bysondere, om tvercorten ende vercrancken van zijn wijfs landen ende heerlicheden, die welcke hy zwoer by zijnder edeleit eerlanck weder te brenghene ende te stellene up haerlieder oude ende eerste pale ende lemiten, ofte in die wille te stervene. Ende dienvolghende zo maecte men van diertijt voort van alle zijden zulcke ghereetscepe

Verbond tegen Vrankryk, waer in Vlaenderen deel neemt.

ter orlorghe, dat een yghelick gruwen mochte diet hoorde 1212.
ofte zach. Hierentusschen, te wetene up den thienden dach van october int zelve jaer, verbarnde die stede van Berghe, in West-Vlaenderen, ende Onzer Liever Vrauwen kercke ten Bossche, wiert zeere beschadicht ende ghe-schent van themelsche vier metter cloostere aldaer.

Koning Filips rust zich uyt tegen Engeland.

Die coninck Philips van Vranckerijcke wel ten vullen gheinformeert zijnde van der ligue ende alleantie daer wy hier voren of ghehoort hebben, hielt int beghinsele van den jaere XII^c XIII een generale dachvaert te Sois- 1213.
sons, omme te wetene wat hem voor best te doene stont, ende volghende die resolutie aldaer ghenomen, zo maecte hy alle die meeste ghereetscepe die hem meughelick was, omme ten eersten dat doenlick ware met machte in Inghelant te varene, niet om trijcke themwaert te treckene, naer tadvijs van die zommeghe, maer alleenlick om den bisscop van Cantelberghe met meer andere gheestelicke personnagien, weder in haerlieder eerste staet ende digne-teit te stellene (zo men zeide), die hemlieden die coninck Jan, nu gheleden vier jaer, tonrechte ende met quader cause of ghepriveert ende ghefrustreert hadde, met con-fiscatie van alle haerlieden andere meuble ende immeu-ble goedinghen, zo hiervoren vermaent ende verhaelt staet. Ende tot dit voyagie beloofden hem alle zijne edele vassael heeren mede ghehuldich ende behulpich te zijne, met lijve ende met goede, uytghesteken ende ghereserveert alleene-lick die grave Ferrant van Vlaenderen, die welcke ende-linghe daer toe anzocht ende ghesommeert zijnde, verant-woorde dat hyt in geender maniere doen en zoude, often ware dat men hem eerst ende alvoren restitueerde ende wedergave niet alleene die souvereniteit van den graefscepe van Ghynes, met die stede van St-Omaers ende Arien, naer tinhouden van den paeyse laest te Perone ghemaect, maer bovendien ooc alle die landen ende heer-

Den graef Fernand weygert hem zyne medehulp.

1213. licheden die welcke den coninck hem (van vrau Johanne, zijnder huysvrau weghe), by onbehoorlicker middele ende sinistre practicke omthoudende was, legghende tusschen die Noortzee ende die rivieren van der Schelde ende van der Somme, achtervolghende zekere ghiften ende donatien tanderen tyden hare ouders ende voorzaten ghedaen by Clotharius, die tweede van dier name, ende Caerle, ghezeit de Caluwe, successivelick coninghen van Vranckerijcke. Als die coninck Philips deze antwoorde hoorde, zo wiert hy buytermaten zeere vergramt ende verstoort, daer den ghemeenen lande van Vlaenderen naermaels groot quaet of quam, niet jeghenstaende dat hy hem, als doen al simuleerde dat hy conste, om tvoyagie dater up handen was niet te verachterene, zegghende dat hy niet themwaert en hielt, daer iemende eenich recht, cause ofte actie an pretenderen mochte, behoudens alleenlick Ghynes, St-Omaers ende Arien, daer hy insghelijcx ooc condigne recompense voren presenteerde te ghevene, tallen tyden ende stonden, als hy daer toe verzocht zouden wesen, ten zegghene van lieden dies verstaende: ende ghemerct dat den grave Ferrant met dezer presentatie ende belofte alleene, niet te contenterene en was, als de ghuene die de Fransoysen voortan niet metalle en betraude, zo wiert ter vulcomminghe van diere een dachvaert te Arcken gheleit, daer die coninck zelve niet en compareerde, maer verzochte den zelven dachvaert naerderhandt te Grevelinghe ghehouden thebbene, om van danen voort (quamsuis) gezaemder handt in Inghelant te treckene met die XVII schepen van orloghe, die hy in die havenen van Buenen, Grevelinghe ende Calis propijs daertoe ghereet hadde, verwachtende daghelicx niet dan naert faveur van den winde. Twelcke die grave Ferrant hem plat uyt refuseerde ende omtzeide, vreezende in cas van comparitie nemmermeer weder int zijne ghekeert

thebbene, ghelickt ontwijffelick ghebuert zoude hebben. 1213.
Binnen dezen middelen tijt, die coninck Jan van Inghelant, verhoorende die schoffierlicke groote macht ende moghentheit van der franscher croone, ende hem wel zekerlick beduchtende, dat hyt er niet jeghens houden en mochte, maecte van grooter ancste ende vervaerthede paeys metten legaet apostolick, Pandulf ghenaemt, by de welcke dat niet alleene alle verjaechde kerckelicke personnagien weder in haerlieder oude ende eerste staet ghestelt wierden, met behoorlicke recompense van aldies men hemlieden daer te voren ghenomen hadde, maer die coninckrijcke van Inghelant ende van Hierlant quamen bovendien ooc onder die obedientie, protectie ende beschermenesse van onzen helighen vadere den paeus, met belofte van zekere groote somme van penn. tsjaers, in reconnaissance van diere, achtervolghende den contracte daer of zijnde, in daten van den jaere als voren. Twelck aldus in Inghelant ghepasseert zijnde, zo voerde die voornoemde legaet, zonder langher dilay, overe naer Grevelinghe, daer hy die coninck Philips van Vranckerijcke wel scherpelick interdiceerde ende verboot alle ulterieure ende voordere procedeuren met zijnder jeghenwoordighen preteuse wapeninghe jeghens ende in prejudicie van eenighe van die conincrijcken voorscreven, up al tghuene dat hy van den stoel van Roome houdende was, onder wiens subjectie, sauvegarde ende jaerlicx tribuyt, dat zy hemzelven nu teenegadere ghevoucht ghestelt ende gegeven hadden met aldereerweerdichet ende onderdanicheit. Als die coninck voorzeit deze woorden hoorde, zo wiert hy inwendich al te zeere beroert ende perplex, vindende hem zelven daer by ghefraudeert ende gefrustreert van tghuene dat hy meest ende principalick int herte voren hadde, te wetene van der croone van Inghelant, die hy wel hopte onder tdecxele van der religie,

Engeland verzoent zich met den paus.

1213. gheconquesteert thebbene metten zweerde, hoewel dat hijt niet gheweten en wilde, zo tghemeenlick ghebuert; niet min considererende int ende dat emmers anders niet wesen en mochte, maecte van noodt duecht, ende nam zijn patientie, als die ghuene die noch wel hopte byder tijt elders te deghe zijn schade te verhalene, want ter dier fine, zo zant hy al zijn voornoemde schepen van orloghe te Lamminsvliet (nu Sluys gheheeten) ende te Damme waert, jeghens den grave Ferrant van Vlaenderen ende van Henegauwe, die hem onlancx leden wonderlick zeer verbolghen ende vergramt hadde, omme die cause ende redene voren verhaelt ende bysondere by zijnder noncomparitie te Grevelinghe, daert al annecleefde, zo voorzeit es. Wie zoude hier mede nu die groote omsprekelicke schade ende jammere, ten vullen konnen bescriven, die te Lamminsvliet, te Damme ende elders daer omtrent, tot voor die stede van Brugghe, van der franscher zijde ghebuerde ende gheschiede, van roovene? van brandene? ende van moordene? Voorwaer niemende, ghemerct dater nievers eeneghe rudesse, wreetheit, nochte tyrannie ghespaert en wiert, jeghens die ghuene die haerlieden natuerlicken heere ende prince ghetrouwe waren, om dat een yghelick (hem daer an spijghelende) te bet zonder eeneghe weere ofte resistentie, te ghenade commen zoude. Hierentusschen was die coninck Philips van Vranckerijcke, van een andere zyde, met machte uyt Grevelinghe naer die stede van Cassele ghetrocken, daer hy op den helighen Ascensioensdach binnen gherochte, ende latende daer goet sterck garnisoen nam voort zijnen wech tIpere waert, daer hy die stede themwaert ghecreech zonder slach ofte stoot. Twelcke merckende die grave Ferrant van Vlaenderen, track haestelick derrewaert, zendende met eenen zijnen ambassadeur met eenen herault van wapenen voren by den coninck, om van hem een saufconduyt van

Woesten inval der Franschen in Vlaenderen.

een thoeveel daghen te verwervene ende te vercrijghen, 1213.
gheduerende die welcke, dat zy tzamen met elckanderen spreken mochten ten paeyse, anghezien dat hy van zijnder zijde meer dan ghereet ende vulveerdich was tot alle redenen te verstane. Maer wat mer bat, weende ofte smeecte, twas al te vergheefs, want die coninck en wilde die grave Ferrant niet alleene noch zien nochte hooren, maer omtboot hem bovendien ooc, dat hy hem zoude pijnen, ten eersten dat hem mueghelick ware, uyten lande ende graefscepe van Vlaenderen te vertreckene, eer hem erghere fortune toequame. Doen die prince dese verwaende, onweertsche, spijtige ende rigoureuse omtbiedinghe hoorde, zo wiert hy met zulck een gramscip ende toorne omtsteken, dat hy Boudewijn van Nieuport, Mer Robrecht van Bethune, Fe Willems (daer Mer Dancel, die scoonvadere van Guy van Dampierre, naermaels grave van Vlaenderen, of quam), Willem van St-Omaers, Heyndrick van Belle, Adam van den Berghe ende Gillis Coppellan, in alder diligentie naer Inghelant depecheerde, claghende zeer deerlick van tgroot onghelijck ende overlast dat men hem ende zijnen lande daghelicx doende was, tzijnder totaler ruine ende omterfvenesse van dien, ten ware dater by haerlieder adresse, hulpe ende bystandicheit in tijts inne voorzien wierde, naer tinhoudene van der ligue ende alleancie tjaer voorleden onderlinghe tusschen hemlieden ghemaect, met meer andere pregnante redenen, ten dien propooste dienende, die welcke Mer Robrecht van Bethune daer met zulk een promptitude, gracie, ende eloquentie voor den coninck Jan, ende allen zijnen edelen raedt wiste te allegierene, ende in alderreverentie te proponeren, dat hem zijn verzouck ende begheerte van stonden an gheaccordeert wiert, te bet ooc, want er niemende van haerlieden allen en was, die van der Fransoysen, haerlieden ghesleghen vianden meer

1213. vreesde gheinvadeert te wordene, overmids spaeus sauvegarde als voren. Ende dienvolghende, zo zant die coninck Jan van Inghelant zonder langher dilay een groote menichte van zijne schepen wel ghestoffeert ende voorzien van als, dat ten orloghe diende, ter assistentie van die van Vlaenderen, onder die conduyte van Willem, grave van Salsbery; Reynout, grave van Dampmartin, in Buenen ende Mortaengnen; Hughes de Boves, ende Jan, zijn broedere, daerof dat die drie laetste uyt Vranckerijcke gebannen waren, met confiscatie van meest al dat zy hadden. Dies zeylden zy met eenen veel te meerderen nick haestelick te Lamminsvliet ende te Damme waert, in die steert van haerlieden vianden, bedrijvende daer zulcke prouesse ende vromicheden van wapenen, dat die Fransoysen van dien tijt voort niet meer ter lande loopen en dorsten om roovene, om brandene, nochte andersins, ghemerct dat zy ghenouch te doene hadden met haerlieden schepen wel te defenderen ende te bewarene jeghens tgroote secours dat den lande van Vlaenderen toeghecommen was. Van twelcke die coninck Philips van Vranckerijcke gheadverteert zijnde, zochtet cort te makene: dies nam hy hostagiers uyter stede van Ipere, ende quam in alder diligentie met zijnder armye te Brugghe waert, byder convoyen van Mer Jan van Nigelle, die castelein van der stede voorzeit, ende met Mer Zegher van Ghendt, die welcke tjaer voorleden ter occasie voorscreven uyt Vlaenderen ghevlucht zijnde, hem allomme onderweghe al die rijcste landslieden ende andere wisten te wroughene, zo dat zy allegadere medeghelcet wierden, ende zonder groot rantsoen niet en ontstonden : zo wy noch hooren zullen. Die van Brugghe, sconincx comste vernemende, verzochten gracie ende ghenade, presenterende hostagiers, met die welcke dat die coninck, zonder ievers te lettene, stappans te Ghendt waert track, slaende vast siedge voor

Engeland zendt den graef hulpe.

die stede, daer hem zijn scoonzuene, die hertoghe Heyndrick van Lotrijcke ende van Brabant, die vijfste van dier name, metten spoet over dandere zijde van der Schelde ter hulpe quam, brenghende met hem alle die meeste macht ende moghenteit die hy ievers binnen zijn landen hadde connen furnieren ende vergaderen.

1213.

Hertog Henrik van Brabant houdt de zyde van Vrankryk.

Twijle dat die stede van Ghendt aldus van die Fransoysen ende Brabanders beleit was, zo en sliepen vry die Inghelschen niet, daer wy hiervoren of vermaent hebben, maer wachtende haerlieden slach, vielen endelinghe zo dapperlick haerlieden vianden up tlijf, dat zy hemlieden sdonderdachs voor Sinxen, in die havene van Hontsdam ofte Damme, IIII° gheweldighe schepen van orloghe of namen, van de welcke zy eeneghe deden verzincken metten volcke datter binnen was, ende die reste voerden zy met hemlieden vul roofs ende buyts; ende zonder faulte zy zouden die havene teenegadere ghezuvert hebben, indien die Fransoysen met haerlieden artilgerie niet van stonden an binnen Hontsdam ghetrocken hadden, ter meerderene bewarenesse ende verzekerthede van haerlieden persoonen ende goedinghen. Van welcke blijder nieumare die grave Ferrant gheadverteert zijnde, quam sanderdachs ten eerste lancx tvloemarct met alle tvolck van orloghe, dat hy ghecrijghen conste, by die voornoemde Inghelschen, heetende hemlieden hertelick wellecomme, met grooter dancbaerheit, ende voort met belofte van eeuwigher trauwe ende bystandicheit, van al tghuene daer zy hem insghelijcx ooc van doene mochten hebben. Ende naer eeneghe secrete communicatie aldaer met hemlieden ghenomen, zo meende hy wel by ghemeinen accoorde, ende overeendraghene, sdachs daer naer (wesende doen Sixenavent) die reste van die fransche schepen foortselinghe themwaert ghenomen ofte verbarnt thebbene, metsgaders ooc die stede van Damme, met alle die groote

Vernieling der fransche vloot.

1213. roof ende schat dieder binnen was; maer (zo tGod ghe-liefde) twiert belet, by der onvoorzienigher comste van den coninck Philips van Vranckerijcke, die al tvolck van wapenen te peerde ende te voet, daer hy nu een poose tijts voor die stede van Ghendt mede gheleghen hadde, met hem te Damme waert brochte, daer ten daghe als voren afgriselick zeere ghevochten wiert, ende veel bloets ghestort van beeder zyden, maer van der vlaemschen ende enghelschen zyde meest, omme dieswille dat zy varre cranext ende minst in ghetalle waren, hoewel dat die nombre van haren versleghenen nochtans die twee duyzent niet en excedeerde, zonder die ghequestste ende ghevanghenen, tusschen die welcke dat die alderprincipaelste waren, eerst Mer Wouter, heere van Vormezeele, met Mer Jan zijn broeder, Mer Anchelmus van Roesselare, Mer Lambrecht van Roosebeke, Mer Thomaes Chiere, Mer Willem van Ipere, Mer Guysbrecht van Haveskercke, Mer Woutere van Amiens, ende Mer Hughes ghezeit Bretoen, met meer andere edele rudders uyten lande ende graefscepe van Vlaenderen, totten ghetalle van XXII, ende ontwijffelick daer en zoude noch Vlaminch noch Engelsman ontcommen hebben, ten hadde ghedaen haerlieder haestighe vlucht die zy weder met al tghuene dat zy saulveren consten, tzeewaert namen, zeylende waerhier, waerdaer, zonder eeneghe ordonnantie in Godts gheleede, zo dat die graven Ferrant van Vlaenderen, ende van Henegauwe, Willem van Salbery ende Reynout van Dampmartin, Buenen ende Mortaengnen, tzamen te Walcheren in Zeelant gherochten, ende Hughes de Boves in Inghelant, met Jan zijnen broedere; Gillis Berthalt vloot tOudenburch, Rogier van Gistele met Wouter zijn broedere te Gistele, Herbert van Veurne te Veurne, Mer Robrecht van Bethune, Fe Willems, te Nieupoort, ende dandere elders, daer een ighelick best

Ongelukkigen slag by Damme.

Den graef vlugt naer Walcheren.

gheraken conste. Als die coninck van Vranckerijcke 1213.
deze schoone victorie anzach, zo beval hy dat men zonder langher delay tvier in die reste van zijne schepen steken zoude, ligghende binnen den ghedelve tusschen Damme ende Sluys, ten fine dat zy van zijne vianden (die noch niet teenegadere uyten lande en waren) niet ghenomen en wierden, ende dat ghedaen zijnde, dat men voort alle die contreye van den voorscreven ghedelve, insgelijcx ooc in gloyen stellen zoude, metter stede van Damme, behoudens nochtans die cooplieden aldaer, haerlieden lijf ende goet, achtervolghende tghuene dat hy hemlieden tzijnder comste van Ghendt hooghelick toegezeit, ende helichlick belooft hadde, niet jeghenstaende, dat al anders ghedaen wiert, by den capiteyn Sanary, dieder tprincipaelste last of hadde, wel te menich Franschmans toecommende bedervenesse by trechtveerdich oordeel Gods, zo wy in tijden ende stonden noch hooren zullen. Twijle dat men hiermede bezich was, zo nam die coninck zijn wech naer die stede van Brugghe, roovende, pijlgierende ende verbarnende allomme daer omtrent al dater wel stont, twelck considererende ende overmerckende die van Ghendt, quamen hem subitelick (van vreese van alleleens te varene) te ghenade, mids ghevende hostagiers, gelijck die andere leden slands ghedaen hadden. Deze zaken al ghepasseirt zijnde, zo maecte die coninck zijnen zuene Loys, ghezeit van Montpensier, capiteyn van der stede van Rijssele; ende Woutere van Castelgion, die grave van Ste-Pol, gaf hy die stede van Duway te bewarene, met expresser ordonnantie dat zy met haerlieder garnizoen te peerde ende te voet, elc int zijne, wel zorghe draghen zouden up al tghuene dat zy van hem houdende waren, ende stellende met dien alle zijn voornoemde hostagiers van Ghendt, Brugghe ende Ipre, texcessivelicken groote rentsoene, keerde al-

1213. lincx weder tzijnen lande waert met die reste van zijnder leghere. Ende zeer corts naer zijn vertreckene, vergaderden die staten ende leden slands van Vlaenderen, te Cortrijcke, zo deden van ghelijcken ooc die staten ende leden van Henegauwe, te Oudenaerde, omme elc int zijne met meer anderen te adviserene, hoe ende in wat maniere, dat zy best die Fransoysen, haerlieder vianden, niet alleene wederstaen, maer bovendien ooc teenegadere verdrijven ende verjaghen mochten, in zulcker wijs dater endelinghe by ghemeenen voyse ende accoorde gheresolveert ende ghesloten wiert, dat Mer Robrecht van Bethune met noch XL vlaemsche rudders ende andere lieden van wapenen, die stede van Nieupoort bewaren soude, ende dat Aernout van Landaes, Philip van Maldeghem ende Philip van der Woestyne tzamen (met alle die meeste macht van volcke die zy yevers ghecrijghen consten) int landt van Walcheren trecken souden, ter assistentie van den grave Ferrant van Vlaenderen, die welcke haerlieden comste niet verbeidende tsanderdaechs, met zijnder compagnie ende bovendien ooc metten grave Willem van Hollant, voor die poorte der stede van Brugghe arriveerde, daer men hem ten eersten niet inlaten en wilde, van vreese van den coninck Philips van Vranckerijcke meer te verbelghene, die noch eenighe van haerlieden hostagiers by hem hadde, byder nonresolutie van haren rentsoene. Maer int ende dachtende dater hemlieden ergere of commen mochte, ontfinghen hem ende alle zijn edele gheselscip met groote eere ende weerdicheit : zo deden ooc insghelijcx die van Ghendt, die hem met machte te Dronghene convoyeerden om van danen voort te Cortrijcke waert te treckene. Maer die Dolphin Loys, capiteyn van Rijssele, zijnder comste gheware wordende, maecte hem zelve zo in die voorbane, dat hy die stede van Cortrijcke (die welcke doen ter tijt niet zeer sterck en was)

Staten vergadering te Kortryk en te Audenaerde.

Den graef keert weder met Willem van Holland.

zelve metter spoet themwaert ghecreech. Twelcke verhoorende die grave Ferrant quam haestelick derrewaert, ende zoude zijne vianden ontwijffelick die bataylgie ghelevert hebben, indien zy hem hadden durven verbeyden; maer neen zy, want zy roofdent gherenghe al dater wel stont, ende stekende tvier in die stede, leeden Daneel van Markilgy ende Philips van der Woestyne (beede die capiteynen aldaer) met hemlieden te Rijssele waert. Als die grave Ferrant zach dat hem die Dolphin aldus schalkelick ontvloden was, zo reysde hy met zijnder armeye voort naer die stede van Ipere, daer hy zeer princelick, met grooter blijtscepe ende triumphe, omtfaen ende onthaelt wiert, ende dede van stonden an diepe wijde vesten ende stercke houte bollewercken maken, als of hy die plaetse principalick ende bysondere hadde willen houden jeghens al sconincx macht ende moghentheit: die welcke hier inne zo buytermaten zeere beroert, perplex ende vervaert wiert, dat hy zijnen zuene Loys niet langher te Rijssele betrauwen en dorste, maer omtboot hem haestelick thuyze waert, behoudens dat hy die voorzeide stede eerst wel voorzaghe van goet sterck garnisoen, te wetene van twee hondert ruyters te peerde, met een toeveel voet volcx, zoot gheschiede. Van dezer nieumaere die prince Ferrant gheadverteert zijnde, maecte hem terstont derrewaert, slaende niet min eerst nedere voor dat sterck casteel tErckeghem, up die riviere van der Leye, daer hem noch daghelicx lancx zo meer volcx toequam van alle zijden, maer dies al niet jeghenstaende, zo moeste hy nochtans ten XVe daghe van danen scheeden zonder iet anders te bedrivene, nemende voort zijnen wech te Rijssele waert, daer hy insghelijcx ooc vier daghen lanck voren bleef, talzoo cleenen profijte als hy tErckeghem ghedaen hadde, ende tzijnen vertreckene, zo sloughen die fransche garnisoenen zo wackerlick van achter in die

1213.

Aenleg op Ryssel mislukt.

1213. steert; dat zy die arriere-garde gheel omtmaecten, vanghende Mer Allaert van Borsele, die capiteyn van diere, daer zy zeer blijdelick mede weder tharer stede waert keerden.

Den graef neemt Doornyk in.

Alle deze zaken aldus ghepasseirt zijnde, zo track die grave Ferrant reghelrecht naer die stede van Doornijcke, daer hy metten tweeden assaulte (overmits dat zijt niet wel eens en droughen) binnen gherochte, roovende, pijlgierende, poorten ende mueren vellende, zonder eeneghe gracie ofte ghenade, ende zouder bovendien tvier tallen cante inghesteken hebben, ten hadde ghedaen die groote brandschat, die hy der in ghereede penninghen voren omtfinck, met belofte van trauwe, ghecomfirmeert ende verzekert met LX hostagiers die hy stappans te Ghendt waert zant, doende metten zelven XII inghezetenen van der stede den hals of hauwen, ter cause van haerder voorlede ongetrauwicheit, metsgaders ooc noch achte van zijne saudeniers, die welcke niet jeghenstaende zijn verbot, hem zelve met meer andere, duer den grooten haet ende nijdt, die zy toter stede draghende waren, niet en hadden connen vermeyden van noch waer hier, waer daer, tvier daer inne te stekene, zo dater onder andere, schoone, oude, memorable edificien, palleysen ende ghestichten, ooc eeneghe cappellen, kercken, cloosters ende godshuyzen, zom heel, ende zom in partie, ofte nieten ghinghen. Twelcke die bisscop Goossin (al heymelick in tijts uyter stede ghevlucht zijnde) zo over qualick nam, dat hy die prince ter cause van dien int verwatene stelde, met alle die ghuene die hem wel wilden. Ende zo Gode gheliefde, die prince die creegh zeer corts naer dezen, zulck een brandighe continuele coorse, dat zy hem eer yet lanck van grooter kranchede teenegadere mineerde ende tonderen brochte. Maer dies al niet jeghenstaende, zo dede hy hem zelve nochtans met een osbare te Rijs-

Hy trekt in Bynsele.

sele waert voeren, daer hem die van der stede zeer eerlick 1213.
ende weerdelick met grooter vreucht, blijdtscepe ende triumphe, wellecomden ende ontfinghen voor haerlieden naturelicke heere ende prince, verjaghende *quant et quant* alle die Fransoysen dieder binnen waren, daer die van der garnisoene tErkeghem, up die riviere van der Leye, zo inne verschoten dat zijt niet lanck en maecten. Doen die coninck Philips van Vranckerijcke alle deze drouve tijdinghen verhoorde, zo was hy met alle druckich ende rauwich, niet zo zeere om tghuene dat te Doornijcke gheschiet was, als om tinnemen van der stede van Rijssele, met dater meer naer ghevolght es. Twelcke cause was, dat die Vlaminghen over al haerlieden roem droeghen dat zy den Dolphin Loys, zijnen zuene, gheel ende al uyten lande verdreven ende verjaeght hadden, met alle die ghuene die hem wel wilden, zo dat hy om die injurieuse mare te belettene, corts daer naer weder te Vlaenderen waert keerde, met veel meerdere gensdarmerie te peerde ende te voet, dan die voorghaende gheweest hadde. Maer die van Rijssele zijnder comste vernemende ende wel zekerlick beduchtende dat zy den eersten bot schüdden zouden, omme die vicineteit ende rebelle wille, die noch gheel van vasscher memorie was, liepen meest al haerlieden veerden, want zy die stede niet sterck ghenouch en kenden, om zulck een gheweldich siedge daer voren te verwachtene, twelcke die grave Ferrant naerderhandt niet machtig en ware te lichtene by forme van bataylgie, zo zy zeiden. Ende dienvolghende, zo quam die coninck binnen haerlieden verlaten stede, zonder slach ofte stoot, roovende ende pijlgierende al dater noch ghebleven was, ende daer naer tvier in stekende. Twelcke alzo ghedaen zijnde, zant goet sterck garnisoen naer die stede van Duway, ende verbarnde tcasteel tErckeghem, daer wy hier voren meer dan eens of vermaent hebben, omme

De Franschen steken het vuer in Rysel.

1213. dat hem van dier zijde gheen ongbetrauwicheit meer ghebueren en zoude, nemende voort zijnen wech al roovende, al vanghende ende al brandende te Casseele waert, daer hy by foortse ende met crachte binnen gherochte, zeer deerlick verslaende ende vernielende al dat in tijts niet omtvlieden en conste, ende naermaels ooc poorten ende muren vellende, niet zonder menich schadelick exploit, twelcke dagelicx daer omtrent ten lande waert in gheschiede, die gheele zomere lanck gheduerende, die welcke nu ten ende ghecommen zijnde, zo stelde die coninck zulcke garnisoen binnen den casteele aldaer, alst hem gheliefde ende goet dochte, keerende alzo weder met die reste van zijnen volcke te Vranckerijcke waert ter assistencie van die van Aquitanien ende Gascoengnen, daert die coninck Jan van Inghelant al verbuert maecte, met zijnen volcke van orloghe, omme die Fransoysen by dien middele uyt Vlaenderen te treckene, zoot ghebuerde.

Zy nemen Kassel.

Als die grave Ferrant van Vlaenderen ende van Henegauwe dit groot secours anschouwde, zo zant hy Mer Robrecht van Bethune in alderdiligentie naer Zantwijck, ende volchde hem ten eersten dat mueghelick was, met Mer Aernout van Oudenaerde, Mer Rache van Gavere, Ghijsbrecht van Ghistele ende andere zijner edelen, zonder eeneghe peerden nochtans, om te min van iemende bekent te wordene, rijdende voort van Zantwijck met die ghereetscepe, die hy der vant, te Canterberghe waert, by den coninck Jan als voren, die welcke hem binder abdie aldaer zeer eerlick ende mindelick wellecomde, omthaelde ende festierde, met vernieuwinghe van der ligue ende alliance tanderen tijden tusschen hemlieden ghemaect, jeghens ende in prejudicie van der croone van Vranckerijcke ende hare ghealliecrde. Twijle dat men hier mede secretelick in Inghelant bezich was, zo quam die grave Reynout van Dampmartin, Buenen ende Mor-

Verbonds-vernieuwing met Engeland.

taengnen, met enthoeveel Vlaminghen, tcasteel te Cassele 1213.
belegghen, wel hopende die Fransoysen (die den ghemeenen lande daer omtrent daghelicx zo hinderlick waren), eer yet lanck thaerlieden schade ende schande, teenegadere daer uyt, te verjaghene ende te verdrijvene by zijnder prouesse ende uytnemende vromichede van wapenen, die welcke hy daer continuelick (niet jeghenstaende die groote vorst, hagele ende sneeu) zeer clouckelick tooghende was, XIII daghen lanck gheduerende. Maer die ghexpireert zijnde, moeste nootzakelick ruymen jeghens die moghende wederoomste van den Dolphin Loys van Vranckerijcke, die welcke ontwijffelick daer meende die bataylgie ghelevert thebbene, maer ziende dat zo niet wesen en mochte, stichtede van quaden spijte, brandt al tCasselambocht, Veurnambocht, Bellambocht ende Burburchambocht duere, stellende met eenen die steden van Nieupoort, Belle ende Steenvoorde in gloyen, metsgaders ooc al tghuene daer vrau Machtilt van Portegale (ter causen van harer duwarie ende bylevinghe) tregement of hadde. Maer duyst jeghens een, dat hy te Belle niet mede van den viere, vernielt ende verslint en wiert, twelcke zeer aventuerlick met zulck een cracht ende violencie in zijn tenten ende pauwelgioenen slouch, dat men hem (overmids tempeschement van der corroye) qualick ghenouch ghesaulveren conste wat mer toe dede. Hierentusschen maecte men in Inghelant noch vaste ghereetscepe, niet alleene omme die voornoemde Fransoysen met haerlieden gheallieerde te wederstane, maer om bovendien ooc teenegadere by foortse uyt Vlaenderen te doen vertreckene, indient mueghelick ware, in zulcker wijs dat die prince Ferrant int beghinsele van der zomere weder overquam, wel voorzien van al datter orloghe diende, alzo wel van ghelde als van cloucke vrome lieden van wapenen, daer hy reghelrecht mede tS[t]-Omaers waert

Brand stichtinghen en poogen om de Franschen ten lande uyt te dryven.

1213. track, hebbende by hem den grave Willem van Sasbery en den grave Reynout van Dampmartin, Buenen ende Mortaengnen; den grave Willem van Hollant; Heghes de Boves; Mer Robrecht van Bethune, F^s Willems, ende meer andere vaylgeante capiteynen, rudders ende edele mannen, die ten eersten daghe tvier in die voorboughen van der stede staken, metsgaders ook in al tghuene dater omtrent stont, nemende voort haerlieden weg naer tgraefscip van Ghynes, daer zy eeneghe sloten ende casteelen velden, zonder iemende in gracie ofte in ghenade tomtfanghene, dan alleenlick vrau Beatrice, die huysvrau van den grave Aernout aldaer, die zy met goede garde ghevanghem naer Vlaenderen zonden, makende haer casteel te Ghynes gheel ende al woest ende desert metten viere; zo deden zy van ghelijcken ooc te Santgate, te Calewijde ende te Tornaghem, maer overmids den brandschat, zo bleef die stede van Ardre ongeschaet ende ongeschent, behoudens trauwe ende eedt die zy daer zeer promptelick deden in die handen van den grave van Vlaenderen, ende verjaghende met dien den grave van Meluyn, dieder uyten name van den coninck van Vranckerijcke, een goede poose tijts capiteyn of gheweest hadde, ende dat alzoo ghedaen zijnde, zo keerde die prince metter ganscher armeye duer Grevelinghe, wat dieper binnen zijnen lande ende graefscepe van Vlaenderen, wesende allomme van zulcker exemplaire wreeteit ende rudesse jeghens zijne vianden ende rebellen, dat die Fransoysen, die te Cassele in garnisoene laghen, hem gheensins verbeyden en dor-

Kassel verlaten. sten, maer stekende tvier int casteel aldaer, liepen by nachte haerlieden veerden, van daer zy ghecommen waren, zo dater die Vlaminghen ende Inghelsche achter een meestere of wierden, nemende van danen haerlieden wech naer Artoys, daer zyt al roofden, barnden, afliepen ende raseerden dat ten platte lande stont, tot voor die

stede van Atrecht, metsgaders ooc tstedeken van Sochet, 1213.
staende niet boven drie mijlen van danen, ende corts daer naer sloughen zy tzamen voor Lens nedere, aldaer hem die van binnen zo vromelick weerden, dat zy haerlieden stede behielden. Doen wiert Houdain gheel ende al in gloyen ghestelt, uytghesteken ende ghereserveert alleenlick tclooster aldaer; ende tcasteel te Schoonhuyze, toebehoorende Mer Segher van Ghendt, wiert plat neder ter aerde geworpen, in wederwrake van dies voorzeit es.

Deze zake aldus al volcommen ende volbracht zijnde, zo track die grave Ferrant met zijnder leghere voor Arien, doende daer meneghe gruwelicke coursen ende sproncreysen, drie weken lanck gheduerende; maer endelinghe wel ziende dater niet dan pijl ende loot te halene en was, brack up ende reysde met al zijn volck te Brabant waert, jeghens den hertoghe Heyndrick, die vijfste van dier name, omme dieswille dat hy die coninck Philips van Vranckerijcke zo wel jeghens hem byghestaen hadde, in zijn laetste wapeninghe voor Ghendt, ende bracht hem zo varre, dat hy emmers binnen der stede van Bruessele vlieden moeste, daer hy terstont zo nauwe van alle zijden omricht ende beleit wiert dat hy endelinghe uyt rechter noot met die Vlaminghen zweeren moeste, ghevende hemlieden beede zijn zuenen in hostagie, te wetene, Heyndrick ende Godefroot, ghezeit van Luevene, die men van stonden an int casteel voerde, daer zy zeere wel bewaert ende ghetracteert wierden, zo ter materien diende.

Oorlog tegen Brabant.

Binnen dezen middelen tijt, zo overleet Willem, die heere van Bethune, ende vrau Machtilt, zijn wedewe, bleef dies niet jeghenstaende dheerlichede foortselinghe bezittende, by den toedoene van den Dolphin Loys van Vranckerijcke, jeghens ende in prejudicie van Mer Robrecht, haren zuene, omme dieswille dat hy met die van Vlaenderen hielde, zo wy nu dickwils ghenouch ghehoort

1213. hebben, met expresser bespreke nochtans, dat Daneel, svoorzeits Robrechts zuene, daer naermaels die erfghenaem ende proprietaris of wesen zoude, indien hijt tzijnen jaere gecommen zijnde, vrient van der croone wesen wilde. Als die grave Ferrant van Vlaenderen deze nieumare verhoorde, zo zant hy haestelick te Aken tot den keyser Otho, die vijfste van dier name, biddende hem zeer mindelick om hulpe ende bystandicheit jeghens die Fransoysen, haerlieder ghemeene vianden, twelcke hem die keyser zeer gheerne accordeerde, up hope of hem tselve noch te passe commen mochte, jeghens zijnen competiteur den coninck Frederijck van Secilien, daer wy hier voren wat of gheroert ende vermaent hebben. Ende dienvolghende, zo maecte hy van dier tijt voort alle zijn ghereetscepe omme ten eersten dat doenlick ware met machte nederwaert te commene. Ende twijle dat hy daer mede besich was, zo starf die bisscop Jan van Teroan, die tweede van dier name, ende Adam, die archidiaken van Parijs, quam in zijn stede, die welcke een zeer goet helich man van levene was. Daer verschiet insghelijcx ooc alsdoen van dezer weerelt de grave Aernout van Cleven, die derde van dier name, latende by wylent sgraven Florins dochtere van Hollant, een zuene achtere, die ooc Aernout hiet.

Keyser Otto voegt zich by de bondgenooten.

Achtervolghende tgheen dat wy hier voren ghehoort hebben, zo slouch die grave Ferrant, int beghinsele van
1214. den jare XIIc XIIII, neder met zijne Vlaminghen, Henewiers, Inghelsche, Hollanders, Zeelanders ende Vrieslanders, omtrent zijnder stede van Valenchien, daer hem die keyser Otho in alder diligentie, overdach ende over nacht te bate quam, met ontallick veel volcx van wapenen te peerde ende te voet, daer naer hem die principaelste capiteynen of waren, eerst die hertoghe Heyndrick van Lotrijcke ende van Brabant, zijn scoonvadere,

die hertoghe Walram van Limbourch, die grave Bernaert van Oostermale, die grave Heyndrick van Catsenelleboghe, die paelsgrave Heyndrick up den Rhijn, ende Coenraet, die heere van Cremone, met meer andere groote meesters ende duitsche heeren, uyten lande van Sassen, ende elders daer omtrent, die te Valenchien al zeer eerlick omtfaen ende omthaelt wierden, met grooter vruecht, blijtscepe ende triumphe, omme aldaer met elckanderen te aviserene wat hemlieden voort best te doene stont, int tgheune dat zy voren hadden. Maer eer zy teenegher finale resolutie gheraken consten, zo verhoorden zy daer die nieumaere hoe dat die van Doornijcke zeer verraderlick ende meschantelick den coninck Philips van Vranckerijcke, met zijnen volcke van orloghe, inghelaten hadde, twelcke haerlieden ontwijffelick ten besten niet en beviel, hoe wel dat zy (dies niet jegenstaende) noch altijt wel vastelick hopten haerlieden vianden meestere te wordene, betrauwende hemlieden gheel ende al up tgroote ghetal van haren volcke, daer mede dat zy ten eersten dat doenlick was, drie mylen naerdere hemlieden vianden quamen, te wetene, te Mortaengnen, daer Everaert, die bailliu van Doornijcke, capiteyn of was, uyter naem van den grave Ferrant, ende die princesse Johanne, zijnder huysvrau. Twelcke vernemende die coninck van Vranckerijcke, zochte alle middelen ende behendicheden (mids zijnder onmogentheit) om ten minsten grieve allincx weder te keerene van daer hy ghecommen was: dies vloot hy met alle die ghuene die hem wel wilden tsanderdaechs, wezende doen sondach, die XXVe van hoymaent, secreteliek by machte uyter stede van Doornijcke te Rijssele waert. Maer die keyser Otho van als by zijn acouters ende bespiers ghewaerschuut zijnde, volchde hem zo scherpelick naer, als die ghuene die zijn verzekerde victorie (zo hy meende) niet versweynen nochte vergaweloosen en wilde, dat hy

1214.

Doornyk valt de Franschen mede.

1214. hem menich Champagnoys van achtere in die steert of slouch, ende zoude ontwijffelick die gheele fransche leghere teenegadere omtmaeckt hebben, indien hem die hertoghe Ode van Bourgoengne, capiteyn van der arrieregarde, niet endelinghe by bedwanghe wederstaen en hadde, naer dat hy nu omtrent een myle ghereist hadde, met zijnen volcke, deynsende niet min altijt ten dorpe van Bovines waert, daer die coninck Philips (ziende dat emmers anders niet wesen en mochte) van nu al zijn gensdarmerie in zeer schoonder ordonnantie ghestelt hadde, omme by den rade ende advijse van den grave Steven van Faucerre, zijne vianden (die welcke meest als verwatene lieden, die vianden Christi waren) stappans zonder eenich verdrach die bataylgie te leverene, maer dien voornoemden hertoghe Ode duer omsprekelick veel dangiers endelinghe by hemlieden ghearriveert zijnde, riet dat men tzelve noch uitstellen zoude tot tsanderdachs, ende dat die coninck (ter conservatie ende bewaernesse van zijnen edelen persoon) haestelick binnen Lens in Artois trecken zoude, twelcke hy als een clouck vailgeant capiteyn, ghelijck hy was, in gheender maniere doen en wilde, zegghende met luyder voyse tot alle die ghuene die by hem waren : « Varre moet van my zijn, myn lieve kinders, dat ic ulieden eenich tijt of gaen zoude in ulieden noodt; neen, neen : ic wil noch heden hier victorieuselick met ulieden verblijven ofte glorieuselick int velt mijn leven laten. » Ende gaende met dien in die prochiekerck aldaer, bad den almueghenden heere zeer odmoedelick up beede zijne knyen, met weenende ooghen, om gracie ende ghenade, met belofte van eene nieuwe kercke te doen stichten, ter eeren ende weerdicheit van zijnder ghebenedijder moeder ende maghet Marie, waert by aldien dat hy omtcommen mochte, zo dat teffect daerof naermaels te Senlis gheschiede. Ende alzo die coninck meende zijn

De Franschen door de bondgenooten benouwd

Moed en aenspraek van koning Filips.

devotie, oratien ende bedinghen voordere te continuerene, 1214.
met ghelijcker vierieheit ende innicheit van herten, zo wiert hem haestelick gheboodschapt, dat die keyserlicke armeye even dapperlick van allen zijden themwaert quam, dies seynde (1) hy hem zelven met een teecken des cruycen Christi, ende zat weder zeer gheringhe te peerde, bedeelende zijn volck in diversche scharen ofte bataylgien, achtervolghende die ordonnantie van der duytscher ende vlaemscher leghere, ende gevende met dien Mer Valoen van Montigny, van sgraeven bloede van Vermandois, zelve die oliflaure in dhandt, badt ghezaemdelick alle die edele princen, capiteynen, bevelslieden, mannen van wapenen ende andere ghemeene saudeniers, die by hem waren, dat zy toch vromelick zouden willen strijden, naer haerlieden oude ende ingheboren maniere van doene, zonder eenich regard ofte anschouw te nemene up die groote menichte van harer vianden (ghemerckt dat die victorie int meeste ghetal niet gheleghen en was), zo zy wel eer by experientie bevonden hadden, maer principalick ende bysondere, zo beval hy een iegelick van hemlieden int generale, dat zy emmers voor alle wercken, wel zorghe draghen zouden om den keyser Otho, zijnen ghesleghen viant, in aldermaniere, die kele of te stekene, ghemerct dat hy tzelve mandement insghelijcx ooc alle zijnder leghere duere Slag
hadde ghedaen publieren ende vercondighen, nopende van Bovines.
dien persoon van den coninck. Ende dienvolghende, zo sloughen daer over al die trompetten ende claroenen, zo stormelick dat een wondere was, ende metten zelve zo reedt die grave Ferrant van Vlaenderen ende van Henegauwe, met vullen carriere naer Woutere van Chastijlgion, die grave van Ste-Pol; zo dede van ghelijcken ooc die grave Reynout van Dampmartin, Buenen ende Mortaengnen, naer den hertoghe Ode van Bourgoengnen; ende

(1) Teekende.

1214. die grave Willem van Salberijs, naer den grave Stevene van Faucerre; die grave Willem van Hollant vercoos Mattheus van Montmorency, die conestable van Vranckerijcke; ende die keyser Otho die coninck Philips, ghezeit de Moghende, de Dieudonné ofte metteender ooghe; zo dat daer zonderlinghe die bataylgie beghonste met zulck een fenineghe haet ende nijt dat men dierghelijcke noyt en hoorde, niet zonder groote bloetsturtinghe van alle zijden: want onder andere zo verslouch die grave Ferrant tzijnen eersten ancommen, bet dan twee hondert Champagnoisen. Twelcke merckende Pieter Remy, quam hemlieden haestelick ter hulpe met die van Soisons, daer hy buytermaten groote faicten van wapenen mede bedreef. Maer dies al niet jeghenstaende, zo wiert daer noch zo veel Champagnois ende Soisonois bloets ghestort, byder omsprekelicke prouesse ende vayllandise van den edelen prince Ferrant, metsgaders ooc van Mer Boudewijn van Praet, Mer Aernout van Oudenaerde, Mer Hellin van Varingny die senechael van Vlaenderen, Mer Rachen van Gavere, met Aernout, Philips ende Rachen, zijn drie zuenen, Mer Robrecht van Bethune, F^e Willems, Philip ende Pieter van Maldeghem, Wouter, die heere van Ghistele; die heere van Haveskercke, ende meer andere edelen uyt Vlaenderen, dat die reste van hemlieden teenegadere tvelt meende gheruymt thebbene, ten hadde ghedaen die burchgrave van Meluyn, die grave Willem van Ponthieu, ende die grave Aernout van Ghynes, die hemlieden in haerlieden uytersten noodt ter assistentie quamen, met vasschen lieden van wapenen, daer zy zo furieuselick van achtere in die Vlaemsche ende Henewiersche bataylgie mede sloughen, dat zy hem noodtzakelick voughen moesten om tweesins hare vianden te wederstane ende te bevechtene, by den laste ende bevele van den grave Ferrant, haerlieden natuerlicken heere

Dapperheyd van graef Fernand.

ende prince, die zelve allomme die eerste ende die laetste 1214.
was, als die ghuene die niet faylgieren conste in al tghuene dat een goet natuerelicke prince ende vrome capiteyn concerneerde, anneghinck ende toebehoorde. In zulcker wijs dat hy, zijn peert anderwarf onder hem duerbuelt zijnde, noch altijt die zelve moet ende couragie behielt, draghende hem noch even rudderlick in die middele van zijne vianden te voet, ende continuelick hauwende, kervende, doodslaende ende vernielende al dat voor hem quam, niet zonder meeneghe bloedighe wonde, zelve al zijn lichame duere tomtfanghen, die hy nochtans (duer die overgroote viericheit die in hem was) niet en besief (1), ende hopte noch altijts by foortse van wapenen wel teenen goeden ende te gherakene, indien hem van iemende eenich secours ghescheide. Twelcke gheel ende al ommeugelick was, eensdeels omme dieswille dat die grave Reynout van Dampmartin ende die grave Willem van Salbery, van nu in heurlieden vianden handen ghecommen waren, ende eensdeels ooc ter cause van sgraven vlucht van Hollant. Ende bovendien ooc, zo hadde die keyser Otho insghelijcx ooc zo vele met die van Beauvais, Vermandois ende Amiens te doene (daer die coninck Philips zelve beleedere of was) dat hijs varincx niet meer en mochte. Mids welcken die grave Ferrant van Vlaenderen endelinghe wel naectelijck considererende, dat hem niet mueghelick en was langhere thoudene, zochte in aldermaniere gloricuselick int velt te stervene, hasarderende hem zelven met dien fine, zeer meenichsins, maer lacen! ten mochte hem niet gheboeurene, Den graef wordt gevangen.
want zijn vianden ommerinchden ende overvielen hem van allen zijden soo looselick ende zo schalckelick, dat hy emmers levende (alwast hem leet) in haerlieder handen gherochte, daer zy hem zelven wonderlicke zeere in verblijden ende verhuechden, makende ghezaemdelick

(1) Besefte, bemerkte, gewaer wierdt.

1214. ter cause van dien zulck een gheroup, gheschal ende ghecrijsch ten hemelwaert, dat ment nemmermeer ten vullen en zoude connen bescrijven. Te meer ooc, metsgaders dat zy voortan niet en twijffelden van der victorie, als die ghuene die wel zekerlick wisten dat die keyser Otho (die van nu int leelicste was) alleene niet langhe ghehouden en mochte, jeghens die gansche resterende macht van Vranckerijcke, zoot ghebeurde. Want naer dien dat hy hem noch een goede poose tijts in die middele van zijne vianden, zeer clouckelijck ende vaylgeantelick ghedreghen hadde, verslaende onder andere Mer Steven van Langevelde, ende duerbuelende tpeert van de nconinck Philips (die terstont gheredresseert ende up een andere peert ghestelt wiert, byder behendicheit van Pieter Trijstan, een zeer vroom edelman van wapenen), zo quetste hem Mer Gheeraert Scrophe (in wederwrake van dies voorzeit es) in zijne borst, ende zijn peert wiert metten zelven ooc menichvuldelick ghewont, maer zo grieveliek noch niet of ten saulveerde hem noch wel metter vlucht, die hy metten hertoghe Heyndrick van Brabant, zijnen scoonvadere, reghelrecht tzijnen lande waert nam. Twelcke al overmerckende die Vlaminghen, Henewiers ende Inghelschen, die daer noch overgheschoten, waren in grooter meenichte liepen van ghelijcken ooc zonder langher delay huerlieden veerden, elc int zijne, zo dat Hughes de Botter, van grooter haeste te Lantwijck, in die havene versmoorde. Aldus gecreghen die Fransoysen meer miraculeuselick ende by sonderlinghe gracie Gods dan andersins, ten jaere ende daghe als voren, die victorie te Bovines ofte Bovijn, daer zo van der eendere ende zo van der andere zijde aen de cant van XXXVI duyzent persoonen ter stede doot bleven, maer van der vlaemscher zijde varre meest, zonder alle die ghequetste ende ghevanghene, tusschen die welcke dat die alderprincipaelste

De zege blyft aen de Franschen.

waren, eerst die grave Ferrant van Vlaenderen ende van 1214.
Henegauwe; die grave Willem van Salbery in Inghelant; die grave Reynout van Dampmartin, Buenen ende Mortaengnen; die grave Beernaert van Oostermale, skeizers standaert draghere; die grave Gheeraert van Randenroode; die grave Heyndrick van Catsenelleboghe; die palsgrave Heyndrick up den Rhijn; Coenraert, die heere van Cremone; Mer Eustaes van Rooden, gheboren uyt Henegauwe, Mer Hellin van Varigny, die soeneschael van Vlaenderen; die drie zuenen van Mer Rachen van Gavre; Gheeraert van Crombeke; Woutere, die heere van Gistele; Philips ende Pieter van Maldeghem; Pieter van Mauly ende Robrecht van Bethune, Fs Willems, met meer andere cloucke capiteynen, edelmannen ende andere vrome lieden van wapenen uyt diversche landen, steden ende contreyen, die tzamen naer Parijs ghevoert wierden, met uytnemende groote vruecht, blijtscepe ende triumphe, al meest redonderende, ende keerende te meerdere schande, cleenicheit ende confusie van den grave Ferrant van Vlaenderen, die rechts voor den coninck reedt, zo ghebonden ende ghecoort als of hy een schelm, dief ofte moordenare gheweest hadde, dat Gode claghelick es. Alle die weerelt liep uyt om hem te ziene, ende een igelick gheckte, schimpte ende spottede met hem in menegherande manieren, wel merckende ende considererende dat zyder die coninck vrientschap mede deden. Eeneghe ghinghen al fleytende ende pypende voor hem, andere al spelende up cleene trommelkens, ende zom al zinghende injurieuse liedekens, wyzende hem deen tijt met vingeren ende danderen tijt heurlieden tonghe up hem uytstekende, zo dater gheenrande vileinie ghespaert en wiert, die eenichsins tenderen ofte commen mochte tzijnder confusie, schande ende cleenicheit, zes daghen continuelick lanck gheduerende, binnen die welcke dat hy ghetydelick te Parijs achter strate gheleet

Namen der byzondersten.

Zy worden in hechtenis gezet.

1214. wiert, tot eender vervaschinghe ende vernieuwinghe van zijnen verdriete. Maer die nu gheexpireert zijnde, zo leede men hem met Mer Eustaes van Rooden, zijnen secretaris, ghevanghen int nieuwe casteel te Louvre, niet varre van der stede voorzeit, daer voor hem (in dier voughe) noyt iemand in ghelogiert en hadde; die grave Willem van Salbery wiert tSt-Quinten, in Vermandois, ghevoert; die grave Reynout van Dampmartin te Perone; die grave Heyndrick van Catsenellebogbe te Doornijcke; ende de andere elders in diversche verscheeden steden ende vanghenessen om dat zy te min nieumare ende troost van elcanderen hebben zouden.

Als die coninck Jan van Inghelant daer die drouve tijdinghe verhoorde van zijn medeghesellen ende ghealliëerde, zo maecte hy terstont een bestant van vijf jaer metten coninck Philips van Vranckerijcke, daer die van Vlaenderen mede in begrepen ende besloten waren, omtbiedende mids dien alle zijn volck van orloghe weder thuyswaert uyt Aquitaengnen ende Gascoengnen, daer zy langhe ende meneghen tijt gheleghen hadden, ter omverwinnelicke schade van den ghemeenen lande daer omtrent, ende ten grooten verdriete van der croone van Vranckerijcke.

Wapenstilstand van Engeland met Vrankryk.

Zeer corts naer dezen, zo ghesciede te Brugghe ende elders binnen den lande ende graefscepe van Vlaenderen meenich schadelicke brant, daer regneerde ooc een zeer moordadighe pestilentie, ende die zee inondeerde zo breet ende zo wijt, dat die stede van Brugghe vier mijlen varre rondsomme int watere stont een goede poose tijts gheduerende, daer omsprekelicke groote schade of quam, zo dat die van Vlaenderen wel metten rechte segghen mochten, dat teen quaet tandere niet en verbeyde, byder waerachtiger toorne Gods, zoot scheen.

Ziekten en overstrooming.

1215. Tjaer daer naer, stelde die paeus Innocentius, die

derde van dier name, Bosschaert van Avesnes int verwatene, omme dieswille dat hy (volghende zijnder ordonnantie als voren) van vrau Margriete van Constantinoble niet scheeden en wilde, maer bleef met haer huys ende hof houdende (als of zy man ende wijf gheweest hadden) up zijn casteel te Elstruce, by Valenchien, te spijte van alle die ghuene diet leet was, ende bysondere van die gravinne Johanne van Vlaenderen ende van Henegauwe, haer zustere, diet zelve zo qualick conste ghezwelghen, dat zy hem ter cause van dien foortselinghe te Ghendt in de vanghenesse ghecreech, daer hy menighen tijt lach, maer int ende, zo dede zy hem te Rupelmonde den hals afhauwen ende voort zijn hooft al Vlaenderen ende Henegauwe duere openbaerliek vertooghen van stede te stede, eensdeels ter exemple van anderen, ende eensdeels ooc tzijnder meerdere schande, eleenicheit ende confusie. Binnen den zelven jaere rees te Brugghe zulck een moortbrant, dater qualick XL huyzen omgheschaet ende omgeschent bleven. Men leide ooc alsdoen den eersten steen van tcloostere te Zoetendale, buyten Brugghe. Ende die stede van Berghe St-Winnocx verghinck gheel by tvier van fortune. 1215.

Grooten brand te Brugge.

Ten XIXe daghe van octobre int jaer ons Heeren XII^c XVI, wiert die coninck Jan van Inghelant (eerst gheseit zonder Landt) van zijn eyghen volck vergheven, omme dieswille dat hy alle zijne landen ende heerlicheden, subjecten ende tributaire ghemaect hadde der stoel van Roome, zo voren breedere verhaelt ende verclaerst staet, ende dienvolghende zo quam zijn zuene Heyndrick in zijn stede, die vierde van dier name, die hy by die gravinne Isabelle van Angouleme, zijn tweede huysvrau, ghehadt hadde, metsgaders ooc noch die dochters, daer of dat die oudste, ghenaemt vrau Johanne, naermaels den coninck Alexandre van Schotlant traude; die tweede gheheeten Isabelle, huwede metten keyser Frederick, 1216.

Den koning van Engeland en den keyzer van Konstantinopele vergeven.

1216. die tweede van dier name; ende vrau Leonore, die joncste dochtere, gaf haer zelve ten huwelicke metten grave Willem van Glocestre. Omtrent dezen zelven tijt, zo wiert die keyser Heyndrick van Griecken, oom van die gravinne van Vlaenderen, van huer vaderlicke zijde, insghelijcx ooc vergheven by den toedoene van zijnder huysvrau, die dochtere van den graeve Pieter van Auxerre, die naer hem keyser wiert, als ghetraut hebbende voor zijn tweede wijf, die gravinne Ide van Namen, svoorzeits keysers zustere. Ende corts daer naer, overleet die gravinne Ide van Buenen ende van Mortaengnen, by Normandie, die dochtere van Mattheus van Elsaten, by die gravinne Marie, zijnder huysvrau, van grooter rauwe ende verdriete dat die grave Reynout van Dampmartin, huer man, in Vranckerijcke ghevanghen was, zo voorzeit es, latende by hem een eeneghe dochtere achtere, ghenaemt vrau Marie, die coninck Philips van Vranckerijcke, Philips, zijnen haghetronck (ghezeit de Ruwe) ten huwelicke gaf, daer vrau Marie, shertoghen dochter van Moravien, die moedere of was, binnen den levende lijve van vrau Inghelberghe van Denemercken, zijn tweede huysvrau. Ende eer tvoornoemde jaer noch ten ende ghinck, zo wiede men te Ghendt St-Baefs ende Ste-Veerle kercke, ter zelve plaetse daer onzen alderghreduchtichsten keyser Caerle, die vijfde van dier name, int jaer XVe XXXII tnieuw casteel dede fonderen, zo men tzelve noch ten daghe van hedent voor ooghen zien mach.

1217. Tnaervolghende jaer, fondeerde die gravinne Johanna van Vlaenderen ende van Henegauwe, eeneghe kercken, cloosters ende godshuyzen, die welcke zy nemmermeer vulmaect en zoude hebben, ten hadden ghedaen die cause ende redene daer wy by der tijt (hope ic) breedere of hooren zullen, doende niet min binnen dien middelen tijt al haer uyterste diligencie, ende extreme de-

voir, omme by den tusschensprekene van den paeuse 1217.
Honorius, die derde van dier name, metsgaders ooc van
die bisscoppen van Doornijcke, Camerijcke ende Teroaen,
den grave Ferrant haren man uyter vanghenesse van
Vranckerijcke te gheerijghene. Maer wat mer toe dede,
twas al voor niet, want die coninck Philips zwoer by
den paelstere (1) van S[te]-Jacob (zo hy ghewonen was) dat
hy hem binnen zijnen levene nemmermeer omtslaen en
zoude, om al dat mindere ware dan Godt: dies bleef die
gravinne Johanne hare landen ende heerlicheden zelve
bezittende ende regierende, by den rade ende advijse van
Mer Joos van der Materen, een zeer wijs, discreet ende
wel vermaert rudder. Int zelve jaer ghecreghen die canuenicken
van S[te]-Maertens tIpere, zulcke questien ende
gheschillen jeghens die poorterie ende ghemeente aldaer
(by den toedoene van heurlieder beroerlicken proost Hughes,
diet over XI jaer insghelijcx ooc te Vormeseele al
in roeren ghestelt hadde), dat zy foortselinghe die stede
rumen moesten. Ende tjaer daer naer, calengierde die 1218.
keyser Frederick, die tweede van dier name, die landen
van Aelst ende van Waes, metsgaders ooc die Vier Ambochten,
ende die vijf eilanden van Zeelant, omme dieswille
dat die gravinne Johanne van Vlaenderen in ghebreke
gebleven was, van hem binnen den behoorlicken
tijde daer of manscip ende homagie te doene, zo ter zake
diende. Zy excuseerde haer up die voorghaende orloghe
ende metten captiviteit van haren man, by de welcke
dat haer (wel tharen groote verdriete ende meshaghene)
als noch niet mueghelick gheweest en hadde beter devoir
te doene, allegierende daer toe zulcke meer andere pregnante
causen ende redenen, dater hem die keyser mede
contenteerde, by die intercessie van zommeghe groote
vorsten ende edele heeren, behoudens zulcx als zijnder

De gravin roept de tusschenspraek van den paus, om haren man te verlossen.

(1) Palster, pelgrims-stok.

1218. majesteit metten rechte toebehoorde, nopende die landen ende heerlicheden voorscreven, twelcke alzo ghesciede zonder langher verdrach. Ten zesden daghe van maerte, int jaer als voren, viel vrau Machtilt, die duwagiere van Vlaenderen, moeye van den graeve Ferrant, die haer zelven screef coninghinne van Portegale, met haer peert in zulck een quaet moraseh, niet varre van Veurne, dat zijder (eylaeen!) stappans in versmoorde, zo dat die plaetse te dier drouver occasie noch tConninghinne gat is blyven heetene. Ende dienvolghende, zo wiert haer doode lichame binnen den cloostere van den Dunen zeer eerlick met veel ceremonien ter eerde ghedaen, ende naerderhandt te Clervaux in hooch Bourgoengnen gevoert, daer zy anderwarf begraven wiert neffens Philips van Elsaten, wijlent grave van Vlaenderen haren man, in die zelve cappelle en sepulture die zy tzijnen overlijdene doen hadde ghedaen maken, zo voorzeit es. Ende terstont naer dat zy dezer weerelt overleden was, zo dede die bisscop Adam van Teruaen uyt crachte van haren testamente (daer hy meneghen tijt voor haer doot executeur of ghemaect was), diversche scoone almoessen niet alleene die kercken, cloosters ende godshuyzen (die zy oyt grootelicx voor gerecommandeert ghehadt hadde) maer bovendien ooc alle schamele huysweecken ende levende ledekins Christi. Up tzelve pas weynste die prochiepape van Rubroek (spelende tschaek), mijnheere Ste-Bertin die pestilentie, ende ziet (zot Gode ghelicfde!) omtfink hy een caecemete uyten hemele daer hy plat neder ter eerden viel, zo dat mer binnen drie daghen gheen lijf an zach. Ende corts daer naer, wiert die bisscop Goossin van Doornijcke metter doot ghemeene, ende Wouter van Marnijck was zijn successeur. Ten zelver tijde, vercreech die gravinne Johanne van Vlaenderen tcasteleinscip ofte burchgraefscip van Cassele, by forme

De oude gravin sterft.

van permutatie, ghevende die castelein Michiel daer ander 1218.
goedinghen voren in recompense, ende hy huwede ooc Houwelyk van Margriet van Konstantinopelen.
alsdoen vrau Margriete van Constantinoble, haer zustere (die langhen tijt met Bosschaert van Avesnes, gheboulleert hadde, zo wy hier voren ghehoort hebben), met Mer Willem, die heere van Dampierre, by Digion in hooch Bourgoengne, die welcke ontwijffelick meer edelheit dan goets hadde, als wesende die zuene van Guy, by vrau Beatrice, die dochtere van Archenbalt van Borbon.

Anno XIIe XX, starf die grave Aernout van Ghynes, 1220.
ende Boudewijn zijn zuene quam in zijn stede. Tnaervolghende jaer, verschiet van dezer weerelt die hertoghe Henrik V van Lotharingen sterft.
Heyndrick van Lotrijcke ende van Brabant, die vijfste 1221.
van dier name, latende by vrau Machtilt, zijn eerste huysvrau, die joncste dochtere van Mattheus van Elsaten, broedere van Philips, by die gravinne Marie van Buenen ende Mortaengnen, daer die coninck Steven van Inghelant die vadere of was, twee zuenen ende vier dochters achtere, te wetene, Heyndrick, die naer hem tland regierde, die zesde van dier name; Godefroot, ghezeit van Luevene; ende vrau Marie, die huysvrau van den keyser Zyne kinderen.
Otho, die vijfste van dier name; vrau Johanne, die ghesellnede van den grave Aernout van Cleven, die vierde van dier name; vrau Margriete, twijf van den grave Otho van Gheldre, die derde van dier name, ende vrau Machtilt, die den grave Floreins van Hollant traude, die vierde van dier name. Die tweede huysvrau van den hertoghe Heyndrick voornoemt, hiet vrau Marie, dochtere van den coninck Philips van Vranckerijcke, daer te voren wedewe van den grave Philips van Namen, oom van die gravinne Johanne van Vlaenderen ende van Henegauwe van haer vaders zijde, maer en hadder gheen hoirie by.

Tweede jaer daer naer, overleet die voorscreven coninck 1223.
Philips van Vranckerijcke, ghezeit die Moghende, de

1223. Dieudonné ofte metter eender ooghe, latende by vrau Isabelle, zijn eerste huysvrau, die dochtere van den grave Boudewijn van Henegauwe, die vierde van dier name, ghezeit die Couragieuse, by die gravinne Margriete van Vlaenderen, zijnder wettelicke gheselnede, een zuene ende een dochtere achter, te wetene, Loys, ghezeit van Montpensier, die naer zijn vaders doot coninck ghecroont wiert, ende vrau Marie, daer wy maer rechts metten ganghe ghenouch of vermaent ende verhaelt hebben. Up den zelven tijt, wiert die grave Willem van Hollant insghelijcx ooc metter doot ghemeene, naer dat hy by vrau Adelie, die dochtere van den grave Otho van Gheldre, die tweede van dier name, drie zuenen, ende een dochtere ghehadt hadde, te wetene, Floreins, die naer hem regnierde, die vierde van dier name; Otho, die grave van Oostfrieslant, ende stadhouder van Camerlant; Willem die bisscop van Utrecht; ende vrau Leonore, die huysvrau van den toecommenden coninck Eduwaer van Inghelant, ghezeit met die langhe Beenen. Deze zaken aldus al ghepasseirt zijnde, zo en viel die gravinne Johanne van Vlaenderen ende van Henegauwe niet slincx, maer track met scoonen state in Vranckerijcke, ten couronemente van den nieuwen coninck Loys, biddende hem zeer odmoedelick, dat hem toch zoude ghelieven teener redelicker ende gracelicker apointemente te commene, metten grave Ferrant haren man, den welcken zijn vadere (zaligher memorie) nu an de cant van neghen jaer lanck ghevanghen ghehouden hadde; maer wat zy stoop, neech ofte badt, twas al te vergeefs, want die coninck zwoer hooghelick ende heliclick, achtervolghende die voetsteppen van zijnen vadere, dat hy hem binnen zijnen levene nemmermeer omtslaen en zoude. Niet langhe daer naer, te wetene up den tweeden dach van meye, in jaer als voren, zo wiert joncheer Gijsbrecht, die castelein ofte burchgrave van Berghe,

Lodewyk van Montpensier.

Graef Willem van Holland sterft.

Ste-Winnocx metter haestigher doodt bevaen, wesende noch een zeer jonck man van uytnemende grooten apparentie. 1224.

Int jaer ons Heeren XIIc XXIIII, betaelde die gravinne Beatrice van Guynes, metsgaders ooc burchgravinne van Burburch, die schult van harer nature, naer dat zy te Bohain een vrauwe cloostere ghefondeert hadde, van der ordene van mijnheere St-Bernaert. Ende int zelve jaer, in die maent van sporcle, cochte die gravinne Johanne van Vlaenderen van Mer Jan van Nigelle (die hem zelven over XII jaer fugitijf ende vluchtig ghemaect hadde, omme die causen ende redenen voren verhaelt) dat casteleinscip ofte burchgraefscip van der stede van Brugghe, voor die somme van XXIIII duyzent Vc XLV ponden VI sch. VIII penn. prn., in die presentie ende jeghenwoordicheit van den coninck Loys van Vranckerijcke, ende zijnen edelen raedt. Binnen dezen middelen tijt, wiert die keyser Boudewijn van Griecken, grave van Vlaenderen (die men nu gheleden XIX jaer voor Andronoble ghemiste, zo voorzeit es) by grooter aventure, alghaende in die plouch int landt van Armenien, verkent ende verlost met ghelde, by eeneghe Oostersche cooplieden, treckende in huerlieden affairens naer die stede van Damascus, in Syrien, zo dat hy by huerlieder addresse emmers weder te Cuelen gherochte, daer hy zonder langher delay van stonden an eenen brief screef, an die princesse Johanne, zijnder dochtere, inhoudende alle zijne ghevarenesse, ende voort hoe dat hy teenen zekere ghteprefigieerden daghe hopte te Rijssele te zijne, aldaer hy begheerde dat men hem al zenden zoude dat zijnder hoocheit anneghinck, competeerde ende toebehoorde, alzo wel nopende tacoustreren van zijnen lichame (twelcke naer zijnen staet gheel naect ende bloot was) als andersins, metsgaders ooc een zekere groote somme van penningen om die voornoemde Oosterlinghen daer mede te betalene, van al zulcx als zy voor hem

Boudewyn van Konstantinopelen komt in Vlaenderen en wordt vermoord.

1224. ghedebourseert ende verschoten hadden. Doen die princesse (die haer vaders ghescrifte ende handteecken wel kende, zo wel te bemoedene doet) deze tijdinghe las, zo wiert zy inwendich int herte al te zeere beroert, perplex ende te wets, eendeels ter cause van de verzochte penn., die welcke haer niet mueghelick en was zo haest te furnieren, ende teenegadere up te brenghene, overmits die voorghaende oncosten van den orloghe ende tvanghen van haer man, maer principalick ende bysondere omme dieswille dat haer buytermaten zeer deerde van tregement van den lande te scheeden, daer zy nu over zo menighen tijt in gheracineert ende verwortelt was, in zulcker wijs dat zy om tzelve noch te behoudene, stappans zommeghe hovelinghen by haer omtboodt, daer zy haer best in betraude, hemlieden te kennen ghevende, met weenender ooghen, hoe dat zy wel voor zekere vernomen ende verstaen hadde dater anderwarf zulck een bedriegere ende meutmakere int landt ghearriveert was, ghelijcker over XVIII jaer een gheweest hadde, maintenerende zeer snoodelick ende valschelick (zo zy zeide) die keyser Boudewijn van Griecken, haer vadere, te zijne, ten totalen ruine ende bedervenesse van alle hare landen ende heerelicheden (dien noch ten besten niet eens en droughen), ten ware dater anders in tijts in voorzien wierde by eenegher van hare ghetrauwe onderzaten ende goetwillighe dienaers, up grootelicx jeghens hemlieden te verdienen in tijden ende stonden, met meer andere dierghelicke pregnante redenen ende remonstrancen, ten zelven propooste dienende. Daer die voorzeide hovelinghen zo by gheroert ende ghetreffen wierden, dat zy zelve twerck annamen, ende tmoordadich stuck bestonden, doende daer toe zulcke diligentie ende neersticheit, dat zy den keyser Boudewijn tzijnen ghepregifieerden daghe te Rijssele waert commende ende deur tbosch, staende een half mijle van danen, zeer sterc-

keliek, meschantelick ende verraderlick an een boom 1225.
hinghen, daer zy hem naer zijn overlijdene metten zelven ooc ondere dolven, ten fine dat men zijns nemmermeer ten gheenen daghe gheware en wierde. Dit ghebeurde int jaer ons Heeren XII^c XXV, ter eeuwigher promotie van alle die ghuenen dier mede besich waren, ende ten grooten contentemente van haer, diet meest an behoorde ghehadt te hebbene (1). Die welcke van dier tijt voort wederomme van nieus anders niet en sochte, dan den coninck Loys van Vranckerijcke, by eenegher middele, metten grave Ferrant, haren man (die noch int casteel te Louvre by Parijs ghevanghen lach) ten appointemente te brenghene, doende daer toe zulck een extreme devoir ende neerstichede, dater emmers endelinghe by der tusschensprekene van der coninghinne Blanche, haer behuwede nichte, die dochtere van den coninck Alfonse van Castilien, eeneghe condicien van paeyse van sconincx weghe ghearticuleert ende gheproponeert wierden, inhoudende tghuene dat hier naer volcht.

Te wetene, eerst ende alvoren, dat die grave Ferrant ende die princesse Johanne, zijne huysvrau, metsgaders ooc die staten ende leden slands van Vlaenderen, indien zy paeys begheerden, ghezaemdelick zouden moeten zweeren in die handen van eenen legaet van Roome, nemmermeer teeneghen daghe, jeghens die croone van Vranckerijcke ofte hare ghealliëerde in die wapenen te gane, up pene van tvoorscreven landt by die bisscoppen van Louwe ende van Senlis int verwatene ghestelt, ende naervolghelick gheabandonneert te wordene telcx machte, crachte ende violentie, zonder hope van nemmermeer daer of omtsleghen te mueghen zijne, voor anderstont dat partie ghepaeyt ende duechdelick van al vernoucht zal wezen.

Voorwaerden ter slaking van den graef Fernand, door de Vlamingen veworpen.

(1) Die er meest droefheyd behoorde over gehad te hebben.

1225. Ten anderen, zo was er insghelijcx ooc ghecondicionneert ende besproken dat die stede van Duway noch een termijn van tien jaren fransch blijven moeste, die welcke gheexpireert zijnde, zoude wederkeeren in haer oude ende eerste nature.

Ende waert by aldien dat dit jeghenwoordich tractaet van paeyse naermaels gheinfringeert, ghevioleert, ofte ghebroken wierde, by eeneghe grave ofte gravinne van Vlaenderen, zo zouden die landen in dit gheval ghehouden zijn van haerlieden naturelicke prince ofte princesse te scheedene, ende den coninck haerlieden souvereyne heere ende prince mede te vallen, tot modereren van der zake, naer tadvijs ende goetdencken van die XII ghenoten van der croone.

Item ende bet voorts, zo en zullen die van Vlaenderen niet vermueghen eeneghe nieuwe steden, sloten ofte fortressen te makene an dees zijde der Schelde noch insghelicx ooc te repareren ofte te versterckene dan by toctroy van der croone.

Met expressen bespreke, zo wie contrarie dede, dat hy van als nu ballinck slands verclaerst zoude werden, met confiscatie van al dat hijs hadde, zonder eeneghe hope van rappel, of ten ware, dat tzelve gheschiede by sconincx wille, wete ende consente.

Actum te Meluyn binder maent van sporcle, int jaer XII[c] XXV als voren, maer omme dieswille dat hem die van Vlaenderen niet verobligieren nochte verbinden en wilden, voor den grave Ferrant, inder vorme ende maniere als voorzeit es, zo moeste hy wel tzijnen groote verdriete als noch die patientie nemen, ende blijven daer hy was totten naesten jaere, zo wy by der tijt noch hooren zullen, indient Gode ghelieft.

Binnen den zelven jaere, overleet die keyser Pieter van Griecken, grave van Auxerre ende Namen, latende by

vrau Jole, zijnder huysvrau, die moeye van die gravinne 1225.
Johanne van Vlaenderen van haer vaders weghe, twee zuenen achtere, daer of dat die oudste (ghenaemt Robrecht) naer hem keyser wiert; die tweede, gheheeten Philips, grave van Namen, die tnaervolghende jaer metten grave Guy van Ste-Pol voor die stede van Avignon verslеghen wiert; ende Heyndrick van Luxembourch, die grave van Linguy, Fs Geeraerts, slouch handt an zijn graefscip van vrau Sebijlle, zijnder moedere weghe, daer vrau Jole voorzeit, die zustere of was. Daer verschiet insghelijcx ooc alsdoen van dezer weerelt, int beghinsele van der maent van novembre, die coninck Loys van Vranckerijcke, ghezeit van Montpensier, latende by vrau Blanche zijnder huysvrau voornoemt, vier zuenen ende een dochtere achtere, te wetene, Loys, die noch binder zelve H. Lodewyk.
maent coninck ghecroont ende naer zijn doot voor helich gherekent wiert; Robrecht die eerste toecommende grave van Artois; Alfonse, die grave van Poitiers; Charles, die grave van Angiers, naermaels coninck van Jerusalem ende van Secilien, ende vrau Isabelle, die al haer leven lanck in zuverheit leefde.

Deze zaken aldus ghepasseirt zijnde, zo dede die gravinne Johanne van Vlaenderen ende van Henegauwe zo vele by den voorscreven nieuwen coninck van Vranckerijcke (mids der hulpe an der conninginne Blanche, zijnder moeder) dat die grave Ferrant, haer man, emmers 1226.
up den derthienden dach daer naer, uyter vanghenesse Slaking van graef Ferrand.
omtsleghen ende verlost wiert, daer hy nu an de cant van XII jaer vijf maenden inne gheleghen hadde, met alzulcke condicien ende bespreken als hiervoren int lanck verhaelt ende verclaerst staet, uytghesteken ende ghereserveert alleenlick, dat die staten ende leden slands van Vlaenderen, die niet te bezweerene en hadden, ghemerct dat zyder als noch gheensins toe te brenghene en

1226. waren, dies contenteerde ende ghenouchde hem die coninck (om beters wille) metten eedt van den grave Ferrant ende van vrau Johanne, zijnder huysvrau alleene. Dit accort gheschiede te Compiengnen int jaer ons Heeren XII^c XXVI, ten daghe als voren. Ende eer tjaer noch ten ende gheraecte, zo fondeerde die bisscop Wouter van Doornijcke die vrauwen abdie van Waeswunster int landt van Waes van den ordere van St-Victor, ende up tzelve pas, overleet die grave Aernout van Cleven, die vierde van dier name, ende Diederijck, zijn zuene, wiert grave naer zijn doot, die zesde van dier name, die hy by wijlent shertoghe Heyndricx dochtere van Lotrijcke ende van Brabant, die vijfste van dier name, ghehadt hadde. Zeer onlancx naer dat die grave Ferrant uyter vanghenesse van Vranckerijcke weder in Vlaenderen ghearriveert was met omsprekelicke groote vruecht, blijtscepe ende triumphe, zo rezen al Vranckerijcke duere uytnemende groote dissensien, questien ende gheschillen, om tregement van der croone, gheduerende sconincx minoriteit ende onbejaerthede, want eeneghe (daer die grave Thibaut van Champaengnen die principaelste of was) hadden al te gheerne ghezien dat men dat vrau Blanche, zijnder moedere, gheaccordeert ende toeghelaten hadde, maer die hertoghe Pieter van Bretaengnen, die grave Robrecht van Dreux zijn broedere, die grave Philips van Buenen, ghezeit de Ruwe, ende Inghelram, die heere van Couchy, met meer andere groote meesters ende edele mannen, en wildent in gheender maniere consenteren nochte ghedooghen, omme dieswille dat zy den voornoemde grave van Vlaenderen (daer zy qualick, vuylick, ende oneerlick jeghens gheleeft hadden) zo naer bestant. Diet tzelve zo qualick nam dat hy in wederwrake van dien ten naesten jaere met machte int landt van Buenen track, daer hijt al verbuert maecte van vanghene, van

Onlusten in Vrankryk.

roovene ende van brandene, ter eeuwigher destructie 1226.
ende bedervenesse van meeren ende van hoye, die teenegadere metten viere verdaen ende te nieten ghebrocht wierden. Als die van Calis ende Wysant dit dangier anzaghen, deden zo vele (als die wel bedochte) dat zy by middele van ghelde, metsgaders ooc van XX stucken wijns, gheel ende al omgheschent bleven. Maer zouder paeys zijn, die hooverdighe grave Philips van Buenen moeste endelinghe ten apointemente commen, ende die grave Ferrant manscip doen ghelick zijn voorzate tanderen tijden ghedaen hadden, zo voorzeit es. Dit appointement aldus ghemaect ende gheaccordeert zijnde, zo nam die prince reghelrecht zijnen wech te Brabant waert jeghens den hertogh Heyndrick, die zesde van dier name, omme dieswille dat hy (niet jeghenstaende taccoort ten dien tijde met zijnen vadere te Brussele ghemaect) mede cause ende occasie gheweest hadde, van zijnder traghen ontslakinghe ende verlossinghe, uyter vanghenesse voorscreven, ende commende met zijnen volcke van orloghe niet varre van Assche leverde hem daer zulcke een zwaerbloedighe bataylgie, dat hy hem zeer victorieuselick mede ghevanghen te Vlaenderen waert brachte, by der omsprekelicker vromicheit ende vayllandise van Mer Aernout van Oudenaerde, Gillis van Barbinchove, Rogier die castelein van Rijssele, Mer Wouter die heere van Vormesele, Rhodolf van Hasebrouck, Willem die castelein van Ste-Omaers, ende Philips van Damme, met meer andere edelen uyt Vlaenderen, ende uyt Henegauwe, doende voort zo vele by Olevier die meestere van der templiers, dat hy die van Iperen haerlieden jaermarct up den heligen Ascensioens dach consenteerde. Ende dat ghedaen zijnde, zo track die Vlaemsche ende Henewiersche legherc naer tlandt ende graefscip van Namen, roovende, barnende, afwer-

Slag by Assche waer in den hertog van Brabant gevangen.

1226. pende ende raserende al tguene daer zy by gheraken consten, by laste van den grave Ferrant, die zelve die naerste daer of mainteneerde te zijne, van vrau Johanne zijnder huysvrau weghe, rechterlicke rechtsweerne van den grave Philips, laest overleden, maer dies nochtans al niet jeghenstaende zo ghecreech hy daer zulck hardt ghemoet, dat hy endelinghe met veel roofs ende buyts weder thuyswaert keeren moeste, zonder yet anders te
1227. bedrivene al wast hem leet. Ende tjaer daer naer, zo slouch hy den voornoemde hertoghe Heyndrick uyter vanghenesse, mits condicie dat die Vlaemsche cooplieden voortan vryelick zouden muegen varen, ende keeren alle zijn landen ende heerlicheden duere zonder empechement, obstacle, ende belet van iemende. Ende metten zelven zo veranderde hy anderwarf (met die princesse Johanne zijnder huysvrau) tregement van der stede van Ghendt, casserende teenegadere die derthien scepenen die hy over XVI jaer zelve van erfachtighe annueel ghemaect hadde, zo voorzeit es, ende ordonnerende in haerlieder stede een neghenendertich viraet, dat es een collegie van XXXIX eerbare, wyse, notable erfachtighe wethouders ofte gouverneurs van goeder name ende fame, omme alle jaere, by ghebeurte, scepenen, raden ende tresoriers te zijne, in ghelijcker ghetalle, met expressen previlegie van elc int zijne, een anderen scepen, raedt ofte tresorier te meughen kiesene, zo wanneer er iemende van hemlieden dezer weerelt overlede. Wie zouder nu hier emmermeer ten vullen connen bescrivene wat groote duecht, voordeel ende profijt dat den ghemeente aldaer successivelick by dezer ordonnantie toeghecommen es? alzo wel ter augmentatie als ter decoratie van haerlieder stede? die welcke by der goeder conduyte ende policie van de wethouders ofte gouverneurs voorscreven, niet alleene in haer en es worden bevanghende ende beslutende die plaetsen van

Instelling der negen-en-dertig wethouders te Gent.

Bloey en aengroey der stad.

Ste-Baefs, Ste-Veerle, toude Casteel ende die Muwe, metter 1227.
applicatie van den lande van Aelst, maer es bovendien ooc grootelicx ghedecoreert ende verciert met tdelven van der Lieve, met tmaken ende fonderene van sgraven brugghe, tBeeltfroot, die nieuwe poorte, die choor van St-Jans kercke, tCruypgat ende andere diversche welvoughende schoone magnifique structuren ende edificien, die men noch ten daghe van hedent meest al voor ooghen zien ende mercken mach, ter eeuwigher eere, prijs ende glorie van alle die ghuene dier mede besich gheweest hebben, hoe wel dat zy nochtans met alle deze ende andere dierghelicke duechden ende weldaden den grooten haet ende nijt van zommeghe ambitieuse, eerghierighe persoonen (die zelve liever int regement gheweest hadden) niet omtghaen nochte ontvlieden en consten, zo wy (hope ic) by der tijt veel ampelder hooren zullen alst die materie eysschen zal.

Binnen den zelven jaere XIIc XXVII, rees te Brugghe by Onzer Liever Vrauwe kercke, zulck een schadelicke brant uppe, dater tmeeste deel der stede of te nieten ghinck, met bet dan hondert mans personen, zonder alle die vrauwen ende kijnderen die onghelijck meer in ghetalle ware. Ten zelven tijde schanck, Mer Wouter, die heere van Ghistele, met vrau Elsunde, zijnder huysvrau, den cloostere te Hukevliet (ghezeit Nieulant), die tiende van Rufant. Ende tnaervolghende jaer, maecte die bisscop 1228.
Adam van Teroaen (nu ter grooter oude ghecommen zijnde), hem zelven muenick te Clerevaux in hoogh Bourgoengnen, ende Pieter, die archidiaken van Vlaenderen, quam in zijn stede. Niet langhe daer naer, starf die keyser Robrecht van Griecken, Fs Pieters, by vrau Jole, die moye van die gravinne Johanne van Vlaenderen, ende Boudewijn, zijn zuene, wiert keyser naer hem, die vrau Marthe, sconincx Jans dochtere van Jerusalem, traude. Ten XXVIe daghe van october, naer svoorzeits keysers aflijvicheit, wiert

Brand te Brugge.

30

1228. die grave Gheeraert van Gheldre ende van Zutphen, die derde van dier name, metter doodt ghemeene, naer dat hy by Richarts dochtere van Nassauwen twee zuenen ghehadt hadde, daer of dat die oudste (ghenaemt Otho, die derde van dier name), naer hem grave wiert, ende die joncste (gheheeten Heyndrick), bisscop van Luyck.

1230. Anno XII^c XXX, up den vijfden naer Ste-Martemesse, ordonneerde die grave Ferrant van Vlaenderen met vrau Johanne, zijnder huysvrau, wesende doen tzamen up huerlieden casteel, te Male, by Brugghe, dat die van Brugghambocht (die men nu Vrylaten heet, ter cause van der vryer agriculture hemlieden over IIII^c ende VI jaer by den prince gheconsenteert, ghegheven ende verleent), voortan haerlieden burchmeester, ende scepenen apart hebben zouden, metsgaders ooc eenen bailliu ghemeene met die van Brugghe, die welcke nochtans gheen poortere van der stede wesen en mochte, behoudens ooc dat men alle jaere die burchmeesters van sprincen weghe vernieuwen ende veranderen zoude, maer die bailliu ende scepenen zouden haerlieden leven lanck omverlatelick blivene, anders dan by den overlijdene van haerlieder naturelicken heere ende prince ofte princesse, ende voort om rapt, valscheit ofte verraderie : ende zo wanneerder yemende van hemlieden dezer weerelt overlede, zo zouden die resterende scepenen in dat gheval vermueghen eenen anderen te kiesene, met expresser condicie nochtans (dat tbailliuagie metten burchmeesterscepe altijt princelick blyven moeste, zonder dat die voornoemde Vrylaten eenichsins by dezen gheexcuseert ofte gheexempteert zullen wesen, van onder den standaert van Brugghe (naer oude costume) ten orloghe te treckene, ende haerlieden ghetrauwelick by te stane met live ende met goede jeghens alle die ghuene die hemlieden naermaels zouden willen deeren ofte hinderen, in eenegher maniere, wie zy ooc waren, zo die

Wet beschikking van den Vryen.

die keurbrief van den Vryen, in daten van den jaere ende daghe als voren, breedere verclaerst ende inhoudt. Twijle dat men hier mede te Male besich was, zo quam die abt van Ste-Bertin tSt-Omaers van levende live ter doot, ende zijn successeur hiet Jacob, gheboren te Veurne, die tcloostere zeer eerlick, wijselick ende godsvruchtelick regierde een goede poose tijts gheduerende, ende corts daer naer, fondeerde ende doteerde die gravinne Johanne van Vlaenderen ende van Henegauwe, die vrauwen abdie van S'-Bernaerts ordene te Markette, omtrent een alf mijle van der stede van Rijssele, ter lavenesse van haer vaders ziele, *quamsuis*, die ter zelver plaetse (nu gheleden vijf jaer) die onvoorzieneghe bittere doot smaecte, ende noch ter tijt lach inder vorme ende maniere als voren. Zy maecte ooc insghelijcx ter zelver occasie die abdie te Flines, by Duway, in Henegauwe up, ende St-Janshuis metten Beghijnhove te Brugghe, die hospitalen ofte gasthuyzen te Ghendt, tIpere, te Rijssele ende te Valenchijn, metsgaders ooc die cloosters van de predickers ende minnebroeders aldaer, die welke zy zom derthien jaer hier te voren hadde beghonnen fonderen (zo voorzeit es), maer twerck was oyt tsijdert interrupt ghebleven zonder hope van emmermeer van haer volbracht te wordene, ten hadde ghedaen die cause ende redene voorscreven. Tnaervolghende jaer, bracht die proost Lambrecht van Onzer Lieve Vrauwe kercke te Brugghe, met hem van Constantinoble, een stuck van St-Anthonis arm, twelcke noch ter tijt in die voorzeider kercke rustende es. Ende tjaer daer naer, up St-Mattheus avent, scholde die prince ende princesse die van den Vryen trecht van den besten hoofde quyte, treckende met dien tzamen te Camerijcke waert, daer zy up den Alderhelighen dach daer naer volghende van ghelijcken ooc afghinghen ende renunceirden al zulck recht ende actie als zy jeghenwoordelick hadden ofte pretenderen mochten, an tgraef-

1230.

Kloosters en gestichten van weldadigheyd.

1231.

1232.

Afstand van Namen aen Henrik van Luxemburg.

1232. scip van Namen ende ten oirboire ende profijte van Heyndrick van Luxemburch, F^s Gheeraerts, grave van Liguy, die ten dien respecte van Vienne ende van Golesine schiet, zo breedere verhaelt ende verclaerst staet in die brieven van permutalie daer of zijnde, in daten van den jaere ende daghe als voren.

1233. Ten XXVIIe daghe van hoymaent, int jaer ons Heeren
Dood van den graef. XII^c XXXIII, starf die grave Ferrant van der graveele (daer hy oyt zeer onderhavich gheweest hadde), binnen der stede van Noyon, latende by die princesse Johanne, zijnder huysvrau, niet dan een jonck dochterkin achtere van haren name, twelcke niet langhe naer haer en leefde, ende dienvolghende, zo wiert zijn herte metter inghewande begraven ter plaetse van zijnen overlijden, in Onzer Lieve Vrauwe kercke, maer al die reste van zijn doode lichame wiert met groote rauwe ende princelicke magnificentie (zo tbetaemde) int cloostere te Markette, by Rijssele, ter eerden ghedaen, daer zijn voorscreven gheselnede zelve die fondatersse of was, zo voprzeit es. Gheduerende die zelve jaerschare, zo cochte die bisscop Godefroot van Camerijcke die stede van Duynkercke, jeghens eenen Idalgo van Spaengnen, die Laureins hiet; met condicie van retoure naer zijnder aflijvicheit up trechte hoir van Vlaenderen, daert met die bespreke of ghecommen
1234. was. Ende tjaer dater naervolchde, verschiet die grave Philip van Buenen van dezer weerelt, oom (van overspelighen bedde) van den coninck Loys van Vranckerijcke, latende by die gravinne Marie, zijnder huysvrau, een
Pest. eeneghe dochtere achtere, die naer haer vaders doot tlandt regierde. Up tzelve saisoen regneirde al Vlaenderen deure een schoffierlicken dieren tijt, ende groote zware pestilentie, duer die welcke dat Diederijck, die heere van Bevere ende castelein van Dixmude, tot zulcke devotie gheroert ende verwect wiert, dat hy met vrau Elisabette,

zijnder huysvrau, tcloostere te Hunkevliet (gheheeten 1234.
Nieulant) gheel tholvry maecte, al zijnder voornoemde jurisdictie duere.

Anno XIIe XXXV, in die maent van meye, gaf die 1235.
princesse Johanne (wesende doen up haer casteel te Male) Mer Andries van Oostkercke, bailliu van Brugghe ende Brugghambocht (twelcke men nu tVrye, naemt omme die cause ende redene voren verhaelt), vulle macht, authoriteit van jeghens eeneghe delinquanten ende malfaicteurs voortan criminelick te mueghen procederen by duerghaende waerheit, daer men noch ten daghe van hedent of userende es, maer niet zo rigoureuselick als men plochte ende zoot by aventure wel behoorde. Ten zelven tijde, wiert die grave Floreins van Hollant, die vierde van dier name, in een tournoyspel doot ghesteken ende begraven te Remsburch, latende by vrau Machtilt, zijnder huysvrau, die dochtere van den hertoghe Heyndrick van Lothrijcke ende van Brabant, die vijfde van dier name, twee zuenen ende alzo veel dochters achtere, te wetene, Willem, die tweede van dier name, die naer zijn vaders doot in tregement van den lande quam; Floreins, die drossaert ofte stedehoudere van Zeelant; vrau Aleyt, die toecommende huysvrau van Jan van Avennes, naermaels grave van Henegauwe, die oudste bastaerde zeune van Bosschaert van Avennes, by vrau Margriete van Constantinoble, die zustere van die gravinne Johanne van Vlaenderen, ende jeghenwoordelick die wettelicke gheselnede van Mer Willem, die heere van Dampierre, zo voorzeit es; ende die tweede dochtere van den voorscreven grave van Hollant hiet vrau Machtilt, die naerderhandt den grave Hermantvan Henneberch traude, daer wy by der tijt (hope ic) meer of hooren zullen.

Dood van graef Floris IV.

Tnaervolghende jaer, verleende onze natuerelicke vrau 1236.
ende princesse Johanne die van Rijssele zekere keuren,

1236. ordonnantien, statuten ende previlegien, naer die welcke zy hen noodzakelick te reghelen hadden, ende onder andere zo ordonneerde zy dat die wet daer voortan alle jaere, ten eersten daghe van november, vernieut ende verandert zoude werden, by princelicke commissarissen, metten rade ende advise van die vier prochiepapen der zelver stede. Ende twijle dat men hier mede ende met andere dierghelijcke zaken in Vlaenderen besich was, zo maecte die coninck St-Loys van Vranckerijcke, van die steden van Atrecht, St-Omaers ende Arien (met dater meer of dependeerde, annecleefde en toebehoorde) tgraefscip van Artois, draghende dat *quant et quant* Robrecht, zijn oudsten broedere, up; zo dater tlandt van Vlanderen by dier middele meneghen tijt of ghefrustreert ende ghepriveert bleef, ghelijck men uyt achtervolghen van dezer jeghenwoordigher Cronijcke, allincx zo bet zal mueghen verstaen ende begrijpen.

Keuren en statuten aen die van Ryssel.

Graefschap van Artois.

1237. Int jaer ons Heeren XIIc XXXVII, quam die keyser Boudewijn van Griecken, Fs Robrecht, nederwaert, verjaghende ende verdrijvende (by der hulpe van den voorzeiden coninck van Vranckerijcke) den usurpateur Heyndrick van Luxembourch, Fs Gheeraerts, uyten lande ende graefscepe van Namen, daer hy zelve tnaeste hoir of was, van wijlent sgraven Philips, zijn vaders broeders weghe, beede zuenen van die keyserinne Jole van Griecken, moye van onzer ghenadighe vrauwe ende princesse Johanne, van haer vaderlicke zijde, zo elders breedere ghenoteirt ende verhaelt staet. Binnen den zelven jaere, in die maent van octobre, verhuwede die voornoemde princesse Johanne met Messire Thomaes, die vierde zuene van den grave Thomaes van Savoyen, by vrau Margriete, sheeren dochtere van Fustenay, ende dat eendeels by der permissie van den coninck St-Loys van Vranckerijcke (dier van zijnder huysvrau weghe zeer naer maechscip of was) ende eensdeels

Gravin Joanne hertrouwt.

up hope van hoirie van hem te ghecrijghene, daer vrau 1237.
Margriete, haer zustere, naermaels by ghefrustreirt zoude mueghen wesen van harer successie, die welcke zy haer gheensins en joonde, omme die leelicke vlecke der vleeschlicheit die in haer was, zo wy ghehoort hebben. Maer dies niet jeghenstaende, zo quaemt nochtans al contrarie harer meeninghe, zo ons in tijden ende stonden wel ten vullen kennelick ghemaect zal worden, indien Gode ghelieft. Ende die feeste van der brulochte nu gheent zijnde, zo vant hem die nieughehuwede prince te Compiegnen by den coninck voorscreven, presenterende hem daer manscip ende homagie te doene, van dies hy van zijnder huysvrau weghe van hem houdende was, maer, Godt weet, hy en wildeder niet toe verstane, often ware dat hem die voornoemde prince eerst anderwarf alle die pointen ende articlen bezwore, van den paeyse int jaer XII^c XXV ghe-concipieert te Meluyn, ende tjaer daernaer, (ter delivrance van den grave Ferrant, zijnen voorzaet, wiens ziele Godt ghenadich zy! finalick gheaccordeert ende ghesloten binnin der zelve stede van Compiegnen, twelck om beters wille alzo gheschiede. Hier en tusschen overleedt heer Mattheus, priestere van Onzer Lieve Vrauwe kercke te Brugghe, die welcke een poose tijts proviseur, gouverneur ende recteur van St-Janshuys gheweest hadde, ter eeuwigher voorderinghe van der plaetse ende daghelicksche almoessen aldaer. Omtrent dezen zelven tijt, verschiet insghelicx ooc van dezer weerelt die grave Diederijck van Cleven, die zesde van dier name, latende een zuene achtere van zijnder name, die naer hem tlandt gouverneerde,
ende tnaervolghende jaer, wiert heer Willem van Savoye 1238.
bisscop van Luycke ghemaect; maer ghecregher zulck obstacle bydere toedoene van Walram van Burburch, dats hem die grave Thomaes van Vlaenderen ende van Henegauwe, zijn broedere, nootzakelick moeyen moeste,

1238. treckende eer yet lanck met zulcker macht ende moghenteit derrewaert, dat hem die Limburgers niet verbeyden en dorsten, in zulcker wijs dat die bisscop voorzeit, by dier middele van alle zijne vianden omtsleghen ende verlost wiert, metsgaders ooc van alle die ghuene die hem eenichsins deeren ofte hinderen mochten, uytghesteken ende ghereserveert alleenelick die haestighe ende onvoorzienighe doot, die welcke hem corts daer naer alzo snellich als eenich blixeme ommerinchde ende met haer ghemeene maecte.

1239. Anno XII^c XXXIX, zo beghonste Johanne ende Agnete, beede die dochters van Wouter van Ardenburch, protonotharis van den keyser Boudewijn van Griecken, F^s Robrechts, tzamen een vrauwen clooster te fonderene, van der ordere van mijnheere St-Bernaerts, up huerlieden patrimoniele erfve te Marcke, twelcke naerderhandt ghetransfereert ende volmaect wiert, niet varre van der stede van Cortrijcke, ende es gheheeten tcloostere te Groeninghe.

1240. Tjaer daer naer, infringheerde die grave Thomas met die princesse Johanne, zijnder huysvrau, die goede ordonnantie van wijlent die grave Boudewijn van Vlaenderen, ghezeit metten schoonen Baerde, anghaende die erfachtige wethouders ende regheerders der stede van Brugghe, van nieus statuerende, ordonnerende ende bevelende dat men die voortan alle jaere, op onzer Liever Vrauwe Lichtmessedach, zoude veranderen ende vernieuwen ter discretie ende goedtduncken van haerlieder, commissarissen, niet jeghenstaende dat zy bet dan II^c ende XXXVIII jaer continuelick overlatelicke gheweest hadden, met expresser previlegie bovendien ooc, van zelve eenen nieuwen burchmeestere, scepen ende raedt te mueghen kiesene, elc int zijne, zo wanneer der iemende van hemlieden dezer weerelt overleet, zo elders sommierlick gheroert ende vermaent staet. Ende metter zelven, zo ver-

Verandering in de wet van Brugge.

leende die prince ende princesse voorzeit die voornoemde 1240.
van Brugghe ende van Brugghambocht (nu tVrye ghenaemt) insghelijcx ooc eenen nieuwen ghemeenen bailliu, ghebeeten Reynier van Clemskercke, scheldende die van der stede als voren, metsgaders ooc die van Berghen, van Veurne, dat jaerlicx princelick trebuyt quyte, dat men Balfaerts recht hiet, ende ghevende *quant et quant* die van de tweelaetste voorscreven steden, elc int particuliere, haerlieden cuerbrief, ten fine dat zy weten mochten wat hemlieden van dien tijt voort, in alle civile ende criminele affairen te doene stont, uytghesteken ende ghereserveert alleenlick straetschenderie, moort, brandstekinghe, kerkroof, reenroof (1), verraderie ende rebellie, daer of dat die kennesse princelick blijven moeste.

Deze zaken aldus al ghepasseirt zijnde, zo starf die proost Francke van St-Donaes te Brugghe, hebbende voor zijn successeur Philips van Savoyen, sgraven broedere van Vlaenderen. Ende up tzelve pas, verbarnde tderde deel van der stede van Ipere, met varre tmeeste deel van Ste-Maertens kercke aldaer. Tnaervolghende jaer van die 1241.
maent van meye, ordonneerde die prince ende princesse voornoemt dat men van ghelijcken ooc alle jaere te Damme die wet vermaken zoude, naer texemple van die van Brugghe, octroyerende hemlieden met eenen een belfroot te mueghen makene, twelcke idone ende bequame ware ter bannissemente ofte banninghe van alle valschaerts ende andere quaetdoenders, met expresser interdictie van binnen ballius ofte tholmeesters huyze voortan eeneghe wijn meer te tappene of te ventene.

Ten derden daghe van septembre int jaer als voren, overleet Mer Willem, die heere van Dampierre, latende by vrau Margriete van Constantinoble, zijnder huysvrau, Dood van Willem van Dampierre.

(1) *Reen*; pael, scheypael. Waer van reengenooten.

1241. die zustere van die gravinne Johanne van Vlaenderen ende van Henegauwe, drie zuenen ende een dochtere achtere, te wetene, Willem, Guy, Jan ende vrau Marie, die eerste abdesse van den cloostere te Flines in Henegauwe, by Duway, van Sᵗᵉ-Bernaerts ordene, daer die voorzeide gravinne, haer moye, die fondatresse of was, ende Mer Willem, haer vadere voornoemt, was deerste dier oyt inne begraven wiert. Ende ten zesden daghe van der naervolghende maent, ghebuerder zulck een eclijps der zonne dat men snuchtens, van ten zessen toten neghen ueren, nieuwers niet een steke en zach, gheduerende welcke duysterheit, zo wiert tIpere, by onzer Liever Vrauwen kercke (die men den Briel hiet), een kijndt met twee hoofden ende alzo veel vrauwelicheden gheboren. Ende in die maent van maerte daer naer, omtfinghen die van der made by Lamminsvliet (nu Sluys ghenaemt) bycans alle die zelve loyen, wetten, statuten, keuren ende previlegien van sprincen weghe, daer die van Brugghe of userende ende ghebrukende waren, ende bovendien, zo wierden zy met die van Damme, Nieuport ende Duynkercke noch by den prince beschoncken ende beghift met vrijheit van thollen ende trebuyten, alle die lande ende graefscepe van Vlaenderen duere. Die van den lande van Waes wierden alsdoen ooc by der zelven macht ende autoriteit als voren zekere reghelen van policie ende anders ghebeurt, verleent ende ghegheven, daer zy hem zelven nootzakelick naervoughen moesten, up groote peynen ende verbuerten daer toe staende, zo dat hemlieden by dien een partie van der goddelooser libertheit afghenomen ende gheweert wiert, daer zy (by der onnachzaemheit van de keysers ende graven van Hollant) oyt zeer omzalichlick, jeghens recht ende redene, tot dier tijt toe, haerlieder quaet, boos, werckeloos levene inne ghecontinucert hadden, ter eeuwigher schande ende cleenicheit van alle die ghuenen dict anneghinck ende beteren mochten.

Zons-verduystering.

Binnen dezen middelen tijt, fondeerde Gillis van 1241.
Breene, een zeer machtich edele heere van gheboorte, Klooster van Spermaille,
ende bovendien ooc cancellier van Vlaenderen, proost te Brugge.
van Harelbeke ende canuenick van St-Donaes te Brugghe, tcloostere te Spermailgien (ghezeit Nieu Jerusalem) up zekere leen, ghehouden van den burch van Brugghe, tanderen tijde by hem ghecocht jeghens Mer Willem van Oostkercke ende vrau Agnete, zijnder huysvrau, legghende binder heerlichede ende prochie van Sijsseele, ende wesende van der patronaetscepe van die van onzer Lieve Vrauwe te Brugghe, diet zelve zeer gheerne ende ghewillichlick accordeerden ende consenteerden. Zo dede van ghelijcken ooc heer Heyndrick, die prochiepape van Sijsseele. Ende als tvoornoemde cloostere nu teenegadere volmaect was, zo schanck die voorscreven fondateur dat die religieuse te Hunkevliet, die welcke haerlieden beghonnen cloostere (ghezeit Nieuland) in gheender maniere machtich en waren te vulbrenghene, dies quamen zy tsamen te Spermailgien wonen, houdende daer die ordere van mijnheere St-Bernaert, ondere vrau Diadele, haerlieden eerste abdesse.

Int jaer ons Heeren XIIc XLII vernieuden, agreeerden 1242.
ende confirmeerden die grave ende gravinne van Vlaenderen tprevilegie dat Philips van Elsaten, haerlieder oude grootheere, over LXIIII jaer, an die van Vier Ambochten ghegheven ende verleendt hadde, nopende die executie ende lijvelicke punitie van de zes aldercrimineelste forfaicturen ende mesdaden, daer wy voren breedere of vermaent ende gheroert hebben, scheldende hemlieden *quant et quant* niet alleene tvoorscreven balfaerts recht quyte, maer bovendien ooc alzulck carrerecht als die van Assené ende van Bouchaute van ouds alle maendaghen schuldich
ende gheldende waren. Tnaervolghende jaer, arresteerde 1243.
die hertoghe Heyndrick van Lothrijcke ende van Brabant,

1243. die zesde van dier name, alle die vlaemsche cooplieden met haerlieden goet ende coopmanscepe, die hy yevers binnen zijnen landen ghevinden ofte betrapen conste, jeghens ende in prejudicie van den paeyse ghemaect int jaer XII^c XXVIII tusschen hem ende den grave Ferrant van Vlaenderen, zaligher memorie. Twelcke willende wreken die grave Thomaes, zijn successeur, liep ten eersten dat hem mueghelick was tgheele landt van Niniven of, nemende voort die stede van Brussele inne by assaulte, daer die hertoghe Heyndrick zelven die capiteyn of was, met Godefroot van Luevene, zijnen broedere, die men tzamen ghevanghen te Ghendt waert brocht, daer zy den paeys van den jaere als voren anderwarf zeer hooghe ende helichlick bezwoeren. Binnen den zelven jaere, up den XXIIII dachvan ougst, overleet Mer Robrecht van Bethune, F^s Willems, een zeer vroom wel vermaert ruddere, latende by vrau Isabelle van Pontrorart, zijnder huysvrau, een eeneghe zuene achtere, die Mer Dancel hiet, heere van Bethune, ende van vrau Machtilt, zijnder gheselnede weghe, insghelijcx ooc heere van Dendermonde ende vadere van vrau Machtilt, die wettelicke compaengne van Guy van Dampierre, naermaels grave van Vlaenderen, zo noch by der tijt breedere gheduceirt ende ghenoteirt zal worden.

Brussel door de Vlamingen ingenomen.

1244. Anno XII^c XLIIII, track die grave Thomaes van Vlaenderen ende van Henegauwe met veel volcx van wapenen, te peerde ende te voet, naer tlandt van Namen, als die ghuene die van vrau Johanne, zijnder huysvrau weghe, zelve die naerste daer of wesen wilde, overmits tinbrekene van der apointemente, ghemaect int jaer XIIe XXXII, ende dienvolghende, zo bedreef hy daer zulcke prouesse ende vayllandise dat hyder int uytghaen van novembre eeneghe sloten, casteelen ende fortressen themwaert ghecreech, ende zouder ontwijffelick eer yet lanck teenegadere

meestere of gheworden hebben, ten hadde ghedaen die onvoorzienighe doot van zijnder huysvrau voorzeit, die welcke ten vijfsten daghe van de naervolghende maent, dezer weerelt overleet, binnen der stede van Rijssele, nu omtrent LI jaer oudt zijnde, zonder eeneghe posteriteit ofte hoirie achter te latene by die grave Ferrant ofte Thomaes, beede haer voorscreven mans, daer of dat die laeste haer met grooter drucke ende veel princelicke ceremonien dede begraven byden eersten in haer cloostere te Markette, staende niet varre van der stede voornoemt, naer dien dat zy tlandt van Vlaenderen ende van Henegauwe aen de cant van XXXIX jaer lanck zeer eerlick ende properlick met grooter wijsheit ende discretie, bezeten, ghegouverneert ende gheregiert hadde, zo met Ferrant van Portegale, zo met Thomaes van Savoyen als voren, die corts daer naer weder tzijnen lande waert keerde, met grooter ghiften ende gaven daer hy tzijnen vertreckene al Vlaenderen ende Henegauwe duere zeer liberalick mede beschoncken wiert, ter cause van der zonderlingher duecht, goedertierenteit ende minzaemheid die men deurgaens (gheduerende zijnder administratie) in hem ghemerct ende by goeder experiencie bevonden hadde.

1244.

Gravin Joanna sterft.

Van Margriete van Constantinoble,

DIE EEN-EN-TWINTIGSTE TUSSCHEN DIE GRAVEN VAN VLAENDEREN.

Van dat die uytvaert van der princesse Johanne met grooter ghemeene rauwe ghedaen ende gheendt was binder abdie van Markette, zoot betaemde, zo wiert vrau

1244. Margriete van Constantinoble, haer zustere, die wedewe van Mer Willem, die heere van Dampierre, zonder eenich delay omtfaen ende ghehult int gouvernement van Vlaenderen ende van Henegauwe, daer zy haer zeer vromelick ende wijselick inne drouch, met zulck een wel pooghende couragie, hoocheit ende magnificentie, dat mens haer over al grooten lof, prijs ende eere sprack; ooc was zy die alderschoonste, plaisantste ende gracieuste princesse die men doen ter weerelt vant, zo dat zy ten dien upziene by diversche princen ende landsheeren anderwarf ten huwelicke begheert ende verzocht wiert, maer zy en wildeder niet toe verstaen. Dies bleef zy hare voornoemde landen ende heerlicheden alleene regieren, mids der hulpe ende bystandicheit van Willem, haren oudste ghetrauden zuene, ten grooten verdriete ende meshaghene van Jan ende Boudewijn, beede haer voorghaende bastaerde kijnderen by Bosschaert van Avennes, zo voorzeit es. Maer zy en haddens anders, wat zyder toezeiden ofte deden, zo dat zy int ende van quaden spijte niet alleene die bisscop van Luycke, maer bovendien ooc den keyser Frederijck van Roome, die tweede van dier name, zeer viandelick jeghens haer upreeden (1), ter cause van der verzwijnder homagien ende manscepe van dies zy van hemlieden respectivelick houdende was : daer zonder eeneghe faulte schoffierlick groot quaet stont uyt te rijsene, indiender die voorzeide princesse niet in tijts by behoorlicke middele in voorzien en hadde, ghemerct die quade gracie van den coninck St-Loys van Vranckerijcke, daer zy alsdoen insghelijcx ooc inne was, in zulcker wijs dat hy haer te gheenen manscepe admitteren en wilde, voor anderstont dat zy den paeys van den jaere XIIe XXV (ghemaect ter delivratie van den grave Ferrant, wiens

(1) Opstookten, aenhitsten.

ziele Godt ghenadich zy!) van nieus wel ende wettelick bezworen hadde tonderhoudene in alle hare pointen ende articlen voren verhaelt. Twelcke zy hem (om erghere te belettene) endelinghe accordeerde, alzo varre alst in haer was ende niet voordere, metsgaders dater die staten ende leden slands in gheender maniere noch toe te brenghene en waren. Deze zwaricheden aldus ghemodereert ende ter neder gheleit zijnde, zo verleende die voornoemde prin- 1244.
cesse tnaervolghende jaer, die poorters ende inghezetene 1245.
van Rijssele vryheit van al zulcke thollen, als zy haer voorzaten binnen huerlieder stede plachten te gheldene, ende corts daer naer viel die voorscreven coninck van Vranckerijcke in zulck een dangereuse ziecte ende cranchede, dat hy van alle medecynen verlaten zijnde, hem zelve teenegadere te Gode waert keerde, biddende hem zeer odmoedichlick om gracie ende ghenade met belofte van (in cas van ghezonthede) ten eersten dat doenlick ware in heydenesse te treckene, omme aldaer dat helich kersten gheloove te verbreeden naer zijnder macht ende moghenteit, zo hy ooc dede inder vorme ende maniere zo wy noch hooren zullen. Binnen dezen middelen tijt, resen daghelicx lancx zo meerdere questien ende gheschillen tusschen Willem, Guy ende Jan van Dampierre, die drie ghetraude zuenen van der gravinne Margriete van Vlaenderen ende van Henegauwe, van der eendere ende Jan van Avennes, metsgaders Boudewijn, zijn broedere, beede haer voorghaende bastaerde kijnderen by Bosschaert, van der andere zijde, ter cause van toecommende partagie van huerlieder moeders landen ende heerlicheden, daer een ighelick van hemlieden respectivelick by foortse ende met ghewelde in tijden ende stonden die naerste of wesen wilde, indient anders niet gheschieden en mochte omme diversche causen ende redenen naermaels breedere verhaelt ende verclaerst.

Geschillen onder de kinderen der gravin.

1245. Twelcke al merckende die princesse, haerlieder moedere, huwede ten eersten dat haer mucghelick was Willem van Dampierre, Fs Willems, haer oudste ghetraude zuene, met vrau Beatrice, die dochtere van den hertoghe van Lothrijcke ende van Brabant, die zesde van dier name, nu wedewe zijnde van den landgrave Herman van Duringe, Fs Loys, ervende hem zonder langher delay int graefscip van Vlaenderen, met condicie van retoure noochtans, indien hy voor haer dezer weerelt overlede, zonder wettelick hoir van haerlieden beeder lichamen ghecommen zijnde, in welck gheval dat vrau Beatrice voorzeit die stede van Cortrijcke behouden zoude metter casselrie, voor haer duwarie ende bylevinghe; zy zoude Guy, die broedere van den voornoemden Willem, van ghelijcken ooc tgraefscip van Henegauwe ghetransporteert ende upghedreghen hebben, ten hadde ghedaen tomschaken van der schoone vrau Machtilt, sheers Daneels dochtere van Bethune, die welcke hy ter dier occasie by den stoel van Roome bedwonghen hadde gheweest te trauwen jeghens haren danck. Maer Jan, haren joncsten ghetrauden zuene, liet zy die heerelicheden van Dampierre volghen, uyt crachte van zijn vaders testament ende uyterste wille, daer by dat hy tzelve alzo ghescheit ende gheordonneert hadde, in zijn doodsbedde.

Houwelyken van Willem en Guy van Dampierre.

Als Jan van Avennes, Fs Bosschaert (daer Jacob die vadere of was), verhoorde dat zijn vrau moeder aldus by donatie, *intervivos* van den lande ende graefscepe van Vlaenderen ghescheeden was, daer hy (als wesende haer oudste zuene) wel zelve tmeeste recht an meende thebben naer haer doot, zwoer hooghe ende overluit, by al dat hy van Godt hielt, dat Willem van Dampierre (ghemerct dat hy veel jongher van jaeren was, dan hy) tzelve nemmermeer in paeyse nochte met vreden bezitten en zoude, alzo langhe als hy leefde. Ende dien volghende,

Jan van Avennes doet zyne moeder den oorlog aen.

zo maecte hy van stonden an (by der hulpe van den grave Willem van Hollant, die broedere van vrau Aleyt, zijnder huysvrau), buytermaten groote ghereetscepe van orloghe omme daer mede, ten eersten dat hem mueghelick ware, te Vlaenderen waert te commen jeghens die gravinne Margriete, zijnder moeder, die hem zo inofficieuselijck (zo hy met alle die principaelste edelen van Henegauwe mainteneerde ende susteneerde) gheexheredeert ende omterft hadde, van tghuene dat hem by rechter hoirie naermaels stont toe te commene ende te verstervene, hopende by foortse van wapenen (anghezien dat anders niet wesen mochte) nul, negheen ende van onweerde te makene al tghuene dater tzijnen achterdeele of ghepasseirt was. In deze wapeninghe wierden de leden slands van Vlaenderen al te zeere perplex, beroert ende beladen, eensdeels ter cause van der omsprekelicke groote cloucheit, prouesse ende vaylgeandise, die in Jan van Avennes was, ende eensdeels ooc omme dieswille dat zy ten lesten niet en wisten, wie zy (volghende huerlieder oude costumen, rechten, previlegien ende usagien) ghelijck ofte onghelijck gheven wilden: zo dater alomme binnen den lande diverschelick of ghesproken wiert, niet zonder extreme dangier van grooter seditie ende meuterie, indient hem den coninck S[t]-Loys van Vranckerijcke niet ghemoeyt en hadde, omtbiedende beede die partien in alderdiligentie by hem te Perrone te commene, aldaer Jan van Avennes mondelinghe verzochte by den coninck (metsgaders Odoen, den legaet apostelick daer mede present ende jeghenwoordich), promptelick zonder eenich verdrach gheinfringeert ende te nieten ghedaen thebbene, al tghuene dat onlancx leden tzijnder prejudicie ende ten voordeele van Willem van Dampierre, zijnen jonghen broedere, gheordonneert ende ghepasseirt was, by die gravinne Margriete van Vlaenderen, haerlieder beedere

1246.

Jan van Avennes verdedigdt zich by den koning van Vrankryk.

1246. moedere, nopende den lande ende graefscepe voorscreven, twelcke naer recht ende redene up hem behoorde te succederene naer haer aflijvicheit, metten lande ende graefscepe van Henegauwe, overmids zijn ouderdom, zo hy daer te kennen gaf. Up twelcke te kennen gheven dat hem terstont verantwoort wiert, dat hy bastaert was, ende van onghetrauden bedde; maer hy repliqueerde dat hem tzelve niet hinderen en mochte in zijn moederlicke successie, zulck als die landen ende graefscepen in questie waren, gheconsidereert ende ghemerct dat hy van haren weghe gheen bastaert wesen en mochte, al wast dat men hem tzelve daer reprocheerde ende te laste legde.

Die gravinne Margriete, zijne moedere, deze woorden hoorende ende vreesende dat zy by te lettel te kennen te ghevene haer proces verliesen mochte, verweet hem daer voort openbaerlick met eenen fellen, evelen, onvoordachtighen moet, dat hy niet alleene bastaert, maer bovendien ooc een papenhoeren kijnt was, ende naervolgentlick gheel ende al ombequam ende inidone om naermaels eenichsins te moghen succederen in zulcke princelicke leenen, als Vlaenderen ende Henegauwe waren. Welck verwijt die heeschere, haerzuene voornoemt, wat bet examinerende dan zy ghedaen hadde, die dat tzijnder injurie, cleenicheit alleene (zo zy waende), ghezeit ende ghesproken hadde, en viel vry niet slincx, maer riep met luyder stemme (als die ghuene die teenegadere meende te verwoedene van quaethede): « Zo moedet dan, Gode van hemelrijcke, wel gheclaecht zijn, dat ic een papehoere hebbe teener moedere. » Uyt deze antwoorde verstont die princesse Margriete welhaest zo infamelick, enormelick ende leelichlick, dat zy haer zelve omtghaen ende misgrepen hadde, wordende met dien zo beschaemt ende confus, dat zy niet een woort meer spreken en conste, een goede poose tijts gheduerende, ende daer naer weder tot haer zelven ghekeert

zijnde, en zochte niet dan hoe eer hoe liever van danen 1246.
te zijne, compromitterende ghezaemdelick met haren voorscreven rebellighen zuene int zegghenscip van den coninck ende legaet als voren, die welcke endelinghe by ghemeenen overeendraghene ende met ryper deliberatie van rade jugierden, vonnesten ende verclaersden over recht, dat Willem van Dampierre, Fe Willems, grave van Vlaenderen blyven zoude, ende dat Jan van Avennes, Fe Bosschaert (ofte uyterlick zijn naest hoir by ghebreke van hem), naer zijn moeders doot grave van Henegauwe wesen zoude, behoudens ende met expressen bespreke nochtans, dat elc van haerlieden, bysondere zijnen tweeden broedere van vullen bedde, voorzien moeste van zoo veel renten ofte andere goedinghen, dat zy der hemzelven eerliek (naer haerlieden staet) up omthouden mochten, ende waert by aldien dat zy deser weerelt overleden, zonder wettelick hoir van haerlieden lichame ghecommen zijnde, zo zouden in dat gheval haerlieden tweede broeders respectivelick succederen in die voornoemde landen ende heerlicheden. Dit ghebuerde int jaer XIIc XLVI.

Met dezen appointemente ende zegghenscepe contenteerde ende ghenouchde hem Willem, Fe Willems, van Dampierre, zo over wel, dat hy den coninck St-Loys ter eeren ende in recompense van dien alle hulpe ende bystandicheit beloofde te doene met lijve ende met goede, die hem mueghelick ware, int voyage dat hy voor handen hadde jeghens die Turcken, Sarrasynen ende andere heydenen, makende van dien tijt voort alle zijn ghereetscepe omme hem (die welcke alsdoen niet langher beyden nochte vertouven en mochte), ten eersten dat doenlick ware, met machte naer te volghene in heydenesse, in der vorme ende maniere als hier naer breedere in tijden ende stonden ghetracteert ende ghededuceert zal worden. Tnaervolghende jaer, quam die hertoghe Heyndrick van Lothrijcke 1247.

1247. ende van Brabant, die zesde van dier name, van levende lijve ter doot, ende wiert begraven int cloostere te Vileer, latende by vrau Marie, zijnder huysvrau, die dochtere van den coninck Philips van der Romeynen, een zuene achtere van zijnder name, ghezeit de Zachtmoedighe, die naer hem regneirde, ende vier dochters, daer of dat doudste (ghenaemt vrau Machtilt) den eersten grave Robrecht van Artois traude, sconincx oudste broedere van Vranckerijcke; dandere (die naer haer moeder hiet) allieerde an den hertoghe van Beyeren; die derde (gheheeten vrau Beatrice) huwede eerst metten landsgrave Herman van Duringhen, Fs Loys, daer naer met Willem van Dampierre, die zuene van Willem by onze jeghenwoordighe princesse, zo voorzeit es, ende vrau Margriete, die joncste dochtere wiert abdesse sHertoghendale, omtrent twee mylen van der stede van Luevene.

Dood van Henrik VI, hertog van Brabant.

Achtervolghende tghuene dat wy hier voren ghehoort hebben, zo voer Willem, Fs Willems van Dampierre, met veel cloucke vaylgeante capiteynen ende vrome lieden van wapenen te peerde ende te voet int jaer XIIc XLVIII, over in Cypere totten coninck S'-Loys van Vranckerijcke,
1248. omme van danen voort, int beghinsele van den naesten jaere, ghezaemder handt naer Gijpten te treckene metter ganscher kerstene armeye, daer naer haerlieden die principaelste beleeders of waren, eerst Robrecht, die eerste grave van Artois ofte Atrecht; Alfonse, die grave van Poitiers; Charles, die grave van Angiers, alle drie broeders van den coninck voornoemt; Odoen, die legaet van Roome; Robrecht, die bisscop van Beauvais; Willem, die bisscop van Sicilien; Ode, die hertoghe van Bourgoengnen; die hertoghen van Bretaengnen, Normandien ende Orleans; Archembalt, die grave van Borbon; die grave Willem van Baren, up die riviere van der Seyne; die graven van Alentsoen, Simpy, Simpol, Vendosune,

Willem van Dampierre trekt naer het H. land.

Montfort, Stampes, Vermandois, Buenen ende Dampmartin; Mer Ghysbrecht, die castelein van Berghen Ste-Winnocx; Willem van Melle, ende Andries, die heere van Savengy, met meer andere princen, landsheeren ende edele mannen gheestelick ende weerlick, uyt diversche quartieren ende contryen. Hier en tusschen quam Jan van Avennes, F^s Bossehaert (die zijn moeders lanck leven zeere meshaechde, ende wel mercte dat zy meest al uyten lande waren, die hem deeren ofte hinderen mochten), met veel volcx van orloghe, te Henegauwe waert, nemende daer terstont (by der hulpe van den nieuwen coninck Willem van der Romeynen, grave van Hollant, zijnen zwaghere), eeneghe sloten, casteelen ende forteressen inne by foortse ende met ghewelde, daer hy die bisscop Heyndrick van Luycke manscip of dede naer costume, ende treckende van danen voort naer tlandt van Aelst, van Waes ende van Denremonde, metsgaders ooc in die Vier Ambochten ende in die casselrie van Gheersberghe, daer hijt alomme al verbuert maecte van roovene, van brandene ende van moordene, als die ghuene die by foortse van wapenen zelve die naerste daer of wesen wilde, zonder eenich regart ofte anschau te nemene up tvoorscreven zeggenschip van den coninck St-Loys, twelcke hem buyten die limiten van der croone niet extenderen en mochte, zo hy zeide. Die van Vlaenderen dit overlast anziende, maecten van stonden an groote vergaderinghe te Artvelde, te Biervliet ende te Hulst, doende daer me (thaerlieden zelfs schade) menich bloedighe course ende sproncrijze up haerlieden vianden, de welcke nu zo sterckelick te watere ende te lande voor tcasteel van Rypelmonde laghen, dat zyder zonder eeneghe faulte corts meestere of gheworden zouden hebben, indien die gravinne Margriete van Vlaenderen gheenen paeys jeghens hemlieden ghecocht en hadde voor die somme van LX duyzent goude

1248.

Vyandelyke invallen van Jan van Avesnes.

1248. guldenen, dies moeste haer die coninck Willem voorzeit (als gouverneur van trijcke, by ghebreke van eenen waerachtighen keyser), wel expresselick verkennen by zijne bezeghelthede dat tlandt van Aelst, Zeelant, Camerijcke, Cambresy ende die Alluwe, zonder eeneghe zwarichede, metten lande ende graefscepe van Vlaenderen ghinghen, ghevende *quant et quant* (ter meerdere verzekerthede van dien) Floreins, zijnen broedere, in hostagie; maer onlancx daer naer, zo wierden andere edelen in zijn stede ghestelt by ghemeenen accoorde ende overeendraghene.

Twijle dat men hier mede noch besich was, zo separeirde heer Woutere van de Mandere, die bisscop van Doornijcke, up St-Bartholomeus avent, die zusterkens van Ste-Truwe, by de Steenbrugghe, buyten Brugghe, van die van den Eechoute aldaer, dat ten neerstighen verzoucke van vrau Usile, haerlieden abdesse, ondere die welcke dat zy van dien tijt voort die ordere van St-Victor wierden houdende, in grooter vierigher devotie ende helicheit van levene. Zeer corts naer dezen, verleende die princesse

Vrye jaermarkt te Ardenburg. Margriete die van Ardenburch een vrye jaermarct, beghinnende telcken Dryvuldicheits avent, ende XL daghen lanck gheduerende; zy verleende die van Brugghe ende Brugghambocht (nu tVrye ghezeit) insghelijcx ooc eenen nieuwen ghemeenen bailliu, gheheeten Woutere de Groote. Ende ten XXXe daghe van lauwe int jaer als voren, overleet Mer Woutere, die schout ofte heere van Sijsseele, daer hy noch ten daghe van hedent zeer eerlick voor den hooghen outaer begraven licht.

1249. Tjaer dater naervolghde, zeylde de coninck St-Loys

Overwinningen op de ongeloovigen. van Vranckerijcke met alle die kerstene leghere (daer wy hier voren of vermaent hebben) van Cypere naer Gijpten, daer hy zommeghe steden, casteelen ende fortressen by rudderlicke prouesse ende vromichede van wapenen stap-

pans themwaert ghecreeh ende saccageerde, dootslaende 1249.
ende vernielende al dat niet ter kerstene gheloove commen en wilde. Twelcke verhoorende die soudaen van Melyden quamer zeer haestelick jeghens te velde, daer hy tweewarf die bataylgie verloos, talzulcker vercranckinghe ende veranderinghe van zijne capiteynen, ende andere heydensche saudeniers, dat hy int ende met cleender compagnie die vlucht nemen moeste, om hem zelven te saulverene, uyt die handen van zijne vianden, hoewel dat hy die doot nochtans niet omtgaen en conste; want hy der corts daer naer of starf, ende Melexela, zijn zuene, quam in zijn stede, die welcke zijn vaders quade ongheloovighe condicien meer verergherde dan verbeterde. Van dezer schoonder victorie waren al die kerstene princen ende edelen heeren wonderlick zeere verblijt ende verheucht ghelijckt wel recht ende redene was, niet jeghenstaende dater die grave Robrecht van Artois, sconincx oudste broedere van Vranckerijcke, in die eerste bataylgie gheblevein was, latende by vrau Machtilt, zijnder huysvrau, die dochtere van wijlent die hertoghe Heyndrick van Lothrijcke ende van Brabant, die zesde van dier name, een zuene ende een dochtere achtere van haerlieden beeder name, daer of dat die zuene naer zijn vaders doot grave wiert, ende die dochtere traude den coninck Heyndrick van Navarre, daer vrau Joanne die huysvrau van Philips, ghezeit de Schoone, naermaels coninck van Vraukerijcke, of quam, zo wy (hope ic) metter tijt breedere vertooghen zullen alst die materie eysschen zal. Zeer onlancx naer dezen, zo reeser zulck een moordadighe pestilentie onder die voornoemde kerstenen in Gijpten, dater buytermaten vele of te nieten ende te quisten ghinghen, ende meest alle die edelen wierdender of gheinfecteirt ende besmet, ja die coninck Loys zelve, ende daer en tusschen (om dat teen quaet tandere niet

Graef Robert van Artois blyft in den slag.

1250. verbeiden en zouden, ghelijck tghemeenelick ghebeurt), zo viel hem die soudaen Melexela van Melyden, met omtellicke veel Turcken, Sarrasijnen ende andere Heydenen *quant et quant* zo dapperlick van alle zyden up tlijf, dat zijt niet langher ghehouden en consten, in zulcker wijs dat die coninck voorzeit daer ghevangben wiert, met die graven van Pontiers ende van Angiers, beede zijn broeders, ende voort met Willem, F^s Willem van Dampierre, die erfachtige grave van Vlaenderen, zeer grievelick ghequetst zijnde in zijn rechtere cuyte. Daer verghinghen zo byder peste, zo metten zweerde, eerst die bisscop Robrecht van Beauvais; die grave Archembalt van Borbon; die grave Willem van Baren, ende Willem van Melle, met noch omtrent II^c edele mannen ende ghemeene saudeniers zonder ghetal. Twelcke die coninck St-Loys zo buytermaten vele an hadde dat een wondere was, maer endelinghe zo maecte hy van noot duecht ende betaelde zijn rentsoen, metsgaders ooc voor tghemeene rentsoen van alle die ghuene die met hem ghevanghen waren, acht duyzent pont gouts, keerende alzo met die reste van zijnen volcke te Syrien waert, ende wiert onder weghe zo ghecureirt van zijnder wonde, dat hy emmers weder tzijnder gheaccostumeerde vroomheit ende ghezontheit gherochte. Dit gheschiede int jaer ons Hee-

Den koning van Vrankryk wordt van de Sarazynen gevangen.

1250. ren XII^c L.

Ende gheduerende die zelve jaerschare, zo cochte die gravinne Margriete van Vlaenderen ende van Henegauwe, tcasteel te Borne, jeghens den castelein Hughes van

1251. Ghendt. Ende int beghinsele van den naervolghenden jaere consenteerde zy die van der voornoemder stede die Lieve te delvene tot Oudenburch ende Damme, eensdeels ter commoditeit van den ghemeenen coopvaerdere, die uyter Schelde tzeewaert wesen wilde, ende eensdeels omme by dien middele te betere reciproquelick te mue-

De Lieve gedolven van Gent tot Oudenburg.

ghen gauderene van tbeneficie van der zee, daer hemlieden veel duechts of quam. Ter zelver tyde reisde Willem, Fe Willems van Dampierre, erfachtighe grave van Vlaenderen, nu zeer corts ende onlancx uyt Gijpten wederghekeert zijnde, in goeder ghezonthede, zo voorzeit es, met schoonen state teenen steecspele te Tresinguy, tusschen Valenchijn ende Berghen, in Henegauwe, daer hy zeer jammerlick verslegen, vernielt ende van die peerden overlopen wiert, by den toedoene van Jan ende Boudewijn van Avennes, die hem ter weerelt aldermeest hateden, omme die cause ende redene voorscreven, niet jeghenstaende dat zy alle broeders onderlinghe waren, van der princesse Margriete haerliedeh moedere weghe, die welcke in dit moordadich stuck, zulck eenen druck ende melancolie maecte, dat men qualick ten vullen zoude connen bescriven; ende dien volghende zo dede zy haren voornoemde zuene, ten VIe daghe van meye, met grooter ghemeener rauwe ende princelijcker hoocheit begraven in de abdie te Markette, neffens haer vadere ende zustere. Ende binnen den zelven jaere wiert al dat snoode, vuyl, ondueghend gheboufte verdaen, vernielt ende te nieten ghebrocht, twelcke onder tdexele van die kerstene (die tvoorleden jaer in Gijpten ghevanghen waren zo voorzeit es) ten secourse willen treckenene (zo zy hem ghelieten) oyt zydert anders niet ghedaen en hadden, dan alomme den ghemeenen landsman gherooft, ghepijlgiert ende anders menichsins veronghelickt int ghedaente van schaepherders, zo tscheen. 1251.

Dood van Willem van Dampierre.

Ten XIe daghe van hoymaent int jaer XIIe LII transporteerde die coninck Willem van der Romeynen, grave van Hollant ende gouverneur-generael van tkeyserijck (twelcke doen ter tijt noch vaceerde), zijnen schoonbroedere Jan, Fe Bosschaert van Avennes (die vrau Aleyt, zijn zustere, ghetraut hadde), niet alleen die vijf eilanden van 1252.

Willem van Holland geeft landen aen Jan van Avesnes.

1252. Zeelant beoosterschelde, met die landen van Aelst ende van Waes, maer bovendien ooc die Vier Ambochten (met al tghuene dater meer of dependeerde, annecleefde ende toebehoorde), directelick jeghens ende in prejudicie van alle die oude keyserlicke ghiften ende donatien, den lande ende graefscepe van Vlaenderen, alzo wel conjointelick als distinctelick, tanderen tijde of ghegheven ende ghedaen, ende bysondere ooc van den appointemente ende accoorde laest met hem te Rypelmonde ghemaect int jaer XIIc XLVIII, doende voort insghelijcx ooc al zijn uyterste beste ende extreme devoir omme (in der qualiteit ende ten behouve als voren) die princesse Margriete daerenboven ooc teenegadere te priverene ende frustrerene van den lande ende graefscepe van Henegauwe; maer zy was er in alderdiligentie jeghens, casserende ende verlatende zonder eenich verdrach alle die principaelste wethouders ende officiers van dier contreye, ende Vlaminghen in haerlieder stede stellende, totten ghetalle van IIIc persoonen, al jonghe cloucke mannen ende vrome lieden van wapenen, van die welcke dater LXXX by tghemeente (daer Gheeraert de ronde capiteyn of was) zeer deerlick verslegen wierden, ende die reste verjaecht, met confiscatie van al dat zyder ghebrocht hadden, ende bovendien zo zont men al haerlieder huysvrauwen zonder neuesen ofte ooren van daer zy ghecommen waren, met expressen laste ende bevele dat zy emmers niet laten en zouden of zy en bootschaptent haerlieder princesse, dat die Rondelinghen dat ghedaen hadden, want zo hieten die seditieuse quaetwillighen hem zelven naer haerlieden voorscreven capiteyn, die welcke een vleeschhauwere van zijnen ambochte was. Als die gravinne deze drouve tijdinghe ende nieumare verstont, zo wiert zy zo overtoornich ende gram, dat zy tzelve by behoorlicker middele zwoer te wreken, ter exemple van anderen, zo wanneer zy van die voor-

ghaende schade (die welcke haer van svoorzeits coninex 1252.
weghe van der Romeynen toeghecommen ende gheschiet
was, ende varre naerst ter herten lach), eerst ende ten
vullen gevangiert ende ghewroken ware, zoot behoorde,
daer zy dagheliex al haer ghereetscepe toemaecte, reparerende, fortifierende ende versterckene, ten dien fine, haer casteel te Rypelmonde, twelcke nu gheleden vier jaer, wonderlicke veel gheleden hadde van de Duytschen, Hollanders ende Henewiers, die der te watere ende te lande voren laghen, zo elders al int langhe verhaelt ende verclaerst staet: ende daerentusschen zo schalt zy die dienstboden, cnapen ende jonckwijfs zulck recht, cause ende actie quyte, als zy ende hare voorzaten oyt daer te voren al Vlaenderen deure, thaerlieden overlydene, ghehadt hadden an die elfscheede van haerlieden meuble achterghelaten goedinghe. Up tzelve pas starf die abt Niclaeys van den Dunen, gheboren te Belle, die welcke ghemeenelick plochte te zeggene dat tvoornoemde cloostere inder waerheit een silveren berch was, voor die ghuene diet wel ende behoorlick wiste te regierene ende te gouvernerene, zo hy hopte dat hy metter gracie Gods beghonnen hadde; houdende daer niet alleene hondert ende XX meunicken, maer bovendien ooc noch III^c XL conversen (1), daer of dat die eeneghe weefden, temmerden, smeden, vulden, schoemaecten ende schoelapten, zom waren zy huvetters, pilters, backers, brauwers, steenhauwers, cuypers ende visschers, andere excerceerden andere ambochten, stylen ende neeringhen, daer hem een ieghelick int zijne zo zorgvuldelick inne queet dater successivelick die principaelste prosperiteit ende welvaert van der plaetse of quam. Of Godt vergave dat al andere abdien, cloosters ende conventen zo dit exemple voor ooghen hadden ende naervolchden,

Ontlasting der dienstboden.

(1) Persoonen die in gemeenzaemheyd leven.

1252. dat zy voortan (werckende haerlieden zelfs zielen zalicheit, zo tbehoort), ondertusschen tghemeene oirboir ende profijt van den lande niet vuylich en verswijnden ende vergaten, in grooter ledicheit ofte in allerande boosseit ende ongheregheltheit. Gheduerende tzelve jaer, zo cochte vrau Blanche, die dochtere van den coninck Alfonse van Castillien, duwagiere van Vranckerijcke, ende moedere van den coninck St-Loys, metsgaders ooc fondatersse van der vrauwen abdie te Maubusson, in Pontoise, van Ste-Bernaerts ordere, int beghinsele van der maent van october, dat graefscip van Namen jeghens den keyser Boudewijn van Griecken, F^s Robrechts, erfvende daer metten zelven vrau Marthe, svoorzeits keysers huysvrau inne, die dochtere van Jan van Breene, coninck van Jerusalem. Ende ten XXVIIe daghe van der naervolghende maent, verschiet die voorzeide duwagiere van dezer weerelt, die welcke haer zelven oyt zydert die aflyvicheit van den coninck Loys (ghezeit van Montpensier, haren man), gheel ende al int witte gheaccoustreert ende ghecleet hadde, achtervolghende die significatie ende beteeckenesse van haren name, die welcke alle die voornoemde duwagieren van der franscher croone noch totten daghe van hedent van haer behouden hebben, metter zelven maniere van cleedene.

Dood der koningin Blanca.

1253. Tnaervolghende jaer, trocken Guy ende Jan van Dampierre, by laste van die gravinne Margriete, haerlieden moeder, met veel schepen van orloghe in Zeelant, roovende, barnende, afloopende ende bedervende aldaer zy by gheraken consten, in wederwrake van der ontervenesse ende transpoorte daer of ghedaen int jaer XIIe. LII, byder coninck Willem van der Romeynen, grave van Hollant, als gouverneur-generael van tkeyserijck, zo voorzeit es. Twelcke verhoorende Floreins, zijn broedere, quamer haestelick jeghens met Wulf van Cleven, leverende hemlieden ten IIIIe daghe van hoymaent, by Westcapelle, int

Bloedigen slag by Westkapelle.

land van Walcheren, zulk een zwaerbloedighe strijt dater 1253.
bet dan XXX duyzent Vlaminghen ter stede versleghen, ende beede haerlieder voorscreven beleeders ghevanghen wierden, met noch an de cant van IIc XXX landsheeren, rudders ende edele mannen, daer die grave Thybaut van Baren, ende die grave Godefroot van Ghynes, die alderprincipaelste of waren, ende die Hollanders ghecreghen die victorie, nemende voort alle die vlaemsche schepen, metter artilgerie ende andere munities van orloghe, themliedenwaert, niet zonder uytnemende vruecht, blijtscepe ende ghenouchte van der goeder aventure die hemlieden als doen ghebuert ende gheschiet was, daer haer die princesse Margriete, ter contrarie van dien, zo wonderlick zeere in bedructe ende bedroufde, dat zijt niet meer en mochte ende bysondere om tvanghene van beede hare zuenen, ter verlossinghe van de welcke dat zy die bisscoppen Woutere van Doornijcke ende Rodolf van Terouan, metten deken Philips van Ste-Donaes te Brugghe, stappans in alderdilgentie te Worms waert zant, in die duytsche landen, totten roomschen coninck Willem, daer wy voren of vermaent hebben, maer twas al te vergeefs; want hy ghecreech uyt die voorghaende victorie zulck een overmoediche presumptueusheit ende verwaende glorie, dat hy ten dier propooste niet alleene en wilde hooren spreken, maer zwoer bovendien ooc dat men zijnder majesteit condigne satisfactie ende beteringhe doen zoude van der lesie ende rebelleit als voren, of hy en zoude gheen roomsche coninck blyven, nochte gouverneurgenerael van tkeyserijcke. Doen die gravinne van Vlaenderen ende van Henegauwe hier of trapport hoorde, zo leyde zy handt over herte (ghemerct dat anders niet wezen en mochte) ende nam zeer vastelick voor haer dat zy nemmermeer die daghen huers levens iet meer an hem verzoucken en zoude, by dier middele voorscreven;

1253. maer wel by foortse van wapenen, daer zy haer zelve van dien tijt voort teenegader toeschikte ende vouchde, stellende grootelicx haer betrauwen up den coninck S'-Loys van Vranckerijcke, die welcke nu nieuwelincx uyt Syrien wederghekeert was, in zulcker wijs dat zy hem eer iet lanck al haren noot ende magher aventure te kennen gaf, in die presentie ende jeghenwoordicheit van de staten ende leden slands van Vlaenderen, die met sconincx ambassadeur (naer veel diversche communicatien) tzamen ten duytsche lande waert trocken, ter omtslakinghe van Guy ende Jan van Dampierre, metsgaders ooc van alle die ghuene die met hemlieden in Hollant ghevanghen laghen, doende daer toe zulck devoir ende diligentie, uyt crachte van harer commissie, dater emmers endelinghe by den roomschen coninck Willem, grave van Hollant, zekere condicien van paeyse gheproponeert wierden, in der vorme ende maniere, zo hier naer volcht.

Vrede verdrag. Te weten eerst, dat die gravinne Margriete (indien zy paeys begheerde) zoude moeten verkennen ende belyden grootelicx jeghens zijnder majesteit mesdaen ende ghemesuseert thebben, overmits haer rebellie ende jeghensporicheit.

Daer voren dat hem die staten ende leden slands van Vlaenderen ghehouden zijn te cederen ende te transporterene tlandt van Walcheren, weirt die voornoemde princesse lief ofte loet ware.

Guy ende Jan van Dampierre zouden van ghelijcken ooc ghehouden zijn te agreeren, accorderen ende averene, ten behouve ende profijte van huerlieden halvebroedere Jan van Avennes, al zulcke donatien, ghiften ende transporten als die roomsche coninck voorzeit (in der qualiteit als voren), ten XIe daghe van hoymaent int jaer XIIc LII, ghedaen hadde, concernerende ende anneghaende die landen ende heerlicheden, die welcke haerlieden moedere, tusschen Vlaenderen ende Henegauwe, zelve van tkeyse-

rijcke mainteneerde thoudene, zo zy ooc inder waerheit dede. 1253.

Met behoorlicke reparatie ende beteringhe van dieser jeghens den paeys van den jaere XII• XXV (ghemaect ter verlossinge van wijlent die grave Ferrant), nu gheleden twee jaer, mesdaen ende verbuert was, bijt fortifieren ende versterken van den casteele te Rypelmonde, an die zyde van der Schelde.

Ende ten laesten, zo was er bovendien ooc ghecondicionneert ende besproken dat Guy ende Jan van Dampierre, voor haerlieden rentsoen alleene betalen zouden, twee hondert duyzent goude guldenen in specien, wesende al goet van goude ende van ghewichte. Actum anno XII^c LIIII. Als men die princesse Margriete hier of 1254. rapport dede, zo erfde zy stappans van quaden spijte, haren oudsten ghevanghen zuene Guy, int graefscip van Vlaenderen, biddende zeer hertelick alle hare edele vassalen ende onderzaten (daer present ende jeghenwoordich) dat zy hem (haerlieden naturelicken heere ende prince) ghezaemder handt ghetrauwelick bystaen wilden, met lyve ende met goede, naer haerlieden macht ende moghentheit, niet alleene jeghens zijn broeder Jan ende Boudewijn van Avennes (daer Bosschaert die vadere of was), maer principalick ende bysondere jeghens haerlieden alderghemeenen viant, die grave Willem van Hollant, die zy (van grooten toorn ende gramscepe) niet en weerdichde coninck van der Romeynen theetene. Ende waert by aldien dat huerlieden voorscreven zuene, emmers in die vanghenesse van Hollant sterven moeste (daer of dat hem Godt verhouden wilde), zo verclaersde zy zijnen oudsten zuene (in dat gheval) naer haer doot grave van Vlaenderen te zijne, treckende met dien te Parijs waert totten coninck in zijn hof ter Laye by St-Germains kercke, daer zy hem zeer mindeliek badt om zijn hulpe

De gravin weygert het te aenveirden.

1254. ende bystandicheit, maer hy en wildeder int eerste niet naer hooren, omme tinfringeren, violeren ende breken van den paeyse ghemaect int jaer XIIc XXV, niet jeghenstaende dat teasteel te Rypelmonde van outs niet van der croone, maer van tkeyserijck ghehouden es, zo zy daer zeer promptelick wiste te alliegerene, met zulk eene discretie ende voorzienicheit, dat zy noch endelinghe tharer intentie ende meeninghe gherochte, by den tusschensprekene van den grave Charles van Angiers, sconincx broedere, die zy tgraefscip van Henegauwe daer voren gaf te bezittene haer leven lanck ghedurende, want naer haer doot moestet nootzakelick succederen up Jan, Fe Bosschaert van Avennes (hoewel zy them niet en joonde), naer tinhoudene van tappointement ende zegghenscip van den jaere XIIc XLVI. Ende dienvolghende, zo zant die coninck S'-Loys een groote menichte van volck van wapenen te peerde ende te voet in alderdiligentie nederwaert, oncost zijns, daer naer zijnen broedere voornoemt, die principaelste capiteynen ende beleeders of waren, eerst die hertoghe Jan van Bourgoengnen; die hertoghe van Loreynen; die graven van Alentson, van Borbon, van Stampes, van Savoyen, van Champaengnen, van Auxerre, van Ciniack ende van Grandpré, met meer andere groote meesters ende edele heeren, die welcke al tzamen te Compiengne monstre passeerden. Ende dat ghedaen zijnde, zo dede die voorscreve grave van Angiers, achter een openbaer orloghe publieren ende vercondighen jeghens den grave Willem van Hollant ende alle zijne ghealliëerde, constituerende ende stellende hem metter zelve ooc eenen zekeren dach van bataylgie int velt tAssche, alfweghe tusschen Aelst ende Bruessele, twelcke hy alzo zeer gheerne accepteerde ende accordeerde, presenterende die herault (in teecken van dien) voor zijnder bootschap een schoone goude ketene, die hy Guy van Dampierre,

Vrankryk zendt groote legers ten dienste der gravin.

Holland wordt den oorlog aengezeyd.

zijne ghevanghen daer jeghenwoordichlick van den halse 1254.
trock, maer wat hy zeide ofte dede hy en hielt zijnen dachvaert niet. Dies namen die Fransoysen ten eersten ende voor alle wercke tcasteel te Rypelmonde themlieden waert, treckende van danen voort met die gravinne Margriete (die welcke alsdoen ooc int vulle harnasch was) reghelrecht naer Henegauwe, daer zy Valenchien, Berghen, Sennogie, Bijnst, Maubeuge, Beaumont ende Haet by grooter foortse ende met ghewelde onder haerlieder subjectie ende onderdanicheit brochten, metsgaders ooc alle die andere steden van dier contreye, uytghesteken ende ghereserveirt alleenlick Heyne (daer zy by der prouesse ende vromicheit van Wouter van Heyne met schade ende schande of scheeden moesten) ende Bouchain, twelcke zy niet touchieren en wilden omme dieswille dater vrau Aleyt van Hollant, die huysvrau van Jan, F^s Bosschaert van Avennes, van kijnde in lach; die stede van Auxy verbarnden zy gheel, uytghedaen tcasteel, in zulcker wijs dat zy den lande teenegadere meestere wierden, vermakende ende vernieuwende daer alomme die wethouders, metsgaders ooc alle die andere officiers, uyter name van den grave Charles, haerlieder upperveltheere. Die Hollanders deze zake anmerckende, deden al haerlieden uyterste beste, om byder hulpe van Jan ende Boudewijn van Avennes, die stede van Valenchien weder te ghecrijghene, maer twiert haerlieden zo foortselinghe belet, dat zy tsamen tlant ruymen moesten, ende corts daer naer, zo keerde die grave van Angiers weder met zijne Fransoysen van daer hy ghecommen was, latende niet min alle die voornoemde steden in Henegauwe wel voorzien van garnizoene ende voort van al dat ter orloghe diende, ende hy omtfinck voor die oncosten van zijnder wapeninghe de somme van CXL duyzent goude croonen, ten ghemeenen laste van die van Vlaenderen, dieder

Verovering van Henegauwen.

1255. bycans zelve in die wapenen omme gheloopen zouden hebben, indiender by eeneghe discrete personagien niet in tijts inne voorzien en hadde gheweest. Hier en tusschen dede die coninck Willem van der Romeynen, grave van Hollant ende gouverneurgenerael van tkeysericke (twelcke doen ter tijt by der tweedrachticheit van de helighe kercke noch vacherende was), zulk extreme devoir ende neersticheit, dat hy emmers die stede van Valenchien in zijn handen ghecreech, zeer compasselick verslaende ende vermoordende al tgarnisoen dater binnen was, maer dies niet jeghenstaende, zo en dorste hy niet aventuren voordere te commene : dit gheschiede int jaer XIIc LV.

Die gravinne Margriete van Vlaenderen ende van Henegauwe (emmers alzo varre als die proprieteit anneghinck) noch gheenzins gherust zijnde in die captiviteit van Guy ende Jan van Dampierre, beede hare zuenen (ghelijck wel recht ende redene was), dede zo vele dater ten eersten daghe van novembre int zelve jaer, ter cause van dien, een dachvaert te Ghendt gheleit wiert, aldaer hem die coninck St-Loys van Vranckerijcke zelve in persoon vant omme middelare van paeyse te zijne, indient doenlick ware, maer neen. Dies keerde een ighelick weder int zijne zonder iet anders te bedrivene, overmids die overmoedighe onredelicheit van den roomschen coninck voorzeit, die welcke van danen zonder langher verdrach met alle zijnder macht ende moghentheit in Vriesland track, als die ghuene die wel vastelick hopte eer lanck gheweldich heere daer of te wordene; maer hy miste, zo dat hy (by

Koning Willem in Vriesland afgemaekt.

Gods ghehinghen) (1) zelve ten eersten daghe van sporcle daer naer, in zulcker voughe ende maniere van hemlieden versleghen, vernielt ende gheconsumeert wiert, dat men noyt zijdert die plaetse van zijnder sepulture gheweten en conste. Zo behooren zy insghelijcx ooc allegadere te

(1) Gedoogen.

varene, die welcke met thuerlieden niet te vreden zijnde, 1255.
een anders landen ende goedinghen tongelijcke ende met quader cause zoucken tinvaderene ende by eenegher middele themliedenwaert te treckene. Van dezer diffaite was vrau Isabella, sversleghen sprincens huysvrau, die dochtere van den hertoghe Ottho van Bruenswijck, zo buytermaten zeere int herte bedrouft ende bedruct, met Floreins die vijfde van dier name, ende vrau Machtilt, beede haer onbejaerde kijnderen, dat qualick scrivelick ware, maer principalick ende bysondere, zo beroerder hem Jan van Avennes, zijn schoonbroedere, inne, die welcke by trechtveerdich oordeel Gods (ghemerct dat hy oyt jeghens zijn moedere opghestaen ende gheresen hadde, zoo voorzeit es), allincx van rechter rauwe uytdroochde ende verdweende ghelijck een afghesneen rancke ofte stock, ende wiert met cleenen drucke begraven te Valenchien, latende by vrau Aleyt zijnder huysvrau, die zustere van den roomschen coninck voorscreven, vier zuenen ende een dochtere achtere, te wetene, Jan, naermaels grave van Henegauwe ende van Hollant; Bosschaert, toecommende bisscop van Mets in Loreynen; Guy, naerderhandt bisscop van Camerijcke; Floreins, die de Morianen regierde, ende vrau Beatrice, die Heyndrick van Luxembourch, Fe Heyndricx (ghezeit de Blonde) traude, daer die keyser Heyndrick, die zevenste van dier name, of quam, daer wy noch metter tijt breeder of hooren zullen alst zo te passe commen zal. Twelcke considererende ende wel overmerckende Boudewijn van Avennes, svoorzeits Jans broedere (die welcke hem zelven nu gheel ende al alleene vant ende zeer lettel vermochte), verzochte odmoet an die princesse Margriete zijnder moedere, ende zy omtfinck hem endelinghe in gracie ende ghenade, ter neerstigher bede van alle die principaelste edelen van haren hove. Gheduerende die zelve jaerschare, zo starf die grave Diederijck van Cleven,

Jan van Avennes sterft.

Zyne kinderen.

1255. die zevenste van dier name, vadere van Diederijck, die naer hem regneirde, by vrau Ide, zijnder huysvrau, die dochtere van Adolf, die zesde grave van den Berghe, eerst ghezeit Aldenberghe in Westphalen. Daer overleet insghelijcx ooc alsdoen dezer weerelt vrau Machtilt, die eeneghe dochtere van Daneel, heere van Bethune (F^r Robrechts, daer Willem die vadere of was) by vrau Machtilt, die vrau van Dendermonde, zijnder gheselnede, van grooten drucke ende verdriete dat Guy van Dampierre, haer lieve man, zo langhe in die vanghenesse van Hollant bleef, die zy vijf zuenen ende vier dochters ghedreghen hadde, te wetene: Robrecht, ghezeit van Bethune, om dat hy der van haren weghe heere of wiert; Willem, ghezeit van Denremonde, omme dieswille dat hy der van ghelijcken ooc naer haer doot die overste of wiert; Boudewijn, Jan, Philips, vrau Margriete ende vrau Beatrice, vrau Joanna ende vrau Machtilt, daer wy in tijden ende stonden ampelder (zo tbehoort) of tracteren zullen (indien ons Godt tleven spaert), maer hadt dat zaken gheweest, dat zy noch hadde mueghen leven totten naesten
1256. jaere, zy en hadde gheenen noot van den lijke ghehad, emmers ter cause ende occasie voorscreven, ghemerct dater doen ter tijt te Bruessele een paeys gheconcipieert, ghemaect ende ghesloten wiert tusschen die gravinne Margriete van Vlaenderen ende van Henegauwe, van der eendere zijde, ende Floreins die voocht ende gouverneur van Hollant, sgraven Willems broedere, laest overleden, van der andere, daer by dat die voornoemde Guy, haer man, ende Jan, zijn broedere, met alle die ghuenen die met hemlieden in Hollant ghevanghen waren, omtsleghen ende verlost wierden, maer tal zulcken grooten rentzoene dater die Ghendtenaers alleene acht duyzent goude guldenen toe presenteerden, dies zoude die voorscreven Floreins ofte (by ghebreke van hem) die grave

Vrede met Holland.

Floreins van Hollant, zijn weese, vrau Beatrice van Dampierre, svoorzeits Guys tweede dochtere, trauwen, nu wedewe zijnde van Hughes van Castillien, die grave van Ste-Pol (daer Jan van Denremonde of ghecommen was) mids hebbende met haer gheel Zeelant ten huwelicke, behoudens nochtans die van Vlaenderen altijts haerlieden manscip ende homagie van ouds ghecostumeert: ende waert by aldien dat gheen van beede die voornoemde alliancien emmermeer effect en sorteerden by der aflyvicheit van vrau Beatrice ofte andersins, zo zoude in dat gheval, iemand van haer broeders vrau Machtilt, svoorscreven graven zustere van Hollant, ten huwelicke nemen metten zelven ghecondicioneerde schoonhede als voren, zonder dat die ballinghen van der eendere ofte van der andere zyde ter cause van dien eenich vrydom zullen moghen pretenderen thebben, binnen die andere landen ofte heerlicheden. Daer wiert met eenen gheagreirt, gheapprobeert ende gheconfirmeert, die paeys van den jaere XIe LXVII, anghaende die vryhede van thollen ende anders, doen ter tijt die Vlaemsche coopvaerders by ghemeene consente, accoorde ende overeendraghene gheconsenteert, ghegheven ende verleent, al Hollant deure, zo elders ten vullen ghededuceert ende verclaerst staet. Actum ten XXe daghe van ougst int jaer XII^c LVI. 1256.

Ende die naervolghende maent corroboreerde, versterctc ende confirmeerde die coninck St-Loys van Vranckerijcke insghelijcx ooc van nieus te Perone, zijn appointement ende zegghenscip in daten van den jaere XII^c XLVI, nopende die successie ende verstervenesse van die landen ende graefscepen van Vlaenderen ende van Henegauwe, daer of dat teerste up Guy, die broedere van Willem van Dampierre, ende tandere up Jan, F^s Jans van Avennes, commen moeste, ende leyde die voornoemde van Dampierre, met dien ooc Creveceur metter alluwe buyten Rijssele toe,

1256. naer zijn moeders doot, ende Jan van Avennes, gaf hy Bohain ende Osterbant, doende voort zo vele by den grave Charles van Angiers, zijnen broedere, dat hy teenegader renuncierde ende te buyten ghinck zulck recht, cause ende actie als hy jeghenwoordelick an tgouvernement van Henegauwe hadde, metsgaders ooc an die baten profijten ende emolumenten, daer of commende, uyt crachte van zekere voorscreven ghifte ende donatie daer of ghepasseirt onder haer zeghele nu gheleden twee jaer
1257. ofte daer omtrent. Tnaervolghende jaer schiet die coninck voorzeit van alle zyne perrogativen ende preeminentien, die hy te Doornijcke hadde, ten oirboire ende behouve van heer Woutere van der Mandere, die bisscop aldaer, tot anderstont dat hy breedere gheinformeert zoude wesen van zyne rechten. Ten zelven tijde overleet die hertoghe Heyndrick van Lotrijcke ende van Brabant, die VIIe van dier name (ghezeit de Zachtmoedige) ende wiert te Luevene begraven int cloostere van de Predicaers, daer hy die fondateur of was, latende by vrau Aleyt, zijnder huysvrau, die dochtere van den hertoghe van Bourgoengnen, drie onbejaerde zuenen ende een dochtere achtere, te wetene, Heyndrick, Jan, Godefroot, ende vrau Marie die tweede huysvrau van Philips (ghezeit de Stoute), naermaels coninck van Vranckerijcke, zo wy noch hooren zullen.

Dood van Hendrik VII, hertog van Brabant.

1258. Tjaer daer naer wiede die voornoemde bisscop van Doornijcke deerste cappelle van tGraubroers cloostere te Brugghe, by den Braemberch, ende die grave Floreins van Hollant, die vijfste van dier name, traude vrau Beatrice, die tweede dochtere van Guy van Dampierre, die toecommende grave van Vlaenderen, achtervolghende den contracte, tractate ende accoorde laest te Bruessele ghemaect, zo voorzeit es, ende hy wiert van haren weghe eersten grave van Zeelant.

1259. Anno XII^c LIX, verjouch Mer Michiel van Paleologie,

een zeer machtigh ruddere ende vroom man van wapenen, den keyser Boudewijn van Griecken, Fs. Robrechts, daer Pieter die vadere of was, zuene van Heyndrick, Boudewijns broedere van Constantinoble, daer die princesse Margriete die dochtere of was, zo dat hy met vrau Marthe, zijnder huysvrau, die dochtere van den coninck Jan van Jerusalem, te Italien waert vlieden moeste, daer die grave Charles van Angiers, sconincx broedere van Vranckerijcke, vrau Catheline, huerlieden eeneghe dochtere, traude, up hope of hy hare landen ende heerlicheden, gheel ofte in partie, naermaels weder conquesteren mochte metten zweerde, daer hy al zijn uyterste devoir toedede, ghelijck wy by der tijt noch wel hooren zullen, indient Gode ghelieft. Up tzelve saisoen wiert Jan van Dampierre, die joncste zuene van die gravinne Margriete van Vlaenderen ende van Henegauwe, metter doot ghemeene, latende by vrau Laurette, zijnder wettelicke gheselnede, een zuene achtere van zijnder name, toecommende heere van der Sluys ende van Belle, uyt crachte van zekere donatie hem byder voorzeider princesse, zijnder grootevrauwe, daer of ghedaen. Tjaer dater naervolchde, verschiet heere Woutere van den Mandere, die bisscop van Doornijcke, van dezer weerelt, ende up Ste-Marie Magdalenen dach, int zelve jaer, verbarnde tcloostere van Ste-Truwe. by der Steenbrugghe, buyten Brugghe, van themels vier, maer wiert zonder eenich verdrach wederomme van nieus upghemaect, omtrent die Cortrijckwech, daert noch staet. Men beghonste alsdoen ooc tnieuwe cloostere te fonderene up die wech van Varsenaere. Ende princesse Margriete fondeerde van ghelijcken ooc up tzelve pas (als executresse van der gravinne Johanna, haerder zustere, wiens ziele God ghenadich zy!) niet alleene die vrauwenabdye te Nonnenbossche by Ghendt, Terhaghen in die Vier Ambochten,

1259.

Jan van Dampierre sterft

1260.

De gravin sticht verscheyde kloosters.

1260. ende tOosteecloo, alle drie van S'-Bernaerts ordene, met die cloosters van der Predickaers ende Minnebroeders te Berghen S'-Winnocx, die Predickaers te Duway, die Graubroers ter Sluys, dic choor van der Carmers te Brugghe, tBegijnhof te Ghendt, ende Onze Lieve Vrauwe kercke te Dayseele, maer bovendien ooc alle die schoone hospitalen ende godshuyzen te Damme, te Thielt, te Torhout, tArdenburch, tOudenburch, te Veurne, tEecloo, tIsendijcke, te Duway, te Berghen St-Winnocx, tOostburch, ende buyten Rousselaere, eeneghe vermakende ende die zommeghe imperfect latende up haerlieden fondamenten, alleenlick ter cause van zekere nootzakelicke overcommende affairen, die welcke varre van meerder haeste waren. Zy dede insghelijcx ooc die cloostere te Zoetendale, buyten Brugghe, veel duechts ende schoonheits, daer zy noch ten daghe van hedent te bet of hebben.

1262. Int jaer ons Heeren XIIc LXII, quam Heyndrick, Fs Gheeraerts van Luxembourch (ghezeit de Blonde), grave van der Rootse in Ardennen, wederomme met machte ten lande ende graefscepe van Namen waert, maintenerende (overmids tfaveur van der ghemeente) van vrau Sebylle, zijnder moedere weghe, die dochtere van vrau Margriete van Elsaten, wylent gravinne van Vlaenderen, zelve die naeste daer of te zyne in prejudicie van der erfachtighe vrau Marthe (zo voorzeit es), sconincx Jans dochtere van Jerusalem, die huysvrau van den verjaechden keyser Boudewijn van Griecken, Fs Robrechts, daer die gravinne Margriete van Vlaenderen rechtsweere of was, van die keyserinne Jole, haer vaders zusters weghe, die welcke tgroot onghelijck dat men haer voornoemde nichte, vrau Marthe, doende was, niet langher erderen nochte verdraghen en conste, in zulcker wijs dat zyder haestelick jeghens zondt, in zulcker moghentheit dat die grave van der Rootse (niet jeghenstaende tsupport van Boudewijn.

Twisten over Namen.

F' Bosschaert van Avennes, ten apointemente commen 1262.
moeste), ghevende vrau Isabelle, zijn oudste dochtere, Guy van Dampierre, die toecommende grave van Vlaenderen (noch wedewaer zijnde van Machtilt, die vrauwe van Bethune ende Denremonde) teenen wyve, met al tzelve recht, cause ende actie als hy jeghenwoordelick hadde, ofte pretenderen mochte van tvoorscreven graefscip in questie. Twelcke hy van dien tijt voort bleef bezittende by consente ende accoorde van der voorzeider keyserinne Marthe, zijnder nichte, dieder wel ten vullen of ghecontenteirt, vernoucht ende gherecompenseirt wiert. Binnen den zelven jaere wieden die bisscop Adolf van Teroaen ende Jan van Doornijcke, die uytnemende schoone nieuwe kercke van tcloostere ten Dunen (daer Diederijck van Brabant die abt of was), ter eeren ende weerdicheit van die helighe ghebenedyde moedere ende maghet Maria.

Ten naeste jaere omtboot die paeus Urbaen, die vierde 1263.
van dier name, gheboren uyter franscher croone, den grave Charles van Angiers, sconincx broedere van Vranckerijcke, tzijnder hulpe ende bystandicheit, schinckende hem metten zelven, ten dien upziene, tconinckrijcke van Secilien, twelcke Menfroot, die haghetronck van den keyser Frederick van Roome, die tweede van dier name (daer hy zelve manslachtich of was), zijnen vergheven broedere Coenraet zeer verradelick ende meschantelick omtrocken hadde, ende noch jeghenwoordelick ghewapender handt omthielt, jeghens ende in prejudicie van Conradijn, svoorzeits Coenraets oudste zuene, doende voort (by der alleancie van der Turcken, Sarrasynen ende andere heydenen) die helighe roomsche kerstene kercke alle die meeste schade, schimp, leet ende spijt, die zy eenichsins consten ghepeynsen ofte vercieren. Daerentusschen, zo vertoochde haer uyt oosten een zeer groote

Sicilien aen den hertog van Anjou.

1264. sterre metten steerte, drie maenden lanck continuelick gheduerende, ende die gheexpireirt zijnde, zo wiert die voornoemde paeus metter doot ghemeene, ende Clement, die vierde van dier name, quam in zijn stede. Zeer omlancx naer dezen, gaf die voorzeide coninck Charles van Secilien vrau Blanche, zijn dochtere, Robrecht (ghezeit van Bethune) ten huwelicke, daer Guy van Dampierre, toecommende grave van Vlaenderen, die vadere of was, by vrau Machtilt, zijnen eersten wijve, ten fine dat hy met hem tvoyagie annemen wilde jeghens den voorscreven goddelooze Menfroot ende zijne gheallieerde, zo hy ooc dede in der vorme ende maniere als wy noch hooren zullen. Dit ghebuerde int jaer XII[c] LXIIII.

Houwelyk van Robert van Bethune.

1265. Dienvolghende, zo trocken tjaer daer naer beede die voornoemde princen tzamen met machte naer Italien, daer Charles, die broedere van den coninck S[t]-Loys, voor alle wercken coninck van Secilien ghecroont wiert by den paeus als voren, behoudens nochtans een jaerlicx pensioen van XL duyzent goude croonen ten stoele van Roome waert, ende met expresser belofte bovendien, ooc van die vianden der helighe kercke teenegadere thelpen vernielen ende consumeren, naer zijnder macht ende moghentheit, zonder emmermeer naer tkeyserijcke taspireren of te stekene, up zekere groote pijnen ende verbuerten daer toe staende. Twelcke hy al corts daer naer zo rudderlick metten wercke vulquam ende volbrocht, dat hy voor die stede van Bonevente, tusschen Champaengnen ende Pouilgien, bet dan hondert duyzent Turcken, Sarrasynen ende andere ongheloovighe heydenen verslouch, byder omsprekelicker prouesse ende vromichede van wapenen van Robrecht van Bethune, naermaels grave van Vlaenderen, zijn schoonzuene, die welcke de goddelooze Menfroot, haerlieden capiteyngenerael, zelve metter handt zeer vayllantelick te nieten dede, tzijnen XVIII jaeren.

Ende up tzelve pas ghelach vrau Blanche, zijnder huys- 1265.
vrau voorzeit, van een jonghe zuene, die haer vaders name voerde, hebbende een waerachtich teecken des helich cruys tusschen beede zijne schoerbladeren, maer hy en leefde niet langhe, zo wy noch hooren zullen. Ten zelven tijde, vercreghen die van Harelbeke haerlieden wekemarkt, ende die van Sijsseele wiert dat princelick Balfaerts recht quyte ghescholden, dat zy plochten te gheldene. Ende die voorzeide vrau Blanche verschiet alsdoen ooc van dezer weerelt, naer dat zy van kinde upghestaen Dood zyner
was. Twelcke aldus al ghepasseirt zijnde, zo wiert die vrauw.
hertoghe Heyndrick van Lotrijcke ende van Brabant, die achste van dier name, niet alleene ghefrustreirt ende ghepriveirt van alle zijne landen ende heerlicheden, maer bovendien ooc, jeghens zijnen danck ende wille, in een cloostere ghesteken, by den rade ende advijse van den heere van Mechelen, omme dieswille dat hy van die subtijlste ende wijste niet en was, ende Jan, zijn oudste broedere, quam in zijn stede.

Int jaer ons Heeren XIIc LXVI, verleende die princesse 1266.
Margriete die van den Vryen drie diversche verscheede Dry vierscharen
vierscharen, deene te Brugghe, dandere tArdenburch, voor die van
ende die derde tOudenburch, metsgaders ooc eeneghe 't Vrye.
zekere cueren, statuten, ordonnantien ende previlegien, daer zy hem zelven generalick ende elck bysondere naer te reghelen hadden, maer deze maniere van doene en gheduerde niet langher dan twee jaer. Ende binnen dien middelen tijt, rezen daghelicx lancx zo meerder questien Oorlog om Sici-
ende gheschillen omt coninckrijcke van Sicilien, daer lien.
Conradijn, die oudste zuene van den voorscreven vergheven coninck Coenraet, zelven by rechter hoirie die narste of wesen wilde, makende ten dien fine een vaste ligue ende alliancie metten hertoghe Frederick van Oostenrijcke ende meer andere princen, vorsten ende

1266. landsheeren, die welcke int ende ghezamelick in grooter moghentheit met hem te velde trocken jeghens den usurpateur Charles (zo hy mainteneerde), grave van Angiers, die hy wel hoopte, corts victorieuselick int velt te verslane ofte emmer ten minsten teenegadere uyten velde te verjaghene ende schandelick uyten lande te verdrijvene, met alle die ghuene die hem wel wilden; maer hy miste, ghemerct dater zijn vianden zo wel up voorzien waren, dat zy hem zelve clouckelick te ghemoete quamen ende victorie ghecreghen, overmids die uytnemende groote vaylgeandise ende onderlinghe vromichede die Robrecht van Bethune, met zijne Vlaminghen ende Henewiers, daer ooc al zeer rudderlick tooghende ende bedryvende was, in alderhande faicten van wapenen, in zulcker wijs dat hy endelinghe (naer omsprekelicke veel moorts) den wreeden Conradijn, metten hertoghe van Oostenrijcke, levende in zijn handen ghecreech; maer tsanderdachs wierden zy beede tzamen den hals ofghehauwen, daer buytermaten groot quact of quam in toecommende tyden.
1268. Dit gheschiede int jaer XII^c LXVIII.

Ter zelver tyde, ordonneerde die gravinne Margriete die vierschare te Sledinghe ende te Desseldonck, beeder binder jurisdictie van der Oudenburch te Ghendt, met al zulcke rechten, ordonnantien, statuten, keuren ende previlegien als zy noch ten daghe van hedent houdende zijn, uytghesteken ende ghereserveirt alleenlick trecht, daer by dat hemlieden elc byzondere gheorlooft wiert, handt voor handt, ooghe voor ooghe, ende let voor let, eenichlick by justicie te nemene, ende te weerene diet verdient hadde, metsgaders dat men zulcx binnen Vlaenderen nieuwers meer userende es. Men beghonste ooc alsdoen St-Ursmarus cloostere te fonderene by Aelst.

1270. Anno XII^c LXX, zeylde die coninck St-Loys van Vranckerijcke anderwarf over in Syrien, ende van danen voort

naer Afrijcken, met een groote menichte van galleyen 1270.
ende andere schepen van orloghe, daer naer hem die upperste capiteynen of waren; eerst Philips, Jan ende Pieter, zijn drie oudste zuenen; die coninck Thibaut van Navarre, zijn schoonzuene; Guy van Dampierre, die erfachtighe grave van Vlaenderen, ende Eduart (ghezeit met die langhe Beenen), sconincx Heyndricks zuene van Inghelant, die vierde van dier name, met meer andere zeer cloucke landsheeren, rudders ende edelmannen, die welcke daer by miracureuselicker prouesse ende vromichede van wapenen der stede van Cartagen meestere wierden, slaende voort ghezaemder hant siedgie voor die stede van Thunis, die zy omtwijffelick van ghelijcken ooc inghenomen zouden hebben, ten hadde ghedaen die quade camerganck daer die gantche kerstene leghere zo moordadelick mede gheinfecteirt ende besmet wiert, dater die voornoemde coninck van Vranckerijcke zelve, ten XXVe daghe van ougst, zeer jammerlick met veel edeldoom te nieten ghinck, sterveude daer by dier middele (ter eeuwigher desolatie ende verstroyinghe van zijnder armeye, die in partie weder naer Syrien keerde), voor dat helich kerstene gheloove, naer dien dat hy by vrau Margriete, zijnder huysvrau, sgraven dochtere van Provencen, vijf zuenen ende vier dochters ghehadt hadde, te wetene: Loys, die welcke zeer jonck voor zijnen vadere dezer weerelt overleet; Philips (ghezeit de Stoute), die naer zijn vaders doot coninck ghecroont wiert; Jan (ghezeit Trijstran), die grave van Nivers, die met hem voor Thunis bleef; Pieter, die grave van Alentson; Robrecht, die grave van Cleremont; vrau Blanche, die huysvrau van den toecommenden coninck Ferrant van Spaengnen; vrau Isabelle, die wettelicke compaengne van den coninck Thybaut vau Navarre, die welcke insghelijcx ooc metten coninck, zijnen schoonvadere, voor Thunis van die peste starf; vrau Margriete,

Dood van den H. Lodewyk.

1270. die eerste gheselnede van den hertoghe Jan van Lotrijcke ende van Brabant, broedere van Heyndrick die mueninck, die achste van dier name; ende vrau Agniete, die den hertoghe Robrecht van Bourgoengne traude. Up dezen zelven tijt vercreghen die van Brugghe van haerlieden naturelicke vrau ende princesse, octroy ende consent omme haerlieder stede te bedelvene ende bevestene, beghinnende van sheer Reynout Blanckaerts Brugghe (die men nu naer tcloostere van den Augustinen noemt dater tsydert ghemaect es), ende streckende alzo voorby die Vlamincpoorte, Ezelpoorte ende Noortzantpoorte (twelcke nu al maer brugghen en zijn), totten cloostere van der Begynen dat men te Wijngaerde heet, ende wiert alzo al vulcommen ende volbrocht in der vorme ende maniere als men tzelve noch ten daghe van hedent claerlick voor ooghen zien ende mercken mach. Hierentusschen huwede Robrecht van Bethune, die oudste zuene van Guy van Dampierre, grave van Namen ende toecommende grave van Vlaenderen, noch wedewaer zijnde van vrau Blanche, sconincx Charles dochtere van Secilien, met die gravinne Jolente van Nivers, dochtere van den hertoghe Ode van Bourgoengne, die welcke haer mans eeneghe zuene van tvoorgaende bedde, Charles ghenaemt, by haer dienaers dede vergheven, omme dieswille dat haer kijnderen zouden moghen succederen in alle zijne landen ende heerlicheden, present ende toecommende. Ende ten vijfden daghe van decembre daer naer, int jaer als voren, quam Gilles van Breeme, die fondateur van tcloostere te Spermailgie buyten Brugghe (ghezeit nieu Jerusalem, zo voorzeit es) van levende lyve ter doot ende ligt begraven voor den hooghen outaer aldaer, in een zeer magnifique sepulture van marbere, met een zwarten

1271. leeu onder zijn voeten. Tnaervolghende jaer, fondeerde, institueerde ende ordonneerde vrau Isabelle, die wedewe

Brugge versterkt.

Tweede houwelyk van Robert van Bethune.

van Mer Robrecht van Bethune, Fs Willems (daer Mer Daneel, wylent die schoonvadere van Guy van Dampierre, of quam), een schoone vrouwenabdie van der ordene van St-Victor, binnen haer heerlichede te Pontrorart ofte Pontruart, up die riviere van den Isere, in Veurenambocht. Ende ten zelven tijde taxeerde die princesse Margriete alle hare waterthollen slands van Vlaenderen, stellende die elck bysondere up eenen zekeren ghestaecten prijs, alzo wel nopende die nieuwe Lieve, als anghaende die riviere van der Schelde, Leye, Scarpe, Isere ende andere, consenterende met eenen die van Rijssele haerlieden jaerlijcksche peerdemarct vijf daghen lanck gheduerende. Twyle dat men hier aldus in Vlaenderen besich was, zo verschiet die grave Ottho van Gheldre ende van Zutphen van dezer weerelt, die derde van dier name, ende wiert begraven sHertoghendale, niet varre van der stede van Luevene, by vrau Margriete van Brabant, zijn eerste huysvrau, die hy noyt en bevruchtede, latende niet min by sgraven dochtere van Ste-Pol, zijn tweede wijf, een zuene ende een dochtere achtere, te wetene Heynout, die naer hem tlandt regierde, ende vrau Hergardine, die wettelicke gheselnede van den grave Diederijck van Cleven, die achste van dier name, die welcke van ghelijcken ooc gheenen tijt naer zijn schoonvadere en leefde, latende by zijnder huysvrau voorzeit alzo veel kijnderen achtere als hy ghedaen hadde, van die welcke Diederijck naer hem tlandt gouverneerde; ende vrau Isabelle traude den grave Gheeraert van Gulcken, daer Willem ende Walram, die bisscop van Cuelen, of quamen. 1271.

Anno XIIc LXXIII, beghonste Onze Vrauwe tOudenburch eerst haer uytnemende schoone teekenen ende miraclen te vertooghene; ende omtrent den zelven tijt traude die hertoghe Jan van Lotrijcke ende van Brabant, nu wedewaer zijnde van vrau Margriete, sconincx 1273.

Hertog Jan van Brabant trauwt eene dochter van Guy van Dampierre.

1273. Philips zustere van Vranckerijcke (ghezeit de Stoute), vrau Margriete, die oudste dochtere van Guy van Dampierre, erfachtighe ende toecommende grave van Vlaenderen. Zeer onlancx daer naer, te wetene ten XVIe daghe van novembre int jaer als voren, wiert die coninck Heyndrick van Inghelant, die vierde van dier name, metter doot ghemeene, latende by vrau Leonore, zijnder huysvrau, twee zuenen ende drie dochters achtere, daer of dat die oudste, ghenaemt Aymon, om zijn groote leechheit ende mismaektheit van der croone ghefrustreirt ende hertoghe van Lancastre ghemaect wiert, voerende van dien tijt voort (alzo langhe als hy leefde) een witte claerblinckende roose voor zijnder lieverye, ende Edouard, zijn joncste broedere (ghezeit met de langhe Beenen), nu coninck in zijn stede ghecroont zijnde, voerde *quant et quant* een uytstekende schoone roose voor de zijne: zo deden insghelijcx ooc alle haerlieden naercommers, elck int zijne, ter eeuwigher memorie ende ghedenckenesse van dies voorzeit es, in zulcker wijs dat die gheslachten van die witte ende roode roosen hier uyte respectivelick in Inghelant ghedescendeert ende ghesproten zijn, twelck meenich duyzent persoon naerderhant tlijf costede, zo uyt tnaervolghende allincx zo bet (hope ic) verstaen zal worden. Die dochters van dien coninck Heyndrick waren eerst vrau Margriete, die huysvrau van den coninck Alexander van Schotlant; vrau Beatrice, die gheselnede van den hertoghe van Bretaengnen, ende vrau Cathelyne, die

Dood van koning Hendrik van Engeland.

1274. jonck starf. Tjaer daer naer, confirmeerde die princesse Margriete, achtervolghende die voetsteppen van die princesse Johanne, haer zustere, tprevilegie dat Philip van Elsaten, grave van Vlaenderen (nu gheleden hondert ende zes jaer) die van Nieupoort eerst ghegheven ende verleent hadde, nopende die vryheit van thollen al Vlaenderen duere.

Int jaer ons Heeren XIIc LXXV, zo reyndet die gheele maent van ougst gheduerende, texcessiven grooten achterdeele ende verdriete van den ghemeenen landman (die zijn vruchten niet drooghe in schuere ghebrenghen en conste) ende ten zwaren verzuchte van veel schamele huysweecken, die welcke die naervolghende dierste van der coorne niet machtich en was terderene ende te verdraghene. Up tzelve pas beghonste dat erfachtich ende profijtelick neghen-en-dertig Viraet der stede van Ghendt (daer wy voren of vermaent hebben) eeneghe ambitieuse ofte eergierighe poorters (die liever zelve int regement gheweest hadden) al te zeere te vernoyene (1) ende allincx zo meer te verdrietene ende te meshaghene, in zulcker wijs dat zy dagheliex voor die princesse ende haren edelen raedt hem zelven grootelicx dolerende ende beclaghende waren, van al tghuene dat by hemlieden voorghestelt, ghepraetiqueirt ende ghedaen wiert, misprysende ende lachterende daerenboven al ende bysondere haerlieden overgroote liberteit, die welcke zy zom thaerlieden aventagie (ghelijckt ghemeenlick ghebuert) vuylick misbruikten jeghens tghemeene oirboir, profijt ende welvaert, in der vorme ende maniere alst tzelve dickwils vertoocht ende verhaelt wiert, met diversche zo pregnante redenen ten dien propooste dienende, dater die voorzeide princesse nootzakelick inne voorzien moeste, casserende sdachs voor St-Jans omthoofdinghe, tvoornoemde neghen-en-dertich Viraet, ende stellende dertich andere wethouders of regierders in huerlieden stede, daer of dat die XIII schepenen waren metalzo veel raden, ende die reste tresoriers, met expressen bespreke dat zy allegadere ghezaemdelick tende van elcken jaere behoorlicke rekeninghe doen zouden voor princelicke commissarissen van al haerliede handelinghe 1275.

(1) Vernooyen, vernoeyen. — Moeylykheyd aendoen, hertzeer, pyn.

1275. ende administratie, ende die ghedaen zijnde, zo zoude men ze jaerlicx, ten daghe voorscreven, al tzamen verlaten van haerlieden eedt, naer dien dat zy zelve dertich nieuwe wethouders ofte gouverneurs in haerlieden stede ghecozen hadden, als wesende poorters ende medebroeders van comantgulde, mencanderen ten derden lette niet bestaende. Deze nieuwicheit greyde die ghecasseerde neghen-en-dertich oude ghecostumeerde regierders zo overqualick, dat zyder staensvoets of appeleerden int parlement te Parijs, daer zy endelinghe by vonnesse van arreeste ghejugiert ende verclaerst wierden wel ende behoorlicke gheapelleert thebbene, ende dien volghende dat men ze schuldich was weder in haerlieder oude ende eerste staet te stellene, met zekere condicien ende bespreken nochtans, daer wy in tyden ende stonden breedere of tracteren ende vermanen zullen, indient Gode gheliefst. In die maent van sporcle daer naer volghende, zo dede Guy van Dampierre (als erfachtich grave van Vlaenderen) die coninck Philip van Vranckerijcke manscip ende homagie te Valenchien: dies moest hy daer eerst ende voor alle wercken die paeys van den jaere XIIc XXV bezweeren, ghemaect ter delivrancie ende verlossinghe van wylent die grave Ferrant, ten grooten meshaghene van alle die staten ende leden slands van Vlaenderen. Zeer corts naer dezen, appliqueerden die neghen-en-dertich oude regierders van Ghendt (die welcke overmits tvoornoemde gheinterjecteerde appel noch int gouvernement ghebleven waren) toude casteel ofte tcasteel tOudenburch, metter plaetse daer omtrent, thaerlieder stede waert, uyt crachte van zekere voorghaende octroy ende consent, by hemlieden vercreghen met ghelde van der princesse Margriete, makende metten zelve ooc een vaste ligue ende alleancie met die van Mechelen, Luevene, Brussele, Liere ende Thiene, in die welcke overeendraghene gheresolveirt ende

Guy van Dampierre doet manschap aen koning Filips.

ghesloten wiert, dat ment al uyten lande bannen zoude, 1275.
dat huerlieden rechten, wetten, kueren, statuten ende
previlegien jeghens ende contrarie ware, metsgaders ooc
alle die ghuene die welcke die niet en zouden helpen
defenderen ende beschermen, met lyve ende met goede,
naer haerlieden macht ende moghentheit. Ten zelve tyde
vercreghen die van Brugghe van die gravinne Margriete
ende van Woutere, die heere van Sijsseele, zekere partien Vermeerdering van het regtsgebied van Brugge.
van lande ten titele onereuse ofte by coope, omme haer-
lieden stede, scependom ende jurisdictie daer mede te
verbreidene, die welcke alsdoen niet voordere en strecte
dan wy onlancx leden verhaelt ende vertoocht hebben.
Twelcke aldus al ghepasseirt zijnde, zo wiert Philips
Muys, poortere van Ghendt, int bisdom van Doornijcke
ghestelt, ende Heyndrick van der Mude, zijn medepoor-
tere, int eertsdekenscip der stede van Ghendt.

Binnen dezen middelen tijt, zo was er een schamele eerbaer vraukijn te Loosdunen in Hollant, twelck van vrau Machtilt (sgraven Floreins dochter, die vierde van dier name, die den grave Herman van Hennenberch ghetraut hadde) in alder oodmoedicheit ende reverentie een almoese begheirde, hebbende twee kijnderen van eender dracht an haer hals ghebonden, zo zy daer jeghenwoordelick te kennen gaf, up hope van meerdere compassie ende medelyden, maer lacen! zy deder meer schade dan bate by, in zulcker wijs dat zy voorby ghezonden wiert, zonder eeneghe ontfermenesse, ende met veel quade, straffe, injurieuse woorden, grootelicx haren wel gheobserveerden huwelicken staet bejeghende ende te naergaende, by de welcke dat die voornoemde princesse wel expresselick mainteneren ende susteneren wilde niet mueghelick te zyne dat men twee kijnderen tzamen by eenen man draghene zoude, ende indien dhuere van eender dracht waren (zo zy zeyde) dat zyder meer dan eenen vader toe

1275. hebben moeste; daer up dat die voorzeide bedelaresse terstont verantwoorde: Varre moet dat van my zijn dat ic mynen ghetrauden man dat onghelijck doen zoude, hoe schamele dat ic ben. Ende vallende met dien ter eerden neder op beede haerlieden knyen, badt den almueghende Heere zeer jammerlick, met weenender ooghen, dat hy toch tharer omtlastinghe ende ter eere van zijnder ghebenedyde Moedere ende Maghet Marie (die zy al haer leven lanck ghetrauwelick ghedient hadde) die overmoedighe, ombekende, ende ondanckbarighe princesse alzo veel kijnderen verleenen wilde als er daghen int jaer quamen. Ende ziet (zoot Gode gheliefde) zy ghelach nu ter grooter oude ghecommen zijnde, noch binnen den zelven jaere, up den helighen goeden Vrydach, wesende doen onzen Lieven Vrauwen dach, van III^c LXV vuldreghen kijnderen, die welcke die bisscop Willem van Utrecht, haer oom, al tzamen kersten dede, zo dat die knechtkens al Jan, ende die meyskens al Jannekin ghehesten wierden, stervende al ghelijck zeer corts daer naer metter princesse haerlieden moedere, daer zy int cloostere te Loosdunen by begraven ligghen, wel ter eeuwegher memorie ende ghedenckenesse van dies voorzeit es.

1276. Tnaervolghende jaer, doen men screef XII^c LXXVI, ghecreech heer Jan van Heyme zulck eenen fellen niek jeghens den hertoghe Jan van Lotrijcke ende van Brabant, die welcke hy mainteneirde die palen ende limiten van zijnen bisdomme van Luycke vercranct ende vercort thebbene, dat hy den ghemeene lande allomme groote schade ende jammere dede van roovene, van moordene ende van brandene, maer die hertoghe tracker ten eerste dat hem mueghelick was, met Guy van Dampierre, die toecommende grave van Vlaenderen, zijn schoonvadere, in zulcke moghentheit jeghens, dat die bisscop ten appointemente commen moeste, ten grooten omver-

winnelijcke grieve ende interesten van zyne subjecten 1276.
ende onderzaten, diet zo mal verloren dat zy hadden. Deze orloghe aldus gheent zijnde, zo beriet haer die gravinne Margriete (metsgaders Guy, haer zuene voornoemt) metten coninck Philips van Vranckerijcke (ghezeit de Stoute), Wetten over de munte.
up tstuck van der munte ende byzondere hoe ende in wat maniere dat zy die valschaerts best zoude mueghen punieren, makende naer zommighe secrete communicatien Claeys de Dekene, poortere van Ghendt, waradin-generael (1) van harer munte, die zy van dier tijt voort daghelicx te St-Baefs te Ghendt, te Aelst ende te Valenchien dede slaen, alzo wel van goude als van zelvere, achtervolghende die voetsteppen eerst ghelecht by Robrecht de Vriese, haer voorzaet, nu gheleden hondert twee-en-tneghentich jaer, met expressen bespreke, indiender iemand van eeneghe valschede ofte bedroch inne userende ware, dat men hem lyvelick punieren zoude metter ketele, ter exemple van anderen. Ten naeste jaere wiert dat voornoemde neghen- 1277.
en-dertich Viraet der stede van Ghendt, by sententie van arreste ghegheven int parlement te Parijs, wederomme van nieus in zijn oude ende eerste staet ghestelt, met confirmatie van den previlegie hemlieden gheaccordeirt ende verleent, by wylent die grave Ferrant int jaer XIIc XXVIII, behoudens rekeninghe nochtans, die welcke zy jaerlicx ghehouden zullen zijn van doene voor die commissarissen van heurlieden naturelicke vrauwe ende princesse, als wesende by tzelve vonnesse vulcommelick gheautoriseirt, omme die misbruikers van haren staet en officie voortan te mueghen verlatene, punierene ende andere in huerlieder stede te stellene, naer haer discretie ende goetduncken; zo dater dienvolghende stappans zevene van huerlieder eedt omtaleghen wierden ende andere in huerlieden stede

(1) Waerdein. Bewaerder, opziener.

1277. ghestelt, omme dieswille dat zy by goeder informatie thuerlieden zelfs beurse vullinghe den ghemeente schadelick bevonden waren : twelcke men noch hedendachs zo vele ziet ghebueren dat Gode van hemelrijcke claghelick es.

Binnen den zelven jaere, dede die hertoghe Jan van Lotrijcke ende van Brabant, den grave Willem van Guilcken, Fs Gheeraerts (daer twee Willems of quamen), zeer deerlick te Aken verslaen ende vermoorden, niet jeghenstaende dat zy twee ghezusters ghetraut hadden, beide die dochters van Guy van Dampierre, jeghenwoordichlik grave van Namen ende toecommende grave van Vlaenderen, by vrau Machtilt, zijn eerste huysvrau, zo voorzeit es, ende byder tijt claerlicker blyken zal, indient Gode ghelieft. Doen deze gruwelicke moort ghe-schiede, zo hadde Zeelant buytermaten vele te lydene van der zee, die te veel steden inondeirde ende overliep, ende ter zelver stonde ghecreghen die van Ipre huerlieden XIII scepenen (daer of dat die eerste voocht ghenaemt wiert), metsgaders ooc noch eeneghe andere officien, daer sgravebailliu, die poortbailliu ende schouteetene die alderprincipaelste of waren, met expressen previlegie dat men haerlieden persoonen ofte goedinghen niewers (binnen Vlaenderen) en zoude meughen arresteren onbewetticht, ende voort dat huerlieden bastaerde kijnderen goet, voortan up die naeste ende apparenste hoirs ende aeldinghers versterven mochte, zonder dat hem die omtfanghere extraordinaire eenichzins daer mede te onderwijndene hadde, ghelyck hy plochte. Ende ten fine dat haerlieden draperie (die zy nieuwelicx voortghestelt ende beghonnen hadden) daghelicx lancx zo bet opcommen mochte, ten ghemeene oirboire ende profijte van alle die poorters ende inghezetene aldaer, zo ordonneirde ende verleende hemlieden die gravinne Margriete, dies anghaende, insghelijcx ooc eeneghe nieuwe kueren ende reghelen van policie, by de

Verandering der wethouders te Iperen.

welcke dat een ighelick drapier, vuldere ende scheerdere 1277.
zijn daghelicx salaris zeer discretelick ghetauxeirt, ghe-
constitueirt ende ghestelt wiert, ten grooten contente-
mente van alle die ghuene diet anneginck, met interdictie
van drie mylen daer omtrent meer eeneghe lakenen te
reedene, up die verbuerte van al dat mer vormde, daer
die van der stede zelve die executie of doen zouden, zonder
eenich andere jugie ofte officiers daer toe te moyene.

Int jaer ons Heere XII^c LXXVII, cochten die voorscre- 1278.
ven neghen-en-dertich erfachtighe wethouders ende regier-
ders van Ghendt (die men tzamen tneghen-en-dertich Vergrooting van
Viraet heet) jeghens die gravinne Margriete van Vlaen- Gent.
deren niet alleene al tlandt ligghende tusschen Ste-Baefs
ende der nieuwe Brugghe (ter augmentatie ende ver-
meerderinghe van huerlieden stede), maer bovendien
ooc al tghuene dat tusschen die riviere van der Schelde
ende der nieuwe Lieve lach, streckende totten wech van
Brugghe, voor die somme van vier duyzent vijf hondert
ponden grooten vlaemsch. Ten zelven tijde wiert heer
Woutere Block, poortere van Ghendt, abt van Ste-Bertin
Ste-Omaers, daer hy die weeldighe, brootdroncke, onghe-
reghelde meunicken (ghelijck mer noch vele vindt, Godt
beteret!) allincx tot een goedt helich godtvruchtich leven
brochte, by zijnder wijsheit, discretie ende exemplaire
goedertierentheit ende deuchdelicheit. Tjaer dater naer- 1279.
volghde, up den VIIIe dach van mey, verbarnde die stede
van Oudenaerde, van den Steenman totter Beverpoorte, Brand te
daer die groote dissensie ende tweedrachticheit (die Audenaerde.
welcke daer doen ter tijt zeer seditieuselick regneirde)
cause ende occasie of waren. Ende ten XIe daghe van sep-
tembre daer naer, zo bezwoer Guy van Dampierre, die
grave van Namen, tlandt ende graefscip van Vlaenderen
binnen die stede van Damme, by laste van der princesse
Margriete, zijnder moedere, die welcke nu tot zulcker

1279. oude ende cranchede ghecommen was dat zy tniet langher regieren en conste, ende sanderdachs quam die grave Guy, met schoonen state, ter stede van Brugghe waert ghereden, daer hy met grooter eere ende weerdicheit ghewellecomt, ingheheelt, omtfaen ende ghefestiert wiert, zo tbehoorde. Twelcke alzo ghepasseert zijnde, die gravinne, zyne moedere, dede haer in een osbaere naer die stede van Ghendt voeren, daer zy van daghe te daghe lanex zo zieckere ende cranckere bedeech, in zulcker wijs dat zy ten X[e] daghe van sporcle int jaer XII[c] LXXIX, dezer weerelt overleet, an die cant van LXXXIV jaer oudt zijnde, ende wiert met grooter rauwe ende metter zelver princeliker hoocheit ende magnificentie begraven te Flines, by Willem die heere van Dampierre, haren man, metsgaders ooc by Willem haerlieden beeder oudste zuene, als zy nu bet dan XXXV jaer lanc, ten ghemeene oirboire ende profijte (zomtijds ooc ghewapender handt) tlandt bezeten ende ghegouverneirt hadde, anders gheene hoirie achterlatende by haren voorscreven man, dan Guy (ghezeit van Dampierre, naer zijn vaders heerlichede) die naerderhandt tlandt van Vlaenderen regierde, zo int naervolghende capitele breedere vertoocht zal worden, ende vrau Marie die abdesse van den cloostere te Flines; ghemerct dat Willem, die man van vrau Beatrice, shertoghe Heyndricks dochtere van Lotrijcke ende van Brabant, die zesde van dier name, ende Jan, daer Jan, die heere van der Sluys ende van Belle, of quam, by vrau Laurette, zijnder huysvrau, beede haer andere zuenen by Willem voorzeit, langhe voor huerlieden moedere ter zielen ghecommen waren, zo voren int langhe vermaent ende verhaelt staet. Ende Jan van Avennes, haer neve, daer zy van Jan, F[s] Bosschaert ende broedere van Boudewijn, heere van Avennes ende van Beaumont, haer oudste bastaerde zuens weghe, die groote vrauwe of was, anveirde naer haer doot tgraefscip van

De Gravin sterft.

Henegauwe, voor zijn vry, propre ende eighen matri- 1279.
monieel goedt, uyt crachte ende appointemente ende zegghenscepe elders zo ten vullen verclaert en te kennen ghegeven, dat gheel ende al noodeloos ware tzelve hier anderwarf te repeterene ende verhalene, in zulcker wijs dat Vlaenderen ende Henegauwe by dier middele weder van elcanderen ghesepareirt ende ghescheeden wiert, die welcke nu omtrent LXXXIIII jaer continuelick met mencandere annex gheweest hadden, zo voorzeit es.

Henegauwe wordt van Vlaenderen gescheyden.

EYNDE VAN HET EERSTE DEEL.

INHOUD

VAN HET EERSTE BOEKDEEL.

